

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

LEHNSBARON
HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN'S
SLÆGTEBOG

UDARBEJDET AF
HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN
OG
ALBERT FABRITIUS

I
TREDIE BIND

KØBENHAVN MCMLVI — MCMLVII

OVERSIGT

over det hidtil udkomne

- I Del (de fædrene Ahner) afsluttet
- 1. Bind: Indledningshefte (1940—41)
 - 1. Hefte (1940)
 - 2. Hefte (1940—41)
 - 2. Bind: 1. Hefte (1942—43)
 - 2. Hefte (1943—44)
 - 3. Bind (1956—57)
- II Del (de mødrene Ahner) fortsættes
- 1. Bind: 1. Hefte (1952)
 - 2. Hefte (1955)
- Om det som II Del 1. Bind 3. Hefte betegnede se nedenfor.
- III Del (Slægtens Ejendomme m. v.) fortsættes
- (1. Bind) 1. Halvbind (1947)
 - 3. Bind: 1. Hefte (1952)
- Tavlebind fortsættes
- 1. Hefte (1940—42)

Det i 1952 udsendte Bind Breve og Optegnelser — der paa Omslaget er betegnet som II, Første Bind, 3. Hefte — vil paa Grund af ændrede Dispositioner faa Betegnelsen III, Del, 3. Bind, 1. Hefte.

Under Forberedelse er II Del 2. Bind, som vil udgøre Afslutningen paa denne Del.

For alle ikke signerede Afsnit bærer Albert Fabritius Ansvar.

LEHNSBARON
HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN'S
S L Æ G T E B O G

LEHNSBARON
HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN'S
S L Æ G T E B O G

UDARBEJDET AF
HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN
OG
ALBERT FABRITIUS

FØRSTE DEL

III

KØBENHAVN MCMLVI — MCMLVII

INDHOLD

	Side		Side
HANS HENRIK BERNERS FORÆLDRE. Ukendte	1	Anna Margrethe von Pudewels Gravskrift	108
CHRISTOPHER JAGENREUTER og CATHARINA BARGS . .	3	Adolph Hans von Holstens Selvbiografi	109
Familien Jagenreuters Skøde til Jacob Hansen . .	12	Adolph Hans von Holstens Optegnelser	118
Kilder	13	Prøver paa A. H. v. Holstens Regnskabsbøger . .	124
ANDREAS SCHULTZ'S FORÆLDRE. Ukendte	15	A. H. v. Holstens Obligation til Peter Børting . .	128
FREDERIK JESSEN og MAREN VALENTINSDATTER	17	A. H. v. Holsten til Greve Fr. Ahlefeldt	129
Diverse Uddrag af Falsters Rytterdistrikts Skatte-		Koncept til et Rimbrev fra Adolph Hans von	
regnskaber vedr. Frederik Jessen	24	Holsten	130
Kilder	25	Adolph Hans von Holstens Livgedingsbrev til Ide	
Note til Illustrationen	26	Rathlou	130
JAMES BROWN og N. N.	27	Inventarium af Langesø Gaard og Goeds 1701 . .	132
Breve fra Sir Frances J. Grant, K. C. V. O., Lord		Jordebog	135
Lyon, Edinburgh til Albert Fabritius	30	Uddrag af Skatteregnskaberne	140
MARGARET HUET'S FORÆLDRE. Ukendte	31	Folkesagn	140
WILLIAM FENWICK og MELIOR FAIRFAX	33	Lisbeth Bryskes Vaabenbog	143
ELISABETH WATSON'S FORÆLDRE. Ukendte	37	Lejekontrakt mellem Dorothea Rantzau og Claus	
FLEMMING GREVE HOLCK og MARGRETHE RODSTEEN . .	39	von Holsten angaaende Böternhofen	144
Gravskrifter over Flemming Greve Hølek og Mar-		Frøken Cathrine Øllegaard v. Holstens Legat . . .	145
grethe Rodsteen	46	Adolph Hans von Holstens Godsdrift. Af Lektor,	
Diverse Breve	48	Dr. phil. Hans H. Fussing†	148
Uddrag af Nyborg-Tranekjær Amts Kopskatte-		Gelskov i Adolph Hans von Holstens Tid 1667—	
regnskab	52	1694. Af cand. phil. J. Pilegaard†	154
Kilder	53	Catharina Hedevig Ahlefeldts Optegnelser om	
Noter til Billederne	53	Præstekiftet i Gram 1656	171
FREDERIK FRIHERRE VON WINTERFELDT og CHRISTI-		Kilder	172
ANE CHARLOTTE VON SCHULT	55	Noter til Billederne	173
Uddrag af Mandtal 1699—1700 for Brylle Sogn .	61	EGGERT CHRISTOPHER KNUTH og SØSTER LERCHE . . .	175
Kilder	62	Det Knuth'ske Familiekapel i Hunseby Kirke . . .	192
Noter til Billederne. Af H. B. S. H.	62	Breve fra Søster Lerche til Godske Ditlev von	
CAI BURCHARD GREVE AHLEFELDT og CHARLOTTE		Holsten	195
AMALIE VON HOLSTEIN	63	Godske Ditlev von Holstens Afkald til Fru Søster	
Patenter	68	Lerche	196
Cai Burchard Greve Ahlefeldts Betænkning om		Oversigt over de i G. L. Wad: Om Eggert Chri-	
den politiske Situation 1718	69	stopher Knuth og Søster Lerche gengivne Papi-	
Kilder	72	rer vedrørende Ægteparret	198
HANS JOACHIM VON HOLSTEIN og CHARITAS EMILIE		Kort Oversigt over Familien Knuth's Forgreninger	
VON LENTE	73	Kilder	202
Det Lente'ske Kapel	78	Noter til Billederne. Af H. B. S. H.	203
Kilder	81	DITLEV RANTZAU og LUCIE BEATE BUCHWALD	205
JAMES BROWN. MARGARET HUET'S FORÆLDRE.		Ditlev Rantzaus Optegnelser	208
Ukendte	83	Kilder	209
JOHN APPLEBY	85	CAI BROCKDORF og ANNA CATHRINE VON AHLEFELDT. .	211
ANNA PATRIDGE'S FORÆLDRE. Ukendte	89	Uddrag af Personalialia oplæst i Werder Kirke 9.	
ADOLPH HANS VON HOLSTEN og IDE RATHLOU	91	December 1732	217
Optegnelser om A. H. von Holstens Børn i den		Kilder	218
Pentziske Familiebibel paa Langesø	107	Noter til Billederne	218

	Side		Side
JØRGEN GRUBBE KAAS og BIRGITTE SOPHIE SEHESTED	219	CHRISTIAN RANTZAU og DOROTHEA MARGRETHE	
Jørgen Grubbe Kaas og Birgitte Sophie Sehesteds		RANTZAU	317
Testamente	226	Udkast til Inskriptionen paa Dorothea Margrethe	
Breve fra Jørgen Grubbe Kaas	227	Rantzaus Gravmæle	322
Beregning ofuer mine Midler og bortskyldige		Kilder	323
Gield	228	Noter til Billederne	323
Kilder	229	WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-REMLINGEN og	
Noter til Billederne	230	ELISABETH DOROTHEA GREVINDE SCHENCK ZU LIM-	
SØREN MATHIESEN og MAREN NIELSDATTER BANNER	231	PURG-SONTHEIM	325
Inventarium ofver Klocker Huset ved Trinitatis		Titelblad til Ligprædikenen over Greve Wolfgang	
Kirke, med hvis min sal. Fader og jeg siden		Dietrich Castell	345
d/ 17. Novembr. 1687, den af ny blev opbygget,		Ægteskabskontrakt mellem Wolfgang Dietrich	
har bekostet derpaa	244	Greve Castell-Remlingen og Elisabeth Dorothea	
Søren Mathiesens Kontrakt med Murmester Simon		Grevinde Schenck zu Limpurg-Sonthheim....	346
Sørensen	245	Wolfgang Dietrich Greve Castell-Remlingens For-	
Søren Mathiesens Brev til Bygningskommissionen	245	skrivning til Elisabeth Dorothea Grevinde	
Bryllups-Pokal. Den 25. Februarii Anno 1690...	247	Schenck zu Limpurg-Sonthheim.....	348
Kilder	249	Uddrag af Akterne vedrørende Wolfgang Dietrich	
Noter til Billederne	250	Greve Castell-Remlingens Vielse 1667.....	350
CHRISTIAN CHARISIUS og DOROTHEA CATHARINE		Uddrag af Ligprædikenen over Elisabeth Dorothea	
ROSENLUND	251	Grevinde Castell	351
Indskriften paa Christian Charisius' Kisteplade..	256	Wolfgang Dietrich Greve Castell-Remlingens Op-	
Uddrag af Skatteregnskaberne for Ormslev Sogn		tegnelser om sine Børn af første Ægteskab....	352
1718.....	256	Udtog af Akterne vedrørende Grev Wolfgang	
Kilder	257	Dietrich Castell-Remlingens Vielse med Doro-	
Noter til Billederne	257	thea Renata Grevinde von Zinzendorf 1693...	354
CHRISTIAN BARON GYLDENKRONE og AMALIE MA-		Diverse Breve	356
GRETHE MOTH	259	Kilder	357
Uddrag af Skattemandtallene	268	Noter til Billederne	358
Kilder	271	JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSEN	
Noter til Billederne	272	og CATHARINE HEDEWIG GREVINDE RANTZAU....	359
JOHANN JOACHIM FRICK og LISEBETH KAMPMANN... 273		Greveine Castell og deres Slotte.....	379
Johann Joachim Fricks Testamente	278	Greve Johann Friederich Castell indfører Første-	
Kilder	280	fødselsretten i Huset Castell 1704.....	387
Note til Billedet.....	280	Johann Friederich Greve Castell-Rüdenhausens	
FRIEDERICH KORFEY og APOLLONIA STEINMANN.... 281		Testamente 1704	388
Ligprædiken over Friederich Korfey.....	287	Johann Friederich Greve Castell-Rüdenhausens	
Brev fra Dr. Friederich Korfey til Grevinde		Testamente 1744	390
Christine von der Nath født von Ahlefeldt... 288		Johann Friederich Greve Castell-Rüdenhausens	
Opgørelse fra Apollonia Steinmanns Bo..... 289		sidste Dispositioner 1746.....	392
Arvingerne efter Catharina Elisabeth Korfey... 291		Gravmælet over Greve Johann Friederich Castell-	
Kilder	292	Rüdenhausen	394
Noter til Billederne	293	Fortegnelse over indløbne Kondolenceskrivelser i	
JOHANN ERICH SCHILDEN og CATHARINA ROSINA HAT-		Anledning af Greve Johann Friederich Castells	
TORF.....	295	Død 1749	394
Ægtepagt mellem Johann Erich Schilden og Ca-		Christian Wernickes Hyrdedigt i Anledning af	
tharina Rosina Hattorf	301	Rigsgrevinde Catharine Hedewig Rantzaus For-	
Specifikation over udestaaende Kapitaler i Johann		mæling med Greve Johann Friederich Castell-	
Erich Schildens Bo	302	Rüdenhausen 22. Februar 1699.....	396
Afkald for Arv efter Johann Erich Schilden... 302		Udateret Beregning over Revenuerne og Kapitali-	
Arveafkald for Arven efter Johann Erich Schil-		sering af de holstenske Godser.....	401
dens Enke Catharina Rosina født Hattorf... 303		Brev angaaende Greve Christian Ditlev Rantzaus	
Den Schildenske Familiebegravelse i Kreuzkirke i		Død	402
Hannover	304	Breve veklede mellem Grevinde Charlotte Louise	
Kilder	305	Rantzau f. Sayn Wittgenstein Homburg og	
Noter til Billederne	306	Grevinde Catharina Hedewig Castell-Rüden-	
ANNA HELENE MÜLLERS FORÆLDRE. Ukendte..... 307		hausen, født Rantzau.....	403
OTTO RANTZAU og ANNA MAGDALENA BROCKDORFF.. 309		Sekretær J. C. Wibels Brev om Grevinde Catharine	
Kilder	315	Hedewig Rantzaus Død.....	405
Note til Billedet.....	316	Kilder	406
		Noter til Billederne	408

128/1 og 128/2

HANS HENRIK BERNER'S FORÆLDRE

UKENDTE

CHRISTOPHER JAGENREUTER

OG

CATHARINA BARGS

CHRISTOPHER JAGENREUTER

træffes første Gang i Danmark, da han 11. Juli 1663 (Christoffer Jagerridt Trompeter) ankom til Toldboden fra Rostock¹². Arkivundersøgelser i Stadtarchiv, Rostock, som i 1935 blev foretaget af Fräulein Gertrud Schmidt, har gjort det sandsynligt, at Christopher Jagenreuter er indvandret til Rostock¹³, hvor han 6. September 1661 (Christoph Jagereitmar) fik Borgerskab som Øltapper (Bierschenker)¹⁴ og samtidig ansøgte, »daß ihme die burgerschaft fur ein liederliches möge übergelaßen werden«, hvad Raadsherrerne ikke vilde nægte ham¹⁵.

Hvorledes han med denne Stilling er blevet Trompeter, bliver vel aldrig klarlagt — Sandsynligheden taler jo imidlertid for, at dette var hans oprindelige Fag, og at han efter paa en eller anden Maade at have mistet Engagement har søgt at klare sig i en anden Levevej, indtil han har faaet en Chance for Ansættelse ved sit oprindelige Fag i Danmark. Om hans Tilknytning til Hoftrompeterkorpset kan dog intet oplyses, og længe har den i hvert Fald ikke varet; allerede 1670 benævnes han Livgarder¹⁶ og har altsaa i Mellemtiden ladet sig hverve.

I 1679 købte han et Hus paa Christianshavn, paa hvilket han fik Skøde omkring 20. Oktober. Han var da bortrejst fra Byen, og »CATHARINA BARGS, Christoffr Jagen Rytters hustrue och MICHEL BLÖCKER, bager her i Christianshaffn i forn. Christoffr. Jagen Rytters absentz och forreyßning« optog 28. Oktober 1679 et Laan paa 200 Sldr. hos Brændevinsbrænder JOHAN GOTSCHÉ mod Pant i Huset¹⁷. Nogen stor Ejendom var det ikke. Huset laa i Overgaden oven Vandet og fik i Matriklen 1689 Nr. 106¹⁸, nu er det Matr. Nr. 191 og Husnummer 22. Ud til Gaden er Huset forhøjet med en Etage, og Façaden ændret, men til Gaarden ser Ejendommen formentlig endnu ud som i Slutningen af det 17de Aarhundrede med Bindingsværkets mørke Bjælker mod den gule Kalkning. Grunden er meget smal og lang i Forhold til Bredden, der kun er 8 Alen 13 Tommer. Den ældste kendte Vurdering af Huset er fra 1728, da det efter Beskrivelsen bestod af 4 Fag Grundmur i to Etager med Nedgang til en Kælder fra Gaden — den er der endnu — og en Gadedør, hvorigennem man kom ind i Forstuen — en lang smal Gang med en næsten usandsynlig smal Trappe op til den øverste Etage. Stueetagen rummede iøvrigt en Stue og et Sengekammer, samt Køkken med aaben Skorsten. I 1728 var der bare Vægge, Gulv af Brædder og Sten og malede Paneler. Paa første Sal fandtes et lidet Kammer, et Køkken og et Kammer til Gaarden, samt en Forstuegang, og derover var et Loft, delt i fire Rum. I Gaarden fandtes et nu nedrevet Sidehus paa 2 Fag og kun en Etage højt. Gaardsrummet var brolagt og her fandtes »et locom« og et Pæretræ. Bag Gaarden strakte sig et 58 Alen langt Stykke Have med Frugttræer. Huset vurderes i 1728 til 500 Rdlr. Courant, hvad der næppe behøver at betyde, at det var væsentlig ændret siden Jagenreuters Tid¹⁹.

Hvornaar Christopher Jagenreuter er død vides ikke; han er ikke begravet fra Vor Frelsers Kirke, hvad der formentlig er ensbetydende med, at han er død uden for Byen, og han er formentlig den af Ægtefællerne, der er død først, eftersom Hustruen i Kirkebogen ved sin Begravelse ikke anføres som hans Hustru eller Enke, men som Henrik Jagenreuters Moder. Efter

hendes Død i 1694 beholdt Børnene kun Huset i faa Aar; 17. December 1697 solgte de det til Skipper JØRGEN HANSEN for en Sum af 200 Rdlr.²⁰

Christopher Jagenreuter maa utvivlsomt have været gift to Gange, men hans første Hustru, med hvem han havde den omkring 1650 fødte Søn HENRIK JAGENREUTER, vides der intet om. Anden Gang ægtede han — utvivlsomt i Rostock omkring 1663—64

128/4

CATHARINA BARGS

om hvem de Oplysninger, der har kunnet fremskaffes, ogsaa er saare sparsomme. Hun er formentlig identisk med den Catharina Barges, der mellem 3. Oktober 1663 og 3. Maj 1664 klagede til Overretten i Rostock over, at hendes Mand PETER SCHWARZ, med hvem hun havde været gift i mindst 9 Aar, havde forladt hende og havde begæret Skilsmisse. Hun fik derfor paa sin Side Tilladelse til at gifte sig igen²¹. Det første Barn i Ægteskabet med Jagenreuter er født i København og døbt i Vor Frelsers Kirke 6. Januar 1665. — Navnet Bargs eller Barges forekommer hyppigere i Rostock, men det er ikke lykkedes at finde hendes Herkomst.

Hun døde i Marts 1694 i København og blev 21. Marts begravet paa Vor Frelsers store Kirkegaard.

Da Familien Jagenreuter ikke tidligere har været behandlet i Litteraturen, og da der under Eftersøgningen af HANS HENRIK BERNERS Svigerforældre er samlet en Del Materiale om Familien, vil det vistnok findes naturligt her at meddele, hvad man uden at gøre Krav paa Fuldstændighed har kunnet fremskaffe.

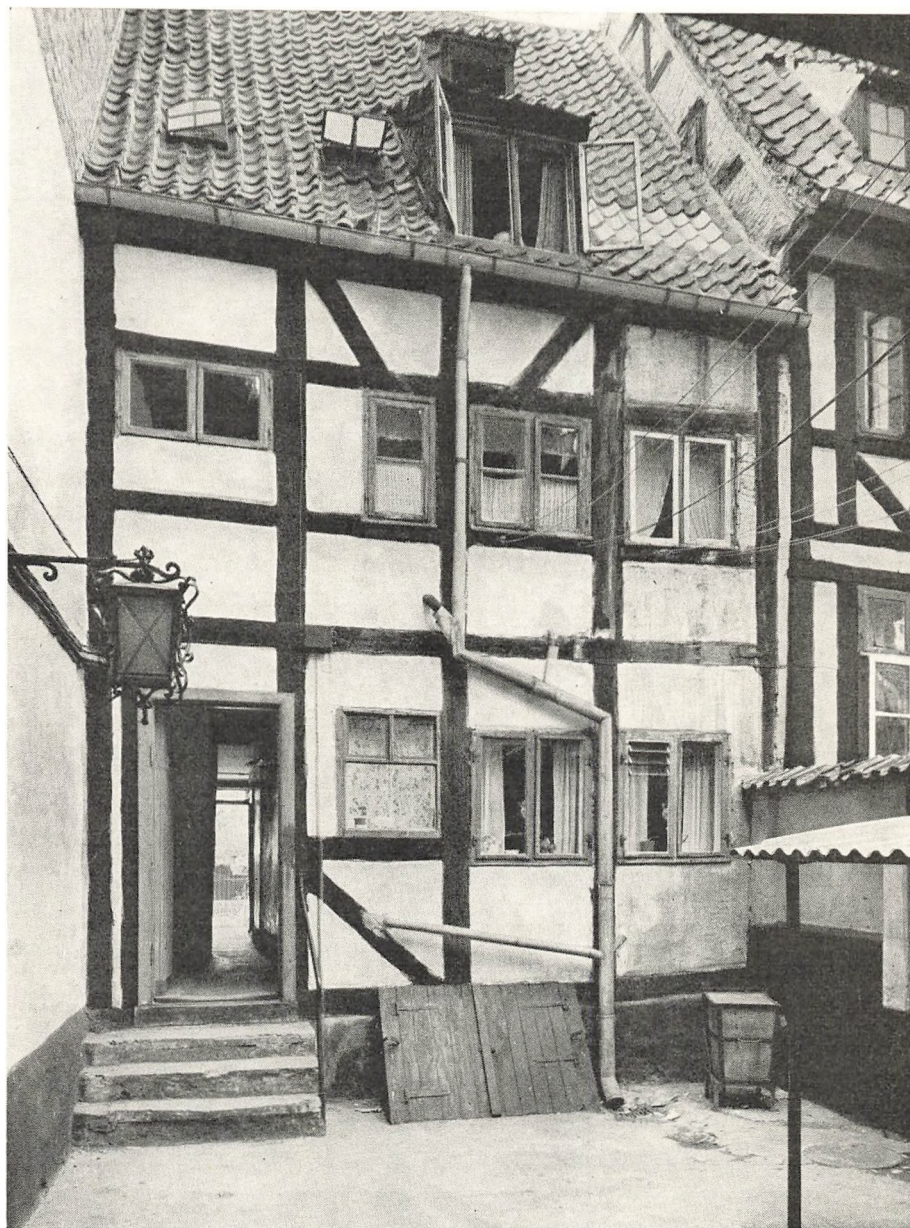
Christopher Jagenreuter havde som nævnt af et ikke nærmere konstateret Ægteskab en Søn HENRIK CHRISTOPHER JAGENREUTER, der maa antages født i Tyskland omkring 1650. Første Gang hans Navn er paavist, er 19. August 1687, da han fik anvist 1 Kvartals Gage fra 1. Januar 1687 som Hofpauker²². Han forekommer ikke i den foregaaende Rulle og er følgelig blevet antaget fra Aaret 1687's Begyndelse²³. Som Paukeslager havde han Forpligtelse til at vedligeholde Paukerne, for hvilket han i 1687 fik udbetalt 48 Rdlr.²⁴ Han gjorde imidlertid kun i 9 Maaneder Tjeneste som Paukeslager, saa rykkede han fra 1. Oktober 1687 ind som Nr. 12 i Hoftrumpeterkorpset, i hvilket han gjorde Tjeneste til sin Død i 1700²⁵.

I 1691 var Jagenreuter paa en Rejse — 15. Maj fik han anvist 3 Kvartalers Gage »til hans nu forehavende og af Hans Konngl. Mait. allernaadigst forlovede reises fortsettelse«²⁶, efter at han 6. Maj havde faaet 50 Rdlr. af Kongens private Kasse²⁷. Da han saaledes har haft Orlov til Rejsten, kan man vel antage, at den har været af privat Karakter, og at følgelig Familiesager har været den umiddelbare Grund dertil, men desværre ved man ikke, hvor han har været henne. Hans Pas af 30. Maj 1691 lyder kun paa »außwärtigen reichen und landen«²⁸.

1693 blev der udbetalt 30 Rdlr. i Kostpenge til de to Hoftrumpetere Henrik Jagenreuter og POUL HØLLING, der 22. Juli forlod København for at ledsage Kongen paa hans holstenske Rejse²⁹.

Jagenreuter døde i Begyndelsen af Februar 1700 og blev begravet i Holmens Kirke 9. Februar³⁰. Sidst paa Aaret — 10. November — fik hans Svoger Hoftrumpeter HANS HENRIK BERNER (64/1), som det tidligere (I, 2, S. 402) er omtalt, udbetalt 30 Rdlr. til Hjælp til Begravelsen³¹, en Sum Kongen sædvanligvis paa denne Tid lod udbetale af Partikulærkassen³².

Henrik Jagenreuter giftede sig 11. Søndag efter Trinitatis, dvs. 26. August 1688 i Holmens Kirke med Enken ANNA MARGRETHE KRUSE³³, der var Datter af Flagmager paa Bremerholm STEFFEN KRUSE; hun døde allerede i Juni Aaret efter i Barselseng med en Søn CHRISTOPHER,

Gaardinteriør
Overgaden oven Vandet Nr. 22

Foto 1953

som døde i December 1689. Jagenreuter giftede sig ikke igen³⁴, og han havde da næppe andre Arvinger end sine Halvsøskende; i hvert Fald ses der ikke at være blevet ført nogen Arv efter ham uden for Byen³⁵.

16. November 1689 fik Henrik Jagenreuter Tilladelse til fremdeles at maatte bebo det Hus i Skipperboderne Nr. 17 (Størrestræde Matr. 342, nu en Del af Overformynderiets Grund i Holmens Kanal), som Frederik III for 325 Rdlr. havde pantsat til hans Svigerfader den nævnte Flagmager Steffen Kruse, imod at udbetale sin Hustrus Arvinger, hvad der kunde tilkomme dem af Pantessummen. Jagenreuter oplyste i sin Ansøgning herom, at hans Svoger ejede en Fjerdepart af Huset³⁶.

I 1694 blev det besluttet at stille Huset til Auktion for at faa det indløst, det blev da vurderet til 825 Rdlr., og Jagenreuter, der havde tilbygget et nyt Baghus, fik 27. November bevilget en Godtgørelse paa 100 Rdlr. for denne Forbedring af Ejendommen³⁷. Han vilde imid-

lertid gerne blive boende og ansøgte derfor om at faa Huset overladt for Vurderingssummen med Fradrag af de nævnte 100 Rdlr., hvad der blev ham bevilget 4. December³⁸.

Allerede 2. September 1689 laante han mod Pant i Huset 150 Rdlr. af Kongens Livkirurg og Barber Mester PHILIP HACQUART, der lod Obligationen tinglæse 2. December s.A.³⁹ Laanet er imidlertid ret hurtigt blevet opsagt, thi 15. Januar 1692 blev Obligationen, hvis Original var bortkommet, udslettet af Pantebogen efter Mester Philips Attest⁴⁰. Jagenreuter laante i Stedet 9. Januar s.A. 200 Rdlr. af WILLUM GIERKENS Kapital, der bestyredes af dennes Formynders Hoftrompeter WILLIAM FIANDE (VIANDEN)⁴¹. Obligationen blev tinglæst 11. Januar og atter udslettet 3. August 1697 paa Begæring af JOHAN HØYER, salig Gehejmerraad Knuths Fuldmægtig⁴². Dagen før blev der tinglæst en Obligation paa 700 Rdlr. til Fru SØSTER LERCHE (128/36), Gehejmerraad KNUTHS Enke⁴³, og faa Maaneder efter — 14. Februar 1698 — forhøjedes Summen til 800 Rdlr. 8. Juli 1699 blev ogsaa denne Obligation udslettet, denne Gang paa Begæring af POVL PEDERSEN VIBORG som Fuldmægtig for Skipper JØRGEN JENSEN, der havde købt Huset⁴⁴.

I Christopher Jagenreuters andet Ægteskab med Catharina Bargs var der i hvert Fald fem Børn, der alle er døbt i Vor Frelsers Kirke. Af disse maa den næstyoungste — Sønnen WILHELM OTTO JAGENREUTER — der blev døbt 7. Februar 1673, være død som Barn. De andre fire blev alle voksne og levede, da Forældrenes Hus i Overgaden blev solgt. Ældst var ANNA CATHRINE JAGENREUTER, der tjente som Dronning Louises »Jomfrue Piige« og 22. November 1701 efter Kongens Ordre fik udbetalt 200 Rdlr. i Bryllups Medgift⁴⁵. 7. Januar 1702 blev hun af Magister Peder Cøler i Slotskirken viet til Bryggeren BERTEL FRIBERT⁴⁶, der var født i Haderslev⁴⁷ og formentlig døde først paa Aaret 1711 efter et barnløst Ægteskab. Ægtefællerne oprettede 20. Juli 1702 et reciprokt Testamente, som blev skrevet af Prokurator ANDERS LARSEN BUCH, der sammen med Hoftrompeter BERNER (64/1) underskrev til Vitterlighed. Da Buch døde i 1703 anmodede Fribert Raadmand JENS OLSEN om at underskrive i hans Sted⁴⁸. Testamentet blev imidlertid ikke straks stadfæstet, og Enken indleverede det derfor 7. Februar 1711 til Konfirmation⁴⁹, hvad der gav Friberts Arvinger, repræsenteret af PEDER PEDERSEN WIUM, LORENTS FRIBERT, POUL LIND og PEDER JUELBY, Anledning til at anfægte dets Ægthed. De søgte 9. Februar 1711 at faa Testamentet omstødt, men da Magistraten fra Raadmand Jens Olsen fik en Erklæring om, at Testamentet var lovformeligt oprettet, og at Fribert havde været ved sin Fornufts fulde Brug, og da HANS HENRIK BERNER gav Møde paa Raadstuen og med Ed bekræftede sin Underskrift og Daterings Ægthed, erklærede Magistraten 24. Marts i en Skrivelse til Kancelliet, at Testamentet maatte anses for lovformeligt, hvorefter det 3. April 1711 blev kongelig konfirmeret⁴⁹. Hvornaar Anna Cathrine Jagenreuter, Bertel Friberts er død, er ikke konstateret.

Christopher Jagenreuters følgende Børn var Sønnen WOLF BEHRENDT JAGENREUTER, om hvem mere nedenfor, og Datteren EVA-DORTHEA JAGENREUTER (64/2), gift med Hans Henrik Berner. Den yngste Søn var KNUD ALEXANDER JAGENREUTER, der fødtes 1675 og blev døbt 14. Maj. I sin Ungdom var han knyttet til Prins Wilhelms Hofetat⁵⁰, vel som Dreng og Tjener, men da Prinsen døde i 1705, søgte han Embedet som Proviant-, Ammunitions- og Materialforvalter paa Fæstningen Christiansø, hvortil han blev udnævnt 14. Maj 1706⁵¹. 31. Maj søgte han om Fritagelse for at bruge stemplet Papir paa Grund af sin slette Tilstand og samtidig tilbød han Caution for Embedet fra sin Svoger BERTEL FRIBERT⁵². Hans økonomiske Omstændigheder var saaledes ikke særligt gode og næppe anbefalende til en saa betroet Stilling, men en medvirkende Aarsag til, at han blev ansat, har det vel været, at han ægtede Enken efter sin Forgænger HANS HEINRICH TØNDER. Om Alexander Jagenreuters Forhold

til Søsteren og Svogeren og til Søstersønnen ALEXANDER BERNER (32/1), der var opkaldt efter ham, er der andetsteds givet Oplysning. Jagenreuter døde 25. November 1742 i Embedet og blev 5. December begravet paa Christiansø⁵³, hvor den nu omtrent ulæselige Gravsten stadig dækker over hans Hvilested (se I, 2, S. 407 ff.). Hans Enke HEDEVIG KOEFOED overlevede ham til 1745⁵⁴; heller ikke dette Ægtepar havde Børn⁵⁵.

Det eneste mandlige Medlem af Søskendeflokken, som førte Navnet Jagenreuter videre, var WOLF BEHRENDT JAGENREUTER, der blev døbt i Vor Frelzers Kirke 5. Oktober 1667. Han kom i Guldsmedelære og tog 21. Marts 1703 Borgerskab som Guldsmedemester⁵⁶. Han boede en Tid paa Østergade paa Hjørnet af den nu nedlagte Integade⁵⁷ og giftede sig 23. Maj 1703 med ANNA MARIE TRANE, hvis Fader MORTEN TRANE, ejede et Hus i Snaregade⁵⁸. Af Jagenreuters Arbejder kendes nogle enkelte Stykker, et Laagkrus, en Ske, et Laag til et Krus og en Oblatæske⁵⁹. I 1727 og endnu ved Branden i 1728 levede Wolf Behrendt Jagenreuter og boede da til Leje hos Maleren MELCHIOR HURFUR i Pilestræde (Købmager Kvarter Matr. 86)⁶⁰, men 1730 nævnes hans Enke som boende i Christen Bernikowstræde⁶¹. Det er da utvivlsomt ham selv og ikke »Vulf Jagenreuters Hustru«, der blev begravet i Nicolaj Sogn i Ugen efter 11. Februar 1729⁶². Enken kan følges i Mandtallene til 1736, da hun boede i Snarens Kvarter Matr. 111—113, men levede endnu 1737, da hun var Fadder ved den senere Fru Torps Daab i Nikolaj Kirke. I Mandtallet 1728 nævnes 5 Børn⁶³, af hvilke i hvert Fald en Søn og tre Døtre overlevede Forældrene. Af Døtrene var den ældste HEDEVIG CHRISTINE JAGENREUTER gift med islandsk Købmand, senere Oversysselmand MARCUS FREDERIK PAHL (d. 1782); den næste Datter, ANNA MARGARETHA JAGENREUTER, var gift med Perlestikkeren NIELS BARCH og den tredie CATHARINA ELISABETH JAGENREUTER ægtede Køge-Guldsmeden SØREN THORSEN og døde 1752 i Køge⁶⁴.

Sønnen JOHANNES JAGENREUTER, der var født omkring 1707 og døde 5. November 1784 som Stadskaptajn (Kaptajn i Borgervæbningen)⁶⁵, blev oplært i Faderens Profession og tog 3. Juni 1733 Borgerskab som Guldsmed i København⁶⁶. Ogsaa af hans Arbejder er flere bevarede til vore Dage, saaledes en Disk fra 1739 i Gjerslev Kirke, et Par Laugsskilte for Hattemagerlauget 1741 og 1743, der nu findes i Kunstindustrimuseet, en knækket Kandisskaal fra 1743 og en Themaskine, der er stemplet 1767⁶⁷. Han har været en dygtig Mand og vedligeholdt Familiens Forbindelse med Musiken paa den Maade, at han tillige var Instrumentmager — det vides saaledes, at Kong Frederik V bestilte 50 Valdhorn til Jagten hos ham⁶⁸, og 30. Marts 1756 fik han Bestalling som Hoftrumpetmager⁶⁹. 30. Oktober 1761 fik han Mono-

Forstuegang og Trappe
Overgaden oven Vandet Nr. 22

Foto 1963

pol paa at smelte Guld og Sølv i København⁶⁷. Johannes Jagenreuter boede 1743 i Pilestræde (Købmager Kvarter Matr. 87) og havde da sin Fætter ALEXANDER BERNER (32/1) boende i Huset⁷⁰.

Johannes Jagenreuter ægtede 1736 (Kopulationspenge til St. Nikolaj Kirke betalt 9. Juli), ANNA MARIE THAMSEN, der døde 1776. I Ægteskabet var der mindst tre Børn, en Søn og to Døtre. Sønnen ALEXANDER JAGENREUTER fødtes 1759 og fik ved Daaben i Nikolaj Kirke 2. Juli Navn efter ALEXANDER BERNER, der sammen med sin Hustru var blandt Fadderne. Han blev Student 1776 og begyndte at studere Jura, men fuldførte ikke Studiet. I sit Ægteskab med INGEBORG FUGL havde han en Søn JOHANNES JAGENREUTER, der var født 28. April 1783 og blev døbt i Nikolaj Kirke 10. Maj. Nærmere om Familien er ikke fundet, men Sandsynligheden taler for, at Navnet er døet ud med Alexander Jagenreuter.

Af Johannes Jagenreuters Døtre blev ANNE MARGRETHE KIRSTINE JAGENREUTER døbt 14. April 1739 i Nikolaj Kirke og døde 23. August 1825; hun ægtede 12. Juli 1768 den bekendte Veterinær, Professor PETER CHRISTIAN ABILDGAARD (1740—1801), Søn af Arkivtegneren SØREN ABILDGAARD og Broder til Maleren NICOLAI ABILDGAARD (1743—1809). Af P. C. Abildgaards Døtre var ANNA MARGRETHE ABILDGAARD (1768—1830) gift med Kaptajnløjtnant JØRGEN OXHOLM (1758—1805), en Søn af Mønsterskriver LORENTS OXHOLM og MARIA SUSANNA SCHULTZ (se I, 2, S. 421), og ANNA MARIE ABILDGAARD (1771—1857) var gift med Etatsraad, Deputeret i Generaltoldkammer- og Kommercekollegiet FREDERIK STAUD (1759—1823).

Den anden Datter af Guldsmeden og hendes Efterslægt vides der lidt mere om. Hun hed ANNA MARIA JAGENREUTER, var født 1737 og døbt 14. Februar og døde 13. Januar 1805. 12. December 1766 blev hun gift med kongelig Kammerlakaj CHRISTIAN TORP, der var født i Odense 4. Juni 1729 og døde i København 20. Januar 1808, Søn af Slotsforvalter ANDREAS TORP (1689—1741) og GIERTRUD MARIA FISCHER. Slotsforvalteren var Søn af Proviantskriver HENRICH TORP (d. 1715)⁷¹ og saaledes Broder til Proviantskriver CHRISTIAN GLOB TORP, der var gift med Alexander Berners Søster HEDEVIG BERNER. Christian Torp og Anna Maria Jagenreuter havde tre Børn, af hvilke den ældste, Sønnen ANDREAS TORP, født 14. September 1767, blev holdt over Daaben 19. September 1767 i Vajsenhusets Kirke af CHRISTIANE FREDERIKKE BERNER, født SCHULTZ (32/2). Den yngste Søn CHRISTIAN TORP, der blev døbt i Slotskirken 8. November 1772, er formentlig identisk med det Barn af Kammerlakaj Torp, der 30. August 1773 blev begravet i Alexander Berners Gravsted i St. Nikolaj Kirke (se I, 2, S. 27, Note 65). Det tredje Barn var en Datter GIERTRUD MARIA TORP, født 22. April 1770, der blev døbt i Slotskirken 27. April og havde ALEXANDER BERNER (32/1) som Fadder. Hun ægtede 25. November 1786 i Holmens Kirke Kaptajnløjtnant JAN DAVID VAN DER OSTEN, født 4. Januar 1764 i København, der omkom ved Fregatten Hvide Ørns Forlis under en Orkan Vest for Korsika Natten mellem den 29. og 30. December 1799. Anden Gang ægtede hun 1802 Kommandør ANDREAS GERNER, der var født i Aalborg 25. September 1763 og døde 11. Juli 1842.

ANDREAS TORP, der døde 21. Januar 1801 i Korsør som Borgmester og Byfoged der, havde i sit Ægteskab med LOUISE SUSANNE HECQUET (1775—1838) en Søn Generalmajor CARL TORP (1798—1869), der var Fader til den bekendte Hippolog, Stutmester ved Frederiksborg-Stutteriet og sidst Sporvejsdirektør i København FRANZ LOUIS TORP (1818—94), hvis Søn var Kriminalisten, Professor, Dr. jur. CARL TORP (1855—1929), der i sit Ægteskab med MARIE (LILLEMOR) THAULOW (1861—1943) var Fader til EVA TORP (f. 1885), gift første Gang med Vicepræsident i Sø- og Handelsretten EDWARD PHILIP IPSEN (1881—1941), anden Gang med

Grosserer JAMES ROBERT EMIL DICKSON (1872—1945), Göteborg, til NINA TORP (1886—1947), der var gift med Kommandør VILHELM JULIUS ALEXANDER HARTTUNG (1871—1947), til AGNES TORP (f. 1888), der var gift med Grosserer FERDINAND ANKER (f. 1876—1954), Oslo, til cand. phil. FRANTZ LOUIS TORP (f. 1890) og til SONJA TORP (1893—1925), der var gift med Direktør i De danske Sukkerfabrikker CARL GAMMELTOFT (1890—1954).

Christopher Jagenreuter havde af første Ægteskab en Søn, af andet med Catharina Bargs 5 Børn, som følger:

1. HENRIK CHRISTOPHER JAGENREUTER, * ca. 1650, † København 1700, begr. Holmens Kirke 9. Februar, 50 Aar gammel.
Hoftrumpeter.
~ København, Holmens Kirke, Dom. 11. p. Trin. (26. August) 1688 med ANNA MARGRETHE KRUSE (F: Flagmager paa Bremerholm STEFFEN KRUSE), * ca. 1659, † København i Juni 1689, begr. Holmens Kirke 12. Juni.
Ægteparret havde en Søn, der døde som spæd.
2. ANNA CATHRINE JAGENREUTER, * København 1665, døbt Vor Frelses K. 6. Januar, † . . .
~ København, Slotskirken, 7. Januar 1702 med Brygger BERTEL FRIBERT, * Haderslev, † København før 7. Februar 1711.
3. WOLF BEHRENDT JAGENREUTER, * København 1667, døbt Vor Frelses K. 5. Oktober, † København 1729, begr. St. Nicolaj Kgd. efter 11. Februar.
Guldsmedemester i København.
~ København i Huset (Helligaands Sogn) 23. Maj 1703 med ANNA MARIE TRANE (F: MORTEN TRANE), levede endnu 14. Februar 1737.
4. EVA-DORTHEA JAGENREUTER, * København i Marts 1670, døbt Vor Frelses K. 24. Marts, † Christiansø efter 14. Januar 1732, begr. der 25. Januar.
~ København i Huset (Holmens Sogn) 24. (25.) Januar 1699 med Hoftrumpeter HANS HENRIK BERNER, † København i April 1723, begr. 27. (26.) April paa St. Petri gamle Kirkegaard.
Se 64/1 og 64/2.
5. WILHELM-OTTO JAGENREUTER, * København 1673, døbt Vor Frelses K. 7. Februar, † som Barn.
6. KNUD ALEXANDER JAGENREUTER, * København 1675, døbt Vor Frelses K. 14. Maj, † Christiansø 29. November 1742, begr. der.
Proviant-, Ammunitions- og Materialforvalter paa Christiansø.
~ med HEDEVIG KOEFOED (F: Borgmester i Svaneke POUL KOEFOED og MARGRETHE MAGDALENE HESSELER), † 1745. (Hun ~¹ 18. Januar 1704 med Proviantforvalter HANS HEINRICH TØNDER, * 11. Maj 1661, † 17. April 1706).

FAMILIEN JAGENREUTERS SKØDE TIL JACOB HANSEN

Mandagen dend 20. decemb: 1697.

Jeg HENDRICH CHRISTOPHER JAGEN RYTER, Hans Kongl. Ma. hoff trompeter, Jeg WULF BERNDT JAGEN RYTER, guldsmidsvæn, og Jeg KNUD ALEXANDER JAGEN RYTER, Vj paa egne og vore kiere søstris ANNE CATHRINE JAGEN RYTER og EVA DORETEA JAGEN RYTER deris veigne kiendes og hermed vitterlig gjør, at vj af voris frj villie effter all voris raad og samtøche haver solt, skiødt og afhendt, som vj og her med fra os og alle voris arvinger aldeelis selger, skiøder og afhender till erlig, agtbar og søebefahren mand JACOB HANSEN, borger og skipper her udj staden og hans arfgr. et voris tilhørende huus beliggende paa Christianshaun ved Canalen, som gaar igiennem byen nest op til mag. ANDERS GUNSOUS eyendom paa dend nordre side med heelstolpe og till JENS JESPERSENS plartz paa dend søndre side med half stolpe, som er fire fag huus med hauge plads og gaardz rum jordfrj grund og eyendom, hvilchet huus og eyendom i lengde og brede oppe og nede, som det nu bebyggt, begreben og forefunden er, indted i nogen maader undtagen, som det os effter voris salige for ældre arveligen er tilfalden, skal effter tilhør forbem.te skipper Jacob Hansen og hans arvgr. for it fuldkommen fast og urygelig kiøb effter gamle skiøder, adkomst brevis og stads conducteur ELOVJ MANGERS alnemaals viidere formelding, for evindeligh frj eyendom, saasom hand os derfor til voris fulde nøye haver betalt med thou hundrede rixdr., thackendis derfor og hermed for god og reedeligh betalling udj alle maader, hvorimod vj forbem. te Jagen Rytters lover for os og alle voris arfgr. til for. huuß kiøb at vere og blive skipper Jacob Hansens og hans arfgrs. fulde og faste hiemel for hver mands tiltale, som derpaa vill eller kunde tale med rette i nogen maader, og om imod forhaabning det skeede, at skipper Jacob Hansen eller hans arfgr. blef for medelst voris vanhiemmels brøsts skyld nogit af forbem.te eyendom eller rettighed afvunden, da lover vj forbem.te Jagen Rytters for os og voris arfgr. skipper Jacob Hansen og hans arfgr. derfor i alle maader skadisløs at fornøye, og maa dette voris skiøde til Kiøbenhavns byting læsis og protocolleris, naar det begieris, des til bekræftelse haver vj voris egne hender her under skrevet og zigneter hostrøgt og venlig ombedet effterskrevne voris venner dette voris skiøde med os til witterlighed at underskrive og forseigle.

Kiøbenhavn d/ 17. decemb: A° 1697

HINRICH JAGEN RYTER
L. S.

WULF REUTER [sic.]
L. S.

KNUD ALEXANDER JAGEN REUTER
L. S.

Effter begiering til witterlighed
M. G. SCHARFFENBERG
L. S.

Effter begiering til witterlighed
N. G. HEYLER
L. S.

Afskrift i Københavns Bytings Skødeprotokol 1692—99, Fol. 436.

KILDER

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
7. Vor Frelsers Kirkes Begravelsesprotokol 1686—1711: 1694
Martius
d. 21. ditto HENDRICH JAGENRIDDERs sl. moders Lig paa den Store Kierchegaard begravet derf/. betalt 4 Rdr.
Danske Kancelli, Sportelregnskaber 1690—99, Regnskab 1694:
Begravelser
Marty 20 HENRICH JAGEN REUTER Hof Tromps Moders Lig, ord. O.
- 8.
- 9.
- 10.
- 11.
12. Københavns Garnisons Journal 1663, S. 219.
13. Navnet er ikke paaviseligt i Rostock før 1661.
14. Rostock Bürgerbuch.
15. Rostock Ratsprotokoll.
16. Ved Datteren Eva-Dortheas Daab 24. Marts i Vor Frelsers Kirke. — Han er ikke nævnt som Trompeter i Niels Friis: Det danske Hoftrumpeterkorps, 1947.
17. Christianshavns Pantebog 1674—84, Fol. 24 b.
18. Københavns Diplomatarium III, 1877, S. 751.
19. Vurderinger. Christianshavns Kvarter 191 (Rdst. A.).
20. Københavns Bytings Skødeprotokol 1692—99, Fol. 436, se her S. 12.
21. Rostock Obergerichtsakten 1663, Oktober 3. — 1664, Mai 3.
22. Assignationskontorets Afregningsprotokol, Litra G. 1687, S. 230.
23. Samme, S. 121.
24. Samme, S. 108.
25. Assignationskontorets Afregn.prot. Litra H. 1687/88, S. 166 og de følgende Protokoller.
26. Assignationskontorets Afregn.prot. Litra M. 1691, S. 115.
27. E. Marquard: Kongl. Kammerregnskaber fra Frederik III' og Christian V's Tid, S. 396.
28. Patente 1691, Fol. 128.
29. Assignationskontorets Afregn.prot. 1693, S. 302. 24. Aug. 1693.
30. Bremerholms Kirkes Begravelsesprot. 1698—1713: 1700 Februarius d/ 9. HENDRICH JAGEN REUTER Trompeter i No. 1, 50 Aar gl. Efter Middagen.
31. Partikulærkammerregnskab 1699—1703, S. 73 Nr. 393: 1700 d/ 10. Novbr.
Zum Begrabnis des gewesenen Hoff Trompeters HINRICH JAGENREUTERS ist an HANSS BERNER bezahlet worden 30 Rthlr.
32. Saaledes 14. Dec. 1699 o.a.St.
33. Bremerholms Kirkes Vielsesprot. 1647—96: 1688, Dom.ca. 11. p. Trin. copulered consensu regio HENRICH JAGEN REUTER HENDRICK MØLLER Hoftrumpeter U(ngkarl) Trompeter ANA MARGRETE KRUSE, Assessor KRUSE Enke
34. Kbh. Skatteregnskaber 1699, Pk. V, Selvangivelser fra Hofetaten, Bilag 33/45, Nr. 4: Jeg underskrevne angifver at være ubefried, ey heller at have nogen Børn, mens alleeneste lever af Hans Maj.ts Gage, som mig af Naade tillægges, som formodis at blifve i Consideration taget. Dette i Sandhed at være testerer jeg HINRICH JAGEN REUTER.
35. Københavns Byfogedregnskaber er gennemgaaet 1700—1701 uden at der ses at være betalt Førlov for Arv efter Jagenreuter.
36. Rentekammeret. Schøllers Resolutionsprot. 5, S. 148.
37. Rentekammeret Deliberationsprot. 34, S. 305.
38. Rentekammeret Kgl. Resolutioner Original 4. Dec. 1694, jfr. Deliberationsprot. 40, S. 88.
39. Kbh. Bytings Obligationsprot. 1687—90. 2. Dec. 1689. Obligationen er paa Tysk. Om Hacquart se Carøe: Den danske Lægestand 1479—1788, S. 52.
40. Kbh. Byting. Panteekstraktprot. Nr. 6, 2. Dec. 1689.
41. Kbh. Byting. Obligationsprot. 1692—94, 11. Jan. 1692.
42. Kbh. Byting. Panteekstraktprot. Nr. 6 Fol. 147. 11. Jan. 1692.
43. samme Prot. 7 Fol. 53 b. 2. Aug. 1697.
44. sstds., jfr. Fol. 69 14. Febr. 1698.
45. Assignationskontorets Afregn.prot. 1701, S. 379.
46. Slotskirkens Vielsesprotokol 1671—1838. 1702 7. Januar blev BERTEL FRIBERT Brygger her i Staden copuleret med ANNA CATHARINA JAGENREUTER, Jomfrue Pige af Mag. Peder Colen.

47. Dette fremgaar af det omtalte Testamente.
48. Kbh. Magistrat Kopibog 1707—12, S. 389.
49. Sjællandske Registre Indlæg til 1711 3/4, Nr. 90.
50. Rentekammeret Resolutionsprot. 1706 I, S. 381, Nr. 3. Det fremgaar, at Kongen har lovet at tage sig af Prins Vilhelms Hofetat. 29/5 1706 bevilgedes Jagenreuter 30 Rdlr. til en ny Klædning.
51. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1699—1730, jfr. Rtk. kgl. Res. Original Nr. 68 10/5 1706. Den egenhændige Ansøgning er paa tysk og udate-ret.
52. Rentekammeret kgl. Res. Original Nr. 85 16/7 1706. Jagenreuters Ansøgning er paa tysk og dateret Frederiksborg 31. Maj. Den er næppe egenhændig.
53. Christiansø Kirkebog:
1742 Dec. 5. blev Forvalter JAGENREUTER, som døde 25. Nov. udi sit Alders 68. Aar begravet.
54. Inscriptionsprotokol for civile Betjentes Enkekasse, S. 36.
55. Ved Skiftet arvede hans Søskenes Børn.
56. Kbh. Raadstueprotokol 1701—03, S. 263.
57. Diverse Indkvarteringsmandtal (Rdst. A.), jfr. Kbh. Skatteregnskaber 1713, Krigsstyr, der dog har Øster Kvarter Nr. 12 (R.A.).
58. Helligaands Kirkebog 1702—35.
59. Chr. A. Bøje: Dansk Guld- og Sølvmedemærker før 1870, 1946, S. 58.
60. Kbh. Ekstraskatteregnskaber 1727.
61. Indkvarteringsmandtal 1730, Købmager Kv. 239, 1733 Købmager Kv. 86 og 1736 Snarens Kv. 111/13 (Rdst. A.).
62. Vor Frue Skoles Ligbog. Ugen fra 11. Febr. 1729.
63. Grove: Kjøbenhavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728, 1906, S. 235.
64. Køge Bys Skifteprotokol 1745—60, Fol. 290, 7. Jan. 1752.
65. Richter: Dødsfald i Danmark 1761—90.
66. Kbh. Borgerskabsprotokol 1724—48, S. 129.
67. Chr. A. Bøje: anf. Arb., S. 68.
68. Historiske Meddelelser om København 2. R., I, S. 310, jfr. C. Thrane: Fra Hofviolonernes Tid.
69. Embedsudnævnelser under Rentekammeret.
70. Kbh. Skattemandtal 1743, Købmager Kvarter 87, jfr. her I, 2., S. 25.
71. Giessing: Jubellærere, III, 1, ad S. 348 Tvl. 4.

128/5 og 128/6

ANDREAS SCHULTZ'S FORÆLDRE
UKENDTE

FREDERIK JESSEN

OG

MAREN VALENTINSDATTER

FREDERIK JESSEN

er født i Nykøbing paa Falster som Søn af Sognepræst i Nykøbing, Provst JESSE JESSEN og ANNA FREDERIKSDATTER ROSTRUP. Han er formentlig født 1665, idet han ved Faderens Død 1676 siges at være i 11-Aars Alderen¹².

Ved Faderens Død kom han i Pleje hos Provst HANS THOMSEN ROSTRUP, der var Sognepræst i Nakskov, og som sikkert var i Slægt med hans Moder. 1678 døde Frederik Jessens Mormoder SARA ROSTRUP, født OBERBERG¹³ og Frederik Jessen arvede da blandt andet en Andel i hendes Gaard i Nykøbing, som Hans Rostrup 1681 og 1682 løvbød til Nykøbing Byting¹⁴.

Sin første Undervisning har Frederik Jessen vel faaet hjemme hos Faderen og maaske ogsaa — i kortere Tid — hos Hans Rostrup, men derefter blev han sat i Nykøbing Latin-skole, i hvis Regnskaber han kan følges fra Juli 1677¹⁵, da han fik udbetalt 7 Rdlr. 4 ʒ og 4 β af det Disciplene tillagte »Slotsstipendium«¹⁶.

Som det var Tidens Skik, sang Disciplene fire Gange om Aaret for Godtfolks Døre. De var delt i to Kor, som sang hver for sig, Mortensaften, Juleaften, Nytaarsaften og Hellig Tre Kongers Aften, og af de derved indsamlede »Discantpenge« blev den ene Tredjedel fordelt mellem Sangerne¹⁷; at Frederik Jessen har deltaget heri, ses af Regnskaberne, og hans Andel heraf var 3 ʒ for 1679—80¹⁸ og henholdsvis 2 ʒ¹⁹ og 1 Rdlr.²⁰ for de to følgende Aar. Han har saaledes været med — antagelig for første Gang — da begge Kor samledes for at synge paa Slottet i 1679 »Mortens-Aften, daa Hendis May.t var paa Slottet« og gav dem 10 Rdlr.²¹.

Interessant er det at se, hvor stor Vægt der i Latinskolen er lagt paa den musikalske Del af Undervisningen. Saaledes beordrede Provst FREDERIK BRANDT, der havde Tilsynet med Skolen, 21. Februar 1682, at der efter Hendes Majestæts »christelige og gudelige Intention« skulde vælges de otte Disciple, som havde den bedste Røst, hvorefter Rektor og Kantor skulde sørge for, at de blev øvede, saaledes at de kunde synge, hvad der blev dem forelagt af »tyske eller andre Psalmer og musicalske Parte« uden Fejl eller Standsninger. De andre Disciple skulde befitte sig paa et vist Instrument, som de selv maatte vælge²².

Denne Bestemmelse er ganske vist fra den sidste Del af Frederik Jessens Skoletid her, men det var dog ikke noget nyt, der blev indført. Allerede Enkedronning Sophie havde bestemt, at otte Disciple skulde udvælges til at besørge Sangen ved Gudstjenesten paa Slottet, saa ofte hun lod prædike i Slotskirken²³. 1680 nævnes seks Disciple, der var udvalgt til at synge paa Slottet og hertil kom i Løbet af dette Aar endnu to, af hvilke Frederik Jessen var den ene²⁴.

Som Disciplenes Kantor fungerede rimeligvis Instrumentisten MOURITZ KØHLER, der oftere forekommer i Regnskaberne, men som synes at være død 1682²⁵. Køhler gik »gemeen-

ligen med paa Slottet²⁶. 1675 omtales HENRIK MØLLER som Informator i de nederste Lektier, hvor han underviste daglig »udi Elementes musices fra halfgaaen 12 indtil 12 slet²⁷.

Som Led i denne Undervisning var det ogsaa Skik at lade de ældre Elever undervise de yngre paa et Instrument, og ogsaa i denne moderne Undervisning ses Frederik Jessen at have haft Del. Regnskabet indeholder herom følgende Udgiftspost under 12. Februar 1681: »Povel Prip et Bunt Fiolstrenger, leveret Friderich Jessen, som skulle lære denne Prip, 10 β²⁸.

De ældre Disciple fik som Regel Beskikkelse som Løbedegne, for hvilken Tjeneste de oppebar det paagældende Sogns »Degnekorn«, en Skik der væsentligst havde til Formaal at støtte Eleverne økonomisk under Skoletiden. I Sommeren 1680 blev saaledes Frederik Jessen Løbedegn i Kirkeby Sogn, hvor Degnekornet var 1 Td. 4½ Skp. Byg²⁹.

Han oppebar desuden 25. Juni 1681 9 Rdlr. af Slotsstipendiet³⁰ og 14. Juni 1682³¹ — sidste Gang han forekommer som Discipel her³² fik han det fulde Stipendium 15 Rdlr. 3½ 12β.

Rektor SIMON PETRÆUS AARHUS indstillede ham 22. December 1681 sammen med en Del andre til dette Stipendium. Om de første fire indstillede, JENS og FRANTS ERIKSEN BRUUN, SØREN JENSEN AAGAARD og FREDERIK JESSEN, skrev Rektor: »disse 4 øfferste har gode fundamenta i deris studeringer og ere derfor begierendis at reiße til Academiet først kommende St. Hansdag at deponere³³.

15. Juli 1682 blev Frederik Jessen derefter — i en Alder af omkring 17 Aar — immatrikuleret ved Københavns Universitet³⁴, hvor han valgte Dr. Caspar Bartholin til Privatpræceptor.

Allerede 7. Oktober samme Aar var han Respondent ved den senere Aarhusrektor, JENS NIELSEN MUNDELSTRUPS Afhandling om Hedningernes Theologi: »De theologia gentilium puriori abstracte considerata, diss. philologica etc.«³⁵.

Paa det bageste Blad i Afhandlingen er anført forskellige Hyldestvers til Mundelstrup, foruden følgende til Frederik Jessen:

Doctissime Defendenti.

Exserit e rudibus caput, en Fridericus, & almas
ad Musas recta carpit anhelus iter,
scilicet ingenium ne frangat inertia molle
Ingenium Latia roborat arte suum
Justa porro operi: Latiali Roscius arte
si lineas Latias excutis, alter eris.

P

Præses.

Eidem:

Sic est: Ingenium felix cognoscitur ausu
Eximio semper, qvoad tua facta probant,
Sudasti in studiis, hinc Te Tua præmia larga
Dum scandis cathedram, non sine laude manet.

Matthias Casselius.

Efter at have fuldført sine Universitetsstudier — han tog 30. Juli 1684 Attestatsen³⁶ — vendte Frederik Jessen tilbage til sin Fødeø.

Sognepræsten i Falkerslev, MADS JØRGENSEN DAMSBERG, søgte 21. Februar 1687 om paa Grund af Svaghed samt Kaldets Besværlighed at faa bevilget »denne Persoen, nafnlig Friderich Jessen till min Medtiennere och efter min Døed at succedere mig, eftersom hand

af Guds eget aabenbarede Raad er mig forekommet som den, der for sin Duelighed och Sinds Beqvemmelighed kunde till Guds Æhre være tienlig og gafnlig³⁷.

Ansøgningen bevilgedes, og 26. Februar 1687 blev Frederik Jessen da kaldet som Adjunctus og Successor til Falkerslev og Horreby Menigheder paa Falster³⁸.

Ved Omannekteringen af de falsterske Sogne ved Forordningen af 17. April 1688 blev Kaldet imidlertid nedlagt, saaledes at Falkerslev blev Annex til Horbelev, og Horreby Sogn deltes og annekeredes henholdsvis til Nørre Ørslev og til Karleby Sogne.

F. Jessen :

Dette traadte i Kraft, da Mads Damsberg 26. Oktober 1695 blev kaldet til Idestrup³⁹. 27. Juli 1695 havde han sluttet Kontrakt med Frederik Jessen, hvorved denne skulde overtage Præstegaardens Husholdning og fik Ret til de fleste af Embedets Indtægter imod at give Hr. Mads fri Kost og 50 Rdlr. i rede Penge⁴⁰, men denne Forpligtelse varede ikke længe, idet Mads Jørgensen Damsberg døde i Falkerslev den 5. November samme Aar⁴¹, uden at tiltræde Idestrup Sognekald, hvorpaa Frederik Jessen 26. Oktober 1695 havde faaet Kaldsbrev som Adjunctus og Successor³⁹.

Han tiltraadte saaledes straks Idestrup Sognekald, og fortsatte samtidig Studeringerne, saaledes at han 11. Maj 1706 kunde creeres til Magister ved Københavns Universitet⁴².

I Idestrup blev han siddende til sin Død, og her lagde han sig foruden at passe Embedet ogsaa efter Landbruget. Præstegaarden havde et Tilliggende paa 9 Td. 2 Skp. 1 Fjdk. og 2 Alb. Hartkorn Ager og Eng, samt 2 Fjdk. 1 Alb. Htk. Skov⁴³, men desuden drev han Avling af en Fæstegaard (Nr. 5) i Idestrup med 3 Skp. 3 Fjdk. 1 Alb. Htk.⁴⁴. I Idestrup havde han endvidere fæstet et Hus (Nr. 5) paa seks Fag⁴⁴.

Herforuden havde han fæstet 4 Td. 6 Skp. 2 Fjdk. $2\frac{7}{10}$ Alb. Htk. af Bøtøland — det inddæmmede Bøtønor. Ejendommen var uden Bygninger, men havde en Besætning paa syv Køer. Udsæden opgives til 2 Td. Byg og $\frac{1}{2}$ Td. Havre i 1718, derudover var der Græsning til 30 Køer og Stude, og han kunde aarligt avle 30 Læs — à 24 Lispund — godt og 10 Læs daarligt Hø; Ejendommens Tilstand karakteriseredes 1718 som god⁴⁵.

Hvad hans økonomiske Forhold angaar, har de formentlig været ret gode. Da Falsters Præster i 1717 blev ansat til Krigsstyr, blev der paalignet Frederik Jessen og to andre hver 60 Rdlr., medens kun fire af Listens femten Præster ansattes højere⁴⁶. Den paagældende Krigsstyr, der var ens i 1715, 1716 og 1717, var ved Forordningen af 23. April 1715 fastsat til 2 pCt. af Formuen og 20 pCt. af Indkomsten⁴⁷. De 20 Rdlr., som Jessen dette Aar var ansat til i Kopskat, blev ham derimod eftergivet⁴⁸.

Ved den Ekstraskat, der blev udskrevet til Viborg Bys Opkomst i Anledning af Branden 1727⁴⁹ blev Jessen ansat til at svare 4 Rdlr.⁵⁰.

Aaret efter — 21. December 1728 — blev der paany udskrevet Brandstyr, denne Gang i Anledning af Københavns store Ildebrand, hvorfor den ogsaa blev paalignet for tre Aar⁵¹. Jessen blev da ansat til 18 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$, som skulde betales i to Terminer, men gav herudover 3 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ om Aaret som frivillig Ydelse⁵².

Han træffes vel flere Gange i Restancelisterne⁵³, som Regel er han dog kun tilbage med den sidst forfaldne Afgift, »som han har lovet om 8te Dagers Tid at betale⁵⁴, men i de sidste Aar af hans Levetid resterer han dog ogsaa for længere Tid, saaledes i 1731 med Afgifterne for 1729 og 1730⁵⁵.

Om hans Forhold til Embedet foreligger der ingen Vidnesbyrd, udover at Hospitalsforstander HOLM i 1726 klagede over, at han uberettiget havde ladet et Barnelig nedsætte i en fremmed Begravelse, og ligeledes uberettiget havde lagt Beslag paa en lukket Stol i

Kirken, hvad der resulterede i, at han 26. Juli 1726 fra Magistraten og Stiftsøvrigheden fik Tilhold om at afholde sig fra selvtagne Friheder⁵⁶.

Idestrup Kirke tilhørte Nykøbing Hospital, hvortil Kong Hans 1486 havde skænket den⁵⁷. Jessens Efterfølger PETER LOTHARIUS MOHR VON WALDT, der som andetsteds nævnt var gift med hans Datter ELISABETH ANNE JESSEN (⁶⁴/₄), beskrev 13. Februar 1755 Kirken i en Indberetning til Hofbygmester de Thura. Han omtaler den som en Kirke »af smuk Anseelse, særdeles indvendig, hvor den er prydet med en høj Altertavle, kronet Funt og kronet Prædichestoel, Skrifte Stoel med Glas Vinduer og alle andre Stoele, som Største-deelen ere nye, og med Oliefarve marmorerede, saa er og Loftet blaåt med hvide Skyer, dog uden Hvelvning«⁵⁸.

Kirken har to Klokker, af hvilke den mindste bærer følgende Inscription:

Der man 170 og tre skrev
Klochen den da omstøbt blev
Hinning Lutzou Gud bevare
med Doctor Kingo fra ald Fare.

F. Jessen Pastor Loci

Omstøbt igien 1708 i Lybech af Conrad Kleyman⁵⁹.

Hvor og hvornaar FREDERIK JESSEN har ægtet

128/8

MAREN VALENTINSDATTER

vides ikke med Bestemthed. De er dog temmelig sikkert viet i December 1695, idet Jessen 2. December dette Aar fik Tilladelse til at vies i Huset; de har imidlertid sikkert været trolovet allerede om Sommeren, idet Jessen ved den ovenomtalte Kontrakt med Mads Jørgensen Damsberg forpligtede sig til at overtage Præstegaardens Husholdning⁴⁰.

Maren Valentinsdatter var Datter af Sognepræst til Østofte paa Lolland VALENTIN CARSTENSEN og ELISABETH LUNDT.

FREDERIK JESSEN døde i Maj 1731 i en Alder af 66 Aar og blev 21. Maj begravet i Idestrup Kirke.

Hans Hustru overlevede ham, og boede først i nogen Tid hos CHRISTIAN ANDERSEN HORTULAN, der var Sognepræst i Søndre Kirkeby⁶⁰, senere flyttede hun til Nykøbing F., hvor hun lejede sig ind i et Hus, som tilhørte Købmand BERTEL WICHMAND og laa i Store Kirkestræde⁶¹. 27. August 1735 købte hun for 80 Rdlr. dette Hus⁶².

Hun er formentlig flyttet til Nykøbing i 1734, i hvilket Aar hun ikke ses at have haft Stolestade i Nykøbing Kirke, hvad der derimod er Tilfældet fra Aaret 1735⁶³.

Her døde hun i Januar 1740. 20. Januar blev hun bisat med Ceremoni i sit Gravsted i Nykøbing Kirke⁶⁴.

FREDERIK JESSEN og MAREN VALENTINSDATTER havde følgende elleve Børn:

1. VALENTIN JESSEN, * Idestrup 1697, døbt der 7. Maj, † der 25. Juli samme Aar.
2. JESSÆUS JESSEN, * Idestrup i September 1698, † der 2. August 1700.
3. ELISABETH JESSEN, * Idestrup 1700, døbt der 15. Juni, † der 1703, begravet 30. Maj.

4. LORENTS LUNDT JESSEN, * Idestrup 1701, døbt der 29. Oktober, † København 15. Marts 1773, begravet Holmens Kirke 19. Marts.
Justitsraad, Told- og Konsumtionsinspektør i København.
~ med BIRGITTE BÆHRENDTZ (F: ANDREAS BÆHRENDTZ), * ca. 1710, † København 15. Juni 1758, begravet i Holmens Kirke 19. Juni.
Ægteskabet var barnløst.
5. HENNING CHRISTIAN JESSEN, * Idestrup 31. Maj 1705, døbt der, † der 1724, begr. 1. Maj.
6. ELISABETH ANNE MARIE JESSEN, * Idestrup 13. November 1706, døbt der 19. November, † Idestrup 25. Marts 1784, begravet der 2. April.
~ 1° Idestrup 11. August 1723⁶⁵ med Major ANDREAS SCHULTZ, † Søndre Kirkeby 10. April 1736, bisat der 14. April, nedsat i Familiebegravelsen i Nykøbing F. Kirke 26. April.
se 64/3 og 64/4
~ 2° København, Garnisons Sogn, 30. August 1752 med Sognepræst til Idestrup PETER LOTHARIUS MOHR VON WALDT (F: Fændrik JOHAN PHILIP MOHR VON WALDT og INGEBOG JØRGENSEDDATTER WICHMAND), * Odense 25. Juni 1696, † Idestrup 8. Februar 1757, begr. Idestrup Kirke 15. Februar. (Han ~ 1° København 6. Februar 1725 med ANNA KIRSTINE FALCK, født THOMASDATTER LØVITH, 1682—1751).
7. FREDERIK JESSEN, * Idestrup 7. Februar 1708, døbt der 13. Februar, † Rødby 13. Marts 1747.
Residerende Kapellan i Rødby⁶⁵.
~ 1734 med MAREN JØRGENSEDDATTER WILLER (F: Købmand i Rødby JØRGEN ERIKSEN WILLER og (MAREN LAURIDSDATTER FIIL?)). (Hun ~ 2° Eftermanden HILLEBRANDT HANSEN BERTH).
Ægteparret havde en Søn, der døde ung i Paris, og en Datter ELSE FREDERIKKE MARIE JESSEN, som ægtede Pastor HANS BRANDT i Tryggelev. Deres Datter BERTHE LORENTZE BRANDT var i sit Ægteskab med Sognepræst i Bødstrup CHRISTEN GRAAE Stammoder til en Gren af Familien Graae; hertil hører bl. a. Departementschef CHRISTIAN FREDERIK ANTON HASTRUP GRAAE (1875—1948), Teglværksejer JULIUS CONSTANTIN PILEGAARD GRAAE (1876—1914), Højesteretssagfører GUSTAV JOHAN GRAAE (1878—1941), Underdirektør CARL GRAAE (1880—1952) og Direktør ERIK AAGE GRAAE (1883—1950).
8. MARIE OLROG JESSEN, * Idestrup 24. April 1709, døbt der 1. Maj, † Nykøbing 18. Jan. 1754.
~ 1° 1728 med Sognepræst i Fuglse, Magister NICOLAJ JOHANSEN KRAG (F: Sognepræst til Hørup JOHANNES KNUDSEN KRAG og ELEONORA ELISABETH BRANDT), * Hørup 1678, † Fuglse 2. September 1732. (Han ~ 1° 1702 ANNA ELISABETH MØLLER, rimeligvis identisk med den BERNT DE BÆHR'S Enke, som han ogsaa angives at have været gift med).
~ 2° Maribo 14. Juli 1734 med Silke- og Klædekræmmer, samt Overformynder i Nykøbing F. HANS MARTNER (F: ? RASMUS JESPERSEN og ANNA ELISABETH HANSDATTER SMITH), * Stubbekøbing 1708, † Nykøbing 1745, begravet der 15. Januar.
9. MARIE AMALIE CHRISTIANE JESSEN, * Idestrup 26. November 1711, døbt der 4. Februar, † der 1721, begr. 17. Januar.
10. CHRISTIAN JESSEN, * Idestrup 2. Januar 1713, døbt der 11. Januar, † samme Maaned, begr. 20. Januar. (Tvilling).
11. JØRGEN JESSEN, * Idestrup 2. Jan. 1713, † samme Maaned, begr. 11. Jan. (Tvilling).

DIVERSE UDDRAG AF FALSTERS RYTTERDISTRIKTS
SKATTEREGNSKABER VEDR. FREDERIK JESSEN

Penge- og Kornregnskab 1720, Attester fra Geistligheden udj Synder Herret paa Falster, Fourage Skatten for Aar 1719 angaaende.

Fouragie Sekat er iche af Prestegaarden nogen Tiid fordred, ieg beboer,
test. F. Jessen

Iderst. d/ 9. April 1721.

Penge- og Kornregnskab 1722, Litra Q, Nr. 11.

Iderstrup Sogn Folcheskat Januarij Kvartal 1722
Min egen Familie

Hustrue
1 Datter
1 Karl
1 Terscher
2 Piger

Hestene.

[egenhændig 4. Jan. 1722]

Penge- og Kornregnskab 1722, Litra Q, Nr. 33.

Mandtal til Folkeskatten for Juli Kvartal (= Termin)
Min egen Familie

Hustrue
1 Datter
1 Karl
1 Pige

Hestene.

[egenhændig 10. Juli 1722]

Korn- og Pengeregnskaber 1719. Antegnelsesbilag Litra R.

Ao 1719 6 Julij begravis Sl. MADTZ LINDSKOU udj Egekiste

Ao 1718 er der ingen heller udj Egekister begravede

Ao 1721 begravis min yngste sl. Datter udj Egekiste, flere ere ich udj Sognd udj Egekister begravede

Testerer

F. Jessen

Iderstr. Prestegd. d/ 24. Febr. 1724.

Familie- og Folkeskatsregnskaber 1723—54.

Mandtal 1733

Efter Hr. Hortulans Mandtal

Præste Enchen Madm Jessens 0—0—8

NB herom udsatt.

Familie- og Folkeskat 1723—54.

Bilag til Mandtal 1733 Nr. 10 Januar Termin

Synder Kirkebye Sogn

Madame Salig Mag: Jessens

1 Pige.

Regnskaberne findes alle i Rigsarkivet.

KILDER

1. Kirkebogen begynder først 1705. Hans Alder angives 1731 til 66 Aar, se nedenfor Nr. 2.
2. Idestrup Kirkebog 1696—1746: 1731 d/21. Maj blev Sogne Præsten her til Steden, Mag. FRIDERIK JESSEN begravet og lagt i Kirken, ætat. 66.
3. Skiftet efter ham er forgæves søgt i Falsters Søndre Herreds gejstlige Skifteprotokol 1729—94.
4. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
5. Danske Kancelli, Sportelregnskaber 1690—99: 1695 Vielser i Huset »December 2. Her FRIDERICK JASSEN 5 Rdr.«
6. Østofte Kirkebog begynder først 1716. Hendes Alder opgives 1740 til 61 Aar.
7. Nykøbing F. Kirkebog 1705—50: 1740 Onsdagen d/ 20. Jan: H. Mag. FRIDERIC JESSENS Enke MAREN VALENTINS D. med Cere- monie, 61 Aar gl.
8. Skiftet er forgæves eftersøgt i Nykøbing Bytings Skifteprotokol 1734—52, Nykøbing Amts Skifte- protokol 1738—46 og Falsters Søndre Herreds gejstlige Skifteprotokol 1729—94.
9. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
10. Segl er ikke fundet.
11. Wiberg: Dansk Præstehistorie, II, 1870, S. 6. Barfod: Den Falsterske Gejstligheds Historie I, S. 208. Holms Samlinger: Frederik Jessen (LA).
12. begravet i Nykøbing 18. Maj 1676. Nykøbing F. Latinskoles Regnskaber 1655—88, Fol. 63 b.
13. begravet i Nykøbing Kirke 8. Januar 1678, samme Fol. 68.
14. Nykøbing F. Bytingsprotokol 1681—86, Fol. 45 b:
15. Nykøbing F. Latinskoles Regnskab 1655—88, Fol. 71.
16. Dronning Sophie gav 1615 1500 Rdlr. Rente til 8 Disciple. Dette blev af Christian V forandret til 141 $\frac{2}{3}$ Td. Byg, hvoraf Eleverne fik 125, Lærerne Resten. Hiorth-Lorensen og Salicath: Repertorium over Legater, III, S. 18.
17. Nykøbing F. Latinskoles Regnskaber 1655—88, f. Eks. Fol. 86.
18. samme Sted.
19. samme Fol. 90.
20. samme Fol. 94.
21. samme Fol. 86.
22. Brevet er afskrevet i Regnskaberne Fol. 107.
23. Regnskab 1628—54, Fol. 20, jfr. i det hele Skildringen i Nykøbing Cathedralskoles Indbydelsesskrift 1866, S. 31 og Viggo Holm i Aarbøger for Lolland-Falster Bd. III.
24. Regnskab 1655—88, Fol. 88.
25. Hans Enke nævnes i Januar 1683, Rgsk. Fol. 97.
26. samme Fol. 88.
27. samme Fol. 63.
28. samme Fol. 89.
29. samme Fol. 88 jfr. Fol. 93.
30. samme Fol. 91. Jessen har egenhændigt kvitteret i Protokollen.
31. samme Fol. 96.
32. Han nævnes endnu en Gang, Fol. 102, 1683 23/6, da Thomas Jensen Berg (Montanus) kvitterede for 5 Rdlr., han havde tilgode.
33. Personalhistoriske Samlinger, II, 1913: Th. Hauch-Fausbøll: Vidnesbyrd for Disciple i Nykjøbing Falster Latinskole 1681.
34. Universitetsmatrikelen II, S. 116.
35. Afhandlingen med den citerede Titel, jfr. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon V, S. 465. MATHIAS CASSEL blev 2. Maj Sognepræst til Sct. Peders Kirke i Slagelse. Wiberg: III, 125.
36. Kirkehist. Saml. 4. V. S. 813.
37. Indlæg til smaalandske Registre 1687, 26/2 Nr. 12 (RA).
38. Fyenske og smaalandske Registre 1681—89, Fol. 349 b Nr. 12.
39. samme 1690—99, Fol. 258 b Nr. 60.
40. Barfod: Den falsterske Gejstligheds Historie I. S. 208.
41. Wiberg, II, S. 5.
42. Universitetsmatrikelen II, S. 310.
43. Falsters Rytterdistrikts Penge- og Kornregnskab 1719, Bilag Litra C (RA).
44. Krigs- og Portionsjordebog over Falsters Rytterdi- strikt fra 1. Okt. 1718, Fol. 29. (RA).
45. samme Fol. 22.
46. Falsters Rytterdistr. Penge- og Kornregnskab 1719: Mandtal over Krigsstyren 1717.
47. Forordning af 23. April 1715.
48. Falsters Rytterdistr. Penge- og Kornregnsk. 1719, Mandtal over Kop- og Carosseskat 1717.
49. Forordning af 15. Maj 1727.
50. Falsters Rytterdistr. Penge- og Kornrgsk. 1727, Litra P. P. Mandtal over de, der svarer til Viborgs Op- komst.
51. Forordning af 21. December 1728.
52. Falsters Rytterdistr. Penge- og Kornrgsk. 1/1—31/7 1729 Litra P. P. Nr. 2 Specification over Gejstlig- hedens Bidrag.
53. samme Regnskaber 1718. Restanceregister. samme 1724, Bilag 45, 1725 div. Restancelister, 1726 ligesaa etc.

54. samme Regnskab 1724, Bilag 45.
 55. samme 1731, Bilag 26.
 56. Holms Samlinger: Frederik Jessen.
 57. Gamle Kgl. Saml. 4to 2490 (Kgl. Bibl.).
 58. Kall'ske Samling 4to 377 II, Fol. 398 b (Kgl. Bibl.).
 59. samme Fol. 399.
 60. Falsters Rytterdistr. Familie- og Folkeskatsregnskaber 1723—54, Mandtal 1733, Bilag Januar Termin Nr. 10, Juli Termin Nr. 6.
 61. Holms Samlinger: Frederik Jessen.
 62. Nykøbing F. Tingbog 1734—45, Skødet læst 5. Sept. 1735.
 63. Kirkens Regnskaber (LA).
 64. Nykøbing F. Skoles Regnskaber 1688—1758, 11/6 1739—11/6 1740:
 Ligpenge, 1740, d. 20 (Janvarii) for Madm. Jensens Begravelse i Kierken 4 Rdrl.
 65. I det kgl. Bibl. findes et i FREDERIK JESSENS Navn udfærdiget Bryllupsdigt til Søsteren ELISABETH ANNE MARIE JESSEN og ANDREAS SCHULTZ 1723.

NOTE TIL ILLUSTRATIONEN

Side 21. Underskriften findes i Falsters Rytterdistrikts Familie- og Folkeskatteregnskaber 1723/24, Bilag til 1724, Nr. 44.

JAMES BROWN

OG

N. N.

JAMES BROWN

nævnes ved Sønesønnen JAMES BROWNS Daab i Dalkeith ved Edinburgh 24. Marts 1724 som fraværende Fadder. Nærmere Oplysninger om ham foreligger ikke.

Familietraditionen vil vide, at hans Sønesøn JOHN BROWN (32/7) 1775 efter Sir ALEXANDER BROWN of Colstouns Død har gjort Fordring paa Baronettitlen. Det har imidlertid ikke været muligt at faa Bekræftelse herpaa, idet Skrivelser herom ikke findes i Court of the Lord Lyon's Arkiv.

1755 fik John Brown det i Bd. 2, S. 103 aftrykte Vaabencertificat, der omtaler ham som Efterkommer af den gamle skotske Adelslægt Brown of Colstoun. Som det vil fremgaa af de her som Tillæg gengivne Breve fra Lord Lyon, vil det ikke være muligt længere at udrede denne Forbindelse; den nuværende Chef for den skotske Heroldsinstitution udtaler dog — som det vil ses — at John Brown i 1755 maa have fremlagt Beviser for sin Paastand, som er blevet godkendt, og videre end til denne Formodning vil det næppe være muligt at komme i dette Spørgsmaal.

JAMES BROWNS Hustru kendes ikke, men han vides at have haft i hvert Fald tre Børn, nemlig:

1. WILLIAM BROWN, Gentleman to the Marquess of Tveeddale.
 ~ med MARGARET HUET (HOWET)
 se 64/5 og 64/6 (= 64/13 og 64/14).
2. MARGARET BROWN.
 ~ Edinburgh 2. December 1731 med DAVID FRAZER, Master of the Grammer School at Musselburgh.
3. ANDREW BROWN, Chyrurgeon.
 ~ Dalkeith 17. August 1724 med MAGDALEN CALDERWOOD.

KILDE

Th. Hauch-Fausbøll: Af Slægten Browns Historie, Kbh. 1918, S. 3 og 5, Tavle 1.

BREVE FRA SIR FRANCES J. GRANT, K. C. V. O., LORD LYON, EDINBURGH,
TIL ALBERT FABRITIUS

Court of the Lord Lyon
H. M. Register House
Edinburgh, 2, 30' June 1936

Dear Sir.

. Unfortunately there are now no papers preserved in this office which will show how John Brown merchant in Copenhagen was descended from the Browns of Colstoun. He cannot have been very nearly related because several other persons succeeded to the Baronetery after 1775 who were remote descendants and therefore he must have been still more remote. There is no mention made of any claim being made by him in any of the accounts of the family, and the pedigree seems to have been fairly exhaustively gone into by the various claimants.

.....

Frances J. Grant,
Lyon.

II.

Edinburgh, 2. 17' July 1936

Dear Sir,

I have received your letter of 14' inst. and the photocopy of the patent of arms in favour of John Brown merchant in Copenhagen. The document is genuine and is registered here. John Nocke Campbell being then Lord Lyon and Thomas Brody Deputy. I return the photograph.

John Brown must have satisfied the Lyon Deputy of his descent from the family of Colstoun, but it is unfortunate it was not detailed. It must have been remote however.

.....

Frances J. Grant,
Lyon.

128/11 og 128/12

MARGARET HUET'S FORÆLDRE

UKENDTE

WILLIAM FENWICK

OG

MELIOR FAIRFAX

Hos Frøkenene C. og E. Fenwick, London

128/13

WILLIAM FENWICK

Om William Fenwick kan det med Støtte i den i The Fenwicks of Nothumberland offentliggjorte Stamtavle kun oplyses, at han var Søn af NICHOLAS FENWICK (1632—1707), i 1682 Mayor i Newcastle, og MARGARET, ROBERT YOUNGS Datter fra Newcastle.

1697 blev han optaget i Merchants' Company i Hull, 1699 valgtes han til Chamberlain, og 1709 og 1727 til Mayor i Hull.

Han var gift med

128/14

MELIOR FAIRFAX

der var Datter af ISAAC FAIRFAX of Thornton og Hustru CATHERINE.

Der kendes to Sønner af dette Ægteskab:

1. NICHOLAS FENWICK, † Helsingør 1727, begr. St. Olai Kirkes lille Urtegaard 21. Oktober. Købmand i Stockholm og Helsingør.

~ Stockholm 7. Maj 1724 med ELISABETH WATSON, † efter 5. April 1756.

Se 64/7 og 64/8.

2. WILLIAM FENWICK, der ledsagede Broderen til Stockholm.

KILDE:

BEDFORD FENWICK, M. D.: The Fenwicks of Northumberland, London 1930, S. 72 og 75.

Hos Frøkenerne C. og E. Fenwick,
London

Hos Frøkenerne C. og E. Fenwick,
London

128/15 og 128/16

ELISABETH WATSON'S FORÆLDRE

UKENDTE

NOTER TIL DE TO PORTRÆTTER

At disse to Billeder forestiller Fru Elisabeth Fenwick født Watsons Forældre — om hvem ellers intet er bekendt — fremgaar af et paa Langesø værende Uddrag af en lille sort Bog, hvori Miss C. Fenwick har kopieret nogle Notater, gjorte af hendes Tante Hester Fenwick 23. Juni 1895.

(Se forøvrigt i Slægtbogen I, 2, Side 28 og 438—439).

The three portraits in the possession of my Brother Fairfax are

I Oval portrait of mr. Watson (father of my great grand mother mrs. Nicholas Fenwick.

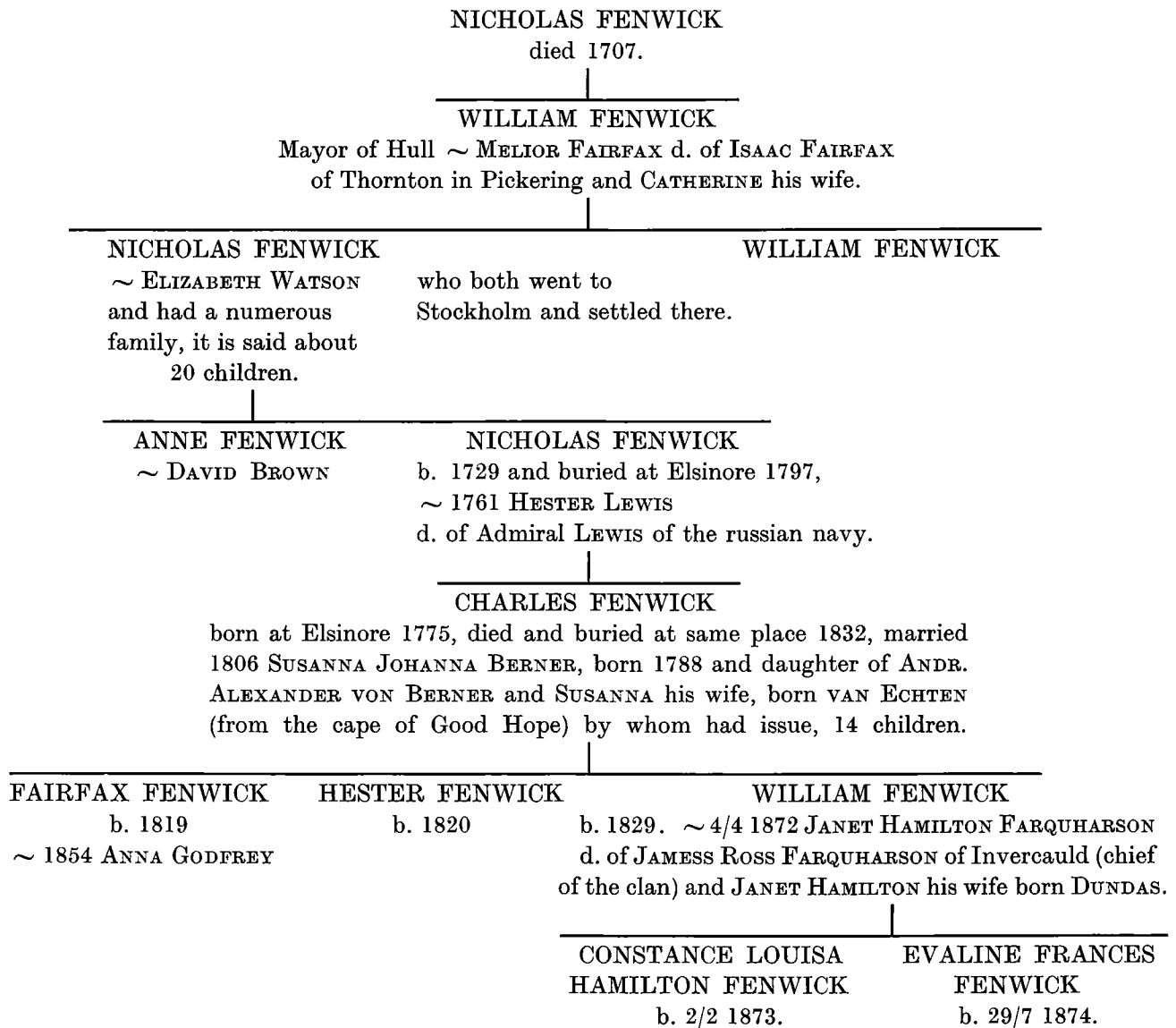
II Oval portrait of mrs. Watson (mother of my great grand mother mrs. Nicholas Fenwick (the same who after the death of her husband went over to Elsinore with her nineteen children).

Hosføjede Stamtavle viser, at Miss Hester Fenwicks Oldemoder var Nicholas Fenwicks Hustru, Elisabeth Watson, saa Malerierne forestiller altsaa dennes Forældre.

De nævnte Notater er nedskrevne af Baron Godske Berner Schilden Holsten under et Besøg hos Frøkenerne Constance og Evaline Fenwick i London, og de er mærkede: Okt. 1933.

Bag paa Fotografierne, der findes paa Langesø, har H. B. S. H. skrevet: Maleri hos Frøkenerne C. og E. Fenwick i London og paa det ene: Mr. Watson, og paa det andet: Mrs. Watson.

At Malerierne hang hos Frøkenerne Fenwick fremgaar yderligere af et Brev af 18. Oktober 1933 fra Fotograf Swaine i London, der skriver om: »the photographs taken for you recently at Miss Fenwick.« Af Regnskaberne paa Langesø ses det, at der den 11. November 1933 til Fotograf Swaine i London er betalt for 3 Watson Fotografier, som altsaa er de to her gengivne og Datterens, der er gengivet I, 2, Side 433.

Udskrift af Stamtavler, hvor H. B. S. H. har noteret: afskrevet hos Frøkenerne C. og E. FENWICK i London i Oktober 1929.

Rosendal

FLEMMING GREVE HOLCK
OG
MARGRETHE RODSTEEN

FLEMMING GREVE HOLCK

til Lungholm

er født 19. Marts 1659, antagelig paa Orebygaard, som ældste Søn af Oberst CHRISTIAN CHRISTOPHER DITLEV Greve HOLCK til Orebygaard og SOPHIE ULFELDT, og har faaet sit Navn efter sin Morfader FLEMMING ULFELDT til Orebygaard.

Faderen havde tidligt bestemt ham for Militærtjenesten og lod ham lære Krigshaandværket fra Grunden. Endnu før han var 15 Aar gammel, blev

han »stillet fra Orebygaard«, som »Gemen« i Livkompagniet af den sjællandsk-fyenske Rostjeneste, hvor han nævnes 18. Oktober 1676 som »forloffved fra Malmø til Sjælland«¹². Kun 17 Aar gammel deltog han saaledes i det blodige Slag ved Lund, 4. December 1676, hvor Faderen faldt. 7. August 1677 nævnes han som Kornet i Livkompagniet af det sjællandske nationale Rytterregiment under Oberst SCHWANWEDEL, og Aaret efter — ligeledes som Kornet — i andet sjællandske nationale Rytterregiment under Oberst MÜNCHHAUSEN, 1679 var han Løjtnant ved dette Regiment, hvorfra han 17. Januar 1682 blev forsat til Livgarden til Hest. 1684 blev han Ritmester reformé her, og Aaret efter udnævntes han til virkelig Ritmester.

1692 forlod han Militærtjenesten for at træde ind i Civiladministrationen, og 15. Oktober s. A. udnævntes han til Amtmand over Nyborg og Tranekær Amter. Hans Instruktion og Bestalling blev dog først udfærdiget 13. Maj 1693 fra 1. Januar at regne. Gagen som Amtmand beløb sig til 500 Rdlr. aarlig.

Ved Skiftet efter Forældrene blev Orebygaard udlagt samtlige Søskende, og 12. Juni 1700 afstod Grev Flemming Holck sin Part til Søsteren HILLEBORG HOLCK for en Sum af 2.960 Rdlr.¹³. Medvirkende til denne Beslutning har det utvivlsomt været, at han ved sit Giftermaal havde erhvervet Lungholm.

Egentlig Landbrugsvirksomhed har han dog næppe selv drevet, og hans Ophold paa Lungholm kan kun antages at have været rent midlertidige Rekreationsophold, idet Amtmandsstillingen krævede hans Nærværelse ved Embedet; han ses da ogsaa at have haft fast Bopæl i Nyborg, hvor han aarlig gav 60 Rdlr. i Husleje¹⁴.

3. Marts 1697 søgte Flemming Holck om Udbetaling af eller Udlæg for 800 Rdlr., som endnu resterede af HOLGER ROSENKRANTZ' Gage som Amtmand over Kallundborg m. fl. Amter, for Aarene 1689—90. Flemming Holcks Hustru MARGRETHE RODSTEEN var jo — som det nærmere skal omtales — Enke efter Holger Rosenkrantz. Under 10. April 1697 resolverede Kongen, at den af Grev Holck ønskede Tiende og Jus patronatus til Errindlev

Kirke kunde udlægges ham. Tiendehartkornet opgjordes til 18 Td. 7 Skp. $\frac{1}{2}$ Fdk. og Kirkegodset til 16 Td. 1 Skp. 2 Fdk. 2 Alb Hk., der efter en Takst af 35 Rdlr. pr. Tønde udgjorde ialt 1228 Rdlr. $44\frac{1}{2}$ β. Grev Holck maatte saaledes yderligere betale 428 Rdlr. $44\frac{1}{2}$ β som afkortedes i hans Gage. Skødet til ham blev udstedt 13. April 1697¹⁵.

»Denne fromme Herre« kom paa en ynkelig Maade af Dage«. 13. Juli 1701 sejlede han fra Lolland til Fyen, ledsaget af en Forpagter, en Tjener og en Baadsknægt, men da han og Folkene lagde sig til at sove, »indskjød Satan en saadan Lyst og Begjærlighed« i Skipperen — MICHEL CLAUSENS — Hjerte, at denne for at tilegne sig det Pengeskrin, som Grev Holck førte med sig, myrdede samtlige ombordværende, og kastede Ligene overbord. Da han kom i Land i Nyborg, forklarede han, at Baaden ved et pludseligt Vindstød var kæntræt, saaledes at de allesammen var faldet i Vandet, og at han alene havde reddet sig ved Svømning¹⁶.

Imidlertid drev Grev Holcks Lig nogen Tid senere i Land, og Sagen blev derved bekendt. Michel Clausen blev paagrebet og indsat i Arresten i Nyborg, hvor han imidlertid berøvede sig selv Livet¹⁷. Hans Lig blev derefter lagt paa Stejle og Hjul paa Retterstedet udenfor Nyborg¹⁶.

Grev Holcks Lig blev bisat i Errindlev Kirke.

Grev Flemming Holck ægtede 15. August 1695

128/18

MARGRETHE RODSTEEN

der var født 12. Oktober 1664 som Datter af Admiral MARKVOR RODSTEEN til Lerbæk og Nørre Elkiær og hans første Hustru DORTHE SEHESTED, som døde i denne Barselseng.

Et Par og tyve Aar gammel blev hun gift første Gang 1687 med HOLGER ERIKSEN ROSENKRANTZ til Lungholm, der var født i København 20. Juli 1657 som Søn af Stiftsbefalingsmand, Gehejmeraad ERIK ROSENKRANTZ til Rosenholm og Vosnæsgaard m. fl. i hans andet Ægteskab med METTE PALLEDATTER ROSENKRANTZ til Lungholm og Rosenlund. Holger Rosenkrantz blev Hofjunker i en Alder af 20 Aar, og blev derefter 1684 Kammerjunker hos Dronning Charlotte Amalie, hos hvem han gjorde Tjeneste, indtil han 1687 blev udnævnt til Viceamtmand over Kallundborg, Sæby og Dragsholm Amter. Han døde allerede 28. Juli 1690 i Kallundborg, hvorfra hans Lig førtes til Hornslet Kirke, hvor han blev bisat i Rosenkrantz'ernes Familiegravelse¹⁸.

Ved hans Død var Margrethe Rodsteen frugtsommelig med en Søn, der fik Navnet HOLGER efter Faderen, men saavel han som det ældste af Børnene, METTE MARGRETHE ROSENKRANTZ, døde kort efter. Det tredie Barn, Datteren CHARLOTTE AMALIE ROSENKRANTZ, kom omkring 1701 i Huset hos sin Faster Fru ELISABETH ROSENKRANTZ, der var Enke efter Generalmajor JOCHUM SCHACK, og forblev her, indtil Fasteren 10. Juli 1709 bekostede hendes Bryllup med Justitsraad BØRGE TROLLE til Nakkebølle¹⁹.

I Ægteskabet med Grev Flemming Holck havde hun fem Børn; ogsaa denne Gang var det yngste Barn posthumt, en Datter, der efter sin Fader fik Navnet FLEMMINE HOLCK.

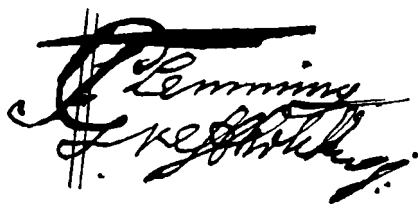
8. August 1701 fik Margrethe Rodsteen Tilladelse til at forblive hensiddende i uskiftet Bo efter sin Mand.

Hun tilbragte sine sidste Aar paa Lungholm, som var blevet udlagt hende paa Skiftet 1695 efter HOLGER ROSENKRANTZ²⁰.

Skiftet efter hende selv, der paabegyndtes Dødsdagen og sluttede 9. Juni 1713, giver

et Indblik i Hjemmet paa Lungholm, der vel ikke i særlig Grad afveg fra andre adelige Hjem paa denne Tid. Der fandtes en Del Juveler, Guld og Sølvtoj, af hvilket det vægtigste Stykke var et Vandfad paa 54 $\frac{1}{2}$ Lod; mærkes maa ogsaa »4 slette halvpotte Begere, ziirforyldte med Rodsteenernes Vaaben« paa tilsammen 64 Lod, de solgtes ved Løsøreauktionen til JACOB RAHR i Nysted for 34 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$. Samtlige ædle Metaller og Juveler vurderedes til 560 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ 9 β . Af Bøger fandtes kun faa, væsentligst opbyggelige Skrifter, forskellige Bibler, Gerners Huspostil, Passionstanker og flere Bønnebøger; af verdslige Bøger kun II Tome af Huitfeldts Krønike¹⁹.

Som altid var Hjemmet velforsynet med Lin- og Dækketøj, hvoriblandt særlig maa

mærkes et »fiint flamsch hollandsk vefvet Bord Decken med Silkefrønder«, der vurderedes til 4 Rdlr., og lignende Stykker til at overtrække

Stole med. Af Duge skal nævnes en »Hørlærredsrejlslug Nr. 110 i Walknude Mynster 2 Breder 5 Allen lang med Aarstal 1662« vurderet til 1 Rdlr. og en Magen til, der kun sattes til 4 $\frac{1}{2}$, en »med større Blommer« 3 Breder 4 Alen lang med Aarstallet 1662, og i daglig Brug var en gammel (c: brugt) Drejlslug 2 Breder 4 Alen lang og en lignende 3 Alen lang, begge blommede og med Aarstallet 1692. Alt dette gik ved Auktionen ud af Familiens Eje¹⁹.

Grevindens Gangklæder, der ikke blev vurderet, bestod af »1 sort Fløjels Skiærf, 1 nye sort Damaschis Kiol, 1 sort Schagrins Kiol med Skiørt dertil, 1 ditto Nat Kiol, 1 sort Klædning«. Endelig skal omtales »1 Christne Tøy med til behør af blaaf Damask bordyret og med brede Guld Galluner«, det vurderedes til 10 Rdlr. og har altsaa været særlig kostbart¹⁹.

Af Malerier var der ikke saa faa. »3 med forgyldte Rammer, som er velbaarne Frøiken HOLK, Sal. Ober Cammer Juncker KNUTT og Oberst FRIDERICH HOLK«, endvidere »4 gl. Skilderier med Ramme og 1 dito vden Ramme af Huuβeds Familiæ« og et gammelt Skilderi med forgyldt Ramme, hvilket sidste vurderedes til 8 β . Desuden »Sahl. Græv HOLCH og Sal. HOLGER ROSENCRANSES Skilderier, som tilhører de smaa Frøckener. 2 andre dito, som er Frøcken LOTTE og Sahl. Friherreinde BILLE med forgyldt Ramme« og endelig hang i Sengekammeret »Fru Justitsraadinde TROLLES Skilderi uden Ramme«¹⁹.

I Foraaret 1711 blev Margrethe Rodsteen syg, hvad hun har fejlet, er intetsteds angivet, men hendes ene Knæ har i hvert Fald været daarligt, som det ses af hendes Brev til HILDEBORG HOLCK af 4. Marts²¹, og af Apotheker- og Lægeregninger i Skiftet ses, at hun f. Eks. 24. April og 25. Maj faar »et Plaster at lægge paa Knæet«; Hovedpine-, Bræk- og smertestillende Pulvere ordineres hele Sommeren, sammen med Morgen- og Aftendraaber. 2. August faar hun »windt treibende Tropfen«, 7. August »Abend Pulver«, og 12. Aug. »Brust Pulver«, hvorefter hun døde den 18. August, ikke fyldt 47 Aar. Hendes Læge, CONRAD FISCHER i Maribo, havde da »opvartet hende i 18 Uger« og havde hver Uge 3 à 4 Dage maattet blive paa Gaarden¹⁹.

Hun blev bisat ved sin Mands Side i Errindlev Kirke med det sædvanlige Ceremoniel. Datoen vides ikke, men det har formentlig været sidst i September — efter Regningerne at dømme. Begravelsen var, som det sømmede sig, særdeles kostbar. Hun blev bisat i 2 Kister, af hvilke den inderste var lavet af 5 Egefjæle, men synes først at være blevet nedsat i den yderste 24. Juli 1712²². Kisten var overtrukket, hvad Sadelmageren fik 11 Rdlr. og 3 $\frac{1}{2}$ for at gøre, Guldsmeden fik 40 Rdlr. paa Haanden for Beslaget og Svendene 1 Rdlr.

for at sætte det paa. LORENTS PETERSEN i Flensborg fik 17 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ for 7 Ruslæders Hynder, som kom i Kisten, de vejede tilsammen 46 $\frac{3}{4}$ Pd., Maleren fik 1 Rdlr. 5 $\frac{1}{2}$ for at »anstryge« Vaabenerne og 22 Pd. Voks til Kirkelys kostede 10 $\frac{1}{2}$. Der gik for 3 $\frac{1}{2}$ Øl til til Bønderne, »som bar Kisten til Erringeløf Kirke«, foruden en Pot Brændevin og 6 Kander Øl den første, og 9 Kander Øl og 3 Potter Brændevin den anden Dag, Begravelsen varede, og saa blev der endda 24. September betalt 4 $\frac{1}{2}$ for »4 Potter Brændevin til Begravelsen«¹⁹.

Købmand BERTEL WICHMAND indleverede en Regning paa 329 Rdlr. 7 $\frac{1}{2}$ for »Cattun, Netteldug og Lærred til den sahl. Grefindes Lig«, 63 Alen fint sort engelsk Boy til Sørgeklæder til Børnene, sort Klæde til Folkene og engelsk Boy til Dækken og Kappe til Hestene, foruden Kønrog, Lim, sorte Søm, Lak, Naale og Urtekramvarer¹⁹.

Skiftet giver i øvrigt Oplysning om Stridigheder med BØRGE TROLLE, der mente sig forurettet paa sin Hustru, CHARLOTTE AMALIE ROSENKRANTZ's Vegne. Han ankede over, at Margrethe Rodsteen i fem Aar havde siddet i uskiftet Bo, og at Skiftet, da det endelig blev afholdt, kun havde været overværet af hendes og Grev Holcks Paarørende, uden at Barnets fædrene Slægt, Rosenkrantz'erne havde været repræsenteret. Resultatet var da ogsaa blevet, at Gods og Løsøre var blevet vurderet af usagkyndige og ansat alt for lavt, foruden at man i Aktiverne havde glemt en Gaard i Strandstræde i København og desuden to Poster paa 800 og 1800 Rdlr. Endelig var der siden blevet eftergivet Margrethe Rodsteen en Del Gæld, uden at dette var kommet Datteren tilgode¹⁹.

Der havde, som det ogsaa vil fremgaa af de S. 48 ff. gengivne Breve, været Strid herom allerede inden Margrethe Rodsteens Død, og Trolle havde da fordret 10.000 Rdlr. Ved en Højesterets Dom afgjordes Sagen derhen, at Flemming Holcks og Margrethe Rodsteens Efterladenskaber skulde deles i tre lige store Dele, hvoraf Charlotte Amalie skulde have den ene, og Flemming Holcks Børn den anden, medens den sidste Trediedel skulde deles imellem samtlige Arvinger efter Loven¹⁹.

Trolle skrev 22. August 1712 til ELISABETH JOCHUM SCHACKS for at faa hende til at indgive et Krav i Boet for de 8 $\frac{1}{2}$ Aar hans Hustru havde været i hendes Hus, som ogsaa for Bryllupsudgifterne, og 17. September overdrog hun ham et Krav paa 850 Rdlr., idet hun saaledes beregnede sig 100 Rdlr. om Aaret for Opholdet, men intet for Bryllupet¹⁷.

Hvem der skulde have Lungholm, kunde man heller ikke enes om, og Gaarden blev derfor stillet til Auktion, hvor den 1. Maj 1713 blev bortsolgt under Iagttagelsen af den gamle Skik med at tænde et Lys og lade Gaarden tilfalde den, der inden Lyset af sig selv gik ud, havde afgivet det højeste Bud. Den tilfaldt da Børge Trolle for 20.100 Rdlr.¹⁷.

HILLEBORG HOLCK, af hvem man faar det smukkeste Billede, indleverede en Regning paa 693 Rdlr. 1 $\frac{1}{2}$ for Omkostninger ved sin Rejse til København paa Børnenes Vegne og for deres Ophold hos hende fra 13. November 1711 til Skiftets Slutning, men for at Børge Trolle ikke skulde tro, at hun skrev denne Regning til sin egen Fordel, vilde hun, naar Skiftet var sluttet, forære sine Broderbørn dette Beløb »og saa lunge de hos mig i mit Huus forbliver, skall di det fremdeles fri nyde, tillige med en christelig og honete Optuctelse, saa de nest Guds Hielp skal lære at elske Gud, deris Venner og Næste i Liv og Død«¹⁷.

Grev FLEMMING HOLCK og MARGRETHE RODSTEEN havde følgende fem Børn*):

1. SOPHIA DOROTHEA Comtesse HOLCK, *, †
 ~ med Premiermajor, Overførster i Skanderborg FREDERIK VON PULTZ (F: Oberst HANS FRIDERICH VON PULTZ til Rygaard og MARIE PEDERSDATTER HOVENBEK), * 1694, døbt Langaa 24. December, † Skanderborg 17. Maj 1766.
 Ægteparret havde fem Børn, hvoraf dog ingen efterlod sig Livsarvinger.
2. CHRISTIAN CHRISTOPHER Greve HOLCK til Orebygaard, * paa Lungholm 24. August 1698, † paa Holckenhavn 23. September 1774, bisat i Orebygaards Kapel 25. Oktober, s. D. ført til Errindlev Kirke og indsat i Familien Holck's Begravelse.
 ~ paa Krænkerup (Hardenberg) 28. September 1723 med ERMEGAARD SOPHIE Friherreinde VON WINTERFELDT, * Nijmwegen (Holland) 1. November 1702, døbt der 2. November, † paa Holckenhavn 25. Marts 1756, bisat i Orebygaards Kapel i Saks-købing 22. April. se 64/9 og 64/10.
3. HILLEBORG LEVINE Comtesse HOLCK, * paa Holckenhavn 27. April 1700, døbt Nyborg, † København 17. Februar 1749, begr. Holmens Kirke.
 ~ 1732 med Kontreadmiral CHRISTIAN LERCHE (F: Etatsraad CHRISTIAN LERCHE til Nielstrup og Engestofte og II. Hustru SOPHIE ULRIKKE VON REICHAU), * paa Nielstrup 8. Juni 1712, † paa Lerchenborg 8. Oktober 1793.
 Fra dette Ægtepars eneste voksne Søn, Gehejmeraad GEORG FLEMMING LERCHE (1735—1804) til Stamhuset Lerchenborg nedstammer samtlige nulevende Medlemmer af Familien Lerche. Hans Søn CHRISTIAN CORNELIUS Lensgreve LERCHE (1770—1852) til Grevskabet Lerchenborg m. m. blev 1818 ophøjet i lensgrevelig Stand; han var Bedstefader til Comtesse ILLE LERCHE (1857—1942), som i Ægteskab med Greve CHRISTOPHER KNUTH er Moder til Lehnsbaronesse LOUISE BERNER SCHILDEN HOLSTEN, født Comtesse KNUTH.
4. MARKVOR Greve HOLCK, † lille.
5. FLEMMINE SOPHIE Comtesse HOLCK, * paa Holckenhavn 4. December 1701, † paa Vemmetofte 7. April 1755.
 Konventualinde i Vemmetofte.

I første Ægteskab med HOLGER ROSENKRANTZ havde MARGRETHE RODSTEEN følgende tre Børn:

- a. METTE MARGRETHE ROSENKRANTZ, † lille.
- b. CHARLOTTE AMALIE ROSENKRANTZ, * Kalundborg 8. September 1688, † paa Nakkebølle 8. Oktober 1722, begr. Aastrup Kirke.
 ~ 10. Juli 1709 med Etatsraad BØRGE TROLLE til Nakkebølle (F: Etatsraad HERLUF TROLLE til Snedinge, Eriksholm, Vognserup og Udsteen Kloster og LISBET NIELSDATTER KRABBE), * 1675, † i Antwerpen 1739, ganske ruineret.
 Af deres Børn var Datteren ANNA HELENE TROLLE (1717—55) gift med Major OVE VILHELM VIND (1713—60), hvis Børn alle døde uden Livsarvinger. Børge Trolles Sønne-datter VIBEKE CHARLOTTE PALLESDATTER TROLLE (1756—1821) var gift med General-major GUSTAV GRÜNER SCHÖLLER (1754—1810) til Margaard, hvis eneste Datter døde som Barn.
- c. HOLGER ROSENKRANTZ, * efter Faderens Død 1690, † lille.

*) Ifølge Danmarks Adels Aarvog XLII, 1925, S. 438 og Benzons Stamtavle over Familien Holck havde de yderligere en Datter CATHERINE SOPHIE Comtesse HOLCK, om hvem ellers intet vides. De S. 46 ff. gengivne Inskriptioner taler dog imod Sandsynligheden herfor.

GRAVSKRIFTER OVER FLEMMING GREVE HOLCK OG
MARGRETHE RODSTEEN

HERINDEN HVIILER
DEND HØY-VELBAARNE HERRE NU SALIG
FLEMMING GREVE AF HOLK
HERRE TIL LUNGHOLM
HANS KONGL. MAJESTS HØYBETROEDE AMBTMAND OVER NYEBORG
OG TRANEKIERS AMBTER

Mit Legem her nu roelig sover
Og denne Verden har forladt
Min Siæl i Himlen JESum lover
og har faaet Himmel-Cronen fat.
Hvad er O! Menneske i Verden vel at hente?
Fortræd, Gienvordighed, du daglig der maae vente
Fød Ao. 1659 Jeg af høy grevlig Stand til Verden vel var fød
d. 19. Martii Dog der jeg ofte fandt adskillig Modgangs Stød
Christian Christopher Holk min ædle Fader døde
Blev i det store For Fjenden sin, der hand ham tappert gik i Møde
Slag for Lund Ao. Og streed til Døden for det kiære fædern Land
1676 d. 4. Decembr. Hand aldrig funden blev, dend dyd berømte Mand.
Sophia Uldfeld var min høy-velbaarne Moder
Hun fødte tretten Børn, jeg var dend ældste Broder,
Døde Ao. 1698 Snart toe og tyve Aar i Enke Stand hun var
d. 24. April Mand hendes døde Been da og til Graven bar.
I mine unge Aar ved Kriigen jeg mig ofte
Med kiære Fader min det første Tog jeg prøfte
I Skaane, da hand der tilsatte Livet sit
Som stor Besværlighed i Kriigen havde lidt.
Nep 15 Aar jeg var, der jeg Standaren førde
af kiære Fader min streng Kriigs Commando hørde
At gaee paa Fjenden løs. Jeg fast paa Hest nys sad
Dog fuldte stedse med i mangt et blodigt Bad,
For Ritmester da jeg ved Kongens Gvarde tiente,
Af Kriigs Besværlighed min Svaghed daglig kiente
Nyeborg og Tranekier derfor til Amtmands Skaf
Af sær Bevaagenhed min Konge mig da gaf.
Kom i Ægteskab Gud mig en Hustru gav, af Hiertet from og dydig
Ao. 1695 d. 15 May Margrethe Rotsten som i alting var mig lydig
Med mig i Ægteskab hun fødte Børen fem
To Sønner, Døttre tre, en Søn GUD tog af dem
Blev ombragt paa Mig uformodentlig en Morder tog af Dage
en Reyse imellem Som boede i mit Amt, mine til Suk og Klage.
Langeland og Fyen Mit døde Legem hand i Bæltet kaste ud
Ao. 1701 d. 13. Julii Som dog blev førdt til Lands af dend almægtig Gud
Saa ynkelig er da mit Liv i Verden endet
Og mine Venners Lyst til Suk og Graad omvendet
Mig Gud fra meget ondt dog nu borttaget har
Min Siæl i ævig Fryd er blandt Guds Engle-Skar.

Min Gud! Du mine Børn og efterladte Enke
 Som høybedrøved gaae, din rige Trøst nu skiænke
 Ja alle mine jeg dig gode Gud befal
 Indtil vi samles skal i Himlens Fryde-Sal.

Mit Legem vislig skal opstaae
 Paa Dommens Dag med Ære
 Til Siælen ind i Himlen gaae
 og Liffens Krone bære.

DEN HØY- OG VELBAARNE, NU SALIG HOS GUD
 FRUE MARGRETHE RODSTEN
 SAL. GREF FLEMMING HOLCHES EFTERLADTE GREV-INDE
 TIL LUNGHOLM

Mit Legem her nu har sin Bolig
 Som undergik af Suk og Sorg
 Min Siæl hos Gud nu lever roelig
 Udi hans Himmels Fryde-Borg.

Her vores Levnet er et Skuespil, en Comoedie
 Det endes ikkun med en sørgelig Tragoedie
 Hvor vel fornøvelig og ønskelig det gaar
 Sig Sorgen sniger ind, ja Dødsens Bud vi faar
 Derom jeg vidne kand og være et Exempel
 Som ofte baaret har det rette Sørge Stempel
 Fra spæde Ungdoms Aar til sidste Levnets Brød
 Jeg midt i Glæden har haft Sorg og Modgangs Stød.

Fød Ao. 1664

Vel var jeg kommen af en høy og ædel Stamme
 Dog fra min Barendom mig skulle Sorgen ramme
 Hr. Marqvar Rodsten hand min ædle Fader var
 en tapper Admiral med Ære Nafnet bar
 Fru Dorthe Sehsted som mig til Verden føde
 Min ædle Moder var, i Barsel Seng hun døde
 Der jeg nie Dage var i Sørge Svøb jeg laae
 Saa tilig skulde det mig sørgelig her gaae
 Ja, i min Ungdoms Tid jeg atter maatte friste
 Dend store Hierte Sorg, og hierte Fader miste.
 Men Gud dog stedse her i Faders Sted mig stod
 Og udi Sorgen var mig naadig, mild og god.

Kom i Ægteskab
 Ao. 1687

Hand mig forsørged med en ædel, dydig Mage
 som leved kiærligen med mig faa Aar og Dage.
 Hr. Holger Rosenkrants, en from og dydig Mand
 Hand døde hastig bort, jeg sad i Sørgestand
 Med yndig Børn tre, det hart mit Hierte krenkte
 Dog i ald Sorrig Gud Taalmodighed mig skienkte
 Kort efter Fadrens Død, hendøde Børen toe
 Jeg da med eenist Barn her sørglig maatte boe

Kom anden Gang i
 Ægteskab Ao. 1695
 d. 15. May

Til det behaged Gud mit sørglig Enke-Sæde
 Her at omskifte saa med nye Ægteskabs Glæde.
 Da hand velsigned mig med en saa dydig Mand,
 Som aldrig nogen Tid mand noch berømme kand.
 Her Flemming Gref af Holch, som var ret Dydens Bolig
 Med ham sex Fryde-Aar jeg leved vel og rolig

I kiærlig Ægteskab og fødte Børen fem
 De fire efterlod, O Herre sørg for dem.
 Dend engel-fromme Mand mig ynkelig blev frarøvet
 Hands Død mig gjorde her hvert Øyeblik bedrøvet.
 Med mindste Pøde hans jeg nær frugtsomlig var
 Der mand mig om hands Død en sørglig Tidende bar
 I tie Aar sad jeg saa med mine smaae en Enke
 Der høytbedrøvet var, som mand heel vel kand tænke
 Hvert Øyeblik var mig som længste Vinter-Dag
 Hver hastig Tiende som et heftig Torden-Slag
 Gud mine kiære Børn sin Hielp af Himlen sende
 Og alle Ting for dem til deres Beste vende
 Fortrød og Hierte-Sorg mig sidste Rest her gav
 Nu staar jeg hos min Mand med Fred her i min Grav.

Døde Ao. 1711
 d. 18. Augusti

Vor' Leg'mer Gud vist engang skal
 Opvække her fra Døde
 Med Sielen da i Himlens Sal
 For Jesu Trone møde.

Pontoppidan: Marmora danica II 323.

DIVERSE BREVE

AF MARGRETHE RODSTEENS BREV TIL JØRGEN SCHIERBECK, DAT. LUNGHOLM 29. MAJ 1699.

1.

Brevet drejer sig om en Bonde paa Godset og slutter med, at hun fortæller, at GREV HOLCK nu rejser til Fyen »oc ieg til Kiøbenhafn, af aarsag vi fick i aftes bud, at min gode moder*) var død, som vel var ved god alder, dog gierne øndsket, om det hafde behaget Gud, hun maate lefuet noget endnu, huor vel hun var min stif moder, dog ey i gierningen, det ieg paa hendes død maae bekræfte«

Original i Kommissarieskiftet efter Mærgrethe Rodsteen.

2.

MARGRETHE RODSTEEN TIL HILLEBORG HOLCK. U. D. OG A. [SIKKERT FRA FEBR. 1711].

Hierte allerkiærste hulde og trofaste søster!

Tusind tak for din gode skrifelse, hierte søster, det var mig en glæde at forneme, du vaarst vel, som den gode Gud styrcke fremdeelles. Vi sær tacker Gud for nogen naade, de har her om kring faaet en god regn, mens i dene kant fick vi kons lidet, seer dog ud til meere, som jorden hart trænger til. Min allerkiærste søster, ieg kommer nu til dig med enn hiertens inderlig begering, som ieg vel ved, vil være dig noget besværligt at samtycke, mens som ieg ved, dit hulde hierte mod din dydige sal: broders børn oc mig, ia gode løfte at staae mig bj, saa vilde ieg nu bede, at du for Guds skyld vil bevise mig den store glæde oc trøst oc tage dig mig oc mine smaae and imod den gode Trolle, som til d. 11. junj kommer til Kiøbenhafn, oc vil da hafue en ende derpaa, som Gud giøre god, nu vilde, ieg skulle komme til Kiøbenhafn, oc ieg kan kons saa lidet heller intet stride med dem, mens du, hierte søster, har hierte oc tør talle oc kand talle med her OTTE KRABE, som har lovet at vil talle med ham paa mine vegne, oc Trolles homør ved ieg, hand truer meget, mens naar hand finder mand for sig, saa gifuer hand kiøb. Nu begierer hand 10.000 rd.; huor skulle ieg med mine smaae udstaae det. Allerkiærste søster, for Guds skyld, bevis mig dog denne store trøst, du tager en stoer steen af mit hierte. Ald omkostning oc din reyse vil ieg betalle, huer β , oc ey begierer, du skal lide en β skade, for du est kient med procrator Smit [?] oc saadanne folck forstaaer de sager, oc ieg er slet ingen kient med. Troer nock, at broder FREDERICH med sine folk kom der igiennem Selland, saa kunde du, hierte søster, talle med ham, oc dete kand paa 8' dage være klart, for ieg er for-

*) Markvor Rodsteens anden Hustru var BIRGITTE FREDERIKSDATTER REEDTZ.

sickret, oc nest Gud stoller allene paa dig, hellers er ieg io forlat. Min broder PEDER, som forstaaer noget, er der intet. Broder Fredrich kand umueligt komme, saa tror ieg dig til, min allerkieriste søster, du io hielper mig oc mine faderløse smaae børn, for Guds skyld, ieg tar mig megen møye til. Tusen tack for den glæde, at du vilde komme hid, saa kunde ieg gifue dig fuld mact oc er gierne tilfreds, huad du paa mine vegne sluter. Min hierte søster, blif nu intet fortrydelig, for ieg beder her om, ieg ved nock, at dit huus behøfuer tilsynd, ieg vil gierne reyse hen iblant oc giøre alt, huad ieg kand. Var det icke saa høy angelegen, saa skulle ieg intet giøre mig saa dristig oc besuerge dig, og ieg ved, at Trolle bær ret respect for dig oc her Otte Krabbe, saa lader hand sig sige med Guds hielp. Nu ieg vil vente dit gode suar, oc helse lile fader*). Den gode Gud vil ieg troelig befalle dig oc forblifuer allerkieriste søster din

Lungholm tiesdag

i hast sender lidet brød.

hulde søster

Margrete Rosteen

Mademoisselle

Mademoisselle Hilleborre la contese de Holck ma très cher seur a Orebygaard

Original i Kommissarieskiftet efter Margrethe Rodsteen.

3.

MARGRETHE RODSTEEN TIL HILLEBORG HOLCK, U. A. [SIKKERT 1711]

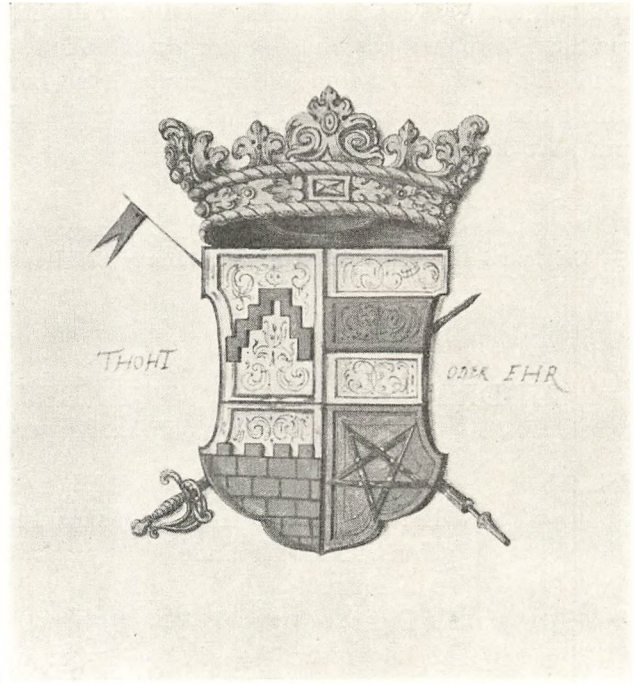
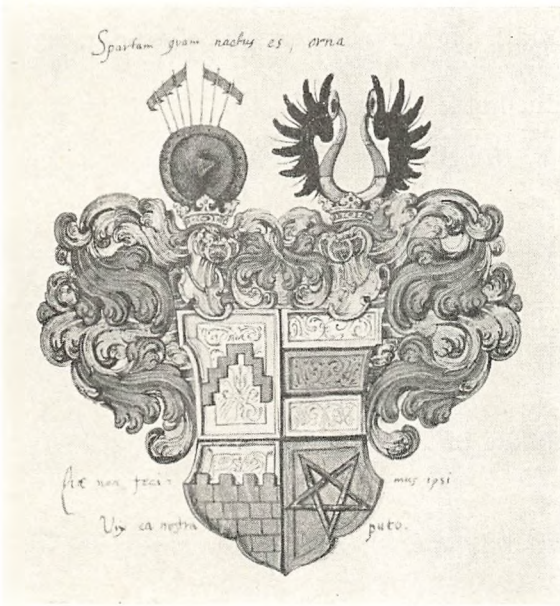
Lungholm d. 4. martij.

Hierte allerkieriste, hulde oc trofaste søster,

Nu denne time bekom ieg dit mig hierteligen kiere bref. Gud skee lof du dog est nogenledes til pas efter dete ustadige meget unde veir oc den slemme bye, som ieg nock troer du, min hierte søster, finder det saa velsom ieg. Mit knæe giør mig meget unt, først om morgenen, siden er det temmeligt, oc ieg ville suare [?] mens nu kom denne kulle, saa maate ieg bie nogle dage. Gud giøre det got igien, at dete unde vær maate gaae bort, hellers det vil gaae galt til med bønderne for foring. Min allerkieriste søster, ieg fornemmer du har talt med HOLGER TROLLE oc hand forundrer sig ofuer sin broders uforskammethed. Ia Gud gifue hand kunde bringe ham til nogen reson, som ieg dog icke troer, for hand lader ey sit unde sind falde, som Gud forhindre ham hans unde hierte imod mig. Tusen tack, min allerkieriste søster, for ald din store godhed imod mig oc mine oc for taalmodighed med at oppbie Trolle, for Guds skyld, min allerkieriste søster, da fortryd intet paa, ieg beder enu, du intet forlader mig, oc blifuer der io til hand kommer, det maae io engang faae ende med ham. Landsdommer glæder sig meget ved, du est der, min dydige søster, saa ieg troer dig til, du hielper mig enu, som dit fulde hierte hidtil har giort, hvilket Gud rigeligen belønne dig, oc ieg af hiertet gierne betaller dig, huad det koster, thi om du, hierte søster, reyste bort, saa blef ej ret bekommet derved, thi du kanst giøre mere end de alle; ieg indbilder mig, Trolle tør icke reyse ofuer, føren hand fornemmer, drifisen er reent borte, for hand er meget bange for vandet og for sit unge lif, derfor bier hand nock, at det blifuer bæder, ieg ved aldrig, om mand icke kunde skicke bud til ham, ieg vil raadføre mig med landsdommer. Ieg troer oc nock, min allerkieriste søster, at hand bær fryct for, du est der, mens det maae hand nock troe, du med Guds hielp forlader mig intet. Ieg fick bref fra hende med denne poste, hun skrifuer meget høflig, mens icke hellers om nogen ting. Det giør mig meget unt, min hierte søster, at . . . **) har sagt dig saa mange . . . **) paa en gang, de ere icke saa læt [?] at komme til. Gud gifue ieg hafde icke den slemme trolde at drages med, kunde ieg nock hiolpet dig med nogen, mens for Guds skyld, skiold dig icke ved din gaar, saa blef ieg keed af Lolland, thi du est den eeniste som ieg har, der ret meener det, der er venner nock, mens icke alle bestadige. Ieg har icke hørt fra Aalholm i 10 dage, troer vel de er fræske. Gud sende dig raad med de penge. Gud gifue det stod i min mact at løse dig af fortræd, da ved Gud det skulde skee med fornøyelse. Lad mig vide, min hierte søster, om du vilst, ieg skal høre mig om paa Bræmersvold, hun har penge staaendes, ved ieg nock. Ieg vil gierne giøre ald min flid, det er saa sielden, at mand faar det at vide. Den gode mand bruger io icke alle de paa engang. Om Lærcke har ieg slet intet hørt, ved intet huad de vil resolvare. Min allerkieriste søster, det glæder mig, at Droningen behager lile fader. Ia, ieg troer nock lile Anne Holck slæcter paa de

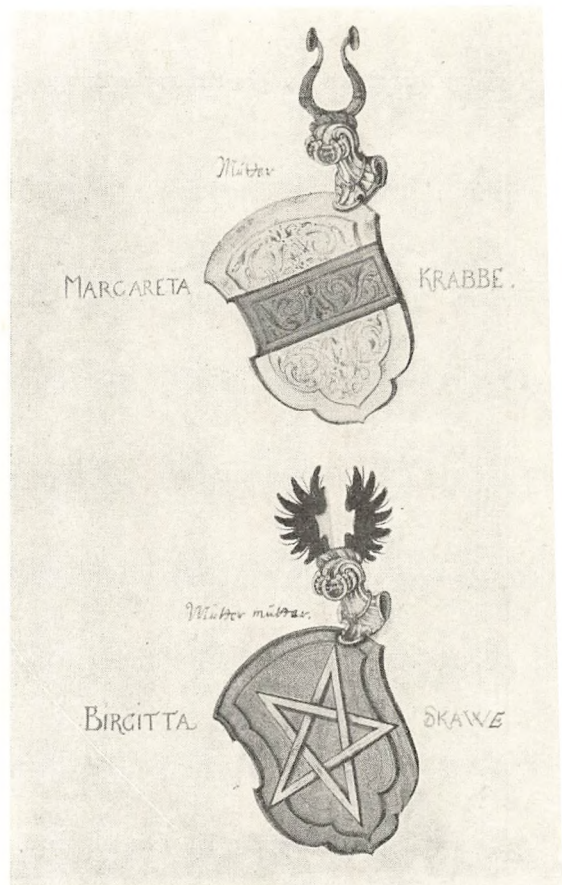
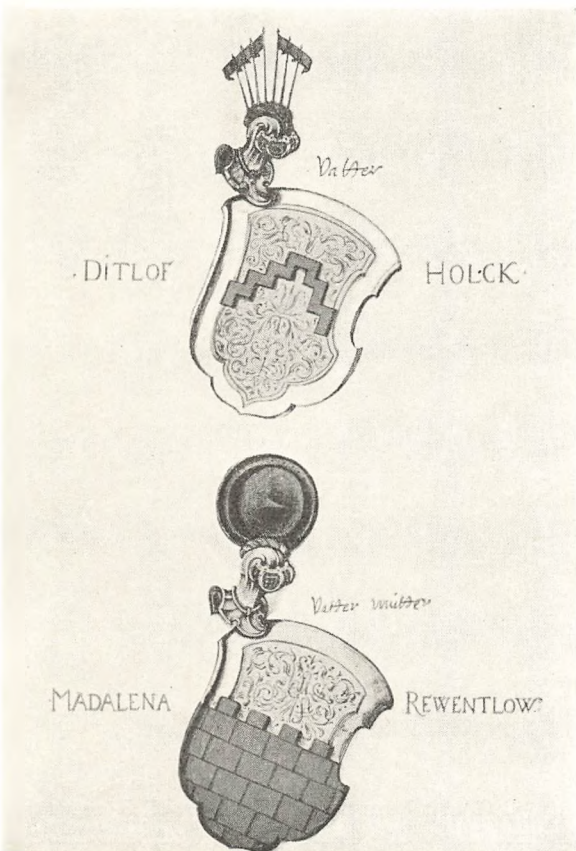
*) maaske hendes Søn, Grev Chr. Chrf. Holck, som en Tid var hos Hilleborg Holck og formentlig var med hende paa Rejsen til København.

**) Ordet overstreget.

FOR GREVERNE HOLCK

Rosendal

Troller, mens Gud lade hende faae sind efter de ærlige Holker*). Min hierte søster, ieg fick bref fra SUANE paa Suenstrup med posten, oc beder, du vilde lade skrifue uden paa dete indlagde, oc hand med allerførste kunde faae det, det er om et par hunde, hand har til mig. Nu ieg vil slute med helsen fra søster Ficke. Mine smaae kiøse dine hænder, oc vi alle helse lile fader. Gud holde sin beschiermelse ofver dig, ieg er min aller kieriste søster

din hulde søster
Margrete Rosteen

Original i Kommissarieskiftet efter Margrethe Rodsteen.

UDDRAG AF NYBORG-TRANEKJÆR AMTERS KOPSKATSREGNSKAB
1699—1700

Fol. 3 b	Nyborg Sogn og By	
	Hr. Amtmand, Høy velbaarne Flemming Grefue af Holch	18 Rdl.
	Hans velbr. Grefinde	18
	1 Jomfrue	8
	2 Piger	4
	2 Laqveier	4
	1 Kudsk	2
	2 Heste	4
		(ialt 58 Rdl.)

Paa Protokollens sidste Blad:

Dette reinschab er af mig igiennemsedt och findes rigtig effter Mantallerne at være inførdt
testerer

Flemming
Gref Holck

Nyborg-Tranekjær Amters Ekstraskatteregnskaber, RA.

*) hermed sigtes antagelig til ANNE TROLLE HOLCK, senere gift med Oberst FREDERIK GERSDORFF til Kjærsgaard. Hun var født 1700 som Datter af Flemming Holcks Broder FRIDERICH CHRISTIAN Greve HOLCK og ANNE HELENE REEDTZ, hvis Moder var METTE TROLLE.

KILDER

1. Olstrup Kirkebog begynder først 1753, Errindlev 1764.
2. som ovenfor. Saks København Skoles Ligpengeregnskaber er ikke specificerede for dette Aar. Jfr. Rud. Bertouch-Lehn: Efterretninger om Slægten BERTOUCH, 1944, S. 351, Note 56, hvor det oplyses, at alle Kister fra Errindlevs Kapel, deriblandt FLEMMING HOLCKS blev flyttet ud i en stor Fællesgrav Syd for Kirkemuren. Dette skete 1872 (se Danmarks Kirker, Mariibo Amt, S. 702).
3. Fyenske Registre 1701, 8. Aug. Nr. 51. Tilladelse for MARGRETHE RODSTEEN til at hensidde i uskiftet Bo med sine umyndige Børn.
4. Inskriptionen fra Errindlev Kirke, se S. 46.
5. Datoen kendes fra ovennævnte Inskription.
6. Hun er ikke fundet døbt i Holmens Kirke i København.
7. GEORG ERNST REICHAU til BØRGE TROLLE 18. August 1711 (Kopi, indført i det nedenfor under 8. nævnte Skifte):
»Som det har behaget dend almægtige Gud ved en sal. Død fra dette timelige i Dag ved 12 slet til ævig Roe og Liise at bortkalde den høi velbaarne Frue, Fru MARGRETHE RODSTEEN, sahl. Grev HOLCHES til Lungholm«
8. Aalholm, Mariibo, Halsted Klosters Amter: Kommissarieskifte efter Fru MARGRETHE RODSTEEN, Grevinde af HOLCK til Lungholm, † 18. Aug. 1711. 1711—13. LA.
Kommissarier var Amtmanden GEORG ERNST VON REICHAU og Landsdommer ERICH LAURITZEN STORGAARD til Øllingesøgaard, der blev udnævnt 12. September 1711. Skiftet blev paabegyndt Dødsdagen og sluttet 9. Juni 1713. Aktiverne udgjorde 37.038 Rdlr. 5 $\frac{1}{2}$ 11 β , Passiverne 11.961 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ 4 β , Beholdningen saaledes 25.077-2-7, hvorfra dog gik Krigsstyr 250-4-9. Den endelige Slutsum, 24.826-3-14, blev i Henhold til den omtalte Højesteretsdom delt saaledes, at Sønnen fik 6.068-5-2, BØRGE TROLLE paa sin Hustrus Vegne 9.654-4-13 og hver af de tre Comtesser Holck 3.034-2-3.
9. Inskriptionen fra Errindlev Kirke, se S. 47.
10. Det grevelige Holck'ske Vaaben er beskrevet I, 2, S. 454.
Familien Rodsteen førte en Trappe tre eller fire røde Sten i Sølv. Hjelmtegnet var oprindeligt to af Sølv og rødt delte Vesselhorn, senere to jernklædte Arme, holdende et guldrummet Spejl.
MARGRETHE RODSTEEN synes ikke at have ejet noget Signet med sit fædrene Vaaben. Der kendes forskellige Segl fra hende, de fleste Gange har hun anvendt Grev FLEMMING HOLCKS Signet, en enkelt Gang HOLGER ROSENKRANTZ' Signet (der har Løven i 1. og 4., Skaktavlen i 2. og 3. Felt), og endelig det her S. 41 gengivne Signet.
11. Danmarks Adels Aarbog, XLII, 1925, S. 436. samme, XXVIII, 1911, S. 395.
Hirsch: Danske og Norske Officerer.
J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand, 1660—1848, S. 78.
Udnævnelser under Rentekammeret 1670—99 (RA).
12. Hirsch: nævnte Arb. (fra Krigskoll. Incl. Sager Oktober 1676).
13. Lolland-Falsters Landstings Skødeprotokol 1700—23, Fol. 54.
14. Nyborg Købstads Regnskaber 1697—1704, Kopskat 1699.
15. Rentekammeret: Kgl. Skøder 1697, 13. Apr. Flemming Hølek.
16. Rohde: Samlinger til Lolland-Falsters Historie, I, S. 517.
17. Personalhistorisk Tidsskr. 9.III, 1930, S. 98.
18. Danmarks Adels Aarbog, XXVII, 1910, S. 406.
19. Det ovenfor under 8. nævnte Skifte efter Margrethe Rodsteen, passim.
20. Skiftet efter Holger Rosenkrantz synes ikke bevaret, saalidt som hans i Margrethe Rodsteens Skifte nævnte Testamente.
21. Brevet er gengivet S. 49.
22. Cort Snedkers Regning i Skiftet bærer Paaskrift om at være betalt denne Dato, da Grevindens Lig blev nedsat i den yderste Kiste.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 41. Greve HOLCKS Segl fra 9. Juni 1695 findes i Skiftet efter MARGRETHE RODSTEEN 1711—13, Aalholm m. fl. Amter (L.A.) Side 41. Grevindens Segl findes i samme Skifte. Side 43. Greve HOLCKS Underskrift findes i Nyborg-Tranekær Amters Ekstraskattemandtal 1699—1700, Protokollen.	Side 43. Grevindens Underskrift findes i Nyborg-Tranekær Amters Kontributionsregnskaber 1701, Bilag 55. Side 50 og 51. Illustrationerne er fra Det kejserlige Patent af 12. Maj 1633 for HENRIK HOLCK. Patentet findes paa Rosendal.

FREDERIK FRIHERRE VON WINTERFELDT

OG

CHRISTIANE CHARLOTTE VON SCHULT

FREDERIK FRIHERRE VON WINTERFELDT

til Wustrow

er født 1666, maaske i København, hvor hans Fader da var Overskænk og Overstaldmester, som yngste Søn af Geheimeraad, Stiftsbefalingsmand over Fyen og Langeland, hvid Ridder HELMUTH OTTO Friherre VON WINTERFELDT til Wintersborg, Herre til Sæbyholm og Wustrow og anden Hustru HELENE JULIANE Friherreinde ULFSPARRE.

Han traadte i dansk Tjeneste og blev 9. Juni 1694 Kaptajn i Livregimentet Dragoner. 31. Marts 1696 blev han afskediget, men atter 26. Maj s. A. ansat som Major i 2. fynske Rytterregiment, hvorfra han 20. September 1701 blev forsat som Major til 2. jyske Rytterregiment. Regimentet blev i Slutningen af 1701 sendt med Auxiliærtropperne til Holland. 7. Februar 1702 udnævntes han til Oberstløjtnant ved 5. jyske Rytterregiment i Braband og 2. December s. A. blev han forsat til holstenske gevorbne Rytterregiment ligeledes i Braband. Med dette Regiment deltog han 13. August 1704 i det blodige Slag ved H \ddot{o} chst \ddot{e} dt (ved Donau), i hvilket han blev saaret. 1. Marts 1707 fik han tillagt Obersts Karakter¹².

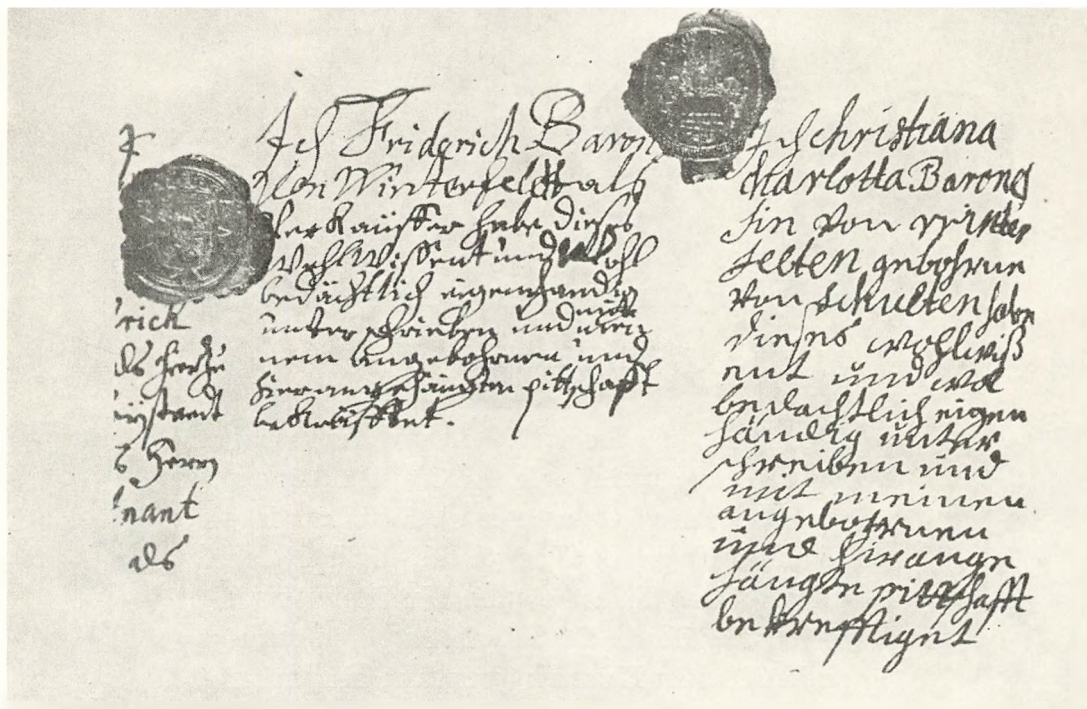
Under Belejringen af Menin døde han Natten mellem den 30. September og 1. Oktober 1707 efter faa Dages Sygeleje af hidsig Feber.

Winterfeldt'ernes Allodialgods Wustrow arvede han 1695 efter sin ældre Broder Overkammerjunker CHRISTIAN ERNST Friherre VON WINTERFELDT, og 14. Juni 1696 indleverede han til Konfirmation et Arvesk \ddot{o} de paa Godset af 1649. Kort Tid efter, 8. December s. A., solgte han det til Generall \ddot{o} jtnant SAMUEL CHRISTOFF VON PLESSEN, der 8. April 1697 fik fyrstelig Konfirmation herpaa¹³.

Af K \ddot{o} besummen, der var 31.000 Rdlr., blev 4000 staaende i Godset som Eviction, hvad der medf \ddot{o} rte visse Uoverensstemmelser mellem K \ddot{o} ber og Sælger. Plessen udstedte en Obligation for Bel \ddot{o} bet paa et Aar fra Johannis 1700, men da Forfaldstiden kom, tilbageholdt Plessen Bel \ddot{o} bet, som han paastod langt fra d \ddot{a} kkede de Fordringer, som Winterfeldts Kreditorer gjorde g \ddot{a} ldende i Godset¹³. Winterfeldts Svigerfader Geheimeraad DIDERIK SCHULT udvirkede derfor en Befaling til Plessen af 18. December 1702 om at frigive Bel \ddot{o} bet, og 17. September 1703 sendte den danske Konge yderligere paa Schults Anmodning en Intercessionsskrivelse til Hertug Frederik Wilhelm af Mecklenburg¹⁴.

Winterfeldt siges allerede 1702 at v \ddot{a} re d \ddot{o} d¹³, og af denne forhastede Meddelelse kan maaske sluttes, at han paa dette Tidspunkt har v \ddot{a} ret haardt saaret.

Friherre von Winterfeldt blev gift første Gang omkring 1694 med SOPHIA STEENSEN,

Underskrifter fra Skodet paa Wustrow
Mecklenburg Schwerin, Geheimes- und Hauptarchiv, Lehnsakten 8. Dez. 1696.

der var Datter af Etatsraad ERICH STEENSEN til Skovgaard og CHRISTINE ROTHKIRCH, men Ægteskabet varede kun kort. Hun døde i sin første Barselseng med Datteren JULIE CHRISTINE i Juni 1695. 2. Juli fik han Tilladelse til at opsætte hendes Begravelse i 6 Uger udover den tilladte Tid¹⁵.

Han blev viet anden Gang 29. December 1695 i St. Hans Kirke i Odense til

128/20

CHRISTIANE CHARLOTTE VON SCHULT

der er født 1677 som Datter af Geheimeraad DIDERIK SCHULT til Findstrup (nu Holstenshuus) og Christiansdal og ERMEGAARD SOPHIE VON GABEL.

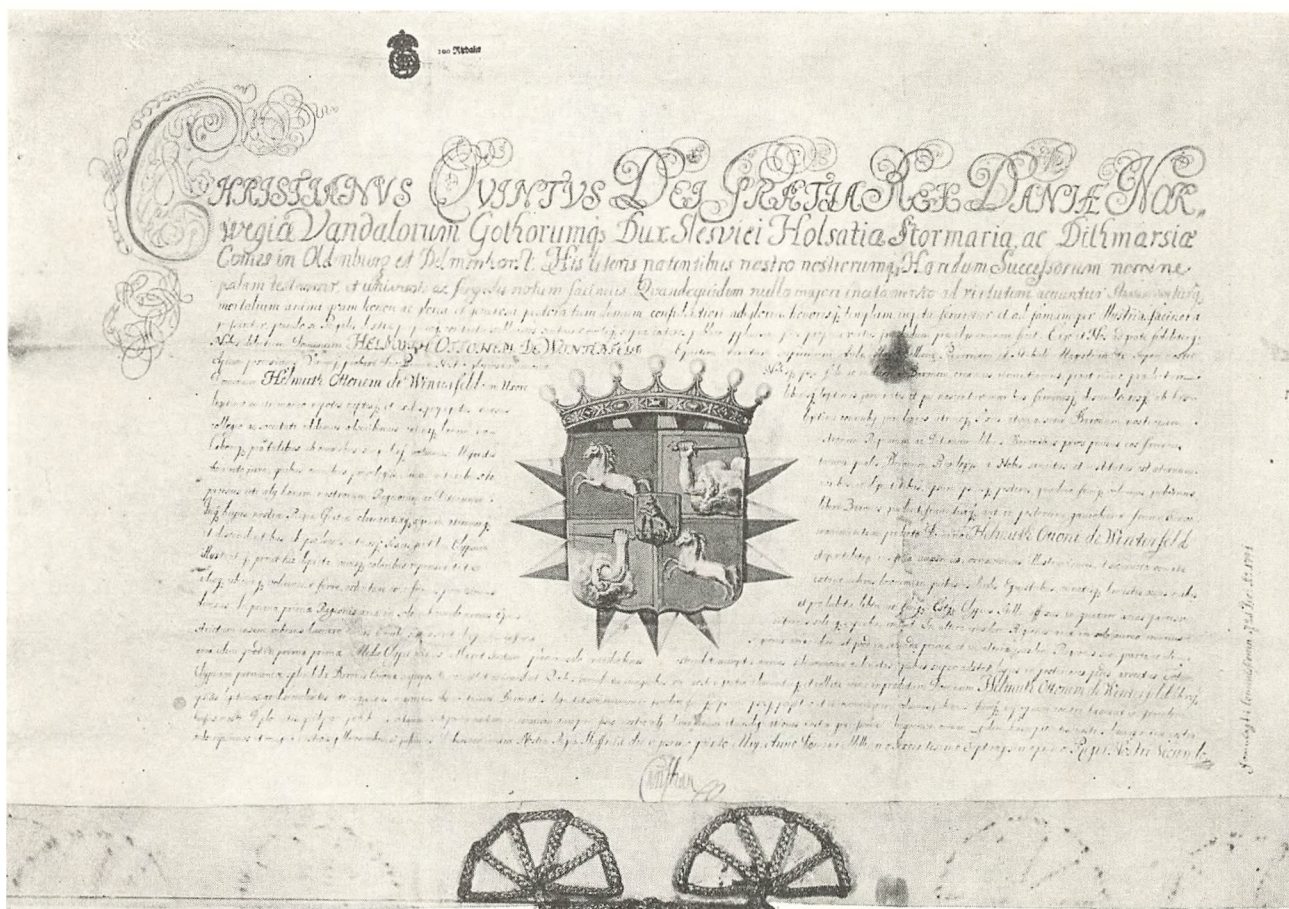
24. August 1712 ansøgte hun om Pension af Postkassen til sig og otte Børn, og under 7. Juni 1714 fik hun tilstaaet 200 Rdlr. aarlig, indtil Børnene var voksne¹⁶. 22. Maj 1719 blev denne Sum forøget med 200 Rdlr., som hendes Moder Gehejmraadinde Schult tidligere havde haft¹⁷.

Baron Winterfeldt boede i Aarene fra 1698 i Brylle Sogn paa Gaarden Broholm, der tilhørte hans Svigerfader Diderik Schult¹⁸, og da han med Tropperne blev sendt til Holland, fulgte hans Hustru med ham, medens tre Børn kom i Huset hos Gehejmraad Schult i Odense¹⁹.

Christiane Charlotte Schult forblev Enke og tilbragte sine sidste Aar, hvor hendes Helbred muligvis har været noget svageligt, hos sin Svigersøn Oberst CARL VILHELM Friherre GJEDDE paa Sæbyholm, hvor hun 1743 omtales som en »meget gl. og skrøbelig Encke«²⁰.

Hun døde paa Sæbyholm 7. Februar 1753, 76 Aar gammel, og blev 1. Marts bisat i Sæbyholms Kapel i Halsted Kirke.

I andet Ægteskab med CHRISTIANE CHARLOTTE VON SCHULT havde FREDERIK Friherre VON WINTERFELDT følgende syv Børn:

Friherrepänt 1671

Rosendal

1. SOPHIE FREDERIKKE Friherreinde VON WINTERFELDT til Baroniet Wintersborg og Sæbyholm, * 1697, † paa Sæbyholm 28. Januar 1769, bisat i Familiegravelsen i Halsted Kirke 20. Februar. Dame de l'Union parfaite.
 ~ København, Slotskirken, 14. Oktober 1723 med Oberst CARL VILHELM Baron GIEDDE AF WINTERSBORG til Hindemæe (F: Admiral, Stiftamtmand, Generalpostdirektør FREDERIK EILER GIEDDE og II Hustru SOPHIE AMALIE VON LÖWENHIEM), * København 1698, døbt Holmens Kirke 2. Juni, † paa Sæbyholm 16. Marts 1757, bisat i Familiegravelsen i Halsted Kirke 21. Marts. Fik 1. December 1742 Patent paa Navn og Vaaben som Baron GIEDDE AF WINTERSBORG.
 Ægteskabet var barnløst.
2. OTTO DIDERICH SCHULT Friherre VON WINTERFELDT, * paa Broholm 1698, døbt Brylle 6. Februar, † Odense 1700, begr. St. Hans Kirke 23. Marts, overført til Jerstrup Kirke.
3. GUSTAV Friherre VON WINTERFELDT, * paa Broholm 1699, døbt Brylle 23. Februar, † København 20. Maj 1739, begr. Holmens Kirke. Sidste Mand af Friherrerne WINTERFELDT i Danmark.
 Premierløjtnant i Sætaten.
4. ERMEGAARD SOPHIE Friherreinde VON WINTERFELDT, * Nijmwegen (Holland) 1. November 1702, døbt der 2. November, † paa Holckenhavn 25. Marts 1756, bisat i Orebygaards Kapel i Saksøbing Kirke 22. April.
 ~ paa Krænkerup (Hardenberg) 28. September 1723 med Generalløjtnant CHRISTIAN CHRISTOPHER Greve HOLCK til Orebygaard, * paa Lungholm 24. August 1698, † paa

Holckenhavn 23. September 1774, bisat i Orebygaards Kapel i Saksøbing Kirke 25. Oktober, s. D. ført til den Holck'ske Familiebegravelse i Errindlev Kirke.

se 64/9 og 64/10.

5. MARGRETHE (SOPHIE) DIDRIKKE Friherreinde VON WINTERFELDT, * Odense 1704, døbt St. Hans Kirke 4. Februar, † Roskilde 1. Maj 1772, begr. Domkirken 9. Maj.
Konventualinde i Roskilde Kloster.
6. ANNA MARGRETHE (ELISABETH BENEDICTE) Friherreinde VON WINTERFELDT, * Odense 20. Februar 1705, døbt St. Hans Kirke 26. Februar, † Roskilde 4. Februar 1776, begr. Domkirken 15. Februar.
Konventualinde i Roskilde Kloster.
7. MARGRETHE BENEDICTE Friherreinde VON WINTERFELDT, * 1706, † 19. Oktober 1751, begr. i Saksøbing Kirke 31. Oktober.
~ Ribe 30. November 1733 med Major GEORG VILHELM VON POGRELL (F: Oberst, Kommandant i Nyborg HENNING MATTHIAS VON POGRELL til Lammehave og II Hustru ELEONORA ELISABETH OFFENBERG), * Nyborg 1696, døbt der 27. Marts, † Kolding 10. Februar 1746, begr. der 3. Marts. (Gift 1° ca. 1719 BIRGITTE SOPHIE N. N., * 24. Juni 1691, † Ribe 16. November 1732).

I første Ægteskab med SOPHIA STEENSEN havde FREDERIK Friherre VON WINTERFELDT en Datter:

- a. JULIANE CHRISTINE Friherreinde VON WINTERFELDT, * 1695, † 5. Marts 1734.
~ Søby 3. April 1714 med Stiftamtmand EILER Baron HOLCK til Holckenhavn (F: Oberstløjtnant FREDERIK CHRISTIAN Baron HOLCK til Holckenhavn og I Hustru METTE MARGRETHE ROSENKRANTZ), * 3. Februar 1695, † Aarhus 23. Maj 1740. (~ 2° 1735 DORTHE CATHRINE REEDTZ, 1697—1754).
Deres to Sønner Baronerne FREDERIK CHRISTIAN HOLCK (1729—60) og ERIK ROSENKRANTZ HOLCK (1730—77) efterlod ikke Sønner.

Fra Friherrepatent 1671

Rosendal

UDDRAG AF MANDTAL 1699—1700 FOR BRYLLE SOGN

		Kopskat	
Stiftamtmand Schultis Gaar	Høy Edle og Velbr. Herre		
	Major WINTERFELD paa Broholm	18 Rd.	
	Velbr. Frue		
	Hendis egen Pige Maren Laursdatter	2 -	
	Ammen Maren Mogensd.	2 -	
	Till Gaardsens Affling		
	1 S. Anders Knudsen	2 -	
	1 Dr. Hans Clausen	2 -	
	1 Pige Karen N.	1 -	8 β

KILDER

1. Daaben er ikke fundet indført i de bevarede københavnske Kirkebøger for Vor Frue, Holmens og Trinitatis Kirker.
2. Krigskancelliets refererede Sager 17/10 1707 § 1. Ansøgning fra OTTO WILHELM FALCK, dateret Helsingør 2. Oktober 1707.
»..... zwischen des 30te September und 1. October des Nachts der Obrister WINTERFELDT nach wenigtagiger bettlägerigen Krankheit mit Tode abgangen«
I Indstillingen hedder det:
»Der in der Obristlieutenants Charge gestandener Obrister VON WINTERFELDT ist zu Menin vom hitzigen Fieber gestorben.«
3. Skifte er ikke fundet. Generalauditørens Skifteprotokoller begynder først 1743, Skiftesagerne 1716.
4. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
5. Brandts Uddrag af Odense St. Hans Kirkebog 1646—95:
1695
Dend Søndag efter Juel d/ 29. Dec: hafde høyædle og velb: Hr. Baron FRIDERICH VON WINTERFELDT, Herre til Wüstrow, Capitein ved Dragoner Lib Regiment og Hindes Høyædle og velb. Baronesse CHRISTIANA SCHARLOTTA SCHULTIS til Christiansdahl og Findstrup copulat: i Kirken om Aftenen efter Aftensang.
6. Daaben er ikke fundet indført i Diernisse Kirkebog.
7. Halsted Kirkebog 1737—65:
1753
Døde Halstæd d/ 1ste Martii hensat i Sæbyholms Begravelse i Halstæd Kirke den gl. Baronesse WINTERFELDT paa Sæbyholm.
8. Skifte er forgæves eftersøgt i Aalholm, Maribo Kloster og Halsted Amters Skifteprotokol og Skiftesager. Der har formentlig været afholdt privat Skifte, men noget Dokument herom findes ikke i den i Landsarkivet deponerede Del af Baroniet Wintersborgs Arkiv.
9. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
10. Det friherrelige Winterfeldt'ske Vaaben er beskrevet I, 2, S. 454.
Familien Schult: Skjoldet tværdelt, 1° Sølv 2° en treradet Skaktavl af rødt og Sølv. Kronet Hjelm. Hjelmtegn: to sorte Vinger.
11. Danmarks Adels Aarbog LXI, 1944, II, S. 93.
L. G. von Winterfeldt-Damerow: Geschichte des Geschlechts von Winterfeldt, Damerow 1858—74, Bd. II, S. 217.
Louis Bobé i Personalhistorisk Tidsskrift 4. I. 1898, S. 158 f.
Hirsch: Danske og Norske Officerer.
12. Militæretaterne (RA) Hirsch anfører fejlagtig 1. Oktober 1707 som Udnævnelsesdatoen til Oberst.
13. Winterfeldt-Damerow anf. Arbejde. Ifølge Meddelelse fra Mecklenburg-Schwerinsches Geheimes- und Haupt-Archiv af 28. April 1931 er Winterfeldt-Damerows Henvisning utilfredsstillende. Salgsbrevets Original forefindes i Arkivets Lehnakten.
14. T. K. U. A. Ausländische Registratur 1703, Fol. 360 b.
15. Fyenske Registre 1697, 2. Juli Nr. 35.
16. Generalpostamtets Kongelige Resolutioner 1711—14 Fol. 311 b.
17. samme 1715—20, Fol. 212.
18. Odense-Rugaards Amters Ekstraskatteregnskaber 1699—1700.
19. samme: Ekstraskattemandtal 1705—06, Angivelse dateret 13. Oktober 1704.
20. Halsted Klosters Amters Ekstraskattemandtal 1743, Sæbyholm:
Paa fornefnede Sæbyholm opholder sig Baronessens Frue Moder, een meget gl. og skrøbelig Encke, som haver Pension af Post Cassen
aarl. 200 Rd. Kopskatt selv 30 } 32 Rdr.
holder 1 Pige Kopskatt 2 }

Ifølge Odense LA: Alfabetisk Ordrede Sedler er Mag. Jens Pedersens Arme Bodfærdige Christnes ABC, Dalum, Odense 1687, dediceret til Jomfru Christiane Charlotte Schult.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 57. Seglene er fra det Side 58 gengivne Dokument: Mecklenburg Schwerin, Geheimes- und Hauptarchiv, Lehnakten 8. Dec. 1696.

H. B. S. H.

CAI BURCHARD GREVE AHLEFELDT
OG
CHARLOTTE AMALIE VON HOLSTEIN

CAI BURCHARD GREVE AHLEFELDT

til Eskilsmark, Ornum, Bystorp og Stubbe

er født 13. August 1671 som fjerde Barn af Overlanddrost i Oldenburg og Delmenhorst BURCHARD Greve AHLEFELDT til Eskilsmark, Ornum, Saxtorp, Colmar, Mehlbek, Kampen, Stubbe og Bystorp og DOROTHEA RUMOHR. Navnet Cai fik han efter sin Farfader og Burchard er han formentlig blevet kaldt efter sin Fader.

Ganske ung kom han ind paa den militære Løbebane, og godt 20 Aar gammel udnævntes han 26. Marts 1692 til Ritmester reformé i første jyske nationale Rytterregiment i kejserligt Sold i Ungarn¹². I Slutningen af Aaret laa han i Lejren ved Peterwardein (Slavonien), hvorfra han i November Maaned indgav Ansøgning om at erholde den ved Oberstløjtnant GRUBBES Død ledigblevne Stilling¹³. Regimentets Chef, Oberst WEYER, anbefalede ham under 21. Oktober til Regimentet¹⁴, og han udnævntes derefter 19. November til virkelig Ritmester¹². 26. Marts 1694 udnævntes han til Major ved samme Regiment. 1698 blev Regimentet afgivet til den polske Konge og stod da i Sachsen, Ahlefeldt udnævntes dette Aar til Oberstløjtnant. 30. Maj 1700 blev han Oberst og Chef for det af ham hvervede saakaldte »Ahlefeldt'ske« Kyradseregiment, der 1701 overførtes til det danske Auxiliærkorps i engelsk-hollandsk Sold i Braband. 1704 søgte Grev Ahlefeldt sin Afsked fra Militærtjenesten, og 25. Juli blev hans Regiment overtaget af Auxiliærkorpsets Chef, Hertug CARL RUDOLPH AF WÜRTEMBERG¹².

1705 udnævntes han til Kammerherre¹³.

I Marts 1713 inddrog Kongen den gottorpske Del af Hertugdømmerne, og Grev Ahlefeldt udnævntes da til Amtmand over Kiel, Bordesholm og Neumünster¹³. 29. August s. A. oprettedes det saakaldte Feltkommissariat, der skulde følge med Hæren og tilse dens Forsyning med Proviant; det kom foruden Grev AHLEFELDT til at bestaa af Generalmajor A. C. v. EYNDEN og Justitsraad A. WEYSE¹⁵. 11. Oktober 1713 fik han i Kolding det hvide Baand og valgte da Symbolet: »In recto decus«. 1716 blev Feltkommissariatet indlemmet i Landetatens Generalkommissariat, hvis Direktoratium derefter kom til at bestaa af Grev Ahlefeldt, General SCHOLTEN og M. NUMSEN¹³.

Grev Ahlefeldt havde som en dygtig, nidkær og patriotisk Embedsmand vundet sig en god Position i Kong Frederik IV's Gunst, og fik under 31. December 1716 som en sjælden Gunstbevisning Rang i Sæde og Gang for sig og sin Gemalinde som Lehnsgreve¹⁷, og denne kongelige Bevaagenhed bevarede ogsaa efter Lehnsgreve Ahlefeldts Død, idet denne Rang under 2. Juni 1729 udstraktes til hans »ægte Arvinger og Descendenter«¹⁸.

30. Oktober 1717 fik han tillagt Gehejmraads Titel¹⁹, men faa Maaneder efter — i Foraaret 1718 — synes han for en kortere Tid at være falden i Unaade. Han forlod Hoffet i Foraaret 1718, og OTTO BLOME skrev i denne Anledning 31. Marts til DITLEV REVENTLOW: »Jeg indrømmer, at jeg vel har formodet, at Grev Ahlefeldt ikke mere var velset ved Hove, men jeg ventede ikke, at hans Fald var saa nær forestaaende. Jeg beklager hans Skæbne, og det af gyldige Grunde, thi hele Fædrelandet mister her en sand og oprigtig Ven i ham«²⁰.

4. Februar 1718 udnævntes han til Meddirektør i Generalpostamtet, men hans Virksomhed her blev ikke af lang Varighed, idet han døde 21. December 1718 af Podagra¹³. Han blev bisat i Holmens Kirkes Kapel 2. Januar 1719, og i Juli Maaned førtes hans Lig ad Søvejen til Slesvig, hvor det blev gravsat i Domkirken.

Grev Ahlefeldt passede med Nidkærhed sine Forretninger til faa Dage før sin Død, og det patriotiske Sindelag, som ovenfor er berørt, fik han rig Lejlighed til at lægge for Dagen, da Kongen i Efteraaret 1718 forlangte Udtalelser om den politiske Situation af forskellige Sagkyndige, og derunder ogsaa afæskede ham hans Opfattelse²¹.

Grev Ahlefeldt fraraadede i sin Betænkning af 1. November energisk at slutte Separatfred med Sverige; man maatte for enhver Pris søge at tilbageerobre Bahuslen og Vinger, hvorfra Norge idelig var prisgivet for Indfald, og Maalet burde være Generobringen af Skaane, Halland og Bleking. Saafremt dette ikke kunde opnaas, maatte Danmark i hvert Fald betinge sig Karlskrona Fæstnings Demolering, og en god Havn burde erhverves paa Sveriges Vestkyst. Man maatte sikre sig det fortsatte Privilegium paa Øresundstolden, og foruden Pommern og Rygen maatte de hertugelige Dele af Slesvig bevares for Danmark. Herved vilde Kongen opnaa, at »Gottorp, Sveriges højre Arm, blev afvæbnet, dette Gottorp, »hvis Anstiftelse havde voldt den nordiske Krig«²¹.

Ahlefeldt benyttede iøvrigt Lejligheden, da han nu havde Kongen i Tale, til at rette en alvorlig Anke mod de Deputerede i Finanserne, fordi Budgettet blev opsat saa sent paa Aaret, at man aldrig vidste, om Indtægterne vilde slaa til eller ikke²¹.

Denne Sans for det økonomiske, som Ahlefeldt her lader skinne frem, viste han ogsaa i sit Privatliv. Af alle de mange Godser, som Faderen havde besiddet, efterlod han kun Stubbe, men Cai Burchard Ahlefeldt generhvervede ved sine fornuftige Dispositioner flere af de fædrene Godser. 1696 købte han Eskilsmark med Ornum og Bystorp tilbage, hvorimod han 1717 overdrog Stubbe til Kammerjunker Henning Wohnsfleth for 30.000 Rdlr.¹³.

Godset Stubbe, der tidligere hørte under Slesvig Bisp, laa ligesom de øvrige Godser, der andetsteds er nærmere omtalt, ved Slien i Eckernførde Herred. Til Hovedgaarden, der laa 1 ½ Mil nord for Eckernførde i Riseby Sogn, hørte Mejerigaarden Gukelsby med 13 Kaadner og Inderstesteder, Jahnsholz, Großholz, Voßkuhl, Alandsbek og en Vandmølle²².

Det samlede Areal var paa 900 Tønder Land (734 Skattetønder til en Taksationsværdi af 85.260 Rdl.), heraf udgjorde Hovedgaardens Areal 589 Td. 1 Skp. (449 Skattetønder)²².

Grev Ahlefeldt var gift med

128/22

CHARLOTTE AMALIE VON HOLSTEIN

der var født i Kolding 28. Juli 1681 som Datter af dansk Oberstløjtnant ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEIN til Netzeband og Buchholz og CATHARINE CHRISTINE REVENTLOW.

Vielsen ansættes af Louis Bobé i »Slægten Ahlefeldts Historie« til ca. 1700¹³, men muligvis har den dog fundet Sted noget tidligere, idet Grev Ahlefeldt allerede 9. Juli 1698 fik Facultas testandi²³.

Efter Grev Ahlefeldts Død fik Enken ved kongelig Resolution af 22. Maj 1719 tillagt en aarlig Pension paa 500 Rdlr. af Generalpostkassen at regne fra 1. Januar 1719²⁴. Hun tog Ophold paa Eskilsmark, som hun havde forbeholdt sig som Enkesæde. Her døde hun 24. November 1752, godt 71 Aar gammel¹³.

I Ægteskabet var der følgende ni Børn:

1. DOROTHEA Comtesse AHLEFELDT * 14. Juni 1702, † 19. December 1771, begr. Slesvig Domkirke.

~ 31. Januar (el. 7. Febr.) 1721 med Konferensraad, Landraad OTTO QUALEN til Vindeby (F: Gehejmeraad OTTO QUALEN til Siggen og Vindeby, og MARIE FREDERIKKE WETZEL AF MARSILIEN) * 11. November 1697, † paa Vindeby 10. Oktober 1767.

Af deres Børn var Gehejmeraad FREDERIK CHRISTIAN QUALEN til Vindeby og Marienthal (1724—92) gift med HILLEBORG MARGRETHE HOLCK, Datter af Generalløjtnant CHRISTIAN CHRISTOPHER Greve HOLCK til Orebygaard (64/9).

Datteren CHARLOTTE AMALIE QUALEN (1737—96) var gift med den nedennævnte Grev JOHAN RUDOLPH AHLEFELDT til det Rantzau-Heiligenstedt'ske Fideicommiss.

2. ADAM CHRISTOPHER Greve AHLEFELDT * Kiel 29. Juni 1703, døbt St. Nicolai Kirke 30. Juni, † paa Eskilsmark 13. August 1778, begr. Kosel Kirke.

Kammerjunker hos Dronning Anna Sophie.

~ 23. December 1725 med MARGRETHE SOPHIE VON HOLSTEIN * Lübeck 21. Marts 1710, døbt St. Petri Sg. 22. Marts, † paa Eskilsmark 3. August 1777.

se 64/11 og 64/12.

3. CONRAD Greve AHLEFELDT * Kiel 1. December 1705, † Itzehoe 16. Marts 1786, begr. Slesvig Domkirke.

General af Infanteriet, Kommandant i Rendsburg.

~ paa Saxtorp 3. December 1734 med HEDEVIG VON AHLEFELDT (F: Kaptajn JØRGEN VON AHLEFELDT til Damp og MARGRETHE HEDEVIG VON AHLEFELDT) * 10. September 1710, † Itzehoe 4. November 1777, begr. Slesvig Domkirke 14. November.

Af deres Børn var Sønnen JOHAN RUDOLPH Greve AHLEFELDT (1735—98) til det Rantzau-Heiligenstedt'ske Fideicommiss, Oberstløjtnant, Kammerherre, gift med sin Kusine CHARLOTTE AMALIE QUALEN (se ovenfor). Den anden Søn Kaptajn, Kammerherre CHRISTOPHER CARL ULRIK Greve AHLEFELDT (1739—71) var gift med METTE MAGDALENE AHLEFELDT (1746—1815), Datter af Landraad CHRISTOPHER AHLEFELDT til Marutendorf, der tilhørte Linien af Halvsøgaard og Seestermühe; dette Ægtepars Søn Greve CONRAD CHRISTOPHER AHLEFELDT (1768—1853) til Ascheberg og hans Hustru SOPHIE CHARLOTTE RABEN (1783—1837), der var barnløse, adopterede 1837 Greve CONRAD FRIEDRICH GOTTLIEB BROCKDORFF (1823—1909), der optoges i den danske Grevestand med Navnet BROCKDORFF-AHLEFELDT.

Den eneste af General Conrad Ahlefeldts Døtre, der blev gift, var HELVIG CONRADINE Comtesse AHLEFELDT (1748—81), der ægtede Kammerherre, Landraad DITLEV VON AHLEFELDT (1747—96) til Saxtorp.

Linien Ahlefeldt Eskilsmark fortsattes gennem den nævnte Greve Johan Rudolph Ahlefeldts Søn, Oberst, Kommandant i Glückstadt CONRAD Greve AHLEFELDT (1771—1837), der var gift med CHRISTINE DOROTHEA SOPHIE QUALEN, Datter af ovennævnte Gehejmeraad FREDERIK CHRISTIAN QUALEN til Vindeby og HILLEBORG MARGRETHE HOLCK.

Grenen lever endnu i Tyskland og Argentina.

4. BURCHARD Greve AHLEFELDT * i Juni 1708, † i Maj 1728.

Sekondløjtnant i Prins Christians Regiment. — Ugift.

5. HENNING Greve AHLEFELDT * 1709, † Sachsen 1732.

6. ULRICH ADOLPH Greve AHLEFELDT * 20. December 1712, † 1771.
Oberst, Kammerherre, hvid Ridder. — Ugift.
7. FREDERIK Greve AHLEFELDT * 11. Januar 1715, † ung.
8. CARL Greve AHLEFELDT * 1716, † lille.
9. FREDERIKKE Comtesse AHLEFELDT * i Maj 1719, † lille.

PATENTER

1.

Hr. KAY BURCHARD Grev af AHLEFELDT og hans Gemahl Grevinde CHARLOTTA AMALIA VON HOLSTEN Brev anlangende Rang.

F. 4

G. A. V. at Vi allernaadigst have funden for got at anordne og bevilge, saa og hermed anordne og bevilge, at Os elskelig Herr KAY BURCHARD Greve af AHLEFELDT til Eskelsmarck og Stubbe, Ridder, Vores Kammerherre, Amtmand over Kiehls, Bordesholm og Nymynsters Amter, samt Deputeret udi Vores Felt General Commissariat, og hans Gemahl Os elskelig Grevinde CHARLOTTA AMALIA VON HOLSTEN maa og skal herefter udi alle Samqvemme nyde og have deris Rang udi Sæde og Gang, hand som Lehn Greve og hun som Lehn Grevinde efter den sidste om Rang allernaadigst udgangne Forordnings Formelding. Forbydende &c.

Hafniæ, den 31. December Ao. 1716.

Sjællandske Registre 1715/16 Fol. 511 Nr. 275.

2.

Extension paa det af KAY BURCHARD Greve af AHLEFELDT til Eskels Mark og hans Grevinde Anno 1716 allernaadigst givne Patent paa Rang at nyde som Lehn Greve og Lehn Grevinde, saa at alle deris ægte Arvinger og Descendenter skal nyde samme Rang.

F. 4

G. A. V. at eftersom Vi den 31. Decembr. Ao 1716 allernaadigst have anordnet og bevilget, at Vores forrige Kammer Herre og Deputeret udi Vores Land Estats General Commissariat, Hr. KAY BURCHARD Greve af AHLEFELDT til Eskelsmark og Stubbe, Ridder etc. og hans Grevinde Os elskelig Fr. CHARLOTTA AMALIA VON HOLSTEN udi alle Samqvemme maatte nyde og have deres Rang udi Sæde, Gang, han som Lehn Greve og hun som Lehn Grevinde efter den om Rang den 11. Febr. Anno 1699 allernaadigst udgivne Kongelig Forordning, dens Formelding, saa have Vi nu af særdeles kongelig Mildhed og Naade extenderet forberørte Vores bemelte Greve af Ahlefelt til Eschels Mark og hans Grevinde allernaadigst meddeelte Patent, saasom Vi og samme hermed saaledes extendere, at alle deris ægte Arvinger og Descendenter ligeledes maa nyde og have deris Rang udi Sæde og Gang som andre Vore Lehn Grever og Lehn Grevinder efter Vores om Rang den udgangne Forordning allernaadigst er tillagt. Forbydendes &c

Fredensborg Slot den 2. Junii Ao 1729

Sjællandske Registre 1728/30 Fol. 294 Nr. 207.

CAI BURCHARD GREVE AHLEFELDT'S BETÆNKNING OM DEN POLITISKE
SITUATION 1718

Allerdurchläuchtigster, Großmächtigster
Erb - König

Allergnädigster Herr

Ewr. Königl. Mayt. allergnädigste ordre vom 22ten dieses habe mit allerunterthänigsten respect wohl erhalten und mit mehrem daraus allerunterthänigst ersehen, wasgestalt Ewr. Königl. Mayt. allergnädigst wollen, daß nach Anleitung derer in allerhöchstgedachter allergnädigsten ordre enthaltenen wahren Beschaffenheit derer jetzigen zweifelhaften und epineusen conjoncturen, ich diese an sich höchstwichtige zu Ewr. Königl. Mayt. und des Landes Wohlfahrt concernirende affaire bey mir selber reifflich überlegen und sodan mein Eyd und pflichtmäßiges allerunterthänigstes Bedencken nach meinem besten wißen und Gewißen abstatten solle, ob und auf was weise Ewr. Königl. Mayt. mit Schweden und Gottorf indem selbige vor der Hand alß eins consideriret werden müßen, den Frieden zu tractiren und zu schliessen, auch was hierunter das ultimatum und äußerstes, worauf Ewr. Königl. Mayt. endlich bestehen könnten und müsten, seyn könne, sodan wie und welchergestalt, imfall der Friede nicht erfolgen solte, Ewr. Königl. Mayt. sich durch ein und ander alliances am besten zu verwahren und zu verstärcken, mithin der Krieg gegen Schweden, zu endlicher Erhaltung eines raisonnablen und sichern Friedens, zu Waßer und Lande auf das kräftigste fortzusetzen, wie auch woher alßdan die dazu nötige Geldmittel, ohne Ewr. Königl. Mayt. Unterthanen gar zu sehr mitzunehmen und zu beschweren, angeschaffet werden können.

Ich habe demnach in allerunterthänigster folge sothanen allergnädigsten Befehls nicht ermangeln sollen, Ewr. Königl. Mayt. hierüber meine unvergreiffliche allerunterthänigste Gedancken folgendermaßen allergehorsamst zu eröffnen, daß nemlich es höchlich zu bedauren stehe, nachdem Ihr Czarische Mayt. denen mit Ewr. Königl. Mayt. errichteten tractaten schnur strax zu wieder, mit Schweden sich in Friedens Negotiation eingelaßen und des König von Preußen Mayt. dem Vernehmen nach mit dem Czaaren in allem de concert gehe. Es ist aber dieser beeden puissencen wahren interesse eben so wohl zu wieder, alß es zu Ewr. Königl. Mayt. höchstem Nachteil gereichet, daß Sie einen à parten Frieden zu machen intendiren.

Indeßen fällt dadurch nicht allein der Hauptzweck, mit gesamter Hand den König von Schweden zum billigen Frieden zu zwingen, gantz weg, sondern es wird auch kein facit oder Hoffnung zu machen seyn, mit diesen beeden puissencen bey den Frieden mit eingeschloßen zu werden, oder mit Schweden durch einiger negotiation zum avantageusen Frieden zu gelangen, in Betracht der Czaar und Preußen, dem Vernehmen nach, schon ziemlich weit in ihrer negotiation avanciret, und Ewr. Königl. Mayt. von allem keine communication gegeben worden.

Weil aber zu besorgen, daß durch einer solchen desunion Schweden bedach sey, die verlohrene Länder von den puissencen, mit welchen Er keinen Frieden hat, dereinst beym Friedensschluß hinwieder zu obtainiren, So wäre meines wenigen Erachtens wohl das dienlichste, genauer Verbündniß mit solchen puissencen zu machen, welche Uns die avantageusesten offerten zum honorablen Frieden geben werden.

Selbe müsten aber Seepuissencen seyn, die Uns mit Geld und auch mit Kriegs Schiffe assistireten, damit dardurch Ewr. Königl. Mayt. nicht allein viele depencen, so sie sonst zu dero Flotte employren müsten, erspahren, sondern auch durch einer superieuren Flotte dero Länder sicher gedecket seyn könnten.

In Betracht nun, nach vorher angeführtem Umstand der Sachen, an des Czaaren sinceren amitié für Ewr. Königl. Mayt. fast zu zweifeln ist, So würde meines allerunterthänigsten Erachtens wohl auf England zu reflectiren seyn, alß welches nicht allein in genauer Bündniß mit dem Kayser und der Krohn Frankreich stehet, sondern auch gnugsahm capable, mit einer Flotte und subsidien Uns zu assistiren auch den Rücken vor einer invasion in Hollstein frey zu halten, zudem versiret hierunter desßelben eigenes interesse ratione conservirung des Brehmschen, die wahre balance i Norden durch einen sichern Frieden zu obtainiren.

Zu Erlangen und Erhaltung dieser wahren balance in Norden wären aber unmaßgeblich nachfolgende puncten Höchstvonnöthen

1. daß bey dem Frieden Schluß das sequestrirte Schleswig und Hollsteinische wie auch Pommern und Rügen Ewr. Königl. Mayt., so wie dieselbe es anitzo besitzen, auf ewig cediret würde, weil diese Länder nicht allein mit Ewr. Königl. Mayt. übrigen provincen zum theil landfest und bey erfolgendem Frieden,

so lange sie combiniret sind, an revenuen sehr verbeßert werden können, sondern auch weil von undencklichen Zeiten her, durch Anstiftung des Gottorffschen Hauses, der Ursprung derer nordischen Kriege entstanden und also dieses Gottorffsche Hauß, fals es das sequestrirte Schleswig und Hollstein wieder bekähme, nimmer aufhören würde, nach deßen gewöhnlichen maximen, durch Schließung frembder aliancen und auf andere weise Ewr. Königl. Mayt. Reiche und Länder zu troubliren.

2. ist Bahuß Lehn und Winger von der Situation, daß selbiges nicht wohl von der Krohn Dännemarck wie bey den Frieden de ao 1659 geschehen, separiret bleiben könne, allermaßen dadurch das Königreich Norwegen der Gegend einer invasion beständig exponiret ist zu geschweigen, daß alßdan Ewr. Königl. Mayt. den Hafen von Marstrand obteniren würden, welcher alß ein Haven an der Westkant für Krohn Dannemarck fast unentbehrlich ist. Dahero sich dahin zu bearbeiten höchstnötig ist, daß dieses Bahuß Lehn und Winger Ewr. Königl. Mayt. bey dem Frieden abgetreten werde.
3. Müste der Öresunder Zoll Ewr. Königl. Mayt. auch so daß Schweden von der vorherigen Zollfreyheit ausgeschlossen würde, gantz allein überlaßen werden. Unter andern raisons ist auch diese, daß frembder puissencen eigenes interêt sie antreiben solte, hierunter beforderlich zu seyn, gestalt von Schweden die Zollfreyheit wie vormahls wieder erlangete. So sind die traficanten von andern Ländern gezwungen ihre wahren zu ihren großen Nachtheil für geringen Preiß zu verkauffen, weil Schweden, wan es vom Zoll frey ist, alles für wohlfeilern Preiß überlaßen kan.
4. Wäre auf Wieder Erstattung Schonen, Halland, Blecking und Jemterlands mit großem fueg hart zu bestehen, in consideration diese Länder von undencklichen Jahren her jederzeit von Krohn Dännemarck beseßen worden. Ich will hiebey in specie nur allein dieses allerunterthänigst anführen, daß die Aufbauung von Carlscrone, welches in Bleckingen gelegen, und daß die schwedische Flotte anitzo alda lieget, zu Ewr. Königl. Mayt. höchstem Nachtheil sey, gestalt ohne Carlscrone die Schweden keinen andern haven alß Stockholm haben, einfolglich wan ihre Flotte allemahl aus Stockholm aus lauffen muß, sie die Insuln Gottland und Ösel, wie anitzo, im Kriege nicht mainteniren können, dahingegen so lange Sie Carlscrone haben, abseiten Ewr. Königl. Mayt. besagte beede Insuln zwar wohl zu emportiren, nicht aber zu mainteniren stehen. Dahero allergnädigster König und Herr finde wegen Carlscrone und wegen eines Havens an der West Seite höchst nötig, daß imfall die Länder worin diese beede örther gelegen, nicht zu obteniren stehen /: welches ich jedoch nicht hoffe :/ wenigstens auf demolirung von Carlscrone und Abstehung eines guten Havens an der West Seite unumbgänglich bestanden werden müße.

Und weil demnach Ewr. Königl. Mayt. mir allergnädigst anbefehlen, mein allerunterthänigstes sentiment zu sagen, was das ultimatum und äußerstes seyn könne, worauf Ewr. Königl. Mayt. bey einem Frieden endlich bestehen könnten und müsten, So bestehet solches in folgende 4 puncten:

1. Die Demolirung von Carlscrone
2. Einen Haven an der West Seite
3. Die cedirung des Schlewig und Hollsteinischen, it: Pommern und Rügen an Ewr. Königl. Mayt. auf ewig und
4. Die Ueberlaßung des Öresundschen Zolls an Ewr. Königl. Mayt. so daß Schweden von aller Zoll-Freyheit ausgeschlossen bleibe.

Ohne diese 4 Puncte finde ich nicht, daß Ewr. Königl. Mayt. einen sicheren Frieden schließen können.

Was sonsten anbelanget, woher bey nicht erfolgendem Frieden, die Geldmittel angeschaffet werden können, da finde sehr dienlich zu seyn, daß von Ewr. Königl. Mayt. Deputirten zu den Financen ohne einige Zeit Verlust und noch vor Ausgang dieses Jahres eine designation eingeben werde, wieviel Geld dero Königreiche, Fürstenthümer und Länder auf das 1719te Jahr eintragen und auf wieviel man sicher stat machen könne.

Darnach den dem See Etat so wohl alß Land Etat General Commissariat allergnädigst anzubefehlen von denen in ao. 1719 erforderlichen fonds specifications einzugeben, dabey die deputirte der Financen wegen des civil und Hoffetats ein gleiches thun müßten, gestalt man alßdan vernehmen muß, wie viel im gantzem Jahr von nöthen, wieviel Ewr. Königl. Mayt. Revenuen dazu zureichlich, und was etwa fehlen möchte, damit das sodan manquirende entweder durch subsidien, oder wan selbe nicht zu erhalten stehen, durch Anleihungen und Verpfändung einiger domainen zu rechter Zeit her beygeschaffet werden können.

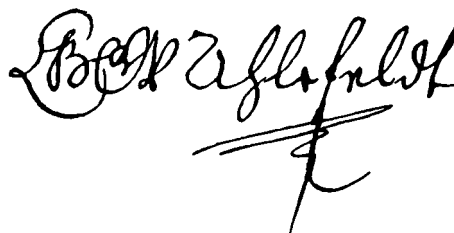
Daß aber die deputirte der Financen ehestens und noch vor Ausgang dies Jahres die specification der revenuen eingeben, solches ist eine Sache, die ich vorhin zu Ewr. Königl. Mayt. großem Nachtheil unterlaßen zu seyn, gefunden, indem vorhin die fonds allemahl spät im Jahr regliret, und weil man die ausgaben angesetzt ohne zu wißen, ob die revenuen zureichlich oder nicht, oder woher das ermangelnde zu nehmen, So ist daraus erfolgreich, daß Ewr. Königl. Mayt. desseins, weil das Geld nicht gebührend hat herbeygebracht werden können, mit gehöriger promptitude nicht effectuirt worden.

Ich ersterbe in allertiefester Devotion

Ewr. Königl. Maytt.

allerunterthanigst Treu gehorsamster Diener

Copenhagen den
1ten Novbr. 1718.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Johann Friedrich Struensee', with a large, stylized flourish below it.

Original i Geheimekonseillet. Betænkninger af forskellige kongelige Raader, Diplomater o. a. 1718. Nr. 31.

KILDER:

1. Daaben er ikke indført i Rieseby Kirkebog (velvillig Meddelelse fra Pastor Peters).
2. Holmens Kirkes Begravelsesprotokol 1713—29:
 - 1719
 - Kirkens Nye ditto (= 2. Januar 1719)
 - Capel til ofver- HANS ADOLPH VON AHLE-
 - Forflytning trochen FELDT, Græve til Erstmak,
 - indsætt. Kiste 52 Aar gl. og bortført samme
 - Aar in Julio til vands til
 - Holsteen.

Nogen Begravelsesindførsel med Navnet CAI BURCHARD Greve AHLEFELDT findes ikke i Holmens Kirkes Begravelsesprotokol, men trods Uoverensstemmelsen i Navn og Alder, og det forvanskede Stednavn, vil der formentlig ikke være Tvivl om, at denne Indførsel rettelig bør henføres til Cai Burchard Ahlefeldt, saaledes som det ogsaa er sket i Dr. Louis Bobé's Arbejde om Slægten Ahlefeldt.

Ekstrakter over Begravelser i København 1717—19 (RA) indeholder for Holmens Kirke »Græf ADOLFF VON AHLEFELDT, men da Kvitteringen for den betalte Afgift ikke er vedlagt, stammer dette formentlig fra Kirkebogen.
- 3.
- 4.
5. Vielsen er ikke indført i Rieseby Kirkebog, ifølge Medd. fra Pastor Peters. Pastor Harmsen i Kosel oplyser, at Kosel Kirkebog først begynder 1763.
6. Daaben er ikke fundet indført i Kolding Kirkebog.
7. Begravelsen er ikke indført i Rieseby Kirkebog, formentlig i Kosel, hvis Protokol begynder 1763.
- 8.
- 9.
10. Vaabenet Ahlefeldt Eskilsmark er beskrevet I, 2, S. 74. Familien Holsteins Vaaben er beskrevet I, 2, S. 461.
11. Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie III, 1897—1912, S. 40. Danmarks Adels Aarvog XLVI, 1929, II, S. 52. samme: LV, 1938, II, S. 7.
- Hirsch: Danske og Norske Officerer, I, S. 29. Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. I, 1933, S. 162 f. Fr. Olsen: Postvæsenet i Danmark 1711—1808, S. 15. samme: Den danske Postetat 1624—1927, S. 4. P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 86. I den ved Bombardement under sidste Krig ødelagte Samling Libri minores cimbrici i Kiel Universitetsbibliotek fandtes under Betegnelsen 1, Nr. 6 et Ligger over Grevinde Ahlefeldt; det indeholdt ikke personhistoriske Oplysninger (velv. Meddelelse fra Dr. phil. Ludwig Andresen, Kiel). Om Godserne Eskilsmark, Ornum og Bystorp se 64/11 Note 14, 15 og 16. Om Stubbe se nedenfor 22.
12. Hirsch: anf. Arb.
13. Louis Bobé: Anf. Sted.
14. Krigskancelliets Indkomne Sager 1692, 21/10, Nr. 544.
15. Krigskancelliet: Registratur over Kgl. Resolutioner 1713, Nr. 1843/44.
16. P. Bjørn: Ridderne.
17. se S. 68.
18. se S. 68.
19. Sjællandske Registre 1717—18, Fol. 221, 1717, 30/10 Nr. 235.
20. Brevet findes i Arkivet paa Haseldorf (jfr. Bobé: anf. St.).
21. Louis Bobé: anf. St. jfr. Betænkningen i Gehejmekonseillet: Betænkninger af forskellige Raader, Diplomater, o. a. 1718, her S. 69 ff., og Edv. Holm i Historisk Tidsskrift 6. Rk. V. S. 295 ff.
22. Trap: Slesvig, 1864, S. 650. Johs. v. Schröder: Topographie des Herzogthums Schleswig, 2. Udg. S. 515.
23. Patente-Registr. 1698, Fol. 121. Concession testandi für den Cammerherrn Graff CAY BURCHARD VON AHLEFELD auf Stubbe, dat. Jægersborg 9. Juli 1698, sædvanlig Formular.
24. Generalpostamtets Kongelige Resolutioner 1715—20, Fol. 210.

I Rentekammerets Tyske Sekretariat: Forskellige Brevskrivere findes en Skrivelse fra Grevinde C. A. Ahlefeldt vedrørende en af Kancelliraad CHRANE fremsat Klage over Greve Cay Burchard Ahlefeldt, dat. Copenhagen 16. Juni 1719, desuden en Ansøgning om at faa nedsat en Commission til at undersøge Sagen og rense hendes Ægtefælle, dat. Copenhagen 8. Maj 1719, samt Afskrift af et Brev fra Amtsforvalter H. OTTSEN i Kiel, hvori det oplyses, at Chrane — hvis Anklageskrift af 28. April omfattede 17 Punkter, hvoraf nogle angik Ahlefeldt — havde anmodet Ottsen om at attestere Rigtigheden, hvad han havde nægtet, da han derved vilde have skrevet sig sin Ære fra.

HANS JOACHIM VON HOLSTEIN

OG

CHARITAS EMILIE VON LENTE

HANS JOACHIM VON HOLSTEIN

til Fresenburg og Johannsdorf

er født i Rostock 4. Oktober 1672 som syvende Barn¹² af dansk Oberstløjtnant ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEIN til Netzeband og Buchholtz og CATHRINE CHRISTINE REVENTLOW og tilhører saaledes Fürstenberg-Linien af den gamle mecklenburgske Adelsslægt.

Ligesom Faderen og flere andre af Slægten gik han i dansk Militærtjeneste, 1690 blev han Fændrik¹³ og 1691 Premierløjtnant i sjællandske nationale Infanteriregiment. 20. Oktober 1696 udnævntes han til Kaptajnløjtnant, og 25. Februar Aaret efter fik han Kaptajns Karakter. Udnævnelsen til virkelig Kaptajn og Kompagnichef fik han 30. September 1699. I denne Egenskab deltog han i Kampene mod Ludvig XIV, idet han 1702 med 1. Bataillon Sjælland afgik til Braband i engelsk-hollandsk Sold. Under Felttoget blev han 6. Februar 1703 forsat som Major til 2. Bataillon Sjælland, med hvilken han blandt andet deltog i det blodige Slag ved Höchstedt 13. August 1704. Da han 1708 indgik Ægteskab, trak han sig tilbage fra Militærtjenesten; ved denne Lejlighed har han muligvis faaet tillagt Obersts Titel¹⁴.

Efter Vielsen har han formentlig taget Ophold paa Johannsdorf, hvor hans Hustru havde boet i sin Enkestand¹⁵.

Oberst Holstein døde 14. April 1720 og blev 3. Maj bisat i Domkirken i Lübeck, i det Lente'ske Kapel, som han havde erhvervet ved sit Ægteskab.

6. Marts 1708 blev HANS JOACHIM VON HOLSTEIN paa Fresenburg viet til

CHARITAS EMILIE VON LENTE

der er født 24. Maj 1681 som tredie Barn af Gehejmerraad, Kansler, hvid Ridder JOHAN HUGO VON LENTE til Fresenburg og MARGRETHE MATHIASDATTER VON BORNEFELDT.

Hun blev gift første Gang paa Fresenburg 4. Januar 1703 med CUNO JOACHIM VON BUCHWALD til Johannsdorf, der var født paa Belitz 17. Januar 1667 som Søn af dansk Løjtnant SCHACK VON BUCHWALD til Nienhagen (Amt Buckow) og EMERENTIA VON BÜLOW af Scharsdorf. Cuno Joachim von Buchwald, der er Stamfader til Fresenburg-Linien af Slægten Buchwald, var først Page hos Enkedronning Sophie Amalie og blev derefter 1695 Kammerjunker hos Kronprins Frederik (IV). Efter at have faaet ny Forlening paa Godset Johannsdorf af Hertugen af Mecklenburg, tog han Ophold her, hvor han døde 20. Marts 1705. Han blev bisat i Dassow Kirke 28. Maj¹⁵.

Charitas Emilie von Lente døde 3. Juni 1720, kun faa Maaneder efter Hans Joachim von Holstein. Hun blev bisat i det Lente'ske Kapel i Lübeck Domkirke 24. Juli 1720, kun henved 39 Aar gammel.

Hans Joachim von Holstein og Charitas Emilie von Lente havde følgende fem Børn¹⁶:

1. CHRISTIAN VON HOLSTEIN, * 13. Januar 1709, † faa Dage gammel.
2. MARGRETHE SOPHIE VON HOLSTEIN, * Lübeck 21. Marts 1710, døbt der (Petri Sogn) 22. Marts, † paa Eskilsmark 3. August 1777.
~ 23. December 1725 Kammerjunker ADAM CHRISTOPHER Greve AHLEFELDT til Eskilsmark, Ornum og Bystorp, * Kiel 29. Juni 1703, døbt St. Nikolaj Kirke 30. Juni, † paa Eskilsmark 13. August 1778, bisat i Kosel Kirke.

se 64/11 og 64/12.

3. CATHARINA CHRISTINA VON HOLSTEIN, * 12. Marts 1711, † faa Dage gammel.
4. CATHRINE ELISABETH VON HOLSTEIN, * 30. August 1712, † 8 Marts 1758.
~ 29. Oktober 1729 Gehejmekonferensraad, Kammerherre, Amtmand CHRISTIAN DITLEV Greve HOLSTEIN (F: Storkansler ULRIK ADOLPH Greve HOLSTEIN til Holsteinborg (Broder til Hans Joachim von Holstein) og CHRISTINE SOPHIE Comtesse REVENTLOW) * 6. Marts 1707, † 20. Maj 1760.

Af dette Ægtepars Døtre var CHRISTINE SOPHIE Comtesse HOLSTEIN gift med Landraad FRIEDERICH RUMOHR til Østergaard og Tostrup, og EMILIE CHARLOTTE LOUISE Comtesse HOLSTEIN med Generalløjtnant JACOB FREDERIK VON DER OSTEN.

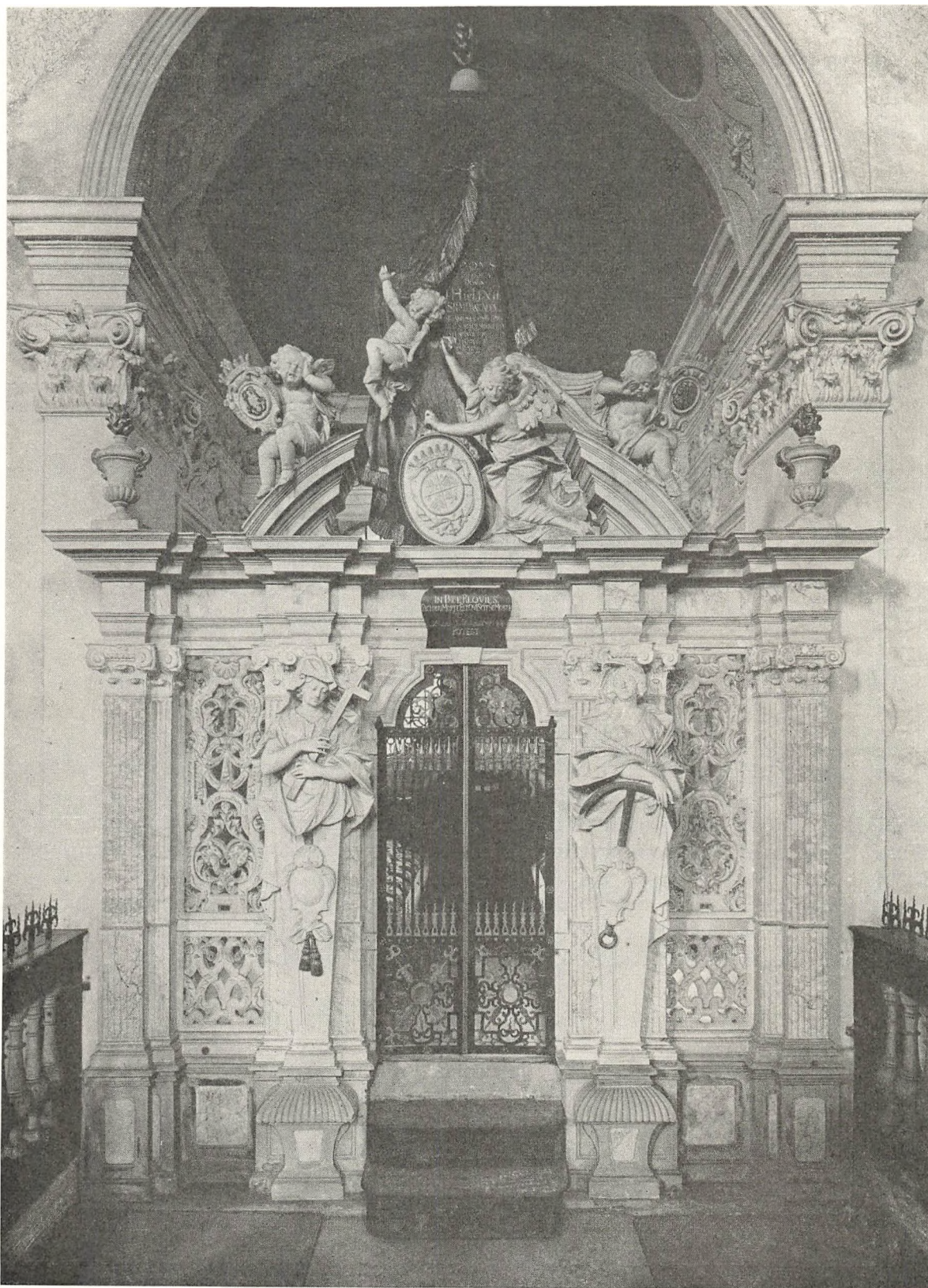
5. HENRIETTE EMILIE VON HOLSTEIN, * 29. Januar 1714, † 10. Oktober 1774.
~ i April 1730¹⁷ med Landraad, russisk Gehejmeraad FRIEDRICH VON BUCHWALD til Borstel og Trøjborg (F: OTTO FRIEDRICH VON BUCHWALD til Borstel og Trøjborg og IDA HEDEVIG CAISDATTER RANTZAU), † Kiel 15. August 1761.

I dette Ægteskab var der kun to Døtre. Datteren CHARITAS EMILIE VON BUCHWALD (1738—1820) ægtede den berømte Statsmand, Gehejmeraad, Dr. jur & civ., blaa Ridder JOHAN HARTVIG ERNST BERNSTORFF til Wotersen og Lancken m. fl. Datteren IDA HEDEVIG VON BUCHWALD (1744—1816) var først gift med Gehejmekonferensraad, Overhofmarskal CHRISTIAN FREDERIK Greve MOLTKE til Trøjborg, anden Gang med Kammerherre CARL ADOLPH VON PLESSEN til Gunderslevholm.

CHARITAS EMILIE VON LENTE havde i første Ægteskab med CUNO JOACHIM VON BUCHWALD følgende to Børn:

- a. JOHAN HUGO VON BUCHWALD til Fresenburg * 6. November 1703, † 25. December 1763.
Fyrstelig Konferensraad, Amtmand paa Reinbeck, senere i Tritttau Amt.
~ 14. December 1730 med JOHANNE CATHARINA VON WOLPRECHT (gift 2° VON CLAUSENHEIM). Deres Efterslægt lever i Tyskland.
- b. SCHACK HERMAN VON BUCHWALD til Johannsdorf, * i Januar 1705, † Gotha 23. Februar 1761.
Fyrstelig Konferensraad, Domherre i Lübeck.

Oplysningerne om hans Ægteskaber med henholdsvis ELEONORE ELISABETH VON PLESSEN af Basthorst (DAA 1934, 176) og med JULIANA FRANZISKA VON NEUENSTEIN (DAA 1913, 191) er modstridende og har ikke kunnet verificeres.

Portalen til Lente Kapellet i Lübeck Domkirke

Portalens Topstykke med Lente Vaabenet

DET LENTE'SKE KAPEL

er det sjette paa Sydsiden af Skibet i Lübeck Domkirke. Det blev købt 5. August 1706 af Etatsraad, Landraad, Kansler i Hertugdømmerne, Amtmand i Segeberg JOHAN HUGO VON LENTE for en Sum af 1000 Mark. Han fik Tilladelse til at indrette en Hvælving under Gulvet til Begravelse, hvor han selv og hans Hustru MARGRETHE VON BORNEFELDT er bisat, samt til at opsætte Epitafium og lade Kapellet udsmykke.

Som det fremgaar af den paa den pragtfulde Portal ud mod Kirken anbragte Signatur: »Thomas Quellinus Antwerp invenit et fecit« er det den berømte flamske Billedhugger, der har staaet for Udsmykningen. Portalen, der er udført i Sandsten, Marmor og Stuk, er prydet med Vaaben og bærer følgende Indskrift:

D:O:M:S:
 Memoriae
 Domini
 J. H. de Lente
 Equitis S.R.M. Dan. et Norv. etc.
 Consilarii status intimi etc.
 spe beat. resurrect. suis suorum
 ossibus hunc inviolabil. quietis
 locum fieri curavere
 A:O:R: MDCC....

12. December 1707 fik Lente endvidere Tilladelse til at anbringe et Gitterværk udenfor Kapellet.

I Kapellet, der er rigt udsmykket, staar Visdommens og Retfærdighedens Gudinder, midt for Vinduet findes en sort Marmortavle med en Inskription for Lente, samt en Urne med Vaabenkartouche.

Paa Gulvet staar to Bronzekister, der nøje penderer, til venstre Oberst Hans Joachim von Holsteins, til højre Charitas Emilie von Lentes Kiste.

Paa Laaget af hver Kiste ligger et Krucifiks og to Plader med Inskriptioner, som gengives nedenfor. Desuden er der paa Siderne og Endestykkerne anbragt forskellige Skriftsteder. Kisterne bærer desuden henholdsvis Holstein Vaabenet og Lente Vaabenet paa begge Sider, foruden en Række Ahnevaaben.

HANS JOACHIM VON HOLSTEINS KISTE:

1. Plade:

Hir ruhet
der weiland hoch-
wohlgebohrn. H. Herr Hanns
Jochim von Holstein auf Fresen-
borg und Johansdorf, Erbherr, Iro Könilig.
Mayst. zu Dennemarck bestalter
Oberst von der Infanterie, ist gebo-
ren Ao. 1672 d/ 4. Stober, sanft und
sehlig d. 14. Apriel 1720 in den
Herren versiden, seines Al-
ters 47 Jahr 27 Voc.
4 Tag.

2. Plade:

Leichen Text
Die Gerechten
werden ewiglich leben
und der Herr ist ihr Lohn
und der Högste sorget
für sie
Im Buch der Weis-
heit 5 Capital
Vers 16.

Paa Kistens Fodende findes to Ahnevaaben med Omskriften:

venstre: Vater Herr Adam Christoffer von Holstein

højre: Motter Frau Catharina von Reuentlau.

Paa højre Side fra Hovedet er paa Kistens Laag anbragt Vaaben for:

1. Elter Motter Frau Margareta von Bülaen
2. Gross Vatter Herr Ulrich Adolph von Holstein Mekelenb. Hauptman auf Schöenberg
3. Gross Motter Frau Barbara von Schwerin
4. Elter Vatter Herr Hans von Holstein Fürstl. Meckelborge. Hauptman zu Stargard, Wiedenhagen und Fürstenberg
5. Ober Elter Motter Frau Ilsabe von Stockhausen
6. Vr Elter Vatter Herr Henning von Holstein Erbherr von Anckershagen
7. Ober Elter Vatter Herr Henning von Holstein Ritter Erbherr auf Anckshagen.

Paa venstre Side fra Hovedet:

8. Elter Motter Sophia Sperling
9. Elter Vatter Herr Henning Reventlau auf Ziesendorf Erbherr
10. Gros Vatter Herr Dettleff Reventlau Cantzler auf Fotterkamp, Neuersdorf, Reetz und Gizenhau Erbherr
11. Ober Elter Vatter Herr Lorentz Reuentlau Erbherr zu Zisendorf
12. Ober Elter Motter Frau Anne Below (Vaabenet har et Hjerte paa den flakte Ørns Bryst)
13. Uhr Elter Motter Dorothea Lehsten (Vaaben: To Ørnevinger om en Læst (? set ovenfra), samme Mærke paa Hjelmten).

CHARITAS EMILIE VON LENTES KISTE:

1. Plade:

Titul:
 Hie ruhet di
 weiland hochwohl-
 gebohrne Frau, Frau
 Charitas Emilia von Hol-
 stein gebohrne von Lenten
 ErbFrau auff Fresenborg
 und Johansdorff, ist gebohren
 Anno 1681 den 24. Maj, und selig
 in den Herrn uerschieden
 d/ 3. Juni Anno 1720
 Ihres Alters 39 Jahr
 1 Woch und 4 Tag

2. Plade:

Leichentext
 Ich habe auch
 je und ie geliebet
 darum habe ich dich
 zu mir gezogen aus
 lauter gütte
 Jerem. 31
 Vers 3.

Paa Kistens Hovedende(!) findes Vaaben for:

venstre: Motter Frau Margaretha von Lenten geborne Bornfeldten

højre: Vatter Hr. Johan Hugo von Lente, Ritter, Geheimbt R., Cantzler v. Amtman z. Segeberg.

Paa højre Side fra Hovedet:

1. Elter Motter Frau Anne von Bornfelt gebohrne von Weiden
2. Ober Elter Motter Frau Elisabeth von Bornefeldt gebohrne Milgling
3. Ober Elter Vatter Herr Herman von Bornefeldt Erbher auf Altenbornefeldt
4. Elter Vatter Herr Marcin von Bornefeldt Erbherr auf Vorwerck
5. Gross Motter Frau Anna von Bornefeldt gebohrne von Brømsen (Vaaben: en flakt Ørn, kronet Hjelm med to Ørnevinger bagved to Vesselhorn)
6. uden Inskription og Vaaben
7. Gross Vatter Herr Mattias von Bornefeldt Erbherr auff Vorwerck vnd Schlutorp.

Paa venstre Side fra Hovedet:

8. Gross Uattr Herr Theodorus von Lente Ihro Kö. Mai. z. Denemark bestalter Radt, Cantzeler v. Asser. in Clegio. status und högsten Gericht
9. Gross Motter Frau Magdalene von Lenten gebohrne Schönbachin
10. Ober Elter Motter Frau Anna von Lenten gebohrne Seneken aus dem Hause Oberfeld in Stift Minden (Vaaben mangler)
11. Uhr Elter Vatte Herr Heinrich von Lente Erbgesen zu Weyde auf dem Rühnerwald in Drent
12. Elter Vatter Herr Hugo von Lente Jotus und der Ritterscaft des Stifts Osnabrögges Syndicus
13. Elter Motter Frau Catharina von Lenten gebohrne Hinrickingz
14. Ober Elter Vatter Herr Henrich von Lente Erbgessener auf Dincklage.

Kilde: Bau und Kunstdenkmäler der Freien und Hansestadt Lübeck, III. Der Dom, 1919. Suppleret ved Besøg i Kirken 28. August 1931. — Ifølge velvillig Meddelelse fra Direktør, Dr. phil. V. Thorlacius-Ussing er Kapellet endnu 1955 nogenlunde uskadt, paa Trods af at Domkirken har lidt svært under Krigen.

KILDER:

1. Angivelsen af Fødestedet stammer fra den nedenfor (under 11.) nævnte Stamtavle i Ledreborgske Samling. Den eneste fra denne Tid bevarede Kirkebog fra Rostock indeholder, ifølge velvillig Meddelelse fra Rostock Ratsarchiv, intet om hans Daab.
2. Wochenbuch der Domkirche zu Lübeck (meddelt af Lübeck Staatsarchiv) 1720, Majus 3.
ward der Herr Obrist VON HOLSTEIN auf Fresenburg Erbherr mit 2 Stunden den Pulß und andern Glocken, des Abends unter dem Geläute anher in die Kirche in Lenten Capelle, alß sein Erbbegräbniß zur Ruhe gebracht, dafür die Kirchengelübde entrichtet
115 ½ 8 β.
3. Skifte er ikke fundet omtalt.
4. Gravmæle, se S. 79.
5. Auszug aus dem Kopulationsregister Bad Oldesloe:
Am 6 (sechsten) März 1708 (eintausend siebenhundert und acht) haben hier die Ehe geschlossen
HANS JOACHIM VON HOLSTEIN und
CHARITAS EMILIE VON LENTE auf Fresenburg.
Bad Oldesloe, d. 8. Juni 1931.
LS. Zur Beglaubigung
P. Engelke.
6. Hendes Daab findes hverken indført i Bad Oldesloes Daabsprotokol (meddelt af Pastor P. Engelke), i Lübecks Kirkebøger (meddelt af Staatsarchiv, Lübeck) eller i Kellinghusens (meddelt af Pastor Hinrichsen).
7. Wochenbuch der Domkirche zu Lübeck (meddelt af Staatsarchiv):
1720, Julius 24.
Die Frau Obristen VON HOLSTEIN von Fresenburg, die Ihrem seel. Herrn bald nachgefolget mit 2 Stunden den Pulß und andern Glocken des Abends unter dem Geläute und Sammet
115 ½ 8 β
8. Skifte er ikke fundet omtalt.
9. Gravmæle, se S. 80.
10. Slægten von Holsteins Vaaben er beskrevet I, 2, S. 461. Slægten von Lente førte følgende Vaaben: Skjoldet firdelt: 1° og 4° en oprejst sort Løve i Guld; 2° og 3° tre Sølv Sparrer i blaat, ledsaget foroven af to, forneden af een Guld-Rose. — Kronet Hjelm, hvorover en sort Løve.
11. Danmarks Adels Aarbog, II, 1885, S. 179, VIII, 1891, S. 475, X, 1893, S. 532, LV, 1938 II, S. 6 og 8. Samme: XXIII, 1906, S. 481. Personalhistorisk Tidsskrift, 2. III, 1888, S. 275. Louis Bobé: Die Deutsche St. Petri Gemeinde, S. 440. Hirsch: Danske og norske Officerer. Ledreborgske Samling 435, I. Folio. Genealogie ... von Holstein.
12. Ledreborgske Saml. 435, I, Fol. Den nævnte Stamtavle anfører, foruden de i DAA anførte Børn ogsaa en Datter CHRISTINA VON HOLSTEIN * 1665, † 1666 som andet Barn af Adam Christopher von Holstein og Cathrine Christine Reventlow.
13. Hirsch anf. St. formoder — efter alt foreliggende sikkert med Urette — at Hans Joachim von Holstein allerede 1676 var Fændrik.
14. Han nævnes ikke i Militæretaterne (RA) med denne Titel.
15. DAA XXX, 1913, S. 187.
16. DAA II anfører kun fire Børn. Den her som Nr. 3 anførte Datter Catharina Christine er opført paa den omtalte Stamtavle i Ledreborgske Saml.
17. Bryllupsdatoen har tidligere været angivet til 14. Juli 1735 — i Henhold til Lejlighedsdigt paa Breitenburg maa den ansættes til April 1730.
Hierzu für die Freyheit, daß Ihr Körper mit ihrem seel. Eheherrn oben in der Capellen zur Verweßung mögen eingesetzt werden, ist von denen hochverordneten Herren Vorstehern ihnen gelaßen à 80 rk. thun
240 ½.

128/25 og 128/26 =
128/9 og 128/10

JAMES BROWN

SE FORAN SIDE 27

128/27 og 128/28 =
128/11 og 128/12

MARGARET HUET'S FORÆLDRE

UKENDTE

JOHN APPLEBY

JOHN APPLEBY

levede i Gosport i Grevskabet Southampton 1709 og 1710 og kendes kun fra Sønnen PETER APPLEBYS Daab her 25. September 1710.

Nærmere Oplysninger om ham har ikke været til at fremskaffe; men man har formentlig Lov til ud fra Sønnens Løbebane, og John Applebys Forekomst i Gosport, at slutte, at han paa en eller anden Maade f. Eks. som Rebslager eller Skibstømrer har været knyttet til den engelske Flaade.

Hans Stilling har i hvert Fald været saaledes, at Løjtnant FREDERIK WEGERSLØFF i 1737 kunde skrive om Peter Appleby, at han var af god Herkomst, og nogen Midler har han formentlig ogsaa efterladt sig, da Peter Appleby det nævnte Aar siges at have noget Gods og mere i Vente.

Om John Appleby eller maaske fjernere Forfædre har taget Navnet kan ikke afgøres, men Familien maa formentlig stamme fra Hovedstaden i Grevskabet Westmoreland, Appleby, der ligger paa den højre Bred af Floden Eden, 46 km SØ for Carlisle.

128/30 John Applebys Hustru hed Susanna, men mere vides ikke om hende.

KILDE:

Jfr. Peter Applebys Biografi 1. Del, 2. Bd. S. 467 f. og den der i Kilde 1. gengivne Daabsattest.
Pastor W. M. Mc. Watter, Gosport, beklagede paa en Forespørgsel ikke at kunne give nærmere Oplysninger.

128/31 og 128/32

ANNA PATRIDGE'S FORÆLDRE

UKENDTE

ADOLPH HANS VON HOLSTEN

OG

IDE RATHLOU

Langeso

Langeso

ADOLPH HANS VON HOLSTEN

til Gelskov og Langesø

er født i Lübeck 16. Juli 1630 som næstældste Søn af Oberst CLAUS VON HOLSTEN og ELSABE VON HOENEN. Ved Daaben Dagen efter fik han Navnene Adolph efter Hertug ADOLPH FRIEDRICH af Mecklenburg-Schwerin og Hans efter Hertug HANS af Mecklenburg-Güstrow, der begge var til Stede som Faddere¹².

»Da man nu af besynderlige Aarsager (som ere Gud bekiendte)« ikke ansaa ham for sikker i Lübeck — der var blevet spaaet ham en tidlig Død — tog Hertug Adolph Friedrich sig af sin Gudsøn, og det første halve Aar af sin Levetid tilbragte han da sammen med sin Amme paa Slottet i Schwerin¹².

Allerede Godske Ditlev von Holsten (64/17) har paa Grundlag af Faderens Fortællinger berigtiget denne Beretning om Aarsagen til den hastige Flytning fra Lübeck, og har oplyst, at den virkelige Grund var den, at CLAUS VON HOLSTEN havde været forlovet med en Frøken VON SCHWABEN, med hvem han havde brudt Forbindelsen, skønt de skulde have et Barn; hendes Slægtninge havde da svoret at hævne sig ved at dræbe hans første Barn i Vuggen¹³.

Holstenshuus

Holstenshuus

En mindre romantisk Grund kan dog være den, at der 6. Juli 1630 — altsaa ganske faa Dage før Adolph Hans von Holstens Fødsel — ved Landretten var indgivet Anklage mod Kaptajn Claus von Holsten for Anstiftelse af Mordforsøg¹⁴. Klagen blev indgivet af Kaptajn GEORG FRIEDERICH VON HORNBERG og Dr. DANIEL MITHOBIUS, der forklarede, at von Hornberg om Aftenen før Hellig Tre Kongers Dag 1630 var blevet overfaldet paa Landevejen mellem Lübeck og Hamburg af Fændrik HANS HEINRICH VON NÆVE og Kvartermester HANS KAHLE, der nu sammen med nogle andre sad fængslet paa Gottorp for Landevejsrøverier. De to Røvere forklarede ved et samme Dag afholdt Forhør, at Claus von Holsten havde sendt Bud til Næve og havde opfordret ham til at træffe Hornberg dødeligt. Under flere Afhøringer, derunder et den 8. September afholdt pinligt Forhør, blev det oplyst, at Næve samme Dag, som Overfaldet fandt Sted, om Middagen Kl. 12 havde været hos von Holsten i hans Logi i Königstraße i Lübeck. Holsten havde da erklæret, at han gerne vilde »Hornberg und dem D. Mithoben ein Effront thuen, die absetzen und prügeln lassen«, thi Hornberg var ikke nogen Kavaller, saa man kunde ikke bruge Kaarden imod ham. Holsten havde dog udtrykkelig sagt, at han begærede intet Drab. Modstridende var imidlertid Kahles Forklaring, som gik ud paa, at Holsten havde givet ham Vaaben til at skyde Hornberg med. Hvorledes Sagen endte, og hvad der egentlig laa bag den, vides ikke — af en Udtalelse fra Holsten efter Overfaldet om, at Retssagen saa var til Ende, synes det at fremgaa, at han har haft en Proces løbende med von Hornberg. Denne klagede yderligere til Borgmester og Raad i Lübeck, som 16. November indstævnedes von Holsten til at give Møde i Lübeck — han har dog næppe indfundet sig, thi allerede 16. Oktober 1630 havde han fra Hanßfelde »bey meiner Abreise naher Stade« meddelt Myndighederne i Lübeck, at hans rette Forum var Rigskammerretten i Speyer, saa meget mere som »ich nunmehr meine Bestallung vnter dem keyserl. Herrn General Tylli . . . habe«¹⁴. Det sidste, der foreligger i denne Sag, er en Skrivelse fra Oberst HANS HEINRICH VON REINACH, dateret Stade 25. November 1630, hvori han — ved hvis Regiment von Holsten altsaa maa have gjort Tjeneste — anmodede von Hornberg om at have Taalmodighed, indtil han kunde faa Papirerne afskrevet og forelagt von Holsten¹⁴.

Det fremgaa saaledes, at Claus von Holsten har deltaget i Trediveaarskrigen i Tillys Armé; hvor længe han har gjort Tjeneste her, vides ikke, men ved et besynderligt Tilfælde er det lykkedes i Breitenburgs Arkiv at fremdrage en Kontrakt mellem Fru DOROTHEA RANTZAU, født AHLEFELDT og CLAUS VON HOLSTEN, dateret 1. Maj 1639, hvorved von Holsten, der da tituleres Oberstløjtnant, forpagtede Gaarden Bötternhofen under Drage mod en aarlig Afgift paa 50 Rdlr. in Specie¹⁵. Her sad han nu, indtil Torstenssons Lejesvende 12. December 1643 faldt ind i Holsten og plyndrede de holstenske Herregaarde. Under Forsøget paa at værne sit Hjem blev Claus von Holsten dræbt af de svenske Marodører¹⁶, medens Fru ELSABE VON HOENEN flygtede til Hamburg, der i denne Tid var den holstenske Adels Tilflugtssted.

Om Enkens senere Skæbne vides ikke meget. 1. Oktober 1649 synes hun at have opholdt sig i Flensburg. Hun rejste da Sag mod GEORG FRIEDERICH VON HORNBERG til Betaling af 5.686 Rdlr. med Renter »a tempore moræ« — som Kuratorer for hende optraadte ved denne Lejlighed Amtsforvalter i Steinburg Amt JACOB STEINMANN og Raadmand i Itzehoe JOHANNES BEITZEN, hvis Beskikkelse er dateret Glückstadt 30. Juni 1649. Af en Ansøgning til Kongen om at faa Sagen foretaget, fremgaa det, at von Hornberg har paa-staaet, at Elsabe von Hoenen og hendes Børn i den paagældende Sag var Arvinger, medens hun paa sin Side har hævdet, at de var Kreditorer. Hvad Sagen har drejet sig om,

vides heller ikke i dette Tilfælde, men det sandsynligste er vel, at der er Tale om en Fortsættelse af de ovenfor omtalte Stridigheder mellem Claus von Holsten og G. F. von Hornberg. Elsabe von Hoenen omtalte her, hvorledes hendes Mand var blevet skudt, og Hjemmet totalt plyndret, saaledes at Claus von Holsten ikke havde efterladt sine Børn andet end »daß zeitliche Leben samt einem ehrlichen adelichen Nahmen«¹⁷.

ADOLPH HANS VON HOLSTEN førte i sin tidligste Barndom en noget omflakkende Tilværelse. Da Claus von Holsten drog i Felten, ledsaget af Hustruen, tog Amtmanden i Steinburg Amt, Landraad DITLEV RANTZAU til Panker og Klampe og hans ovennævnte Hustru DOROTHEA AHLEFELDT sig af Drengen og lod ham opdrage. Ditlev Rantzau har utvivlsomt omfattet ham med stor Kærlighed; herom vidner det, at han testamenterede ham 6.000 Rdlr., og ogsaa Enken viste ham efter Rantzaus Død i 1639 stor Interesse. Til Lærer fik han Sachseren ULRICH SCHÖNBERGER, som trods det, at han havde været blind fra sit tredje Aar, dog kunde 10 Sprog og havde taget Magistergraden i Leipzig. Adolph Hans von Holsten udtaler selv, at han »i disse 2de Aar under hans Anførsel har lagt den meeste og fasteste Grundvold til mine Studeringer«. Omkring 1641 vendte Forældrene tilbage til Hjemmet paa Bøternhofen, og her fortsattes hans Undervisning under den senere Præst i Neumünster ERNEST HOHENHOLTZ' Ledelse¹².

Efter Begivenhederne paa Bøternhofen og Hjemmets Opløsning i December 1643 kom Adolph Hans von Holsten atter i Huset hos Fru Dorothea Rantzau, der nu engagerede Præsten ved St. Nikolaj Kirke Magister DOESSORIUS til at undervise ham¹².

Efter Fredsslutningen i 1645 blev den da 15aarige Adolph Hans von Holsten sammen med to unge Ahlefeldter og en Pogwisch sendt til det ridderlige Akademi i Sorø. Deres fælles Hovmester var den senere Rektor i Haderslev HENRIK GUTBIER. Her opholdt han sig i omtrent 5 Aar og holdt i denne Tid to Gange Foredrag og disputerede en Gang¹².

Efter endt Uddannelse her blev han sendt til tyske Akademier, først til Helmstedt og derefter til Wittenberg, hvor han blev immatrikuleret 1. Maj 1649¹⁸, og hvor han forblev i 2 Aar og navnlig lagde sig efter Politik og Jura.

1651 rejste Rigs greve CHRISTIAN RANTZAU som ekstraordinær Ambassadør til Kejsers hoffet for at modtage Holsten som Len i Kong Frederik III's Navn, og han opfordrede nu — vel sagtens efter Fru Elsabe von Hoenens eller sin Svigermoder Fru Dorothea Rantzaus Tilskyndelse — Adolph Hans von Holsten til at følge med. Derved kom denne ud paa den første af de store Rejser, som hans Ungdomstid tilbragtes med. I Wien opholdt han sig med smaa Afbrydelser, saaledes som det fremgaar af hans andet Steds gengivne Selvbiografi, i 3 Fjerdingaar, hvorefter han fortsatte sine Studier i Leipzig og Jena¹².

Da han nu fik Besked om at vende hjem, traf det sig saa heldigt, at han atter et Stykke Tid kunde følge med Rigs greve Rantzaus Suite, hvorved han fik Lejlighed til at overvære det Altenburgske Bilager i Dresden og senere Rigsdagen i Regensburg, hvor Selskabet opholdt sig næsten et Aar. Et halvt Aars Tid efter sin Hjemkomst blev han paany sendt paa Rejse, denne Gang til Holland, England og Frankrig, hvor han blandt andet opholdt sig et halvt Aar ved Rideskolen i Saumur¹².

Paa denne Rejse lod han 1652 i Wittenberg trykke sin »Discursus juridico-politicus«, og 1653 blev han — under det karakteristiske Tilnavn: »Der geliebte von jungen Weibern« — Medlem af det »Fruchtbringende Gesellschaft oder der Palmenorden«²⁰. Palmeordenen, der blev stiftet 24. August 1617 paa Hornstein af Fyrst LUDWIG af Anhalt-Köthen, hans Søn af samme Navn, de tre Hertuger JOHANN ERNST, FRIDERICH og WILHELM af Weimar og andre, var den første af de mange Sammenslutninger, der — under meget poetiske Navne

som »Rosen-Zunft«, »Lillien-Zunft«, »Hirten- und Blumen-Orden« og »Thrauffliessender Zimberschwan« — havde til Formaal at fremme Digting paa Modersmaalet og rense dette for Fremmedord. Det var paalagt Medlemmerne uden Stands- eller Religions Anseelse kun at benytte sig af deres Modersmaal og at overvaage, at ogsaa andre — og da især selvfølgelig andre Medlemmer — ikke overtraadte Paabudet²¹.

Efter to Aars Fraværelse kom han nu i Huset hos Grev Rantzau paa Breitenburg, og det er formentlig ved dennes Mellekomst, at Hertuginde ELEONORA af Slesvig-Holsten paa Nordborg kaldte Adolph Hans von Holsten til Hofmester for sin Søn, den unge Hertug CHRISTIAN AUGUST, med hvem han derefter opholdt sig paa Sorø ridderlige Akademi fra 16. December 1655 til 10. Januar 1658²². 1657 udkom hans »Minervalia Soranæ« her¹⁹. Han ledsagede derefter Hertugen paa en lang Udenlandsrejse, hvis sydligste Station var Byen Ceuta paa Nordafrikas Kyst¹².

Som det fremgaar af Selvbiografien havde A. H. von Holsten paa denne Rejse Lejlighed til at overvære den 17aarige Kong LUDVIG XIV's Formæling med Infantinde MARIA THERESIA af Spanien og senere Dronningens Indtog i Paris. Den storslaaede Pragtudfoldelse ved disse Lejligheder optager ham stærkt¹².

Fra Frankrig drog de over Mont Cenis til Italien og derfra tilbage over Schweiz, Frankrig og Nederlandene og naaede endelig i Slutningen af Maj 1663 tilbage til Nordborg¹².

Om Efteraaret døde Hertug FREDERIK, og Adolph Hans von Holsten fik da det Hverv paa den unge Hertug CHRISTIAN og hans Brødrers Vegne at modtage Slesvig som Len af Kong Frederik III. Overdragelsen fandt Sted i Oktober under Udfoldelsen af et storartet Ceremoniel¹².

Da Hertugen Aaret efter drog paa en Pilegrimsfærd til Jerusalem, forlod Adolph Hans von Holsten i Foraaret 1664 Nordborg og traadte i Tjeneste hos Kong Frederik III, der udnævnte ham til Hofraad¹².

10. November 1665 blev han i GODSKE VON BUCHWALDS Hus i Itzehoe viet til ANNA MARGRETA VON PUDEWELS²³, der var født paa Gram 2. Juni 1645 som femte Barn af Gehejmerraad og Hofmarskal DIONYSIUS VON PUDEWELS til Gram og CATHARINA HEDEVIG AHLEFELDT²⁴. Ægteskabet varede imidlertid kun ganske kort — allerede 14. August 1666 døde hun i København af Smaakopper. Hun blev bisat i St. Petri Kirke²⁵. Dette Ægteskab var barnløst.

Efter hendes Død foretog von Holsten en ny Rejse, denne Gang med Statholderen i Holsten, den senere Storkansler FREDERIK Greve AHLEFELDTS Ambassade til forskellige tyske Fyrstehoffer¹².

24. Marts 1667 købte Adolph Hans von Holsten af KAJ LYKKES tidligere Ridefoged PETER BØRTING for 10.000 Rdlr. Gelskov Hovedgaard i Hillerslev Sogn, som han overtog 1. Maj s. A.²⁶. Her tog han nu Ophold, men han fik ikke Lov til helt at hellige sig Landbruget. 1676 ledsagede han Hoffet til Skaane under Krigen og vendte først efter Slaget ved Lund tilbage til København, og Aaret efter blev han sendt paa Udskrivning af Søfolk i Fyens Stift; hans Befordringspas til denne Rejse er udstedt 4. Januar 1677²⁷.

1. December 1676 sekvestrede Kong Christian V som bekendt de hertugelige Dele af Sønderjylland, som han atter ved Freden i Fontainebleau 1679 maatte opgive, og ADOLPH HANS VON HOLSTEN udnævntes da 17. Februar 1677 til Inspektør (Amtmand) ad interim over Tønder, Aabenraa og Løgumklosters Amter med en aarlig Gage paa 200 Rdlr. foruden Sportler²⁸. Han beklædte denne Stilling, indtil Hertugen af Gottorp i Oktober 1679 atter tog Amterne i Besiddelse²⁹. Af andre Hverv, som blev ham paalagt, kan nævnes hans Del-

tagelse fra 1683 i det store Landmaalingsarbejde, der gik forud for den nye Matrikel af 1688; han fik her overdraget Koldinghus og Stjernholms Amter¹². Det var vel som Belønning herfor, at han 2. Marts 1686 blev benaadet med Justitsraads Karakter³⁰.

20. April 1680 blev han og hans Svoger BENDIX HANS VON BUCHWALD paa Langesø udnævnt til Kuratorer for Fru ANNA BRØMBSSEN, født RATHLOU og hendes Børn; hun var Søster til deres Hustruer IDE og ØLLEGAARD RATHLOU³¹.

Med Købet af Gelskov 1667 indledtes den Periode af hans Liv, der skulde blive den frugtbareste, og som skaffede ham Eftermælet som en »meget hæderlig, virksom og dygtig Mand«³².

Foreløbig skaffede Købet af Ejendommen ham imidlertid en Proces paa Halsen, som han — omend uden Held — søgte at klare sig ud af paa en Maade, der viste, at han ikke forgæves havde kastet sig over juridiske Studier.

Under sin Tjeneste hos Hertugerne paa Nordborg havde von Holsten faaet et Tilgodehavende, for hvilket han 26. August 1664 fik en Obligation paa 12.000 Rdlr. Specier, foruden 3.537 Rdlr. Specie med Pant i Godset Hirschsprung paa Als³³. Obligationen blev 15. November 1664 konfirmeret af Kongen som Lensherre. 3. December 1665 fik Holsten Indførsel i Godset, og fra 31. December tiltraadte han Besiddelsen som brugeligt Pant sammen med andre Kreditorer, som von Holsten — i hvert Fald delvis — senere udkøbte³⁴.

Da ADOLPH HANS VON HOLSTEN 24. Marts 1667 sluttede Kontrakt om Gelskov med PETER BØRTING, fik denne under samme Dato en Obligation paa 10.000 Rdlr. med Pant i den Obligation paa 12.000, som Hertugerne havde udstedt til von Holsten, saaledes at det af Obligationens Ordlyd, at Peter Børting skulde have Frihed til at tiltræde Godset, »besidde, niude, bruge och beholde for dend for ommelte summa thi thusinde rix daller in specie capital och der efter paa følgende rette rendte«, fremgik, at Børting fik Part i Hirschsprung for Købesummen med Renter, indtil Pengene blev betalt. Peter Børting overdrog 1. Januar 1669 von Holstens Obligation til Amtmand over Bratsbjerg Amt PREBEN VON AHNEN til Fosnæs som Betaling for Fossum Jernværk. Da Preben von Ahnen nu vilde overtage en Andel af Hirschsprung svarende til Obligationens 10.000 Rdlr. tillige med paaløbne Renter — da 780 Rdlr., idet Holsten kun havde betalt 220 Rdlr. Specier af Renterne — viste det sig, at Kongen under 11. August 1669 havde udstedt en Prioritetsdom, der var efterfulgt af en Eksekutionsdom af 15. August, ifølge hvilken von Ahnen ikke kunde nyde Godset, før alle prioriterede havde faaet deres Tilgodehavende, og han sagsøgte derfor von Holsten og fik ham 15. April 1671 dømt ved Salling Herredsting til at betale Obligationens Paalydende med Renter eller lide »Vurdering og Indførsel«. Herredsfogdens Dom blev omgaaende appelleret af von Holsten, og 16. Juni afsagde den ene af Fyens Landsdommere, HANS OLDELAND, en Kendelse, der omstødte Herredsfogdens LAURITS CHRISTENSENS Dom³⁴.

Langesø

Preben von Ahnen appellerede derefter Landstingsdommen til Højesteret, hvor han forklarede Sagens Udvikling og paastod Herredstingsdommen stadfæstet³⁴.

A. H. von Holsten erklærede i sit Indlæg, at Herredsfogdens Dom var forkert og selvmodsigende, idet det i Begyndelsen af Dommen fastsloges, at Peter Børtning ikke havde faaet Betaling, medens det længere hen var oplyst, at Børtnings Haandskrift paa, at han havde faaet god Fyldest og fuld Værd efter sin egen Vilje og Fornøjelse, var fremlagt i Retten. Han erklærede derefter, at det over alt ved juridiske Sager kun kunde dreje sig om Dokumenternes klare Ordlyd, og det var derfor med Urette, at Preben von Ahnen vilde have Landstingsdommen omstødt, eftersom Sagen beroede paa, hvad han i sin Obligation havde lovet og forpligtet sig til. A. H. von Holsten havde lovet »dend samme till hannem cederede førstl. Obligation och en gieldsfordring der udj paa 10.000 Rixdaller hannem frj at hiemble for huer mandz tiltalle /: det er mit løfte :/ dett faar ieg at holde :/«³⁴.

Højesteret holdt sig imidlertid ogsaa til Dokumenternes klare Ordlyd, nemlig til den oven for citerede Passus af Obligationen, hvorved von Holsten gav Peter Børtning Frihed til at tiltræde en Andel af Godset svarende til Obligationens Paalydende, og 15. August 1672 stadfæstedes Herredstingsdommen³⁴.

Adolph Hans von Holstens økonomiske Forhold synes paa denne Tid ikke at have været særligt gode; formentlig har Forbedringen af det meget forfaldne Gelskov kostet ham store Summer, og endnu 1676 var hans Formuesomstændigheder saadanne, at han under sin Fraværelse i Skaane blev søgt for Renterne af 6.000 Rdlr., som han havde laant, men hans store Dygtighed som Landmand bragte ham dog snart paa Fode, og ikke ti Aar senere havde han ikke saa faa Penge udestaaende, foruden at hans store Forbedringer og Istand-sættelser, som ogsaa hans Land- og Havebrugsinteresser i Almindelighed, maa have kostet ham en Del³⁵.

Han var saaledes en af Hovedkreditorerne i Boet efter Svogeren BENDIX HANS VON BUCHWALD til Langesø, der døde 1683 i dybeste Armod. Han havde først været gift med CHRISTINE BERTRAMSDATTER REVENTLOW (1654—74) og derefter med Ide Rathlous Søster ØLLEGAARD RATHLOU³⁶, der fragik Arv og Gæld efter ham. Langesø havde han dels arvet, dels købt af Medarvingerne efter Faderen JOACHIM VON BUCHWALD, der vistnok købte Godset af sin Svigerinde MARGRETHE WENSIN, Enke efter HANS MARKDANNER, hvis Broder FREDERIK MARKDANNER 1622 havde købt det af TRUID BRYSCHE. Efter Bendix Hans von Buchwalds Død blev JØRGEN SKEEL til Broholm og KNUD URNE til Juulskov beskikket som Likvidationskommissarier i Boet; deres Dom faldt 13. August 1684 og gik ud paa, at Langesø Hovedgaard med 6 Td. 4 Skp. 2 Fjdk. 1 Alb. 4/5 Hvid Hartkorn Hovedgaards-takst, svarende til 263 Rdlr., med Hovedgaardens Bygninger, Borggaard og Ladegaard, ansat til 400 Rdlr., og en Del Bøndergods og Patronatsrettighederne til Vigerslev og Vevlinge Kirker udlagdes Adolph Hans von Holsten til fuld Dækning for hans Tilgodehavende, som androg ialt 8.068 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ 11 β , hvoraf han godvillig havde afskrevet 500 Rdlr., medens der afkortedes 468 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ 11 β for hans Brug af Godset i den Tid, Kommissionen havde siddet. A. H. von Holsten har saaledes straks overtaget Godset³⁷, hvis samlede Tilliggende 1682 var anslaaet til ca. 138 Tdr. foruden nogle mindre Enge. Skøde paa Gaarden fik han dog først under 5. Maj 1688 — det blev udstedt i København af HENRICH STEGELMAND, der havde Fuldmagt fra Buchwalds Svoger af første Ægteskab, DITLEV REVENTLOW til Wittenberg, af 12. December 1685. Skødet blev kongelig konfirmeret 15. Maj 1688 og var til Vitterlighed underskrevet af EVERT WEINMANN — den kendte københavnske Købmand — og HENRIK SCHRØDER. Det blev dog først ratificeret af Ditlev Reventlow 19. December 1695³⁸,

og det er formentlig som et Led i den endelige Opgørelse, at Fru Ide Rathlou da har udbetalt 12.000 Rdlr. paa Bendix Hans von Buchwalds efterladte tre Børns Vegne³⁹.

Til Langesø hørte som nævnt blandt andet Patronatsrettigheder til Vigerslev og Vevlinge Kirker, desuden ogsaa til Vantinge Kirke⁴⁰. Af Vevlinge Kongetiende svarede von Holsten aarlig 10 Td. Rug og 7 Td. Byg til Fru HELVIG SOPHIE URNE til Rønningsøgaard⁴¹.

Gelskov var i de to første Aar, von Holsten ejede den, forpagtet bort til GOTFRIED NEANDERS VON HOHEN KÖNIGSBERG, der for 1667—68 betalte 450 Rdlr. i Afgift og for det følgende Aar 650 Rdlr.⁴², men derefter overtog Adolph Hans von Holsten selv Godset; han drev sine Gaarde med stor Interesse og hans praktiske Sans bragte snart hans Bedrift op.

Omkring 1680 opførte han en ny Staldbygning paa Gelskov, 5 Fag bred og 27 Fag lang. Han nedlagde den tidligere Øksnelade og oprettede efter holstenske Forbilleder et Hollænderi paa Gaarden, hvis Besætning 1685 bestod af 2 Tyre, 54 Køer, 20 treaarige Kvier og 25 Stk. Ungkvæg⁴³, og paa Langesø, hvor han i hvert Fald fra 1687 ses at have haft sin Bopæl, havde han det nævnte Aar 25 Køer, 38 Faar, 23 Svin og 33 Stk. Ungkvæg, foruden et Stutteri med 10 Hopper og 1 Hingst⁴⁴.

Tillige søgte han, naar Lejlighed gaves, at afrunde sine Besiddelser paa bedst mulig Maade. Saaledes solgte han 1682 Harrendrup Mølle og 1685 to Gaarde i Ollerup af Gelskovs Strøgods og købte i Stedet nogle Gaarde i Findinge, Nørre Broby, Sallinge og Hillerslev, og paa lignende Maade handlede han paa Langesø⁴⁵.

Det fyenske Landbrug led igennem det 17. og 18. Aarhundrede under en Række Misvækstaar, hvis væsentlige Grund er søgt i de forældede Dyrkningsmetoder. Jorden pløjedes med Hjulpløve, der krævede indtil 8 Hestes Forspand, og der pløjedes op til Vaarsæden, hvorfor denne blev lagt saa sent, at Sæden i tørre Somre ikke naaede at komme op, før St. Hansdagsregnen havde gennemvædet Jorden. Det kan derfor ikke undre, at der var Aar, hvor Avlen kun blev Halvdelen, ja, den kunde endog gaa helt ned til en Tolvtedel af Ud-sæden⁴⁶.

Kobberstik

Som Forholdene her er skildret, var de ogsaa paa Gelskov, inden Adolph Hans von Holsten købte Gaarden, men af hans Regnskabsbøger — ført af ham selv lige fra 1667 til hans Død — kan man se, hvorledes det er lykkedes ham, blandt andet ved at lægge

Saaningen af Vaarsæden en Maaned frem i Tiden, Aar for Aar at forøge sin Avl, medens den øvrige Egn som den hele Ø led under Misvæksten⁴⁶.

Han lagde da ogsaa stedse mere Jord under Ploven ved at rydde Strøskovene, og ogsaa Havebruget interesserede han sig stærkt for⁴⁵. Haven paa Gelskov blev udgrøftet og ordentlig indhegnet og blev derpaa tilplantet med ædle Frugttræer, Roser og andre Blomster, som han lod hidføre fra Hamburg og Lübeck. Mange af de Frugtsorter, han indførte, hørte endnu i forrige Aarhundrede til de bedste, der fandtes⁴⁵. I Køkkenhaven drev han for sin Tid sjældne Grøntsager som Agurker, Krap, Blomkaal, Asparagus, Artiskokker, Rosmariner og Rapunzler, foruden en Del Lægeurter⁴⁵.

Om Adolph Hans von Holstens Godsdrift henvises iøvrigt til Dr. Fussings følgende Afhandling, hvis væsentligste Kilde er de nævnte Regnskabsbøger. Den første af disse er som nævnt paabegyndt 1667 og indeholder, foruden Regnskaberne vedrørende Godset og dettes Jordebøger, ogsaa rent personlige Poster; saaledes ligger her en Kvittering, dateret Flensborg 16. November 1665, fra CHRISTIANA VON PUDEWELS for 75 Rdlr., som von Holsten har betalt for hendes Andel af en Seng, hun ejede sammen med sin Søster ANNA MARGARETA. Nogle Prøver paa Regninger fra Skomagere og Skræddere er meddelt i Tillægget.

Den anden af de bevarede Regnskabsbøger omfatter Tiden 1670—1694, men er til omkring 1683 ført af Bendix Hans von Buchwald; den vedrører for langt den største Dels Vedkommende Langesø Gods og indeholder navnlig fra Buchwalds Tid ikke faa Fæstebreve⁴⁷. Af personlige Oplysninger indeholder denne Bog forskellige Lister over, hvem A. H. von Holsten og hans Hustru har skrevet Breve til. En Prøve herpaa meddeles ligeledes i Tillægget.

Man har opstillet ADOLPH HANS VON HOLSTEN som den typiske Repræsentant »for den fattige tyske Adel, der efter Souverainitetens Indførelse kom her ind og trængte den danske Adel ud af de fleste Landejendomme, ligesom næsten af al Indflydelse ved Hove. Man ser ham under en mægtig holstensk Families Protection erholde en meget omhyggelig Opdragelse, derefter tilbringe Størstedelen af sit Liv hos en lille slesvigske Prins, hos Rantzauer og Ahlefeldter, men i denne Stilling erhverve en Formue, gøre anselige Giftermaal og i rette Tid købe to smukke Godser«⁴⁸. Billedet er endog i sjælden Grad fortegnet — vel var hans Uddannelse og Embedsstilling væsentlig betinget af »en mægtig holstensk Families Protection«, men hans Formue var alle Dage beskeden, hans Startkapital endda meget lille, og saa langt fra at trænge den gamle danske Adel ud af dens Besiddelser lykkedes det derimod von Holsten ved sin praktiske Sans og Indsigt i Landbruget at redde to Hovedgaarde fra det fuldstændige Forfald. Han bør da tværtimod karakteriseres som en typisk Repræsentant for de dygtige Landmænd, der i Enevældens første Tid tilførte den danske Godsejerstand frisk Blod og nyt Initiativ.

ADOLPH HANS VON HOLSTEN døde paa Langesø den 2. Januar 1694 i sit 64. Aar og blev den 22. Juni bisat i Vigerslev Kirke.

25. September 1668 giftede Adolph Hans von Holsten sig paany. Brylluppet stod paa Gereby, og Bruden var

128/34

IDE RATHLOU

der er født omkring 1644 som ældste Datter af WULF SIVERT RATHLOU til Gereby og BERTA CATHRINE RUMOHR⁴⁹. Hun var opkaldt efter sin Farmoder IDA BUCHWALD fra Sierhagen, GODSKE RATHLOUS Hustru.

4. Marts 1670 opsatte Adolph Hans von Holsten paa Gereby et Livgedingsbrev for hende, hvori det oplyses, at hun havde faaet 5.000 Rdlr. i Medgift, for hvilke hendes Moder gav Forsikring; von Holsten sikrede hende derfor efter Landets Skik disse 5.000 Rdlr., hvortil han lagde den samme Sum foruden 1.000 Rdlr. i Morgengave. Disse 11.000 Rdlr. skulde hun saaledes forlods have ud af Boet. Saafremt Summen ikke kunde præsteres paa det første Kieler-Omslag efter hans Død, skulde Arvingerne tilsvare hende en aarlig Afgift paa 660 Rdlr. in Specie⁵⁰.

Ægteparret boede de første Aar paa Gelskov, hvor alle Børnene er født, men efter at have erhvervet Langesø, tog de Ophold her. 1687 boede Fru ØLLEGAARD RATHLOU, BENDIX HANS VON BUCHWALDS Enke hos dem⁴⁴.

Deres Husstand var efter Forholdene ikke særlig stor. 1687 var der en Skolemester til Børnene, to Karle og fem Piger, foruden fire Karle, som kun havde med Stutteriet at gøre⁴⁴. 1688 havde de desuden en Tjener, og der ses at have været 7 Ildsteder i Brug paa Langesø⁵¹, men efterhaanden som Sønnerne kom hjemmefra, gik dette Antal ned, saaledes at de i 1690 kun havde 4 Ildsteder i Gang⁵².

Straks efter von Holstens Død ansøgte Fru Ide om Tilladelse til at sælge Gelskov fra Boet, da der viste sig at være »mere Vidtløftighed« hermed, end hun havde tænkt sig. Hun fik den fornødne Tilladelse 4. September⁵³. Godset blev dog først ved Samfrændeskifte 20. December 1698 udlagt Sønnen WULF SIGFRID VON HOLSTEN. Det underliggende Bøndergods bestod da af 14 Gaarde og Bol med 5 Gadehuse i Hillerslev, 2 Gaarde og 1 Hus i Højrup, 3 Gaarde og 5 Huse i Sallinge, 3 Gaarde i Nybølle, 1 Gaard i Lydinggaarde, 1 Gaard i Haagerup, 1 Hus i Heden, 1/2 Gaard i Espe, 5 Gaarde, 1 Bol og 2 Huse i Findinge, 1 Gaard i Nørre Broby, 1/2 Gaard i Vantinge, Dals.Mølle med 8 Tdr. Mølleskyld og endelig Vantinge Kirke med Kirkelade og Kirkejord⁵⁴.

Fru Ide blev siddende paa Langesø, hvis Bedrift hun ledede med stor Energi, Dygtighed og Myndighed. Hun var imidlertid af Naturen overordentlig paaholdende og fra Hjemmet vant til at stille store Fordringer til sine Undergivne. Hun har sikkert plaget Bønderne stærkt med Hoveri og har gjort sig almindelig forhadet paa Egnen. Dette i Forbindelse med hendes selv for Tiden ikke almindelige Trættesyge bragte hende svært i Folkemunde⁵⁵.

Der gik næsten ikke en Tingdag, uden at Fru Ide mødte med en Stævning, saa for ulovligt Tørveskær, for Skovhugst og Fiskeri, saa for forfaldne Huse eller Overfald paa Ladefoged og Hønsedreng. Der har dog øjensynligt ogsaa været en Del gammel Slendrian at rydde op i⁵⁶.

Saaledes indstævnedes hun straks efter Mandens Død Præsten i Søndersø Hr. KNUD KRAG. Denne havde 6. Juli 1688 sluttet Lejemaal med A. H. von Holsten om en Gaard i Søndersø og havde faaet Udlæg til at opsætte et 14 Fags Hus, men han havde hverken betalt Leje eller bygget Hus. Den aarlige Leje var paa 16 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$, og af en anden Gaard skyldte han 3 Tdr. Byg og 2 $\frac{1}{2}$ Td. Havre, hvoraf han ogsaa resterede med en Del. Præsten blev 8. Januar 1695 dømt til at opføre Huset inden fire Maaneder og betale sine Restancer⁵⁶.

1695 havde hun en vidtløftig Strid med den bekendte Apotheker JACOB GOTTFRED BECKER i Odense, til hvem Familien ellers synes at have staaet i et godt Forhold. I hvert Fald havde den ældste Søn, CHRISTIAN ADOLPH VON HOLSTEN, i 40 Uger opholdt sig i Apothekerens Hus i København. Regningen herfor var et af de omstridte Punkter, idet Becker havde beregnet sig 2 ½ Rdr. ugentlig, ialt 100 Rdr. samt paastod at have udbetalt Junkeren 20 Rdr. Da Becker ikke kunde bevise, at der var akkorderet om 2 ½ Rdr. om Ugen, maatte han nøjes med 9 ⅛ eller ialt 60 Rdr., ligesom Arvingerne blev frifundet for at tilsvare ham de 20 Rdr., for hvilke han ingen Kvittering kunde fremlægge. Becker mødte med forskellige Krav, men fik kun delvis Medhold⁵⁶. Fru Ide har ogsaa haft et Modkrav paa ham, thi 27. Oktober 1694 fik hun godkendt en Revers, som Becker 24. Februar 1688 havde udstedt til A. H. von Holsten paa ustempelt Papir⁵⁷.

1697 blev Fru Ide stævnet af NIELS ANDERSEN, Ladefoged paa Enggaard, som hun havde sluttet med om 200 Tdr. Rug og saa meget Byg, som hun havde at afhænde, men da hun aabenbart mente at kunne opnaa en bedre Pris, nægtede hun at udlevere ham Kornet, idet hun skød sig ind under, at Niels Andersen ikke kom 8 Dage efter, at Slutsedlen var underskrevet, men først 3 Uger efter for at faa Kontrakten opsat paa stemplet Papir, og hun desuden ikke vidste, i hvis Navn han handlede. Hun blev dog 26. Maj dømt til at levere ham Kornet, foruden at Sagsomkostningerne blev paalagt hende⁵⁶. En lignende Proces havde hun med ANDERS JENSEN i Assens, men denne Sag lykkedes det dog at faa forligt⁵⁶. Senere trættede hun med Degnen i Vevlinge om et »usselt Gadehus«, som hun paastod laa til Kirken, medens Degnen og Vidnerne hævdede, at det altid havde ligget til Degneembedet⁵⁶.

Det er derfor ikke saa mærkeligt, at Folkesagnet vidste en Del at sige hende paa, saa at Vedel-Simonsen endnu henved halvandet Aarhundrede efter hendes Død kunde optegne en lang Række Fortællinger om hende⁵⁸. Det hed sig, at hun en Overgang havde boet paa en mindre Gaard, Nellesose, hvor hun selv holdt Hus, bagte Boghvedepandekager til Folkene og smurte Panden med Flæskesvær. Hun gik selv i Marken med Grød til Folkene, mod hvem hun var ond og karrig⁵⁸.

Hendes Passion for Hunde grænsede til Vanvid, hun havde en Overgang 60 paa en Gang og vaagede omhyggeligt over dem. Det var saaledes forbudt Folkene at jage dem bort, dersom de kom og vilde snappe Maden fra Bordet⁵⁸. Hendes yngste Søn, FREDERIK, skal en Gang være kommet og bedt hende om Penge til sit Krigstog, men hun havde kun 4 ⅛ at give ham, hvorover han blev forbitret, og bebrejdede hende, at hun saaledes ødslede en Formue paa sine Hunde, men ikke kunde hjælpe sine Børn. Han befalede derpaa Folkene at samle alle Hundene i Gaarden, hvorpaa han fra Svalen over den store Dør i Stuehuset skød dem ned en efter en⁵⁹.

Det hed sig da ogsaa, at hun havde forskrevet sig til Fanden og følgelig vidste, hvad Tid og Time hun skulde dø. Da Forfaldstiden kom — det var en Søndag — sendte hun alle Folkene i Kirke paa en Tjener nær, som jævnlig maatte gaa ud at se efter, om Fanden var ved at komme. Han kom da omsider og hentede hende ud ad et Vindue. Tjeneren, der ikke kunde styre sin Nysgerrighed, men saa gennem Nøglehullet, tog Skade paa sit Helbred⁵⁸.

I det gamle Langesøs Bygning skal man have paavist Blod paa Væggen i det Værelse, hvorfra Fanden hentede hende⁵⁸.

I hendes Dødsstund tog alle Hundene til at tude og sprang ud gennem Vinduerne, saa at der næppe var en hel Rude paa Gaarden.

Tidligere Skaføgaard, nu Langesø

Dug med Vaabenerne Holsten og Rathlou

Efter hendes Død blev der sendt Bud efter to Bønderkoner, som skulde lægge hende i Kiste, men de fandt selvfølgelig ikke hendes Lig, og maatte derfor lægge Sten i Kisten; man købte da deres Tavshed ved at forære dem hver en Sølvske, som gik i Arv i deres Familie, og som, i Følge Vedel-Simonsens Beretning, skal være forevist Pastor FREDERIK BOESEN, der var Præst i Vigerslev 1788—1839⁵⁸.

Sagnet lader hende selvsagt heller ikke faa Ro i sin Grav. Allerede i levende Live — fortæltes det — havde hun foretaget mystiske natlige Køreture, og nu efter sin Død saas hun ofte køre med fire sorte Heste, hvis gloende Tunger hang dem ud af Halsene, gennem Ruegade om Natten. Da Beboerne for at standse hende strøede Hørfør tværs over Gaden ved Rue Smedie, gjorde det kun ondt værre, thi da Fru Ide ikke kunde komme over Hørføret, saa for hun under Jorden og lavede et Spektakel, som om Byen skulde forgaa. Tilsidst lykkedes det dog at mane hende ned i Sortemose, som er Sønden for Gaarden i Dyrehaven⁵⁸.

Der er imidlertid ikke Tvivl om, at Vedel-Simonsen har Ret, naar han siger, at det ofte er de dygtigste Folk, som Almuen lader have med Fanden at bestille, og hvor slet Fru Ides

Langesø

Oberst Christian Adolph von Holsten til Finstrup
1689—1710

Langesø

Major Wulf Sigfrid von Holsten til Gelskov
1672—1713

Eftermæle end var og nødvendigvis maatte være paa Grund af de nævnte Karakteregenskaber, der traadte saa voldsomt frem hos hende, vil man dog ikke kunne frakende hende baade Virkelyst og Dygtighed⁶⁰.

Hun døde paa Langesø — ikke som Sagnet vil vide en Søndag — men Fredag den 24. December 1700, og blev 14. Januar 1701 bisat ved A. H. von Holstens Side i Vigerslev Kirke.

Ved Skiftet efter hende opgjordes Langesø med Hovedgaardstilliggende og besat Bøndergods, ialt 110 Tdr. 6 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartk. à 40 Rdlr. til 4.433 Rdlr. 16 β, det øde Gods, hvorunder ogsaa regnedes 60 Tdr. 4 Skp. Kirketiender af Vigerslev og Vevlinge Kirker, ialt 138 Tdr. 3 Fdk. 2 Alb. Hartk. à 30 Rdlr. til 4.143 Rdlr. 21 β, altsaa ialt 8.576 Rdlr. 37 β, hvortil kom 50 Rdl. for en Begravelse i Søndersø Kirke og Besætning og Indbo med 2.600 Rdlr., saaledes at de samlede Aktiver blev 11.226 Rdlr. 37 β⁶¹.

Gælden var herimod 2.273 Rdlr. 17 β, saaledes at der blev 8.953 Rdlr. 20 β til Deling mellem de fire Sønner, der hver fik 1989-3-9 7/9 og Datteren, der fik 994-4-12 8/9.

Gaardens Besætning var da temmelig stor, idet der var 14 Heste, 48 Stude, 119 Køer, 50 Faar og 30 Svin.

ADOLPH HANS VON HOLSTENS første Ægteskab var barnløst, i andet Ægteskab med Fru IDE RATHLOU havde han følgende fem Børn:

1. CHRISTIAN ADOLPH VON HOLSTEN til Findstrupgaard, * Gelskov 23. Juni 1669, † faldet i Slaget ved Helsingborg 10. Marts 1710.
Oberst i Kavalleriet.
Et Par meget høje Støvler, som har tilhørt ham, opbevares endnu paa Langesø.

Arreskov

Major Wulf Sigfrid von Holsten
til Gelskov
1672—1713

Quandt pinx.

Arreskov

Ide Skeel
til Arreskov og Bjørnemose
1676—1749

2. ANNA MARGRETHE VON HOLSTEN, * Gelskov 16. September 1670, † Preetz 8. Januar 1753⁶¹.

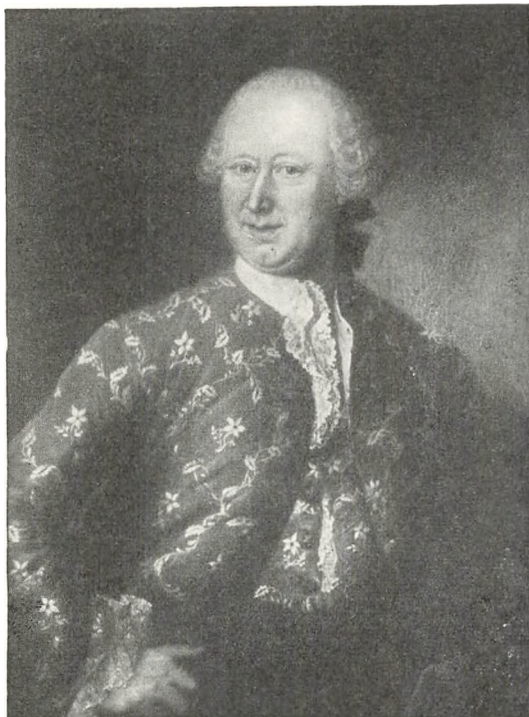
Hendes Ligsten med det Holstenske Vaaben ligger endnu i Gulvet i Klosterkirken i Preetz.

3. WULF SIGFRID VON HOLSTEN til Gelskov, * Gelskov 18. November 1672, † sst. 29. Juli 1713, begr. i Tved Kirke.

Major.

~ 9. November 1701 med IDE SKEEL til Arreskov og Bjørnemose (F: Etatsraad JØRGEN SKEEL til Broholm og Arreskov og LISBET BILLE), * 1676, † Bjørnemose i Marts 1749, begr. i Tved Kirke.

Af deres elleve Børn var Datteren ELISABETH SOPHIE VON HOLSTEN (1704—38) gift med Gehejmerraad MOGENS ROSENKRANTZ til Spøttrup, hvis Sønner WOLF SIGFRED og senere AXEL ROSENKRANTZ besad Søbysøgaard efter deres Morfaders Broder Hofmarskal FREDERIK VON HOLSTEN. — Datteren IDE BIRGITTE VON HOLSTEN (1705—54) var gift med Kammerherre JENS JUEL til Lundsgaard og Jershauge, hvis eneste Datter ELISABETH JUEL til Stamhuset Lundsgaard i sit Ægteskab med Kammerherre CHRISTIAN Greve AHLEFELDT-LAURVIG til Grevskabet Langeland blev Stammer moder til alle nulevende Medlemmer af den grevelige Slægt Ahlefeldt Laurvig. — Datteren BIRTHE SKEEL VON HOLSTEN (1708—67) var gift med Landsdommer, Konferensraad KNUD BILLE til Stenalt. Fra deres Datter IDE SKEEL BILLES Ægteskab med FREDERIK CHRISTIAN Greve SCHACK til Gram nedstammer Greverne BROCKENHUUS-SCHACK. — Den eneste af Sønnerne, som blev gift, var Konferensraad, Landsdommer ERIK SKEEL HOLSTEN (1710—72) til Gelskov og Arreskov, der først

Bränniche pinx. 1768
Arreskov
Konferensraad, Landsdommer Erik Skeel Holsten
1710—1772

Arreskov
Sophie Hedevig von Finecke
1717—1760
Gift med Erik Skeel Holsten

ægtede SOPHIE HEDEVIG VON FINECKE (1717—60) og derefter BIRTHE KIRSTINE JUEL REEDTZ (1739—90), som, da E. S. Holsten ikke havde Børn, bragte Gelskov og Arreskov til Slægten Schaffalitzky de Muckadell, idet hun 1773 ægtede Gehejmeraad, Kammerherre ALBRECHT CHRISTOPHER Greve SCHAFFALITZKY DE MUCKADELL (1720—97).

4. GODSKE DITLEV VON HOLSTEN til Langesø og Findstrupgaard (Holstenshuus), * Gelskov 23. Februar 1674, † Holstenshuus 25. November 1745, begr. i Diernisse Kirke. Oberst.
~ København, Trinitatis Kirke, 1. Marts 1709 med ELISABETH SOPHIE KNUTH (F: Gehejmeraad EGGERT CHRISTOPHER KNUTH til Meltz, Prieborn, Grabow, Below og Golzow, samt Aasmark og Bandholms og Maribo Ladegaarde og SØSTER LERCHE), * Aasmark 15. September 1685, † (formentlig paa Langesø) 3/4. September 1742, begr. Diernisse Kirke.
Se 64/17 og 64/18.
5. FREDERIK VON HOLSTEN til Søbysøgaard, * Gelskov 1. April 1682, † Søbysøgaard 3. Februar 1752.
Eutinsk Hofmarskal og Jægermester.

Brünniche pinx. 1768

Arreskov

Birthe Kirstine Juel Reedtz
1739—1790
Gift 1. Gang med Erik Skeel Holsten

Jens Juel pinx.

Arreskov

Birthe Kirstine Juel Reedtz
1739—1790
Gift 1. Gang med Erik Skeel Holsten

OPTEGNELSER OM A. H. VON HOLSTENS BØRN I DEN PENTZISKE FAMILIEBIBEL PAA LANGESØ

Anno 1669 d: 23. junii des Abends um halb 7 Uhr wurdts unser Sohn Christian Adolph gebohren auf Gielschauf in Fühnen. Gott gebe ihm seinen heiligen Geist und seine Gnade, daß er möge wachsen und zunehmen an Alter und Gnade bey Gott und den Menschen um Christi Jesu Willen. Amen. —

Anno 1670 d: 16. Septembr. des Abends 3 Viertel auf 8 Uhren, ward unsere Tochter Anna Margareta auf Gielschou zur Welt gebohren, der barmhertzige Gott lasse sie aufwachsen ihm zur Ehre, und unß zur Freude, um seines Nahmens Willen. Amen.

Anno 1672. d: 23. Novembr. Abends um 4 Uhr, ward unser Sohn Wulf Sivert auf Gielschouf gebohren, es segne ihm Gott unser Gott, es segne ihm Gott, und gebe ihm was ihm nützlich und seelig sein mag an Leib und Seel, um Iesu Christi Barmhertzigkeit Willen. Amen. —

Anno 1674. d. 23 Febr: des Morgends gegen 6 Uhr, ward Gosche Dettleff auf Gielschauf gebohren. Gottes Gnade und Segen walte über ihm reichlich, und erhalte ihm zum ewigen Leben, um Christi Jesu Willen in Krafft des heiligen Geistes. Amen. —

Anno 1682 d: 1. April des Morgends um 7 Uhr, ward unser Sohn Friderich auf Gielschauf gebohren, der barmhertzige grundtgütige Gott stärke, segne, bewahre und erhalte ihm um Christi Jesu Willen, daß er aufwachsen möge ihm zur Ehre, uns zur Freude, und sich selbst zur zeitlichen und ewigen Wohlfart. Amen.

Hofmarskal Frederik von Holsten til Søbysøgaard
1682—1752

Langesø

ANNA MARGRETHE VON PUDEWELS GRAVSKRIFT
i St. Petri Kirke i København.

Indskriften fandtes paa en nu forsvunden Søjle.

Hier ruhet in Gott die wolgebohrne Fraw, Fraw ANNA MARGARETA VON HOLSTEN des weylandt wolgebornen Herrn Herrn DIONYSII VON PUDEWELS Dero zu Dennemark Norwegen Königl. May. Christian IV Geheimbter Rahts wie auch ihrer hoch prindtzliche Durchl. Christian V wolverordneten Hoffmarschalcks auff Gram Erb-Herr und der wolgebornen Frawen, Fraw CATHARINA HEDEWICH VON PUDEWELS gebohrene VON AHLEFELD auss dem Hause Seegardt, dero zu Denemarck Norwegen Königl. May. wolverordnete Fraw Reichs Hoff Meisterinnen eheleibliche Tochter, gebohren auff dem adelichen Hause Gramm den 2. Junij Anno 1645, verehliget an den wolgebohrnen Herrn H. ADOLPH HANS VON HOLSTEN Dero zu Dennemarck Norwegen Königl. May: wolbestalter Hoffraht den 10. Nov. Anno 1665, selig in Gott entschlaffen zu Copenhagen den 14. Aug. Anno 1666 umb Mitternacht, ihres Alters XXI Jhar 10 Wochen 3 Tage.

Louis Bobé: Die deutsche St. Petri Gemeinde zu Kopenhagen S. 364 efter Resen: Inscriptiones Hafniensis S. 225 f.

Holsten-Finecke
Sophie Hedvig v. Finecke † 1760,
g. Erik Skeel Holsten

Holsten-Reedtz
Birthe Kirstine Juell Reedtz, † 1790,
g. Erik Skeel Holsten

Disse to Dobbeltvaabener er indgraverede paa to Sider af et lille tresidet Signet, som findes paa Arreskov

ADOLPH HANS VON HOLSTENS SELVBIOGRAFI

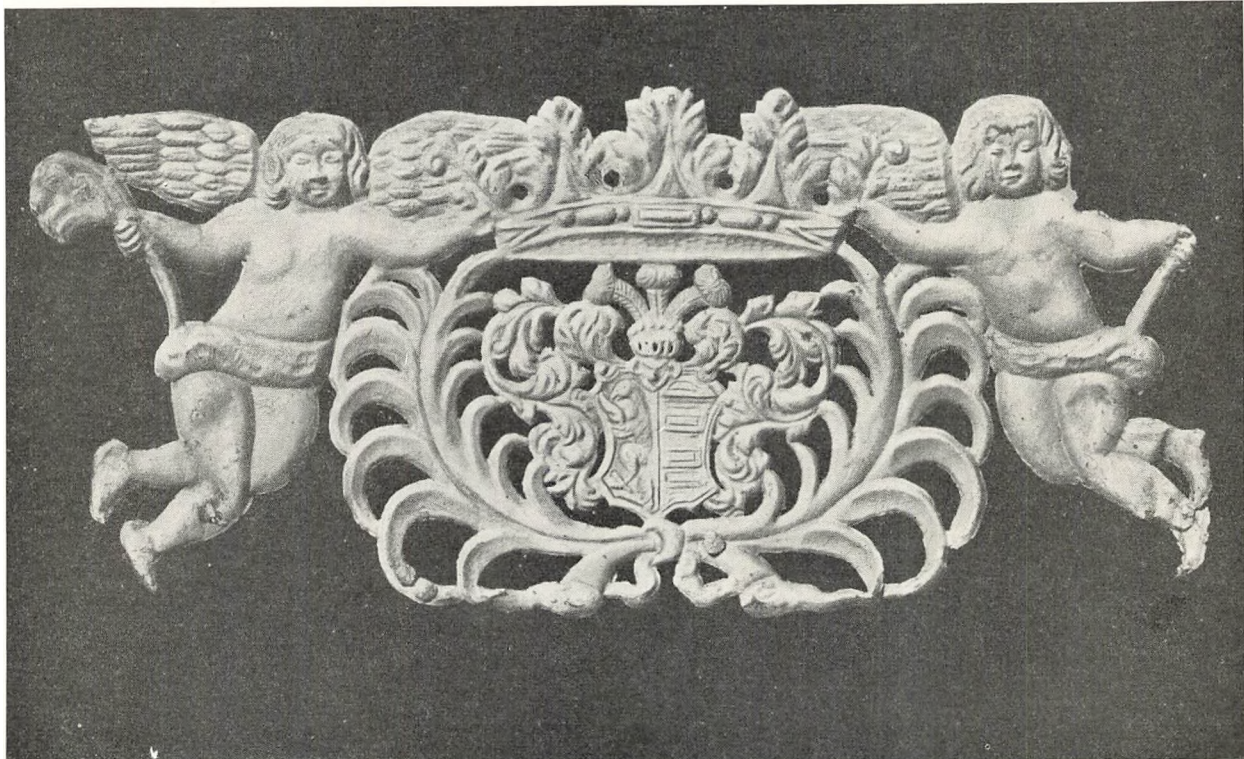
(Jesus Kristus Alfa et Omega)

A. G. S. I. A. G.

Meines lebens lauff so Gott mir in gnaden gegönnet hat.

Anno 1630 d/ 16. julij, da mein seel. vater als major in Lübeck commendirender officierer war, hat mich Gott daselbst in diese mühe seelige welt laßen gebohren werden vmb mittags zeyt. Da ich dan[n] soforth den andern tagh Christo dem Herren durch die heylige tauffe bin vorgetragen vnd durch zwey durchleuchtige Hertzogen von Mecklenburg, als Ihre Drl., Drl. Hertzog ADOLPH FRIEDRICH zu Sverin vndt Hertzog HANS zu Gustrav als erbetenen gevattern, so persöhnlig zugegen wahren, getragen vndt nach dero beyder nahmen ADOLPH HANS genant worden. Weilen man nuhn auß sonderlichen vhrsachen (so Gott bekand) mich daselbst soforth nach meiner gebuirt nicht sicher hielte, zumahlen man mir schon, ehe ich gebohren, den tod gedrawet*), so haben högstgemelte Ihre Drl. seel. Hertzog Adolph Friederich auß sonderbahre fürstl. gnade gegen meine liebe eltern mich alsoforth vnter dero gnaden flügel genommen, vndt mitt sich nach dero residentz Sverin, sambt meiner seug ammen, geführet, auch 6 monath auf dem schloß erzogen. Vnd wie da mein vater seel. in brandenburgschen kriegsdiensten mit dem durchleuchtigsten Churfürsten seel. GEORG WILHELM in den polnischen krieg als obristleutenant ging vndt die seel. fr. mutter mitt, nahm mich der seel. wolgebohrne h. h. DETLEFF RANTZOV, königl. dänischer land rath vndt ambtman auf Steinburg vndt in Ditmarschen zu sich auf seinen adelichen hof Drage in Holstein, woselbst er mich mitt mehr als väterlicher liebe vndt affection als sein eygen kind in neun jahr auferzogen biß an sein seel. ende, da er über alle vorige mir bezeygte liebe, wiewohl in meiner eltern abwesenheit, kurtz vndt nuhr etzliche stunde für seinem ende im testament 6000 rdr. geschencket vndt vermacht hat. Nach deßen tode hat seine liebe wittwe, die wohlgebohrne seel. fr. DORTHEE VON AHLEFELT ihres seel. eheherrn liebe noch ferner gegen mich continuieret, vnd vnter andern 2 jahr lang mir zur information eines raren vndt merckwürdigen informatori vntergeben, nemblich dem in büchern wohl bekanten mag. ULLRICO SCHÖNBERGERN auß Sachsen, welcher ob er schon im 3ten jahr seines alters durch die pocken blind geworden, es doch so weith durch vnermüdeten fleiß gebracht, daß er 10 sprache färtig gewust, vndt publicé zu Leipzig magister artium creiret worden vndt mitt ruhm, vndt kan ich mit warheit von ihm dieses nicht allein sagen, daß ich in solchen zweyen jahren die meisten vndt fästeste fundament meiner studien vnter ihm geleget, sondern daß er auß den studien, so blind er wahr, wie in Holstein bekand ist, gantze positiven vndt claf cordia verfertigen, darauf spielen, mitt vnß vmb gelt zu den kegeln schieben, ja auch oft vndt vielmahl mitt einen stälern armbrust mitt vnß seinen disciplen vndt auch frembden nach dem zeichen vndt zwar vmb gelt schießen könte. Eine große gnade von Gott. Nachgehnts wahr ich bey meinen lieben eltern, so zu hause kahmen, auf dem adelichen hofe Böternhöven vnter der information seel. ERNESTI HOHNHOLTZ, nachgents priester zu Niemunster. Wie aber da der schwedische krieg ao. 43 in Holstein

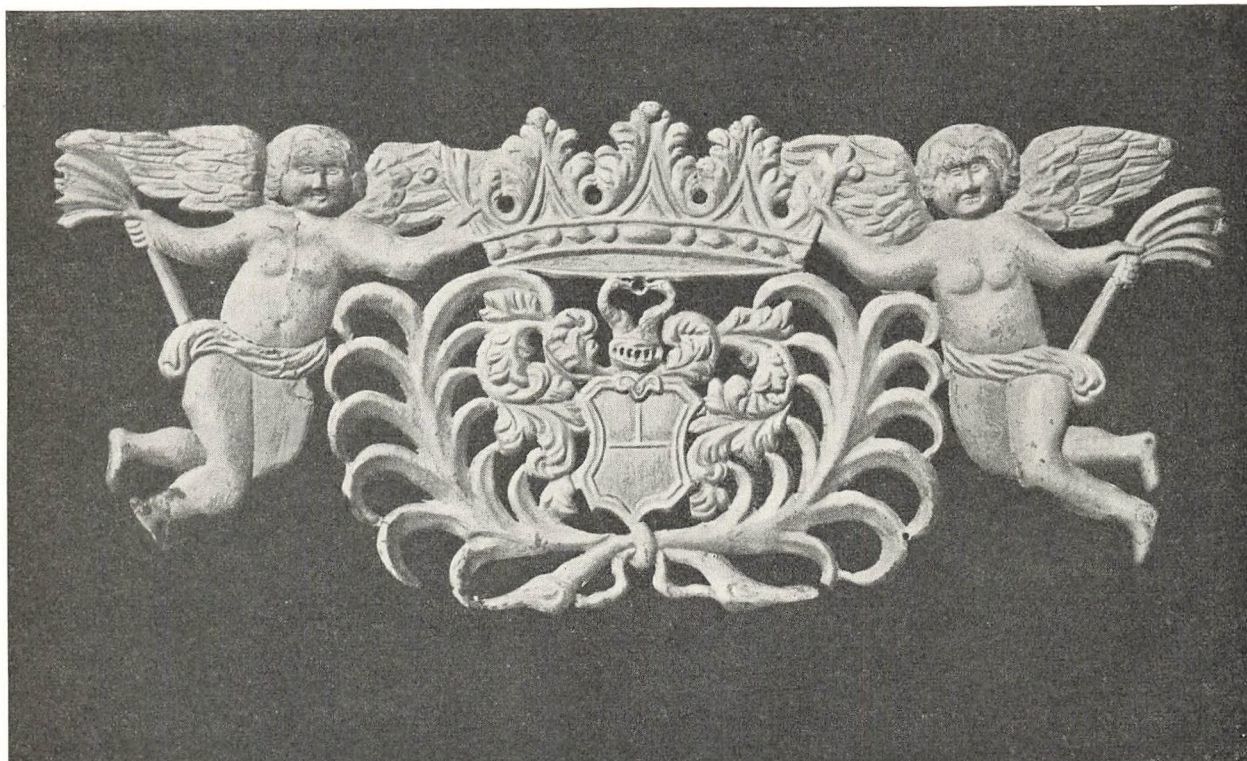
*) Paa et løst Blad er skrevet følgende med GODSKE DITLEV VON HOLSTENS Haand: Remarquen. Der sl. Vater hat einmahl erzehlt, daß die Ursachen, warumb er so forth nach seiner Taufe nach Mechlenbourg geführt worden, diese sindt, wie folget. Nemblich sein sl. Vater CLASS VON HOLSTEN war ehelich versprochen mit eine adeliche geschlechts in Holstein, eine VON SCHWABEN, die er geschwängert und nachgehndts nicht hat ehlichen und nehmen wollen, worüber ihre Verwandten so sehr gegen ihm verbittert worden und geschworen, daß so fern man ihm nicht verhindern und wehren könte, mit andre sich zu verheirathen, so wolten sie doch auß Rache daß Kindt in den Wiegen das Leben nehmen. — Oberwehnte adeliche Fr. VON SWABEN war damals in Pretzer Closter Chanonesse, und wo mir recht ist, auch dar begraben.

Holsten-Vaaben

Kistebeslag fra Wulf Sigfrid von Holstens Kiste i Tved Kirke

einfiel, vndt von ihnen mein seel. vater auf bemelten seinen hofe mörderscher weyse erschossen wurd[e],
 muste die mutter mit vnß kindern gleich andern nach Hamburg fliehen, da die seel. fraw DORTHE RANTZAW
 mich wieder daselbst bey mag. DASSOVIO zu Nielaj kirche auferziehen vndt zum fleißigsten informieren
 ließ, biß nach geschloßenen friede ao. 45 ich zugleich mit zwey jungen AHLFELDERN vndt einen POWISCH
 vnter der aufsicht HINRICH GUTBIERS als vnsers hofmeisters, nachgehnts rectore zu Hadersleben, nach
 der königl. adelichen academie Soor in Seeland verschicket wurd, daselbsten wihr biß in daß 5te jahr
 alle adeliche exercitia als reyten, fechten, tanzten, ritzen, frantzösch vndt italiänsch, wie auch sonst
 alle studia liberaliora lerneten. Der oberhofmeister daselbst wahr seel. h. HINRICH RAMEL, professores
 dr. WITZLEBIUS, ERNSTIUS, KRUCKIUS, STEPHANIUS, LAURENBERGIUS, MEURSIUS, MATRAS etc., bereyter
 STEPHEN SMALTZ, fechtmeister HANS WILHELM, tanzmeister DANIEL WASMUTH, ritzmeister ABRAHAM
 WUCHTER, alle gnugsahm in Dennemarck bekant. In solchen 5 jahren perorierte ich 2 mahl publice et
 memoriter, vndt einmahl disputierte ich publice vnter dr. HENRICH ERNSTIO in ethicis de humanitate,
 wie alles solches gedruckt worden, vndt wahren damals 56 junge edelleute auf solcher academie. Nach-
 gehents schickte mich meine seel. liebe fr. mutter nebst andern anverwandten nach teutschen academien
 als Helmsted vndt Wittenberg in 2 jahr, vnter die professoren CALIXTO, VON FELDE, CONRINGIO, STRAU-
 CHIO, REUSNERO, CALOVIO, TAUBMANNO, BUCHNERO, SPERLINGIO, etc., woselbst ich mitlerzeit 5 mahl
 publice in politicis et jure disputierte vndt 2 mahl publice perorierte, wie solches alle gedruckt worden.
 Auch viele schöne collegia tam privata quam publica glücklich frequentierte. Biß ao. 51 der seel. graff
 CHRISTIAN ZU RANTZAW als hoher königl. dänischer extraordinair ambassadeur nach dem kayserlichen
 hofe gesand wurd, vmb daß lehn über Holstein zu empfangen, da derselbe mich in durchreysen mitt
 sich in seiner großen svite aufnahm, vndt reysete ich also mit demselben in Gottes geleyt von Wittenberg
 auß auf Meißen vndt die churfürstl. residentz Dresen, von da auf die berühmte vestung Königstein, auf
 Prag durch Böhmen vndt Mähren auf Wien, da wahren wihr am kayserl. Hoffe 3 vierthel jahr, thaten
 vnterdeßen eine reyse in Ungarn, besahen Neustad, Presburgh, Eberstorff, Raab, Comorra vndt Neu-
 heusel, sambt den ambassadeur, vndt weilen eben ein türckischer groß ambassadeur am kayserl. hofe
 war, welcher seinen stalmeister nach Constantinopel senden wolte, besahen in deßen geleyt vndt vnter
 keyserl. paß vnsere drey, als 2 dänische edelleute msr. TOTT vndt GULDENSTERN vndt ich die zwey türcki-

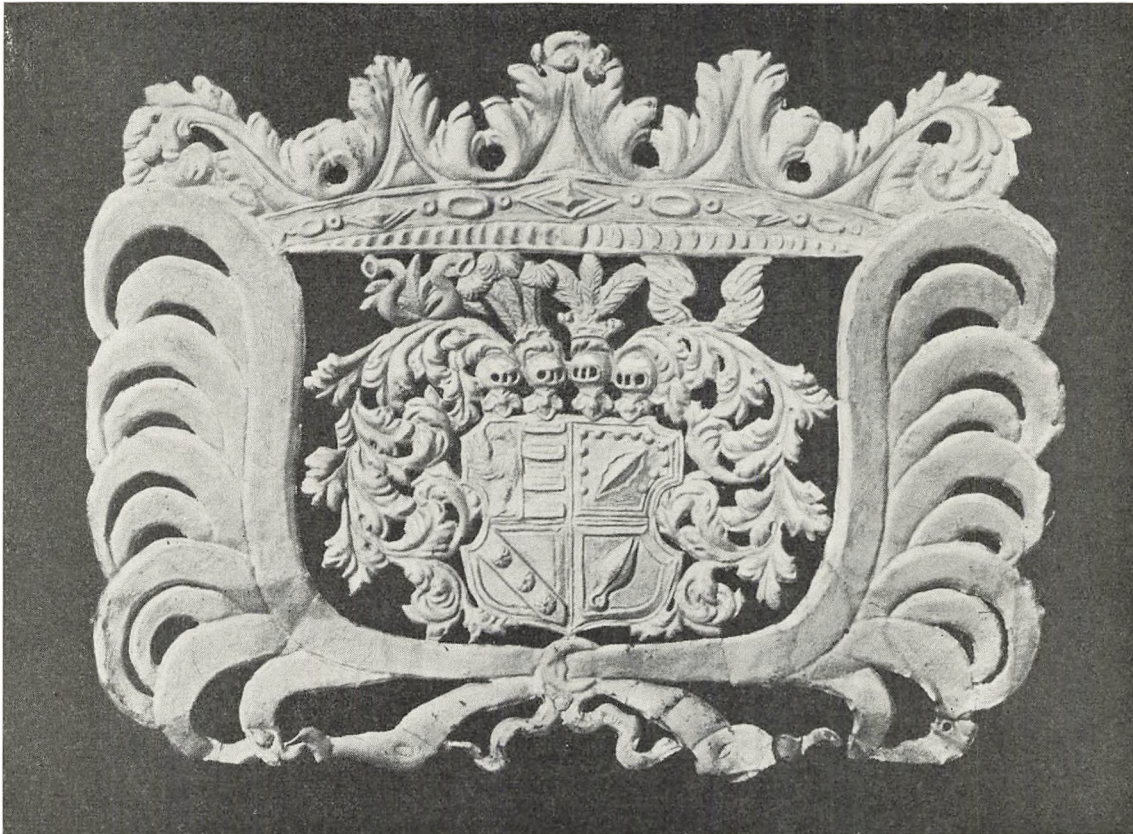

Skeel-Vaaben
Kistebeslag fra Ide Skeels Kiste i Tved Kirke

sche örter Gran vndt Ofen, den weiter dürfften wihr gefahr halber vnß nicht wagen, sondern folgeten wihr kurtz dar auf dem dänschen ambassadeur wieder zurück auf Prag, Pilsen, Eger, Schlackenwerda, Leipzig, Hall, Kiöten, Berenburg, Magdeburg, Braunschweig vndt die fürstl. residentz Wulfenbüttel, daselbst nahm ich auf ihre excellentz gutt befinden abscheidt vndt reysete wieder auf 3 viertel jahr nach der universität Leipzig vndt Jehn vmb meine studia noch etwaß zu continuieren. Da kehrte ich auf mütterliche ordre nach hause vndt kurtz darauf zu sonderlichen glücke mitt eben vorbemelten dänschen ambassadeur graf RANTZAV auf daß fürstl. altenburgsche beylager nach Dresen, so in großer pomp gehalten ward, von da durch Böhmen nach den großen Reichstag in Regensburg. Kahmen vnterwegens von Breitenburg auf Hamburg, Haarburgh, Zell, Wulffenbittel, Mörseburg, Naumburg, Dressen, Prag, Pilsen . . . vndt so nach Regensburg. Daselbst blieben wihr fast ein jahr, vndt gastierte der ambassadeur mittler weile über 70 Chur- vndt fürstl. persohnen. Sahen auch den beyden prächtigen crönungen daselbst zu, als des römischen königs FERDINAND IV vndt der kayserin ELENORÆ in present deß keyseris FERDINAND III, der Churfürsten Maintz, Trier, Coln vndt Heydelberg zu. Thaten auch eine spielreyse mitt dem ambassadeur von da nach Augspurg, Saltzburg, Munchen, Ingolstad, bey welchen trefflichen orthern wir überall etzliche tage blieben, alles besahen vndt herlich tractieret wurden. Endlich nach genommenen abschied reyseten wihr in der ambassade zurück auf Nürnberg, Bamberg, Arnstad, . . . Gotha, Coburg, Altenburg, Jene, Erfurt, Dessav, Zerbst, Magdeburg, Berlin, Rostock, Sverin, als woselbsten an der meisten orthern vndt höfen der ambassadeur wegen des königs zu negotieren hatte, weßwegen wihr auch überall magnificq empfangen vndt tractieret wurden, vndt kahmen endlich über Lübeck glücklich in Holstein wieder an. Da wihr dan vnterwegens sieder Regenspurg wieder 74 fürstl. persohnen auf gewartet hatten.

Ein halb jahr her nacher reysete ich für mich selber auß mütterlicher vorsorgen nach Holland vndt zwar durch folgende örther, als Glückstad, Stade, Bremervörde, Bremen, Delmenhorst, Oldenburg, Stykhusen, Leerorth, den fürstl. ostfriesischen Hof zu Aurich, Embden, Delfziel, Groningen, Levarden, Franeker, Harlingen, Enckhüysen, Horn, Pormerent, Amsterdam, Harlem, Leyden, woselbst ich der studien halber 6 monath blieb, von da auf den Haag, Delft, Rotterdam vndt Briel.

Von da ging ich mitt guter compagnie von dänschen vndt teutschen edelleute über nach Engelland auf Douvern, Cantelbiery, Sittingborn, Rochester, Gravesände vndt Londen, regierte da Cromwell. Be-

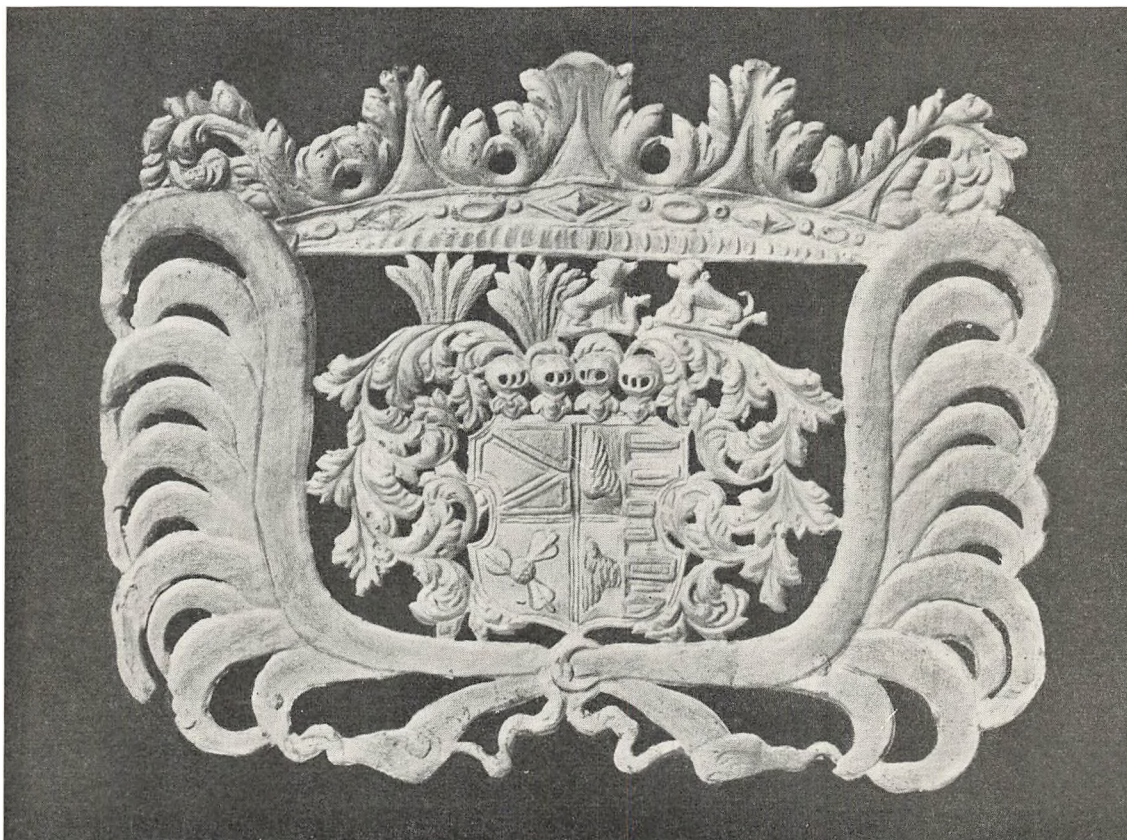

Holsten	Hoenen
Halle	Langen

Kistebeslag fra Wulf Sigfrid von Holstens Kiste i Tved Kirke

sahen in der Nähe da herumb Grönwich, Hambtoncour, Oxford, Windsor, Cambridg. Reyseten wie wihr alles zu Londen besehn, auf Rya, vndt siegelten von da nach Frankreich über auf Diepe, vndt ferner auf Magny, Roan, Pontoise, St. Denys vndt Parys. Nach 2 od. [3] Monath ver weylen auf Estampes, Orleans, Amboise, Blois, Tours biß Saumur. Da blieb ich 6 Monath, lernet wieder reyten, fechten vndt tantzen. Von da nach Richlieu, Douay, Loudun, Brissac, Rochelle, da fand ich meine 2 alte soranische cameraden, die 2 AHLFELDER wieder für, so nach Spanien gedachten, welchen ich zu gefallen mitreysete auf Bordeaux, Bayonne, Fonterabie vndt St. Sebastian, da nahm ich abschied von ihnen, ging wieder in andere compagnie zurück auf Bordeuax, Poitiers, Chamborg, La Fleche nach Parys. Von dannen auf Rohan, Havre de Gracee, da embarquierte ich mich auf Amsterdam, vndt von da auf Hamburg, vndt so nach hause in Holstein, war beynahe 2 jahr auß gewesen auf selbige reyse. Vndt wie ich mich eine zeitlang bey dem seel. h. graf RANTZAV auf Breitenburg aufhielte, ward ich 4 monath hernacher vnverhoft vociret von Ihre Drl. Hertzogin ELEONORA zu Schleswig Holstein auf Norburg, bey dero durchleuchtigen sohn Hertzog CHRISTIAN AUGUSTO zu sein, woselbst ich auch auf gnädigstes einrahten ihre hochgräfl. exc. graf RANTZAWS al soforth hinreysete, vndt ward als rath vndt hoffmeister bey selbigen fürstl. hoffe an genommen. Reysete auch kurtz hernach mit Ihre Durchleuchtigkeit nach forbemelte königl. ritter academie zu Soor, woselbst Ihre Drl. von Ihre Königl. May. FRIDERICO III ins dritte jahr frey in allen excercitien, studien vndt mit der tafel gehalten wurde. Mitlerweil thaten ich mit Ihre Drl. eine kleine tour nach Copenhagen, Friedrichsburg, Cronenburg, Helsingør, Landscroon, Lunden, Malmoe vndt so wieder zurück nach Soor.

Ao. 59 gegen weynachten reyseten wihr da nach Norburg vndt traten ao. 60 in vor jahr Ihre Durchleuchtigkeit dero peregrination in Gottes nahmen an, selb 4te, als Ihre Drl., ich vndt 2 dieners. Nahmen vnsern weg durch Holstein auf Hamburg, Haaburg, Zell, Wolffebuttel, da Ihre Drl. schwester an Hertzog ANTHON ULRICK verheirathet war. Von da auf den Hartzwald, die silber, kupfer vndt eyser bergwercken auch glasehütten zu besehn, von da auf Gandersheim, wo Ihre Drl. fr. schwester äbtisin war, so auf Braunschweig, Helmsted, Magdeburg vndt Zerbst, wo Ihre Drl. mutter bruder residierte, von

Rathlou	Rumohr
Schestedt	Ahlefeldt

Kistebeslag fra Wulf Sigfrid von Holstens Kiste i Tved Kirke

da auff Dessav, Köten, Bernburg, item Hal, Leipzig, Goslar, Hildesheim, Hannover, Münster, Osnabrug vndt Oldenburg zu dem alten grafen, wo wir 6 wochen blieben musten. Von hinnen auf Aurich zum fürsten von Ostfriesland, item auf Berumb zu der fürstl. wittwe. Von da nach Embden, Delfziel, Groningen, Zvoll, Campen, Amersfort, Norden, Amsterdam, Utrecht, Leyden, Haag, Delft, Roterdam, Dordrecht, Breda, Hertzogenbusch, Bergen op Zoom, Middelburg, Vlissingen, Sluys, Brugge, Gent, Ryssel, Ostende, Dynkircken, Winoxbergen, Grevelingen, Frankreich, Calais, Abbeville, Diepe, Roan, Evreux, Caen, woselbst Ihre Durchleuchtigkeit 5 monath reyten, fechten vndt tantzen lerneten. Von da nach St. Malo, Rennes, Nantes, Angiers biß Saumur, woselbst Ihre Drl. 3 Monath Ihre excercitien lerneten. Von da nach Richlieu, Touars, Rochelle, Soubize, Brouage, Marenne, Royan, besahen da den in der nahe in der see liegenden berühmten Tour de Corduan. Von da durch Talmond, Conac, St. Bonnet nach Blaye vndt Bordeaux, weiter durch Guienne vndt Gascogne nach Bayonne, Fonterabie, Spanien, St. Sebastian, Bilbao, Bourgos, Astorga, Salamanca, Alcantara, Lisabon, Portalegro, Evora, Cordua, Sevilla, Caditz vndt nach Gibberaltar, da wihr über die straße fuhren gegen über nach Ceuta in Africa, vndt wie wohl Ihre Drl. damals gesinnet war, mit einen portugiesischen envoyé vndt also mit guter gelegenheit von da nach Fezza vndt Marocco zu gehen, wurd es von guten freunden, wegen der hitzigen lufft vndt andern inconvenientien abgerathen. Kehrten also wieder vmb nach Gibberaltar vndt gingen über Mallaga nach Granada, Toledo vndt Madrid, alwo wihr in der nahe daß wunderwürdige Escorial besahen. Vndt weilen eben Ihre Maytt. von Spanien PHILIPPUS IV die reyse nach den gräntzen von Frankreich mitt der infantin antraten, welche dem Könige von Frankreich solte verheurathet werden, vermöge des friedens, so zwischen cardinal MAZARIN vndt Don LOUYS DE HARO geschlossen war, so bedienten wir vnß der gelegenheit vndt folgten mit in solcher große svite, vndt ersparte dadurch mangeln[!] reichsthaler. Kahmen über Segovia, Walladolid, Burgos wieder biß St. Sebastian. Alwo der spanische hof blieb, vndt der frantzösischen hof zu St. Jean de Luz 6 Meil davon. Wihr aber hielten vnß auf in einen dorf, Andaja genant, recht auf die gräntze von beyden königreichen an dem fluß Bidassoa gleich Fonterabie über mitten zwischen die beyden königl.

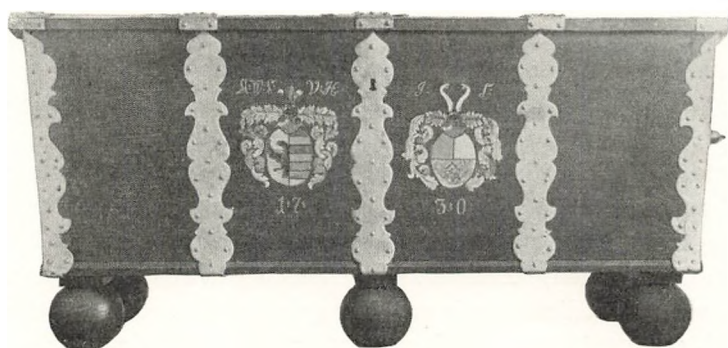
höfe. In diesem fluß lieget die berumbte kleine insul des Fasans, nuhn l'Isle de Conference genant, 1½ meil überhalb Fonterabie, weilen der frieden da geschlossen war, vndt die beyden könige auch persöhnlich darauf zu sammen kahmen mit der infantin, welches alles merckwürdig vndt rar zusehen war. Der spansche staat war auf einer seyde des strombs, der frantzösches staat auf der andre seyten, vndt solches nuhr einen halben pistolen schuß von einander. In der mitten auf fürbemelter kleinen insul war ein hauß gebawt halb von den spanschen, halb von den frantzösches, auch auf iede seyde von beyden theilen gleich außgezieret vndt tapezieret, woselbst in der mitte der könig

von Spanien vndt die infantin von einer seyde, der könig von Franckreich mit seiner fraw mutter von der andre seyten zugleich zusammen traten, in großem gefolg aller großen ministren mit vnsäglicher magnificentz, vndt weilen wihr im gemelten dorff Andaja mitten zwischen beyden königl. hoffstaten logierten, hatten wihr alle erwünschte gelegenheit alles mit anzusehen, sobalt bey einem oder andern hoffe was notables forgehen solte, wie wihr den auch so forth dem überauß prächtigen beylager des königs mit der infantin zu bemelte St. Jean de Luz mitt zusahen, wie der hoff hernacher von da ging zurück nach Parys, thaten wihr inmittelst eine andere tour durch Bearn vndt Languedocq als von Bajonne auf daß 5 meil davon liegende schöne schloß Bidache mit seinen schönen gartten dem duc DE GRAMMOND gehörig, gingen fürters auf Lescar, Peau, Tarbe, Nogeron, Lombez, Plaisance, Thoulouze, von da auf Franton, Montauban, vndt längst der Garonne auf Monssac, Montosse, Magistaire, Agen, Equillon, Clerac, La Fleole, Bazaz, daß schöne schloß Cadillac, Castres, vndt Sabothe, Bordeaux. Weiters auf Larmont, Carbon, Blanc, Clousac, Liborac, Trappe, Coutras, Mesillac, Chalais, Embournet, Angoulesme, besahen dabey la fontaine de Touvre, Jarnac, Cognac, Merpie, Saintes, St. Jean d'Angely, Lusignan, Colombiers, Poitiers, Chavigni, Chattelreaut, Isodun, Bourges, Remorentin, Tours, Amboise, Blois, Chambord, ein herlich königl. schloß, woselbst eben der König pernocierte v. 2 tage ausruhete, Bougeney, St. Clery, Orleans vndt Parys, woselbsten 14 tage hernacher die überherliche vndt vnvergleichliche entrée der newen königinne von Bois de Vincennes auß biß Parys durch die porte St. Antoine nach dem Louvre, von welchem einzuge die überauß große magnificentz niehmahls gnug kan beschrieben werden, man muste für ein fenster vmb zu zusehen in der rue St. Anthoine des tags 10 rdr. geben. Die gantze campagne zwischen Bois de Vincennes vndt Parys war mit carossen bedeckt, deren, glaubwürdigen bericht nach, bey sechzigtausent sollen gewesen sein. Wie wihr solches einzug gesehen, auch die bey Parys herumb liegende schöne örter, St. Clou, Maisons, Ruel, St. Germain, Madrid, St. Denys, Bois de Vincennes, Charanton, vndt nuhn verwunderung voll wahren, traten wihr die italiänsche reyse an, vndt ging mitt Ihre Durch-

leugtigkeit meinen Princen in Gottes geleyt auf Corbeil, von da auf des surintendant FOUQUERS newgebawte hauß, so sehr prächtig, Vau genant, von da auf Fontainebleau, Nivers, Bourbon, Melun, Belleville, Rochetaille vndt Lion, weiters nach Vienne, Tains, Valence, Viviers, Mont Limar, Donzerra, Pierrelate, Pont St. Esprit, Pont du Gar, so eine dreyfache brücke eine über der andern von den alten römern in einen schlechten ohrt erbawet vndt wundersahm doch, Nismes, Pont de Lune, Mompeillier, Beaucaire, Tarascon, Arles, St. Chamaz, Cabanes, Marseille, Toulon, St. Baume, Aix, Avignon,

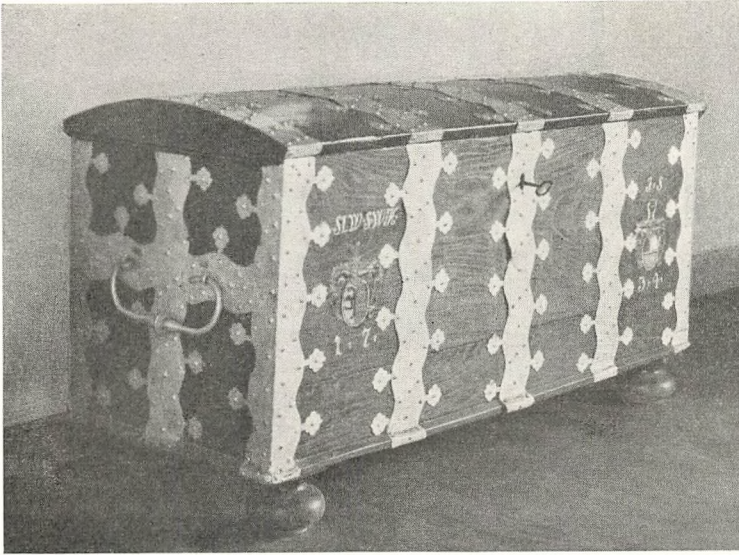

Kiste med Wulf Sigfrid von Holstens og Ide Skeels Vaabener Spejlbjerg ved Langeso

S[allige]: W[ulfr]: S[igfrid]: V[on]: H[olsten]: I[de]: S[keel]:
1.7. 3.0.

Tidligere Steensballegaard, nu Frijsenborg

Sl: [Salige] W [ulf] · S [igfrid] · W [von] · H [olsten] · J [de] · S [keel]
1 · 7 · 3 · 4 ·

Tilthorer Pastorinde Jensen, f. Korsgaard i Aabenraa

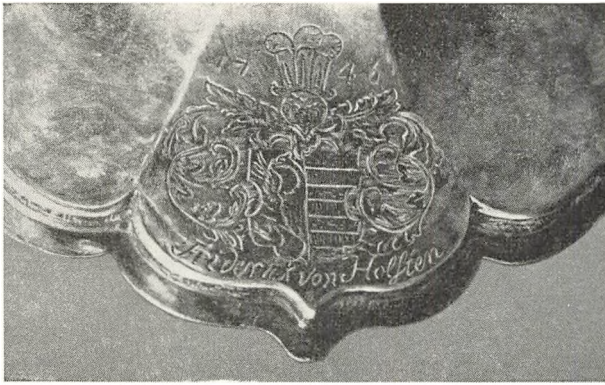
den vnten den wolcken regnet, in den wolcken auch gantz naß wird, oben über den wolcken aber daß schönste wetter vndt sonnenschein findet), wihr ließen vnß vom bergen, weilen für pferde es gefährlich, hervnter jeder in seinem stuhl von zweyen trägern tragen, so einem daß erste mahl gefährlich vorkombt, vndt kahmen des abents biß Suze. Zogen von da fort über St. Ambroise, St. Villian, Rivoli, auf die fürstl. savoische residentz Turin, von da ferner auf Pavie, besahen vnterwegens die schöne Chartreuse, Crescentino, Casal, Vercelli, Basignan auf Milan, ferner nach Como, Bergamo, Brescia, Dissenzano, Pesciera, Cavalcasselli, Verona, Vizenza, Padua, Dole, Venedigh. Alwo wihr den jungen Marggrafen von BAIRETH BRANDENBURG antrafen, machten mit Ihre Drl. gesellschaft, vndt wie wihr alles in Venedig in 14 tage besehen, reyseten wihr in recht vergnüglicher gesellschaft zusammen auf Ferrara, Malamberg, Bologna, Imola, Faenza, Fourli über den Rubicon auf Savignano nach Rimini, Urbino, Pesaro, Fano, Senegallia, Casa Abbrucciata, Ancona, Loretto, Richanati, Macerata, Darlantino, Valcimara, Sarraval, Casa Nova, Foligni, Spoleto, Narni, Otricoli, Rignana, Castellana, Prima Porta, Roma. Dasselbst wahren wihr 7 monath, vndt ward Ihre Durchleuchtigkeit mein Herr von dem berumbten jesuiten, patre ATHANASIO KIRCHERO, täglich in mathematicis vndt allerhand curiositäten informieret, lerneten ebenfals reiten vndt fechten, wurden vom Pabst ALEXANDRO VII zweymahl herlig tractieret, als weinachtabend auf Monte Cavallo, vndt grünen donnerstag auf dem Vaticano, auch zu verschiedenen mahlen mit herlichem wein vom Pabst beschenckt in vnsern logement. Zudehm ordneten Ihre Heyligkeit meinem printzen vndt dem Marggrafen von Bayreth allezeit 2 prælaten zu, so sie in der stad vndt bey allen functionen vndt ceremonien her vmbführte, alles desto beßer vndt sicherer zu besehen. Auch die benachbahrte schöne, rare öhrter, Frescati, Castel Gandolpho, Tivoli, Bracciano, Albano. Reyseten ascher mitwochen von da auf Veletri, Pantanello, Piperno, Terracina, Fondi, Gaeta, Mola, Capua, Neapolis. Besahen da die schöne stad vndt castelen vndt beyliegende berümbte antiquitäten Puzzolo, Bajæ, Cumæ, Campos, Elisios, Lacum Avernum. Ritten vnten durch den Montem Pausilypum als durch einer langen finstern höle, auf deßen einen außgang sepulchrum Virgilij, vndt mitten in eine

Orange, Paleasse, Valence vndt wieder über Tain, St. Valier, Peage, Auberive, Vienne vndt St. Jean Fleury nach Lion. Von da nach Erta, Rive, Grenoble, La Grande Chartreuse, Chamberj, Montmelian, Aigebelle, Chambre, St. Jean de Morienne, Vilars, Lanebourg vndt von da über den großen vndt hohen Alpgebirge Mont Senis genant. Da wihr, ehe wihr auf deßen gipfel kahmen, vorher durch die wolcken musten reyten, vndt selbige hernacher vnter vnsern füßen hatten (welches in warheit sich so verhält, vndt denen, so da gewesen, wohl bewußt ist, denen aber, so nicht da gereyset, wunderlich vndt vielleicht vnglaublich vorkombt, da doch an andern orthern zuseyten bey den hohen gebirgen es sich ebenfals begibt, daß man wohl benetzt durch die wolcken dringen muß, da es

Sl: [Salige] W [ulf] · S [igfrid] · W [von] · H [olsten] ·
1 · 7 · 3 · 4 ·

Rosenholm

Alterkalkens Fod Nørresøby Kirke
Over Vaabenet ses Aartallet 1746

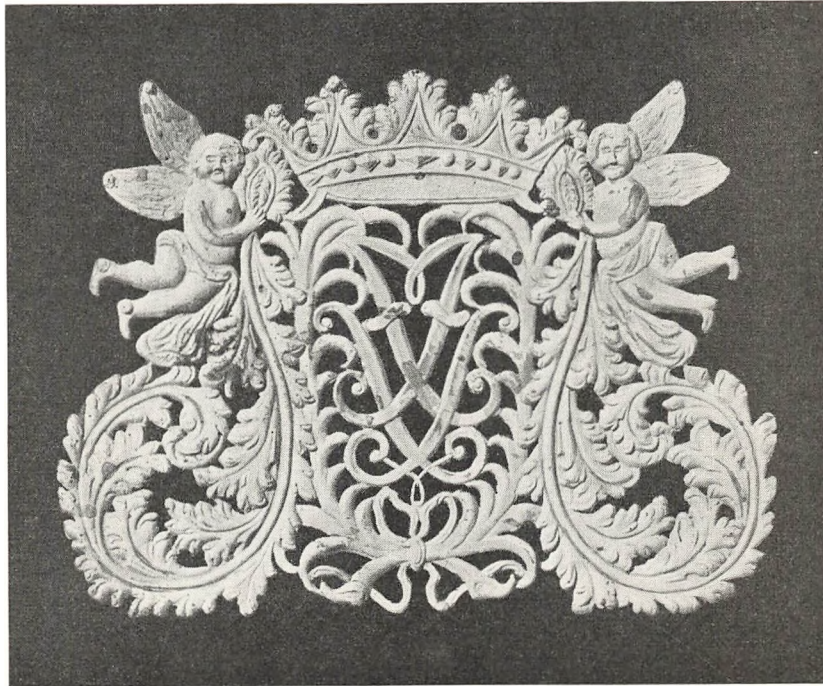

Disk i Nørresøby Kirke
Frederik von Holsten ejede Søbysogaard

capelle. Waren auch 2 mahl auf dem allezeit rauschenden vndt zuweilen fewerspeyenden berg Vesuvio, so weith vnß pater Kircheruß begleitete, auch der meinung war, daß dieser Vesuvius, wie auch der Ætna vndt Hecla, camini inferni waren; wihr reyseten von da ferner über Salerno, Policastro, von da mitt 2 galleren über nach Messina, besugten da den berg Ætna, vndt sahen deßen fewerflammen in seinem tiefen schlund, ferner nach Catana vndt Syracusa vndt von da nach Maltha vndt auf der insul liegende stad Valetta, so wohl zu sehen mit vielen merckwürdigen Sachen, von dannen mit 3 neapolitanschen galeren nach Palermo, Messina, Scyllam, Charibdim vndt Stromboli vorbey nach Neapolis. Von da gingen wihr zu lande wieder nach Rom, blieben alda noch in die 6te woche vndt so nach Monterose, Caprarola, Ron-siglione, Viterbo, Montefiascone, Orvieto, Aquapendente, Radicophani, Thurniere, Monterone, Siena, Pogibonzi, Livorno, Pisa, Luca, Florentz, woselbst der Großhertzog meinem herrn große ehre bewiesen, auch mitt allerhand sachen vndt refraischissementen regalierte vndt alle raritäten mitt dem schönen Prato-lino sehen ließ. Ferner gingen wihr nach Scarperia, Fiorenzolo, Castel Franco, Modena, Rubera, Parma, Piazenza, Rivalta, Bobbio, St. Croce, Savignon, Ripparolla, Ottagio, Genoua. Eine überauß herliche schöne stad, welche sonderlich wegen der gemahlten häusern vndt hin vndt her dazwischen hervorstehenden orangien vndt citronenbäumen herlichen anzuseh[en] ist, wo man im hafn mit kleinen schiffen hervmb-führet, weilen sie am berge lieget. Von da reyseten wihr auf Ottagio, Tioli, Novi, Alexandria, Asti, Villa-nova, Chery nach Turin. Von hier auf Rivoli, Avigliane, St. George, Suze, Novaleze, wieder über den berg Senis auf Laneburg, Vilars, Modane, St. Jean de Morienne, La Chambre, Argentjere, St. Cathrine, Servage, Nicy, Crosille über die Arvæ brücke nach Geneve. Ferner nach Salins, Besançon, Dole, Aussonne, Dyon, Chatillon, Mesnebourg, Bar sur Seine, Troyes, Provintz, Lagni, Charenton vndt Parys. Nach etzliche wochen verweylen, weilen mein h. kranck war, reyseten wihr mit der post durch Senlis, Noyan, Com-pigny, Peronne, Cambray, Valenciennes, Enghien auf Brussel, da vnß hertzog CHRISTIAN von Mecklen-bourg in seynen logiment nahm. Löwen, Mecheln, Antwerpen, Breda, Gertrydenberg, Worcum, Gorcum, Vianen, Utrecht, Amersfort, Deventer, Coværden, durch daß münstersche vndt braunsweische über der Elbe nach Hamburg vndt vollentz nach Norburg. Womit solche reyse gottlob ao. 63 zu ende des may monaths glücklich vndt wohl gottlob mit gesunden vndt frischen leibe vndt hertzen, ohne einigen an stoß von dieben, mördern, banditen oder andern bösen leuthen, vndt ohne sündliche kranckheit geendet ist. Wofür wihr Gott nicht gnug dancken können.

In selbigen herbst, da kurtz vorher meines h. herr vater Hertzog FRIDRICH seel. auf Norburg ge-storben, wurde ich von meinem herrn vndt deßen 2 brüder Hertzog HANS BOUGISLAV vndt RUDOLPH FRIEDRICH nach Copenhagen gesand, vmb daselbst das lehn über das hertzogthum Schleswig von Ihre Maytt. König FRIDERICO III von wegen gemelter fürstl. herschafft zu empfangen, welches ich auch im octobr. auf dem großen ritter saal publicé in presentz des gantzen königl. vndt chur sachsichen hauses, aller hohen ministern vndt über 6000 anderer persohnen gegenwarth mit großen ceremonien von Ihre Maytt., so auf dem königl. thron mit der königl. kron, scepter, schwerd vndt allen regalien saaß, empfing vndt annahm.

Ao. 64 im vorjahr quitierte ich den fürstl. hof Norburg, weilen mein herr Hertzog CHRISTIAN AUGUST nach Spanien, vndt von [da] nach Constantinopel vndt Jerusalem wieder gereyset war, vndt gaben so-forth Ihre Königl. Maytt. högst seeligster gedächtniß FRIDERICUS III mihr allergnädigste hoff raths be-

Spejlmonogram J. S., sandsynligvis Ide Skeel, fra Tved Kirke

stallung. Vndt im herbst selbigen jahrs verheurathete ich mich in Holstein mitt seel. j. ANNE MARGARETE VON POUDEWELS auß dem hause Gram. Vndt wie dieselbe ein jahr hernacher in Copenhagen von den kinderblattern ohne kinder starb, reysete ich mitt dem königl. ambassadeur, damals stadthalter in Holstein, hernacher groß cantzler in Dennemarck h. FRIEDRICH VON AHLEFELT, hochgräfl. exc. nach die fürstl. höße Zell, Hannover vndt Cassel, folgte von da ihrer hochgräfl. exc. auf einer lustreyse, sambt dero gemahlin, nach Franckfurth, zum saurbrunnen zu Spaa, von dannen nach Heydelberg, Strasburg, von da den Rein wieder hinvtter zurück auf Wormbs, Speyer, Manheim, Maintz, Coblentz, Bon, Coln, Kaiserswerth, Clef, Vianen, Utrecht, Leiden, Haag, Harlem, Amsterdam, Pormerent, durch die Bembster, Horn, Enckhusen, Stavern, Lewarden, Groningen, Delffziel, Embden, Fryburg, Varel, Oldenburg, Elßfleth, Bremerförde, Stade, Gluckstad vndt so durch Holstein nach Copenhagen.

Ao. 67 kaufte ich in Fhunen daß guth Gielschav.

Ao. 68 verheurathete ich mich wieder vmb Michelis mitt j. IDE RATHLAWEN auß dem adelichen hause Geerbü in Holstein. Habe in wehrender ehe mit derselben erzeuget vier söhne vndt eine tochter, Gott gebe ihnen seinen segen.

Ao. 76 wahr ich in gefolg ihrer hochgräfl. exc. des h. großcantzlers seel. mitt Ihre Königl. Maytt. die gantze campagne über in Schonen, bey eroberung vndt emportierung von Helsingborg, Landkronen, Christianstad, Engelsthalm vndt Laholm vndt kahn nach der schlacht vor Lunden wieder nach Copenhagen.

Ao. 77 im vorjahr empfang ich königl. commission alles seevolck vndt matrosen im gantzen stiftt führen außzuschreiben, vndt wie solches verrichtet, bestelten mich Ihre Maytt. soforth allergnädigst zum amtman über die 3 holsteinsche ambter Tondern, Apenrade vndt Lugum Closter, woselbst ich fast 3 jahr wahr.

Ao. 83. trugen Ihre Königl. Maytt. mir die allergnädigste commission auff, wegen der landmesserey zu einrichtung der newen matricul in den ambtern Colding vndt Sternholmb.

Ao. 84 bekam ich daß adeliche guth Langen Soe.

Vndt ao. 86 gaben Ihre May. mir aller gnädigste justitz raths bestallung.

Original i Arkivet paa Langeso.

Paa en sammen med Originalen liggende Afskrift, foretaget af A. H. v. HOLSTENS Sønnesøn Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN har denne tilføjet følgende:

Anno 1694 ist der Herr auf Langensøe seel. im Herrn entschlafen, seines alters 64 Jahr, und in Wierslef Kirche begraben.

Vaaben fra Erik Skeel Holstens Kiste i Hillerslev Kirke

ADOLPH HANS VON HOLSTENS OPTEGNELSER

I Arkivet paa Langesø findes nu i Akter vedrørende Familien Holsten et tidligere i en Pakke, betitlet »Bøger«, i Arkivet paa Holstenschuus liggende Manuskript, bestaaende af fem sammenhæftede og et løst Læg i Kvart med en Del egenhændige Optegnelser af ADOLPH HANS VON HOLSTEN.

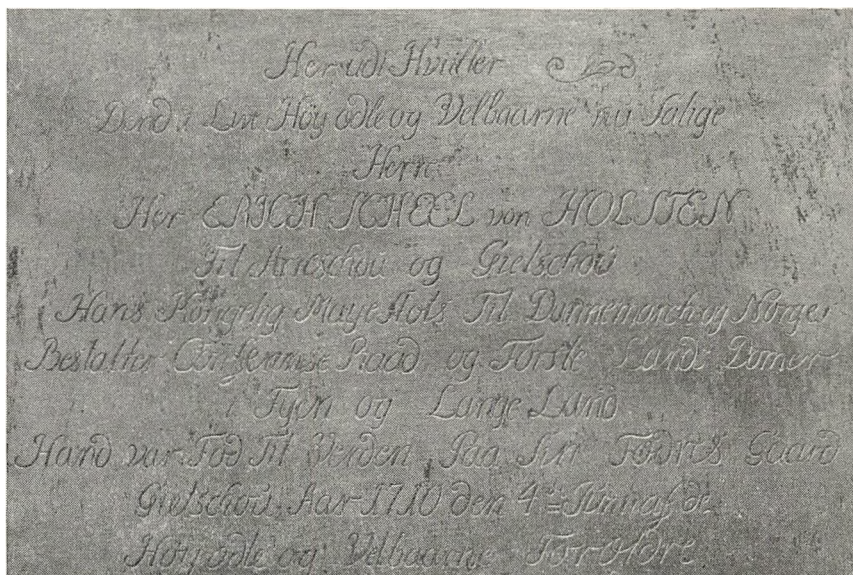
Manuskriptet indledes med den foran gengivne Selvbiografi, af hvilken der i 18. Aarhundrede af A. H. v. Holstens Sønneson, Baron ADAM CHRISTOPHER HOLSTEN (32/9) er taget en Afskrift, som nu er henlagt sammen med Originalen. En anden Afskrift findes i Frederik Løvenørns Privatarkiv i Rigsarkivet. A. C. Holsten meddelte i 1786 BERTOUCH en Oversættelse til Dansk af denne Selvbiografi, som nu findes i Bertouchs Korrespondance med Adelen (Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger, Fol. 33 A.). Endvidere findes en med SUHMS Navn forsynet Oversættelse i Det kongelige Bibliotek (Ny Kgl. Samling, 4to, 2023), der paa et ret stort Antal Steder, men dog kun i Detailler, afviger fra Bertouchs Eksemplar, og endelig findes i Genealogisk-Heraldisk Selskabs Samlinger (Specialia H., Nr. 35, Holsten) et af Oluf Bang skrevet Eksemplar, der synes at være en Afskrift af Suhms.

Derefter følger i Manuskriptet A. H. VON HOLSTENS nedenfor gengivne Ahnetavle — ligeledes egenhændig, hvorefter Manuskriptet fortsætter med en lang Række religiøse Optegnelser og Betragtninger, af hvilke Indledningen som Prøve meddeles nedenfor. Iblandt disse Betragtninger findes endvidere den ligeledes her gengivne Koncept til Inskriptionen paa hans Kisteplade.

Endelig findes i det sjette Læg først to med Skriverhaand beskrevne Blade, som synes at være Koncepter til Sunds Herreds Tingbog, og dernæst den nedenfor gengivne med Adolph Hans von Holstens Haand skrevne Ahnetavle for hans Børn, sikkert optegnet med Henblik paa Datteren ANNA MARGRETHE VON HOLSTENS Optagelse i det adelige Frøkenkloster i Preetz i 1696. Af denne sidste findes i Det kongelige Bibliotek (Ny Kgl. Saml., 4to, 2024) en stærkt forkortet Afskrift med Titlen: Väter- und mütterliche Vor-Eltern und Ahnen, mein Anna Margaretha von Hollsten.

I. I. D. A. (?)
Meine Vor Eltern

1. Mein vater ist gewesen weyland CLAß VON HOLSTEN auf Böternhöfen in Holstein, erstlich major vnter der cron Schweden bey Nördlingen, hernachher obristleutenand vnter dem Churfürsten GEORG WILHELM zu Brandenburg in Pohlen, vndt nachgehnts vnter CHRIST. IV. Könige zu Dennemarck.
2. Die mutter ist gewesen fr. ELSABE VON HOLSTEN, gebohrne VON HÖNEN auß dem fürstenthumb Ostfrießland vom Hause Nordmoor daselbst.
3. Der großvater von des vaters wegen ARND VON HOLSTEN zu Winsen in Holstein erbgesessen, im niederländischen kriege obrister, vndt wie er der stad Antwerpen eine gute summe geldes nebenst vielen andern holsteinschen edelleuthen vorgestreckt vndt hernacher vmb selbige wieder zufodern dahin reysete, starb er da vndt ist auch da begraben.
4. Die großmutter von des vaters wegen war fr. MARGRETA VON HALLE aus der grafschafft Oldenburgh.

Fra Kistepladen paa Erik Skeel Holstens Kiste i Krypten under Koret i Hillerslev Kirke

5. Der großvater von der mutter wegen EVO VON HÖNEN auf Nordmoor in Ostfriesland erbgeßeßen, hochgräfl. ostfriesischer obristl. vndt commendant zu Esens vndt Stickhusen.
6. Die großmutter von der mutter wegen wahr fraw CATHERINA VON LANGEN auß Westphalen von dem Hause Kreyenburgh.
7. Der erste eltervater von des vaters wegen JOHAN VON HOLSTEN obrister vnter Keyser Carolo V.
8. Die erste elter mutter von des vaters wegen fr. ANNE VON WELHAUSEN auß Francken.
9. Der ander elter vater von des vaters wegen JOHAN VON HALLE auß Daalbergen im fürstenthumb Bremen, vndt zu Hohe im Butjadinger land erbgeßeßen, hochgräfl. oldenburgischer rath vndt cantzler, soll vnter andern abgeordneten des Reichs augustanam confessionem vor dem Keyser mit übergeben, auch den ersten evangelischen ertzbischof im stift Bremen mitt eingesetzt haben, weßfals ihm auch bemeltes guth Dahlbergen von allen ordinair vndt extraordinair schatzungen vndt auflagen frey gegeben worden ad dies vitæ suæ et hæredum.
10. Die andere elter mutter von des vaters wegen ist gewesen fraw MARIA VON WEND auß Westphalen.
11. Der erste elter vater von der mutter wegen ELERD VON HÖNEN zu Jembgumb vndt Nordmor erbgeßeßen in Ostfriesland, hochgräfl. ostfriesischer rath vndt drost zu Styckhusen.
12. Die erste elter mutter von der mutter wegen fr. ELSABE VON OLFFTE auß dem stift Hildesheimb.
13. Der ander eltervater von der mutter wegen CLAß VON LANGEN zu Lerd vndt Kreyenburg in Westphalen erbgeßeßen.
14. Die andere eltter mutter von der mutter wegen fr. CATHRINA VON DER KULAA.
15. Der erste groß elter vater von des vaters wegen BERNHARD VON HOLSTEN auß Francken, obrist leutenand vnter den kreyß völckern, deßen vater RUDOLPH VON HOLSTEN von Wernfels in Francken, die mutter eine VON SCHINBERGH.
16. Die erste groß eltermutter von des vaters wegen fr. ELLE MARGRETHA VON DABEL, deren vater JÜRGEN VON DABEL von Hagen auß der grafschafft Oldenburg, die mutter fr. ELLE SOPHIE VON WAHLEN.
17. Der ander groß eltervater von des vaters wegen MARQUARD VON WELHAUSEN, rath bey dem bischof zu Bamberg, deßen mutter eine VON DORNBERGH.
18. Die andere groß elter mutter fr. CLARE CHRISTINE VON MANDELSLOH, deren vater OTTO VON MANDELSLOH zu Hamelvörden im stift Bremen erbgeßeßen, die mutter fr. CHRISTINE VON DER DECKEN auß dem lande Keding im stift Brehmen.
19. Der dritte großeltevater von des vaters wegen OTTE VON HALLE zu Dalbergen, deßen vater JOHAN VON HALLE zu Nyenhuuß im stift Brehmen v. deßen mutter fr. MARGRETE VON BEHREN auch auß dem stift.

20. Die dritte groß elter mutter von des vaters wegen fr. GERTRUD VON MANTEUFEL auß Pommern, derer mutter eine VON TIERSTEIN.
21. Der vierdte groß elter vater von des vaters wegen WILHELM VON WEND, obristleutenand.
22. Die vierdte groß eltermutter von des vaters wegen fr. MARIE ELISABETH VON ZÜLAV.
23. Der erste groß elter vater von der mutter wegen JÜRGEN VON HÖNEN zu Loge, hochgräfl. ostfriesischer drost zu Lehrord, hat mit seiner frawen ANNE MARIE VON RIPERDA 75 jahr in ehstand gelebet, deßen vater hieß ENNO VON HÖNEN vndt die mutter war eine VON SAXENA.
24. Die ander [o: erste] groß elter mutter von der mutter wegen fr. ANNE MARIE VON RIPPERDA, deren vater FREDO VON RIPPERDA vndt deren mutter eine VON JEMGEN.
25. Der ander groß elter vater von der mutter wegen DIEDRICH VON OLFFTE auß dem stift Hildesheim, deßen mutter eine VON EMSAUGEN.
26. Die andere groß elter mutter von der mutter wegen fr. GÖESEL VON RUEFINGEN, auß Westphalen, deren mutter eine VON KRUMNINGA.
27. Der dritte groß elter vater von der mutter wegen ENGELBRECHT VON LANGEN zu Kreyenburg in Westphalen, deßen mutter eine VON DÜEFEL.
28. Die dritte groß elter mutter von der mutter wegen fraw DORTHE VON WERSABE, deren mutter eine VON FRESSEN.
29. Der vierdte groß elter vater von der mutter wegen HERMAND VON DER KUHLA, deßen mutter eine VON SCHATTEN.
30. Die vierdte groß elter mutter von der mutter wegen fr. ANNE VON STAETHORST, deren mutter eine VON KRAMM.

RELIGIÖSE OPTEGNELSER

Adsit Jehova.

Suppellectile sepulchralo

Reyse vnd wander gerdthlein

so auß der letzten todes reyse zum himmel

ich durch wahren glauben ins hertze faßen

vndt mitt ins grab zu nehmen gedencke.

O, herr, laß leuchten dein antlitz über deinen knecht vndt hilf mihr durch deine güte. Ps. 31 v. 17.

Penitentia vera nunquam sera, licet rara. Dieset sagte einsmahls ein frommer theologus vnter andern discoursen zu mihr, wie ich bereits daß 60te jahr meines alters durch Gottes gnade zurück geleget hatte. Der getrewe Gott erweckte die darauf folgende nacht deßfals sonderliches nachdencken bey v. in mihr, ich besann meinen biß dahin geführten 60 jährigen lebenslauff, in welchem ich dem teufel der welt meinen fleisch vnd blutt gar viel vnd oft, meinem lieben frommen Gott aber die wenigste zeyt gedienet hatte vndt mit wenigster eyfer. Ich fühlte darauf eine sonderliche hertzens sorge vndt angst, die mich gar schlafloß machte. Eß fielen mihr ein die wordte Augustinis: Noli differre remedia salutis tuæ, nescis enim quando anima tua a te repetatur. Qui tardat converti, periculum facit animæ, quia mors non tardat.

Endlich bey weitem nachsinnen erinnerte ich mich auch, daß eben selbiger theologus vor kurtzer zeit gegen mihr gedachte, da wihr von reysen vndt büchern discourierten, daß wie ihm einsmahls ein junger mensch, der in frembde lande zu reysen gedachte, gefraget, waß für ein buch er ihm sonderlich zur reyse recommendieren wolte, da habe er geandwordtet: ein buch rein papier, darin solte er mit fleiß alles notieren, waß er auf der gantzen reyse nützlich sehe, hörete, lese, vndt verspurte, daß wurde endlich daß köstligste vndt nützigste buch ihm werden sowohl in politicis als sacris. Worauf ich durch vngezweyfelte anleytung meines guten engels, der mihr mitt Petro an die seyte schlug, act. 12, v. 6, vndt gleichsahm sagte: stehe auf, der du schläffst, stehe auf von den todten, so wird Christus dich erleuchten, Eph. 5, v. 14., auß die gedancken kahn, mitt großer sorge vndt fleiß auf eine ernstliche buße hinführo zu gedencken. Meinen Gott vndt seine bishero so vberflüßig verspurte gnade beßer zu hertzen zu faßen, alles waß zu einer seeligen vndt glückseligen beschließung dieses elenden lebens, nach glücklich volführte reyse meiner jugent nuhn endlich zu der letzten reyse in meinem alter nach dem ewigen leben am

dienligsten vndt kräftigsten sein konte, sowohl in der heyligen schrift als andern gottsehligen büchern zu finden auf einem papier zusammen zu führen, damit ich deßen bey künfftigen in Gottes händen stehenden abschied mich gebrauchen, im hertzen faßen vndt durch des todes finstern thal damit in der himmel wandern vndt meinem lauf mit freuden vollenden könte. Act. Apost. 20, v. 24. Vita brevis, mors certa.

Mein epitaphium oder aufschrift
auf der plate des sarcks
soll sein:

D. O. M. S.
HIC SUPPOSIT
QUICQUID MORTALE HABUIT
ADOLPHUS JOHANNES AB HOLSTEN
REGIS DANILÆ
CONSILIARIUS JUSTITIÆ ET AULÆ
ANIMA
IN VULNERIBUS CHRISTI LATET
AD FUTURAM RESURRECTIONEM
IMMORTALITATIS
ANO M. D. C.

IN TE DOMINE SPERO NE CONFUNDAR

Zum leichttext wünsche ich mir die wordte Ps. 116 v. 7,8, 9,11. Meine grabe lieder sollen sein:

1. Nuhn lobe meine seele den herrn
2. Ach Gott vndt Herr, wie groß vndt schwer
3. Jesu meine Frewde, meine Seelen Weyde
4. Vitæ mors melioris iter.

AHNETAVLE

Der vater ist h. ADOLF HANß VON HOLSTEN zu Gielschow vndt Langen Sø erbgeseßen, Ihre Königl. Maytt. zu Dennemarck Norwegen Justitz vndt hof rath, ambtman zu Tondern, Apenrade vndt Lugum Kloster p.

Des h. vatern vor eltern sindt gewesen:

1. der vater weyland CLAß VON HOLSTEN auf Böternhöfen in Holstein, erstlich major vnter der cron Schweden, bey der schlacht bey Nördlingen, hernacher obristleutenand vnter Churfürsten GEORG WILHELM zu Brandenburg im polnischen kriegem vndt nachgehents vnter CHRISTJANO IV högstlöblicher gedächtniß Könige zu Dennemarck. Ward auf gemelten hofue Böternhöfen bey dem schwedischen einfall in Holstein sambt seinen diener von einer feindlichen parthey erschossen, vndt lieget in der kirche in Hohen Westede begraben.
2. Die mutter weyland fraw ELSABE VON HÖENEN auß dem fürstenthumb Ostfriesland vom hause Nordmoor.
De øvrige Oplysninger om A. H. v. Holstens Ahner svarer med ganske uvæsentlige Ændringer til den foran meddelte Ahnetavle.

Die fraw mutter ist fraw IDA RATHLAWEN auß dem adelichen hause Geerby in Holstein deren vor eltern sindt gewesen:

1. Der h. vater weyland WULF SIVERT RATHLAV auf Gerby erbgeseßen.

2. Die frau mutter frau BARTJE CATHRINE RUMOHRN auß dem adelichen hause Olpenitz.
3. Der großvater von des vaters wegen seel. GOSCHE RATHLAV auf Geerby vndt Krucksgaard in Denemarck erbgeseßen.
4. Die groß mutter von des vaters wegen frau IDA SEHSTED auß dem hause Krummendick.
5. Der groß vater von der mutter wegen h. SCHACKE RUMOHR auf Olpenitz vndt Ohrefeld erbgeseßen.
6. Die großmutter von der mutter wegen fr. ANNE VON AHLEFELD auß dem hause Seegard vndt Grawenstein.
7. Der erste Eltervater von des vaters seyten SIVERTH RATHLAV auf Lensahn erbgeseßen.
8. Die erste elter mutter von der mutter [o: von des vaters] wegen frau HEDVIG VON AHLEFELT auß dem hause Saxtorf.
9. Der andere elter vater von deß vaters wegen h. JÜRGEN SEHSTED zu Krummendyck erbgeseßen.
10. Die andere elter mutter von deß vaters wegen frau OLGARD VON DER WISCH auß dem hause Newenhoff.
11. Der erste elter vater von der mutter seyten wahr weylant DETLEF RUMOHR zu Düttebüll vndt Ohrefelt.
12. Die erste elter mutter von der mutter wegen frau ANNE VON BREIDEN.
13. Der andere eltervater von der mutter wegen GREGORIUS VON AHLEFELD zu Seegard, Grawenstein vndt Stoltelund erbgeseßen.
14. Die andere elter mutter von der mutter seyten frau METTE BLUMEN auß dem adelichen hause Nevestorf.
15. Der erste großelternvater von des vaters wegen WOLF RATHLAV zu Lensahn, deßen vater SCHACKE RATHLAV auf Lensahn vndt die mutter fr. ARMGARD VON BUCHWALD.
16. Die erste groß elter mutter von des vaters wegen fr. ANNE VON AHLEFELD, deren vater GREGORIUS VON AHLEFELT auf Seegard vndt Stoltelund erbgeseßen, die mutter frau IDE RUMOHRN von Rundhoff.
17. Der andere groß elter vater von des vaters wegen h. GOSCHE VON AHLEFELD auf Saxtorp vndt Stubbe erbgeseßen, deßen vater JÜRGEN VON AHLEFELT, bruder von GOSCHE VON AHLEFELD, bischof zu Schleswig ao. 1507, die mutter
18. Die andere groß elter mutter von des vaters wegen fr. MARGRETA SEHSTED.
19. Der dritte groß elter vater von des vaters seyten HENNING SEHSTED zum Krummendick, deßen vater OTTO SEHSTED Ritter auf Krummendick, Drage vndt Wolfsbüttel erbgeseßen, die mutter frau ANNE BROCKTORF.
20. Die dritte groß elter mutter von des vaters wegen frau MARGRETE VON DAMM, deren vater . . vndt die mutter fr. ADELHEIT VON BÜLAV auß dem Lüneburgschen.
21. Der vierte groß elter vater von des vaters wegen OßWALD VON DER WISCH zum Newenhoffe, dessen vater JÜRGEN VON DER WISCH zum Newenhofe vndt die mutter frau EIBE BROCKTORF.
22. Die vierte groß elter mutter von des vatern seyten frau MAGDALENE RANTZOV, des königl stadhalters vndt feldmarschalcks JOHAN RANTZOWS schwester von Breitenburg, deßen vater h. HINRICH RANTZAV amtmann zur Steinburg.
23. Der erste groß elter vater von der mutter wegen wahr ASMUS RUMOHR zu Röst, Töstorff, Rundhoff, Ohrefelt vndt Düttebül erbgeseßen, deßen vater h. HENNICKE RUMOHR vndt die mutter fr. EIBE SEHSTED.
24. Die erste groß elter mutter von der mutter seyten fr. MARGRETA RANTZAV von Hanrav vndt Kletkamp, deren vater KEY RANTZAV zu Hanrav vndt Kletkamb, welcher Geerbü erstlich von dem Thumb Capittel zu Schleswig erkaufft, die mutter fr. ANNE BLUMEN.
25. Der andere groß elter vater von der mutter seyten JACHIM VON BREIDEN zu Seeby auf Alsen, deßen vater OTTO VON BREYDEN, die mutter fr. ANNE SCHWEINEN.
26. Die andere groß elter mutter von der mutter wegen fr. IRMGARD VON UCKEN, deren vater PAUL UCKEN, die mutter fr. METTE WITTORFFEN.
27. Der dritte groß eltervater von der mutter seyten JOHAN VON AHLEFELD zu Seegard vndt Stoltelund, deßen vater GREGORIUS VON AHLEFELD zu Seegard vndt Stoltelund, die mutter fr. IDA RUMOHRN von Rundhof.
28. Die dritte groß elter mutter von der mutter seyten fr. MARGRETA RANTZAV von Bothkamp vndt Kohöft, deßen [!] vater PAUL RANTZAV auf Botkamp vndt Kohöft, fürstl. land rath vndt amtmann zu Reinbeck vndt Trittav, die mutter

29. Der vierdte groß elter vater von der mutter wegen h. HANS BLUM zu Seedorf vndt Neversdorf, königl. land rath vndt amt man zu Hadersleben, deßen vater DIRCH BLOM zu Seedorf vndt Hornstorf, die mutter fr. MARGRETA MEINSTORF von Olbendorf.
30. Die vierte groß elter mutter von der mutter wegen fr. . . . STUREN von Gammelgard vndt Osterholm, deren vater THOMBS STUREN zu Hell vndt Gammelgard auch Osterholm, königl. land rath vndt amtman zu Norburg vndt Sonderburg, die mutter fr. IDA MAGNUSSEN.

Ligsten i Gulvet i Preetz Klosterkirke over Anna Margrethe von Holsten, Konventualinde i Preetz, Datter af Wulf Sigfrid von Holsten og Ide Skeel, f. 8. April 1702, † 20. Februar 1782 i Preetz, begr. 11. Marts, 84 Aar 10 Mdr. 2 Dage

I Klosterkirkens Vinduer er der et stort Antal Vaabener, antagelig for de Slægter, hvis Damer har haft Adgang til Klosteret. De er vist opsatte i nyere Tid. Blandt disse er ogsaa Familien Holstens Vaaben

Rester af Adolph Hans von Holstens Underskrift i Bibel,
Hamburg 1661

Langeso

PRØVER PAA A. H. V. HOLSTENS REGNSKABSØGER
REGNSKABSBOGEN 1667

S. 60

Ao 80 den 6. Nov. mit den schuster auf dem werck von neuven wied. rechnung angefangen vndt ich ihm gethan selbesmahl.

4 kuhäute für 8 dlr.

Noch 1 kuhaut von Foburgh für 2 dlr.

den 31. martij von ihm empfangen

	ich selbst	1 paar schue
	C. Adolph	1 paar schue
wirdt zurück	Wulf Sivert	1 paar schue
	mihr geflicket	1 paar stiefeln

1 par für mich geflicket

1 par für C. A. geflicket

noch 1 par geflicket für mich

den 26. octobr. 81

1 par schue für Engeborg

1 par für A. M.

1 par für W. S.

1 par Stiefeln für Jeß schute

1 par schue fur mich geflicket

noch 1 par für Steineslow geflicht

S. 75

I. I. N.

Ao 81 mit Nels Bange schuster in Foburgh folgender gestalt accordiret den 25. octobr.

16 häute ihm vor kauff als 15 kuhäute vnd 1 bullen haut à 2 dlr ist 32 dlr.

dagegen soll er mihr arbeyt machen

Catrin Olgard 5 stk ein par schue 3 R d

die anderen vier kinder jeder ein par schue als C. A. 4 stk.

A. G. 1 stk. W. S. 2 stk. G.D. 1 stk. à 20 sch.

10 R d.

Jeder sohn 1 par stiefeln mit sporen à 6 R d

18 R d

Stincke 1 p. schue

3 R d

Lisgen 1 par schue	4 ʒ d
der frawen ein p. s.	4 ʒ d
mihr selbst 1 p schue	5 ʒ d
mihr 1 par stiefeln	12 ʒ d

S. a 59 ʒ d

hierauf geliefert

19. Nov. 81

Mihr 1 par schue	5 ʒ d
Chr. Ad. 1 par	20 sch.
W. S. 1 par	20 sch.
G. D. 2 par	40 sch.
Nels kutscher	2 ʒ l.
Dorthe 1 par	2 ʒ l.
Maren Hanßdatter 1 par	2 ʒ l.
Lißgen 1 par	2 ʒ l.
A. M. 1 par	2½ ʒ d.
Stincke 1 par	3 ʒ d.
	<hr/>
	2 rd.

mihr 1 par stiefeln
 C. A. 1 par stiefeln
 W. S. Ein par schue
 mihr ein par schue
 G. D. vdt W. S. ein par schue
 Chr. A. ein par stiefeln
 für geschuet
 Stincke 1 par

den 13 may 1682 habe ich ihm alle arbeydt bezahlt vdt nach gehaltener abrechnungh bleibt er mihr schuldigh laut ihm deßfals mit gegebenen schein vnter meiner handt zwanzigh schlechte dal. A. H. v. H.

den 14 Aug. hat er darauf geliefert
 für mich selbst 1 par schue
 für Ch. Ad. 1 par 20 sch.
 für W. S. v. G. D. 2 par 40 sch.
 für Catrin Olgart 1 par
 für A. M. 1 par 20 sch.
 für W. S. v. G. D. für geschuet 2 par stiefeln 40 sch.
 für klein Fritzgen 1 par
 noch 1 par für C. D. v. B.

Mihr 1 par schue
 Mihr 1 par
 für 3 sohne 3 par
 für 2 jungfern 2 par

den 10. Nov. Ao. 82 mit Nels Bang alles alte richtig gemacht so d/ wihr einander nichts schuldig geblieben vnd habe ich ihm aufs neuve wieder geben 11 häute für 13 r dr.; da er künftig mihr arbeyt für schaffen soll. Noch hat er bekommen 4 häute für 7 ʒ l.
 noch 1 schustein 4 ʒ l.

Niels Bang
 Egen hand

S. 263		In Seelandts Stift	
In Jutlandt sind zu finden		Kiøbsteder	18
Kiøbsteder	25	Kircker	354
Kircker	1040	Ambter	24
Herreder	87	Herreder	21
Ambter	50		
		In Schonen	
In Fühnes Stift		Kiøbsteder	26
Kiøbsteder	16	Kircker	505
Herreder	21	Herreder	36
Kircker	264	Ambter	21

S. 321

Mathias Gram schneider in
Oden See hat auf rechnung
empfangen

Ao. 85	1/2 ott. smør	1 rdr. 0 1/2 d - sch
	noch j ott.	2 » - » - »
	noch j ott. dito	2 » - » - »
	3 fuder heuv a 2 1/2 l.	2 » - » - »
	an baar gelt.	1 » 2 » - »
	den 17. Dec. 2 tdr. roghen mit Niels Jenß	2 » 4 » - »
Ao 86	den 5 may durch Nelß Nelß 2 tdr. roghen a 7 1/2 d	2 » 2 » - »
	von Gielschov 2 tdr. rogken	2 » 2 » - »
	d/ 26. augusti i 1/2 tdr biugmalt.	1 » 3 » - »
	8 kanne brandewein a 9 sch.	1 » 3 » - »
	1 skp. gruth	- » 2 » - »
	1/2 achendeel butter	- » 5 » - »
	j käse 12 1/2 a 1 sch.	- » 1 » 8 »
Ao. 87	d/ 7. may mit Jochim Fridrich 2 skp. gryn	- » 3 » - »
	In junio 2 baume für	3 » - » - »
	d/ 24. julij ein lamb	- » 3 » - »
	j otting smør	1 » 4 » - »
	3 1/2 kan brandewein.	- » 4 » - »
	d/ 17. octobr. 1 ott. smør	1 » 4 » - »
	d/ 28. Dec. 1 tdr. roug	1 » 2 » - »
Ao 88	d/ 2. julij 2 bäume	4 » - » - »
	d/ 15. dito er selbst ein ott. smør	1 » 4 » - »
	den 12. aug. mit seinem sohn j ott. smør	1 » 4 » - »
	d/ 26. aug. er selbst 9 skp rogken	1 » 3 » - »
Ao 89	d/ 21 junij er selbst 1 ott smør	1 » 4 » - »
	d/ 7 julij einen baum	4 » - » - »
	den 8. julij noch ein baum	1 » 2 » - »
Ao 90	d/ 3 julij ihm 3 bäume folgen laß einen 2 rdr. einen 10 1/2 vdt den dritten 2 rdr ist zusammen	5 » - » - »
	den 7. Julij seine frau noch 2 bäume bekommen einen groß a 3 rdr vndt einen a 10 1/2 ist	4 » 4 » - »
Ao 91	d/ 14. julij 1 ott. butter	2 » - » - »
	d/ 28 julij 1 baum	2 » - » - »
	d/ 26 augusti noch 1 baum	4 » - » - »
	dito ein kleinen baum	1 » 2 » - »

IDE RATHLOU

Ao 93 im augusti ihm folgen laß.

3 bäume a 3 dr. 9 » - » - »

Ved S. 321 er hæftet en Seddel:

Anno 1685

Fortegnelse over hvis jeg hafver arbeidet for høyædle og velbr. hr. amptmand paa
Gielskouf som følger

Hafver jeg giordt til hans velbr. tre sønner hver en klening for

3 ½	kioel boxer og strømper	3 rdlr.	- ½ - β
1 ½	Noch hafver jeg giort til hans velb. elste søn en hvid comisol for hafver ieg kjøft skind til feldberederens til tre par strømper	- » 3	» - »
	Noch hafver ieg kjøft 4 doßin vide traæ knappe der for	1 d.	- » 8 »
	1 docke traæ til knapholder	- » 1	» 8 »
	Noget der efter giorde jeg til den velbr. jomfrue et snørlif paa min egen bekostning der for	- » -	» 4 »
	Same tid giorde ieg velb. jomfrue en blommet silcke mantto	3 »	- » - »
	Noch giorde ieg til velb. jomfrue en blommet silcke polsk kioel udaf røt og sort der for	1 » 2	» - »
	Noget der efter giorde til velb. jomfrue en blommet silcke slop rock som var stopet med bomuld der for	1 » 8	» - »
	Samme tid giorde ieg tuende under skiørter til velb. jomfrue var under fodret med catun og røt skellert støycket for 2 ½ er	1 » 1	» - »
	Noch et hvit rathinß under skiørt blev skramereret med ager- mang der for	1 d.	- » - »
	Nogen tid der efter giorde ieg velb. jomfrue et snørlif paa min egen bekostning derfor	- » 2	» - »
	Nogen tid der efter giorde ieg til den velb. h. amptmand en sort klediß klening der for	3 »	- » - »
	lod ieg den fodre haas bont mageren gaf der for	2 »	- » - »
		- » 2	» - »

Anno 1686 i aprilj

Giorde ieg til ederß elste søn en fløyels kioel og en silcke camisol der for	2 d.	-	½ - β
d/ 10 april			
giorde ieg den velbr. herre tuindes klediß kioler paa moden for stycket 1 rd. er tilsammen	2 Rd.	- »	- »
Hafver ieg ladet dem fore med rug foder stöcket 2 ½ er	1 d.	- »	- »
Noget der efter giorde ieg den velbr. jomfrue en rød kreppeß kioel underforet med graa verck der for	1 »	1 »	- »
Samme tid giorde ieg til den anden jomfrue et snørlif paa min egen bekostning der for	3 »	- »	- »
Samme tid giorde ieg til den anden jomfrue en sort mantto til paaß der for	1 »	- »	- »
(giorde ieg til den velb. herre en graa regn hette af klæde derfor	- »	3 »	- ») *
Summa	32 d.	2 ½	12 β

Her for uden hafver ieg kjøft til den velb. herreß arbeid efter befaling som følger
først kjøfte ieg til velbr. jomfrue blommet silcke mantto 2 allen

udbleget lærit a 12 β	1 ½	8	β
Noch kjøfte ieg 1 lod klør silcke for	1 ½	4	β
Noch kjøfte ieg til hindiß silcke slop rock et lod silche for	1 ½	4	β
Noch kjøfte ieg 2 allen udbleget lærit til velbr. jomfrue den røde polsk kioel a 12 β er	1 ½	8	β

*) Denne Post er overstreget.

Noch 1 lod klør silcke for	1	ⷵ	4	β
Noch kiøfte ieg til velb. jomfrue trende skiørter silcke 1 ½ lod a lod 1 ⷵ 4 β er	4	ⷵ	14	β
kiøfte ieg til hendis hvide under skiørter 5 allen baand a 3 β er			15	β
Noch kiøfte ieg band til det røde atlaskeß skiørt 5 allen a 3 β er			15	β
Kiøfte ieg 2 allen lærit til velbr. hr. amptmands tuinde kokken a 12 β er tilsammen	1	ⷵ	8	β
Noch kiøfte ieg til den sorte silcke mannto silcke for			12	β
becom til eders velb. elste søn 3 dosin knappe af sølf og silcke blef betinget af hans vel. dosin for 1 ⷵ er tilsammen	3	ⷵ		
Summa	3	d.	3	ⷵ 12 β

AF REGNSKABSBOGEN 1670—94.

S. 119

d/ 6. may 91

hat meine l[iebste] an Christjana [v. Buchwaldt?] geschrieben
vndt ich an A. M. v. Gosche an Chr. A. Thomhß
Sørenß brachte sie forth.

d/ 17. may

an Ditlef Brocktorf, durch Frantz.

d/ 13 maij

an die Viere Eggen vndt die obristin.
den 13. octob. an W. S. vndt ingelegt an ober cammer
juncker Knut, eines mit Matz.
den 17 octobr. an Chr. Ad. Item Wolf Sivert vndt eins
ingelegt an die Viereggen.

Item an Hanß v. Qualen, eingelegt eins an A. M. Item
ingelegt eins an Fr. Olgard. Jochim Fridr. einen haußman
damit fortgesand.

20. octobr. den 20 octobr. an Wulf Sivert mit der fahrende post gesandt 6 rephuner vndt 2 hasen.
27. oct. mit der fahrenden an Chr. Ad. 6 rephuner vndt einen hasen.
den 15. an W. S. vndt ingelegt an Brand, Moth vndt Sehsted vom Dec. 8. dec. dat.

A. H. v. HOLSTENS OBLIGATION TIL PETER BØRTING

Jeg ADOLPH HANS VON HOLSTEIN, Kongl. Maytz. hoff raad kiendis och hermed for alle gjør vitterligt med dette mit obne breff for mig och mine arffuinger, att ieg rett vitterlig giæld er schyldig blefuen erlig och welfornehme mand PETER BØRTING, thj thusinde rix daller in specie, huor for ieg aff hannem haffuer bekommit fyllist och fuld werd til mit nytte och brug, som ieg udj alle maader er med benøyet, til dend for om melte summa de thj thusinde rix dr. att contentere haffuer ieg offuerdraget och transporterit thj thusinde rix daller in specie udj en obligation, som ieg aff de fürstl. herrer och brødre aff Norburg bekommit haffuer paa tolf thusinde rix daler in specie af dato Norborig dend 26. Aug 1664, ofuer huilchen obligation ieg iche alleniste haffuer erlanget hans kongl. Mayt: som offuer erfue lenßherre, allernaadigste confirmation af dato dend 15. Novembr. 1664, mens och brugelig immision af dato d/3. Decembr. 1665 och efter kongl. til forordnede commissariers paawißning samme mit pandt tiltrædet, dend sidste Decembr. i forne. aar brugt och nøtigt giort i det fürstl. godz Harchzprung paa Alsøe, som ieg och nu haffuer tillige med andre creditorer udj possession, aff huilchen giældz fordring meer bemelte PETER BØRTING her efterdags fra dend først kommende Mayo 1667 att reigne schall frihed hafue att maa antræde, besidde, niude, bruge och beholde for dend ommelte summa thj thusinde rix daller in specie capital och der efter paa følgende rette rendte, som hand sig haffuer saa nøttig att giøre, som han eller hans arffuinger best weed og kand, enten att selge, pandtsette eller bruge med lige saa goed och fuldkommen rett och magt, som ieg

det sielff ind till denne dag brugt och haft haffuer, indtill hand nøigachtig och schadiBløes capital och rendte efter obligationens liudelße betalt worder. Huilchen obligation ieg hannem och hans arfuinger for mig och mine arfuinger, een for alle och alle for een, frie hiembler och afstaar, for huer Mandz tiltalle, som der paa kand talle med rette, och derfor quiterit och kraffuesløeß ladet till euig tiid i alle maader. Och dersom saa scheede at noget af forommelte obligation och der udj aff mig frastanden thj thusinde rix daller blef forne. PETER BØRTING eller hands arfuinger afwunden med nogen rettergang enten geistlig eller weltlig for mig eller mine arfuingers wanhiemmels brøst schyld, det werre sig i huad maade det heldst werre kand, da beplichter ieg mig och mine arfuinger een for alle och alle for een at holde hannem och hands arfuinger for huer mandz tiltalle, som derpaa efter denne dag i nogen maader kand talle med rette, werre sig ved huad nafn det werre kand udj alle maader schadiBløes, mens de øfrige thou thusinde rix dr. capital med sin tilbørlige rendte fra for ommeldte 1. Mayo, saa well som dend gandsche rendte af de tholff thusinde rix daller, obligationens fulde summa att indfordre, indtil for ommelte 1. Mayo 1667 haffuer ieg mig forbeholden mig efter egen villie nøttig att giøre och der efter ingen widere prætentation paa samme obligation att haffue end de thou thusinde rix daller capital och der af efterdags faldene rendte. Dette till diß wissere, fastere och v-ryggeligere foruahring haffuer ieg til witterlighed dette med min haand och signet stadfæsted och bekræfted.

Actum Geldschouff dend 24. Martz Ao. 1667

L. S. ADOLPH HANS VON HOLSTEN

pp.

Indført i Højesterets Domprotokol 1672, S. 764b—765b.

A. H. VON HOLSTEN TIL GREVE FR. AHLEFELDT

Hoch vndt wolgebohrner Graff
gnädigster Patron vndt Herr,

Alle von Ewr. hochgräfl. Exc. im verwichenen jahr meinethalben gnädigst angewandten vorsorger vndt högst beforderliche recommendation, wie auch die darauf erhaltene königliche allergnädigste resolution wegen einbehaltung meiner contribution biß die königl. obligation bezahlt wehre, ist nuhn vnverhofft wieder zurück geleget vndt von dem H. Rentmeister contremandiret wodurch ich Gott weiß in högste betrübniß vndt elende gesetzt worden. Die exequieren wahren auf meinem hofe, ehe ich mein lebttag von der contrairen ordre wuste, weiß ich also keine andere zuflucht noch trost zu suchen als bloß zu Ew. hochgräfl/ Exc. hohe güte vndt gnade, mitt vntherthanigster bitte durch den högstgeltende intercession es dahin zu vermitteln, daß es bey der einmahl erhaltenen königl. gnade vndt ordre verbleiben möge es kan sich jährlich 6 a 700 rdr. betragen, welches ja ein geringer abgang in der königl. kriegs cassa, mihr aber eine einzige errettung meiner wolffahrt bey dieser beschwerlichen vndt bey sonst gar dienst vndt kraftlosen zeit ist. Will geschwiegen des großen schadens, vnkosten vndt beschwerligkeit, welche mir vorstünden, wenn ich nuhn von neuves vmb dies Norburgsche foderung ansuchung thun solte, welche ich ohne dehm schon fast gar ruiniert v. verderbet hat. Bitte durch Gott Ew. hochgräfl/ Exc. nehmen Sich doch meiner in so gerechter sache an, vndt helfen es gnädigst wieder zu voriger richtigkeit. All mein vertragen steht negst Gott zu Ihr. Vndt ich wünsche in ermanglung meines vermögens alle göttlichen segen vndt gedeyliche immer florierende prosperität über Sie vndt Dero gantzen hochgräfl/ hause vndt verbleibe in schuldigster devotion

Ew. hochgräfl. Exc.

vnterthäniger
dienstschuldigster
ergebnester
knecht
A. H. v. HOLSTEN

Oden See den 13 Martij
1684

pp

Original i Fr. Ahlefeldts Privatarkiv, Rigsarkivet.

KONCEPT TIL ET RIMBREV FRA ADOLF HANS VON HOLSTEN

Bruder ich wart mit Verlangen
 weil ich doch gebunden bin,
 daß du mögst nach meinem Sin
 bey mihr øl oc maad empfangen
 vdt in kurtzer Hertzensfrewd
 dich ergetzen diese Zeit.
 Damit ich mich könt' entbinden
 Kom doch morgen her zu mihr
 Børge Troll kombt auch alhier
 So wirdt sich wohl mittel finden
 daß fein lustig vdt fein frey
 Hansens tag gefeyret sey.
 Jørgen Scheel vdt Erich Bille
 Cobbelaw vndt andre mehr
 welche ich hier all begehrt
 werden bringen frewden fülle
 dan soll alles waß Hans kränckt
 in daß Weinglaß sein versänckt.

ADOLPH HANS VON HOLSTENS LIVGEDINGSBREV TIL IDE RATHLAU

Dero zu Dennemarck, Norwegen Königl. Mayt. hofrath ich ADOLPH HANß VON HOLSTEN zu Giel-
 schow in Fühnen erbgesessen uhrkunde vndt bekenne hiemit vndt in kraft dieses für mich und meine
 erben vndt erbnehmen, demnach meine vielgeliebte haußfraw, fraw IDE, des weyland wollgebornen herrn
 WOLF SIVERT RAHTLOWEN auf Geerbuy erbherrs nachgebliebene eheliche tochter mir an stat braut-
 schatzes unßer kleyder, kleynodien, perlen, goldt, bet vndt betgewand, kisten vndt kasten, wahren, fünf
 tausend rd. mit vndt zugebracht, ich auch dieser wegen von derselben fraw mutter, der auch wollgebornen
 fraw BARTIE CATHARINE RATHLOWEN, gebornen RUHMOHR genughafte versicherung empfangen, vnd also
 nach insonderheit zu Flenßburg entworfenen punctation künftigt aufrichtender ehe stiftung vndt pactorum
 dotalium mihr oblieget vndt gebühret gedachter meiner lieben haußfrawn hingegen etwas an gegengabe
 oder zum leibgedinge auf daß festeste zu vermachen vndt verleibgedinge, auch wegen ihrer gelder ver-
 sicherung gebührend zugeben.

Alß vermache vndt verschreibe derohalben ich ADOLPH HANß VON HOLSTEN für mich vndt meine
 erben hiemit bester vndt beständigster formb rechtens obgemelter meiner lieben hausfrawn, fraw IDE VON
 HOLSTEN über die von ihr mihr zugebrachten fünf tausent rthl. in specie nach schleißwig hollsteinischer
 ordnung vndt gewohnheit zur gegen vermacherung noch andere fünf tausend rd. guter wehrung, korn
 vndt schrots, vndt also in eine summe zehen tausend rd. nebenst noch ein tausend rthl. zur morgengabe
 dieser gestallt, da es sich nach den willen Gottes begeben vndt zutrüge, daß obgemelte meine haußfraw
 meinen todesfall erlebet, und ich für jtziger meiner lieben haußfrawn, fr. IDE VON HOLSTEN (welches der
 liebe Gott lange jahre vätterlich verhüten wolle) diese weldt gesegnen vndt für ihr versterben würde, daß
 alß den vndt auf solchen fall sie meine vielgeliebte haußfraw zorderst was an paraphernalien vndt andern
 eigenthümblichen gütern, wovon eine schriftliche designation vnter beyder hand ehist soll auß gefertiget
 vndt gegeben werden, eingebracht, dan auch obbelte eilfen tausend rthl. in des nechstfolgenden umb-
 schlags, octavis trium regum zum Kiel, nach meinen tödlichen hintrit gegen genugsahme versicherung
 daß obbenante fünf tausend rthl. gegen vermachungsgelder nebenst eintausend rthl. morgengabe nach
 meiner eheliebsten abscheiden, welchen Got ebenfals lange verhüten wolle, auß dieser welt an meinen
 erben hinwiederumb ohne einigen abgang, gefährde, schaden vndt kosten bahr von meiner liebsten erben
 sollen entrichtet werden auß meinen freyesten gütern zum voraus haben, nehmen vndt der zeit ihres
 lebens behalten nach gefallen gebrauchen, damit zu thun vndt laßen haben soll, ohne meiner erben vndt
 erbnehmen oder männigliches verhindern oder einrede, wie solches leibgedings recht vndt gewohnheit
 in diesen fürstenthümern Schleswig-Hollstein gebräuch und landsittlich ist. Vnd daferne meine erben

vndt erbnehmen mehrgemelter meiner lieben haußfrawn solche gantze summe der eilfentausend rd. den nechstfolgenden umschlag nach meinen tödtlichen abgang nicht wie obstehet bahr entrichten vndt bezahlen würden noch könnten solle ged/ meine erben gehalten sein meinen eheliebsten an gewißer jährl/ abgift, so lange sie lebet, sechs hundert vnd sechtzigh rtthlr. in specie zum Kiehl in ebenmeßigen octavis trium regum in einer vnzertheilten summe an guten vollgeltenden rd. sondern einigen schaden vndt unkosten baar zuerlegen vndt zubezahlen auch dieserhalben gnughafte versicherung zugeben. Im wiedriger vndt vnverhoften fall aber säumiger bezahlung soll meine hertzliebe ehefraw sich des juris retentionis nach habenden vermöge dieses leibgedings briefs forderungen zugebrauchen, guten fueg, macht vndt recht haben. Wie ihr dan vber dieses alles daß jenige was vermöge dieser fürstenthüern Schleswig Hollstein landgerichts ordnung ihr an haubenbandes recht vndt frewlicher gerechtigkeit mehr gebühret ebener gestalt aus meinen gütern zuerheben vnd haben hiemit außtrücklich vorbehalten wirt vndt soll vor contentirung deßen allen aus demselben zuweichen nicht schuldig sein, jedoch alles dieses mit dem bescheide daß meiner lieben haußfrawn soll vnbenommen sein vndt freystehen ob sie auf diesem fall sich dieses leibgedings brieffes gebrauchen vndt dran halten oder aber lieber zu meiner verlaßenschaft nach im reich Dennemarck üblichen lohr und landrechten wehlen vndt greifen wolle, da meine hertzliebe haußfraw, fraw IDE VON HOLSTEN, gebohrne RATHLAUEN vor mich ohne hinterlaßung von unß beyderseits erzeugten vndt noch im leben verhandenen leibeserben durch den zeitlichen tode von dieser weldt abscheiden würde, so soll auf ihre alßdan im leben verhandenen näheste erben alle eingebrachte paraphernalien so viel deren noch nicht consumiret und bey vorged/ todesfall an noch verhanden, nach obmentionirter specification nebenst den eingebrachten fünf tausend rtthlt. schlechter dinge wieder zurügk fallen vndt versammet sein, auch den nechsten umschlag von mir herausgegeben oder auch zeit meines lebens mit 4 p. centum jährlich verzinset werden.

Vndt damit meine liebste ehefraw vnd derselben erben auf dieses alles desto mehr versichert sein mögen so setze und verpfände ich ihnen aller meiner güeter, so ich ietzo habe oder noch künfftig erwerbe oder erlangen kan vnd magh, sie sein beweg oder vnbewegliche, vnd insonderheit soll dieserwegen hiemit vndt in kraft dieses mein in Fühnen liegendes adeliches guth Gielschow cum pertinentiis verhypotheciret vndt verpfändet sein, inmaßen ich für mich vnd meine erben vndt erbnehmen bey adelichen rittermäßigen inlagers verspreche alle daß jenige was in diesem leibgedingsbrife enthalten, ohngeachtet solches alles, oder deßen etwas, überhoffen denen gemeinen auch dänischen reichs rechten, satzungen vndt landes gebrauch zugeben adelich, ehrlich vndt woll zuhalten auch da wieder in geringsten nicht zuhandeln noch durch andere deßen ichtwas zu geschen verstaten, gestalt wieder die gethane verpflichtung mich oder meine erben nicht schützen noch zu staten kommen sollen, einige geist vndt weltliche rechten noch andere behülfliche mittel so bereits durch menschen sinnen erdacht oder künfftig mögen erdacht werden, als deren allen vndt jeden in specie læsionis vndt der regul renunciationem generalem non valere nisi præcesserit specialis ich mich hiemit für mich v. meinen erben aufs kräftigste begeben vndt verzeiche. Alles solches sonder arglist vnd gefährde zu mehrern uhrkund auch stehen fester haltung deßen allen was hierin verschrieben habe, ich ADOLPH HANß VON HOLSTEN für mich, meine erben vndt erbnehmen diesen leibgedings-brieff mit eigner hand vnter geschrieben vndt angebornen adelichen pittschaft besiegelt, so geschen Geerbuy

d/ 4. Martij Ao. 1670

L.S.

ADOLF HANß VON HOLSTEN

mp

Original — egenhändig underskrevet — i Indlæg til Fyenske Registre 1697 27/4 Nr. 17.

INVENTARIUM

af

LANGESØE

Gaard og Goeds

Saasom det eftter vorris Sal: Moders Død

befunden og vardert er

i vorris alliß nærverrelse

Langesøe d/: 14. Mart: Ao. 1701

SKIFTE BREF

Dend 17de Marty 1701

I laadegaarden befunder sig

eftterfølgende

i Ridestallen.

		rDr.	sch.
4 Graue Pferde	ein hengst ist 9 Jahr alt ein hengst ist 9 J . alt ein wallach ist 9 Jahr alt ein wallach ist 16 Jahr alt	80	—
4 Schwarze Pferde	ein hengst ist 7 Jahr alt ein hengst ist 9 Jahr alt ein hengst ist 8 Jahr alt ein wallach ist 7 Jahr alt	160	—
1 Junger grauer Hengst: 4 Jahr alt. behält br: Fridrich			
1 grauer Wallach	5 Jahr alt	16	—
1 gelbschimmel Jacob genant	9 Jahr alt	12	—
1 gelbschimmel Schinckerbroder genant	6 Jahr alt	15	—
1 Rotschimmel so hengst gewes:	9 Jahr alt	15	—
1 Rotschimmel wallach	5 Jahr alt	15	—
Jm Stuten Stall			
3 alte Studten	19 } 15 } Jahr alt 14 }	10	—
2 alte braune Stuten so trachtig à	14 Jahr alt	24	—
1 weisse Studte à	9 Jahr alt	12	—
1 braunbleße Studte so trächtig	9 Jahr alt	14	—
1 blauschimmel Studte	9 Jahr alt	14	—
1 braunschimmel Studte	7 Jahr alt NB ist sehr schlecht	10	—
1 gelbe Studte so trächtig	7 Jahr alt	20	—
1 schwarzbraune Studte so trächtig	7 Jahr alt NB Rasmus Persen von der sel. Mutter geschenkt	20	—
1 blauschimmelstudte	5 Jahr alt	12	—
1 graubleße Studte	5 Jahr alt	12	—
1 braune Studte	3 Jahr alt	10	—
1 graue Studte	3 Jahr alt	15	—
1 tunckel schimmelstudte	3 Jahr alt	12	—
1 braune Studte	3 Jahr alt	10	—
1 fuchs Studte sehr klein	3 Jahr alt	6	—
1 Rotschimmel Studte	3 Jahr alt	7	—
1 schwarze Studte	3 Jahr alt	9	—
Summa			530 —

1 braun hengstfohlen	} à 2 Jahr alt	} 2 schwarze 2 schwarze	9	—
1 schwarzbr: hengstfohlen			12	—
1 braunstutfohl.			8	—
4 schwarze hengstfohlen			22	—
1 schimmel hengstfohl			20	—
1 braun Stutfohl:			11	—
5 füllen so einjährig seindt			9	—
			30	—
<hr/>				
48 Stück				

An Kühe, undt jungvieh befindet sich folgendes.

20 Kühe, so von 10 biß 20 Jahr alt seindt	60	—
25 Kühe, so von 6 biß 10 Jahr alt seindt	100	—
4 junge Kühe, so vier jährig	10	—
10 quagen, so vierjährig	30	—
1 grauer boll, so 6 Jahr alt ist	6	—
1 schwarzer bol 4 Jahr alt	3	—
2 ochsen, ein rotter, ein grauer à 8 Jahr	10	—
1 schwarzer ochse à 5 Jahr	3	—
8 schwarze ochsen à 3 Jahr	32	—
1 sort[!] quege à 3 Jahr	3	—
31 Stück jung vieh à 2 jahr	80	—
15 jährige Kälber	25	—

119

50 stück schaffe	40	—
30 schweine klein undt gross	25	—

Waß sich in der scheune, vndt auf dem boden, an ungedroschen Korn befindet, wie auch gedroschen.

300 thr. gedroschen undt ungedroschen Rocken à 7 ½ Dänsch	350	—
30 ton. gedroschen gersten à 7 marck Dänsch	35	—
100 ton gedroschen undt ungedroschen habern à 3 marck Dänsch	50	—
130 ton gedroschen undt ungedroschen buchweizen à 32 sch	86	—
3 schippfundt gereuchert Speck à 10 rDr.	30	—
10 tonne Malz à 4 marck lübsch	13	—
4 tonne buchweizen grütz à 2 rDr.	8	—

Summa 1650 —

Waß sich an goldt, undt juvelen befindet

2 guldene, schwarz ammelirte, undt mit kleinen tafelfsteinen besetzte armbänder	84	—
2 also genante guldene rosen mit kleinen tafelfsteinen besetzt	72	—
1 gulden anckerhen, schwarz ammelirt, mit 5 kleinen steinen	12	—
1 goldene kleine kette	5	—
1 goldener ring, mit ein tafelfstein	60	—
1 goldener ring mit 7 tafelfsteinen	25	—
1 goldener ring, mit 14 kleine steine	16	—
1 goldener ring, mit 4 steine	6	—
14 goldene stiftgens, jedwede mit einem steinchen	10	—
16 goldene rößgens	5	—
2 knöpgens mit kleine diamanten	10	—
2 kleine ringe mit steinchens	10	—

Waß sich an silber zeug befindet.			
1 grosse ganz vergulte schaale	wieget	89 loth à 24 sch.	44 24
1 grosse getriebene inwendig vergulte kanne		110 loth à 24 sch.	55 —
1 dito, so etwaß kleinere		73 loth à 24 sch.	36 24
1 dito so noch kleiner		34 loth à 24 sch.	17 —
1 dito mit wafen drauf gestochen		38½ loth à 24 sch.	19 12
1 grosser inwendig vergulter becher, mit ein dekel		39½ loth à 24 sch.	19 36
1 getriebener becher mit einen deckel		22 loth à 24 sch.	11 —
1 dito klener		14 loth à 24 sch.	7 —
6 alte Potbecher		89½ loth à 20 sch.	37 14
3 kleine inwendig vergulte tumlers		14 loth à 24 sch.	7 —
1 salz faß		41 loth à 20 sch.	17 4
6 kränse		99 loth à 20 sch.	41 12
1 grosser leffel		26 loth à 20 sch.	10 40
13 leffel		44 loth à 20 sch.	18 16
2 kleine ganz vergulte becher		24 loth à 25 sch.	12 24
1 klein schachtelchen		6 loth à 24 sch.	3 —
	Summa		2322 14

Waß sich an Zinnen Zeug
befindet

15 lißpfundt alt Zinnen, dass \mathcal{Z} à 7 sch.	35 —
3½ lißpfundt gut Zinnen, dass Pfundt à 10 sch.	11 32

Kupfer undt Messing

291 Pfundt alt Kupfer à 7 sch. dass Pfundt	42 21
50 \mathcal{Z} alt messing zeug à 4 sch.	4 8
alles eisern zeug vndt blech	5 —

Hölzerne Kisten undt Kasten, sambt dem vbrigen
leinen-zeug, undt garn ist getheilet worden.

hirauf folgen noch ein undt ander kleinigkeiten,

1 stück heel Dammasch	20 —
1 grauwercks Mantel	3 —
1 beutel mit Eder-duhn	5 —
1 gestribte tischdecke	7 —
8 gestriebte küssen	
4 grüne mit blumen genehete küssen à 16 sch.	1 16
5 mit Creuzstichen genehete küssen à 16 sch.	1 32
1 tischdecke, mit Creuzstichen, undt frensen	6 —
1 überzug, über einer bancke	2 —
4 gelb undt schwarze sammitten küssen à 16 sch.	1 16
1 sammitten tischdecke, mit blaue bluhmen	4 —
10 rohte sammitten küssen à 1 rDr.	10 —
1 rohte sammitten tischdecke	12 —
3 stück blaue taftten gardinen mit ein küssen	7 —
4 gelbe taftten gardinen	5 —
1 gelb gesticktes Camfutter	2 —
3 stück alt Moren gardinen	1 —
1 roth atlaß Kamfutter	1 —
3 stück weiß vndt roth geflamte gardinen	2 —

2 von gulden stück gemachte kinderzeug	15	—
1 grün Dammasch küssen		16
1 alte sammitten tischdecke	1	—
1 lederne tischdecke		16
	2528	27
42 ʒ winter wolle à 6 sch.	5	12
70 ʒ sommer-wolle à 8 sch.	11	32
6 stühle à 48 sch.	6	—
1 breiter stuel		16
1 Eyserner beßmer	1	9
1 schreibtisch, nebst andre Rummeleien	1	—
1 schwarz contoir	6	—
1 Spiegel	2	—
vergult leder in der Stube	20	—
1 alte verdorbene kutsche	2	—
von dem bettzeug seindt sechs von den besten unter unß allen getheilet: die vbrige alte betten, undt bettstellen, oben undt unten, in hause, Stühle, bencke, Milch Zeug, vndt brauzzeug, es sey auch, waß nahmen es habe, wirdt alles taxirt vor		36
	Summa Summarum	2600

JORDEBOG

af Langesø gaard og goods,
 saasom det sig, eftter vorris saalig for Eldris død
 befunden hafver
 og Eftter den Ny-matricul ved landmaalingen
 beregned er.

Langesø-hofvidgaard er i Hartkorn med Skauskyld	ton 28	schip 7	virt. 3	alb. 2
Byndergods, som følger.				
Nellemos-gaard	4	1	2	
Nellemose Huuss. Steg Andersen	»	1	1	»
Snagedall	1	3	2	1
gammel ballum	2	7	3	2
Ny-ballum. Hanss jürgensen	4	6	1	1
Ny-feste, Peder andersen	3	»	»	»
Røe Mülle. Larß Hanßen	3	»	3	1
Mülle Skyld } 2 t. 4 sch jordeskyld } 4 - 3 - 1				
Katzhein	4	2	»	2
Süsemose, Andres persen	2	»	»	»
Peter jürgensen Ballum i Soehuset	2	4	»	»
Ruge				
Jürgen Raßmussen	7	3	»	2
Per Larßen	1	7	»	»
Nelß Schreder et Hueß, foruden jord	»	»	»	»
Rassmuß Persen, et jordißløß hueß	»	»	»	»
Fastrup				
Raßmuß Nelsen	10	4	»	»
Raßmuß Andersen	2	6	3	»
Raßmuß Jürgensen Ballum	3	»	2	2
Raßmuß Jensen	7	4	»	»

	Røe = Skauss=gaard.					
Peder Knudsen		8	6	2	1	
Skauskyld		»	2	»	2	
	Morud=gaard					
Jürgen Raßmussen		5	1	2	1	
skauskyld		»	1	1	2	
		105	»	3	1	
			ton	schip	firt.	alb.
	transport	105	»	3	1	
	Morud					
Nelß Nelßen		2	4	1	1	
	Tagerud					
Jürgen Jürgensen		3	4	2	1	
	Kielleby					
Jürgen Jenßen		3	3	3	1	
Kirckejord		»	»	1	»	
	Wefling Sogn og Bye					
Hanß Larsen Degn		3	6	»	1	
Raßmuß jürgensen Krogmand.	Kirckejord	»	1	1	»	
	Wedde					
Peder Michelsen		3	3	3	1	
Skauskyld		»	»	2	1	
	lile Kiøbeskau					
Jürgen ohlsen		1	4	»	1	
	Store Kiøbeskau					
Paul Mortensen, af Kirckejord		»	4	1	»	
	Syndersø Sogn og bye					
Raßmuss ohlsen		9	6	1	»	
H. Knudt		4	2	3	1	
Hanß Hansen		7	6	»	»	
Erich Hansen		7	5	2	»	
Anders Knudsen		7	3	2	2	
Jens ohlsen		8	»	2	»	
Hanß Matzen		1	6	2	»	
Jürgen Hennigsen		1	1	»	1	
Raßmuß Nelsen af Kirckejord		»	4	»	»	
Jeppe Andersen		6	3	3	1	
	Skamby=Sogn. ullerup.					
Nelß Hanßen		6	1	2	»	
	Torup					
Nelß ohlsen		3	»	»	»	
Wigers=løf Kirckejord		38	4	»	»	
Wefling-Kirckejord		22	»	»	»	
		248	7	2	1	

	af	ton	schip	firt.	alb.
	forermelte Jordebog befindes, efterfølgende jordegods, at verre ganske øde				
Nellemos-gaard		4	1	2	»
Schnagedal		1	3	2	1
Gammel ballum		2	7	3	2
Katzheine		4	2	»	2
	Ruge				
Jürgen Raßmußen		1	»	»	»
	Fastrup				
Raßmuß Nelßen		10	4	»	»
Raßmuß Jürgensen Ballum		3	»	2	2
Raßmuss Jensen		7	4	»	»
	Wedde				
Peter Michelsen		3	4	1	2
	Synderse				
Raßmuß ohlsen		9	6	1	»
H. Knudt		4	2	3	1
Andreß Knutsen		7	3	2	2
Jens ohlsen		8	»	2	»
Hanß Matsen		1	6	2	»
Jürgen henningsen		1	1	»	1
Jeppe Andersen		6	3	3	1
Wigerslef-Kircke		38	4	»	»
Wefling-Kircke		22	»	»	»
		138	»	3	2

NB. det Kircke Skyld, blifver regned i blant det øde gods, ey alleniste, for di det ey kan brugis til gaardens completering, mens end og, for di at gaarden i sig selfver ey er completeret.

Det er og hermed, af os samtlig for got befunden at efttersom der findis 138 tønner gods, at verre ganske øde, saa at der hvercken staer stick eller stafve, og derforuden, til gaardens completering, fattis ved 40 tønner, saadant at tilskaffe, ville falde heel beschverligt, saasom ingen beleilig byndergods, her omkring er at bekomme, da at sette det øde gods, tønner for 30 rdr: og alt det andet, som er besat, tønner for 40 rdr: i mellem hvos Syskende.

110 tønner 6 skiepper 2 fierink: 2 alb: besetted gods. tønner beregnet til 40 rDr.	4433	16
138 tønner — skiep: .. 3 fierrink: .. 2 alb: ganske øde gods. tonden beregnet til 30 rDr.	4143	21
248 t. 7 sch. 2 fir: 1 alb.	8576	37
Vdj Syndersee Kircke findis en begravelse som koster	50	—
alt løbøred som findis udi dette Jnventarium at verre beregnet. belober sig	2600	—
Summa Summarum	11226	37

Herimod findis efterfølgende gield, som os hid intil vitterlig er

	rDr.	schl.
Hanß Paulsen laut rechnung	656	32
Admiral Gedde, laut obligation	315	—
an verfallener contribution	230	—
Burgem: Jens Christensen, laut obligation	210	—
an verfallenen lohn zu die dienstleute	173	8

dem Regiments schreiber Munck laut obligation	172	24
Nels Rassmussen in odensé laut rechnung	107	39
seel: obristl: witwe Sesteds	100	40
br: Wulf	100	—
Aptecke Westen, laut rechnung	63	15
obristin Erfin	60	—
R. Persen vor ein Pferd. Eva vor ein Kuhe	24	—
schneider, laut rechnung	14	46
H. Christen	13	16
bürgermeister in foborg vor salz	10	32
aptecker in Kiel laut rechnung	7	32
groschmits rechnung	4	5
schuester in odensé	4	—
	Summa	2268 1
noch eine frau in odensé laut rechnung	5	16

At dette forskrefvene Jnventarium, saadant richtig, og af fremmede vardered, og taxered er, og der for en extract af Capitalen, til allis vorris underretning giort hafver, hafver vi samtlige Sy-skende dette

underskrefven Langensé d: 16 Mart:

Ao: 1701

Summa vom ganzen Capital, som befindis udj jordegods, og løbøre, beløber sig	11226 Reichst: 37 sch:
Gield og Skyld, som hvos hidintil bevist er, beløber sig	2273 - 17 -

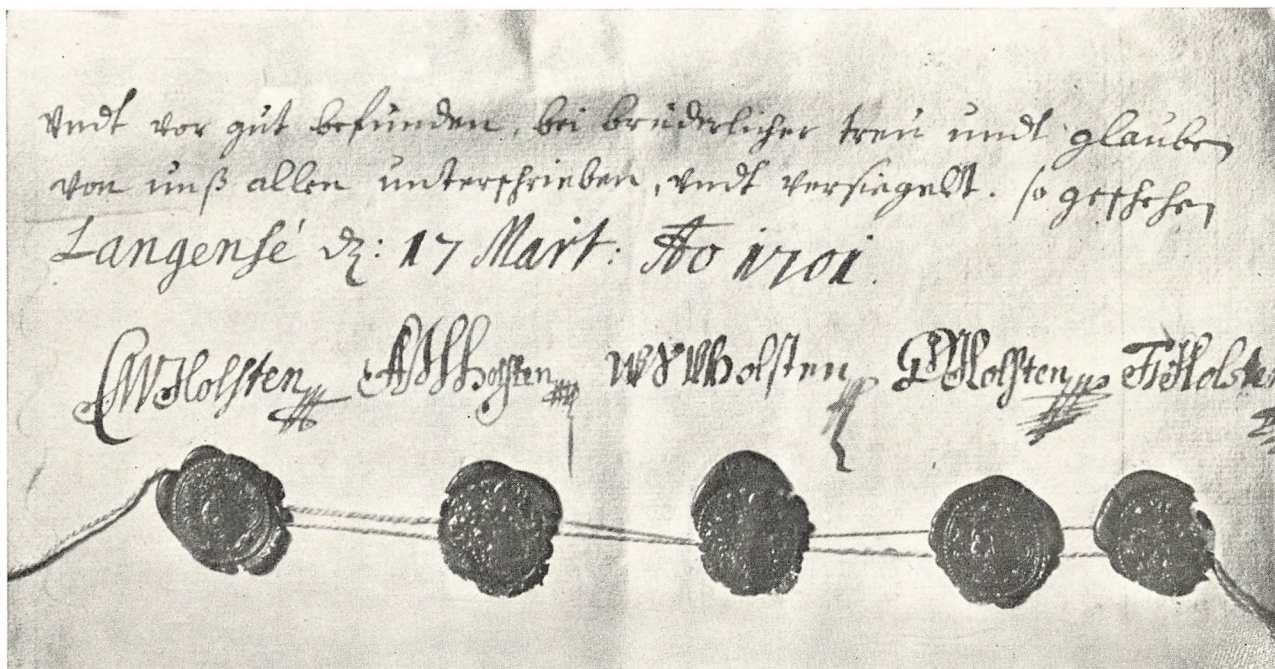
Eftter at denne gield blifver tagen fra Capitalen, resterer til vorris allis deeling	8953 Reichst: 20 sch:
--	-----------------------

AUFSATZ

wie undt auf waß arth, es zwischen unß geschwister, bey theilung (bei theilung), der von unßern Seel: Eltern nachgelassenen gütern, sol gehalten undt observirt werden.

Alles auf hofe, befindliche Pferde undt vieh, ingleichen an gedroschen undt ungedroschen Korn, alle in dem hause befindliche mobilien an juvelen, gold undt silber, undt andern sachen, waß nahmen es auch haben kan oder mag, nach dem, von unß allen unterschriebenen jnventario, undt unter unß, nebst zweien andern fremden leuten vor ein gewißes taxirt worden, sol alles zu gelde angeschlagen werden; nebenst allen nach der seel: Eltern aufgesetzen undt hiebei angefügten Jordebog, befindliche baur- undt landgut, vndt zwar eine tonne Hartkorn, nach ihre Königl: Mayest: allergnädigst angesetzten taxt, undt capitells Kauf: jede tonne besetztes gut zu 40 reichst: wüstes gut aber, zu 30 rDr: berechnet werden, wan nun dieses alles zu einen Capital geschlagen, undt alle befindliche, undt wissentliche schult, an wem, undt waß es auch sein mag, von obigen capital abgezogen wirt, sol unter unß allen eine gleiche theilung gemacht werden, wovon die Schwester, dem gewöhnlichen gebrauch nach, eine schwester part geniesset. Vnser bruder Fridrich, weilen er daß gut, an sich selbst, an zu treten, sich nicht unterstehet, bekomt sein theil, so viel ihm, nach unsrer geschlossenen rechnung zu kommen kan, an bahren contanten gelde heraus, undt zwar von denjenigen, welcher possessor, vndt herr, von dem gute wirt: wir übrigen drei brüder, setzen obenbemeltes gut Langensé, auf loß, undt derjenige welchem selbiges, durchs loß, oder glück zu-fallen wirdt, behält alles, nach dem, von unss allen [Plads aaben] inventario, so wohl an beweglichen, alß unbeweglichen gütern, wass nahme es auch haben kan, oder mag, undt bezahlet gleichfalß and denen andern geschwistern ihr part mit bahren gelde heraus: falß an einen jedweden, eine förmliche obligation gegeben wirt, sollen folgende conditiones observirt werden. 1. sol der Possessor nicht befugt sein ohne der geschwister consens etwaß von dem gute, an jemanden zu verpfänden, 2. sol keiner, von die geschwister befugt sein, dem Possessori vom guth, daß capital, im ersten jahre, auf undt loß zu kündigen, welches anfängt d. 11 Jun: dieses izt laufenden jahrs, biß d. 11 Jun: des zukünftigen 1702 ten Jahre. 3. solte einer unter unß, sein capital hernachmahls nötig haben, undt solches nicht länger wollen stehen

lassen, sol er befugt sein, seinem bruder dem possessori daß capital ein virtel jahr vorhero loß zu kündigen. 4. Vndt weile wir, alß geschwister, es nicht so genau mit ein-ander nehmen wollen, massen es dem Possessori des gutes sonst alzu schwer fallen würde: sol keiner unter unß, mehr alls 4 pro centum geniessen. 5. sol der Possessor des gutes nicht befugt sein, daß guth, in die ersten 3 Jahre an jemand fremdes zu verkaufen noch sonsten, auf andre arth, zu ruiniren. 6. solten wieder vermuthen, hir oder dar, noch einige schulden sich finden, welche die seel: Eltern solten nachgelassen haben, sollen selbige waß nicht hiroben angefügt von unß sämtl: bezahlt werden. 7. sol der Possessor, alle diese beigefügte schulden im ersten jahre abtragen, 8. sol der Possessor seinen andern geschwistern eine solche versicherung geben, wie sie es verlangen, von ihr capital.

Zu desto mehrer versicherung, ist dieses von unß allen, vor der loßung, consentirt, vndt vor gut befunden, bei brüderlicher treu undt glauben von unß allen unterschrieben, vndt versiegelt. So geschehen Langensé d. 17 Mart: Ao 1701.

C. A. v. HOLSTEN A. M. HOLSTEN W. S. v. HOLSTEN G. D. v. HOLSTEN F. v. HOLSTEN
L. S. P. L. S. mp. L. S. pp. L. S. mp. L. S. mpria.

Saaviit Hr: Cammerherre VON HOLST her af har ladet ud Copiere i Sagen Contra Hr. VESTERGAARD er befunden rigtig med denne original, inden Langesøe Bircke Ræt d. 23 Nov. 1762.

Paa et Omslag, hvori Dokumentet ligger, er der i nyere Tid skrevet en kort Extrait af Skifteforretningens Indhold. Dette ender saaledes:

... og dend heele Boe beløb sig til beholdene Midler = 8953 Rdl. 20 β hvoraf enhver af Junckerne haver faaet = 1989 r. 3 ½ 9 ¼ β og Frøikenen = 994 r. 4 ½ 12 ¼ β. Gaarden haver de 3de Junckre kastet Lod om og er tilfalden Juncker GODSCHE DITLEV VON HOLSTEN d: 17 Martis 1701.

Holstenshuus Arkiv LXVII. B. Nr. 2.

UDDRAG AF SKATTEREGNSKABERNE

ODENSE-RUGAARDS AMTERS KOP- OG KVÆGSKAT 1687, S. 198
Virsløv Sogn

	Langesøe	Rd.	⌘	β
Hr. Justitz Raad HOLST og Frue		24	—	—
3 Børn		18	—	—
1 Skolemester		4	—	—
2 Karle		4	—	—
4 Karle til Stutteriet		8	—	—
5 Piger		10	—	—
2 Heste		2	—	—
10 Hopper		10	—	—
1 Hingst		1	—	—
25 Køer		12	3	—
33 Stk. Ungkvæ		4	—	12
38 Faar		1	3	8
23 Suin		—	5	12
Fr. ØLLEGAARD RATLOV er udj slett tilstand		8	—	—
1 Barn		4	—	—

ODENSE-RUGAARDS AMTERS KOPSKAT, MANDTAL 1699—1700, Nr. 36,
dateret 15. December 1699.

	Langesøe	Rd.
Velbr. fru Jutzitz Raads IDE RATHLOU		18 Rd.
1 tiennere JØRGEN GERTSEN		2 —
1 karl ANDERS CLAUSEN		2 —
1 karl JENS SØFRENSSEN		2 —
1 karl JENS CHRISTESEN		2 —
1 pige ELSE		2 —
1 pige KAREN		2 —
1 pige DORTHE		2 —
1 pige ELLEN		2 —
1 pige KAREN		2 —
1 pige IDE ØLLEGAARD		2 —

Samme Sted. Bilag: Mandtal paa Kopschatten til d. 31. december 1699 og til
d. 15. februari 1700.

Velbaar. frue	18 Rd.
4 Karlle	8 —
6 Piger	12 —

.....

Penge hafuer Jeg inte Paa Rentte efter for ordningen saa sandt gud Skal hielpe mig

Langesøe 1700
Adolph Hans von Holsten

FOLKESAGN

1.

AFSKRIFT AF OPTEGNELSER SENDTE TIL HISTORISK SAMFUND FOR
FYNS STIFT AF ARKIVAR HANS ELLEKILDE, DANSK FOLKEMINDESAMLING

951. Egn Vigerslev. (N. M. 2' Afd)

J. F. Boesen: Beskrivelse af Vigerslev og Veflinge II, 250.

Nellemose. Jomfru dræbt paa Jomfruholmen.

11) En Deel af Engen ligeud for Nellemose skal tilforn have været Søe, og deri en skovbegrøet Holm, nu kun en i Engen udløbende Jordtunge, som kaldes Jomfrue Holmen, hvor en Jomfrue, andre sige 3, skal være dræbt, og hvor der endnu meest mod Højtiden skal høres fæle rædsomme Skrig.

Fru IDE paa Langesø, hentet af Djævelen.

jf. Rug. III 148 f., 151. Fy. S. X 82.

11) Udenom Nellemose er endnu Hovedgaardstaxt, saavel som til Huuset selv, og man har endnu Sagn om Hoverigang i gamle Tider dertil, samt at Levemaaden da har været ussel for de Fattige og simpel for de Rige, saa at Fruen paa Nellemose gik selv ud i Marken med Grød til sine Folk.

Denne Frue var formodentlig den Frue IDE, om hvem man endnu har saa mange Fortællinger. Om hende hedder det, at hun først skal have boet paa Nellemose, førend hun kom til at boe paa Langensø, og at hun skal have været saa fattig, at hun bagede Boghvedepandekager og smurte Panden med Fleskesver. Da skal Gaarden (Nellemose eller Langensø) kun have været i sit Tilliggende til en Snees Kiør, og dens Jord ligget ud imod Brunsvig Stederne til. Derimod var Konen i Ulstrupgaard skjønt en Hovningsgaard riig og til hende maatte Fru IDE ofte tye i sin Forlegenhed, naar hun enten skulde have mange Folk eller Fremmede, for at laane et og andet. Hun var ellers meget stræng imod Folkene, og undte dem ikke den Føde, de behøvede. Derimod holdt hun meget af Hunde, og havde 60 af disse, dem hun var overordentlig god imod, og ingen maatte forhindre dem i at gaae op paa Bordet, naar Folkene skulde spise, og tage først hvad de vilde. Paa disse Hunde satte hun alting, og blev selv fattig. En Gang kom hendes Søn, som var Marskalk, og boede paa Søegaard, til hende, og bad om Penge til sit Krigstog, men hun havde ikkun 4 sk. at forstrække ham med. Forbittret herover bebreidede han hende, at hun satte sin Formue til paa sine Hunde, hvormed hun ellers kunde have hiulpet sine Børn. Befalede dernæst at man skulde samle ham alle hendes Hunde i Gaarden, og gik selv op paa Svalen over den store Dør paa Stuehuset, og skiød dem der en efter den anden ihjel. Imidlertid har hun vel snart faaet sig andre igien. En Nat fik Kudsk og Tiener Ordre, at komme for Døren med den forspændte Kareth, Fruen satte sig deri, og da Kudsk var kommet i den gamle Allee, som var i den nuværende Kiøkkenhave, spurgte han Fruen, hvor han skulde kiøre hen; men hun svarede, at han blot skulde kiøre ligefrem. Paa en Gang hørte han ikke mere Karethens Skrummel; intet gav nogen Lyd eller Bevægelse som om Vogn eller Heste berørte Jorden, kun kunde han mærke, at de kom igiennem Luften. Omsider kom de til en stor Gaard. Fruen stod af, og gik ind; de andre blev holdende, men da det varede længe, og var et bælmørke og hæsseligt Uvejr, stod Tieneren af, og kigede igiennem Nøglehullet, og saae da, at Frue IDE sad, og blev kæmmet af en Person, saa at Blodet flød efter Kammen. Omsider kom hun ud, stæeg i Karethen, og de kiørte bort paa samme Maade, som de vare komne, til de naaede samme Sted i Alleen hvor Allarmen var ophørt, de hørte da atter Hestenes Trampen og Vognens Rummel, og vidste saaledes at de vare paa Jorden igien. Saasom hun havde forskrevet sig til den Onde, saa vidste hun ogsaa hvad Tid og Time hun skulde døe. Da Tiden kom, som var en Søndag, lod hun alle Folkene gaae i Kirke uden Tieneren, som jevnlig maatte gaae ud og see i Luften efter Dievelen, som og omsider kom, og førte hende ud af et Vindue med sig. Tieneren som saae ud af Nøglehullet efter Fruen, tilsatte sit Helbred; og i gamle Langensø Bygning sad Blodet af hende paa Væggene i det Værelse, hvor Fanden havde taget hende. Da hun var død, tog alle hendes Hunde til at tude, og fare ud igiennem de lukkede Vinduer, saa at der ikke blev en heel Rude paa Gaarden, uden at man siden saae dem mere. Efter hendes Død blev der sendt Bud efter 2 Naboe Koner, nemlig Konen i Ulstrup og Konen i Nyekiøbing, for at lægge hende i Kisten, men de fandt naturligviis ikke hendes Liig, og maatte i Steden for det lægge nogle Stene i Kisten. Hver af disse Koner fik saa en gammeldags Sølvspiseskee i Foræring, for at tie dermed, hvilke længe derefter skulde have været i Familiens Eie. Siden spøgede Frue IDE skrækkelig, og man saae hende ofte kiøre med 4 sorte Heste,

hvis gloende Tunger hængde ud af Halsen, giennem Rue Gade om Natten. Ængstlige og Misfornøjede over denne Natteuroe strøede Beboerne Hørfroe tvers over Gaden ved Rue Smedde; men da Fruen atter kom, og nu ikke mere kunde komme over dette Sted, foer hun under Jorden, hvorved der blev et gruligt Bulder og Brusen, som om Byen skulde have forgaaet. Tilsidst blev hun nedmanet i sorte Mose, som er sønden for Gaarden i Dyrehaugen tæt bag ved Gaardens Materialhuus.

Amtmanden paa Nellemose (= Langesø).
jf. Rugaard III 149, Note. Fy S. X 82.

11) Paa Nellemose siges ellers forud at have boet en Amtmand, som og efter sin Død maatte gaae igien, og som man endnu for 15 Aar siden saae komme gaaende langs igiennem Aaen efter Nellemose til med en stor 3kantet Hat med Guldtræsser om. Af denne Amtmand troer man de 3 paa Jomfruholmene myrdede Jomfruer har været Døttre.

Spøgeri i tidl. Rettergang i Møllegaard.
benyttet Rug. III 25.

12) I Møllegaard skal tilforn have været Tinghuus og Dommerstoelen foreviises endnu; men da Tingstuen, som var i den nordre Ende eller Gavl af den vestre Ladelængde tæt op til Stuehuuset, blev forandret til Karleherberge, da skeedte det hver Nat, naar Karlene ved deres Hiemkomst om Aftenen havde sat deres Kieppe i den Krog, hvor Dommerstolen havde staaet, at disse Kieppe kom op at slaaes indbyrdes, og at denne Kieppedands ikke ophørte før Karlene maatte staae op og flytte dem i en anden Krog. Dette Spøgeri ophørte først da denne Længde Huus blev ombygget.

Langesø og dets oprindelse.

13) Hvor lille og ubetydelig Langensø fra Begyndelsen har været, efter Sagnet blot som en god, stor Bondegaard i sit Tilliggende, skønnes bedst af de mange omkring den beliggende tilforn store og nu for det meste nedlagte eller dog for at forstørre Langensø reducerede Gaarde, saa som en stor Gaard, nogle siges end dog en heel Bye, i Langensø saa kaldede Siøremark; en anden stor Gaard Ulstrup Gaarden kaldet, som laae hvor Gartnerhuuset nu er, Sverupgaard, der i ældre Tider skal have været 7 Gange saa stor som nu, i det den af de 7 Lægd, der før blev drevet til den, ikkun beholdt det ene tilbage, og de øvrige bleve lagte deels til Nyevestrup og Bredberg Stederne og deels til Langensø.

Nyekiøbing, der og før var en stor Gaard, men nu kun et Boelsted; Snogedal en stor Gaard, nogle siges enddog en lille Herregaard, der laae i den saakaldte Enemærke Mark; men nu er aldeles afbrudt; Limkilde skal og have været en stor Gaard, hvortil hele den saakaldte Limkildemark hørte som nu er en af Langensø Hovmarker, Blesberg der og tilforn var en stor Gaard, hvortil hørte hele Blesberg Skov, men er nu kun et Boelsted, da Skoven og mere af dens Tilliggende er lagt til Langensø; Store Ballen en Gaard, som er nedbrudt, da de to Brunsvig Steder ere byggede paa dens Jord; men det meste deraf henlagt under Langensø; endelig Nellemose, herom ovenfor.

2.

NORDFYNSK BONDELIV I MANDS MINDE
AF CHRISTINE REIMER. IV—V. 1919. Side 753.

Fru IDE til Langesø.

Fru IDE RATHLOU paa Langesø var en i sin Tid meget omtalt Dame, der har afgivet meget Stof til Folkesagnet, men hendes Historie ligger et Hundrebaar længere ude. Hendes Navn er dog ikke uddød. I den Skov, som omgiver Langesø Slot, gaar man paa den Vej, der fra Jernbanestationen fører til Slottet, forbi en saa mægtig, bred og statelig Bøg, at man lægger Mærke til den — det er lige foran i Skoven paa højre Haand — dette Træ kaldes endnu Fru IDES Bøg.

Fru IDE var gift med den første HOLSTEN her i Landet og blev Enke 1694. Paa en meget righoldig Udstilling, som »Fyens Stifts patriotiske Selskab« afholdt i Odense i 1904, var ogsaa fremstillet hundredaarigt Bohave fra et Borger- og et Adelshjem. Adelsstuen var udstyret med Empiremøbler fra Langesø, og paa Væggen saas bl. a. et Maleri af Egnens kendte Spøgelse- og Sagnfigur Fru IDE til Langesø.

Sagnet tillægger Fru IDE, at hun var karrig mod sine Folk, men ødsel mod sine mange Hunde, som hun var omgivet af. — Paa Maleriet ses hun med sin højre Haand klappende et Myndehoved. — Da hun døde Juleaften 1700, for alle hendes Hunde gennem Vinduerne, saa der ikke blev en hel Rude paa hendes Gaard.

Efter sin Død kørte hun om Natten »med Fire«. Hestene havde gloende Tunger. I Landsbyen Rue (Befolkningen siger Ru), strøede man Hørfør paa Vejen for at blive fri for dette Nattespektakel (261). Men Fru IDE for saa frem under Jorden, hvad der kun medførte end værre Bulder og Brag. VEDEL SIMONSEN har optegnet en Del Træk om hende som Vidnesbyrd om og Prøver paa Landalmuens daværende Overtro.

Fortællinger om hendes Dødsmaade — den samme som (se Side 680 f.) »Generalens paa Dal-lund« —: at hun for ud gennem Vinduet afhentet af Djævelen, og at man maatte lægge Sten i hendes Kiste, samt Fortællinger om hendes Gengangerfærd lever endnu i Egnens Spøgelseshistorier. Det hedder sig, at hun er manet ned i Sømosen, som ligger faa Minutters Gang fra Langesø. — Der er et gammelt Ord, der siger, at det er den bedste Frugt, som Fuglene hakker i, maaske kan disse Ord netop overføres paa mange af de Mennesker, som Sagnet ved mest om, og som Almuens gamle Historier stiller i et skævt Lys? — Karl Hansen: »Danske Ridderborge«, 1876, S. 184 skriver noget lignende om Fru IDE: »— enten saa Almuen har Ret, der mener, at Fanden hentede hende ud af et Vindue, eller Degnen i Vigerslev, der skrev i Kirkebogen: 1701, den 14. Januar, blev begravet den højædle og velbaarne nu salige Fru IDE RATHLOU til Langesø.«

Fru Ides Bøg

Langesø

LISBETH BRYSKES VAABENBOG

VON HOLSTEN

(malet Vaaben) i Vaabent er skiolden deelt i 2de part udj det ene feld er en Sort flackt Øren i det andet feld som er Guld er 3 Røde bielcker, ofen paa Hielmen er 2 Røde plumaser, og en Gul. Ørnens fod schal være gul.

- Ao 1667 kom Hr. ADOLPH HANSS VON HOLSTEN i Fyhn til Gielschau, med sin Frue, som heete frav IDE RATHLAU, dj var begge fra Holsteen, dj hafde sammen 5 Børn, 4re Sønner Een datter,
1. Søn, CHRISTIAN ADOLPH VON HOLSTEN, som var Obrister her i Danne $\&$ var Herre til Finstrup som nu kaldes Holstenschuss, hand blef skutt i Skone Ao 1710, var ugiftt
 2. Søn, WULFF SIGWARDT VON HOLSTEN, velbestalter Major i Danne $\&$ bode paa sin fædernesgaard Gielschau, var giftt med Estats-Raad JØRGEN SCHEELS og Fru ELISABETH BILLES Datter Fru JDE SCHEEL. hand døde 1718.
 3. Søn Hr. Obrist GOSCHE DETLEF VON HOLSTEN som bebor sin fæderne Gaard Langense, hand Erigerede Finstrup til en Stamhuss, som kaldis nu Holstenschuss, hand er giftt med en VON KNUTH.
 4. Søn FRIEDRICH VON HOLSTEN Hoff Marschall ved fyrsten aff Holsteen til Eutin. var ugiftt. Den ene Datter ugiftt er Chanonesse i Pretz Closter i Holsteen.
- Ao 1730 d. 25. Augustj blef WULF SIGWARD VON HOLSTEN paa Gielschau, og fru JDE SCHEELS Elste datter ELISABETH VON HOLSTEN, bryllup holdet paa Areschau i Fyhn, med MONS ROSEN-CRANTZ paa Spøtterup i Jydland som var AXEL ROSEN CRANTZES Søn. Hun døde 1738 d. 16 Maij efterlad: 2. Sønner, WULF SIVERT ROSENCRANTZ og AXEL ROSENCRANTZ, og 2de døttre, JDE, og KAREN ROSENCR:
- Ao 1735 d 12 Augustj blef 2de af foromelte Sl. WULF SIEVERT VON HOLSTENS og Fru JDE SCHEELS døttre giftt, den Eltste af disse, var SOPHIE VON HOLSTEN, med ERICH CHRISTIAN SEHSTED, Captain ved

Granaderer corps, den anden datter af bemelte Sl. WULF SIEVERT VON HOLSTEN, heete BERTE SCHEEL VON HOLSTEN, blev giftt med KNUD BILLE Kongl. Justits-Raad og landsdommer i Jydland, paa Holbeckgard, ved Randers, hands fader er Estats Raad AXEL BILLE til Steénhalt og fru SOPHIE SEEFELTS Søn.

Sl WULF SIVERTS anden datter IDE VON HOLSTEN var forlofet med Gref TRAMPE paa Løsmoss, mens hand døde, saa hun er ugiftt endnu. NB

den ynste af Sl. W. S. v. HOLSTENS døttre, ANNA MAGREHTE VON HOLSTEN er Chanonesse i Pretz Closter i Holsteen.

NB foromelte WULF SIEVERT VON HOLSTENS Datter IDE VON HOLSTEN som før var forlofet med Gref TRAMP, blev giftt siden med Etats Raad JENS JUEL, som var KNUD JUL Søn paa Taasinge, han kjøbte Lundsgard ved Kiertemind, hvor dj nu bor, dj har Een Datter sammen, heeder ELISABETH JUEL

Sl Oberste GOSKE DETLEF v. HOLSTEN, som før er melt lefede med sin frue, ELISABETH SOPHIE v. KNUTH i 33 Aar i Egteskab, hafde 12 børn, som døde spæe uden Een Søn, som lefer heeder ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEN.

og lefer endnu 3 døttre, den Elste FRIEDERICA SOPHIE, blev giftt 1740 med LEWENØRN — den 2. datter ANNA MARGREHTE, blev giftt med PENTZ paa fielebro. den 3de datter ANNA SOPHIE v. HOLSTEN med [sic] blev giftt med Obrist LÜTZAU paa Søeholt i Laalandt.

skrevet af en yngre Haand end Lisbeth Bryskes paa Siderne 162b og 163a, paa hvis Bagsider er skrevet af Lisbeth Bryske

Lisbeth Bryskes Vaabenbog
Karen Brahes Bibliothek Nr. 1636 i Odense Landsarkiv.

LEJEKONTRAKT MELLEM DOROTHEA RANTZAU OG CLAUD VON HOLSTEN ANGAAENDE BÖTERNHOFEN

Zu wissen sey hiemitt jedermenniglich, das auff heute dato zwischen der hoch edlen, ehr- und vieltuegentreichen frauwen, frauwen DOROTHEA, deß weilandt hoch edlen gestrengen vest- vnd manhafte hern DETLOFF RANTZOWEN, rittern, gewesener Königl. Maytt. holsteinischen landtrahts vnd amtmans vff Steinburgh, zu Drage, Pancker, Colmar, Heiligenstetten vnd Haßelburgh erb geseßen, nachgelaßene wittibe, alße vorheurer an einem, vnd dem wol edlen, vest- vnd manhaften CLAUD VON HOLSTEIN, obrister leutenant alße heurern andern theilß, ein bestendiger heur contract behandelt vnd vollen zogen worden, nemblich es hatt wollgemelte frauw vorheurer ihm CLAUD VON HOLSTEIN, obrister leutenant vorheuret vnd vber laßen, vorheuret vnd vberlest ihm hiemitt vnd in craft dießes dero meyerhoff Böeternhöffen, mit allen zue gehörigen, ackern, wiesen vnd weiden, derogestalt daß er selbiges alles seiner besten gelegenheit, nutzen vnd frommen nach gebrauchen vnd genießen müege, darzue soll er auß denen zum Böeternhöffen gehörigen höltzungen so viell brennungh wie er zu seines haußes notturft alleine bedurfftigh vnd vber demenichts zue gewarten haben, welches ihm dan allemahl auff sein begehren von dem schreiber zue Drage soll auß vnd angewießen werden, vnd sönsten keine newe stemmell (sie sein ihm dan mit dem dazue vorordneten Drage hemer gemerckt) machen, so hatt auch woll [ermelte?] vorheurere die mastungh, so durch Gottes segen in bemelten holtzungen fallen muchte, sich alleine fur behalten, jedoch sollen dem heurer, wen volle mast vorhanden, zähen schwein vff zuschlagen vergunnet sein.

Sonsten aber so viell der Fischerei des ohrts anlanget dem heurer vergunnet, die teichen zu seines haußes notturft zu fischen vnd gebrauchen vnd weilen auch die vorheurere dem heurer die heur vmb ein leidtlich angetragen, alß itzt wolgedachter heurer versprochen, auf die holtzungh, damit nicht frembden nicht darin hauwen werde, nicht allein bestes zu sehen, sondern auch das guett nach müeglichkeit zu verbeßern vnd bey seiner zeit weder den wiesen noch sonsten einigen andern abbruch vnd schmälerngh zu kommen laßen, sondern daßelbe zu verwahren oder zum wenigstens dem vorheurern sulches anzuzeigen, wie er sich dan auch deß jagens vnd schießens alda vnd vberall auff der vorheurerten eintzigh einigen im grundt vnd boden gentlich enthalten soll vnd will.

Vnndt ist ferner vorabschiedet zum fall dem wohnhause vnd andern geberden durch deß heurerß oder der seinigen verwahrloßungh (daß doch Gott in gnaden vorhueten wolle) ferner schade zue kommen wurde, daß alßedan er, der heurer, selbigen zuestehen vnd ersetzen soll, wurde aber derselbe von Gottes gewitter oder andern zufällen (alß welche der Allmechtige abermahl abzuekehren gnedigst geruehe) herühren, ist er da fur nicht gehalten.

Vndt nimbt nun fernerß der heurer auff sich, daß die iene kirchen gebuhr vnd pflichte, so dem pastori vnd cappellan zu Westette zu entrichten, er auß dem seinigen thun will; die heur soll so lange, alße es einem oder andern theile gefellig sein muchte, wehren, vnd der so nicht lenger halten will, dem andern ein halbes jahr vornhero alß auff michaelis die loßkundigung thun.

Vndt nimbt diese heure itzigen meytagh lauffenden 1639ten jahrß ihren anfangk, alßo daß auff den ersten mey negstfolgenden 1640ten jahres des ersten jahreßheuer betaget vnd vorfallen.

Vor alles vnd iedes nun, waß vorgemelt, soll vnd will der heurer CLAUß VON HOLSTEIN, obrister leutenant wolgemelter vieltuegentreichen frauwen DOROTHEA RANTZOWEN jährlich, so lange die heur zeit sten wirtt, funffzigh reichsthr. in specie behandelten vnd bescheidenen heurgeldes allsmahl auff meytagh vn-feilbahr abfuhren, erlegen vnd bezahlen.

Vndt gereden dem nach beide vorheurer und heurer vom geschriebene puncta sampt vnd sonders stets vest vnverbrochen woll zu halten, insonderheit thuet der heurer CLAUß VON HOLSTEIN vor die besprochene heur geldern, vnd waß dem anhengick ist, zue einem sichern schadeloßen vnderpfande alle seine gereiteste, beste vnd freiste erb vnd gueter, so viell dazue von nöthen, ver hipotheciren vnd vorschreiben vnd sich daneben bey eben derselben verpfandungh vorpflichten bey abtretungh deßelben meyerhofes denselben nebenst den dabei empfangenen winter vnd sommer saett, lebendige habe an kühen vnd pferden, auch andern viehe vnd sönsten, nach leuth des deruber aufgerichteten inuentarij vnstraflich vnd alßo gleich ers itzo empfangen vnd angenommen wieder zu lieuern vnd zu vber antworten, alles ohn list vnd gefehrde. Vhrkundtlich ist diße heure zwei mahl eines wortlichen einhalts abgefabet, beide von vorheurern vnd heurern versiegelt vnd vnterscrieben, auch ieden theil eines dauon engehendiget worden.

So geschehen Drage den 1 may ao. x. 1639

L.S. DOROTHEA RANTZOW
M. E. H.

L.S. CLAUß V. HOLSTEIN

Originalt i Minij Boek 1639
Claus v. Holstein

Original i Breitenburgs Arkiv, Pakke A. 45.

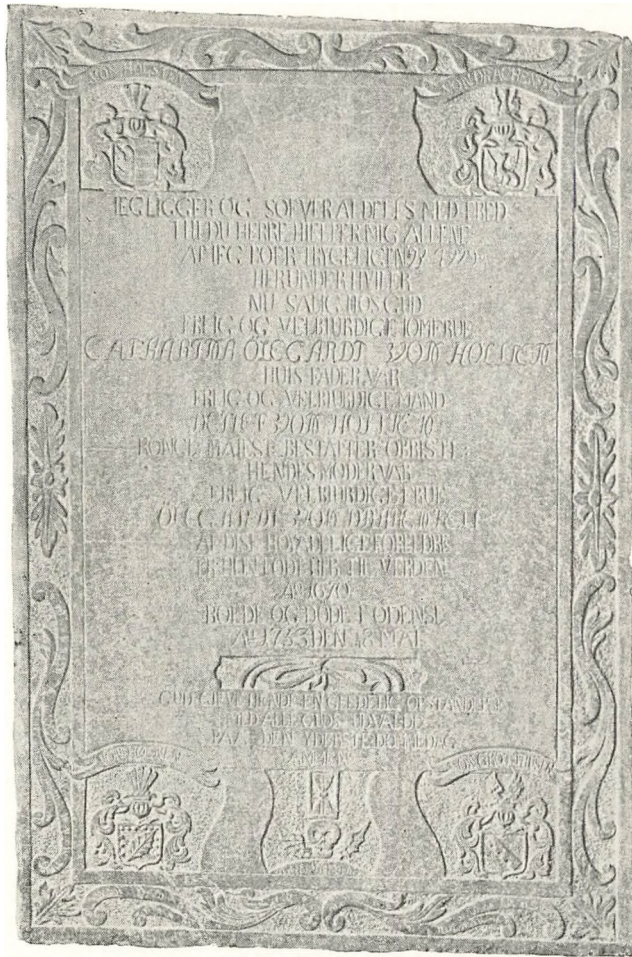
FRØKEN CATHRINE ØLLEGAARD v. HOLSTENS LEGAT

var 350 Slettedaler, som ved Fundats af 1 Decbr. 1753 bleve indsatte i Odense Tugt- og Manufactur-Huus mod derfra aarlig at erholde uldne Vahre til 12 Rbd., af hvilke en fattig Kone i Dalum Sogn og 6 fattige Skolebørn i Odense St. Hans Sogns Fattigskole skulde klædes under Skolekommissionens Tilsyn efter Fundatsens Indhold, som er saa lydende:

Fundats til et Legatum for Tugt- og Manufactur-Huset udi Odense paa 350 Rbd. af sal. Frøken CATHRINE ØLLEGAARD VON HOLSTENS Efterladenskab, hvoraf aarlig Sex fattige Børn udi St. Hanses Skole skal klædes m. v., dateret Odense den 1ste December 1753.

Jeg HENRICH BILLE til Holbek og Palsgaard, Kongl. Majestæts Conferents-, Etats- og Justitsraad samt øverste Landsdommer udi Fyen og Langeland, og jeg CHRISTIAN DITLEV HEDEGAARD, Allerhøjstbemeldte Kongl. Majestæts Krigsraad Doctor juris samt Birkedommer ved det Fyenske Rytterdistricts Jurisdiction. Gjøre hermed vitterligt: at da Velbaarne nu salige Frøken CATHRINA ØLLEGAARD VON HOLSTEN, som levede og døde herudi Odense den 18de Mai indeværende Aar, havde erhvervet Hans Kongl. Majestæts allernaadigste Bevilling, dat. Christiansborg Slot den 2den November 1743, at hun efter egen fri Villie maatte give til de Fattige, hvis hun sig efterlader og er sparet fra hendes nødtørftige Ophold, samt derpaa selv gjort sin Disposition over det visse af sine Midler, hvoraf 200 Rigsdaler ere legerede og nu betalte til Holstenhouses eller saakaldet Diernisse Hospital, hvorom hendes Donationsbrev findes i Odense Stiftskiste nedlagt, item Halvtredsindstyve Rigsdaler til Øster Hæsing Hospital's Fattige, saa og indsat os ovenbenævnte til Executores af saadant hendes Testamente med ydermere Fuldmagt selv at maatte disponere over det øvrige efter egen Behag til Fattiges Tarv og Bedste, have vi i Kraft af samme af de fra Stervboets foranførte og andre høi fornødne Udgifter tilovers og i Behold blevne Penge legeret og skjænket, som vi og hermed legere og skjænke til det i Odense nu oprettede Tugt- og Manufactur-Huus

350 Slettedaler, skriver Tre Hundrede og Halvtredsindstyve Slettedaler grov dansk Courant Mynt, paa den Maade at bemeldte Tugt- og Manufactur-Huus eller dets høie Directeurer istedetfor Rente deraf, til hvert Aars 11te December, lader levere forsvarlige uldne Varer til Tolv Rigsdalers fuldkomne Værdi, dog ikke efter Kjøbmands, men allerbilligste Manufactur Priis, og saalænge Sligt præsteres skal Capitalen uopsagt og til evig Tid tilhøre og følge Tugt- og Manufactur-Huuset, men skulde derved imod al Forhaab-

Ligsten i Dalum Kirke over Cathrine Øllegaard Holsten, f. 1670, † 18. Maj 1753 i Odense, Datter af Oberstløjtnant Ditlev Holsten og Øllegaard v. Drachensfels

ning skee nogen Forandring, saa de Fattige, som herefter nævnes, ikke kunde være visse paa at nyde det dennem heraf tillagte, i saa Fald og ellers ikke bliver Tugt- og Manufactur-Huuset pligtig at svare til og udbetale Capitalen, som imidlertid staaer som forsikret i meer bemeldte Huus og Værk, til hvilken Ende et Exemplar af dette Legat, naar samme af Tugt- og Manufactur-Huusets høie Herrer Directeurer er vorden ratificeret, skal nedlægges og forvares i Stiftskisten lige ved det andet til Efterretning for Fremtiden og Efterkommerne. Af forbemeldte Uldne og Klæde Varer, som fra Tugt- og Manufactur-Huuset efter Forlangende aarlig leveres, skal en fattig Qvindes Person af Dalum Sogn nyde aarlig til 2 Slettedalers Værdi, imod at hun med Sognepræstens Attest beviser det Aar næst forhen at have reenholdet og de hellige Dage med Sand bestrøet sal. Frøken VON HOLSTENS Gravsteen udi bemeldte Kirke. Resten skal anvendes til Hjælp at klæde Sex fattige Skolebørn med udi St. Hanses Fattigskole, og saaledes dermed alternere, at naar Drengbørn ere blevne klædte deraf et Aar, skal Pigebørn klædes et andet Aar, og saa fremdeles continueres et Aar om et andet. Catecheten ved samme Skole haver derfor betimelig, idetmindste et Fjerdingsaar førend hvert Aars 11te December, at indgive en Specification paa de af Skolebørnene, som han finder meest nødtørftige og tillige lærvillige og skikkelige, saamange som kunde blive forsynede med Klæder for ovenmeldte Ti Rigsdaler 4 Mks. Værdi, samt en Fortegnelse eller Overslag paa hvad Slags og hvor mange Alen af hvert dertil ungefær kunde

udfordres, og dernæst lade saadant af Sognepræsten ved bemeldte St. Hans Kirke vedbørlig attestere, at Sligt derefter fra Tugt- og Manufactur-Huset kan vorde requireret og til rette Tid til Vedkommende distribueret, saasom vi forholde os selv al Inspection hermed, saalænge vi begge eller en af os lever og her i Byen er tilstæde, men i Mangel deraf skal det alle Tider paaligge Sognepræsten ved St. Hanses Kirke her udi Odense tilligemed Catecheten ved samme Kirkes fattig Skole hermed saavel at have Indseende som derfor at drage saadan Omsorg, som kan svare til vores herunder havte gode Intention og de selv kan være bekjendt og tilsvare. Dette til Bekræftelse under vore Hænder og Forseglinger.

Odense den 1ste December 1753.

H. BILLE
(L. S.)

HEDEGAARD
(L. S.)

Denne Concept bliver hermed af os approberet.
Brahesborg og Odense den 1ste December 1753.

C. RANTZAU
C. RAMUS

Ovenmeldte Tre Hundrede og Halvtredsindstyve Slettedaler at være mig som Bogholder ved Odense Tugt- og Manufactur-Huus, ifølge Deres Høigreveelige Excellence Hr. Geheime Conferentsraad og Stift-

amtmand Grev RANTZAUS og Deres Høiærværdigheds Hr. Biskop RAMI Anviisning, af Høiædle og Velbaarne Hr. Conferentsraad BILLE og Velædle og Velbyrdige Hr. Krigsraad HEDEGAARD rigtig leverede og betalte, tilstaar hermed og derfor vedbørlig qvitterer.

Odense Tugthuus den 13 Decbr. 1753. O. LYNGE.

Mig foreviist og en verificeret Copie deraf at være leveret til Efterlevelse og Efterretning tilstaaer Odense ut Supra.

HANS VØLDIKE.

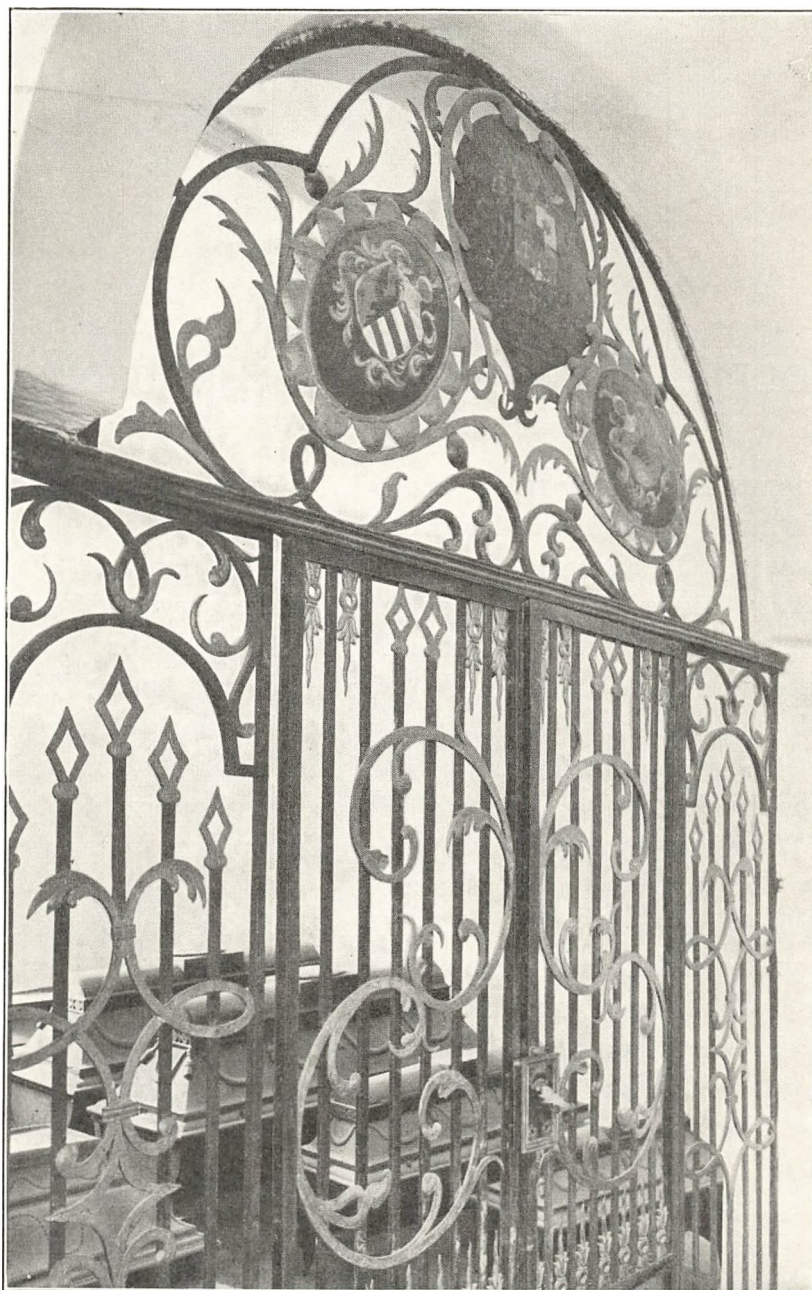
No. 1 læst inden Odense Bytings-Ret, Mandagen d. 24de December 1753

Er og behørig protocolleret testere

BORRING

MURTFELT

Afskrift udlaant af Pastor Rasmussen, Dalum.

Gitterdor foran Gravkapellet i Hillerslev Kirke — Gelskovs Sognekirke — med Vaabnerne Holsten, Schaffalitzky de Muckadell og Reedtz

^{& Na}
 v. d. R. v. E. W.
 Haus = Hof = der Land =
 Buch.
 über
 Bield'scharas
 Zubehör, Intraden und Ausgaben
 anfangens
 Im 2. May Anno 1667.
 Adolph Hans von Holsten

Gelskovbogens Titelblad

ADOLPH HANS VON HOLSTENS GODSDRIFT

Af HANS H. FUSSING

I 1667 købte ADOLPH HANS HOLSTEN *Gelskov* i Hillerslev Sogn i Sallinge Herred. Sælgeren var den fra KAJ LYKKE's Historie saa ilde berygtede Foged PEDER BØRTING, der to Aar tidligere havde erhvervet Godset fra den af KAJ LYKKE's Kreditorer, der havde faaet det udlagt i 1663. *Langesø* i Vigerslev Sogn i Skovby Herred erhvervede HOLSTEN 1684 fra Svogeren BENDIX HANS VON BUCHWALD's Fallitbo. Iøvrigt forøgedes begge Gaardes Tilliggende ved Køb af Bøndergaarde. Andetsteds er der gjort Rede for ADOLPH HANS HOLSTEN som Embedsmand og Menneske, her skulde det forsøges at give nogle Bidrag til Billedet af ham som Landmand. Dette muliggøres derved, at der i Holstenshuus Godsarkiv findes to, nu i Rigsarkivet deponerede Protokoller fra hans Tid vedrørende de to Godsers Drift, *Gelskovbogen*, der er ført af HOLSTEN og hans Forvaltere, og *Langesøbogen*, der er begyndt af BENDIX HANS V. BUCHWALD og ført videre af HOLSTEN.

Helt let tilgængelige er disse Kilder nu ikke. *Gelskovbogen* er en stor pergamentindbunden Folioprotokol, der vel oprindeligt har indeholdt en fem Hundrede Blade, men hvoraf en Del senere er revet eller skaaret ud. Denne beklagelige Defekt, der efter de bevarede Rester at dømme har ramt beskrevne Blade, faar en vis Erstatning deri, at der rundt om i Bogen er lagt en Mængde Bilag mest bestaaende af Regninger, men her findes dog tillige andre Optegnelser og Breve, ja endog et Par Stumper af tyske Aviser, der dog vistnok har maattet gøre Tjeneste som Klatpapir.

Indførslerne i Protokollen er gennemgaaende meget sjusket gjort, og Overstregninger og Rettelser gør Dele af dem næsten ulæselige. Dertil kommer, at Optegnelser fra stærkt adskilte Aar og handlende om vidt forskellige Ting er blandet Hulter til Bulter.

Langesøbogen, der er væsentlig smukkere ført, er mindre og bestaar kun af Folier, der er knækket paa langs. Indførslerne fra BUCHWALD's Tid er mindre indholdsrige, men lettere at

læse end det Væld af Optegnelser om baade Landbrug og meget andet, hvormed HOLSTEN har fortsat dem.

Rundt om i Bøgerne findes en Del Notitser om Godserne uvedkommende Sager, men langt den overvejende Del af Indholdet drejer sig om Godsdriften, og den, der har Tid at fordybe sig i dem, vil kunne faa en Mængde at vide baade om HOLSTEN's Privatøkonomi, om disse Godsers Drift og om Datidens Landbrug i det hele taget. Tid og Plads tillader ikke at udtømme disse Kilder, men i det følgende vil der kort blive gjort Rede for lidt af, hvad Bøgerne fortæller.

HOLSTEN har selv fulgt med i den daglige Drift, ja har beskæftiget sig selv med Detailler, som han uden Skade kunde have overladt til sine Undergivne. Afregninger om Smaabeløb med Haandværkere og Købmænd afveksler med Jordebøger og Oversigter over Udsæd og Tærskningsresultater, men Indførslerne er rodet saadan sammen, at det maa have været ham uhyre vanskeligt, ja vel umuligt paa dette Grundlag at faa et Overblik over, hvorledes Godsernes økonomiske Stilling var, og i hvilket Omfang Driften har betalt sig. Sandsynligvis er da Bøgerne ogsaa Kladder. Alene af Hensyn til Skatterne har det været nødvendigt at føre et klart Regnskab og en aarlig Jordebog. Karakteren af en privat Optegnelser- og Kladdebog, som især Gelskovbogen har, forstærkes yderligere derved, at der findes en Del Optegnelser om ganske andre Forhold som Skatteforhold i Sønderjylland eller om den romerske Historieskrivning. Gelskovbogen har oprindelig været anvendt til andet Formaal og er vist en Arv fra HOLSTEN's Svigerfader, men paa sit andet Blad bærer den følgende Titel: »*Haus — Hoff — undt Hand — Buch über Geldschaws Zubehör, Intraden und ausgaben angefangen den 1. Maij Anno 1667*«, en baade vidtspændende og lidetsigende Titel. Næsten alle Optegnelser er paa Tysk, men en sjælden Gang dukker der Bemærkninger op paa velment Dansk.

Paa begge Godserne herskede paa mange Omraader en *Naturaløkonomi*, der formindskede Nødvendigheden af at have rede Penge ved Haanden. Til Købmænd i Assens og Faaborg, Bogense og Odense leveredes Korn og Smør, Huder og Ost og Træ, for hvilket de betalte med Varer som Salt og Stangjærn, Sukker og Brændevin, og det samme gjaldt ofte Haandværkere, der for Exempel leverede Tøj og Sko mod Træ og Korn. En Gang imellem, saa vidt man kan se ret uregelmæssigt, gjordes saa Regnskabet mellem Parterne op, og baade de af Godserne og Købmændene leverede Varer beregnedes til Tidens gældende Priser. Medens Tyendet fik en væsentlig Del af deres Løn i Form af fri Station, blev der dog ogsaa til dem leveret Fodtøj, Klæder og — i beskedent Omfang — Penge.

Godsernes Indtægter kan i alt væsentligt deles i tre Hovedposter: *Hovedgaardsdriften*, *Skovene*, hvortil naturligt knytter sig de brændselydende Moser, og endelig *Landgilden* af Bøndergodset. Hertil kom Tienden af nogle Kirker, men det falder jo udenfor de egentlige Landbrugsindtægter.

Ved Mageskifter med Bønderne sørgedes for under Hovedgaarden at faa lagt nye Agre, der laa mere bekvemt for Driften, og i 1673 overdroges en øde Gaards Jorder til Bønderne i Hillerslev, og en tilsvarende Del af deres Agre inddroges under Hovedgaardens Jord. Hovedgaardsdriften har sikkert ogsaa været den mest rentable Del af Datidens Landbrug.

Medens Listerne over, hvad der er *udsaaet* i Hovedgaardens Marker — bortset fra 1676—80, da Gelskov var bortforpagtet — ser ud til at være temmelig nøjagtige, gælder dette ikke om Oversigterne over *Avlen*. Den opgøres dels i Traver, en saare irrationel Størrelse, der ikke kan bruges til Sammenligning med Udsæden, dels i Tønder tærsket Korn, men Tærskningsresultaterne omfatter til dels ogsaa Tiende- og Landgildekorn. Enkelte Steder kan man dog naa til nogenlunde paalidelige Resultater, og det ser ud til, at Rugens Foldudbytte paa Gel-

skov har været 5,2, eller mere end eet Fold større, end hvad der ellers var det normale. Et Foldudbytte paa 5 synes ikke meget imponerende for en Nutidslandmand, men det lyder strax af mere, naar det betegner et Udbytte, der er 20—25 % større end det, Tiden ellers var vant til.

Desuden var Udsæden stigende. Paa Gelskov steg den med ca. 20, paa Langesø med op mod 50 %, fordi ny Jord blandt andet ved Rydning af Trægrupper inddroges under Hovedgaardstriften, saa HOLSTEN fik virkelig noget ud af sin energiske Drift.

Af og til modtoges Kvæg paa Foder paa Hovedgaardene, ligesom der blev drevet nogen Studeavl, undertiden i et saadant Omfang, at Dyrene blev sat paa Foder hos Bønderne. Som Regel har det nu været Køer, der er blevet opstaldet, og Formaålet har formodentlig været at forøge Mælkemængden for at kunne frembringe mere af den forholdsvis kostbare Vare Smørret, som Købmændene var meget villige til at aftage. Det drejer sig dog ikke om store Tal. 1681 var der paa den under Gelskov hørende Gaard Majmosegaard opstaldet 13 Køer og samtidig var 21 Køer og Kvier udstationeret hos Bønderne. Desværre synes det ikke muligt at finde noget Tal for Smørproduktionen. I hvert Fald paa Langesø blev en Del af Mælken forarbejdet til Ost, men den har næppe været meget bevendt, for den beregnes kun til en Pris af 1 Skilling Pundet. Paa Gelskov blev der lavet Oste af Faaremælk, og de var betydelig dyrere, idet et Pund kostede 56 Skilling.

Formodentlig er en væsentlig Del af Mælk og Ost blevet forbrugt i Husholdningerne paa Hovedgaardene. Lister over, hvad der er blevet spist og drukket, mangler ganske vist, men dels møder man Fortegnelser over, hvad der er blevet brugt af Mel til Bagning, dels var det en temmelig stor Husholdning. I en Liste over Kop- og Kvægskatten for 1682 anføres, hvor mange Munde der da var paa Gelskov, og foruden »ich selbst«, »meine liebste« og fem Børn var der en Præceptor til Børnene, en Ladefoged, en Fisker, en Kusk, en Tjener, Fruens Pige, Jomfrupigen, en Amme, en Kokkepige, en Fadeburspige, en Bryggerspige, to Malkepiger eller i alt tyve Mennesker paa Kost.

En Del af Gaardens Avl er dernæst blevet spist af Besætningen, og den kendes ligeledes for Gelskavs Vedkommende for 1682, da der var 3 Heste til Ride- og Kørebrug, 51 Køer, 18 Ungnød, 22 Kalve, 70 Faar og 22 Svin. Man studser forøvrigt over, at der overhovedet ikke fandtes Arbejdsheste paa Gaarden, men man maa da gaa ud fra, at alt Markarbejdet er blevet udført af Hovbøndernes Heste paa deres Spandage.

Formalingen af Gaardens Korn er sket paa Stedet, idet der til Gelskov hørte en Mølle. Den maa have haft ret god Søgning, da den i Landgilde ydede ikke mindre end 30 Tønder Mel foruden 3 Tønder Byg og en Otting Smør. Sandsynligvis er der ogsaa paa Gaarden blevet brygget det fornødne Øl. I 1683 blev der i hvert Fald maltet 50 Tønder Korn paa Langesø, men det er jo muligt, ja vel sandsynligt, at en Del af Malten er blevet solgt.

Til Husholdningens Forbrug blev der naturligvis ogsaa slagtet af Besætningen. 1681 slagtedes paa Gelskov alene 16 Køer til Gaardens Brug foruden 8, der blev solgt eller foræret til andre.

Paa Grund af Optegnelsernes Sammenblanding af mange forskelligartede Indtægter er det umuligt at gøre Rede for, hvad Hovedgaardene har indbragt, men det ser ud til, at Indtægten af Gelskov Hovedgaard og Skove i 1667 har været over 1000 Rigsdaler. Dette Tal maa dog tages med alt muligt Forbehold.

Skovene ydede Gavntømmer og Brændsel. En Del af Tømret blev brugt til Byggearbejder paa Hovedgaardene, men meget mere gik der til ved Vedligeholdelse af Bøndergaardene. Meget ofte fik en Bonde Træer udvist enten til sine Bygninger eller til Redskaber, og endnu hyppigere leverede Godset Tømmer til en større Istandsættelse af en Bondegård, naar den

ved Fæsteledighed blev overtaget af en ny Mand. Naar Godset da havde givet Træ, skulde Bonden sørge for Arbejdet. Andet Tømmer blev leveret som Betaling for Varer i Købstæderne eller for Arbejde udført af Haandværkere, især paa selve Godset, og endelig solgtes en Del for rede Penge. Det drejer sig sjældent om nogen større Hugst. 1670, der ligger over det almindelige, udvistes der paa Gelskov til Bønderne 11 Bøge og 8 Ege, og samme Aar solgtes der 21 Bøge og een Eg for en samlet Betaling af 66 Rigsdaler. I alle disse Tilfælde solgtes eller udvistes et helt Træ, saaledes at der er Tale om Levering af baade Tømmer og Brændsel.

Desuden holdtes der Svin paa Skoven, naar der var Olden. Det var en stærkt svingende Indtægt, da Oldenmængden var meget skiftende. Exempelvis kan nævnes, at medens der i 1675 paa Gelskov kun var 54 Bøndersvin paa Skoven, kunde den 1680 modtage det dobbelte Antal Gæster, men dertil kom saa Hovedgaardens egne Svin. Bønderne betalte enten en Kvotadel af Oldensvinene for at faa Lov at sende de øvrige til Skovs, eller de ydede en Pengeafgift. 1685 hedder det saaledes om en Bonde i Hillerslev: »Soren Jude 10 store og 11 gris. Deraf far jegh 1 store so oc 1 lille huide broge galt.« Det maa betragtes som en meget moderat Betaling, da Reglen ellers var den, at Skovejeren skulde have hvert sjette Svin, og denne Betaling ses ogsaa ellers at have været almindelig paa Gelskov. Naar der betaltes Penge, var en Mark per Svin det almindelige.

Næsten alt det Gods, der købtes i 1667, laa i Hillerslev Sogn, men i selve Hillerslev By manglede Gelskov nogle Gaarde, der senere tilkøbtes. Det fremgaar ikke klart af Gelskovbogen, hvormeget Gods der hørte til Gaarden ved Købet, og hvor meget der senere er erhvervet, men i 1674 beregnedes det til ca. 186 Tønder Landgildehartkorn foruden Hovedgaard og Skove. Bøndergodset bestod af 35 Gaarde, 2 Møller og 12 Huse og andre Smaabrug. I Løbet af Aarene 1669—92 foregik der i alt 66 Fæsteskitter paa Godset eller næsten 3 om Aaret, en vel rigelig Hyppighed, hvis det har betydet, at der hvert Aar var tre Bønder eller Husmænd, der døde eller maatte gaa fra Ejendommen, men helt saa galt har det dog ikke været, idet flere Gaarde havde to, ja tre Fæstere, og selv nogle af Husene havde to Beboere. I Almindelighed fæstede Bønderne paa samme Vilkaar som den forrige Fæster, men der er dog et Par Exempler paa Landgildenedsættelser af varig Karakter. Ved saa godt som hver Nyfæstning fik Bonden imidlertid en Lettelse for det første Aar, enten i Landgilde, Hoveri eller Skat. Det synes at have været et almindeligt Træk i Tiden, og det Tab Godset herved led, opvejedes ikke af Indfæstningerne, der er paaafaldende lave ved de Gaarde, hvor Indfæstningen overhovedet findes anført, nemlig 1—2 eller højst 12 Rigsdaler. Som Regel anføres Indfæstningen ikke, men da den paa andre Godser altid krævedes, vistnok fordi der heri laa en Anerkendelse af Fæsteforholdet, kan man gaa ud fra, at den ogsaa er blevet betalt her ved hvert Fæsterkitte. Ofte leverede Godset Tømmer og Halm til Istandsættelse, men derefter skulde Bønderne selv holde Gaardene ved lige. Nogle Gange overtog den nye Fæster nogen Besætning med Gaarden og af og til leverede Godset noget Sædekorn. Det er iøvrigt et meget hyppigt forekommende Fænomen, at Godset har udlaant Saasæd til Bønderne, og det skyldes formodentlig, at Bønderne i daarlige Høstaar har opspist deres Beholdning af Vaarsæd i Vinterens Løb.

Muligt vil en nøje Gennemgang af Optegnelserne kunne vise, hvor stort et Tab Godset har lidt ved Restancer paa Landgilde og ikke-tilbageleveret Saasæd, men givet er det, at Godset aldrig har faaet hele den Landgildemængde ind, der stod opført i Jordebogen. Hoveriet er sjældent specificeret uden for nogle Huse, der gjorde en Ugedag, men et Par Gange omtales det, at en Fæster skulde rense Skorstenene for Godset e. l. Hoverilister mangler, saa man kan intet se om, hvor stor denne Ydelse var. Kun een Gang faar man et lille Indblik i, hvordan HOLSTEN optraadte overfor sine Bønder ud over det rent forretningsmæssige Forhold mellem

dem og ham. I 1680 blev en Bonde ved Dom udvist af sin Gaard, vistnok paa Grund af Restancer, idet hans Ejendele tilfaldt Godset, men Husbonden gav da Bondens Kone Lov til at medtage en ikke helt ringe Del Senge- og Dækketøj, Gangklæder, Garn og Køkkengrejer.

Derimod findes der et klart Exempel paa energisk Udnyttelse af de Muligheder, der laa deri, at Gelskov kom til at eje en hel Landsby. Da hele Hillerslev var blevet samlet under Gelskov, blev der foretaget en Regulering af Landgilden, saa alle de femten Gaarde blev gjort lige store. Dette er et i hele det syttende Aarhundrede almindeligt Træk, vistnok fordi det var langt lettere at administrere ensartede Størrelser, men her, som det ogsaa vides at være sket andetsteds, benyttedes Reguleringen til, at der foretoges en Forhøjelse af Landsbyens samlede Landgilde. Iøvrigt synes der ogsaa at være foretaget en Landgildeforhøjelse paa de Gaarde, som er købt til Godset i andre Landsbyer.

Langesøbogen giver meget færre Oplysninger om Godsdriften. Her er ganske vist omhyggelige Redegørelser for Hovedgaardens Kornavl, der ligesom paa Gelskov synes at give et noget over det normale liggende Foldudbytte, men det er vanskeligt at skaffe sikre og »rene« Tal. Derimod mangler her en Jordebog over de ca. 35 Brug, som ifølge Matriklen af 1688 var sat til 158 Tønder Hartkorn. Fæstebrevene, der findes indført i Bogen, er ikke fuldstændige, lige saa lidt som de var det i Gelskovbogen, men i alt væsentligt har de samme Indhold som der. Det er vel værd at bemærke, at der flere Gange udtrykkelig anføres, at der paa Gaardene skal være »Sulerum«. Det drejer sig ikke om et Rum til Opbevaring af Sul, men om en Bygning, hvis Rygaas blev baaret af lodretstaaende Stolper, de saakaldte *Suler*. Denne Bygningsform findes endnu i en Række gamle Gaarde især i Vestfyn og har været en for denne Egn karakteristisk Byggemaade. Fæsteskipterne synes her at have været endnu hyppigere end paa Gelskov, nemlig 55 i Aarene 1670—92, og Fæsterne har her faaet de samme Lempelser især i det første Aar efter Tiltrædelsen. I Fæstebrevene fra Tiden umiddelbart efter HOLSTEN's Overtagelse af Godset ser man, at man har forberedt sig paa den nye Matrikel, men rigtignok paa den ejendommelige Maade, at det bestemmes, at Bonden skal betale den samme Skat som før, uanset den nye Matrikel. Muligvis har det dog været en Sikkerhed for Bonden, der saa vidste, hvad han overtog baade af Jord og Byrder, men da der som sagt ikke findes nogen Jordebog, kan man ikke se, hvorvidt det har været til Fordel for Godset eller ej. Den nye Matrikel nedsatte iøvrigt Hartkornstallet en Ubetydelighed.

Sandsynligvis er der paa Langesø blevet drevet systematisk Hesteavl, idet der findes nogle Bedækningslister, men ellers er Godsdriften foregaaet efter ganske de samme Linjer som paa Gelskov. Et Vidnesbyrd om, at Familien har opholdt sig paa Langesø i længere Tid i 1688, findes i en Fortegnelse over en vis Monsieur DE LA SALO's Besøg. Han skulde give HOLSTEN Lectioner paa Langesø; desværre kan det ikke ses hvori, men uanset Faget, saa har det været en noget sløj Undervisning, han har ydet. Han skulde komme en Gang om Ugen og have 7 Rigsdaler om Maaneden, men i Tiden 15. Februar—12. April kom han kun fire Gange, idet han sendte Afbud med meget forskellig Motivering. To Gange var han syg, een Gang flyttede han og een Gang var han forhindret paa Grund af Suzanettes Ankomst fra København. Desværre kan det ikke ses, hvem den charmerende Dame var, der forhindrede ham i at passe sit Arbejde.

Et andet Vidnesbyrd om, at HOLSTEN ønskede at opholde sig i længere Tid paa Langesø, er det formodentlig, at han udarbejdede, hvad det vilde koste ham at indrette en ny »Stue« paa Gaarden. Materialer og Arbejdsløn beløber sig i alt til 90 Rigsdaler, men da der er Tale om baade Tagsten og Sparrer, har det formodentlig drejet sig om en hel Tilbygning til Langesø. Det er iøvrigt fristende at antyde, hvad man kan læse ud af de private Regnskaber om HOL-

STEN's personlige Forhold: Hans Børn faar Lov at tage paa Besøg paa andre Herregaarde, og han laaner sin Søster ØLLEGAARD 30 Rigsdaler, han betaler Offer til Præsten for baade sig selv og sine Folk og giver Smeden i Sallinge 2 Daler i Anledning af en Barnedaab. Han har en Barber paa fast Aarsløn, men har desuden ladet sig kopsætte af en anden, han køber Hvedebrød og Østers og navnlig til Gelskov en Mængde Frugttræer og Plantefrø. Af og til køber han hos omvandrede Bissekræmmere, men de større Indkøb gøres i Faaborg og Odense. Fra Apoteket i Odense fik HOLSTEN i 1685—86 baade Medicin af forskellig Slags og allehaande lækre Sager som Rosiner, Korinther og Ansjois, Krydderier som Muskatblomme og Safran og desuden baade Linolie, Terpentin og Arsenic. Mest fylder dog spirituøse Drikke paa Regningen, og foruden to Fade Vin optræder der ikke mindre end 463 Potter fransk og rhinsk Vin og fransk Brændevin, saa noget er der da blevet drukket i de tre Fjerdingaar Regningen spænder over. MATTHIAS GRAM i Odense har været baade hans og hans Børns Skrædder, der syede en blommet polsk Kjole af Silke til hans Datter, Underskørt foret med Kattun og rødt Skellert til Broderdatteren CATHRINE ØLLEGAARD og Kjoler til HOLSTEN og hans Sønner. At HOLSTEN ikke har villet være for gammeldags i Klædedragten fremgaar af, at Skrædderen har gjort den velbyrdige Herres tvende Klædeskjoler paa Moden.

Som nævnt findes der Lister over de Godset tilkommende Tiender, og Tiendelisten fra Hillerslev synes at give Mulighed for at beregne Bøndernes Avl og dens Relation til Landgilden i et enkelt Aar, men iøvrigt er Tienden blevet fastsat til et bestemt Beløb, der ikke havde nogen Forbindelse med det enkelte Aars Avl. Indtægten af Kirketienden ligger imidlertid udenfor Godsernes Landbrugshistorie.

De to Bøger indeholder forøvrigt et Væld af Oplysninger om Forhold, der er det egentlige Landbrug uvedkommende. Her er Skattelister for Godsernes Bønder og store Dele af HOLSTEN's private Regnskaber, man møder Lister over de Breve, han har skrevet og spredte Oplysninger om Landmaaling og om Plovtal i Aabenraa Amt, og pludselig dukker der midt i Gelskovbogen nogle Betragtninger op om Danmarks økonomiske Forhold. HOLSTEN synes at have ment, at han kendte et hemmeligt Middel til at afskaffe alle Skatter og desuagtet at faa Penge til at holde en Hær paa 24,000 Mand og saa endda faa mere end 4 Millioner til overs. Desværre har han gemt sin Hemmelighed i et Chiffer.

Her er kun antydnet den Rigdom af Oplysninger om Landbruget paa Christian V's Tid, som Gelskovbogen og Langesøbogen indeholder. Maatte dette Stof engang blive fuldt udnyttet.

GELSKOV I ADOLPH HANS VON HOLSTENS TID 1667—1694

Af J. PILEGAARD

Godsets Køb og Forbedring.

Da JØRGEN KAAS til Gelskov døde barnløs 1619, gik Gelskov ud af Slægten Kaas's Besiddelse og ind i en meget urolig Periode med hyppige Ejerskifter og mange Retstrætter. I Løbet af mindre end 50 Aar skiftede Gaarden Ejer mere end 10 Gange. Krigen med Sverrig 1643—45 havde forarmet Landet som Helhed og ført med sig, at mange Bøndergaarde stod øde, ogsaa paa Gelskov Gods. Men især Krigen 1657—60 og dens Følger havde bidraget til at forringe Gaard og Gods, saa der skulde en dygtig og handlekraftig Ejer til for at bringe det hele paa Fode igen. Efter KAJ LYKKE's Fald blev Gaarden 1662 udlagt til en af hans Kreditorer, Storkøbmanden PETER HANSEN i Hamborg, der snart efter solgte den til KAJ LYKKE's tidligere Foged PETER BØRTING, som fik Skøde paa den 1665. Disse to har sikkert mindre tænkt paa at ophjælpe Gaarden end paa at faa den mest mulige Fordel af den i den korte Tid, de ejede den. Gennem Tingbøgerne faar vi et Indtryk af, hvor haardt der var gaaet frem. Først de svenske Krigsfolk og Brandskatningen af Godset. Senere vore egne Krigsfolk, der var endnu værre end Fjendens, og af hvem Gelskov Gaard blev meget ilde medhandlet. Dertil kom i 1661 Misvækst paa Kornet hos alle Gelskovs Bønder. 1662 er to Gaarde i Hillerslev øde foruden nogle Huse i Sallinge, og i en Jordebog over Gelskov 1661—62 er der ved Hillerslev, der paa et Par Gaarde nær hørte under Gelskov, skrevet: denne By ganske forarmet. Samme Aar (1662) maa de fleste af Gelskovs Bønder pantsætte alt, hvad de ejer, til PETER BØRTING, der inddriver sine Fordringer ved hyppige Stævninger til Herredstinget baade før og efter, at han har solgt Gelskov. Det maa derfor antages, at Gelskov har været i en meget daarlig Forfatning, da PETER BØRTING 1667 solgte den til ADOLPH HANS VON HOLSTEN. Med denne højtbegavede og dygtige Mand begynder nu en ny Tid for Gelskov, der er præget af den nye Ejers Vilje og Evne til at bringe Gaard og Gods paa Fode igen.

Skødet er dateret 1. Maj 1667.¹ Foruden Gelskov Gaard »samt Hestehaven og Gelskovs Oure med de tvende Afbygders Grund, . . . med Skoven paa forskrevne Steder, som nu eragtes for tre Hundrede Svins Olden, desligeste Gelskovs Mølle . . . tilsammen takseret for tresindstyve og ni Tønder Hartkorn,« omfatter Skødet hele Hillerslev By undtagen 2 Gaarde og 1 Hus, eller ialt 12 Gaarde, 1 Hus med Jord og 2 Gadehuse, i Sallinge 1 Gaard og 3 Gadehuse, i Nybølle 2 Gaarde, i Højrup 2 Gaarde, i Heden 1 Gaard, Lydinggaard, i Nybo 3 Gaarde, i Nybygt 1 Gaard, i Haagerup 1 Gaard, i Espe 1 Gaard, i Ullerup, Haarslev Sogn, 1 Gaard, Harrendrup Mølle, i Moderup, Sørslev Sogn, 1 Gaard, i Vejlby 1 Gaard. Der findes ingen Angivelse af Bøndergodsets samlede Hartkorn, men af en Jordebog fra før 29. Februar 1668, der er indført i Begyndelsen af den saakaldte Gelskovbog, viser en Sammentælling af de enkelte Gaardes Hartkorn, at der maa have været ca. halvtredje Hundrede Tønder. Heller ikke Prisen er opgivet.

Handelen maa imidlertid være gaaet i Orden noget tidligere, da HOLSTEN 24. Marts 1667 i Betaling til PETER BØRTING udsteder en Obligation paa 10.000 Rdr., saaledes at han til disse 10.000 Rdr.s Afbetaling afstaar og transporterer 10.000 Rdr. af en Obligation, som den 26. August 1664 er givet ham af de fyrstelige Herrer og Brødre af Nordborg paa 12.000 Rdr.,

med Forsikring i det Hirschsprungske Gods paa Als. Heraf kunde det maaske se ud, som Prisen for Gelskov har været 10.000 Rdr., men det er dog ikke sikkert, da HOLSTEN godt kan have betalt mere, end denne Obligation lyder paa. 1. Januar 1669 har PETER BØRTING transporteret HOLSTEN's Obligation til PREBEN VON AHNEN til Fosnæs i Norge, af hvem PETER BØRTING havde købt Fossum Jærnværk. Da det viser sig, at VON AHNEN ikke kan faa det pantsatte Hirschsprungske Gods som brugeligt Pant, som det var lovet ham, indtil han fik Pengene udbetalt, søger han HOLSTEN til enten at skaffe ham Godset at nyde »i Possession« eller de 10.000 Rdr. Sagen bliver paadømt ved Salling Herredsting 15. April 1671, hvorefter HOLSTEN skal enten forskaffe PREBEN VON AHNEN det Hirschsprungske Gods som et brugeligt Pant eller udbetale ham Pengene. HOLSTEN appellerer til Landstinget, der 16. Juni 1671 omstøder Herredstingsdommen. Men VON AHNEN indbringer Sagen for Højesteret, der 15. August 1672 dømmer, »at Herredsfogdens Dom bør ved Magt at blive, og Landsdommers ikke at komme Præben von Ahn eller Peter Børting til Hinder eller Præjuditz i nogen Maader.« HOLSTEN maa derefter i April 1673 udstede en Obligation til v. AHNEN paa 9000 Rdr. med Pant i Gelskov og underliggende Bøndergods.² Denne Obligation ses af Skøde- og Pantebogen at være annulleret 1681. Men Tilbagebetalingen maa være begyndt længe før, da HOLSTEN allerede 11. Juni 1675 udsteder en ny Obligation til DIDERICH FIUREN til Vindingegaard paa 4000 Rdr. Species og 2000 Rdr. Kr. med Pant i Gelskov.³ I Pantebogen er tilskrevet: Anno 1678 den 7. Maj er dette Pantebrev af velb. ADAM HANS VON HOLSTEEN indløst og kasseret.

Det varer ikke længe, før HOLSTEN begynder at indføre *Forbedringer og Forandringer paa Godset*. Vi er i Stand til for en stor Del at følge disse, ligesom det daglige Arbejde paa Gelskov og mange andre Forhold gennem den saakaldte *Gelskovbog*,⁴ der er omtalt foran.

Af Hillerslev Bys 14 Gaarde hørte efter den Jordebog, der fulgte med Skødet 1667, de 12 til Gelskov, desuden 1 Hus med Jord paa knap 1 Td. Hartkorn. I den Jordebog over Gelskøvs Tilliggende, der er indført i Begyndelsen af Gelskovbogen, findes derimod 13 Gaarde. Det kan vel antages, at det er Huset med Jord, der har faaet tillagt noget mere Hartkorn og er blevet en Gaard, da dette Hus med Jord ikke findes i Gelskovbogens Jordebog.

Vilde det nu ikke være hensigtsmæssigt at erhverve Resten af Hillerslev By? At HOLSTEN har haft noget saadant i Tanke, synes at fremgaa af nogle Beregninger over den samlede Landgilde af Hillerslev Bys nu 15 Gaarde, der findes indført i Gelskovbogen lige efter dennes Jordebog. Her er »die gantze landtgilde von den 15 höffen in hillerslöff« angivet for hver enkelt Slags, dernæst er det hele delt med 15, og det udkomne anført som det, der paahviler hver enkelt Gaard. Det kunde nok tyde paa, at HOLSTEN har ønsket at komme i Besiddelse af hele Hillerslev By for derefter at gøre Gaardene lige i Hartkorn og Landgilde. Vi ser da ogsaa, at han 20. Juli 1670 fra Brahetrolleborg erhverver ved Mageskifte 1 Gaard og 1 Gadehus i Hillerslev,⁵ men den sidste Gaard, der hørte under Brobygaard, naar han aldrig at faa, den køber først hans Søn og Efterfølger i Besiddelsen af Gelskov i 1701.⁶

Ved at sammenligne Landgildeangivelserne i Skødet og i Jordebogen i Begyndelsen af Gelskovbogen, ses det, at den samlede Landgilde nærmest er forblevet uforandret. Den er vel blevet betydeligt forhøjet ved en enkelt Gaard, til Gengæld betydeligt nedsat ved en anden, og ved andre er der sket mindre Forandringer. Men som Helhed maa den nærmest siges at være den samme. Ser vi derimod paa en Angivelse 6 à 7 Aar senere, fra 1674,⁷ er der en Forhøjelse af Kornafgiften for Hillerslev Bys Vedkommende paa ca. 7 Tdr. Byg og 10 Tdr. Havre, eller noget over 1 Tønde i Gennemsnit for hver Gaard, eller hvis Havren omsættes til Byg, ca. 1 Td. Byg for hver Gaard.

Som de fleste Godsejere er HOLSTEN optaget af at faa *Godset afrundet*, at faa solgt det

fjernest liggende Bøndergods og i Stedet købe noget nærmere ved, der laa mere bekvemt for Hovedgaarden. Af de to Gaarde, han havde i Højrup, ejede han af den ene Gaard kun de $\frac{2}{3}$. 1668 køber han det manglende, saaledes at de nu begge, da de er af lige Hartkorn, svarer samme Landgilde til ham.^{1 og 8} 1670 køber han 1 Gaard i Sallinge og sælger samtidig Gaarden i Vejlbj.⁹ Samme Aar mageskifter han med Brahetrolleborg og faar 1 stor Gaard i Sallinge og 1 Gadehus, 1 stor Gaard i Hillerslev og 1 Gadehus, hvorimod Brahetrolleborg faar 1 Gaard i Nybygt og 3 Gaarde i Nybo.^{1 og 6} 1672 køber han en Part af 1 Bol i Nybølle.^{1 og 10} 1672 faar han i Fæste Kongens Anpart Korntiende af Espe Sogn.¹ 1678 køber han en Andel i 1 Gaard i Nybølle.^{1 og 11} Og 1679 køber han 1 Gaard i Nørre Broby¹² og 1 Gaard i Vantinge.^{1 og 13}

I Januar 1682 faar HOLSTEN Skøde paa jus patronatus til Vantinge Kirke,¹ og 15. Juli samme Aar køber han 5 Gaarde og 2 Huse i Findinge,¹⁴ hvorimod han i Januar 1683 sælger Harrendrup Mølle,¹⁵ 1686 Gaarden i Ullerup, og vist ved samme Tid Gaarden i Moderup.¹⁶

Ved Enevældens Indførelse bortfaldt Adelens *Skattefrihed*. Men allerede 1670 genindførtes Skattefriheden for adelige Sædegaarde. Denne Frihed indskrænkedes ved Forordningen af 16. December 1682, der bestemte, at kun komplette Sædegaarde, d. v. s. Gaarde, hvor en adelig Familie før 1660 havde haft Bopæl og med mindst 200 Tdr. Hartkorn Bøndergods indenfor 2 Miles Afstand fra Hovedgaarden skulde have Skattefrihed for Hovedgaardsjorden. Friheden gjaldt dog kun for de ordinære Skatter, medens de ekstraordinære, Familie- og Folkeskat, Kop- og Kvægskat, Krigsstyr o. s. v. skulde udredes som af andre. Til Gelskov hørte paa dette Tidspunkt ca. 275 Tdr. Hartkorn Bøndergods liggende indenfor 2 Miles Afstand (Gelskovbogen S. 270), saa HOLSTEN behøvede ikke at indkøbe mere for at bevare Skattefriheden. Afrundingen var tilendebragt. HOLSTEN fik vel ogsaa andet at tænke paa, da han i 1684 overtog Langesø.

Men paa anden Maade har han tidligere gennemført en Afrunding af Hovedgaardsjorden. 27. Maj 1670 *mageskifter* han med Hillerslev By, hvorved Gelskov faar alt, hvad Hillersleverne har i »Søndermark«, eller som det hedder andetsteds »deres Land for Hestehaven«, »hvad de har mellem Egelund og Hestehaven«, i alt beregnet til 24 Tdr. Rugland. Som Vederlag faar Hillerslev Bymænd Udlæg i Egelund, Kirkemark, Bromark og ved Grønnehøj, d. v. s. Jorderne til den øde Gaard Stæregaard, der laa vestligst i Byen, ca. 14 Tdr. Rugland, der herved bliver fordelt paa de andre Gaarde, og i en Del af de Agre, HOLSTEN havde liggende mellem Bøndernes øvrige Agre i de forskellige Bymarker, ca. 12 Tdr. Rugland.¹⁷ Taksationen af Jorderne begynder først i September 1670, og Ombytningen mellem Gelskov og de enkelte Gaarde varer fra Slutningen af 1671 til Begyndelsen af 1674. Derefter bliver Mageskiftet tinglæst 6. November 1675. I Tingbogen findes herom følgende: »Fremstod Jens Hansen og Niels Rasmussen paa egne og samtlige Bymænds Vegne og foregav, at den gode Mand deres Husbond velb.: Adolff Hanss von Holsten har bekommet af deres Gaardes tilliggende Pløjeland og Engbund udi Wesselundz Mark (d. v. s. Bromarken), nemlig paa Mersch og udi Eggelunds Krog, saavidt som nu paa samme Aasteder findes afpælet, hvor imod hans Velbaarenhed har dem til Vederlag udlagt og fornøjet med andet lige saa godt Pløjeland og Engbund igen af Gelskovs Hovedgaards Grund, som paa Hillersleff Mark var beliggende. Og som Eggelund dem udi samme Mageskifte blev udlagt, da har deres velb. Husbond udi samme Eggelund, saa vidt som dem udi omrørte Mageskifte udlagt er, sig alene selv forbeholden baade Over- og Underskov, som der befindes, mens Græsbed, Pløjeland og Engbund har forskrevne Mænd til deres Gaarde at nyde og bruge for et ret Tilliggende, saa vel og hvis (d. v. s. hvad) Underskov, som i Eggelund deres Gaarde af Arilds Tid fulgt og underligget har her efter som tilforn uforanderlig at beholde.« Alle Bymændene stævnes til paa Tinget 14 Dage efter at svare

paa Spørgsmaalet, om de ikke havde faaet fuldt Vederlag »for alt hvis Pløjeland og Engbund, som ... von Holst ... har med dem mageskiftet udi Nymark, Eggelunds Krog og paa Mersch.« De fremstod en efter anden og erklærede at have faaet fuldt Vederlag.¹⁸

Det maa have været et ikke helt lille Areal, der herved blev lagt ind til Gelskovs øvrige Jorder. 24 Tdr. Rugland vil sige saa meget som kan besaas med 24 Tdr. Rug. Naar der desuden maa regnes med, at her imellem har ligget en Del Jorder med Smaakrat, Vandhuller, Kær og Engstykker — af Synsforretningen ses, at der har været Høbund til 15 Læs Hø — og at Holsten ogsaa her mellem Hillerslev Bys Agre selv har haft en Del Agre, som ikke er medregnet i det, der blev ham udlagt, da han i Forvejen havde dem, ses det, at det bliver et ret betydeligt Areal. Da det ligger mellem Egelund og Hestehaven, og det i det ene Tingsvidne siges at ligge »paa Mersch og udi Eggelund Krog«, medens det andet Tingsvidne har »udi Nymark, Eggelunds Krog og paa Mersch«, kan der ikke være nogen Tvivl om, hvor det maa søges. Gelskov har en Mark mod Sydøst paa begge Sider af Landevejen ind mod Hillerslev Grund, som kaldes Mæskelykken. Det er det gamle Stednavn »Meschen«, der her er bevaret som Navn paa den Jord, der for mere end halvtredje Hundrede Aar siden blev lagt til Gelskov Hovedgaards Jorder. I Nyborg Amts Matrikel 1688 staar der ved Gelskov: »Nymarken bruges til bemeldte Gelskov Hovedgaard, hvoraf svares som andet Bøndergods.« Da Nymarken er indtaget Bøndergods, hører den ikke under Hovedgaardens Takst og maa derfor beskattes anderledes. Den er i Matriklen 1688 sat til 8 Tdr. 1 Skp. 3 Fdkr. 2 Alb. Hartkorn, medens der i den Gelskovs Matrikel fra 1688, der er indført i Gelskovbogen,¹⁹ findes anført 8 Tdr. 1 Skp. 1 Fdkr. 1 Alb. Hartkorn »Jord, som er lagt under Hovedgaard af Hillerslev«.

Et Hundrede Aar senere foregaar der et noget lignende Magelæg, idet Gelskov 1780 mageskifter med Sallinge By og faar af Sallinge Bys Grund det meste af, hvad der nu hører til Gelskovs Gellerodsmark. Som Vederlag faar Sallinge By nogle Jorder hørende til Vantinge Kirke, som Gelskov ejede. Det er den nuværende Gaard Skregeskovs Jorder.

Gelskovs Tilliggende af Bøndergods er 1687 beregnet til 265 Tdr. 1 Fdkr. 2 Alb.²⁰ Men nu kommer *den ny Matrikel 1688* og nedsætter, imod Beregningen, den samlede Hartkornsmængde for Landet. Medens Gelskovs Hovedgaards privilegerede Hartkorn gaar ned fra 69 Tdr. til 47-5-3-2, gaar Bøndergodsets ned til 186 Tdr. 2 Skp.,²¹ hvorved den tidligere Skattefrihed gaar tabt. Dog tilstaas der, for at komplettere saadanne Gaarde, ved Kammerkollegieordre af 29. Juni 1688 3 Aars Frihed fra 1. Juli 1688 at regne.²² Inden de 3 Aar er tilende, ansøger HOLSTEN om yderligere 3 Aars Frihed baade for Gelskov og Langesø, der tilsammen nu kun har 360 Tdr. Hartkorn Bøndergods, med den Begrundelse at heraf er de 60 Tdr. øde, og dog har han til Dato betalt alle kongelige Skatter af dem.²³ Kongen bevilger ham 3 Aars Frihed fra 1. Juli 1691 til 1. Juli 1694.

Efter at HOLSTEN er død i Januar 1694, ansøger hans Enke, Fru IDE RATHLOU i Juli samme Aar fra Langesø Kongen om Tilladelse til at maatte sælge Gelskov, da der fandtes større Gæld efter hendes afdøde Mand, end hun havde formodet, og Kreditorerne ikke vilde vise Taalmodighed, men mulig søge deres Betaling ved Indførsel eller paa anden Maade til største Ruin og Skade for hende og hendes Børn.²⁴ Det drejer sig her hovedsagelig om en Obligation paa 8000 Rdr., som HOLSTEN har udstedt 1688, med Pant i Gelskov og Bøndergods,²⁵ men desuden er der i Løbet af 1680erne og Begyndelsen af 1690erne indkøbt en Del Gaarde til Langesø med Pant i disse Gaarde, og endelig er ogsaa en Del af Langesøs øvrige Tilliggende blevet pantsat. Paa Kongens Befaling afgiver Stiftamtmanden i Odense sin Erklæring om Godsets Tilstand og tilraader, at Salget tillades, da der findes en »kiøb Mand«,

som vil købe Gaarden, og da der ingen rede Penge er i Boet til at fornøje Kreditorerne med.²⁴ Kongen giver derpaa 4. September 1694 sin Tilladelse til, at Gelskov maa sælges.²⁶

Saa vidt kom det dog ikke. Fru IDE RATHLOU maa have fundet andre Udveje til at tilfredsstille Kreditorerne. Obligationen paa de 8000 Rdr. er i hvert Fald slettet af Pantebogen 27. Februar 1696. Hvormeget der har været tilbagebetalt i HOLSTEN'S Tid, kan ikke ses. Et Par Dage før Jul samme Aar ansøger hun Kongen om at maatte faa yderligere 3 Aars Skattefrihed til Komplettering af Bøndergodset. Kongen bevilger 12. Januar 1695, at hun af de Kontributioner, hun skal svare af Langesø og Gelskov, maa for hver kortes og godtgøres 50 Rdr., ialt 100 Rdr.²⁷ Senere paa Aaret faar hun Skøde paa 2 ½ Gaard i Vantinge og Dals Mølle.²⁸ Om dette Køb hedder det i Nyborg Amts Kontributionsregnskab: disse trende Steder tillige med Dals Mølle har velb. Fru IDE RATHLOU til Gielscho sig tilforhandlet af Jomfru KAREN BRAHE paa Hvedholm, og Købet derom er sluttet den 12. Marts 1695, og Skødets Dato er af den 24. Marts og er læst paa Fyenboe Landsting d. 3. April 1695.²⁹ Gelskovs Bøndergods er nu paa 202 Tdr. Hartkorn, og Kompletteringen er hermed tilendebragt.

Man kunde maaske af det foregaaende faa det Indtryk, at HOLSTEN efterlod sine Godser i en mindre god Forfatning. Det er dog vist ikke Tilfældet. Naar man husker paa, at Gelskov og Bøndergods var meget medtaget ved Overtagelsen, og det hele skulde ophjælpes igen, hvad der lykkedes for HOLSTEN, saaledes at Hovedgaarden blev meget forbedret baade paa Bygninger og i Jordens Drift, og at Bønderne blev ved Magt igen, hvilket ikke skete uden Eftergivelse af mange Restancer, og naar dertil kom de meget høje Skatter, der var særlig tyngende under den skaanske Krig 1675—79 og de følgende Aar, i 1684 Overtagelsen af Langesø, der næppe har været i videre god Stand, Misvækst paa Bøndernes Marker og adskillige andre Besværligheder, kan det maaske ikke undre, at det kunde knibe med at skaffe rede Penge til Tilbagebetalingen af de Laan, det havde været nødvendigt at optage. Men Godset har været i saa god Drift, at Tilstanden vist maa siges at have været ret god, da Fru IDE RATHLOU 1699 den 1. Februar gav sin Søn WULF SIGFRID VON HOLSTEN Skøde paa Gelskov og underliggende Bøndergods.³⁰

Fæstegodset.

I Gelskovbogen er indført Fæstebreve fra hele Perioden,³¹ der viser et *Fæsteforhold* med hyppige Fæsterskifter. Kun ved en lille Del af dem er Indfæstningen angivet og viser sig at have været meget lille. Hvad kan Grunden have været hertil? Maaske Gaardenes slette Tilstand. Men baade ved Begyndelsen og Slutningen af HOLSTEN'S Tid finder vi den lave Indfæstning. Saaledes skal en Gaard i Nybygt paa 15 ½ Td. Hartkorn 1669 give 4 Tdr. Havre i Indfæstning, ca. 15 Kr. i vor Tids Penge. 1684 skal en Gaard i Nybølle og en Gaard i Findinge hver give 2 Rdr., og 1685 en Gaard i Hillerslev ligeledes 2 Rdr. Grunden maa maaske lige saa meget søges deri, at den nye Fæster skulde hjælpes i Gang og derfor ikke straks udsættes for altfor stor Tyngde. Om Indfæstningen var lidt større eller lidt mindre, havde heller ikke saa meget at betyde, langt vigtigere var det, at Bønderne blev i Stand til at svare den aarlige Landgilde, der var en af de væsentligste Indtægtskilder for Godset. Ogsaa paa anden Maade gaves der Lettelser i Begyndelsen f. Eks. ved Fritagelse for Landgilde 1 eller 2 Aar. I et Tilfælde fra Espe 1684, hvor den forrige Fæster havde forladt Gaarden, som derfor vel har været i en meget slet Tilstand, gaves der Frihed for Landgilden de 3 første Aar. Og en Gaard i Nybølle, der blev fæstet 3. Juli 1681, fik Fritagelse for Hoveri til Allehelgens Dag, for Halvdelen af Skatter fra Mikkelsdag til Paaske 1682, for Landgilde til 1682, desuden gaves der Tømmer og Halm til Reparationer.

Naar der var gaaet nogle Aar, holdt HOLSTEN *Afregning* med sine Bønder. Gelskovbogen har flere Steder ret fyldige Restancefortegnelser, der viser, hvad hver enkelt er blevet skyldig, hvis han ikke har naaet at klarere. Det er ikke alene Landgilden, der skyldes, men ogsaa for Heste, Køer, Korn og andet, som Bønderne enten har købt eller laant af Herskabet. I flere Tilfælde er Restancebeløbet blevet ret betydeligt, saa det vil være Fæsteren umuligt at betale det. Der sker da i de fleste af disse Tilfælde en Eftergivelse enten helt eller delvis eller paa visse Betingelser, der skal gøre det muligt for Fæsteren at kunne fortsætte og komme paa Fode igen. 1677 staar der ved Rasmus Rasmussen i Højrup: og derpaa har jeg Ao 77 den 5. Marts eftergivet ham al hans Landgilde for 3 Aar, kun skal han alene aarlig give mig 1 Lam, 2 Gæs, 4 Høns og 1 Ørte Rug eller Byg til Hr. Hans.³² 1682 ved Jørgen Hansen i Bjerregaard i Sallinge: den 14. Aug: 82 har jeg eftergivet ham alle gamle Restancer indtil dette Aar, saa længe han bliver paa min Stavn og herefter altid betaler rettelig.³³ 1685 beløber Restancerne for Anders Bertelsen i Hillerslev sig til 244 Rdr. 1 Mk. 12 Sk., uden at der dog findes noget om Eftergivelse.³⁴ Ligeledes resterer Hans Olsen i Hillerslev samme Aar med 329 Rdr. 1 Mk. 2 Sk., men blev dog ved Gaarden til sin Død 1694.³⁵ Rasmus Rasmussen i Højrup, der 1685 staar for en Restance paa 354 Rdr. 2 Mk. 9 Sk., faar nogen Eftergivelse: for Landgilde vil jeg kun regne med 10 Aar og hvert Aar ikke mere end Halvdelen, bliver hvert Aar 10 Rdr.³⁶ Og Claus i Højrup, der samtidig staar for 204 Rdr. 1 Mk. 8 Sk., skal kun betale for Landgilden de sidste 8 Aar og kun med Halvdelen.³⁷ I et enkelt Tilfælde bliver en Fæster udvist af Gaarden. Det er Rasmus Thomsen i Sallinge, der resterer med 353 Rdr. 1 Mk. 10 Sk. Efter Opgørelsen af Regnskabet skriver HOLSTEN: »Ao 85 d 20 July hab ich Ihm ausz den hofe verwiesen laut domb«, men efter en Fortegnelse over, hvad Herredsfogden har tilvurderet ham, tilføjer han: »hansz kon hafuer jeg verehret 4 dyner 4 lagen 3 Siebøtter 2 Raaschinde 1 Rock 1 Sort troye 1 Rasch schiorte 1 graut dito 2 korz blaegarn 4 Mk. hampegarn tilsammen 5 dlr 4 Sk.«³⁸

Gaar man nu til *Tingbøgerne*, viser det sig, at Sagen ikke altid er bragt i Orden uden Rettens Medvirken. Men hvorledes det er gaaet, efter at der er faldet Dom, og en Fæster er blevet dømt til at betale sin Restance, som han har maattet erkende at være skyldig, om Pengene saa blev inddrevet straks, eller der blev givet Udsættelse eller maaske delvis Eftergivelse, derom ser vi intet i *Tingbøgerne*, men Gelskovbogen synes at vise, at det vist ikke er gaaet saa strengt til.

1670 dømmes Gelskovs Bønder til Betaling efter en Restanceliste paa Korn, som de for 3 Aar siden har modtaget fra Borgmester JØRGEN PEDERSEN i Faaborg paa HOLSTEN's Kredit, og som denne nu søges for, desuden skyldes Landgildesmør forfalden til St. Hansdag 1670.³⁹ Landgildesmørret var i det hele taget en vigtig Ydelse, let at sælge, og en ret stor Del af den aarlige Produktion, som det maaske kunde være besværligt nok at skaffe, hvis der skulde blive noget tilbage til Fæsterens eget Brug. 1674, 1675 og 1676 ser vi da ogsaa, at nogle af Gelskovs Bønder atter stævnes for Landgildesmør.⁴⁰ 1675 dømmes en Fæster i Hillerslev, der staar for ret store Restancer Landgilde og kongelige Skatter, men er undveget og bortrømt, til at besidde og bruge sin Gaard og svare sit Herskab.⁴¹ Rømning skete ikke saa sjældent. Det kunde maaske nok tyde paa, at det ikke altid var nogen misundelsesværdig Lod at besidde en Gaard. I *Tingbogen* finder vi i Sallinge igen en Fæster, der er bortrømt fra sin Gaard og har bortført alt, hvad der var i Gaarden. Han dømmes til at »indkomme« i sin Gaard igen.⁴² 1686 stævnes Rasmus Jensen i Hillerslev, der har fæstet sin endnu levende Faders Gaard, da Faderen paa Grund af Alderdom og Affældighed ikke længere kan staa for sin Gaard. Efter 3 Aars Forløb er han draget fra Gaarden og har begivet sig i Tjeneste hos Her-

skabet, »hvorfra han uden Forlov, Pas eller Afsked næst forleden Paaske af Tjenesten fravigte«.⁴³ Ogsaa en Husmand kunde finde paa at forlade sit Hus. Saaledes efterlyses 1678 »Jens Bildthugger, boende udi Salling, som for nogen Tid siden imod Husbondens og Fuldmægtigens Videnskab om Nattetider borttrømte med Hustru og Børn, Gods og Formue af det Hus udi Salling, som han paa velb: Hr: Hofraads [Stavn] for nogen Tid siden havde sted og fæst, og det uden nogen Opsigelse eller i ringeste Maader enten til kongelig Majestæts Skatter eller Husbondens har svaret, imidlertid han samme Hus beboet har«.⁴⁴ Ellers er det Restancerne alene, der stævnes for. Og ind imellem HOLSTEN'S Stævninger kommer nogle Gange Stævninger fra PETER BØRTING paa ret store Beløb. Sidste Gang han saaledes træffes i de endnu bevarede Tingbøger, er 1680, da han stævner nogle Bønder fra baade Gelskovs og Sandholts Godser under Protest fra disses Fuldmægtige.⁴⁵ Hvorledes Bønderne selv har set paa deres egen Tilstand, ses af en Sag fra 1679, hvor HOLSTEN stævner samtlige Gelskovs underliggende Bønder i Salling Herred for resterende kongelige Kontributioner. En Del er udeblevne, men de andre, der er mødt, vedstaar Restancen, »mens formedelst disse haarde og besværlige Tidens Tilstand har det været dem umuligt sligt med videre, som de i andre Maader med resterer, at afstedkomme, bad og begærede, at Joen Sørensen [Fuldmægtigen] med dem vilde have Medlidenhed og Taalmodighed eller tage Betaling i hvis fattig Del, de ejede og havde, og dem saa dermed fra Gaarden forlove (d. v. s. give Orlov), eftersom de dem dog umuligt længere forestaa kan, at svare enten Kongen eller Husbonden til noget, førend Tiden sig anderledes for dem bedre vilde forandre«.⁴⁶ Det vil være forstaaeligt, om der i slige Tilfælde ikke blev fare for haardt frem, da en Fæster ellers let kunde fristes til at forlade sin Gaard og denne komme til at staa øde hen, hvis der ikke kunde findes en ny Fæster, hvorved Godset vilde lide betydeligt Tab.

Hovedgaardens Drift.

Blandt den Mangfoldighed af Oplysninger, som Gelskovbogen indeholder, findes ogsaa en Del, der giver et nogenlunde Begreb om *Kornavlens* paa Gelskov. Vi ser deraf, naar Pløjningen til Sæden begynder Foraar og Efteraar, til hvilke Tider Saaningen finder Sted, og hvormeget der saas i de forskellige Marker. Det angives, naar Græsset om Sommeren bliver slaaet, og naar Høet bliver kørt ind. Om Høsten, naar Kornet bliver høstet og indkørt, og hvor mange Traver det beløber sig til. Det er dog ikke fra hele Perioden 1667—94, der findes saadanne Oplysninger, men kun fra de Aar, HOLSTEN selv maa have drevet Gaarden, medens der intet findes fra de øvrige Aar, i hvilke den har været bortforpagtet.⁴⁷

Vintersæden blev i Almindelighed saaet i sidste Halvdel af Oktober og undertiden et godt Stykke ind i November Maaned. For 1669 findes Datoerne 11., 14., 15. Oktober, 8., 9., 10., 12., 15. November, 1675 15. Oktober og 5. November og 1681 22. Oktober, 16. og 22. November, men ellers er det almindelige sidste Halvdel af Oktober. Af Vaarsæden blev Havren saaet tidligst. Et enkelt Aar er der saaet en Del Havre 23., 27. og 28. Marts og Resten fra 11. til 26. April. Ellers er det almindelige fra lidt ind i April til nogle Dage ind i Maj Maaned. Byg og Blandkorn blev altid saaet i Maj, for det meste i første Uge og undertiden ogsaa lidt senere. Et enkelt Aar (1674) er det sidste af Havre, Byg og Blandkorn blevet saaet saa sent som 22. Maj.

Høsten af Kornet er i Almindelighed blevet paabegyndt i Begyndelsen af August og tilendebragt i Slutningen af samme Maaned. Først høstedes Rugen, derefter Havre og tilsidst Byg og Blandkorn. Et Aar, hvor Avlen var særlig god, er der høstet Rug 26. Juli, et andet Aar høstet Blandkorn saa sent som 2. September. Indkørslen har i Almindelighed været tilende-

bragt en Ugestid ind i September. Et enkelt Aar er der dog indkørt Blandkorn 26. September. Men Optegnelserne herom er mindre fuldstændige.

Tiden for Saaning og Høst varierer saaledes ikke meget, og det vil være umuligt paa dette Grundlag at drage Slutninger om Avlens Forhold til tidlig og sen Saaning. Derimod kan det vel siges, at der paa Gelskov er blevet saaet en Del tidligere, end det var almindeligt, og at Høsten derfor ogsaa er faldet tidligere.

For at faa en Oversigt over Udsæd og Avl, anføres nedenstaaende Tabeller paa Grundlag af Gelskovbogens mange Oplysninger, der maaske gør det muligt tilnærmelsesvis at se, hvor stort *Foldudbyttet* har været de forskellige Aar, selv om Høstudbyttet aldrig er opgivet i Tønder, men kun i Traver (og Læs).

Udsæd angivet i Tønder:

Anno	Rug	Byg	Blandkorn	Havre	Boghvede	Hvede	Ærter	Ialt
1668—69	21—4	14—7		49—0	9—3	0—4		95—2
1669—70	35—6½	12—0	12—0	17—5	4—0			81—7½
1670—71	27—2	5—0	22—0	46—0	2—0			102—2
1671—72	35—2½	11—5	6—0	66—5	10—4		0—5	130—5½
1672—73	27—0	17—0		32—4	2—2			78—6
1673—74	36—0	12—4	45—7*)	47—1	4—4		1—0	147—0
1674—75	25—0	7—4	13—0	49—4	6—6		1—1	102—7
1675—76	46—4			63—0	14—0		0—7	124—3
1680—81	45—0}	3—0}	13—0}	59—0}	6—0}			208—5
	15—0}	4—6}	11—0}	50—6}	1—1}			
1681—82	29—0}		14—0}	42—0}	6—4}	1—4}		106—0
	13—0}							
1682—83	37—0}		10—0}	75—0}	8—4}			135—7
	5—3}							
1683—84	47—0			69—1	4—1			120—2
1684—85	36—0	3—0	6—0	76—2				121—2
1685—86	56—0							

Udbytte angivet i Traver (og Læs):

Anno	Læs Hø	Rug	Byg	Blandkorn	Havre	Boghvede	Tiendekorn	Hvede	Ialt Traver	Læs
1669		101—07	53—00		61—00	76—00		5—10	296—17	
1670		345—10	146—00	63—00	76—00	23 Læs			630—10	23
1671										
1672	259	593—00			211—00					
1673	365	411—10	352—10		273—00				1037—00	
1674	374	291—10	73—00	102—03	185—10				652—03	
1675	310	271—10	48—00	33—00	207—00				559—10	
1681	204	137—10	21—00	70—00	151—10				380—00	
1682	342	370—00		114—00	251—00	96 Læs	141—00	21—00	897—00	96
1683	423	515—00		60—00	475—00		175—00		1225—00	
1684										
1685	372	439—00	40—00	55—00	485—00		46—00		1065—00	

Det ses, at der er nogen Stigning i Udsædsmængden fra 1670erne til 1680erne, hvad maaske kan skyldes, at mere Land er blevet dyrket efter Rydning af Krat og Smaaskov, Afvanding af Kær og Mosestrækninger og lignende. Tilsvarende ses ogsaa en Stigning i Udbyttet, der forholdsvis er større end ved Udsæden. Især 1683 har Avlen været stor, deraf udgør Rugen

*) deraf er 13 Tønder saaet paa Majmosegaard. 1680—83 angiver nederste Række Udsæden paa Majmosegaard.

næsten Halvparten. HOLSTEN skriver: »den 26 July Rogken geschlagen in Tofftewith undt der Vhren 515 trage den 2 Augusti solchen rogken eingeführet vndt 8 ½ gulle in d. scheune damit gefült« (høstet 515 Traver Rug og fyldt 8 ½ Gulve i Laden dermed). Naar der til den meget store Udsæd 1680—81 kun svarer et meget ringe Udbytte, skyldes det den Misvækst, der 1681 især gik ud over Rugmarkerne. For Hillerslev Sogns Vedkommende hedder det herom i Tingbogen,⁴⁸ at Synsmændene »d. 2. August næst afvigte var paa forskrevne Sognegrund, da først befandt de Hillersleff Bys Rugmark over alt saa misvækstlig, at ej den ½ Sæd igen kan bekommes. Item (o: fremdeles) Vaarkornsmarken til samme Hillersleff By er /: Gud være lovet vel i Magt med Grøde og Vækst :/ uden paa nogle Steder er misvækstlig. Sallinge Rugmark til Sallinge By, der udi kan næppelig avles Rugsæden igen, ellers Vaarkornsmarken til samme By er med Sædens Vækst temmelig god, uden nogle enkelte Steder er misvækstlig Nybølle Bys Rugmark er saa vaag af Grøde og Vækst, saa ej Sæden igen kan bekommes uden paa nogle adskillige Steder var det noget lidet bedre. Vaarkornsmarken der til Byen kunde vi ej eragte andet end vel i Grøde og Vækst at være dette Aar uden paa nogle Steder. Høyruppe Rugmark saa meget misvækstlig at de næppelig kan naa og erlange deres halve Sæd igen. Vaarkornsmarken til samme By saa vaag af Vækst, at de ej kan faa deres Sæd igen, som de saaet har . . . Dernæst erfarede og eragtede de den der udi Sognet beliggende Giælschous Hovedgaards tilliggende Jord, Grund og Enemærke, hvilken forberørte Hovedgaards tilliggende Grund er af lige Misvækstlighed, saa som Sognegrundens er befunden synct og afsagt. Og overalt baade Sognets saa vel som bemeldte Hovedgaards tilliggende Græsbed saaledes denne Sommer af Solens Brynde og Hede bort forvisnet, at Kvæg og Bæster ej uden til Hungers Føde sig har kunnet ernæret, og til Højbjergnings Indavling ej uden halv imod forleden Aar kunde eragtes.«

For Vaarkornsædens Vedkommende er 1669, 1672, 1674 og 1675 heller ikke gode, maaske har der ogsaa i disse Aar været nogen Misvækst, men der findes intet derom i Tingbøgerne, som ikke er bevarede for 1672 og 1674. Foruden de almindelige Kornsorter har der ogsaa paa Gelskov været dyrket Hør, saaledes avledes 1675 72 Traver, og en ringe Del Hamp og Vikker, men det er saa lidt, at der næppe kan regnes dermed.

Skal man kunne udfinde Foldudbyttet, maa det først afgøres, hvormange Traver der skal regnes til 1 Tønde Korn. Nøjagtigt kan det ikke afgøres, da Neg kan være af meget forskellig Størrelse, og Kærnemængden i Neg af samme Størrelse ogsaa kan være meget forskellig efter Tid og Sted. Og hvor mange Neg hører der til en Trave? 20, 40 eller 60 Neg? ARENT BERNTSEN, der levede ikke meget før HOLSTEN's Tid, regner 1 Trave for 20 Kærve à 3 Neg. Det kan HOLSTEN ogsaa have regnet med eller maaske som nu paa Fyn med 40 Neg. Regnes der med et større Antal Neg til Traven, maa der skulle et mindre Antal Traver til 1 Tønde Korn og omvendt. Men at der ikke har været regnet med mindre end 40 Neg, fremgaar af, at der bruges Betegnelsen Kærv, og at Traven deles i mere end 10 Kærve. I Gelskovbogen findes et Tærskningsresultat fra 1684, der viser, at af 102 Traver Rug er der udtærsket 28 ½ Td., og af 68 Traver 20 Tdr., det giver ca. 3 ½ Trave til 1 Td. Korn.⁴⁹ Men kan man regne med, at det er det normale, og er der ikke gaaet færre Traver af Vaarsæd paa 1 Td. Korn? Spørgsmaalet er vel ikke til at besvare, men i nedenstaaende Tabel vises, hvilket Foldudbytte Rugen har givet, naar der regnes med 3 ½, 3 og 2 Traver til 1 Td. Korn.*)

*) I »Fortid og Nutid« XIII. 30 ansættes det almindelige Foldudbytte et Hundrede Aar senere til Rug 4.1, Byg 5.2, Havre 4.5, og S. 27 siges det, at »oftest takseredes de 3 Hovedkornsorter til 4 à 5 Skp. af Traven, men 5 Skp. af Rug, 5—6 af Byg og 6—8 af Havre forekommer ofte«.

Anno	Udsæd	Avl	3 ½ Traver til 1 Td.	3 Traver til 1 Td.	2 Traver til 1 Td.
1668—69	21—4	101—07	1.35	1.6	2.35
1669—70	35—6½	345—10	2.74	3.21	4.81
1671—72	35—2½	593—00	4.84	5.65	8.47
1672—73	27—0	411—10	4.35	5.07	7.61
1673—74	36—0	291—10	2.31	2.69	4.04
1674—75	25—0	271—10	3.097	3.61	5.42
1680—81	60—0	137—00	Misvækst		
1681—82	44—0	370—00	2.47	2.80	4.20
1682—83	42—0	515—00	3.51	4.09	6.13
1684—85	36—0	439—00	3.48	4.06	6.097
Gennemsnit			3.17	3.64	5.23

Det vil ses, at Udbyttet er lovlig ringe med 3 ½ og 3 Traver til Tønden, men med 2 Traver bliver det noget ud over det almindelige for denne Tid.

Paa samme Maade bliver for Vaarsæden Gennemsnittet for

Byg 2.64, 3.09 og 4.63 Fold.

Blandkorn 1.61, 1.89 og 2.83 Fold.

Havre 1.30, 1.55 og 2.32 Fold.

Det ser ikke ud af ret meget. Men her maa saa ikke glemmes, at Aarene 1669, 1672, 1674 og 1675 ikke var gode, og ses der bort fra disse 4 Aar, bliver Gennemsnittet adskilligt højere.

Hvorledes foregik nu *Jordens Dyrkning og Gaardens Arbejde* i det hele? Der skulde dog en betydelig Arbejdskraft til hele Aaret rundt. Naar vi ser paa Fortegnelsen over Gaardens Folk og Fæ, der findes i Gelskovbogen til Brug for Skattemandtallene, og i selve Skattemandtallene, viser det sig, at der har været meget faa Mandspersoner paa Gaarden. Foruden HOLSTEN selv og til Tider en Forpagter har der sædvanligt været 3, 4 eller 5 andre, f. Eks. 1677: 1 Lærer, 1 Kusk, 1 Ladefoged, 1 Staldknægt og 1 Røgter. Og af Heste har der kun været nogle faa Stykker. Der opgives til forskellige Tider 2, 3, 4 eller 5 og undertiden tillige nogle Hopper. Det fremgaar heraf, at Arbejdskraften til Gaardens daglige Drift maa være kommen andensteds fra, og at det maa have været Godsets Fæstere, og af dem igen de nærmest boende, der har udført det egentlige Arbejde paa Mark, i Lo og Lade.

Af Gelskovbogen ses det endvidere, at Gaardens Marker til Pløjning har været afdelt i *Ørtug eller Pund Land*. En Ørtug eller et Pund Land vil sige saa stort et Stykke Land, som kan besaas med en Ørtug eller et Pund Korn, og paa 1 Ørtug gaar 10 Skp. Rug, 12 Skp. Byg og 20 Skp. Havre, paa 1 Pund det dobbelte. Saaledes er 1672 Toftved afdelt i 7 Ørtug Bygland. Knud og Hans Petersen i Hillerslev skal pløje den første Ørtug med hver 6 Skp., Jens Mayman og Jørgen Hansen den næste, den 3. besørger »Mein Pflugh« alene, den 4. Jørgen Mortensen, Mads Linde og Mads Nielsen o. s. v. Paa samme Maade bliver alle de andre Marker afdelt, og »Mein Pflugh« eller »Ich« har sin Part at pløje, der i Reglen beløber sig til det dobbelte eller omtrent det dobbelte af, hvad en enkelt Gaards Plov har.⁵⁰ Det ses af denne Inddeling, at der til Gelskov har været omtrent 70 Pund Rugland eller ca. 170 Tdr.*) Naar »min Plov« har haft sin Del at pløje tilfælles med Bønderne, skyldes det vel, at Gelskov imellem Bøndernes Agre har haft Jord liggende, der tidligere har hørt til Bøndergaarde, og derfor ikke nu, selv om den blev dyrket af Gelskov, hørte under Gaardens Takst eller var privilegeret Jord, ligesom den indtagne Jord heller ikke var privilegeret, idet det maa have været saaledes, at

*) Det var dog kun 2 Tredjedele, der dyrkedes aarligt, svarende til Tabellens aarlige Udsædsmængde.

det var Bondejorden eller den upriviligerede Jord, som det paahvilede at udføre Pløjningen af Hovedgaardens Jorder. Paa samme Maade har det da været med det øvrige Arbejde hele Aaret rundt. Det var Bondejordens Brugere, der udførte det.

Medens der kun holdtes ganske faa Heste paa Gelskov, hvoriblandt 1681 en »Schiespferd«, en Skydehest til Brug for Jægere, en »Kinderpferd« og en »Lay Vogts Pferde«, der viser, at de var bestemt til andet end Arbejdsbrug, var *Besætningen af Kvæg, Faar og Svin* ikke helt ringe. 1674 skriver HOLSTEN: »gehabt 150 Stk Vieh worunter 22 Pferde welche für 33 Stk Vich gerechnet dazu Futter auf iedes 7 ½ tragen Stroh vndt 2 ½ fud hew (Læs Hø) vndt Futter genugh bisz Meytag«, og noget foran har han noteret, at han til Dato (4. Marts) har faaet 48 Kalve.⁵¹ 1678 er der efter Kop- og Kvægskatsmandtallerne 70 Køer, 9 Kalve, 50 Faar og Lam og 12 Svin, men 1682 51 Køer, 18 Ungnød, 27 Kalve, 70 Faar og 32 Svin. Samme Aar har han 1. Maj drevet paa Græs i Engen 62 Køer, 2 Tyre, 1 graa Okse, 15 Aarskalve og 5 toaarige, og ved Allehelgenstid har han beholdt 65 Køer, 2 Tyre, 73 Faar og 27 Galtsvin.⁵² 1684 har han drevet ikke mindre end 80 Køer paa Græs paa Gelskov, og nogle Aar før i 1681 91 Køer, men de følgende Aar bliver der færre, hvad maaske skyldes, at en Del er kommen til Langesø, og at Gaarden har været bortforpagtet. Desuden havde han en Del paa Stald eller paa Græs hos Bønderne, især i Bjerregaard i Sallinge og i Majmosegaard i Hillerslev, og dertil kommer endnu adskillige, der var udlaante til mange af Gaardene.

En stor Del af Tiden har Gelskov været *bortforpagtet*. Fra 1667—69 til »GODFRIED NEANDER VON HOHEN KÖNIGSBERGH«, »der Secretarius«, som fra 1. Maj 1667 til 1. Maj 1668 havde Gaarden i Forpagtning for 450 Rdr., og det følgende Aar for 650 Rdr. Han kaldes ogsaa undertiden Hollænder eller Koforpagter som Forpagter af Køer og Græsning, Hollænderiet.⁵³ I Konsumtions- og Folkeskatsregnskaberne 1672 nævnes som Koforpagter DITLEV EVERTSEN, der har sin Broder JACOB hos sig. Ditlev Evertsen kom bort Philippi Jacobi (o: 1. Maj) 1672. HOLSTEN holder Afregning med Jacob Evertsen ang. 66 Køer fra Majdag 1674 til Majdag 1675, for hvilke han skal give HOLSTEN 330 Rdr.⁵⁴ I Tingbogen Oktober 1675 nævnes han ogsaa som Forpagter. Derefter kommer Kaptajn BERTRAM REVENTLOW, der i Konsumtions- og Folkeskatsregnskaberne 1677 nævnes som Forpagter paa Gelskov, og i Tingbogen 1678—80, undertiden som Forvalter. 1681 nævnes han som Forpagter paa Arreskov. Fra 1687 findes i Skattemandtaller og Kirkebog Navne paa andre Forpagtere.

Indtægter og Udgifter af Godset.

Vil man nu se paa, hvilke *Indtægter* Godset kunde indbringe, viser det sig at være ret vanskeligt at naa til en nogenlunde nøjagtig Angivelse, da der i Gelskovbogen ikke findes noget samlet Regnskab. Men tilnærmelsesvis lader det sig vel gøre. Hovedindtægtskilderne er den aarlige Landgilde, Udbyttet af Hovedgaardens Drift og af Skoven, samt Tiender. Værdien af Landgilden kan anslaaes til ca. 500 Rdr., hvad der vil stemme med en Omsætning af den samlede Landgildemængde, der er anført i Begyndelsen af Gelskovbogen efter Jordebogen, til den Pengeværdi, der findes angivet S. 387 for hver enkelt Slags Landgildeydelse. Spørgsmaalet bliver kun, hvor meget der er betalt af den skyldige Landgilde, da ret store Restancer ofte er blevet eftergivet. Af Restancelisterne ses det ogsaa, at en Gaard som Bjerregaard i Sallinge, der efter gammel Matrikel staar for ca. 25 Tdr. Hartkorn, skal svare en Landgilde, der bortset fra Smaaredselen har en Værdi af 44 Rdr., medens Værdien for Gaarde af omtrent den halve Størrelse angives til 20 Rdr., og for mindre Gaarde til ca. 10 Rdr. Derved naas der ogsaa op paa omkring 500 Rdr. Senere, da Bøndergodset er blevet forøget, er Landgildemængden og Indtægten deraf ogsaa steget.

Ovenfor saas det, at Forpagtningsafgiften det første Aar beløb sig til 450 Rdr., det andet Aar til 650 Rdr. Det vil vel omtrent svare til den egentlige Indtægt af Hovedgaardensdriften, men desuden kan der have været flere mindre Indkomster. Fra Skovene solgtes Tømmer, og et Sted skriver HOLSTEN: »til Majdag 1669 solgt af Træ ialt for 60 Rdr.«⁵⁵ Men Skovene kunde ogsaa føde et stort Antal Svin, og 1669 angives Oldenpengene for 263 Svin til 88 ½ Rdr.⁵⁶ Derved naas der op paa en samlet Indtægt af mellem 1000 og 1500 Rdr., maaske nærmest 1500.

Hvorledes ser *Udgifterne ud?* Der findes i Gelskovbogen en Fortegnelse over Udgift fra 1. Maj 1667 til 1. Maj 1668, der viser en samlet Pengeudgift af 563 Rdr.⁵⁷ Skatterne andrager

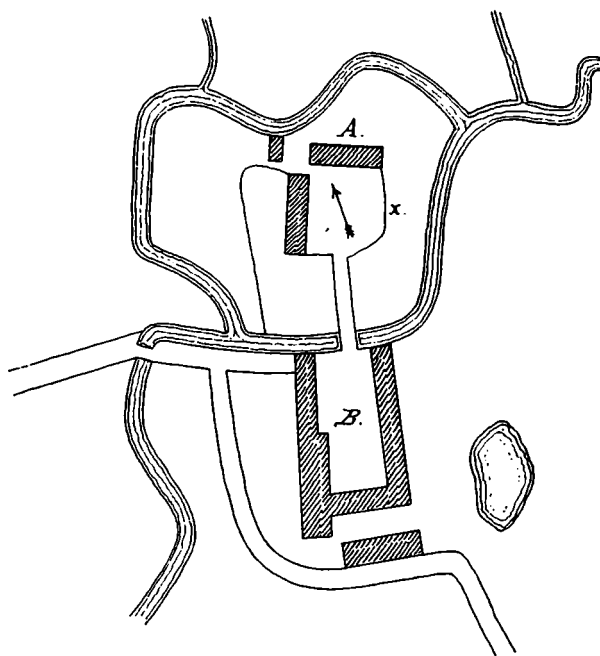
her kun et forholdsvis lille Beløb, men senere stiger de voldsomt ved de mange nye baade ordinære og ekstraordinære Skatter, der bliver paalagt, saa de til Tider er den væsentligste Del af Udgifterne, og især under den skaanske Krig bliver det enorme Beløb. Saaledes 1678 ialt 990 Rdr., hvoraf Maanedsskatten alene andrager 457 Rdr.⁵⁸ Endnu 1682 er Skatterne oppe paa noget over 500 Rdr.⁵⁹ Men foruden disse Pengeudgifter var der en Mængde Fornødenheder, der betaltes med Godsets egne Frembringelser. For Varer, der var købt hos Købmændene i Købstæderne, betaltes der for en stor Del med Træ, Korn, Smør, Ost o. s. v. Det var Ting, Købmændene altid havde Brug for, og som var lette at afsætte. Ogsaa Haandværkerne blev tidt betalt paa denne Maade enten helt eller delvist. Naar f. Eks. Skomageren fra Odense bragte Fodtøj til HOLSTEN's Familie og Tjenestefolkene, kunde han blive betalt med Skind, Smør og Korn eller »med Ved og med Byg«.⁶⁰ Dertil kommer det daglige Forbrug til Besætningen og i Husholdningen, der ikke blev indført i Regnskabet, og som dog vilde beløbe sig til en anselig Sum. Et enkelt Aar er der 4. Oktober slagtet 100 Gæs, 5. Oktober 22 Faar, 19. 13 Køer, 26. blandet 12 Tdr. Mjød, 30. slagtet 60 Svin. Til de 12 Tdr. Mjød er der gaaet 4 ½ Td. Honning, dette Aars Avl.⁶¹ Det bliver i Aarets Løb ikke Smaabeløb, der vilde bringe Udgifts- og Indtægtsposterne adskilligt højere op, hvis de blev talt med. Endelig kommer Lønninger til Folkene, der ikke er medtaget i det ovenfor nævnte Regnskab fra 1667—68.

Gaardens Bygninger.

Ligesom HOLSTEN forbedrede Gaardens Jordtilliggende, forbedrede han ogsaa *Ladegaardens Bygninger*, saa det næsten kan siges, at han har bygget en helt ny Ladegaard. Illu-

Situationsplan af Gjølshov, 1782.

Originalen i Matrikelkontoret.

Gelskov Ladegaard for Branden 1912, set fra Sydøst

strationen viser en Plan over Gelskov fra 1782 efter et Kort i Matrikelarkivet, der igen er Kopi af Originalen i Arreskov Godsarkiv. Paa denne Plan maa HOLSTEN's Nybygninger være de 3 sammenbyggede Længer med Undtagelse af den bredere sydvestlige Halvdel af Vestlængen, der maa antages at være bygget før HOLSTEN's Tid, siden den ikke omtales i Gelskovbogen blandt hans Nybygninger. Den ses paa Side 167 længst tilhøjre og viser meget gammelt Tømmerværk. Indtil Branden 1912 kaldtes den den gamle Tærskelade. Bygningen længst mod Syd, der ligger helt for sig selv, er bygget ca. 1760 og kaldtes den nye Tærskelade. Det var en mægtig Bindingsværksbygning, hvoraf Gavlen ses længst tilvenstre paa Side 166. Om der tidligere har staaet en Bygning her, kan ikke ses. Af HOLSTEN's Bygninger kan dog kun en ringe Del have staaet til Branden 1912. Den nordlige smallere Halvdel af Vestfløjen, Hestestalden med Portgennemkørslen, Oreport, var blevet erstattet af en Nybygning vel i 1870erne (den ses ikke paa Side 167, der viser Ladegaarden set fra Indkørslen til Borggaarden). Af en Sammenligning af Planens Sydøsthjørne og Billedet Side 166, der viser Gaarden set fra Sydøst, fremgaar det, at her maa være sket Forandringer efter 1782. Paa Planen gaar den østlige Længe ikke helt hen til den nye Tærskelade, som den gør paa Side 166, hvor begge Gavle næsten støder sammen (der skal dog have været en smal Gennemgang), og desuden ligger Østlængen en Husbredde længere mod Øst end paa Planen. Østlængen maa derfor efter 1782 være blevet ombygget og derved flyttet en Husbredde længere mod Øst og forlænget hen til den nye Tærskelade.⁶² Tilbage af HOLSTEN's Bygninger indtil Branden 1912 bliver da kun Tværbygningen mellem Vest- og Østfløjen, der ses i hele sin Længde i Baggrunden paa Side 167.

Det er denne Tværbygning, hvorom HOLSTEN 11. Juni 1671 akkorderer med LARS NIELSEN, »dasz er Mihr den Stall im vorwerck zwischen der scheune vndt den andern Kuhestall soll vollentkommen zurecht machen«, hvortil han skal have de Folk, han har Brug for.⁶³ Udtrykket »fuldstændigt bringe i Stand« kan betyde en Restavrering, en Ombygning, men det kan maaske ogsaa betyde en helt ny Bygning. Det maa være den Stald, som senere kaldes Øksenladen og i nyere Tid er blevet brugt til Ungkreaturer.

Først omkring 1680 begynder de rigtig store Byggearbejder. I Juni Maaned dette Aar

Gelskov Ladegaard for Branden 1912, set fra Opkørslen til Borggaarden

køber HOLSTEN i Faaborg en Del Tømmer fra Gotland,⁶⁴ som maaske er til dette Brug. Der begyndes med »Stalden hen til Porten« paa 27 Fag, og paa den anden Side Porten bygges endnu 8 Fag »hen til Aaen«.⁶⁵ Maaske har Aaen paa denne Tid gaaet Syd om Borggaarden eller maaske baade Syd og Nordvest om (se Planen). Bygningen er rimeligvis rejst 1680, eller maaske 1681. Med Tømreren holdes der Afregning i September 1681. De 27 Fag har kostet 180 Rdr., de 8 Fag til Aaen 56 Rdr., og yderligere er der medgaaet 10 Rdr.

Tømreren er JENS MØLLER i Gelskovs Mølle, ved det nuværende Erikshaab. Han havde fæstet Møllen 1678 og udførte meget Tømrerarbejde for HOLSTEN i de følgende Aar. Det er maaske om ham, det endnu fortælles der paa Egnen, at da de skulde bygge Ladebygningen paa Gelskov, bad Tømreren først om Træ til Naglerne, hvorover Herremanden blev forskrækket og ikke turde lade ham bygge videre. Først da han ved et Mesterhug havde vist sin Duelighed, fik han Lov til at fortsætte Arbejdet.⁶⁶

Hvis denne Bygning er Hestestalden, skal den have været den nordlige smallere Del af Vestlængen. Der bliver dog den Vanskelighed ved Anbringelsen her, at de 27 Fag hen til Porten og de 8 Fag paa den anden Side hen til Aaen vilde give en saa lang Bygning, at der ikke vilde blive Plads til den. Afstanden fra den gamle Tærskelades Nordgavl hen til Aaen eller Voldgraven var ikke saa stor, og den senere Staldbygning, der gik helt ud til Voldgraven, var adskilligt kortere end HOLSTEN's Bygning maa have været.*)

Hvor kan den da have ligget? I et Syn paa Gelskov 1698⁶⁷ nævnes det Staldhus imod Hestehaven, hvor 19 Spiltov er brøstfældige. Dernæst Øksenladen samt Kohuset, Tærskeladen, der er i god Stand, Forpagterens Have bag Tærskeladen og Hestehaveporten. Dette Staldhus imod Hestehaven kunde være Stalden hen til Porten paa 27 Fag med de 8 Fag paa den anden Side hen til Aaen og saaledes beliggende, at det laa Øst for og parallelt med Planens Østlænge. Her vilde der være bedre Plads til den lange Bygning end i Forlængelse af den gamle Tærskelade. I saa Fald har Bygningen ikke været Hestestald og maa være afbrudt inden 1782.

1681 bygges den nye Kostald. Det er paa Planen den lange Østfløj. Den maa være paa

*) Ifølge en Brandtaksation fra 1777 er den nordlige Halvdel af Vestlængen dog paa 21 Fag og er indrettet til Staldrum og Udkørsel i Lykkerne, og i en Taksation fra 1793 angives den at have været 62 ½ Al. lang.

44 Fag, da der bruges 45 Bjælker, 90 Sparretræer og 45 Hanebjælker. Noget Regnskab over, hvad det hele har kostet, findes ikke, men med MADs Tækkemand er der truffet Aftale om hvert Fag paa begge Sider for 8 Skilling.⁶⁸

Endnu omtales en Nybygning, »min nye Stald« paa 10 Fag, og et andet Sted findes en Fortegnelse over, hvad den nye Stald har kostet.⁶⁹ Det maa rimeligvis være den samme Bygning, der omtales de to Steder, da det anvendte Tømmer i Fortegnelsen passer til 10 à 12 Fag. Men naar den er bygget, kan ikke ses. Hvis denne Bygning er Hestestalden, maa den være den smallere nordlige Del af Vestlængen, og den hvorom HOLSTEN skriver: Stalden paa Gelskov skal være 10 Alen mellem Stolperne, 4 ½ Alen fra Stenene til Underdelen af Bjælkerne, Hesterummet 4 Alen langt og 2 Alen bredt imellem Pillerne.⁷⁰

Vilde man nu spørge, om det var nødvendigt med saa stort Staldrum til de faa Heste, der syntes at være paa Gelskov, og om der ikke alligevel har været flere, og hvor er Hestene kommen fra til »min Plov«, som er omtalt i det foregaaende, der skulde dog 6 à 8 Heste til at trække en Hjulplov, saa er der ganske vist foran for et enkelt Aar (1674) blandt Gelskovs Besætning nævnt 22 Heste, men der ud over findes der ingen nærmere Oplysninger.

Hovedbygningen synes HOLSTEN ikke at have rørt ved. Et Sted omtales det brogede Kammer, som Maleren i Faaborg skal male for 16 Rdr. og 1 Td. Malt. Et andet Sted »die schlagende Kloche von meiner Vhr«.⁸¹ Og i Skattemandtalen 1688 opgives 7 Ildsteder.

Gaardens Haver.

Men hermed er det dog ikke Slut med HOLSTEN's Arbejde paa at bringe Orden tilveje. Ogsaa *Haverne* udenom Bygningerne havde hans store Interesse. I Oktober 1667 har Matthias Böckman hjembragt til Gelskov 84 Stykker Æble-, Pære- og Kirsebærtræer. I Februar 1668 anskaffes yderligere 52 Træer fra Hamborg, der koster 24 Rdr., om Foraaret samme Aar Træer fra Sønderborg og Nordborg for 12 Rdr., og i Oktober køber Matthias Böckman 86 Træer i Hamborg for 36 Rdr. 1671 faas 18 Kirsebærtræer fra Lübeck foruden Prydplanter, deriblandt 200 »Proving Rosen«.⁷² 1674 og 1681 bliver der indkøbt Frø til mange Slags Havesager i Lübeck, Faaborg, København og andre Steder. Sidstnævnte Aar faas ogsaa en Del Urtefrø, bl. a. fra Hr. Morten i Hæsinge,⁷³ der var »en god Have-Dyrkere, som han paa Stedet har ladet se«.⁷⁴ Der indkøbes stadig flere Frugttræer. I Foraaret 1678 fra Hamborg 20 Æble- og 20 Pæretæer foruden 2 Abrikostræer, og om Efteraaret hentes 36 Kirsebærtræer. Endelig 1679 henter Matthias i Lübeck en lang Række baade af Frugttræer, Prydtræer og Prydplanter, og HOLSTEN selv medbringer 1680 en Del Frugttræer fra Gereby i Sønderjylland, hans Svigerforældres Gaard.⁷⁵

At denne Mængde Frugttræer og Havesager vilde indtage en ret betydelig Plads og maatte føre til Udvidelse af den gamle eller Anlæg af en helt ny Have, synes indlysende. Der tales derfor ogsaa i Tingbogen fra 1678 om »den nye Abild Have, som næst forleden Aar blev anlagt ved Gielschou«.⁷⁶ I et Syn 1688 paa Haverne ved Gelskov og paa Gartneren Mathis Urtegaardsmands Hus i Sallinge hedder det: »Haverne paa Gielschou findes forsvarligen vel anlagt.« Derefter skelnes der mellem Haven eller Haverne (paa begge Sider af Opkørslen til Borggaarden), Abildhaven bag Tærskeladen og Urtehaven. Omkring Haven (Haverne) er der Stakitværk, og omkring Abildhaven og Urtehaven Gærder, der skal istandsættes.⁷⁷ I et andet Syn 1698 staar der: »Frugt Havernes Hegn findes hegned med nye og gamle Stakitter udi gode savskaarne Fødder paa begge Sider fra Broen og op til Borregaarden, hvilke Stakitter er ophugget af adskillige Slags Træ. Forpagterens Have bag Tærskeladen findes hegned paa Grøft, dog vil Grøft dybes og paa nogle Steder med Gærdsel hjælpes. Nok synede de Frugt-

træerne, og fandtes udi bemeldte Forpagters Have 71 Træer af adskillige Slags Frugt, og fandtes i samme Have et Moreltræ eller Kirsebærtræ afhugget. Udi Klokkehaven syntes og fandt de iligemaade store og smaa af alle Slags Træer 63. Udi den Have uden for Hestehaveporten fandtes 11 Abild Træer«. ⁷⁸ I Gelskovbogen omtales det, at der 1668 er betalt Graveren 20 Mark for at grave Grav om Haven, ligesom der er bekostet Stakitværk, vel ogsaa til Haven. ⁷⁹ Sammesteds findes en Fortegnelse fra 1672 over, hvem der skulde arbejde i Haven i Ugens Løb. Mandag: Matz Sude. Tirsdag: Lars Petersen i Sallingen, Lars i Hørup. Onsdag: Ole Linde. Torsdag: Albrecht, Jurgen Schomager. Fredag: Jens Ericksen, Christen i Hillerszløff. Lørdag: Jens Ericksen, Christen i Sallingen. ⁸⁰ Om Interessen for Havevæsenet vidner maaske ogsaa »dasz grosze Gartenbuch«, der 1681 blev bragt til Gelskov. ⁸¹

Tjenestefolk.

Paa en Gaard af Gelskovs Størrelse maatte der holdes adskillige *Tjenestefolk*. Og selv om der kun holdtes faa mandlige, maatte der til det daglige Arbejde i Hovedbygningen og ved Malkningen kræves et ikke ringe Antal kvindeligt Tyende. Af Gelskovbogen og Skattemandtallene kan det ses, hvor mange der var til de forskellige Tider, og hvad de hed. 1. Januar 1673 holdtes følgende Karle: Mathies Gartner, Michel Ladefoged, Mogens Skytte, Johan Hintz, Knud Røgter, og af Piger: Abigael Fruens Pige, Abigael Fadeburspige, Ursul, Kirstin Amme, Margrete Kokkepige, og ved Køerne som Malkepiger Maren, Caren, Catrine og Bodild. ⁸² Flere af dem er der i mange Aar, saaledes Mathies Gartner, der andetsteds kaldes Mathies Böckman, og Johan Hintz, der var Kusk. Disse to er sikkert kommen med hertil fra Holsten,*) de besørger Ærinder til Lübeck og Hamborg, og en enkelt Gang (i Tingbogen) udtrykker Johan Hintz sig paa Tysk. Senere, da Børnene skal modtage Undervisning, bliver der antaget en Hofmester, en Lærer. Fra flere Aar er der Regnskaber over Folkelønnen. Johan Hintz og Mathies Gartner faar hver 20 Rdr. om Aaret, Ladefogden 16. Pigerne faar Halvdelen eller noget mindre. Lønnen synes at blive udbetalt, naar Folkene havde Brug for Penge. Naar f. Eks. Skomageren kom med Fodtøj til dem, blev det betalt af HOLSTEN og trukket fra i Lønnen. Eller de fik udbetalt 1 Rdr. eller et Par Mark, naar de f. Eks. skulde til Barsedaa eller om Sommeren i Juli Maaned til St. Knuds Marked i Odense. Det var især Pigerne, der tog ind til St. Knuds Marked, formodentlig en af Sommerens store Fornøjelser. ⁸³

Naar man gaar ud fra, at der tillige var adskillige Hovbønder enten i Gaarden eller i Marken, og at der jævnlige kom Haandværkere eller andre til Gaarden, var det ikke saa faa Mennesker, den Holstenske Familie havde omkring sig.

Herskabet og dets undergivne.

Hvorledes kan vel Forholdet have været mellem Herskabet og dets undergivne? Gelskovbogen synes at vise, at HOLSTEN har været en god og human Husbond, men ogsaa Hillerslev Sogns Kirkebog vidner om, at der har bestaaet et godt Forhold mellem Herskabet og Bønderne. Ikke saa sjældent staar der ved en Barsedaa hos en af Bønderne: Velbaarne Fruen paa Gelskov bar Barnet. Det er især i Tiden fra 1672 til 1684, indtil Overtagelsen af Langesø, da Herskabet nu opholder sig mindre paa Gelskov. 1672 staar der i Kirkebogen: Dmca Lætare var Mogenz Eyllersz: Soldat i hillerszløff, hansz barn Kiersten Christnet. Velb: Fruen paa Giellschouff fr: Ide Ratlou bar barnet. — 1678: Vor Herris Christi Himelfardtzt dag som var

*) Denne Antagelse bestyrkes ved, at MATHIAS BÖCKMANN havde to Farbrødre, der ejede Gartnerier i Lübeck og Hamborg, efter Meddelelse fra Oberstløjtnant R. FABER, København, der ligesom »Den tapre Landsoldat«s Digter PETER FABER i lige Mandslinie nedstammer fra MATHIAS BÖCKMANN og dennes Søn CHRISTIAN FREDERIK, der var Smed og boede i Sødinge ved Ringe. Navnet Faber (Smed) antog Slægten i 1775 og nærmest følgende Aar.

den 9 May var Jens Christensz Smeds barn Gregers Christned i Salling bar Ampmand Inden fru Idde Radtlow barked karelle fadere Adolff hans von holsten till gielschou Captein Revenklou forpacter paa gaarden . . . Til andre Tider er det Jomfru Øllegaard paa Gelskov, der bærer Barnet, en Søster til Fru Ide Rathlou. Eller engang 1690 HOLSTEN's Broderdatter: Jomfruen paa Langesø CATHRINE ØLLEGAARD bar barnet, der kom til at hedde MARGRETE ØLLEGAARD. Flere Gange er det en af Pigerne paa Gelskov, der er Gudmoder, eller en eller flere af dem er blandt Fadderne. Saaledes 1673 d. 25. Søndag efter Trinitatis, da MADSE PEDERSEN i Sallinge hans Barn KAREN blev kristnet: velbyrdige Jomfru ØLLEGAARD RATLOU bar barnet VII aff Giellschouffs piger fadere først gamell Abigael Nielsdaatter, dernæst frøensz egen pige Anne Lisebet 3 Knipling pigen Idde N 4 Spindepigen Ane Maartensdaatter 5 storre Catrinne 6 lille Catrine Jørgensdatter 7 Ane Jensz smidsz i Sallinge. 1690 findes blandt Fadderne Skolemesteren MANASA paa Gelskov. At et Barn kan komme til at hedde Adolf Hans, Ide Øllegaard eller som ovenfor Margrete Øllegaard vidner maaske ogsaa om en vis Hengivenhed for Herskabet. Fra 1685 er det Maren Hr. Mortens i Østerhæsing, der overtager Hvervet som Gudmoder, naar det skal være særlig højtideligt.

Paa mange Steder i Gelskovbogen findes ved Begyndelsen af en Indførsel nogle Bogstaver, som straks ikke synes at give nogen Mening. Ved en nærmere Betragtning viser det sig, at de danner Forbogstaverne til et Ønske eller en Bøn om, at det HOLSTEN nu begynder paa maa lykkes, eller en Tak for, at det er lykkedes. Saaledes skriver han: Ao 75 den 12 Augusti G G J G (Gott gebe in Gnade) Rogken geschlagen ins Neue feldt. Ao 85 d 19 Juny I G N (In Gottes Nahmen) angefangen grasz zu schlagen. Eller han skriver Ordene helt ud: Ao 76 den 14 Febr. gott gebe zu glücken in wester Vhren anfangen zu falgen auf dem berge vndt vnten. Ao 83 durch Gottes Gnade folgendes Eingearndtet. Efter at Rugen er saaet i 1685: Gott gebe Seinen Segen dazu.⁸⁴ Det er den Stemning, hvori ADOLPH HANS VON HOLSTEN er gaaet til sit Arbejde, og det er vel ogsaa i den Stemning, det lykkedes ham at sætte Skik paa Gelskov.

NOTER OG HENVISNINGER

Skøde- og Pantebog = Fynbo Landstings Skøde- og Pantebog.
Tingbog = Salling Herreds Tingbog. — G.B. = Gelskovbogen.

Nærværende Artikel er med enkelte Ændringer optrykt efter Fynske Aarbøger I, 3, 1941, S. 423—454.

1. Landsarkivet for Fyn. Pakken: Grevskabet Muckadell. Adkomster, Domme, Retsakter m. m. Brobygaard 1774. Gelskov 1477—1863. Ølstedgaard 1630—1783.
2. Skøde- og Pantebog V 157.
3. samme VI 27.
4. *Gelskovbogen*. Paa den første beskrevne Side i dette Haandskrift findes nogle Optegnelser fra 1656, hvis Indhold viser, at de maa være skrevne paa Gram, i Sønderjylland. Skriften er den samme, som findes paa S. 399 eller den sidste beskrevne Side i Bogen. Dette viser, at Gelskovbogen maa være kommen fra Gram til Gelskov. Men hvem har skrevet disse Sider? Naar man ved, at ADOLPH HANS VON HOLSTEN's første Hustrus Forældre ejede Gram, og at hendes Fader allerede var død paa det paagældende Tidspunkt, kunde det ligge nær at antage, at det er hendes Moder, CATHARINE HEDEVIG VON PODEWILS, f. AHLEFELDT, der har indført Optegnelserne. I HANS SCHACK's († 1676) Privatarkiv i Rigsarkivet findes blandt indkomne Breve P—Q under Pudewils 2 Breve fra hende daterede Gram 29/11 1661 og Haderslev 16/3 1664, der begge viser ganske den samme Skrift som Gelskovbogen paa de to nævnte Sider. Der er da ingen Tvivl om, at det er HOLSTEN's Svigermoder, der har ejet Bogen, og at den oprindeligt har været bestemt til anden Brug, før den kom til Gelskov og blev brugt som Regnskabsbog.
5. Skøde- og Pantebog IV 73.
6. samme XI 88.
7. G.B. 175ff.
8. G.B.s Jordebog.
9. Skøde- og Pantebog IV 65, IV 65—66.
10. samme V 42.
11. samme VII 53.
12. samme VII 102.
13. samme VII 148.
14. samme VII 266.

15. samme VII 269.
 16. G.B. 175ff.
 17. G.B. 96ff, 101ff, 139—53.
 18. Tingbog 1675, Bl. 140b—1a, 145b—6a.
 19. G.B. 335.
 20. Nyborg Amts Kontributionsregnskab 1687. Bilag Litr. 2.
 21. samme 1688. Dokumenter Litr. G. Nr. 4.
 22. samme 1689. Nyborg Amts Penge Contributions Regenschab 1689.
 23. Indlæg til Deliberationsprotokol 10/2 1691, ADOLPH HANS V. HOLSTEN.
 24. Indlæg til Fynske Registre 4/9 1694.
 25. Skøde- og Pantebog IX 60.
 26. Fynske Registre 4/9 1694, Nr. 41.
 27. Dansk (og norsk) Assignationskontors kgl. Resolutioner og Reskripter 1680—1719.
 28. Skøde- og Pantebog X 234.
 29. Nyborg Amts Kontributionsregnskab 1695, 1. Halvaar, Bilag Nr. 4.
 30. Skøde- og Pantebog X 560.
 31. Albert Fabritius: Fæstebreve fra Gelskov (1669—92) fra Langesø (1670—92) i Fynske Aarbøger I, 2, 1940, 259—275.
 32. G.B. 164.
 33. G.B. 229.
 34. G.B. 290.
 35. G.B. 293.
 36. G.B. 295.
 37. G.B. 297.
 38. G.B. 301.
 39. Tingbog 27/8 1670.
 40. samme 24/10 1674, 6/11 1675, 22/7 1676.
 41. samme 13/3 1675.
 42. samme 7/4, 21/4 1677.
 43. samme 1/5 1686.
 44. samme 2/11 1678.
 45. samme 11/3 1671, 26/4, 10/5, 17/5 1679, 20/3, 3/4, 15/5 1680.
 46. samme 24/5 1679.
 47. G.B. 79—80, 84—89, 253—59.
 48. Tingbog 6/8 1681.
 49. G.B. 257.
 50. G.B. 45—46, 94, 97.
 51. G.B. 107.
 52. G.B. 47.
 53. G.B. 51.
 54. G.B. 59.
 55. G.B. 55.
 56. G.B. 56.
 57. G.B. 71.
 58. G.B. 198.
 59. Nyborg Amts Kontributionsregnskab 1682.
 60. G.B. 321, 340.
 61. G.B. 203, 254.
 62. En nu (1941) 83-aarig tidligere Daglejer paa Gelskov siger, at Tømmerværket i Østlængen var for frisk til, at det kunde have været meget gammelt.
 63. G.B. 105.
 64. G.B. 199.
 65. G.B. 41, 60, 236.
 66. »Fynsk Hjemstavn« 1938, S. 95. G.B. 236, 287, 339.
 67. Tingbog 11/5 1698.
 68. G.B. 108, 61.
 69. G.B. 197, 42.
 70. G.B. 263.
 71. G.B. 60, 204.
 72. G.B. 71, 93.
 73. G.B. 249—50.
 74. Rostgaard 18 Fol.
 75. G.B. 186.
 76. Tingbog 22/6 1678.
 77. samme 13/10 1688.
 78. samme 16/5 1698.
 79. G.B. 71.
 80. G.B. 94.
 81. G.B. 368.
 82. G.B. 392.
 83. G.B. 133—38.
 84. G.B. 80, 257—59.

CATHARINA HEDEVIG AHLEFELDTS OPTEGNELSER OM PRÆSTESKIFTET I GRAM 1656

Anno 1656 den 28 Aprill ist unser Pastor [HANS NIELSEN LEND] allhie, nach dem er in den vierzehnden Tag bettlagerich gewesen, auf den Mittag mit Tode abgegangen, der liebe Gott erfreuwe seine Seele und verleihe uns alle eine sehlig Nachfahrt um seines geliebten Sohnes Jesu Christi Willen. Amen.

.....

Den 26. negstfolgenden Monat Majo hat sich FRIEDRICH HANß FRIEß in der Kirche hören laßen und ist darauff nach gehaltenen Predigt von den sämptlichen Kirchspiel-Leute vociret und also forth hier auf dem Hofe sein Kaldes-Brieff von dem Probst Magister PETRUS JORDT geschrieben und von den sieben Kaldes-Männern untergeschrieben ihm zugestellet worden. Gott laße es zu seinem Ehren und der gantzen Gemeine zur seligen erbauung gereihen. Amen.

Gelskovbogen (deponeret i Rigsarkivet), Indersiden af Bindet.

KILDER

1. Daaben er ikke fundet indført i Lübecks Domkirkes og Jacobi Kirkes Bøger, som er de eneste der er bevaret for 1630.
2. Adam Christopher Baron Holstens Tilføjelse paa en Afskrift af A. H. von Holstens Selvbiografi:
Anno 1694 ist der Herr auf Langensøe seel. im Herrn entschlafen, seines Alters 64 Jahr, und in Wierslef Kirche begraben
Vigerslev Kirkebog 1693—1719:
1694
Fredagen d. 22. Junij blef høiædle og velb: Herre ADOLPH HANS VON HOLSTEN, kongl. Maj. Justitz oc Hoff Raad oc Herre til Gielskov og Langesøe begrafvet oc var hd. 64 Aar gammel.
3. Der har — ifølge Rasmussen-Søkilides nedennævnte Bog om Hillerslev Sogn — været afholdt Samfrændeskitte 20. December 1698, men dette synes ikke bevaret — maaske er det gaaet til Grunde ved Holstenshuus Brand i December 1908.
4. A. H. v. Holstens Manuskript til Indskriften paa Kisten, se S. 121.
5. A. H. v. Holstens Optegnelse i Familiebiblen paa Langesø:
Anno 1668 d: 25. Septembr. hielte ich auf Geerbye in Holstein Hochzeit mit der Jungf: IDE RATHLAWEN, seel. WULFF SIVERT RATHLAWEN auf Geerbye und Frau BARTIE CATHRINE gebohrnen RUMOHREN von Olpenitz eheleibliche Tochter, Gott der allerhöchste verleyhe uns eine glückliche Ehe, um seines Nahmens Willen. Amen.
6. Karby Kirkebog begynder først 1743.
7. Personalhistorisk Tidsskrift 9, III, S. 94 (Jens Bircherods Dagbøger):
24. December 1700
Om Aftenen Kl. 11 døde paa Gielskou i Fyen Fru IDE RATLOW, afgangne Hoff Raads ADOLPH HANS VON HOLSTIS Vidue.
Vigerslev Kirkebog 1693—1719:
1701
Fredagen d. 14. Januarij blef begravet dend høiædle velb., nu sl. Frue Frue IDE RATLOV til Langesøe.
8. Skiftebrev af 17. Marts 1701 findes i Holstenshuus Arkiv: LXVII, B. Nr. 2, se her S. 132 ff.
- 9.
10. Familien von Holstens Vaaben er beskrevet i Afsnittet om Vaabenet, se I Del, 1. Bind.
Familien Rathlous Vaaben er delt af Guld og Sølv, belagt med en rød Spids fra venstre Skjoldrand til Midten af den modsatte Side. Paa Hjelman 3 Struds-fjer, 1 rød mellem en af Guld og en af Sølv.
11. Danmarks Adels Aarvog XLI, 1924, S. 453 (Holsten).
Lengnick's Stamtavler: von Holsten.
Stamm-Tafel des Hauses von Holsten, Francfurt 1741.
Stamm-Tafel des Hauses von Holsten bis aufs Jahr 1743. U. St. o. A.
Danmarks Adels Aarvog XXVIII, 1911, S. 367 (Rathlou).
Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie III, 1897—1912, Tillæg S. 56 f.
C. F. Bricka: Dansk Biografisk Lexikon VIII, S. 58 (Holsten).
Samme XIII, S. 525 (Ide Rathlou).
F. J. West: De kgl. Amtmænd i Hertugdømmet Slesvig 1660—1864 (Personalhistorisk Tidsskrift 7, VI, S. 2).
Møller: Cimbria literata, I, 257.
Worms Lexicon I, 466, III, 360.
Nyerup & Kraft: Almindeligt Litteraturrexikon, S. 267.
H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon IV, 137.
N. Rasmussen-Søkilde og S. Jørgensen: Hillerslev og Østerhæsing Sogne, S. 47.
Karl Hansen: Danske Ridderborge, S. 174 f.
Om GELSKOV, se Trap: Danmark, 4. Udg., IV, S. 751, samt Rasmussen-Søkilides og S. Jørgensens ovennævnte Arbejde.
Om LANGESØ, se Trap, anf. Udg. og Bind, S. 512.
Nærværende Værk I, 2, S. 281 f.
12. Se Selvbiografien, her S. 109 ff.
13. Godske Ditlev von Holstens Remarquen, S. 109
14. Kiels Staatsarchiv. Acta A. XX, Nr. 756.
15. Original i Breitenburgs Arkiv, Pakke A. 45, se her S. 144 f.
16. Elsabe von Hoenen meddeler herom i sin Ansøgning til Kongen følgende (Kiels Staatsarchiv, Abt. 15, Nr. 1802):
Nun hat eß aber darumb diese Bewandtnuß, daß leider in bonis nichts nachgeblieben, besonders wie der unvermuthlicher Schwedischer Einfall geschehen, ist ihr seel. Eheherr nicht allein auff dem Hofe Böternhofen elendiglich erschossen, sondern auch aller auff dieser Welt hinterlassenen Haabseeligkeit durch erfolgte Plünderung entsetzet und beraubt worden, und hat wenig gefehlet, daß sie nicht nebenst ihren lieben und zum theil unerzogenen kleinen Kindern auch ihr Lebend zusetzen und einbüßen müßen.
17. Staatsarchiv, Kiel. Abt. 15, Nr. 1802. I denne Sag ligger en Afskrift af Ægtepagten.
18. Gottfried Svevius: Academia Wittebergensis, pag. Y y 2 a.
19. H. Ehrencron-Müller: anf. St.
20. Georg Neumarck: Der neusprossende Palmenbaum, S. 392.

21. Karl Goedeke: Grundriss zur Geschichte der deutschen Dichtung, III, S. 5.
22. Sorø Kloster Lens Mandtal paa Udspisning 1655—56, 1656—57, 1657—58.
23. A. H. v. Holstens Optegnelse i Familiebiblen paa Langesø:
Anno 1666 *) in Novembr. ward mihr Ehelich vertraudt zu Itzeho in des Herrn Closters Vorbitter, in GOSCHE VON BUCHWALTS Hause, die wohlgebohrne J. ANNA MARGRETA VON POUDEWELS, des wohlgebohrnen Herrn DIJONISJ VON POUDEWELS königl. Geheimter Rath und Hof Marschalk, wohlgebohrnen Frau CATHRINE HEDWIGH VON AHLEFELD eheleibliche Tochter, welche Anno 66 an die Kinder Blattern wieder Sel. von Gott dem Herrn auß dieser Sterblichkeit gefodert wurde. G[ott] s[egne] i[hre] s[eele] g[nädiglich] und verleihe ihr eine seelige Aufferstehung v[m] J[esu] W[illen].
24. Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, II, S. 134, jfr. Henvisninger S. 50. Se ogsaa Caroline Emilie Andersen: Grams Historie, 1926, S. 52—59.
25. Personalhistorisk Tidsskrift 8, VI, S. 59 (Bircherods Dagbøger):
14. August 1666.
Døde i Kiøbenhavn velbr. Fru ANNA MARGARETA VON POUDEVELS, velbr. HANS ADOLPH VON HOLSTEN, Kongl. Mayts. Hoff-Raads Frue An. ætat. 22. Jfr. hendes Gravskrift S. 108.
26. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb., S. 46.
27. Fyenske Registre 1670—80, fol. 646, Nr. 1.
28. Patente 1675—77, S. 295.
29. West: anf. St.
30. Patente 1678—80, S. 111.
31. Fyenske Registre 1681—89, fol. 299, Nr. 12.
32. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb. S. 49.
33. Patente 1664—68, S. 234, jfr. 1666—67, S. 107.
34. Højesterets Domprotokol 1672, fol. 761 ff.
35. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb., S. 47.
36. Se Rathlou-Stamtavlen i Bobé: Slægten Ahlefeldt, III, Tillæg.
37. jfr. Karl Hansen: Danske Ridderborge, S. 174.
38. Fyenske Registre 1681—89, fol. 436, Nr. 24.
39. Holstenshuus Arkiv LX. Her ligger en Fortegnelse over Dokumenter, der har været udlaant til Fru Ide, nemlig: Ditlev Reventlows Fuldmagt til Henrik Stegelmand, dat. Wittenberg 12. Dec. 1685, Ægteskabs Bebreffning (dvs. Ægtepagt) af Bendix Hans von Buchwald og Christina Reventlow, dat. Kiel 26. Jan. 1669, Kommissariernes Dom af 13. Aug. 1684, Højesteretsdom af 9. Oktober 1686, Henrich Stegelmands Transport til A. H. v. Holsten paa Langesø Gaard og Gods af 5. Maj 1688, konfirmeret 15. Maj s. A.
40. Fyenske Samlinger IX, S. 230. Efter en Restanceliste i Fyens Bispearkiv, Stiftets almindelige Breve Nr. 242.
41. Holstenshuus Arkiv LVII. A. H. v. Holstens Opgørelse vedrørende Vevlinge Kongetiende, dat. Langesø 1. Juni 1693 og Helvig Sophie Urnes Kvittering af 3. Juni.
42. Holstenshuus Arkiv LXI, A. Holstenshuus: A. H. v. Holstens Regnskabsbog 1667, S. 51.
43. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb., S. 47 f.
44. Odense og Rugaards Amters Kop- og Kvægskat 1687, S. 198. — Et Kaldsbrev for CHRISTEN ANDERSEN HOLM af 10. Maj 1688 som Sognepræst for Vigerslev og Vevlinge Sogne er dateret Langesø (Fyenske Registre 1681—89, fol. 434, Nr. 22).
45. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb., S. 48.
46. S. Jørgensen: Den fyenske Bondestand i Tiden 1600—1657 i Fyenske Samlinger VIII, S. 210 f. — jfr. Hans H. Fussings Afhandling her S. 148 ff.
47. se Albert Fabritius: Fæstebreve fra Gelskov og fra Langesø i Fynske Aarbøger, I, S. 260—75.
48. Richardt & Becker: Danske Herregaarde, Langesø.
49. Et Forlig mellem WULF SIVERT RATHLOUS Arvinger og OTTO POGWISCH paa sin Hustrus ELISABETH RATHLOUS Vegne findes i Patente 1678—80, Fol. 210, 11. Juni 1678, jfr. 1679, Fol. 44, 25. Febr. 1679.
50. Fyenske Registre 1690—99, fol. 342, Nr. 17.
51. Odense og Rugaards Amters Kop- og Ildstedskat 1688, S. 187 og 1689, S. 175.
52. Samme 1690, S. 166; 1691, S. 90, Bilag til 10. Marts—10. April 1690, Nr. 38.
53. Fyenske Registre 1690—99, fol. 216, Nr. 41.
54. Rasmussen-Søkilde og Jørgensen: anf. Arb. S. 49.
55. jfr. her S. 141 ff.
56. Karl Hansen: anf. Arb. S. 177 f.
57. Fyenske Registre 1690—99, fol. 219, Nr. 46.
58. Vedel-Simonsen: Rugaard III, 148 f.
59. Samme S. 149. Sagnet henfører sandsynligvis dette til den langt senere opførte Hovedbygning, der netop har en Altan over Hoveddøren.
60. Rasmussen-Søkilde skriver da ogsaa i det oftere nævnte Arbejde, at lignende Skudsmaal, som dem, hun fik paa Langesø, til hendes Ære ikke findes fra Gelskov. »Selv Tingbøgerne vidner ikke ufordelagtigt imod hende. Hun synes kun at have optraadt her som en myndig og mandig Kvinde».
61. Quellen der Geschichte des Klosters Preetz von Pastor Dörffer, S. 79, jfr. S. 115.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 91. Justitsraad ADOLPH HANS VON HOLSTENS Maleri er 97 × 77 cm. Øjnene er graablaa. Foroven tilvenstre staar der over Holsten Vaabenet: Adolph Hans von Holsten. Under Vaabenet staar der: Nat. 16. Juli 1630. Denat 2den Janr 1694. Fru IDE RATHLOUS Maleri er 97 × 77 cm. Øjnene er graablaa. Foroven tilvenstre staar der over Rathlou Vaabenet: Ide von Rathlau. Under Vaabenet staar der: Nat. 1644. Denat. 24 Dec. 1700.

Dette er malet ovenpaa en tidligere Inskription, som stadig kan ses, og som synes at svare til det ovenfor anførte.

Begge Malerier er indfældede i den østlige Væg i det saakaldte Billard paa første Sal paa Langesø. De er begge omgivne af Rococo Stukornamenter, som ses paa Gengivelsen af disse to Malerier i Direktør Andrup's Artikel i Slægtetoggen III Del, 1. Bind Side 428 og 429. Malerierne har været gengivne i D.A.A. XLI og

- i Danske Herregaarde ved 1920 Side 480 under Langesø og i Danske Slotte og Herregaarde Andet Bind Side 571 og 572 under Langesø.
- Side 93. Justitsraad ADOLPH HANS VON HOLSTENS Maleri er 91 × 72 cm. Øjnene er graablaa. Bag paa Lærredet staar der med gammel Skrift: Adolf Hans von Holsten. Fru IDE RATHLOUS Maleri er 91 × 71 cm. Øjnene er graablaa. Paa Blændrammen staar der med mere moderne Skrift: Ida Holsten f. Ratlau. Kopier paa Kobber 15,7 × 13 cm findes paa Langesø malede af Lehnsbaronesse Berner Schilden Holsten, f. Quaade.
- Seglet er fra Indlæg til Fyenske Registre 1697^{27/4}, Nr. 17. R.A.
- Side 97. Maleriet er 78 × 61 cm. Foroven tilhøjre staar:
Adolf Hans
von Holsten
Nat. 16. Juli 1630.
Denat. 2 Janv. 1694.
- Side 103. Dugen med Holsten og Rathlou Vaabenerne er nærmere beskrevet i Slægtbogen III, I. Side 484 og 485.
- Side 114 og 115. Om de fire Kister er der givet nærmere Oplysninger i Slægtbogens Afhandling om Vaabenet Berner Schilden Holsten Side LXXII til LXXV.

EGGERT CHRISTOPHER KNUTH
OG
SØSTER LERCHE

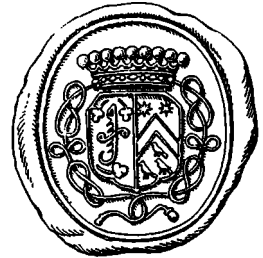
Tidligere Ludorf

EGGERT CHRISTOPHER KNUTH

til Meltz, Priborn, Grabow, Below og Solzow i Mecklenburg og til Aarsmarke,
samt Bandholms Gaarden og Maribo Ladegaard paa Lolland,

er født paa Knuth'ernes Stamsæde Leizen i Mecklenburg 15. Januar 1643 som tredie Søn af Ritmester, Klosterprovisor JACOB ERNST VON KNUTH til Leizen, Priborn, Spitzkuhn, Meltz og Ludorf og ELISABETH MORIN. Det første af sine Navne fik han sikkert efter Moderens første Mand ECKHARDT LÜDECKE HAHN (†1638).

De Principper, der fulgtes i Danmark med Hensyn til en ung Adelsmands Opdragelse og Uddannelse, som lejlighedsvis er berørt andetsteds, var jo som saa meget andet efter tyske Forbilleder, og det maa derfor anses for givet, at Eggert Christopher Knuths Opdragelse er foregaaet paa samme Maade, oplært i Hjemmet af en eller flere Præceptorer, og derefter sendt ud paa befrugtende Studierejser over det ganske Europa til de berømteste Universiteter og ridderlige Akademier. Det siges da ogsaa, at Knuth har besøgt de vigtigste Steder¹³, hvorefter han 1667 blev ansat som Fændrik i det hertugelige Kompagni til Fods¹⁴, for dog kort efter at gaa over i Hoftjenesten, idet han udnævntes til Kammerjunker hos den højlærde Hertug Gustav Adolph af Mecklenburg-Güstrow¹³.

Hunseby Kirke

E. C. Knuths yngre Broder ADAM LEVIN KNUTH kom 1661 til Danmark, hvor han 1664 blev Page hos Kronprins Christian (V), der satte ham uhyre højt, og efter hvis Tronbestigelse han som bekendt gjorde en glimrende Karrière. Om han ikke direkte har opfordret sin ældre Broder til ogsaa at gaa i dansk Tjeneste, er det dog rimeligt at antage, at E. C. Knuth har følt sig fristet af dette Eksempel, saa meget mere som hans Forhold til Hertugen muligvis har været mindre godt. E. C. Knuth forlod derfor 1670 sin Stilling her, sikkert i Unaade, Hertugen taler senere om hans »üble Conduite«, da han forlod Hoffet i Mecklenburg¹⁵.

1670 udnævntes han til dansk Kammerjunker¹⁶ og gjorde nu i en Aarrække Tjeneste ved det danske Hof. Under Kong Christians Forhandlinger med de nordtyske Hoffer under Forberedelserne til den skaanske Krig, benyttedes Knuth som Afsending, saaledes udstedte Kongen 15. Oktober 1675 i Mecklenburg sine Creditiver i Anledning af Knuths Sendefærd til Hertughoffet paa Güstrow¹⁷.

Under Krigen blev Mecklenburg erobret af Danskerne og Brandenburgerne, og 1677 udnævntes Knuth, velsagtens paa Grund af sit gode Kendskab til Landets Forhold, til Amtmand over Neu Kloster og Pöl, der fra 1648 havde været svenske Besiddelser. Skønt Landet allerede ved Freden i Lund 1679 blev givet tilbage til Sverige, trak Afviklingen saa længe ud, at Knuth først 1682 kunde forlade denne Tjeneste¹⁸.

6. Maj 1684 fik Knuth Titel af Etatsraad, og 1685 udnævntes han til Amtmand over Slesvig Domkapitels Gods, med Bolig i Slesvig By. Til den sædvanlige Amtmandsgage, der var 1000 Rdlr., fik han yderligere et Tillæg paa 500 Rdlr.¹⁹ Med Stillingen fulgte Forpligtelse til at deltage i den slesvigske Oberamtsrets Sessioner paa Gottorp. I de første Aar havde Knuth hele Kapitelgodset under sig, idet Kongen som bekendt 30. Maj 1684 havde sekvestreret den hertugelige Del af Sønderjylland, men »vielfältige Intercessionen der meisten Potenzen der Christenheit«²⁰ tvang ham ved Altonaforliget 20. Juni 1689 til atter at tilbagegive Hertug Christian Albrecht af Gottorp Landet, og Knuth maatte derfor afgive Hertugens Del af Godset.

2. Januar 1690 fik E. C. Knuth Bestalling som Amtmand over Kronborg og Frederiksborg Amter samt Jægerspris, og samtidig paalagdes ham Inspektionen med de kongelige Stutterier i Esrom og Frederiksborg²¹.

1693 udnævntes han til Konferensraad, og 18. November s. A. fik han det hvide Baand, ved hvilken Lejlighed hans Valgsprog opgives som: Nihil nisi rectum²². 1695 udnævntes han ved Kronprinsesse Louises Indtog i København til Gehejmeraad.

Gehejmeraad Knuth synes at have haft en svag Konstitution. Han led i mange Aar af en »Katharr«, der navnlig i hans fem sidste Leveaar plagede ham stærkt. Under et Ophold i København i Vinteren 1697 tog hans Sygdom en farlig Vending, og HENRIK Å MØINICHEN og JENS JACOBÆUS kaldtes til hans Sygeleje, men de berømte Lægers Kunst kunde intet udrette. Lige fyldt 54 Aar bukkede E. C. Knuth 25. Februar 1697 under for Sygdommen. 22. April blev hans Lig under Udfoldelse af et for hans Stand og Rigdom passende Ceremoniel ført ad Søvejen fra København til Lolland, hvor han blev bisat i det af ham indrettede Kapel i Hunseby Kirke²³.

Universitetet hædrede hans Minde ved Udsendelsen af et Program²⁴.

128/36

6. Maj 1677 holdt E. C. Knuth Bryllup med
SØSTER LERCHE
til Havlykkegaard

der er født i København 14. Marts 1658 som Datter af Kgl. Resident i Spanien, Amtmand, Etatsraad CORNELIUS LERCHE til Aarsmarke og Nielstrup og anden Hustru ANNE KIRSTINE FRIIS. Som ældste Datter i andet Ægteskab blev hun opkaldt efter Faderens første Hustru SØSTER FUIREN, der var død 1648.

Etatsraad Lerche havde baade socialt og økonomisk gjort en glimrende Karriere, og en stor Del af sin anselige Formue havde han anbragt i Jordegods. Ved sin Død ejede han foruden en Gaard i København, Herregaardene Nielstrup og Aarsmarke, samt Bramslykke paa Lolland²⁵.

Da hans tredie Hustru, SIDSEL GRUBBE, der overlevede ham, snart efter giftede sig med Oberst JOHAN DIDERICH v. WETTBERG, ønskede hun ikke at beholde den hende tilkommende Del af Aarsmarke, som hun derfor allerede i Sommeren 1681 solgte til Eggert Christopher Knuth og Søster Lerche. Skødet er først dateret 12. Maj 1682, men Knuth omtaler allerede i Sommeren 1681 Købet som afsluttet²⁶.

Søster Lerche arvede desuden en syvende Del af Gaardens anden Halvdel, ligesom Ægteparret fik udlagt en syvende Del af Nielstrup. Der fremkom derved et uhensigtsmæssigt Sameje, og Formynderne for de umyndige Arvinger efter Etatsraad Lerche søgte derfor om Tilladelse til at afhænde de umyndiges Parter. Dette blev imidlertid afslaaet. Man maatte saa søge at løse Spørgsmaalet ad anden Vej, og Knuth indgik derfor sidst paa Sommeren 1681 med en Ansøgning om Tilladelse til at mageskifte den ham tilfaldne Lod i Nielstrup mod de umyndige Svogres Part i Aarsmarke, Tønde imod Tønde, og tillige at maatte betale det, Aarsmarke var mere værd, med Penge eller Effekter fra Boet. Efter at Kongen havde givet Com-

Hunseby Kirke

missærerne Ordre til at foretage Mageskiftet, blev dette afsluttet 22. September. De 43 Tdr. 5 Skp. 2 ½ Fdk. Hartkorn, som Andelen i Aarsmarke var større end den i Nielstrup betalte Knuth med 26 Rdlr. pr. Tønde, ligesom han betalte Svogrene 130 Rdlr. for deres Andel i Aarsmarkes Bygning, Skødet udstedtes 10. Oktober 1681 og blev kongelig konfirmeret 18. Oktober²⁷.

Som Formynder for den ene af Svogrene paatog Knuth sig Administrationen af Nielstrup. 2. November 1686 fik han paa Svogrenes Vegne eftergivet over 300 Rdlr., som skyldtes i Kontributioner, samtidig med at han selv fik eftergivet 90 Rdlr., som han resterede med i Smaaskatter²⁸.

Da Eggert Christopher Knuth erhvervede Aarsmarke havde Gaarden et Tilliggende af ca. 66 Tdr. Hovedgaardstakst og godt 200 Tdr. Hartkorn Bøndergods, foruden Hunseby Kirke, og et Par Tdr. Hartkorn i Skove, samt 7 Td. Mølleskyld²⁹.

Om Gaardens Udseende paa denne Tid er der ikke opbevaret Vidnesbyrd, men sandsynligvis har den ikke undergaaet omfattende Forandringer i Tiden indtil 1755, da den første daterede Beskrivelse af Gaarden foreligger i en Indberetning til Thura fra Hunseby Sognepræst KNUD ROLD. Præsten skriver her:

»Gaardens Anseelse er ey af den moderne Bygning, men stor i sin Peripheri med 2de afdeelte Borger Gaarde og een stor Lade-Gaard, Bygden bestaar over alt af Bindingsverck, vel holden, og forbedres daglig meer og meer i Anseelse af nuværende Greve Hs. Excellence Hr. Grev Eggert Christopher v. Knuth. Antiquiteter og Mærkværdigheder findes aldeles ingen af ved Knuthenborg. Til Gaarden ligger en deylig og anseelig Hauge med en smuck Lyst Hauge indretted med 8te Qvarterer, hvor i hvert Qvarteer findes nuværende Herskabers, samt forrige Grævers og 2de Grevinders Nafne og Vaabener udziiret ved malede glatte Steene etc. Desuden en Stor Frugt og Kirke [sic] Hauge med anseelig høye Hekker og 6 anseelige Alleer, wester, nordre og sønder fra Gaarden, og igiennem den nordre Allee er en klar og deylig Prospect ud i det vilde Hav, at hvert Skib, som passerer der forbie kand sees. Tæt ved Lysthaugen er indretted af nuværende Hr. Greve Knuth en stor og anseelig Riidebane og derved et Lysthuus tillige med et smukt Orangerihuus.«³⁰

E. C. Knuth satte sig nu som Opgave at udvide og afrunde den erhvervede Besiddelse, og i de følgende Aar lykkedes det ham ogsaa at opnaa smukke Resultater.

I Østofte Sogn ejede Knuth Bandholmgaard, som han sammen med den nærliggende Røde Vandmølle ogsaa havde arvet efter Svigerfaderen, og da han ønskede at lægge denne — ufri — Gaard ind under Aarsmarke, ansøgte han 1685 herom. Ved Skøde af 28. Oktober 1685 forærede Kongen ham nu i »allernaadigst Henseende til den gode og tro Tjeneste, som Os elskelig E. C. v. Knuth etc. allerunderdanigst bevist haver, og herefter allerunderdanigst gjøre skal« Bandholm By med Skov, samt Vaarskovgaard, ialt 85 Td. 1 Skp. 3 Fdk. Hartkorn. Samtidig tillodes det ham at lægge Bandholmgaard, Vaarskovgaard og Røde Vandmølle ind under Aarsmarkes Hovedgaardstakst fra 1. Januar 1686 at regne³¹. 6. Februar 1686 fik han eftergivet nogle af de for dette Gods resterende Skatter³².

For yderligere at komplettere Godset ansøgte E. C. Knuth endnu 1686 om at faa noget Bøndergods til Købs af Kronen³³. Efter Resolution af 18. August udstedtes 24. August 1686 Skøde paa otte Gaarde, nogle Gadehuse og en Skov i Paarup By i Østofte Sogn, ialt 56 Td. 1 Fdk. 1 Alb. Hartkorn, som han betalte med 40 Rdlr. Tønden, ialt 2241 Rdlr. 4 ³⁴.

8. Oktober 1686 takkede han fra Slesvig Kongen for den ovenomtalte Skatteeftergivelse, og samtidig ansøgte han om Fritagelse for at svare til Restancer, der forfaldt efter Maj 1685³⁵.

Ved Resolution af 2. November fritoges han derefter for alle Restancer af Bandholm Gods, Vaarskov Gaard og Paarup By fra Tiden, før han fik Godset af Kronen³⁶.

Greverne Knuth har altid haft deres Opmærksomhed henledt paa Bandholm og har ved storartede Havnearbejder ophjulpet Byen, der fra gammel Tid var Ladeplads for Maribo. Interessen herfor har de taget i Arv efter E. C. Knuth, der snart indsaa hvilke Fordele dette Sted besad. 12. Februar 1692 ansøgte han om Eneret paa Kro- og Pramhold ved Bandholm Toldsted, og dette tilstodes ham under 30. April³⁷.

1688 mageskiftede han med Kronen noget Gods paa Fyen, der udlagdes til Ryttergods, mod Maglemer By og Vandmølle, Grimstrup By og Nørresø³⁸ og af andre betydeligere Erhvervelser skal endnu nævnes, at han 1692 af Broderen, Overkammerjunker A. L. Knuth fik tilskødet 11 Gaarde i Hillested Sogn og By³⁹.

5. April 1687 fik Knuth Tilladelse til at lægge Bønderne i Bandholm og Paarup Byer ind under Nielstrup Birk, og 1689 søgte han samme Begunstigelse for Bønderne i Maglemer og Grimstrup. Skønt Kancelliet 13. Januar 1689 afslog hans Begæring, fik han dog 16. Februar Kongens Tilladelse hertil, og heri indbefattedes samtidig Bønderne i Østofte By, — et nyt Bevis paa den kongelige Bevaagenhed, der stedse fulgte Slægtens første Medlemmer her i Landet. Knuth søgte endelig 1694 om den samme Begunstigelse for alt det Jordegods, han ejede og i Fremtiden erhvervede, men efter adskillige Forhandlinger blev dette Ønske definitivt afslaaet 20. Maj 1694⁴⁰.

Juni Termin 1694 laante Kongen 3.000 Rdlr. af Knuth paa tre Aar⁴¹, og 24. Oktober 1696 fik Knuth herfor Skøde paa henved 141 Tdr. Hartkorn i Østofte By. Skønt Kongen ved de store Godssalg i disse Aar nøje fulgte Rentekammerets Takst — der ikke altid var lige fordelagtig for den, der købte eller fik udlagt Gods — resolveredes det dog 20. Oktober, at Obligationen maatte være tilstrækkelig Betaling for Godset, skønt dette efter Renteritaksten androg 827 Rdlr. 24 β mere »dog uden Consequence«. Denne Forærings Værdi nedsattes dog ikke ubetydeligt ved Godsets slette Tilstand⁴².

Endelig fik Knuth 10. November 1694 sammen med Svogeren CHRISTIAN LERCHE tilskødet Musse Kirke og noget Jordegods for 11.000 Rdlr., som endnu resterede af Cornelius Lerches Tilgodehavende hos Kongen⁴³. Jordegodsets Værdi oversteg dog Fordringen med 1000 Rdlr., som Kongen skænkede dem⁴⁴.

26. Marts 1692 fik Knuth i Forpagtning de tre yderste af Maribo Ladegaards Marker for en aarlig Afgift af 155 Rdlr., medens Maribo Borgere havde de tre inderste Jorder i Brug. Dette medførte en Tvist mellem Borgerne og Knuth, til hvis Afgørelse en Kommission blev nedsat. Ved Resolution af 27. Juli 1692 bestemte Kongen efter en Ansøgning af Knuth, at han og ingen andre maatte høste Høet i Raadmandsvænget og Lysemose, medens Maribo Borgere dette Aar maatte høste det Korn, de havde saaet der. I Slutningen af 1693 skødede Kronen imidlertid Maribo Klosters Ladegaard til FRIEDERICH WERDELMANNS Enke, MARGRETHE WILDERS, sammen med en Del Gods i Haaret By i Hillested Sogn og Erikstrup, Østofte, Nørreballe og Sørup, samt Maribo Vandmølle, ialt omtrent 60 Tdr. Hartkorn Hovedgaardstakst, men allerede 4. Januar 1694 fik Knuth Skøde paa dette Gods af Margrethe Wilders⁴⁵.

29. Juni 1695 tillodes det ham at lægge Bondegaarden Hasager Gaard i Hunseby ind under sin Hovedgaardstakst, og samtidig forærede Kongen ham Maribo Klosters Bygninger og Have

til Arv og Eje, »dog med de Vilkaar, at Os elskelig Frøiken Eleonora Christina nyder der fri Husværelse hendes Livs Tid, og Supplicanten imidlertid at holde Husværelserne der forsvarligen vedlige paa sin egen Bekostning⁴⁶.«

Ogsaa Kirkegods erhvervede Knuth en Del af; saaledes fik han 18. Oktober 1686 Skøde paa Jus patronatus til Østofte Kirke, ogsaa som en kongelig Foræring⁴⁷, og 1690 købte han af Broderen Kongetienderne af Østofte, Vaabensted og Hunseby Kirker⁴⁸.

1690 ordnede Knuth Stolestaderne i Østofte Kirke, og i det i den Anledning opsatte Stolestadebrev, fastsatte han, at de to øverste Stole baade paa Mands og Kvindesiden skulde være Patronatsstole, og først den tredie Stol paa hver Side tilhøre den i Sognet liggende Herregaard Haverlykkes Ejere, Brødrene CHRISTIAN og JØRGEN BILLE. Herover kom han i Strid med Bille'rne der forlangte den øverste Stol. Da Knuth indstillede Sagen til Kancelliets Afgørelse, fik han Medhold i, at han som Kirkens Patron havde Forrangen⁴⁹.

Om de Stridigheder Knuth havde med Haverlykke vil der blive talt nedenfor, disse og Forholdet til hans Sognepræst er de eneste Vidnesbyrd af denne Art om hans Adfærd her i Låndet, i Mecklenburg synes det derimod som om flere Stridpunkter har frembudt sig.

I mange Aar ønskede E. C. Knuth at udflytte Præstegaarden i Hunseby, da den laa indenfor Aarsmarkes Enemærker, men alle Forsøg strandede paa Præstens, Hr. SAMUEL JENSEN ILDS Modstand. Samuel Ild, der oversatte Johann Arndts fire Bøger om den sande Christendom, og som Kingo roste som »en god, ydmyg og oprigtig Christen og et Gudfrygtigheds Exempel i sin Hiord«, var dog ikke yndet af Knuth, der ikke fandt Behag i »hans Pietet«. Denne yttrede sig da ogsaa paa en noget mærkelig Maade, idet Præsten overfusede ikke alene Knuths Tjenerskab, men endog Gehejmaraaden selv, naar han søgte ham i Skriftestolen, og Forholdet blev tilsidst af en saadan Art, at Knuth foretrak at søge en anden Præst, hvortil han 27. Oktober 1685 fik Bevilling⁵⁰.

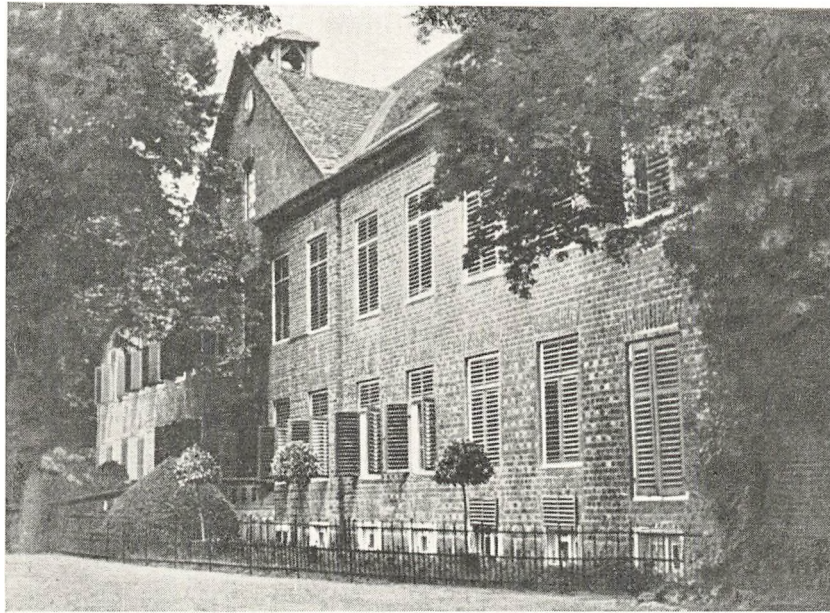
Da det viste sig umuligt at faa ham til at mageskifte Præstegaarden, lykkedes det til Slut E. C. Knuth at faa ham forflyttet, og 27. April 1686 beskikkedes han som Sognepræst for Udby og Ørslev Menigheder paa Sjælland. I hans Sted kaldte Knuth hans Adoptivson, NIELS FRANTZEN, men alligevel varede det nogle Aar, før Mageskiftesagen gik i Orden⁵⁰.

Først 24. November 1690 androg Knuth om Tilladelse til at mageskifte Præstegaarden til Hunseby Kirke med en Gaard i Kirkens umiddelbare Nærhed, hvortil han vilde udlægge Præsten Jord i Hunseby Mark. Andragendet anbefaledes af Hr. STEEN MICHELSEN FASCHE i Vaabensted, skønt det vilde blive noget ubejligere med Skov og Græsning for den nye Præstegaard⁵¹.

Kancelliet vilde dog ikke gaa med til det, før Stiftamtmand og Biskop var blevet hørt, men efter at baade Biskop KINGO og Stiftamtmand MARKUS GØYE 17. November havde anbefalet Sagens Fremme, stadfæstedes Mageskiftet 5. December 1691 af Kongen⁵¹.

E. C. Knuths Embedsstillinger, som han jo bevarede til sin Død, har sikkert lagt saa stort Beslag paa hans Tid, at han ikke ogsaa har kunnet varetage den direkte Drift af sine vidtstrakte Godser. Hans Liv maa derfor have været en stadig Rejsen rundt, fra Godserne til Hovedstaden, fra Frederiksborg og Esrom til Slesvig, ligesom han jævnlig foretog Rejser til sine mecklenburgske Besiddelser, hvis Administration dog en Tid varetoges af hans Fætter HINRICH ANDREAS VON FREYBERG⁵². Hans Børn er da ogsaa blevet født forskellige Steder, paa Nielstrup, Aarsmarke og Frederiksborg, og paa Melz, hvor han havde sin faste Bolig under sin mecklenburgske Amtmandstid.

Til Bolig, naar Embedet bandt ham til Frederiksborg, forpagtede han en Kongen tilhø-

Ludorf

rende Avlsgaard i Kollerød. Kontrakten afsluttedes paa seks Aar fra 1. Maj 1690. Foruden Gaardens fulde Brug fik han hele Have- og Avlsbruget overladt, med fri Kørsel af Kollerød Bønder, endvidere skulde han oppebære Kongetienden af Herlev og Lynges Sogne mod sædvanlig Afgift, og der tillagdes ham aarlig 50 Læs Brændeved til Gaardens Fornødenhed. Gaarden blev fritaget for alle Hartkornsskatter og hans eget Kvæg for eventuelle Kvægskatter, alt mod en aarlig Afgift af kun 200 Slettedaler⁵³. Ved Resolution af 14. Januar 1690 blev han ligeledes fritaget for alle personlige Skatter for sig og sin Familie⁵⁴. 9. Maj 1696 fornyedes Kontrakten paa yderligere seks Aar⁵⁵.

Eggert Christopher Knuths Fader døde 1675, og det vides at denne hans nu næstældste Søn overværede Begravelsen⁵⁶, men Skiftet efter Faderen blev dog først foretaget i Høsten 1680. Forældrenes Fællesbo blev anslaaet til 31.200 fl. Det var i Forvejen bestemt, at Døttrene skulde have 3000 fl., »nebenst einer freien Hochzeit auch sonsten anderen Mobilien«, og Sønnerne skulde hver have det dobbelte, »weilen die Güter große Ungelegenheiten und Beschwerden mit sich führten und ob conservationem familiae«. Ved Skiftets Slutning, 8. November 1680, overtog E. C. Knuth Udbetalingen af de to ugifte Døtres Tilgodehavende, ialt 6000 fl., desuden udbetalte han en tredie Søster og Broderen JOACHIM FRIEDRICH hver 1000 fl., hvilket sammen med hans egen Andel, 6000 fl., udgjorde 14.000 fl., for hvilken Sum han overtog Meltz. For 2700 fl., som han havde udbetalt nogle af Faderens Kreditorer, fik han endvidere udlagt Priborn, en Fordring i Kambs og to Gaarde paa Roebels Mark⁵⁷.

Bestemmelserne om denne Ordning er dog sikkert taget før 1680, thi allerede 1678 begyndte E. C. Knuth paa Arronderingen af Godset⁵⁸. Den Iver for at udvide og afrunde sine Besiddelser, som ovenfor er paavist ved hans danske Gods, lagde han i ligesaa høj Grad for Dagen i Mecklenburg.

Man har søgt en Forklaring paa⁵⁹, hvorfor Knuth ikke gjorde Skridtet fuldt ud og flyttede helt til Danmark, men tværtimod med Hensyn til Besiddelser søgte at dele sig ligeligt imellem Danmark og Mecklenburg, — han tog saaledes med Kraft fat paa at ophjælpe Meltz i den udtrykkelige Hensigt »seinen Rittersitz darin zu haben«⁶⁰ — og man er kommet til, at det skyldtes Familieforholdene. Den ældre Broder Joachim Friedrich Knuth, der havde overtaget Leizen, var — baade af Helbreds- og af økonomiske Hensyn — ude af Stand til at samle

Rundkirken paa Ludorf

Familiegodserne paa sin Haand, og det tilfaldt da naturligt E. C. Knuth som den næste at forhindre, at de af Faderen gennem mange Aar oparbejdede Besiddelser gik over paa fremmede Hænder⁵⁹. Maaske har Knuth ogsaa ønsket at have et Sted at kunne trække sig tilbage til, saafremt hans Lykkestjerne skulde dale, han havde jo tidligere set, at Fyrstegunst kunde svigte.

17. Juni 1678 købte E. C. Knuth to Bøndergaarde, der hørte under Solzow for 1600 fl. De havde været pantsat til en Borger i Parchim, CLAUS BEHRENS, af hvis Arvinger Knuth købte⁶¹.

Faa Maaneder senere begyndte Knuth at erhverve Gods i Landsbyen Buchholz, som tidligere havde tilhørt HANS HOLSTEIN. Halvdelen af Landsbyen var dog sammen med Grabow ved Giftermaal kommet til JØRGEN VON QUITZOW paa Karbow, hvis Datter ABEL MARIA VON QUITZOW var gift med en Broder til E. C. Knuths Moder, LEVIN LUDWIG MORIN, som var den sidste af sin Slægt⁶².

Abel Maria v. Quitzow overlod 27. Januar 1679 Knuth en Bondegaard og en øde Forpagtergaard i Buchholz for 300 Rdlr. og 17. Januar 1681 solgte hendes Arvinger ham Resten af hendes Gods i Lands-

byen, samt hendes Andel i Grabow for 2500 fl⁶³.

Da han i Sommeren 1680 havde erhvervet den Familien KONOW tilhørende Del af Buchholz, ejede han nu tre hele Bøndergaarde, et Bolsted og Fjerdeparten af Vandmøllen her, og i Grabow havde han syv besatte Bøndergaarde og Halvdelen af et Husmandssted. 1680 afstod han en af Gaardene til Nikolaj Kirke i Roebel i Betaling for nogle Penge, Abel Maria v. Quitzow skyldte Kirken, og s. A. erhvervede han af WENTZLAFF KNUTHS Arvinger deres Andel i Landsbyen⁶³.

1688 købte han for 1000 fl. tre Bøndergaarde i Karbow af LUDWIG FRIEDRICH VON VIEREGGE til Gremmelin og Kelle, og samtidig købte han Familien Konows Andel af Landsbyen Below. 12. Juli s. A. fik han JOACHIM RETZOWS og ABEL MARIA VON QUITZOWS Andele af samme Landsby, hver for 2000 fl.⁶⁴

Endnu 16. Juni solgte ALBRECHT VON KONOW, der havde været gift med AGNESE VON QUITZOW, ham ni hele og et halvt Husmandssted i Buchholz, og samtidig fik han Løfte paa efter Konows anden Hustrus, ELISABETH VON BROCKENDORPHS, Død at faa det hende forbeholdte Livgeding, fire Bøndergaarde, for 800 fl.; sluttelig udkøbte han 12. December 1688 DILLIA ELISABETH VON HAHN, der havde faaet udlagt Gods her for 3504 ½ fl.⁶⁵

20. Marts 1689 købte han derpaa Godset Solzow for 12.000 fl. af JOACHIM HAHNS Døtre MARIA ELISABETH VON ZYLOW og EVA MARGARETE VON BRUSEHAVER, samt en tredie Datter, KATHARINA VON DRIBERGS Arvinger. Eva Margarete von Brusehaver lod sin Andel af Købesummen blive staaende i Godset til 5% imod, at der indrømmedes hende og hendes ugifte Døtre Plads i den medfølgende Begravelse i Vipperow Kirke, og bestemte tillige, at kun en Fjerdedel af Summen skulde forfalde ved hendes Død. Hertugens Konsens, der faldt 4. Juni, tillod at lægge Solzow sammen med Meltz, saaledes som det tidligere havde været det⁶⁶.

3. April 1689 købte Knuth fem og en halv Bøndergaard i Karbow af CLAUS CHRISTIAN VON POGWISCH for 2400 fl., og endelig erhvervede han i 1690'erne tre Bøndergaarde i Karchow, som han købte af Kreditorerne i ADAM DIETRICH KNUTHS Bo⁶⁷.

1691 fik han som ny Forlehning Godset Nossen-thin, som han dog ganske kort efter overdrog til JOACHIM VON PRITZBUER⁶⁷; denne ægtede 1697 hans Datter CHARLOTTE AMALIE KNUTH.

20. August 1695 bevilgedes efter forudgaaende Ansøgning, at samtlige Besiddelser, »Melz, die Dörfer Buchholz, Karbow, Grabow, die Meierhöfe Solzow, Priborn und Below, und einige auf der Kussekower Feldmark und in Karbow belegene Hufen« gjordes til Allodialgods⁶⁸. Knuth søgte samtidig om Frigørelse af de Godser, han i Fremtiden agtede at erhverve, og hvortil han foreløbig havde i Sinde at anvende endnu 10.000 Rdlr., men Døden forhindrede disse Planers Udførelse⁶⁸.

Paa Meltz havde Eggert Christopher Knuth anlagt et Hollænderi, der blev Aarsag til en langvarig Strid med Borgerne i Roebel, som fra 1627 havde haft Ret til at drive deres Kvæg paa Græs paa en Mark under Solzow. Efter fem Aars Strid, under hvilken begge Parter gjorde sig skyldig i Overgreb, blev Knuth ved to paa hinanden følgende Domme, den sidste af 31. Januar 1694, dømt til at genindsætte Borgerne i deres Rettigheder⁶⁹.

Næsten samtidig med denne havde Knuth en anden Proces løbende. Han gjorde Fordring paa en Mark Kussekow, som af Arilds Tid havde ligget til Roebels Bymarker; senere synes Sagen at være gaaet over til at dreje sig om to Gaarde paa denne Mark. Udfaldet kendes ikke, men sandsynligvis er ogsaa denne Dom gaaet Knuth imod, thi de paagældende Gaarde nævnes ikke oftere blandt de Knuth'ske Besiddelser.

Sine Sognepræster synes Knuth at have haft lidt svært ved at omgaas. Hans Forhold til Sognepræsten i Hunseby er berørt ovenfor, og ogsaa i Mecklenburg havde han Strid med sin Sognepræst. 8. Søndag efter Trinitatis 1682 overfaldt Knuth i Meltz Kirke i hele Menighedens Paahør Præsten URBANUS FLEISCHER med barske Ord, efter Præstens Klage ganske uden Aarsag, og da Præsten skred ind imod denne »Entheiligung der Sonn- und Bettage und andere Heuchellaster«, lod Knuth sig betjene af en Skriver, samtidig med at han tilbageholdt Præstens Løn⁷¹.

Som det flere Gange er berørt var Knuths Forhold til Kongehuset præget af en utrættet kongelig Bevaagenhed, snart i det store med Foræringer af udstrakte Besiddelser, snart i det smaa ved Fritagelse for Skatter og Konsumptionsafgifter; saaledes fritoges han f. Eks. 2. Februar 1697 for Afgiften af det Parti Varer, som han det foregaaende Aar havde indført i København⁷².

Ogsaa personlig synes han at have været velset ved Hove, og han træffes selvsagt i Hof-

Ludorf Kirke
Vindue indsat af Søster Lerche

kredsen ved højtideligere Begivenheder indenfor Kongehuset. 26. Marts 1685 deltog han i Enkedronning Sophie Amalies Jordefærd⁷³.

I April 1695 deltog han som Dommer ved en pragtfuld »Carousel«, som Kronprins Frederik (IV) og hans Broder Prins Christian afholdt paa Ny Amager i Anledning af Dronningens Fødselsdag⁷⁴.

Og ved Prinsesse Louise af Mecklenburg-Güstrows Indtog og Bryllup med Kronprins Frederik deltog Knuth ogsaa — vistnok sammen med sin Hustru⁷⁵.

Af samtidige Udtalelser om Eggert Christopher Knuth kendes kun to, det omtalte Universitetsprogram, der selvsagt roser ham i højstemte Toner, og nogle Udtalelser af Præsten FREDERIK CHRISTIAN RODRIGUEZ, der havde været Informator i hans Hus, han priser ham navnlig for hans Redelighed, Gudfrygtighed og Dydighed, for hvilke »enhver gerne hafde undet [ham] et længere Lif og en sildigere Død«⁷⁶.

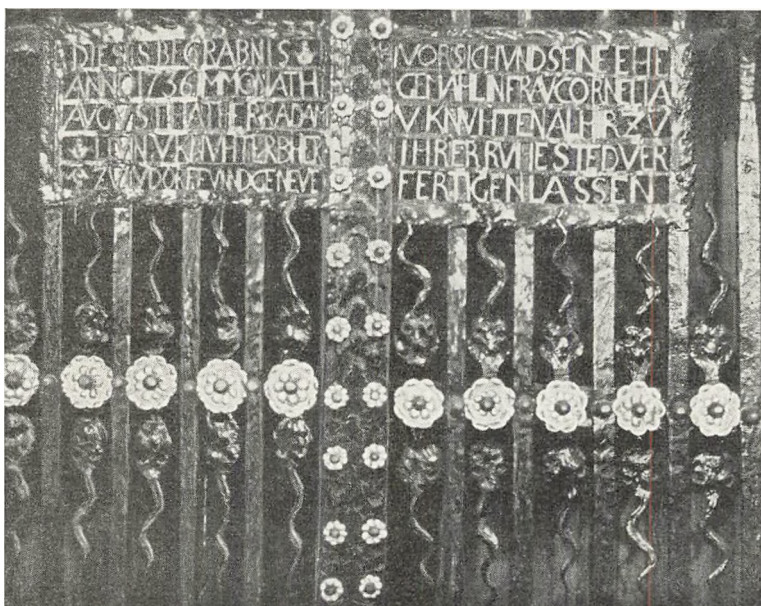
27. Maj 1693 fik Knuth Facultas testandi, men hans Testamente er desværre gaaet tabt, og det vides derfor ikke, hvilke Bestemmelser han har taget med sine Ejendomme⁷⁷. Det synes som om hans Enke, ogsaa efter at Børnene var blevet voksne, har haft Raadighed over Godset⁷⁸.

Det var ingenlunde nogen let Opgave, der hvilede paa Søster Lerche, da hun nu stod kun 39 Aar gammel, med otte Børn, af hvilke den ældste ikke var fyldt 16 Aar, og med vidtstrakte Godser at bestyre, men hun løste Opgaven med en begavet Kvindes Dygtighed⁷⁸.

Det er ovenfor omtalt, at E. C. Knuth havde en Del Strid med Haverlykkes Ejere, snart optog Gaardens Ridefoged de Paarup og Nørballer Bønders »Bæster«, snart krænkedes Græsningsret og Hegn. En Sag, Knuth førte 1690—91 om Haverlykkes Pligt til Halvhegning, gik ham imod i alle Instanser⁷⁹.

Haverlykke grænsede op til Vaarskovgaard, og det er derfor forstaaeligt, at Ægteparret Knuth ønskede at erhverve denne Ejendom, men først for Søster Lerche skulde det lykkes. Hartkornet var 32 Tdr. Hovedgaardstakst og 236 Tdr. Bøndergods. Gaarden tilhørte de ovennævnte Brødre Christian og Jørgen Bille, indtil deres Stedmoder DOROTHEA IVERSDATTER Skov 1685 fik Indførsel i Gaard og Gods for et Tilgodehavende. Da hun senere giftede sig med

Cancelliassessor CHRISTIAN WILDENRADT, købte han 1697 Jørgen Billes Andel i Gaarden, hvorover Broderen Christian følte sig brøstholden, idet han formentede at have en Løsningsret til Broderens Del. 22. Juni 1698 solgte han — der ligesom Broderen var flyttet til Sverige — sin Andel til Søster Lerche sammen med sin formentlige Løsningsret til den anden Part for 800 Rdlr.⁸⁰ For de Sjette- og Tiendepenge — 200 Rdlr. — der skulde betales af denne Sum søgte Søster Lerche 5. Juli 1698 Fritagelse, og 16. Juli 1698 bevilgede Kongen hende dette⁸¹. Der blev

Ludorf Kirke
Indskrift paa Gitterlaagen til Familien Knuths Gravkape

nedsat en Kommission til Afgørelse af Løsningsretten, og den frakendte Søster Lerche denne Ret⁸⁰.

Samejet med Wildenradt affødte imidlertid en Del Stridigheder om Regnskabet for Godset, som Wildenradt bestyrede i Kraft af sin Indførselsret, og Sagen indankedes sluttelig for Kommissionen, hvis Afgørelse trak i Langdrag. Først i Aaret 1700 afsluttedes Sagen, som det synes, ved Højesteretsdom⁸².

14. Oktober 1701 solgte Wildenradt hende endelig sin Andel, saaledes at hun nu var Eneejer af Gaarden⁸³.

I en anden Højesteretsproces i disse Aar var Søster Lerches Navn indblandet. Sagen drejede sig om et Beløb paa 6750 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ 4 β , og den bekendte københavnske Handelsmand CHRISTIAN SCHUPPS Navn nævnes i samme Forbindelse, men hverken Sagens Genstand eller dens Udfald kendes nærmere⁸⁴.

Ogsaa paa anden Maade fortsatte Fru Søster Lerche sin Mands Godskøb, saaledes købte hun 16. Oktober 1699 Hillested Kongetiende af Landstingsskriver PAUL ANDERSEN for 1.165 Rdlr. 9 β foruden to Kornboder ved Bandholm, og af Wildenradt købte hun 8. August 1703 to Bøndergaarde i Østofte⁸⁵.

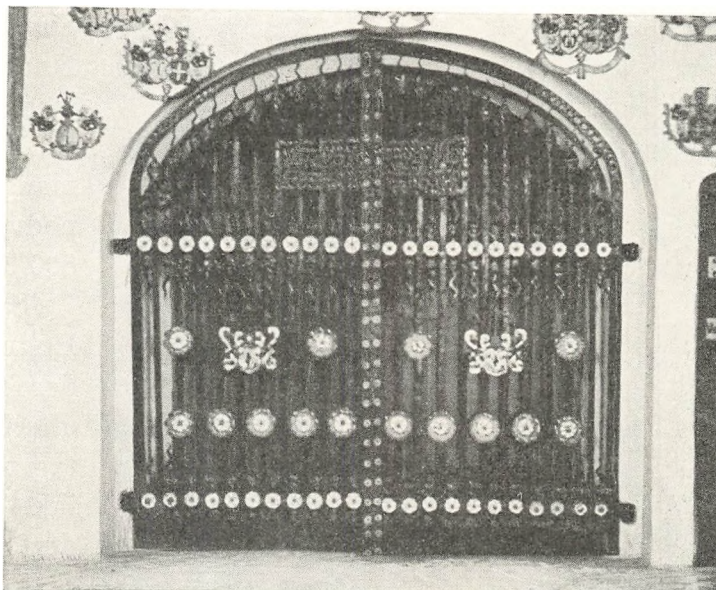
Søster Lerche boede i sin Enkestand mest paa Aarsmarke, og hun vaagede med lige stor Interesse over Godsets Drift og over Bøndernes Rettigheder. Gang paa Gang søgte hun sine Bønders Ret — ligesaavel som hun søgte sin egen, naar Bønderne krænkede den — og hun prøvede paa alle Maader at lette deres Kaar⁸⁶.

Allerede Gehejmerraaden havde bestemt, at der skulde oprettes en Skole paa Aarsmarke Gods, og i Sommeren 1696, faa Maaneder før Knuths Død, indgav Sognepræsten i Hunseby, NIELS FRANTSEN, et Udkast til Fundatsen, som Knuth har gjort Bemærkninger til; Skolehuset blev bygget samme Sommer. Ved Fundats af 3. Januar 1698 oprettede Søster Lerche Skolen i Hunseby⁸⁷.

Da Bønderne imidlertid holdt deres Børn fra den paa Grund af Skolepengene — de var 1698 blevet fastsat til 2 β ugentlig for de Børn, der lærte at læse, 4 β for Skrivning og Regning — ændrede Søster Lerche 13. Januar 1723 Fundatsen derhen, at Skolegangen skulde være fri. Til Skoleholderens Løn blev der saa paalagt Sognets Beboere en fast aarlig Afgift, enten de saa havde skolesøgende Børn eller ikke⁸⁸.

Ogsaa de fattige tog Gehejmerraadinden sig af. Ved Fundats af 19. November 1715 stadfæstedes Oprettelsen af et Hospital i Hunseby, som hun flere Aar i Forvejen havde ladet bygge, og hvor der var Plads til otte Beboere. Til Hospitalet henlagde hun Afgiften af Hunseby Sogns Kongetiende⁸⁹.

Ved Overkammerjunker Adam Levin Knuths Død 1699 arvede Broderbørnene en betydelig Sum, saaledes var alene deres Andel af Gisselfeldts Salg over 21.000 Rdlr.⁸⁹ og dermed var Familiens Formue vokset saa stærkt, at Søster Lerche kunde sætte Kronen paa sin og sin Mands godssamlende Virksomhed. 19. April 1714 erigerede hun da til Fordel for sin

Ludorf Kirke
Indgang til Familien Knuths Gravkapel

Adam Levin Knuth

Tidligere Ludorf

Søn, ADAM CHRISTOPHER KNUTH, Grevskabet Knuthenborg af Aarsmarke og Havlykkegaard med tilliggende Konge- og Kirketiender, ialt ca. 1733 Tdr. Hartkorn. Det Antal Tdr., der manglede i det til et Grevskabs Oprettelse nødvendige Antal, suppleredes med henved 800 Tdr. sjællandsk Gods⁹⁰.

Sammen med ADAM LEVIN KNUTH havde EGGERT CHRISTOPHER KNUTH været Formynder for Broderen JOACHIM FRIEDRICH KNUTHS efterladte Børn, og E. C. Knuth havde paa taget sig Bestyrelsen af Leizen, som han dog ikke beskæftigede sig ret meget med, og som derfor forfaldt mere og mere⁹¹.

Efter hans Død gav A. L. Knuth 31. Maj 1697 Søster Lerche Kvittering for nogle Brevskaber vedrørende Leizen, men det endelige Formynderregnskab kunde ikke aflægges, før Resten af Papirerne var fremskaffet fra Mecklenburg. Da hans Svigerinde var »dieser Sache ganz unerfahren«, lovede A. L. Knuth at paa tage sig Regnskabet og holde hende skadesløs,

men da han døde 13. Januar 1699 var Regnskabet endnu ikke bragt i Orden, og dette affødte nu en Familiestrid, der varede omtrent hele Søster Lerches Levetid⁹².

Striden rejstes af Kaptajn FRANZ LEOPOLD HOLLY, der havde ægtet JACOB ERNST KNUTH d. y.'s Enke ANNA MARIA SCHRÖDER, og Oberst CASPAR FRIEDRICH VON LANGEMANN, som Formynder for Sønnen GOTTFRIED ERNST KNUTH, der var Lensarving til Leizen. Foruden Formynderregnskabet kom Sagen ogsaa til at dreje sig om de Jorder i Karchow, som E. C. Knuth, som ovenfor omtalt, havde købt af sin Fætter Adam Dietrich Knuths Bo⁹³.

Først 27. Juli 1717 afsagdes Dom, hvorved Søster Lerche paa den ene Side dømtes til at aflægge Regnskab for Administrationen af Godset, medens von Langemann paa den anden Side kendtes pligtig til at bevise, at de omhandlede Jorder tilhørte Leizen⁹⁴. Da von Langemann imidlertid havde fordret Søster Lerche dømt til at betale 3.250 Rdlr., foruden Renter og Omkostninger, som var hævet af Leizens Indtægter — en Sum, som Søster Lerche hævdede langt var overskredet af Omkostningerne ved Joachim Friedrich Knuths fire Sønners Opdragelse og Uddannelse gennem ti Aar⁹⁵ — appellerede v. Langemann Sagen til det juridiske Fakultet i Leipzig, der efter fire Aars Forløb, 1721, stadfæstede den tidligere Kendelse⁹⁴.

I det Hele taget viste Søster Lerche en udtalt Tilbøjelighed til at holde det længst mulige paa Pengene, de samme Stridigheder ses hun at have haft med sine Svigersønner. Saaledes ordnedes Medgifternes Udbetaling meget sent, nemlig efter at Grevskabet Knuthenborg var erigeret, og Svigersønnerne saa mente sig berøvet Sikkerheden for Pengene, og det er karakteristisk, at det ved Ægtepagterne blev bestemt, at Medgiften først skulde betales, naar det passede hende. Døtrens Arv efter Adam Levin Knuth udbetalte hun først 12 Aar efter hans Død, og Formynderregnskabet for hendes ældste Søn CHRISTIAN FRIEDRICH KNUTH, maatte hendes Svigersønner, som det andetsteds er nærmere omtalt, rykke hende for Aar igennem, og saa endda nøjes med en Fjerdedel af de 2.000 Rdlr., som de havde ventet at faa. Søster Lerche

hævdede nemlig, at de Penge, der var anvendt paa Sønnens Uddannelse, maatte trækkes fra, hvad Svigersønnerne dog med nogen Ret paastod var meningsløst, eftersom det altid var Skik, at Faderen betalte for sine Børns Uddannelse. Det lykkedes dem imidlertid som omtalt ikke at faa mere end 500 Rdlr. hver. Ifølge en Opgørelse fra Søster Lerche, som er vedlagt Korrespondancen, anvendtes der 3.819 Rdlr. 32 β paa Sønnens Ophold i Halle fra Juli 1697 til September 1699 og 12.371 Rdlr. paa hans Rejse i Holland, England, Frankrig og Tyskland i Tiden fra 13. September 1699 til 16. December 1702, altsaa i alt 16.190 Rdlr. 32 β paa de 5 ½ Aar Rejsen varede⁹⁶.

Foruden Gravkapellet, som andetsteds er omtalt, skal blandt Ting, der minder om dette Ægtepar anføres, at Altertavlen i Hunseby Kirke, der er fra ca. 1700, bærer Ægteparrets Vaaben⁹⁷. Til Altret skænkede Søster Lerche en Sølvoblatæske med Bogstaverne S.L. i Spejlmogram, endvidere Kalk og Disk af Sølv indvendig forgyldt, med Ægtefællernes Navnetræk og Vaaben⁹⁸, og endelig ogsaa de to store Malmlysestager, der bærer Indskriften: »Frue Søster Lerche foræred disse Liuse-Stager til Huusebye Kircke Anno 1704«⁹⁹.

Til Østofte Kirke forærede hun ligeledes Altersølv⁹⁹.

Endelig bærer Døllefjelde Kirketaarns østre Mur endnu Vidne om den Hovedreparation, som Gehejmeraad Knuth underkastede Taarnet, ved Jernbogstaverne¹⁰⁰

H. E. C. K. F. S. L.

1 6 9 4

Søster Lerche døde 29. Marts 1723, faa Dage efter sin 65-aarige Fødselsdag, og hendes Lig blev indsat i Familiebegravelserne i Hunseby Kirke.

Ved sin Dygtighed og sin Hjælpsomhed sikrede hun sig et godt Eftermæle, saaledes at Rhode i sine Samlinger til Lollands Historie kunde skrive: »om denne store Dames Fornuft i sin Husholdning, Gavmildhed mod de trængende og Gudsfrygt burde skrives en stor Lovtale.«¹⁰¹ De i Bilagene gengivne Breve til Svigersønnen Godske Ditlev von Holsten giver vel ikke noget helt behageligt Billede af Forholdene inden for Familien, men de frembyder paa den anden Side interessante Vidnesbyrd om Søster Lerches Forretningssans, gode Forstand og levende Temperament.

Ægteparret havde følgende ti Børn:

1. ANNA CHRISTINE KNUTH,* ca. 1678 † København 10. December 1723, bisat 18. December i Nikolaj Kirke.

~ 1° 23. Juni 1697 med Brigadér CHRISTIAN FREDERIK CHRISTIAN BIELKE til Næsbyholm og Bavelse (F.: Rigsadmiral HENRIK BIELKE og EDEL CHRISTOPHERSDATTER ULFELDT), * 8. Maj 1670, † Quaregnon, Nordfrankrig, 14. September 1709, begr. i Næsby Kirke.

~ 2° 1714 (Ægtepagt dateret København 7. Februar) med Overhofmester hos Kronprins Christian, Gehejmeraad FREDERIK WALTER (F.: Generalmajor HANS WALTER og DOROTHEA HECKLAUER), * Tønningen 6. Marts 1649, † paa Københavns Slot 9. December 1718.

Fra hendes første Ægteskab nedstammer den Gren af Slægten Bielke, med hvilken den legitime Slægt uddøde i Mandslinjen 1868.

2. CHARLOTTE AMALIE KNUTH, * ca. 1679, † ca. 1730.
 ~ 1697 med Stiftamtmand paa Fyen, Overlanddrost i Oldenburg og Delmenhorst, hvid Ridder JOACHIM VON PRITZBUER til Nossentin og Sparow (F.: mecklenburgsk Gehejmerraad ANDREAS PRITZBUER til Grabenitz og ILSABE STRAHLENDORFF), † paa Nossentin 24. Maj 1719.
3. CHRISTIAN FREDERIK KNUTH, * paa Meltz 8. Marts 1681, † 14. Juni 1703, begravet i Huseby Kirkes Kapel.
 Kammerjunker. — Ugift.
4. ELISABETH SOPHIE KNUTH, * paa Nielstrup 15. Maj 1682, † paa Aarsmarke 21. December 1684.
5. CORNELIA KNUTH, * i Marts 1684, † 1736.
 ~ 1707 med sin Fætter, mecklenburgsk Gehejmerraad ADAM LEVIN KNUTH til Ludorf, Gneve og Zülau (F.: JOACHIM FRIEDRICH KNUTH til Leizen og CHRISTINE VON WANCKEN), * 18. April 1681, † 21. Marts 1751. (Han ~ 2° 4. Januar 1738 med SOPHIE ELISABETH VON KAMPTZ, * 17. April 1708, † 18. Maj 1795).
 Fra hans første Ægteskab med Cornelia Knuth nedstammer den mecklenburgske Linje af Slægten Knuth paa Ludorf og Gneve, der uddøde paa Mandssiden 1832 og fuldstændigt udsluktes 20. November 1901 med BERTHA MARIA DOROTHEA VON SCHULSE, født VON KNUTH, hvis Datter Fru BERTHA VON BÜLOW arvede Godserne og omfattede sin Moders Slægt med saa stor Interesse, at hun udgav en statelig Bog om den, ligesom hun til sin Død 1925 stod i Forbindelse med enkelte Medlemmer af den danske Linje af Slægten Knuth. Hendes Søn WILHELM VON SCHULSE BÜLOW (d. 1945) kaldte til Minde om Godsets tidligere Ejere sin ældste Søn KNUT SCHULSE VON BÜLOW. Han faldt 1941 under Krigen i Rusland. Ludorf gik tabt under Russernes Besættelse af Mecklenburg.
6. ELISABETH SOPHIE KNUTH, * paa Aarsmarke 15. September 1685, † formentlig paa Langesø 3.(4.) September 1742, bisat i Familiegravelsen i Diernisse Kirkes Taarn.
 ~ København i Huset (Trinitatis Sogn) 1. Marts 1709 med Oberst GODSKE DITLEV VON HOLSTEN til Stamhuset Holstenshuus og Langesø, * paa Gelskov 23. Februar 1674, † paa Langesø 25. November 1745, bisat 7. Marts i Familiegravelsen i Diernisse Kirkes Taarn. — Se 64/17 og 64/18.
7. ADAM CHRISTOPHER Greve KNUTH til Grevskabet Knuthenborg, * 28. September 1687, † paa Knuthenborg 23. Januar 1736.
 Gehejmerraad, hvid Ridder. Ophøjet i den danske Grevestand 2. Marts 1714.
 ~ 1° 26. Juni 1713 med HEDEVIG ULRICA LUXDORPH til Sørup (F.: Envoyé BOLLE LUXDORPH og JYTTE BERING), * Stockholm ca. 1690, † København 21. Januar 1720.
 ~ 2° 16. December 1721 med IDA MARGRETHE REVENTLOW til Rudbjerggaard og Sølstedgaard m.m. (F.: Gehejmerraad DITLEV REVENTLOW til Stubbe og MAGDALENA SIBYLLA Rigsgravinde VON DER NATH), * 7. Februar 1701, † paa Rudbjerggaard 13. September 1757.
 Hun erigerede 1743 Baronierne Christiansdal og Conradsborg.
 I første Ægteskab havde Greve Adam Christopher Knuth en Datter, der første Gang var gift med VILHELM Baron GYLDENCRONE til Baroniet Vilhelmsborg (1701—46), anden Gang med JOHAN HENRIK Greve VON DER SCHULENBURG.
 I andet Ægteskab havde han Sønnerne EGGERT CHRISTOPHER Greve KNUTH til Grevskabet Knuthenborg (1722—76), fra hvem Greverne Knuth til Knuthenborg ned-

stammer, endvidere CHRISTIAN FREDERIK Greve KNUTH, Friherre til Christiansdal (1728—1801); fra ham nedstammer den tidligere Besidder af Lilliendal Kammerherre, Hofjægermester CHRISTOPHER ADAM VALDEMAR Greve KNUTH (1855—1942), hvis ældste Datter MINNA SOPHIE LOUISE Comtesse KNUTH er gift med Probanden, Lensbaron HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN. Endelig Sønnen CONRAD DITLEV Greve KNUTH, Friherre til Conradsborg (1730—1805), der er Stamfader til den grevelige Linje til Conradsborg — uddød 1905 med JOACHIM Greve KNUTH — og til Baronerne Knuth af Conradsborg.

8. JACOBINE ERNESTINE KNUTH, * 6. Februar 1689, † paa Vallø 21. April 1743.

~ København, Trinitatis K., 13. Maj 1705 med Generalmajor DITLEV VON HOLSTEIN (F.: Oberstløjtnant ADAM CHRISTOPHER VON HOLSTEIN til Netzeband og Buchholz og CATHARINE CHRISTINE VON REVENTLOW), * Kiel 6. December 1669, † Glückstadt 18.(28). Juli 1721.

Den fra dette Ægtepar nedstammende Linje af Slægten Holstein uddøde med Sønnedatteren ULRICA ERNESTINE REGITZE VON HOLSTEIN (1761—1837), gift med Overfører, Kammerherre ANDREAS GOTTLIEB VON ROSEN (1748—1835).

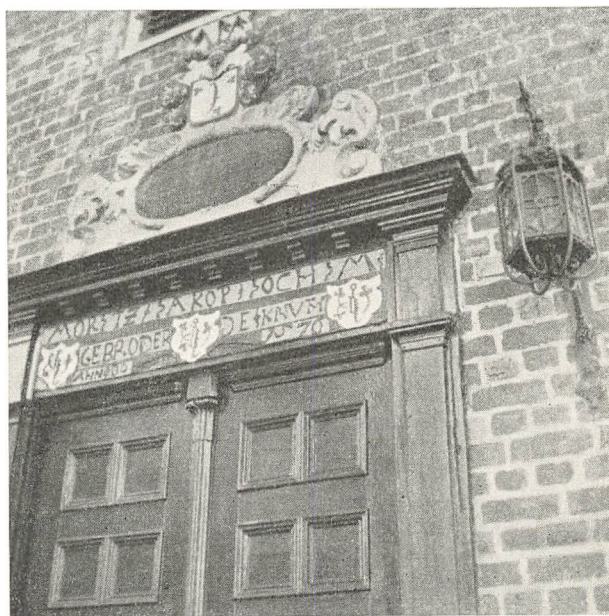
9. JACOB LEVIN KNUTH, * paa Frederiksborg Slot 12. August 1690, † sst. 26. Marts 1694, begravet i Hunseby Kirke.

10. ELEONORE MARGRETHE KNUTH, * 1691, † formentlig i Preetz 8. Maj 1767.

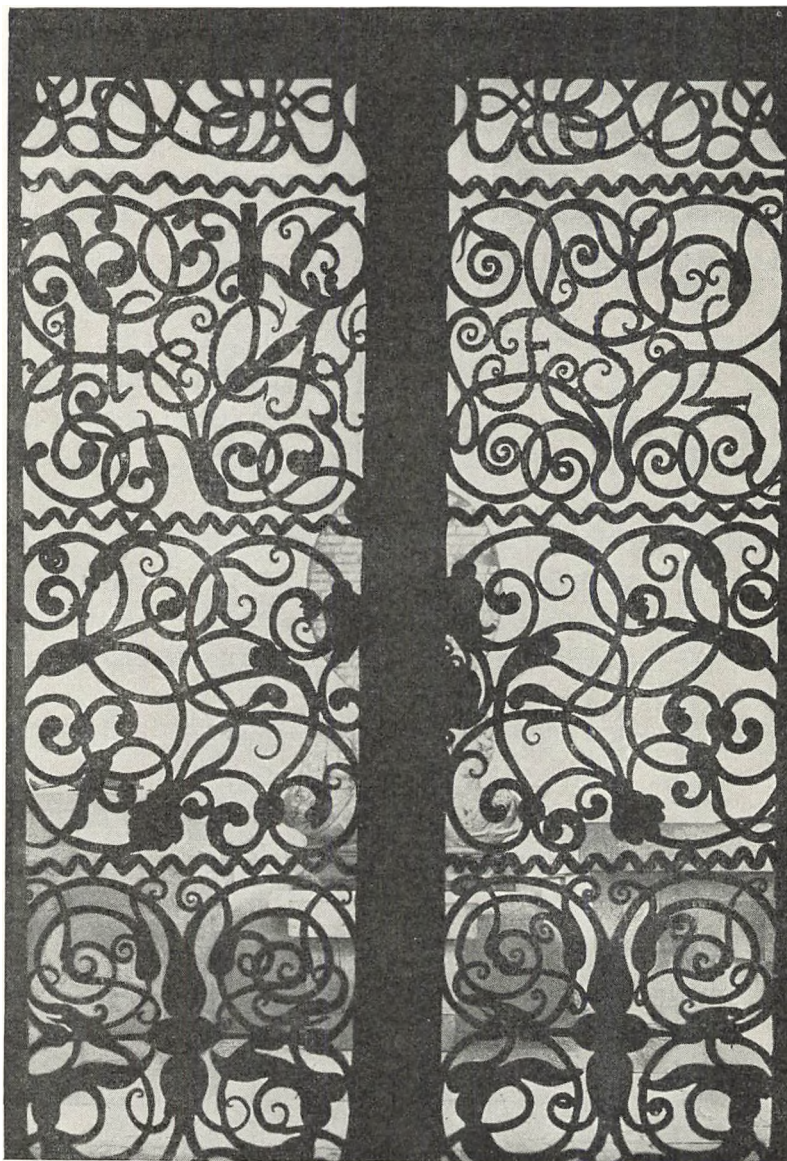
Konventualinde i Det Harboe'ske Enkefruekloster.

~ paa Knuthenborg 24. Maj 1718 med Schoutbynacht HENRIK VON BRANDT til Pederstrup, Skjelstofte, Sølstedgaard og Gammelgaard (F.: Rentemester PEDER VON BRANDT og ABIGAEL MARIE VON STØCKEN), * København 27. September 1687, † paa Gammelgaard 20. November 1733, begravet København, St. Petri Kirke.

Ægteparret havde tre Børn, som ikke vides at have efterladt sig Afkom.

4 Knuth'ske Vaabener over Hoveddøren paa Ludorf Bjælken med de 3 Vaabener stammer fra Leizen

Gitterdør til det Knuth'ske Familiekapel
med Initialerne H[err] E[ggert] C[hristopher] K[nuth] F[ru] S[øster] L[erche]

DET KNUTH'SKE FAMILIEKAPEL I HUNSEBY KIRKE

Før Hunseby Kirkes Restauration 1851 fandtes Familiebegravelsen i Taarnrummet med Indgang fra Kirken gennem en Bue i Muren af lignende Størrelse som Korbuen, men spids. Indgangen lukkedes af en kunstfærdigt udført Smedejernsport med Initialerne H E C K — F S L i Slyngning. Bag Døren var anbragt et hvidt Gardin, som kunde rulles ned for Begravelsen. Paa den vestre Væg — vis à vis Smedejernsporten — var anbragt to utvivlsomt særdeles vellignende Buster af EGGERT CHRISTOPHER KNUTH og SØSTER LERCHE, og derover en oval blaalig Kalkstensplade med Inskriptionen:

ILLUSTRISSIMO

generosissimo domino dn.

ECCHARDO CHRISTOPHORO DE KNUHT

hæreditario in Meltz et Aasmarck S.R.M.

CHRISTIANI V. Consil: intimo, eqviti ord: danebrog

aurato conferent: stat: et provinc: consil: territoriis

Fridericiburg: et Croneburgensi præfecto et capituli

Slesvig: præpositi optime merito

qvi ex prosapia docatus megapolitani clarissima in
domo hæreditaria Leitzen Anno MDCXLIII die 15. Jan.
natus, hafniæ Anno MDCXCVII d. 25. Feb. beate decessit

MONUMENTUM HOC VIDUA SUPERSTES

nobilissima generosissima domina dn. SOSTRATA de
LERKE domina in Meltz et Aasmark, illustrissimi, gene-
rosissimi domini dn: CORNELII DE LERKE, domini de

Nielstrup et Aasmark, augustissimi Friderici III in

Hispaniam legati, dioceseos Laalandiæ Falstriaeqve

præfecti summi et stat: consil: meritissimi, filia

unica, nata Anno MDCLVIII d. 14. Mart., de

nata Anno

in perpetuam et eius et sui memoriam

posuit Anno

MDCXCIX

Ved Restaurationen 1851 blev Busterne og Tavlen flyttet til Taarnrummets søndre Væg, hvor de forblev til 1881. Alle de i Begravelsen værende Kister blev ved denne Lejlighed flyttet til Kirkens gamle Vaabenhus, en Tilbygning paa Kirkens søndre Side, og Smedejernsporten havde fra 1851 til 1881 sin Plads bagved Indgangsdøren fra Kirkegaarden til det nye Vaabenhus, der blev indrettet i en mindre Del af Taarnrummet.

Da Lehnsgrave ADAM WILHELM KNUTH havde besluttet at opføre et nyt Gravkapel, blev Kisterne 18. Maj 1880 flyttet ud i et Bræddeskur med Tegtag, i den nye Kirkegaards nordvestlige Hjørne. Det gamle Vaabenhus blev nedrevet og den nu staaende aneligere Tilbygning opført. I Dagene 6.—7. November blev Kisterne anbragt paa deres nuværende Plads i dette Kapels Kælderrum. De meget forfaldne Yderkister blev nedgravet paa den nye Kirkegaard og erstattet af Zinkkister, hvorpaa de bevarede Zirater og Ziratfragmenter fra de gamle Kister blev fastloddede.

Fra Kælderrummet fører en Jerntrappe op til det øverste Rum, hvis Gulv er hævet noget over Kirkens. I dette anbragtes de to Buster og Inskriptionen paa den søndre Væg; Indgangen til Kirken ligeoverfor blev lukket med en Glasdør og foran denne, ind mod Kirken anbragtes Smedejernsporten. I dette øverste Rum er anbragt Kister fra den nyere Tid efter at disse forsøgsvis havde været anbragt i en Høj paa Kirkegaarden.

I Tiden 1851—80, da Kisterne som nævnt stod i det gamle Vaabenhus, var de anbragt paa de samme Pladser, som de tidligere havde haft i Begravelsen i Taarnet. Midt paa Gulvet stod en stor Kobberkiste, der rummede ADAM CHRISTOPHER Lehnsgrave KNUTH (1687—1736) og hans anden Hustru Grevinde IDA MARGRETHE KNUTH f. REVENTLOW (1701—57). Nord for denne, altsaa ind mod Kirken, stod i Retningen Øst-Vest IDA MARGRETHE Comtesse KNUTH (1764—80). Endelig var der paa hver Side anbragt fire store Kister i to Etager, de øverste paa en sortmalet Tømmerkonstruktion.

I Vestsiden stod nærmest Kirken Gehejmeraad EGGERT CHRISTOPHER KNUTH (1643—97; 128/35) nederst, og derover hans Søn Kammerjunker CHRISTIAN FRÆDERIK KNUTH (1681—1704); længst mod Syd stod paa samme Side EGGERT CHRISTOPHER Lehnsgrave KNUTH (1722—76) nederst, og øverst stod JOHAN HENRIK Lehnsgrave KNUTH (1746—1802).

Langs den østre Væg stod nordligst (nærmest Kirken) SØSTER LERCHE (128/36) og ovenover denne SØSTER ULRIKKE Comtesse KNUTH (1723—41) og sydligst stod Kisterne med Grevinde MARIA KNUTH f. VON NUMSEN (1734—65) nederst og Grevinde CONSTANCE KNUTH, f. Grevinde VON COSEL (1756—1804) øverst.

Foruden disse Kister indeholdt den gamle Begravelse yderligere ni mindre Kister. De fleste havde været betrukket med sort Fløjl og forsynet med Tin- eller Sølvzirater; de var alle meget forfaldne. Endelig fandtes tre løse Kaarder, hvoraf de to med forgyldt Fæste.

Gehejmerraad Eggert Christopher Knuths Kiste var af Træ, betrukket med sort Fløjl, der dog mange Steder var revet af. Paa Laaget laa et sønderbrudt Metalkrucifiks, og paa Laagets skraa Sider sad en Del af Ahnevaabnene, af hvilke der oprindeligt havde været 16; blandt de bevarede Skjolde forekom Familien Knuths Vaaben to Gange — Gehejmerraadens Farmoder var ANNA KNUTH. Paa Laaget fandtes en rund Metalplade med Inskriptionen:

CHRISTUS
Ist mein Leben
Sterben
Ist mein Gewinn.

Desuden har der været anbragt en nu forsvunden større Plade med en latinsk Indskrift, der paa Grund af sin Længde udelades her. Den er gengivet i Pontoppidans Marmora Danica, App. 311—13 og genoptrykt hos Wad: S. 86—89.

Søster Lerche hvilede i en tilsvarende Kiste, der paa Laaget bar et velbevaret Krucifiks Mage til det paa Gehejmerraadens Kiste.

Paa en mindre Metalplade var indgraveret Skriftstedet Job: 19: »Jeg veed min Frelser lever etc.« Laaget bar endvidere Spor af en større Plade, der fandtes henlagt paa den omtalte store Kobberkiste. Pladen bærer følgende Inskription:

Her huiler i Herren dend høye og velbaarne Frue
Fru SOESTER LERCHE

fød til denne Verden i Kiøbenhavn Anno 1658 den 14 Martij af de nu sahlige Forældre, Faderen dend høye og velbaarne Herre Cornelius Lerche til Nielstrup og Aasmarch, Hans Kongelige Majestæt til Danne-marck og Norge høybetroede Estats Raad, Stiffbefalings Mand over Falster, Laaland og Møen, Cancellie Raad og fordum Ambassadeur udi Spanien, Moderen dend høyædle og velbaarne Frue Fr. Anne Christine Friis. I hendis 19 Aar dend 6 Maj fjøede Gud hendis Hierte at indgaa Egteschab med den høye og velbaarne Herr Eggert Christoffer von Knuht til Meltz og Aasmarch, Ridder, Hans Kongelige Mayestaæt høybetroede Geheime Conferentz, Estats og Land Raad, Amtmand over Friederichsborg, Cronborg og Jægerspriis Ampter. Hun levede med hannem et meget kierligt Egteschab i 19 Aar 8 Maaneder og blev imitlertid af Gud velsignet med 10 Børn, nemlig 3 Sønner og 7 Døttre, dend sahlige Frue døde Anno 1723 dend 29 Marti.«

Paa Kistens Sider var anbragt to Vaabenskjolde med Familien Lerches og den borgerlige Familie Friis' Vaabener; det sidste havde en Justitia i Skjoldet.

De bevarede Zirater blev som nævnt fastgjort paa de nye Zinkkister. Endvidere lod Lehns greve A. W. Knuth paa Gehejmerraadens Kiste anbringe en rund Sølvplade med Ordene:

Egghardo Christophoro
de Knuth
Domino de
Meltz, Solzow, Priborn
Lundegaard, Aasmarke etc.
MDCCLXXXI

I det nye Kapel blev Gehejmerraad Knuths Kiste anbragt i Kælderen ved Kapellets vestre Væg i Retningen Vest-Øst som den anden Kiste fra Kirken. Søster Lerches Kiste opstilledes paa samme Plads ved Østvæggen.

Midt paa Kælderrummets vestlige Væg er indmuret en Vase paa et stort Fodstykke med Ornamenter ved Siderne i ophøjet Arbejde. Under Vasen bærer en sort Tavle Indskriften:

F R E D
1697 * 1880

Grundlaget for ovenstaaende Fremstilling danner et Haandskrift (to Hæfter i Kvart): »Familien Knuths Begravelse i Hunseby Kirke«, der ligger sammen med andre Bidrag til Familiens Historie i Grevskabet Knuthenborgs Arkiv. Haandskriftet er — efter Skriften at dømme — formentlig udarbejdet af Lærer J. F. HANSEN, Skjelstrup, der — som det ses af sammesteds opbevarede Breve — har beskæftiget sig med Slægtens Historie. Oplysningerne er her suppleret efter G. L. Wad: Eggert Christoffer Knuth og Søster Lerche, 1881, S. 85—89 og 104—106 og Danmarks Kirker, Maribo Amt, S. 905—922, samt ved Besøg i Kirken; dette sidste omfattede dog ikke Kælderen i Kapellet.

BREVE FRA SØSTER LERCHE TIL GODSKE DITLEV VON HOLSTEN

1.

Høytærede kiere Søn.

At ieg i Gaaer med Posten bekom min Søns Brev af 14. curant tillige med indlagte paa nye omskrevne Afkalds Qvittance og Qvitering for den Summa 5917 Rdr. 68 Sk. Croner, som til Eders Søster Frøchen Holsten i Kihl nu verende Omslag for uden videre Qvitering efter Begiering schal vorde betalt, haver ieg hermed villet advertere; og at Qviteringerne ere nu efter mine der til oversendte Concepter saa vidt rigtige, som de efter Hans Mayts. Riigers og Folcks Statuter i deslige Affaires til min Sicherhed bør vere, for det øfrige maae min Søn, om de første Qviteringers Gyldighed have hvis Sentiment, hand vill, thi min Søn, Stiftamtmand PRITZBUER, og andre forstandige Folck, ved nock bedre, og at i it Afkalds Qvitantze er det saa fornøden, at Skiftebrevit vorder mentioneret, som at en Soldatt forsiufner sig med Gevær og Amunition, naar hand gaar i Krigen. Og at min Søn haver iche seet det paa raabte, sahl. Ober Cammer Junckers Schiftebrev, som ligger i dette Sterboes Brevkiste her hoes Madame JUELL, er Eders egen Schyld, at I det iche ved min Formynder Reignings Overlevering førend I den approberede, paae krævede.

Samme Beskaffenhed haver det sig fast med Qviteringen for Renten af de 10.000 Rdr., hvoraf det Ord: Møderne, var udeladt, da I dog, efter Eders Sahl. Svigerfaders Desposition, om I den har seet, hvis iche, saa er det og Eders egen Schyld, at I det iche har begiert, sickerlig ved, som før I fick min Datter til Ægte, er Eder sagt, at de bemelte 10.000 Rdr. er Eders Frues fæderne og møderne Arve Capital at forstaa, hvilket min Søn og af Eders nærværende Svoger videre kand erfare.

Men, hvad da dette Ords Ude Luckelse af Qviteringen sampt Skiftebrevet med meere Posters Exclusion af Afkalds Qvittancen skulde vere for Conseqvenseer i Frem Tiden, maae min Søn best vide og maaeschee Tiden det vilde lære.

Til Beslutning vil ieg kalde Gud og ald Verden til min Dommere, om ieg af Eder har begiert ulovlige Qviteringer, som kunde vere stridige imod Guds og ald Folckerætt, som I siger, eller om ieg haver gived Eder Aarsage til de imod mig brugte præcipitante Expressioner, nembl., at I maaette heller paa nye tage Musqvetten paa Nachen, end som frem deeles at leve paa dend Maaede.

Saa ieg maa beklage, at saadant er rætt Soldatter Tractement, som mig noget u formodentl. bydes, tilsidst i Verden at ieg snart iche der udi kand finde mig, forblivende

min høytærede kr. Søns

Sl. Hr. E. C. Knuhten S. Lerche.

Kiøbenhavn
den 17. January 1711

Udskrift:

A Monsieur
Monsieur de Holsten Seigneur de
Finstrup et Langesøe, Lieutenant Colonel
de Infanterie de Sa Majestè le
Roy de Dannemarck et Nor-
wægiæ

à

Langesøe

2.

Høye hrede kiere Søn,

At ieg icke tilforne hafver schwarit paa Eders kierkomne Schriwelse af Dato d/ 20. Martzii hafver en Deel foraarsaget min Schwaghed, endel den Alteration, da ieg icke inu hafde forvundet Sygdommen, whii har haft her i Landet, som min Søn wel hafver erfaret, da den schwensche Esqvadre laa her for Loland och først stach Ild paa endel af woris Kiøbmänds Schiebe, der laa ved Alboe [Albuen] och siden hafde giort fuldkommen Anstaldt til at giøre Landgang, som Gud särdellis af wendte ved voris Esqvadre af Commandeur Gabels drabelig Fächten, huor Gud sielf stridde for ham och os, da whii saa löckelig fick Fictoria ofver Fienden, som min Søn er nu wel witterlig, at whii fick alle Schwenschens Schiebe, die har sielf tilstaaed, at die biete kun efter deris Floede fra Gottenborg, hvormed de wilde coniungere dem, saa hafde die wildet landet her, paa Langeland och Fyen, da die wel wiste, die hafde ingen Modstand faad, saasom der var ingen meliecie, whie har storlig Gud at tacke af aldrig at glämme dette, men nu hafver whi faad en Krigsstyrs Forordning igien, liege saa stoer som dend forige, af denne sidste er icke inu slet afbetalt, och til denne 11. Junij skal d/ første Termin af denne sidste allereede betallis, Gud hielpe en vel igiennem, och som ieg seer, at min Søn icke wil tage imod nogen Obligation til d/ 11. Junij, men alt i reede Penge forlanger die 5500 Rixdl. af mig, saa faar ieg see, huor ieg mager det, och faaer at tage Penge op och gifve 6 Proc. til ieg kand faa Capitallerne ind, som ere onde udj diße bedröfvelige Tiider at faae, ieg hafver giort Anstalt och inu fremdelis wil giøre, at min Søn skal blifve rigtig contenterit, och som d/ Fuldmächtig ieg nu har i Kiøbenh. HANS PERSEN, som er H. Arenstorfs Recommendatsion, icke er saa rigtig och acurat, som hand burde, beorder ieg en anden her fra, som ieg kand forlade mig paa, til d/ 11. Junij at gaa til Kiøbenhavn for at see til och drifve at alting kommer i sin Rigtighed, saa ieg nest Guds Hielp icke haaber, der skulle falde nogen Fortreed for, min Søn vilde kun behage sielf at opsætte en Proiecht til en fuldkommen gültig Quitering, som hand nock veed och forstaar, hvorledes dend bør at währe, och med første tilsende mig dend har ieg da nogit at erindre der ved, wil ieg marcere det, huis icke kand dend da saaleedis paa rätt stemplet Papier af min Søn der opsiittis och i Kiøbenh. imod Pengenes Annammelse til denne min Fuldmächtige, som ieg herfra beorder, extraderis och owerleveris af min Søns Fuldmächtige der, ieg forbliver i aldt det øfrige stedtze

Knuthenborg

d/ 6. May

1715

P.S. ieg beder flitig at hilse dend lile Koene och kiere Børn, min Eleonore, som nu er kommen fra Kiøbenh. igien, helßer dem sambtl/.

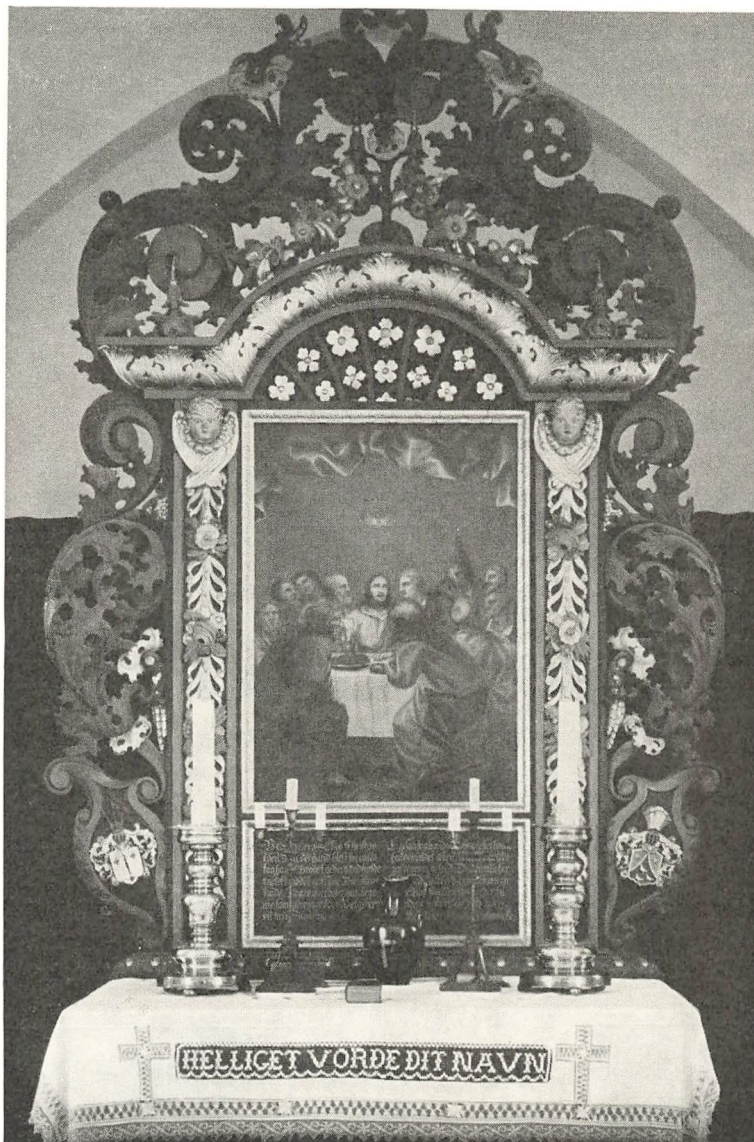
høyerede h. kiære Søns
hulde och tienst beredtvillige Mama
Sl. He. E. C. Knuhten S. Lerche

Originaler i Holstenshuus Arkiv Pk. II. Korrespondance 1709—16.

GODSKE DITLEV VON HOLSTENS AFKALD TIL
FRU SØSTER LERCHE

1.

Jeg Underskrefne GOSCHE DETLEFF VON HOLLSTEN till Finstrup og Langesøe, hanß kongl. Mayt. velbestalter Obrister Lieutn. ved Infanteriet, kiendes og hermed vitterlig gjør for Vedkommende, at min høytærede Frue Moder, høyædle og velbaarne Frue, Frue Søster LERCHE, sahl. Geheime Raad H. EGGERT CHRISTOFFER VON KNUHTS till Aasmarke, Meltz og Hauerlücke Gaarde, hafver til mig rigtig levered og betalt, hvis min Kiereste Frue ELISABETH SOPHIA v. KNUHT efter hendis sahl. Farbroder, afg/ Geheime Raad og Ober Kammer Juncker H. ADAM LEVIN VON KNUHT arveligen er tilfalden, efter velbemelte min Frue Moders overleverede Formynder Reigning, deßen videre Indhold de dato Kiøbenhaufn d/ 27. Aprill Ao. 1709, saa jeg paa min og min Kieresties, Frue ELISABETH SOPHIA VON KNUTHS Veigne seküldigst tacker velbemelte min Frue Moder for hafte Umage ved samme Formynderskab og deßen gjorde gode Rigtighed for alt, baade viße og uviße indkommende Arve-Middeler, saa vit forbemelte Formynder Regenschab lyder og indeholder, hvorfor ieg og hermed vil hafve meer velbemelte min høytærede Frue-

Altartavle i Huseby Kirke
med Eggert Christopher Knuths og Søster Lerches Vaabener

Moder og hendis Arvinger, føde og uføde, for mig og min Kierestes Arvinger for forskrefne Arve Capital og Renter i alle Maader og paa det kraftigste uryggeligen og schadesløb qvitered og krafvesløes holden, till Bekræftelße hafver jeg denne min udgifne Afkalds Qvittance med egen Haaend underskrefven og mit sædvanlige Zignete hoestrøgt.

Datum, Langesøe d/ 7. Januarij Ao. 1711

L.S. G. D. HOLSTEN mp.

2.

Jeg GODSCHE DETLEF VON HOLSTEN til Langesøe og Finstrup Hans kongl. Maits. til Dannemark og Norge velbestalter Obrist Lieutenant ved Infanteriet, kiendes og hermed for alle vitterlig gjør, at min høytærede kiere Frue Moder, høyædle og velbaarne Frue, Frue SØSTER LERCHE til Knuthenborg og Haugerlöcke, haver rigtig til mig betalt Thi Tusinde Rixdaller i Danske Croner, hvilke 10000 Rixdrl. er min Kierestes høyædle og velbaarne Frue, Frue ELISABET SOPHIA VON KNUHTEN fæderne og møderne Arf hvormed hun af hendis afgangne sahl. Fader høy-ædle og velbaarne Herr EGGERT CHRISTOPHER VON KNUHT til Meltz og Aasmarek, Ridder, Kongel. Majts. fordom Geheime, Conferentz og Landraad, saa og Amtmand over Friderichsborg og Cronborg Ambter, er bleven tillagt efter det af velbemelte min Faders oprettede og af hans Kongel. Mait. allernaadigst confirmerede Testamentis Indhold. Da som ieg samme 10000 Rixdrl. af Høybem.te min kiere Frue Moder efter Høybemelte voris sahl. Faders Anord-

ning rigtigen haver annammed, saa vil ieg icke alleeniste paa min egen, mens endog paa min kiere Frues og begge voris Arfvingers wegne have høybemelte min høytærede kiere Frue Moder paa kraftigste Maader qvitteret saa hun for meerbemelte velbetalte 10000de Rixdaler, min Kieristis fæderne og møderne Arf, skal i alle Maader og til evig Tiid være uryggeligen qvittered og for al videre Tiltale og Eftermaning blive kravisløs holden. Dets til Vidnisbyrd og beedre Forsickring haver ieg denne min Afkalds Qvittering med eegen Haand underskreven og mit medføde Zignet bekræftet.

Datum Langesøe, dend 11t. Junij 1717

(L.S.) G. D. HOLSTEN

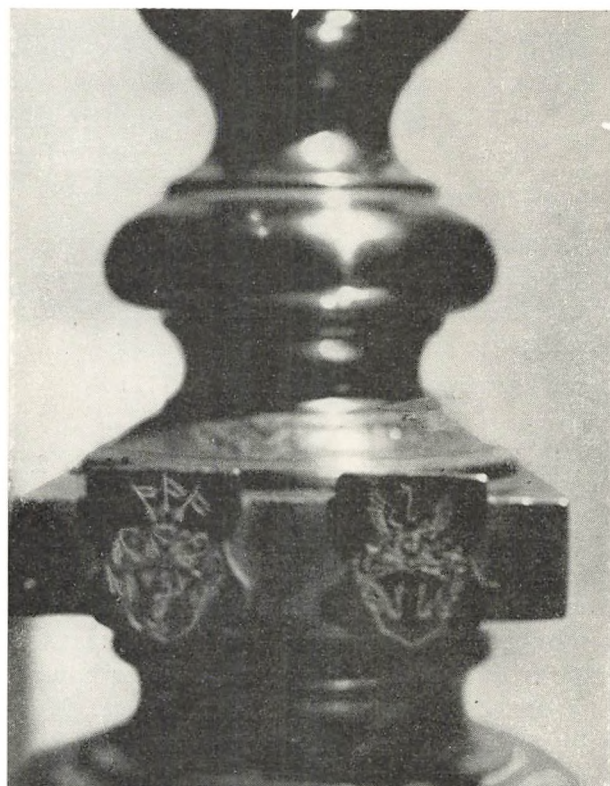
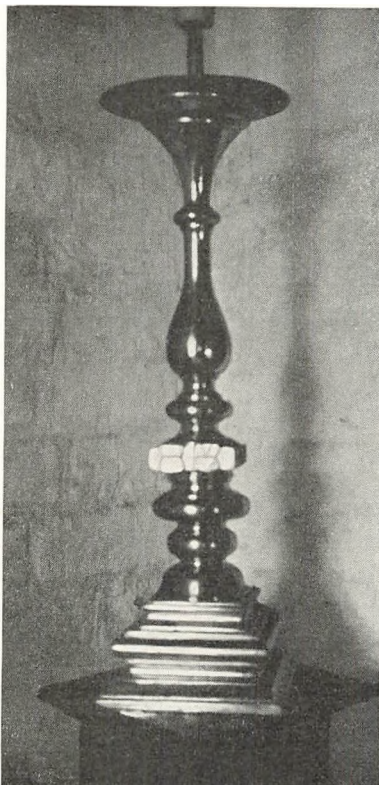
Foreskrefne at være rigtig Copie
af Originalen testerer

A. C. G. v. KNUHT

Holstenshuus Arkiv Pk. LX. Kvitteringer.

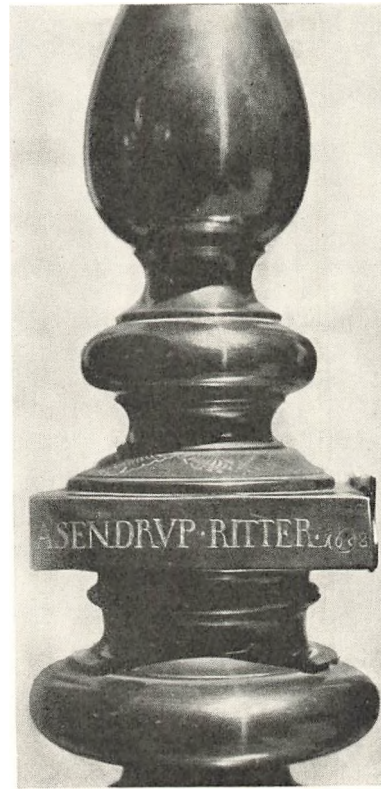
OVERSIGT OVER DE I G. L. WAD: OM EGGERT CHRISTOFFER KNUTH OG SØSTER LERCHE GENGIVNE PAPIRER VEDRØRENDE ÆGTEPARRET

Christian V's Anbefalingsskrivelse til Hertugen af Mecklenburg-Güstrow for EGGERT CHRISTOPHER KNUTH, 1673, 7/10	S. 123—24
Brev fra Hertugen til Christian V. angaaende E. C. KNUTH 1673 25/10	S. 124—25
Brev fra Christian V. til Churfyrsten af Brandenburg om at forskaane Brødrene A. L. KNUTHS og E. C. KNUTHS Godser i Mecklenburg for de af Krigen flydende Paalæg, 1675 7/9.....	S. 125—26
Christian V's Creditiv for E. C. KNUTH 1675 15/10.....	S. 126—27
Brev fra Hertugen af Mecklenburg-Güstrow til Christian V. angaaende KNUTHS Sendelse 1675 28/10.....	S. 127—28
E. C. KNUTHS Ansøgning om Mageskifte mellem Aarsmarke og Nielstrup, antagelig August 1681	S. 32—34
E. C. KNUTHS Indlæg angaaende Mageskiftet, Nielstrup 20/9 1681	S. 35—36

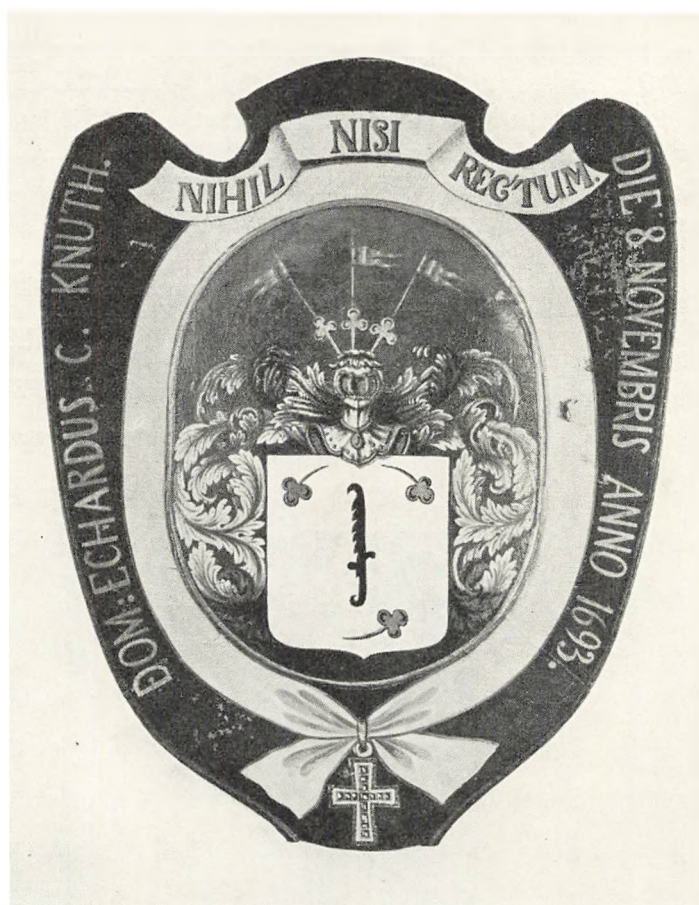
Alterstage af Bronze i Ludorf Kirke

Mageskiftekontrakt mellem KNUTH og Brødrene LERCHE, Nielstrup 22/9 1681	S. 128—31
PEDER PEDERSEN LERCHE'S Skøde til E. C. KNUTH paa Aarsmarke, København 10/10 1681	S. 131—35
Andragende fra CORNELIUS LERCHE'S Arvinger om Fritagelse for en Skatterestance, Køben- havn 9/5 1682	S. 135—36
Jordebogs Extract over Aasmarke Gaard og Gods 20/2 1683	S. 137—45
Kong. Befaling til Overrentemester Brandt angaaende E. C. KNUTH'S Løn som Amtmand, 1/2 1685	S. 146
Andragende fra E. C. KNUTH om Fritagelse for Skatterestancer, København 12/3 1685	S. 146—47
E. C. KNUTH'S Besværing over Præsten Hr. SAMUEL JENSEN ILD, 1685	S. 147—48
Christian V.' Skøde paa Jus patronatus af Østofte Kirke 18/10 1687	S. 148—50
Befaling til E. C. KNUTH om Restitutionen til Hertugen af Gottorp, 2/7 1685	S. 150—51
E. C. KNUTH'S Bestalling som Amtmand, 2/1 1690	S. 151—53
E. C. KNUTH'S Besværing angaaende Stolestaderne i Østofte Kirke, Frederiksborg 1/9 1690 ..	S. 153
Ansøgning om Mageskifte ang. Præstegaarden, Frederiksborg 24/11 1690, med Bilag, samt Biskop KINGOS Erklæring af 17/9 1691	S. 65—70
E. C. KNUTH'S Ansøgning om Kommission til at dømme mellem ham og Haverlykkes Ejere, Frederiksborg 13/12 1690	S. 154—55
E. C. KNUTH'S Forslag til Mageskiftet med Præstegaarden, Aasmarke 29/8 1691	S. 156—57
Maribo Borgeres Ansøgning om at beholde Klosterets Jorder 29/1 1692	S. 158—59
Ansøgning om Pram- og Krohold ved Bandholm, Frederiksborg 12/2 1692	S. 46—47
E. C. KNUTH'S Forestilling om Maribo Klosters Jorder, Aasmarke 24/7 1692	S. 57—58
Bevilling for E. C. KNUTH at gøre Testamente, 27/5 1693	S. 159—60
E. C. KNUTH'S Ansøgning om at indlemme Hassagergaard m. v., København 26/3 1694	S. 59—60
Christian V's Intercessionsskrivelse til Fordel for HINRICH ANDREAS FREYBERG, 16/10 1694	S. 160—61
Kgl. Befaling til E. C. KNUTH om at møde ved Kronprinsesse Louises Indtog, 2/11 1695	S. 82—83
Præsten NIELS FRANDTSEN: Udkast til en Fundats for Skolen i Hunseby med Knuths Be- mærkninger af 28/7 1696	S. 162—64

skænket af Adam Levin Knuth

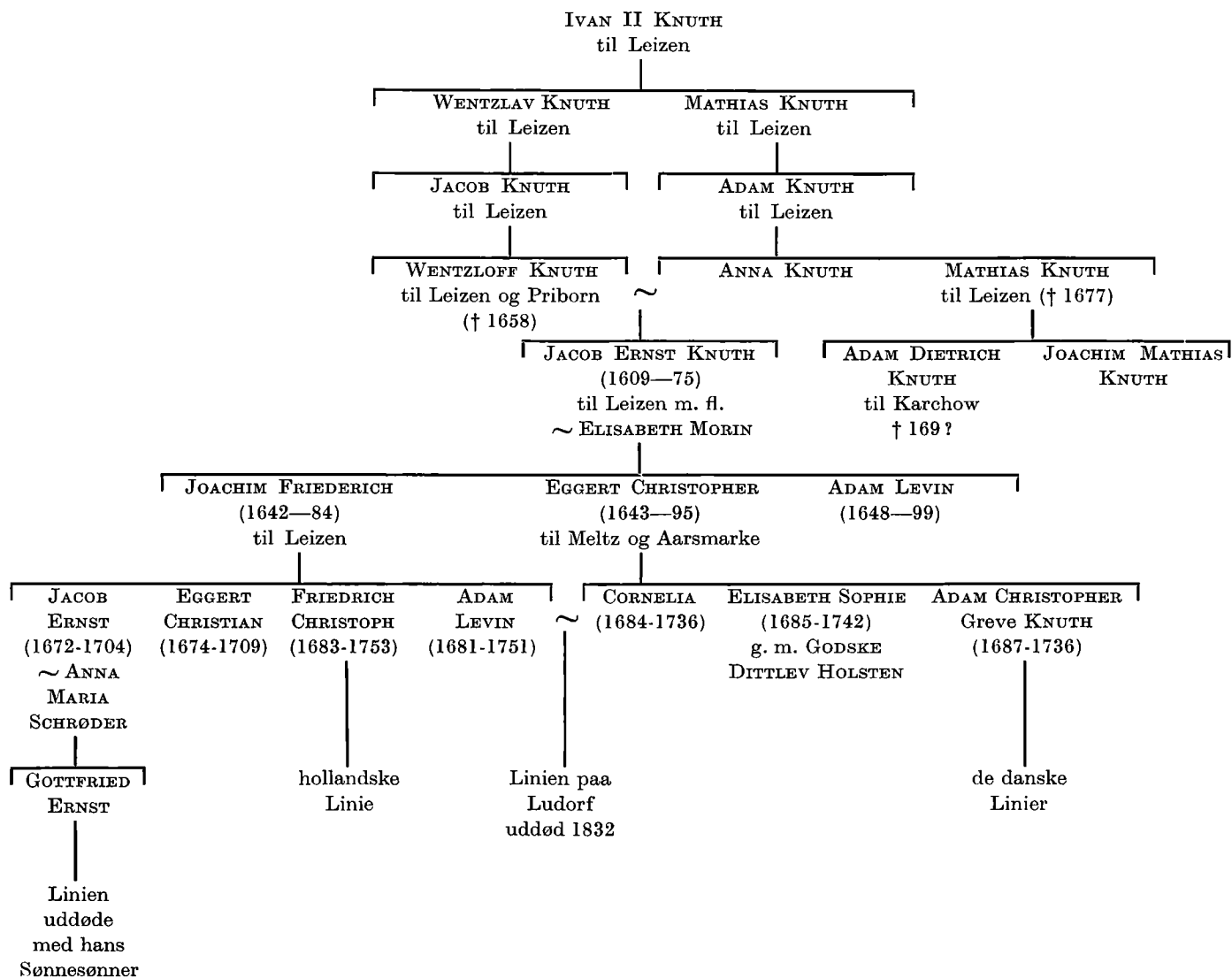
E. C. KNUTHS Ansøgning om Udlæg af Jordegods til Betaling af Kongens Obligation, København 24/8 1696.....	S. 52—53
Universitetsprogram over E. C. KNUTH 21/4 1697.....	S. 168—82
SØSTER LERCHES Fundatser paa Skolen i Hunseby, 3/1 1698 og 13/1 1723.....	S. 164—68
S. LERCHES Andragende om Fritagelse for Sjette- og Tiendepenge, Aarsmarke 5/7 1698....	S. 182—83
S. LERCHES Andragende om Skattelettelse, København 7/11 1698.....	S. 183—84
S. LERCHES Andragende om Skattelettelse, København 19/12 1702.....	S. 184—85
S. LERCHES Fundats paa et Hospital i Hunseby, Knuthenborg 19/11 1715.....	S. 185—89
S. LERCHES Andragende om Vidner i en Sag, Knuthenborg 3/12 1721.....	S. 190—91
Kistepalder paa E. C. Knuths Kiste.....	S. 86—89
Kistepalder paa Søster Lerches Kiste.....	S. 104—05
Epitafiets Inskription.....	S. 94—95

Eggert Christopher Knuths Storkorskjold

Frederiksborg

KORT OVERSIGT OVER FAMILIEN KNUTH'S FORGRENINGER

KILDER

1. Leizen Kirkebog begynder først 1728.
Datoen kendes fra Inskriptionen paa hans Kiste. Danmarks Adels Aarvog XXXVI 1919 S. 520 anfører fejlagtigt 5 Januar.
2. Personalhist. Tidsskr. 9. II 160. H. Hjorth-Nielsen: Biskop Bircherods Dagbøger: 1697 25. Februar Døde i Kiøbenhavn Hr. Echard Christopher von Knuth, Ridder af Dannebrogue, Kongl. Mayts. Geheime Raad og Amtmand over Friderichsborg Lehn anno ætatis 55.
Samme S. 162: 1697 25. April Blef sal. Hr. Echard Christopher v. Knudth til Aasmark og Meltz, Ridder, Kgl. Geheime- Conferentz, Estats- og Land-Raad, saa og Amtmand over Friderichsborg og Kronborg-Amter, hans Liig om Aftenen med adelig Liigbegiengelse bortført fra Kiøbenhavn til hans Begravelse-Sted ved Aasmark i Lolland.
Datoen i den sidste Indførsel, 25. April, er dog sandsynligvis den Dato, Bircherod har erfaret Begivenheden; som Wad i sin nedenfor citerede Bog rigtigt gør opmærksom paa, udtaler Universitetsprogrammet, dateret 21. April, at Overførslen skal ske næste Aften, men bestemt afgørende er dette naturligvis ikke.
Hunseby Kirkes Begravelsesprotokol begynder først 1735.
- 3.
4. Gravmæle se S. 193.
5. Vielsesdatoen kendes fra Inskriptionerne. Hunseby Kirkes Vielsesprotokol begynder først 1735.
6. Datoen kendes fra Inskriptionerne. Daaben ses ikke indført i de bevarede københavnske Kirkebøger, Vor Frue og Bremerholms Kirker.
7. Datoen kendes fra Inskriptionerne. Danmarks Adels Aarvog XXXVI, 1919, S. 520 anfører fejlagtigt 1729 som Dødsaar.
8.
9. Gravmæle se S. 194.
10. Familien Knuths Vaaben er beskrevet i I Del, 2. Bind, Side 592.
Cornelius Lerche og hans Børn fik tillagt et Vaaben, hvis Skjold er tværdelt ved en Sølv Sparre af blaafarve, hvor i to otteoddede Guld Stjerner, og rødt, hvor i tre Sølv Lærker (1.2).
11. Danmarks Adels Aarvog XXXVI, 1919, S. 520 (Knuth) Lengniecks Stamtavler: Familien v. Knuth
B. v. Bülow: Geschichte der Familie Knuth in Mecklenburg, Schwerin 1912. (Denne, der danner Grundlaget for Skildringen af de mecklenburgske Forhold, citeres i det følgende blot: Fru v. Bülow).
Lengniecks Stamtavler: Den adelige Familie Lerche. Dansk Biografisk Leksikon 2. Udg. XIII, 1938, S. 11—12.
- G. L. Wad: Om Eggert Christoffer Knuth og Søster Lerche, Kbhvn. 1881. (Dette udtømmende Skrift, der selvsagt danner Hovedkilden for ovenstaaende Skildring, citeres i det følgende blot: Wad.)
Bloch: Stiftamtmand og Amtmand, S. 16.
West: De kongelige Amtmand i Hertugdømmet Slesvig 1660—1864 (Personalhist. Tidsskr. 7. VI. 19)
P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 46.
Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1670/99 (R.A.).
Om Aarsmarke (Knuthenborg) se Trap: Danmark 4. Udg. IV S. 174f. Danske Herregaarde ved 1920 2. Bind II S. 1f. Rhode: Samlinger til Lolland Falsters Historie S. 426 f. J. H. Larsen: Hist. top. Efterretninger om Musse Herred i Laaland. S. 46f. Maribo Ladegaard: Trap nævnte Bind, S. 173, Rhode S. 343.
Havlykkegaard: Trap S. 168, Rhode S. 572.
Bandholmgaard Rhode 574.
Vaarskovgaard Rhode 574.
Om Melz se Fru v. Bülow S. 38.
13. Universitetsprogrammet, se Wad S. 172f.
14. Fru v. Bülow S. 66.
15. Brev fra Hertugen af Mecklenburg-Güstrow til Kong Christian V., Wad S. 124.
16. Rentekammerets Bestallingsbog 1669 Nr. 109 Fol. 151, her opføres han i en Liste af 7. Juni 1671.
17. Trykt hos Wad S. 126.
18. Ansøgning fra Knuth, dat. Slesvig 22/2 1686, Rentekammerets Deliberationsprotokol Febr.-Juni 1686 Fol. 68b., jfr. Wad 146.
19. Civilreglement 1689 S. 68 (R.A.).
20. Kongl. Befaling til Knuth om Restitutionen, Wad S. 150.
21. Wad opgiver S. 78 hans Løn til 1700 Rdlr. aarlig. I Civilreglementet 1694 opføres han dog kun med 1200, nemlig 500 som Amtmand i Frederiksborg, 500 for Slesvig og 200 for Tilsynet med Stutterierne.
22. Personalhist. Tidsskr. 9. I. 263 Bircherods Dagbøger. Wad anfører S. 80 nihil nisi honestum, men citerer Bjørn, saa dette er galt.
23. Wad S. 84f.
24. gengivet hos Wad S. 168—80.
25. Wad S. 14—30.
26. Wad S. 31.
27. Wad S. 30—37.
28. Wad S. 37; jfr. Registratur over Rentekammerets kgl. Resolutioner 2/11 1686 (i det følgende citeret som Kgl. Resol.).
29. Wad S. 41.
30. Kallske Saml. 4to 377 II S. 205f. jfr. Wad S. 39f., hvor Beskrivelsen fra Thott 727 Fol. stemmer med Kall, men ikke er saa udførlig. Den i Kall omtalte Kirkehave, er selvsagt en Fejlskrift for Køkkenhave, saaledes som det findes hos Wad S. 40.

31. Wad S. 43f., jfr. kgl. Resol. 28/10 1685.
 32. Kgl. Resol. 6/2 1686.
 33. Wad S. 48.
 34. Kgl. Resol. 21/8 1686.
 35. Wad S. 45.
 36. Kgl. Resol. 2/11 1686.
 37. Wad S. 46f., jfr. Resol. 30/4 1692.
 38. Wad S. 49f., jfr. Kgl. Resol. 1/12 1688.
 39. Wad S. 49.
 40. Wad S. 50f.
 41. Wad S. 51.
 42. Kgl. Resol. 20/10 og 24/10 1696, jfr. Wad 52f.
 43. Wad S. 53f.
 44. Kgl. Resol. 3/11 1694.
 45. Wad S. 56f. jfr. Kgl. Resol. 26/3 og 27/7 1692.
 46. Wad S. 59f, jfr. Kgl. Resol. 29/6 1695.
 47. Wad S. 48.
 48. Wad S. 49.
 49. Wad S. 48f.
 50. Wad S. 62f.
 51. Wad S. 65.
 52. Wad S. 79.
 53. Wad S. 78.
 54. Kgl. Resol. 14/1 1690.
 55. Kgl. Resol. 9/5 1696.
 56. Fru v. Bülow S. 67.
 57. samme S. 69f.
 58. samme S. 71.
 59. samme S. 74.
 60. samme S. 75 (Citatet er fra Unvollständige Prozeßakten um die Claro, Stadtarchiv zu Roebel.).
 61. samme S. 72.
 62. samme S. 60 og 84, sidstnævnte Sted findes en Oversigt over Familien Morin.).
 63. samme S. 73.
 64. samme S. 75 (delvis fra Belower Lehnakten, landesherrlicher Konsens 4. Juni 1689).
 65. samme S. 75 (fra Buchholzer Lehnakten: Konsens, Konfirmations- und Lehnbrief über Buchholz und Grabow, 20. Novbr. 1689).
 66. samme S. 76 (fra Solzower Lehnakten).
 67. samme S. 79.
 68. samme S. 79f.
 69. samme S. 76f.
 70. samme S. 77f.
 71. samme S. 74.
 72. Kgl. Resol. 2/2 1697, jfr. eksempelvis ogsaa 3/3 1686.
 73. Wad S. 80f.
 74. Wad S. 81.
 75. Wad S. 82f.
 76. Wad S. 90.
 77. Wad S. 84.
 78. Wad S. 96f.
 79. Wad S. 71f.
 80. Wad S. 97f.
 81. Kgl. Resol. 16/7 1698.
 82. Wad S. 98f.
 83. Wad S. 99.
 84. Kgl. Resol. 26/9, 20/10 og 31/10 1704.
 85. Wad S. 99f.
 86. Wad S. 103f.
 87. Wad S. 102.
 88. Wad S. 162—68.
 89. Wad S. 103.
 90. Danske Herregaarde ved 1920, anf. St.
 91. Fru v. Bülow S. 110.
 92. samme S. 115.
 93. samme S. 111 og 115ff.
 94. samme S. 125.
 95. samme S. 121.
 96. Holstenshuus Arkiv. Pk. X Korrespondance 1709—16.
 97. Trap: Danmark 4. Udg. IV, S. 175.
 98. Kallske Saml. 4to 377-II, S. 201.
 99. Wad S. 105.
 100. Trap nævnte Bind S. 199.
 101. Wad S. 101.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 175. De to Malerier af Eggert Christopher Knuth og Søster Lerche og det paa Side 188 gengivne Maleri af Adam Levin Knuth er ikke reddede ifølge Udtalelse af Fru von Bülow født Baronesse v. Richthofen, hvis afdøde Mand har ejet Ludorf. Fruen bor nu i Bayern.
- Side 177. Eggert Christopher Knuths Segl er fra Rigsarkivets Seglsamling. Søster Lerches Segl er fra Fæstebrev af 20/4 1719. Knuthenborg Godsarkiv Pakke 21 r. Fæstebreve 1672—1807.
- Side 179. Seglet er uden al Tvivl fra den Kopi af Ægtepagten fra 1709, der nævnes nedenfor i Noten til Side 181.
- Side 180. Underskriften er fra Rentekammerets Jordebøger, Lolland.
- Side 181. Underskriften er fra Kopi af Godske Ditlev Holstens og Elisabeth Sophie Knuths Ægtepagt af 21. Februar 1709. Holstenshuus Arkiv.
- Side 198. Paa det af de paa Langesø opbevarede Fotografier af Alterstagen i Ludorf Kirke, hvor der ses 2 Vaabener, er der bag paa skrevet af Guds-ejer Wilhelm von Bülow:
 »Bronzeleuchter Detail m. Wappen (v. Morin [?] Knuth)«. Der er ingen Tvivl om, at Vaabenet tilvenstre er Knuth; men det andet kan ikke være Adam Levin Knuths Moders Vaaben, Morin, da dette ifølge Kneschkes Adels-Lexicon 6. Side 355 ser saaledes ud: »In Silber ein schrägrechter, schwarzer, viermal unterwärts ausgezinnter Balken, mit einem sechsstrahligen, rothen Sterne in der linken Ober-ecke, hvad der ganske svarer til Morin Vaabenet i den Ahnetavle, der er gengivet i Slægtbogen I Del, 2. Bind, Side 501.
- Side 198 og 199 Sagerne fra Ludorf Kirke er efter Fru von Bülows Udsagn ikke fjærnedede.

H. B. S. H.

DITLEV RANTZAU
OG
LUCIE BEATE BUCHWALD

DITLEV RANTZAU

til Panker og Klampe

er født 13. September 1663 paa Putlos som yngste Søn af Generalmajor, Amtmand i Cismar HANS RANTZAU til Putlos, Panker og Klampe og DOROTHEA ØLLEGAARD BLOME. Navnet Ditlev, der jo er gammelt i Slægten, fik han maaske efter Hr. DITLEV RANTZAU til Panker († 1639), der var Broder til hans Farfader.

20 Aar gammel blev han Kornet i 1. fyenske nationale Rytterregiment, hvor han s. A. (1683) nævnes som Adjutant. Senere i samme Aar avancerede han til Kaptajnløjtnant og 30. August 1686 udnævntes han til Ritmester¹². 30. Juli 1689 trak han sig tilbage fra Militærtjenesten.

Af de to Godser, som han formentlig tidligst har overtaget i 1695, da hans ældre Broder CHRISTOPH RANTZAU til Panker døde, ligger Panker 4 km. NNW for Lütjenburg meget naturskønt i en Dal i Nærheden af Gr. Binnensee. Hovedbygningen, der omgives af et prægtigt Parkanlæg, stammer fra Slutningen af 17de Aarhundrede, men om det er Ditlev Rantzau, der har ombygget den vides ikke. Det er en massiv toetages Bygning med to udbyggede Fløje, dækket med Tegltag¹³.

Klampe, der ligesom Panker hører til de ældgamle Rantzauske Besiddelser i Østholsten ligger 3 km. Ø for Lütjenburg¹⁴.

Ved det Testamente, som Hans Rantzau og Dorothea Øllegaard Blome 3. Februar 1665 opsatte paa Putlos, blev det bestemt, at Moderen i sin Enkestand skulde beholde Godserne samlet, indtil de to ældste Sønner var blevet 35 Aar; den ældste Søn skulde da have Putlos og den næstældste Panker, og Overtagelsessummerne fastsattes til henholdsvis 40.000 og 30.000 Rthlr. Af disse Summer skulde Moderen forlods nyde Renten af de 30.000, som efter hendes Død skulde deles mellem de yngre Sønner. I 1683, da OTTO RANTZAU (128/57), som da var den ældste overlevende Søn, var fyldt 35 Aar, opsatte Brødrene 14. Marts i Kiel en »Theilungsrecess«, hvorved de næst efter at erklære at ville overholde Faderens Testamente, paa Forslag af deres Farbroder Oberst BERTRAM RANTZAU til Ascheberg, vedtog, at OTTO RANTZAU skulde overtage Putlos for 45.000 og CHRISTOPH Panker for 36.000 Rthlr., hvoraf Moderen skulde have 1.000. Otto Rantzau lovede desuden at betale Moderen 200 Rthlr. aarlig, saa længe hun levede. Det fremgaar videre af denne Overenskomst, at hver af de 4 yngre Brødre fik 26.500 Rthlr. som deres fædrene Arv.¹⁵

Ditlev Rantzau døde paa Klampe 29. Oktober 1705, lige fyldt 42 Aar, og blev 29. December bisat i Familiebegravelsen i Lütjenburg Kirke.

1693 ægtede han

128/38

LUCIE BEATE BUCHWALD

der er født 24. August 1675 som tredje Barn af Landraad, Amtmand over Kiel og Bordesholm Amter, fyrstelig Gehejmerraad HENNING BUCHWALD til Pronstorf, Futterkamp og Helmstorf og hans anden Hustru MAGDALENE BLOME.

Hun sad Enke i mere end 40 Aar og døde først 26. April 1747, omtrent 72 Aar gammel.

DITLEV RANTZAU og LUCIE BEATE BUCHWALD havde følgende fem Børn:

1. HANS RANTZAU til Putlos, Panker og Klampe, * 1696, † paa Pronstorf i December 1740, bisat i Lütjenburg Kirke 28. December.
~ 12. Maj 1724 med¹ BERTHA CATHARINE BROCKDORFF * 17. Juli 1701, † 8. Maj 1739, begr. Lütjenburg 15. Maj.

se 64/19 og 64/20

2. MAGDALENE RANTZAU * 1698 † Kiel 17.., begr. der 28. Februar.
3. JULIANE RANTZAU * 1699, †
~ 20. August 1717 med Diakon i Lütjenburg, senere Sognepræst sst. CAI BERTRAM NIEMANN¹⁵, † 1742.
4. DOROTHEA ØLLEGAARD RANTZAU, * 7. September 1701, † 2. Januar 1787.
~ med storfyrstelig Lübeck'sk Gehejme- og Konferensraad PAUL ALBERT BALTHASAR Friherre VON LILLIENCRON til Putlos og Weissenhaus (F.: Kansler i Hertugdømmerne, Landdrost i Pinneberg og Amtmand i Segeberg, Gehejmerraad ANDREAS PAULI Rigsfriherre VON LILLIENCRON til Mariager Kloster m. m. og ELISABETH VAN DE WIELE), * 17. Maj 1692, † 1765. (Han gift 1° 17. Februar 1719 ANNA EMERENTIA VON RUMOHR, * 1699, †)¹⁶.
5. MAGDALENE LUCIA RANTZAU, * paa Putlos 1704, døbt Lütjenburg 7. August, † Kiel 17. April 1773, begr. Pronstorf.
~ paa Klampe ved Lütjenburg 16. Oktober 1728 med sin Fætter, Landraad, Oberst DITLEV VON BUCHWALD til Pronstorf (F.: HEINRICH VON BUCHWALD til Pronstorf og CATHARINE DETLEVSDATTER REVENTLOW)¹⁷, * paa Pronstorf 1. April 1704, † sst. 21. Juli 1733, begr. 12. November i Pronstorf Kirke.
Ægteparrets tre Børn døde, før de havde naaet at blive voksne.

DITLEV RANTZAUS OPTEGNELSER

- Anno 1646 d/ 29. April haben meine Vater und Mutter zu Hamburg Hochzeit gehalten.
Ao. 1647 d/ 29. Januarij ist mein Bruder LEOPOLD JOCHIM des Abents um 7 Uhr zu Siblou in Brabantt gebohren.
Ao. 1648 d/ 19. Januarij Morgens umb 5 Uhr ist mein Bruder OTTO zu Neumünster gebohren.
Ao. 1650 den 28. November Morgens umb 6 Uhr ist mein Bruder HENRICH zu Neumünster gebohren.
Ao. 1653 d/ 29. Septembr. Abends umb 11 Uhr ist mein Bruder CHRISTOPFF zu Potlos gebohren.
Ao. 1655 d/ 11. Februarj Morgens umb 10 Uhr ist mein Bruder DITERICH zu Pottlos gebohren.
Ao. 1656 den 20. Augusti nachts umb 12 Uhr ist mein Bruder HANS zu Potlos gebohren.
Ao. 1659 d/ 30. Januarj abens umb 10 Uhr ist mein Bruder FRIDERICH zu Lübeec gebohren.
Ao. 1661 d/ 18. Septembr. Abens umb 7 Uhr ist mein Bruder CHRISTIAN ALBRECHT zu Potlos gebohren.
Ao. 1663 den 13. Septembr. am Sontag-Morgen umb 10 Uhr bin ich zu Potlos gebohren.

Originale Optegnelser i Arkivet paa Knoop: Process Heinrich Christoph Reichsgraf von Baudissin c/a Gebrüder von Rantzau in Putlos.

KILDER

1. Se Ditlev Rantzaus Optegnelser, Side 208.
Lütjenburg Kirkebøger mangler før 1701.
2. Lütjenburg Begravelsesregister (velv. meddelt af Probst Möding, Lütjenburg):
1705, December 29. Rittmeister DETLEF RANTZAU von Pancker mit einer Leichenpredigt bestattiget worden.
Danmarks Adels Aarbog XLVII, 1930, II, 119 har fejlagtigt begravet 15. December.
Dødsdatoen kendes fra en Dødsanmeldelse i Arkivet paa Kletkamp (Louis Bobé: nedenanførte Sted).
I den nu ødelagte Samling Libri Minores Cimbrici (Universitetsbiblioteket i Kiel) fandtes under Betegnelsen 4, Nr. 17 et Sørgedigt, indeholdende Citat af 1. Korinth. 15, v. 19—22, samt en Vekselsang med tre Arier og Slutkor. Personalia findes ikke. Titelbladet lyder:
»Trauer-Gedichte / Welches bey / Hochansehnlicher Bestättigung / Des / Hoch-Wohlgebohrnen HERRN / Hn. DETLEV RANTZOV / Ihro Königlich Majest. / zu Daennemarck / Norwegen / Hochbestallten / RITTMEISTERN / Erbherr auff Pancker und Clamp / Als selbige / Am 29. December 1705 / Mit Hoch-Adelichen Ceremonien / vollzogen wurde / Nach Anleitung des erwehlten Leichen Textes / in einer Trauer-Music vorgestellt / von / G. N. / KIEL / Gedruckt bey Barthold Reuther / Acad. Buchdr.
(Velvilligst meddelt af Dr. phil. Ludwig Andresen, Kiel).
- 3.
- 4.
5. Lütjenburgs Kirkebøger begynder først 1701. Vielsen findes ikke i Pronstorf Kirkebog.
6. Ifølge velvillig Meddelelse fra Pastor Ditlev Niebuhr, Pronstorf findes Daaben ikke i Pronstorf Kirkebog, og paa Forespørgsel i Hohenstein og Lütjenburg fik Pastor Niebuhr meddelt, at Kirkebøgerne der ikke var gamle nok.
7. Lütjenburgs Begravelsesregister mangler 1745—62.
- 8.
- 9.
10. Slægten Rantzaus Vaaben er beskrevet I Del, 2. Bind, S. 272.
Slægten Buchwalds Vaaben: Skjoldet tværdelt af Sølv og rødt, hvori et kronet sort Bjørnehovede med opspilet Gab. Paa Hjelmen er Skjoldets Mærke gentaget.
11. Danmarks Adels Aarbog XLVII, 1930, II, S. 119 (Rantzau).
Carl von Rantzau: Das Haus Rantzau, 1866 (Tavle III/IV).
Danmarks Adels Aarbog, XXX, 1913, S. 164 (Buchwald).
Hirsch: Danske og norske Officerer, VIII, 321 (Kgl. Bibl.).
Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, I Tillæg S. 27.
Om Panker og Klampe se nedenfor Henviisning 13 og 14.
12. jfr. Krigskancelliets Indkomne Sager 1686, Nr. 352.
13. Oldekop: Topographie des Herzogt. Holstein I Bd. IX, Kreis Plön S. 42 f.
14. sammesteds S. 47.
15. Arends: Gejstligheden i Slesvig-Holsten II, S. 110.
16. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schl. Holst. Gesch. XXXVII, 1907, S. 289.
18. Kopi af Theilungsrecess i Arkivet paa Knoop: Process Heinrich Christoph Reichsgraf von Baudissin c/a Gebrüder Rantzau in Putlos.

CAI BROCKDORFF
OG
ANNA CATHRINE VON AHLEFEEDT

CAI BROCKDORFF

til Testorf, Gaarz, Rosenhof, Manhagen og Hohenlied

er født 12. Maj 1670 som næstældste Søn af holsten-gottorpsk Konferens- og Landraad DITLEV BROCKDORFF til Rohlstorf, Osterrade, Kluvensieck, Gaarz, Rosenhof, Manhagen, Hohenlied, Travenort, Saxtorp, Visselbjerg og Grimsted i hans første Ægteskab med MARGRETHE ØLLEGAARD AHLEFELDT. Navnet Cai fik han efter sin Morfader CAI AHLEFELDT til Saxtorp.

CAI BROCKDORFF kom tyve Aar gammel paa Gymnasiet i Hamburg (1690), og traadte senere ligesom Faderen i Tjeneste hos Hertugen af Holsten-Gottorp og fungerede fra 1710 til 1735 som Amtmand i Cismar og Oldenburg i Wagrien, til hvilket Amt Slægten var stærkt knyttet ved sine udstrakte Besiddelser her. Fra 1735 til 1736 beklædte han Embedet som holsten-gottorpsk Rentekammerpræsident, og udnævntes af Hertugen til Gehejmekonferensraad¹².

Allerede 1691 erhvervede han Testorf, til hvilket han skriver sig, da han i 1721 deltog i Hyldingen paa Gottorp, og efter Faderen fik han yderligere Gaarz, Rosenhof og Manhagen.

Testorf, der ligger meget malerisk i en Dalsænkning ti km. Sydvest for Oldenburg ved Chausseen fra Lensahn til Lütjenburg, solgte han 1734 til Landgreve CARL AF HESSEN-PHILIPSTHAL¹³.

Rosenhof havde fra 1588 været i Familien BROCKDORFFS Besiddelse, det ligger ved den fiskerige Gruber See i det østligste Oldenburg¹⁴ ikke langt fra Gaarz, der ligger ved Gaarzer See, 6 km. sydøst for Byen Oldenburg i Wagrien, ved Landevejen til Grube. Dette Gods, der oprindeligt tilhørte Familien STAKE, gik 1469 over paa Brockdorff'ernes Hænder og ejedes med enkelte Afbrydelser af denne Familie til henimod Midten af det 18. Aarhundrede¹⁵.

Manhagen ligger tæt ved Lensahn og er det mindste af disse Godser; ogsaa dette havde i lange Tider været i Familien Brockdorffs Eje; 1673 gik det over til GEORG VON DASSEL, men allerede 1679 blev det købt tilbage af Cai Brockdorffs Fader. 1737 gik det ved den Brockdorff'ske Konkurs for stedse ud af Familiens Besiddelse¹⁶.

CAI BROCKDORFF, der var dekoreret med Anna-Ordenens Ridderkors, døde 6. December 1736, kun 66 ½ Aar gammel. Han blev 13. December begravet i Lütjenburg fra Hansühn.

29. Januar 1692 ægtede CAI BROCKDORFF

ANNA CATHRINE VON AHLEFELDT

til Seestermühe

der er født omkring 1676 som eneste Datter af CAI VON AHLEFELDT til Schinkel og Seestermühe i hans Ægteskab med BERTHA CATHRINE VON AHLEFELDT.

Barnet blev opdraget i Hamburg hos Fru ELISABETH HEDEVIG VON THIENEN, der var

gift med BENDIX VON AHLEFELDT til Deutsch Nienhof¹⁷, Faderens Formynder, og her tilbragte hun den lykkeligste Tid af sit Liv. Fru von Thienen tog sig med Iver af Udviklingen af de sjældne Evner, der laa i Barnet, og blev den Moder for hende, som hun i saa høj Grad trængte til¹⁸.

Forældrenes Ægteskab var ikke lykkeligt, og Fru Bertha Cathrine synes i Forfølgelsen af sine personlige Maal at have tilsidesat ethvert rimeligt Hensyn¹².

Meget tidligt blev Anna Cathrine v. Ahlefeldt forlovet med CHRISTIAN VON AHLEFELDT, der var eneste Søn af den hovedrige General HANS VON AHLEFELDT til Glorup¹⁹. Han døde ung 1695, men allerede længe før den Tid havde Fru Bertha Cathrine skiftet Planer og faaet Forlovelsen hævet¹².

Derefter fik Moderen en Forbindelse i Stand med den tolv Aar ældre WULF HENRIK VON THIENEN²⁰ til Wahlstorp og Güldenstein, skønt han i høj Grad var den unge Pige imod. Ægtepagten blev opsat, men nu skred endelig Datterens Formynder, HANS HENRIK VON AHLEFELDT²¹ til Deutsch Nienhof og Seestermühe ind, idet han nægtede at underskrive Dokumentet¹².

Da Moderen saaledes saa sine Hensigter forpurret, skiftede hun endnu en Gang Taktik, og ved en Samtale paa Seestermühe tvang hun Datteren — under Paaskud af, at hun havde ladet det mangle paa Respekt overfor sin tilkommende Mand — til at ophæve Forlovelsen, og tilbagegive von Thienen alle Fæstegaverne, medens han beholdt en stor Guldpokal, som havde tilhørt Cai Ahlefeldt og bar dennes Vaaben¹².

Datteren, der da kun var omkring 14 Aar, blev atter sendt til Hamburg, hvor hun tre Maaneder senere erfarede, at Moderen 21. Januar 1691 selv havde ægtet Wulf Henrik von Thienen. Sagen vakte som naturligt, den største Opsigt, og blev straks indberettet til Kongen af Fiskalen ved Overretten i Glückstadt¹². Fru Bertha Catharine var derved paa Vej til at naa sit Maal: at samle de vidtstrakte og talrige v. Thienenske og Brockdorffske Godser paa sin Haand. W. H. v. Thienen havde hun nu selv ægtet, og Konferensraad Ditlev Brockdorff var bekendt som hendes Elsker¹².

Derfor stiftedes Partiet mellem Cai Brockdorff og den ulykkelige unge Pige. Ægtepagten blev opsat i Kiel 29. Februar 1692, Maanedsdagen efter Brylluppet, og Brockdorff fik da 30.143 Rdlr. i Medgift¹².

Af Faderens Godser blev Schinkel — det nuværende Rosenkranz — straks solgt til v. Thienen, medens Seestermühe i Faderens Testamente var forbeholdt Anna Cathrine von Ahlefeldt. Hun fik det ogsaa, trods Moderens Forsøg paa at omstyrte Testamentet, og solgte det senere til den ovennævnte Hans Henrik v. Ahlefeldt¹².

Anna Cathrine v. Ahlefeldts Ægteskab med Cai Brockdorff blev lidet lykkeligt, det var jo i højeste Grad et »Fornuftparti«. Næppe var Moderen blevet gift, før hun tvang Datteren til at kalde den »forhadte Thienen, Kilden til al hendes Ulykke« Fader og kæle for ham, medens hun gennem Ditlev Brockdorff, Datterens Svigerfader, pinte og plagede hende paa enhver tænkelig Maade. Bedre blev det ikke, da Moderen 3. Marts 1711 efter Thienens Død ægtede Ditlev Brockdorff, der var blevet Enkemand 1706, og saaledes blev sin egen Datters Svigermoder²².

Trøsten over sit forspildte, kvalfulde Liv søgte Anna Cathrine v. Ahlefeldt i sine lærde Studier. Fra Naturens Haand i Besiddelse af stor Videbegærlighed, et glimrende Nemme og en sjælden Hukommelse, kastede hun sig med Iver over Studiet af Hebraisk og Kaldæisk, og skrev endogsaa hebraiske Breve²³.

Hun læste Bibelen i den hebraiske Grundtekst og citerede talrige Skriftsteder af det gamle

Testamente paa dette Sprog, ogsaa den aramæiske Oversættelse Targum studerede hun, læste og forstod de middelalderlige jødiske Exegeter Abarbanel, Ibn Esra og Kimchi. Hun var dertil vel bevandret i semitiske Antikviteter og havde flere Gange gennemlæst Josephus¹².

Selv besad hun et stort og udsøgt Bibliothek, hvor desuden de historiske Fag var rigt repræsenterede. At hun med Lethed læste de græske og latinske Klassikere kan efter dette ikke undre, og i det franske Sprog var hun saa godt hjemme, at hun skrev Vers og sirlige Sonetter paa dette Sprog.

*Diinfrilligste Gimm
Cai Brockdorff*

Foruden sit fortrinlige Sprogtalent var ANNA CATHRINE AHLEFELDT meget musikalsk begavet, hun sang og behandlede dertil sit Instrument, Angeliquen, med stor Færdighed²⁴.

Hendes store Lærdom blev vidt berømmet og Lackmann gav hende endog Tilnavnet: »Tysklands Dacier, sin Tids Pryd.«¹²

Hendes Sognepræst, Pastor ERNST LEOPOLD FRIEDRICH BEHM i Hansühn taler ved hendes Død om »den unschätzbaren Verlust Cimbriens«²⁵ og fremhæver — sikkert med Rette — hendes store Fromhed. Et Vidnesbyrd om, at hun søgte Trøst i Religionen haves ogsaa deri, at hun ikke alene oversatte Davids Psalmer til tyske Vers, men ogsaa selv skrev religiøse Digte, dels med Emner fra Jesu Liv, dels til hver Festdag i Aaret¹².

ANNA CATHRINE AHLEFELDT døde 4. Januar 1727, i en Alder af omkring 51 Aar.

Ægteparrets økonomiske Forhold synes i Begyndelsen at have været gode. 1722 oprettedes en Familiepagt mellem de da levende fem Børn, ifølge hvilken de fire Døtre hver skulde have 20.000 Rthlr. i Udstyr, halvt af de fædrene og halvt af de mødrene Godser. Den efterlevende Broder skulde tillige give hver af sine Søstre aarlig 1500 Rthlr. til Underhold¹². Hvorledes det er gaaet er imidlertid ikke oplyst, men ved CAI BROCKDORFFS Død var hans Bo insolvent²⁶.

I Ægteskabet var der ni Børn:

1. DITLEV BROCKDORFF, * 22. Februar 1696, † 29. Februar s. A.
 2. HENDRICH FRIEDRICH BROCKDORFF til Gaarz og Schinckel, * 23. Februar 1698, † 10. Februar 1781.
 - ~ 1° 1725 med MARGARETHA ØLLEGAARD LEVETZAU (F.: THEODORUS LEVETZAU til Oxholm, Bygholm og Aalegaard og anden Hustru ANNA MARGRETHE BROCKDORFF), * paa Bygholm 1707, døbt Hatting 22. Juni, † 1. Maj 1773.
 - ~ 2° 17. Juni 1778 med ULRICA SOPHIE VON SELLEN (Hun gift 2° VON HAXTHAUSEN).
Uden Børn.
 3. MARGRETHE ØLLEGAARD BROCKDORFF, * 3. Oktober 1699, † 29. Maj 1701.
 4. MARGRETHE BROCKDORFF, * 1700, † før 1722.
 5. BERTHA CATHARINE BROCKDORFF, * 17. Juli 1701, † 8. Maj 1739, begr. i Lütjenburg 15. Maj.
 - ~ 12. Maj 1724 med HANS RANTZAU til Putlos, Panker og Klampe, * 1696, † paa Pronstorf i December 1740.
- se 64/19 og 64/20
6. MARGRETHE ØLLEGAARD BROCKDORFF, * 17. Februar 1703, † Kiel 20. December 1763, begr. Siseby Kirke 26. December.
 - ~ Kiel 22. Februar 1725 med Landraad HENRIK AHLEFELDT til Bothkamp (F.: BENDIX AHLEFELDT til Damp, Hanerau, Quarnbek, Marutendorf og Bothkamp og første

Hustru IDA MARGRETHE RUMOHR), * paa Hanerau 7. April 1703, † Spaa 11. Oktober 1749.

Ægteparret havde en Søn, BENDIX AHLEFELDT, der døde som Ritmester i en Alder af 26 Aar 1760, og to Døtre, af hvilke ANNA CATHRINE AHLEFELDT (1726—1800) ægtede Ritmester JOHAN JOACHIM VON RUMOHR til Bukhagen (1713—93) og IDA MARGRETHE AHLEFELDT (1728—82) til Bothkamp var gift med Konferensraad JOHAN RUDOLPH VON RUMOHR til Hanerau, Kronsburg og Bothkamp.

7. SOPHIE BROCKDORFF, * 26. August 1704, † 29. November 1771, begr. 16. December.

~ 26. August 1724 med WULF BLOME til Hagen, Dobersdorf og Borghorst (F.: Gehejmerraad WULF BLOME til Hagen, Dobersdorf, Bahrenfleth, Farve og Neverstorf og første Hustru ØLLEGAARD CATHARINE RANTZAU), * paa Hagen 23. Marts 1683, † paa Hagen 17. December 1761, begr. Probsteierhagen 30. December. (Han gift 1° 1715 med ELISABETH HENRIKSDATTER VON THIENEN, * omkr. 1688, † 18. November 1720).

Hans Døtre af andet Ægteskab blev giftet ind i Familierne Brockdorff, Reventlow, Rumohr, v. Thienen og v. Oertz. Datteren CHRISTINE LUCIA BLOME (1746—1839) ægtede sin Fætter DITLEV RANTZAU til Panker (1725—82), Søn af HANS RANTZAU til Putlos, Panker og Klampe og BERTHA CATHARINE BROCKDORFF (se ovenfor 5 og 64/19 og 64/20). Sønnen CHRISTOPHER BLOME til Hagen m. fl. (1741—1814) havde i sit Ægteskab med LUCIE CHARLOTTE AMALIE Grevinde HOLSTEIN-HOLSTEINBORG en Søn, der døde ugift, og en Datter BENEDICTE CHARLOTTE BLOME (1772—1802), der i sit Ægteskab med WOLFF VON BUCHWALDT (1764—1820) til Neudorf og Farve, var Moder til LUCIE CHARLOTTE VON BUCHWALDT (1800—84), gift med CHRISTIAN FREDERIK Greve KNUTH (1788—1852) til Liliendal. Ægteparrets Sønnesøn CHRISTOPHER Greve KNUTH (1855—1942) til Liliendal var derigennem Medbesidder af det Blome'ske Fideikommis; hans ældste Datter MINNA SOPHIE LOUISE Comtesse KNUTH er gift med Lehnsbaron HANS BERNER SCHILDEN HOLSTEN.

8. HEDVIG BENEDICTE BROCKDORFF, * 30. Maj 1706, † Klein Nienhagen 13. Januar 1786.

~ paa Gerdeshagen 14. Maj 1730 med Major JOACHIM WERNER VON OERTZEN til Klein Nienhagen, * paa Vogelsang 6. Januar 1706, † paa Klein Nienhagen 9. Maj 1778.

9. DETLEVIA CATHRINE BROCKDORFF, * Lübeck 16. Marts 1719, † s.A.

UDDRAG AF PERSONALIA

oplæste i Werder Kirke 9. December 1732 efter Ligprædikenen
over Ditlev Brockdorff

(Indbundet sammen med 3 Prædikener over Ditlev Brockdorff, Kgl. Bibl.).

Der älteste Herr Sohn Sr. Excell. der Hochwohlgebohrne Herr Hr. Caj Brocktorff, Hochfürstlich Schlewig-Holsteinisches Conferenz und Landrat, Amtmann zu Oldenburg, auf Testof etc. Erbherr gebohren 1670 den 12 May, wurde vermählet mit der Hochwohlgebohrnen Fräulein Anna Catharina von Alefeld aus dem Hause Schinckel, welche wegen Ihrer Gelehrsamkeit sehr berühmte Dame zu grossen Leydwesen Ihres Herrn Gemahls bereits verstorben, nachdem sie demselben 2 Söhne und 6 Töchter gebohren hatte, von welchen ein Sohn, Detlef, und zwo Töchter Detlevina und Margareta Ølgard gleichfals das Zeitliche gesegnet, durch Gottes Gnade sind noch am Leben:

Tit. Herr Hinrich Friedrich, Erbherr auff Schinckel, welchem die Hochwohlgebohrne Fräulein, Margareta Ølgard von Levezau zur Eh-Gemahlin ist zugeführet worden.

Tit. Frau Barta Catharina, die dem Hochwohlgebohrnen Herrn Hans Ranzau auf Pancker anvertraut ist, wovon 2 Söhne, Detlef und Caj und 2 Töchter Lucia und Alheit Benedicta entsprossen sind.

Tit. Frau Margareta Ølgard ist verheyrathet mit dem Hochwohlgebohrnen Herrn Hinrich von Alefeld auff Bothkamp, wovon 2 Kinder im Leben, eines aber gestorben.

Tit. Frau Sophia zur Ehe gegeben an den Hochwohlgebohrnen Hrn. Wulff Blome, Erbherrn auff Borchhorst welche 6 Kinder gebohren, wovon 4 noch am Leben.

Tit. Frau Hedevig Benedicta ist verehlichtet mit dem Hochwohlgebohrnen Herrn Capitain Ørtz aus Mecklenburg, aus welcher Ehe 2 Kinder gezeuget sind, wovon eines das zeitliche wiederum verlassen.

KILDER

1. Fødselsdagen kendes fra de til Ligprædikenen over Ditlev Brockdorff knyttede Personalìa, se S. 217. Danmarks Adels Aarbog XLVI, 1929, II, S. 176 og Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, V., S. 146 anfører i Modstrid hermed 2. Maj.
 - 2.
 - 3.
 - 4.
 5. Kiels Vielsesprotokoller begynder 1727.
 6. Gettorf Kirkebog begynder 1692.
 - 7.
 - 8.
 - 9.
 10. Slægten Brockdorffs Vaaben er beskrevet I. Del, 2. Bind, S. 599. Slægten Ahlefeldts Vaaben: Skjoldet delt, 1° 1 Sølv Ørneflugt fast paa Delingen i blaat, 2° to røde Bjelker i Sølv. Paa Hjelmene: en Sølv Hund (Rakke eller Støver) med rødt Halsbaand, siddende paa en rød Pude med Guldkvaster.
 11. Danmarks Adels Aarbog LIII, 1936, II, S. 51 (Brockdorff). Danmarks Adels Aarbog XLVI, 1929, II, S. 176 (Ahlefeldt). Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, V, 144f. (Bobé's Biografi danner det væsentlige Grundlag for den her givne Skildring). O. H. Møller: Nachricht... derer von Ahlefeldt, Flensburg 1771, S. 352f. Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw. Holst. Geschichte, XXXVII, S. 319. Om Godserne: Testorf, se nedenfor Henviſning 13. Gaarz, Henviſning 14. Rosenhof, Henviſning 15. Manhagen, Henviſning 16. Seestermühe: H. Oldekop: Topographie des Herzogthums Holstein I, Bd. VIII, S. 76, Kreis Pinneberg.
 12. Louis Bobé: anf. St.
 13. H. Oldekop: Holstein I Bd., VII, 162, Kreis Oldenburg.
 14. samme I, VII, 52.
 15. samme I, VII, 135.
 16. samme I, VII, 103.
 17. D.A.A. 1929, 168f., 1935, S. 94.
 18. Louis Bobé: anf. St., jfr. Møller anf. Arbejde, der som Kilde opgiver Otto Sperling: Tractatu Ms. de foemini eruditiss, n. 635.
 19. D. A. A. 1929, S. 172.
 20. samme 1935, S. 96.
 21. samme 1929, S. 172; han var Søn af Bendix Ahlefeldt og Elisabeth Hedeſvig von Thienen.
 22. Louis Bobé: anf. St. Den egentlige Kilde til Skildringen af hendes Liv er hendes Selſvbiografi, der opbevares paa Haseldorf.
 23. Monatschrift für Gesch. u. Wiss. des Judenthums XL (Neue Folge IV), Breslau 1896, S. 461. Her omtales et i Hamburg Stadtbibliothek opbevaret — dog meget fejlfuld — hebraisk Brev til hendes Lærer H. M. KEMPFNER. Meddelelsen har dog læst hendes Navn som Schlefeldt.
 24. Louis Bobé: anf. St., jfr. Møller.
 25. Møller: anf. Arb.
 26. Staatsarchiv Kiel, Abt. 15, Nr. 513, Akter vedrørende Cai Brockdorffs Konkurs.
- I Biblioteket paa Breitenburg findes under Betegnelsen: Ranzowiana 340 et Bind med løse Procesakter vedrørende HENRIK RANTZAU til Burau; heri findes forskellige Breve fra Cai Brockdorff.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 213 og 215. Seglet og Underskriften er fra et Brev til Ahlefeldt paa Caden, dateret Kiel 8. Juli 1723. Biblioteket paa Breitenburg, Rantzowiana Nr. 340.

JØRGEN GRUBBE KAAS
OG
BIRGITTE SOPHIE SEHESTED

JØRGEN GRUBBE KAAS

til Hastrup, Rybjerg og Dejbjerglund

er født 11. Januar 1643 som ældste Søn af JØRGEN KAAS til Hastrup og KAREN JØRGENSEDATTER GRUBBE, og fik Navn efter sin Morfader¹². Han er formentlig født paa Østergaard i Munkebo Sg. (tidl. i Kølstrup Sg.), som hans Fader først Aaret efter solgte.

11. August 1659 blev han antaget som Page hos Kong Frederik III's Døtre, og denne Stilling havde han endnu 1666¹³.

Han fortsatte dog ikke Hoftjenesten, men har sikkert haft Interesse for Landbruget, og havde rig Lejlighed til at dyrke dette paa Hastrup i Tyregod Sogn, som han endnu 1687 ejede sammen med Broderen HANS KAAS, og hvor han var bosat i en Aarrække¹⁴.

11. Januar 1680 blev han beskikket som succederende Amtmand over Lundenæs og Bøvling Amter, og denne Amtmandsstilling tiltraadte han før 7. Juli 1682¹⁵. Særlige Oplysninger om hans Embedsførelse foreligger ikke; som man kan se af Breve fra ham¹⁶ har han været en Del paa Rejse i Amtet, saaledes som Stillingen førte det med sig. Den store Hartkornsmatrikulering fandt Sted 1688, altsaa lige i hans Embedstid, og har selvsagt medført en Del Arbejde for ham.

Som ovenfor berørt har Kaas sikkert haft stor Interesse for Landvæsenet. 1684 blev HENRIK LANGES Gaard Vennergaard, som var pantsat til OTTO POGWISCH, udlagt Kongen i Underpant¹⁷, og Jørgen Grubbe Kaas har derefter overtaget Forpagtningen af denne Gaard, hvor han 1687 opføres sammen med sin Hustru, 3 Børn, 1 Haandskriver og 3 andre Tjenestekarle, samt 3 Piger. Besætningen paa Gaarden var da 2 Heste, 2 Hopper, 6 Køer, 4 Stude under 4 Aar, 3 Kalve og 2 Svin¹⁸. Paa Rybjerg havde han paa samme Tid 2 Karle og 1 Pige; Besætningen var her 6 Hopper, 2 Køer og 10 Faar¹⁸.

1685 købte Kaas af PHILIP HERMAN HUNDERTMARK Rybjerg i Velling Sogn, hvor han senere tog Ophold. Gaarden var da paa 36 Td. fri Hartkorn, men havde kun et Tilliggende af 10 Bøndergaarde. Det er derfor forstaaeligt, at Kaas 29. August 1687 ansøgte Kongen om at faa overladt 3 øde Bøndergaarde til at lægge til denne sin Gaard, som han »agter med Tiden at completere«¹⁹.

Kaas skrev samtidig til Rentemester PETER BRANDT i Anledning af, at han var blevet stævnet for 50 Rdlr., som han skulde være i Restance med for 2 Artilleriheste, der var ham paalignet 1676. Han vilde imidlertid aflægge sin Ed paa, at han ikke skyldte en Skilling, og haabede at finde Kvitteringen, naar han nu kom hjem fra Ry, hvor han midlertidig var med Landmaalingskommissionen. Han ansøgte derfor om, at Eksekutionen maatte blive hævet,

og de 50 Rdlr. tilbageholdt i hans Gage, indtil han fremlagde Kvitteringen, men han haabede saafremt denne skulde være bortkommet i Løbet af de 11 Aar, at Kongen da vilde eftergive ham Beløbet¹⁹.

7. Januar 1688 søgte Kaas om at faa udbetalt et Aars resterende Gage²⁰, men 11. Maj 1689 maatte han forny sin Ansøgning, denne Gang for to Aar²¹. Saa fik han den endelig — i den i disse Aar meget benyttede Form, nemlig ved at Patronatsrettigheden til Lemming og Lem Kirker blev tilskødet ham. Hans Tilgodehavende var 1000 Rdlr. for de 2 Aar, og de paagældende Patronatsrettigheder ansloges til 45 Td. 3 Skp. $2\frac{2}{5}$ Fdk. Hartkorn à 25 Rdlr., ialt 1136 Rdlr. 1 ø 8 β , hvorfor Kaas maatte indbetale det overskydende Beløb, efter visse Fradrag i Gagen, med ialt 198 Rdlr. $4\frac{1}{2}$ ø . Skødet udstedtes 31. December 1689²¹. 6. Februar 1692 søgte han paany om at faa sin Gage udbetalt²², og denne Gang fik han den konstant, ligesom Aaret efter, skønt han 28. Oktober havde søgt Patronatsretten til Borris og Faster Kirker udlagt i Vederlag²³.

21. September 1695 søgte han om at faa Borris og Nebel Kirker²⁴, der blev anslaaet til 56 Td. 3 Fdk. 1 Alb. Hartkorn. Rentekammeret henstillede til Kongens Resolution, om de skulde beregnes til 25 eller 30 Rdlr. Tønden, og dette sidste blev approberet, saaledes at Kaas denne Gang maatte betale 619 Rdlr. 4 ø 12 β for at faa Vederlag for 2 Aars Gage. Skødet udstedtes 12. Oktober 1695²⁵.

En Fejl i Rentekammerets Beregning af den ovennævnte Tiende af Lemming Kirke førte Kaas en Proces paa Halsen, idet 1 Ørte Havre af denne Tiende allerede 1666 var tilskødet HENRIK RANTZAU²⁶. OTTO MARSVIN til Trudsholm stævnedes 1695 Kaas til at godtgøre denne Afgift for de sidste fem Aar, men Herredsfogden i Lysgaard-Hids Herreder, RASMUS JACOBSEN HOLST, henviste i sin Kendelse af 23. September 1695 Marsvin til at søge PEDER NIELSEN (MOLDRUP), til hvem Kaas 28. Marts 1690 havde overladt Tienden som et brugeligt Pant for 300 Rdlr., med den Betingelse, at Ejendomsretten skulde gaa over til Peder Nielsen, saafremt Beløbet ikke blev tilbagebetalt inden 11. Marts 1691. Da dette ikke var sket, maatte Herredsfogden betragte PEDER NIELSEN som Ejer. OTTO MARSVIN paakærede imidlertid Sagen til Landsretten i Viborg, hvis Dom af 17. Juni 1696 omstødte Herredsfogdens Kendelse og paa lagde Kaas at svare til den omhandlede Ørte Havre²⁷.

Aaret efter ansøgte Kaas derfor om at faa Erstatning, dels for den mistede Indtægt, dels for Processens Omkostninger, som han opgjorde til 83 Rdlr. 3 ø 8 β . Imod at indbetale 58 Rdlr. 5 ø 12 β , som Tienderne var mere værd, fik han 21. December 1697 Skøde paa Kvægtienderne af Højbjerg, Elsborg, Lysgaard, Torning, Karup, Hinge, Vinderslev, Almind, Levring og Hørup Sogne i Lysgaard Herred, Kragelund, Lemming og Serup i Hids Herred, samt Kløvborg i Vrads Herred²⁸.

1697 arvede Kaas' Hustru BIRGITTE SOPHIE SEHESTED Øllufgaard efter sin Moder, og samme Aar erhvervede Kaas ved Auktion Dejbjerglund i Dejbjerg Sogn af CHRISTEN LANGES Enke SOPHIE ROSTRUP. Besiddelsen udgjorde 56 Td. fri Hovedgaardstakst og 205 Tdr. Hartkorn Bøndergods.

JØRGEN GRUBBE KAAS boede som nævnt endnu 1687 paa Vennergaard, men kort efter har han formentlig taget fast Ophold paa Rybjerggaard; han synes at have sat stor Pris paa den noget øde, men storslaaede Natur med den vide, aabne Udsigt over Ringkøbing Fjord; han anlagde her en Have, som i Danske Atlas berømmes som pragtfuld og som »rar i den Egn, formedelst de skarpe Nordvestvinde«²⁹, og han bestræbte sig — ikke uden Held — for at arrondere og supplere denne »liden Sædegaard«. Gaarden var, da han 1685 erhvervede den, paa 36 Td. frit Hartkorn og 10 Bøndergaarde, og i 1708 opgjorde han Besiddelsen til 17 Td.

2 Skp. 2 Fdk. for selve Gaarden, foruden 50 Td. 5 Skp. 2 Fdk. 1 Alb. Htk. Bøndergods og Patronatsrettigheder ansat til 36 Td. 4 Skp. 2 Fdk. 1²/₅ Alb. Htk.

Under sine Arronderingsbestræbelser fik Kaas et Sammenstød med Oberst LAURITZ

MUNK, der ejede den nærliggende Bregningegaard. Ved en tidligere Ejer, JØRGEN LANGE's Fallit var noget Bøndergods, der havde tilhørt Bregningegaard, 1663 blevet udlagt til en vis JESPER HOLST, hvis Sønnesøn, JESPER JENSEN HOLST, 1691

ønskede at skille sig af dermed. I Overensstemmelse med Loven tilbød han først Bregningegaards Ejer Godset, og Munk var ogsaa villig til at købe. 21. November udstedte Holst et Følgebrev til ham, hvori det var aftalt, at Munk skulde udrede Købesummen inden tre Uger. Da dette imidlertid ikke skete, traadte Jesper Jensen Holst i Forbindelse med Kaas, og udstedte 31. December 1690 Skøde til ham paa Godset. Munk søgte derefter at gøre sin Ret gældende, og det syntes til en Begyndelse, som om han og Kaas nok kunde enes herom. Der foreligger et Brev af 16. April 1691 til Munks Fuldmægtig fra Kaas, hvori han lovede at afstaa Godset imod at faa Købesummen godtgjort og faa Ret til Tørvegravning i Bregninge Hede, men da Munk selv ankom til Bregningegaard, viste det sig, at han kun vilde godtgøre Kaas selve Købesummen. Dette vilde Kaas forstaaeligt nok ikke gaa med til, og i en Memorial af 1. August hævdede han yderligere, at han maatte have de med Skødets Udstedelse forbundne Udgifter, betalte Skatter m. m. godtgjort, at et af ham udstedt Fæstebrev skulde have Gyldighed og endelig, at han maatte have skriftligt Løfte paa »nødtørftig Jldbrand« af Bregninge Hede til Rybjerg Gaard. Han gjorde yderligere opmærksom paa, at Godsets Afstaaelse vilde betyde en Resignation fra hans Side, da det ikke var nemt at faa Gods til Gaardens Komplettering i disse Egne og til et samlet Jagtterræn. Munk anlagde Sag imod ham, men tabte ved Landsretten 19. Oktober 1692.

Endnu 12. December s. A. var der dog Forhandlinger i Gang imellem Parterne, hvorved Munk søgte at faa Kaas til at afstaa fra sine Krav, men Kaas svarede nu blot, at Godset laa kun to Mil fra hans Gaard og bekvemt for Ægt og Arbejde og anden Nytte, og »da er jeg icke tilsinds det at afstaa«. Munk appellerede derpaa til Højesteret, hvor der 6. Juli 1693 gik Dom i Sagen. Desværre er selve Dommen ikke bevaret, saa Enderesultatet er ukendt, men Sandsynligheden taler dog for, at Munk har tabt Sagen ogsaa for denne Instans³⁰.

Omkring 1671 ægtede JØRGEN GRUBBE KAAS

der er født 2. Marts 1644 paa Vordingborg Slot, hvor hendes Fader MALTE SEHESTED til Ryhave og Boller, da var Lensmand. Moderen var Sehesteds anden Hustru MARGRETE FREDERIKSDATTER REEDTZ.

Som ovenfor omtalt arvede hun 1697 Øllufgaard.

JØRGEN GRUBBE KAAS døde 27. December 1711 paa Rybjerggaard og blev 19. Januar 1712 begravet i Velling Kirke.

26. Maj 1708 havde Ægtefællerne oprettet et Testamente, der sikrede den Længstlevende Ret til at sidde i uskiftet Bo, og som i øvrigt bestemte, at de tre Døtre, saafremt de var ugifte, skulde besidde Rybjerggaard imod en mindre aarlig Afgift til Brødrene. Det oplyses endvidere her, at de havde givet Døtrene et Udstyr der beløb sig til omkring 200 Rdlr. for hver³¹.

BIRGITTE SOPHIE SEHESTED blev selv boende paa Rybjerggaard. Hendes økonomiske Forhold var ikke særligt gode, 1713 oplyses det saaledes, at hun skulde forrente en stor Kapital, og at hun var »ichon af maadelig Tilstand.«³²

1719 overdrog hun Øllufgaard til Sønnen, daværende Viceadmiral ULRIK KAAS (64/21), og ved en Opgørelse den paafølgende 18. April viste det sig, at hendes Aktiver beløb sig til ialt 15.334 Rdlr., bestaaende af Dejbjerglunds 55 Td. 7 Skp. 2 Fdk. 2 Alb. Hartkorn og tiliggende Bøndergods 223 Td. 1 Fdk. 2 Alb., den ukomplette Hovedgaard Rybjerggaard med Bøndergods, ialt 47 Td. 2 Skp. 1 Fdk. 1 ½ Alb. Hartkorn, samt Tienderne af Lem og Borris Kirker med 60 Td. 7 Skp. Hartkorn, og endelig de Møbler, »som ei til daglig Brug nødvendig behøves«, og som ansloges til en Værdi af 200 Rdlr. Hendes Passiver, der for en stor Del bestod i Panteobligationer udgjorde herimod 13.900 Rdlr., saa at hele Formuen kun beløb sig til 1.434 Rdlr.³³

BIRGITTE SOPHIE KAAS overlevede sin Mand i ti Aar. Hun døde paa Rybjerggaard 1721 i en Alder af 78 Aar og blev 22. December bisat ved sin Mands Side i Velling Kirke.

I Ægteskabet var der følgende syv Børn:

1. MALTE KAAS, * 1672, † i Udlandet.

Kaptajn i Kavalleriet, rømte af Landet efter et Drab.

2. JØRGEN KAAS, * 1673, † 1756, begr. Humble 25. Maj.

Major af Infanteriet.

~ 27. September 1709 med SOPHIE CHRISTINE KAAS (F.: RUDBEK KAAS til Lindskov (Brodersøn af JØRGEN GRUBBE KAAS) og JYTTE NIELSDATTER BANNER), * i Februar 1678, † 1731, begr. fra Humble Kirke 10. Maj. (Hun gift 1° med RUDBEK GAGGE til Skovsgaard, 1642—1708).

Ægteparret havde syv Børn, af hvilke kun Datteren BIRGITTE SOPHIE KAAS til Skovsgaard blev voksen. Hun var gift med Ritmester HENRIK CHRISTOPHER VON PULTZ til Møllegaard og var Farmoder til BENDIX LUDVIG VON PULTZ, med hvem denne Slægt 1812 uddøde i Mandslinien.

3. LENE CATHRINE KAAS, † omkring 1718, begr. Haraldskær Kirke.

~ Velling 4. Juli 1710 med Oberst OLE RUDOLPH KRABBE (af Damsgaard) til Mindstrup (F.: Etatsraad OLE KRABBE til Bjerre og I. Hustru MARGRETHE SVICHTENBERG), * 1686, † 23. Juni 1753, begr. Hvejsel Kirke 4. Juli. (Han gift 1° 1708 med HEDEVIG CATHRINE VON DEN BRINCHEN, † 1709; 3° 1720 med FREDERIKKE LOUISE BILLE, † 1737).

Ægteparrets Børn døde barnløse.

4. ANNE MARGRETHE KAAS, boede 1711 paa Skovsgaard.

Hun skal have været gift med sin Ridefoged.

5. ULRIK KAAS, * paa Hastrup 4. Oktober 1677, † paa Sandviggaard 23. December 1746, bisat i Herløv Kirkes Kor 17. Januar 1747.

Admiral, Stiftamtmand i Bergen.

~ 1° København, i Huset (Holmens Sogn), 20. Februar 1715 med KAREN SOPHIE ROBRING (F.: Handelsmand MADH HANSEN ROBRING), † 1724.

~ 2° 1726 med METTE SØRENSDATTER MATHIESEN, * København 1694, døbt Trinitatis K. 30. Oktober, † København 11. April 1770, begr. Holmens Kirke 19. April.
se 64/21 og 64/22

6. BIRGITTE KAAS, * paa Hastrup 13. Marts 1679, † paa Aabjerg 28. November 1754, begr. Vedersø.

~ 23. September 1724 med CHRISTIAN LINDE til Aabjerg (F.: CHRISTEN LINDE til Volstrup og Handberg Haugaard og ELLEN MARIE VON OBELITZ), * 29. September 1697, † 6. Marts 1743.

7. HANS KAAS til Rybjerggaard, * paa Hastrup 16. Januar 1683, † Odense 21. August 1737.

Kommandør i Søetaten.

~ 1° Humble 28. November 1714 med BIRGITTE KAAS (F.: RUDBEK KAAS til Lindskov og JYTTE NIELSDATTER BANNER, og saaledes Søster til den ovenfor under 2. nævnte Sophie Christine Kaas), * 14. Februar 1679, † 13. Marts 1718.

~ 2° paa Raschenberg 18. Oktober 1719 med AGATHE RODSTEN BANNER (F.: TIM BANNER til Tøistrup og HELVIG ELISABETH SIGVARSDATTER URNE), * 15. Juli 1697, † 11. April 1733.

Første Ægteskab var barnløst. I andet Ægteskab var Hans Kaas Fader til Oberst TIM BANNER KAAS (1720—72), der døde ugift, og til Admiral, 1. Deputeret i Admiralitet, R. E* FREDERIK CHRISTIAN KAAS (1725—1803) til Fraugdegaard, der var Fader til Gehejmestatsminister, Ordenskansler, Kammerherre FREDERIK JULIUS KAAS (1758—1827), fra hvis Hustru KIRSTEN NIELSEN, Slægten CLAUSSEON-KAAS nedstammer.

JØRGEN GRUBBE KAAS' OG BIRGITTE SOPHIE SEHESTEDS
TESTAMENTE

a

Ansøgning om Konfirmation.

Stormegtigste, allernaadigste
Arfue Konge og Herre

Saasom vj underschrefne Jørgen Grubbe Kaas og Birgitte Sophie Seest har udj Guds Nafn besluttet at oprætte it Testament imellem os, voris Børn og Arfuinger paa Deris Kongl. Maj^{ts} allernaadigste Behag, da ere vj i allerdybeste Underdanighed begierende det allernaadigst maatte confirmeris. Vj forbliffuer altiid efter høje Pligt

Voris allernaadigst Arfue
Kongis og Herris
allerunderdanigst tropligtigste
Arfue Undersaatter og Tienere
J. Kaas Birgitte
 Sophie Sest

Ryberg
d/ 26. May Ao. 1708.

b

Testamentet

J dend Hellig Trefoldigheds Nafn:

Wj underschrefne Jørgen Grubbe Kaas og Birgitte Sophie Sehestedt hafuer imellem os ved sund Forstand paa Kongl. Majts allernaadigste Behag oprættit effterfølgende Testament, nemblig: Att huilcken aff os lengst lefuer schall beholde alle voris Midler rørende og urørende sin Lifs Tiid uregistrerit, uwurderit og uschifft, og effter beggis voris Død først kommer til Schiffte imellem vores Børn og Arfuinger /: saasom vj ere komne till dend Alder imod 70 Aar at ingen af os igien schulde forandre sig /: dog saaledis, at dend eller dj af voris 3 Døttre, som bliffuer ugiffte, schall beholde og besidde voris Gaard Ryberg till Beboelße og Woning, som bestaar af Hartkorn 17 Tdr. 2 schp. 2 f. Hartkorn, deraf gifuis till Kirken 4 Ørter Byg aarl., med tilliggende Bøndergodtz af Hartkorn 50 Tdr. 5 schp. 2 f. 1 Alb. og jus patronat. Hartkorn 36 Tdr. 4 schp. 2 f. 1 2/5 alb. /: som rejniss for halfft formedelst Kirkens Vedliiigholdelße og andre expenser /: saa og Inventarium, som ved Gaarden kand være fornøden, alt effter Specification under voris Hænder og Zigneter, og effter beggis voris Død schall dend eller dj aarl. gifue till Arfuingerne tilsammen i Courant Møndt, saauit deris Lodder kand være, af huer Tønde Hartkorn Jordegodtz 1 Rixdr. i Henseende, at Sædegaarden Ryberg og Bøndergodtzet slæt, og af huer Tønde i jure patronatus 3 1/2 dansche, og maa intet deraf enten afhændis eller pantsættis, inden det kommer till Deeling effter Døttrenes Fra- eller Afgang, mens for ald paahængende Gields Besuæring befries /: om nogen derpaa effter voris Død schulle findis /: af voris andre Midler. Herforuden hafuer vj gifuet voris 3 Døttre en ringe Udflyning, som kand beløbe till ongefær 200 Rixdr. till huer af dem. Dette forskrefne beder vj allerunderdanigst, voris allernaadigste Konge og Arfue Herre vilde allernaadigst confirmere. Till Bekrefftelse hafuer vj voris Hænder underschrefuit og Zigneter hostrøgt og venligen ombedet Kongl. Majts. Ambtsforvalter og Tolder Sr. Lars Pedersøn Heldvad og Jørgen Jelling med os till Witterlighed at underschrefue og forsegle.

Actum Ryberg d/ 26. Maj Ao. 1708

J. Kaas
L. S.

Birgitte
Sophie Sest
L. S.

Til Vitterlighed efter Begiering

Lars
Pederß. Heldvad

Jørgen
Jelling ppria.

Originaler i Indlæg til Jydske Registre 27/7 1708, Nr. 102.

BREVE FRA JØRGEN GRUBBE KAAS

1.

KAAS TIL OVERRENTEMESTER PETER BRANDT I ANLEDNING AF EN SKATTERESTANCE

Højædle oc welbaarne H. Ober Rentemester,

Saasom ieg har faait Schriffuelße fra Hiemmen, at ieg søgis med Execution for 50 Rd.: som schall wære for 2de Artiglerie Hæste oc en Kudsch, huilcke Ao. 1676 er paabøden oc icke aff mig schulle wære lefuerit, da kand ieg giøre min Eed, det mig ej er witterligt at restere 1 Schillingß Wærd aff alt, huiß ieg effter allernaadigste Paabud burde at udgiffue, menß altsammen i rætte Tiider clarerit, huilcket kunde oc sluttis deraff, at mig intet i saa maader for effterfølgende Aaringer fordris, Qvitantzen maasche oc saa vel schall findis, naar denne Landmaalingß Commission kommer till Ende, at ieg kand komme hiem oc leede dereffter, imidlertiid vilde ieg ydmygeligen bede Hr. Ober Rentemester, at hand vilde wære aff den Godhed og gunstl. befale Executionen at ophæffuis oc tilsteede, bemelte 50 Rd: maatte mig udj min resterende Gage decortoris, indtill ieg enten Qvitering fremwiiser, eller i Fald dend ej kunde wære at finde, som well nu paa 11the Aar kunde wære forlagt, oc hiemkommen kunde allerunderdanigst erholde hos Hanß Kongl: Ma.: at saadan gammel Fordring mig allernaadigst maatte effterladis, huortill ieg vill visselig formode, welbaarne H. Ober Rentemester mig gunst. forhielper.

Ellers haffer ieg mig en liiden Sædegaard tilforhandlet, som ieg vel med Tiiden med Bøndergodtz agter at completere, icke langt derfra ligger 3 Bøndergaarde uden Bygning, huilcke langsommelig Tiid haffuer wærit øde, oc Hanß Kongl: Ma: for resterende Schatter tildømt, som ieg allerunderdanigst supplicerer om at mig allernaadigst maatte forundis imod Contributionerne effter Landmaalingens Taxt hereffter at betale, efftersom det er Hanß Maytt. Gaufn oc ingen Schade, i Henseende ingen samme Gaarde att opbygge oc suare aff wille antage, ey heller giffue den Leje aff Ejendommen, som Contributionerne nær kand opnaa, forhaabis dennem at bekomme, derudj ieg oc saa tjenstligen beder H. Ober Rentemester vill wære min Patron. Jeg forbliffuer stedtze igien nest guddommelig Protections Ønsche

højædle oc welbaarne H. Ober Rentemesters
tienstschyldigste Tiener
Jørgen
Grubbe
Kaas

Rye d/ 29 Augustj
Ao 1687

Original i Rtk. Partikulære Personer: Jørgen Grubbe Kaas.

2.

KAAS TIL GEHEJMERAAD CHRISTIAN SIEGFRIED VON PLESSEN OM UDLÆG FOR TILGODEHAVENDE GAGE

Høi Edle oc welbaarne Hr. Geheime Raad

Her Christian Sigfrid von Plessen, Ridder.

Saasom mig med sidste Post er tilkommen Hans Kongl. Mayts. allernaadigste Missive, mældende at Eders Excellence Directionen offuer det kongelige Rente Cammer oc Intrader er offerdragit, da ynscher ieg udj slig højwigtig oc besuærlig Bestilling ald Lycke af Gud. Oc som ieg nogit for Nyt Aars Dag giorde ydmygst Ansøgning hoß H. Ober Rentemester Brandt om min resterende tuende Aarß Gage, som ieg seer nu intet derj formedelst denne forandring kand giøre, da haffuer ieg allerydmygeligst oc tienstschyldigst at bede det, Eders Excellence gunst. vilde giffue mig Assignment derpaa, thj ieg i bemelte 2de Aar har tilsat en stor Deel af mine ringe Middel udj Kongl. Tienistis Forrætning, saauel som Schatter, som for Bestillingens Schyld kommer temmelig højt, kunde maasche icke dj reede Middel nu det taale, at ieg dog maatte ickun faa Henviisning till Restancerne i Lundenes oc Bøuffing Ambter, saa bekom ieg endelig noget ruinerit Jordegodtz derfor, huilcket ieg /: icke uden stor Bekostning :/ fick at bringe nogenledes istand, saa ieg kunde hafue det till min Gaardz Completering. Jeg formoder E. Excellence mig herj wilfarar som ieg nest ald bestandig Welstandtz Ynsche oc min ringe Persohns flittigt Recommendation stedtze forbliffer

Eders Exellencis
tienstschyldigste Tiener
Jørgen
Grubbe
Kaas

Ryberg d/ 6. Febr. Ao. 1692

Original i Rtk.: Partikulære Personer: Jørgen Grubbe Kaas.

3.

KAAS TIL OBERST LARS MUNK I ANLEDNING AF DERES STRID OM NOGET JORDEGODS

Memorial

Angaaende mit Gods j Breininge Sogn dets Afstaaelse til Hr. Oberste Lauritz Munck

1. prætenderis mine Penges skadesløse Erstatning, samt huis Omkostning derpaa er gjort for Kiøbet, Skatternes Betaling og andet,
2. At mit Festebref til Ifver Skræder ved Kirchen udgifven uryggelig bliver holden,
3. Til Ryberg at nyde nødtørftig Jldbrand af Breininge Hede og derom skriftlig forsikris imod Skiødets Lefvering.

Dette ofverskrefne vil jeg saaledes indgaae, omendskiønt derved tabis Gods til Rybergs Completering, som ej vel er her at faae og Jægt fællig i Breininge Sogn.

Ryberg dend 1. Augusti 1691

Jørgen Grubbe Kaas.

Afskrift i Højesterets Domprotokol 1693, II, S. 18f.

BEREIGNING

ofuer mine Midler og bortskyldige Gield

Dejbergglunds Hovedgaard, beliggende udj Lundenis Ampt, Bølling Herridt, Deiberg Sogn er Hartkorn 55 Tr. 7 Sk. 2 Fj. 2 Alb. a Td bereignet til 50 Rd.....	2800 Rdr.
Bøndergods dertil, baade øde og besat er 223 Tr. 1 Fj. 2 Alb. a Td. 40 Rd.....	8920 -
Ryberggards u-completerede Hoved-Gaard med vedhørende Bøndergods beliggende i bem.te Lundenis Ampt, Hind og Bølling Herred tilsammen 47 Tr. 2 Skp. 1 Fj. 1 ½ Alb. Hartkorn a Td. 40 Rd.	1892 -
Lemb og Borris Kircher i bem.te Bølling Herridt deßen Tiende er anslagen udj Hartkorn for 60 Tr. 7 Skp. a 25 Rdr.....	1522 -
Mine Meubler, som ei til daglig Brug nødvendig behøves, ansettes i høyeste til Verdj.....	200 -
Summa fornefnte Midler til høiste Werdi bereignet for	15334 Rdr.
Der imod min bort skiuldige Gield saavel efter Pandte Obligationer som andet bedrager in Summa	13900 -
Blifuer da naar Liquidationen skeer min beholdene Midler.....	1434 Rdr.

Testeris under min Haand og Zeigel

Sl. Jørgen G. Kaases
Efter leffv.
Birgitte Sophie
Sestedt

L. S.

Ryeberg d/ 18 April 1720

Lundenæs og Bøvling Amters Ekstraskatteregnskaber 1719/22. Bilag til Krigsstyren 1720 Litra C. C. Nr. 45.

KILDER

1. Kølstrup Kirkebog begynder 1714. Fødselsdag og Aar kendes fra Begravelsesindførslen i Velling Kirkebog, hvad der har medført, at han i DAA, XXXIV, 1917, S. 236 og derefter i 1954 angives døbt i Velling. Fødselsdatoen angives sst. til 22. Januar, hvad der utvivlsomt skyldes en Fejllæsning.
2. Velling Kirkebog 1668—1797:
Ao 1712
d/ 19 Jan. blev begravet høyædle og velb. Ampt-Mand JØRGEN GRUBBE KAAß af Ryberg, fød d. 11. Jan. Ao. 1643, døde d/ 27. Xbr. Ao. 1711.
Dødsdatoen er ved Fejlskrift i DAA nævnte Sted angivet til 11. December.
3. I Henhold til Testamente af 26. Maj 1708 hensad Birgitte Sophie Sehested i uskiftet Bo.
4. Gravmæle findes ikke bevaret i Velling Kirke.
5. Vielsen er forgæves eftersøgt i Ryde Kirkebog 1670—72, Taars Kbg. begynder først 1715.
6. Vordingborg Kbg. begynder 1679.
Personalhist. Tidsskr. 6. VI, 1915, S. 71: Optegnelser af Generallojtnant OVE RAMEL SEHESTED ved Louis Bobé:
Min Faders Fader MALTHE SEHESTEDT er fød 13. Nov. 1596 paa Arensborg Slot. Var 2 Gange gift. SOPHIA BRAHE, THYGE BRAHES Søster (22. April 1627) ingen Børn. Hans 2den Frue MARGRETHE REEDTZ (25. Sept. 1640).
.....
3. BIRGITTE SOPHIE f. paa Wordingborg Slot 2. Martii 1644.
7. Velling Kirkebog 1668—1797:
d/ 22 Xbr. 1721 Velb. Frue BIRGITTE SOPHIE SEHESTED, Sl. Amptmand KAASIS af Ryberg, Ao. æt. 78. DAA anfører nævnte Sted fejlagtigt Dødsdatoen til 22. Oktober.
8. Skiftet er forgæves eftersøgt i Landsarkivet i Viborg.
9. Gravmæle findes ikke bevaret i Velling Kirke.
10. Slægten Kaas' Vaaben er beskrevet i I Del, 1. Bind, S. 418.
Slægten Sehested førte en rød Rose omsat af 3 Sølv-Søblade med udadvendt Stilk i blaat. Paa Hjelman 5 sorte Hejrefjer.
11. Danmarks Adels Aarvog XXXIV, 1917, S. 236 (Kaas). Personalhistorisk Tidsskrift 1, V, 1884, S. 276. Danmarks Adels Aarvog LXXI, 1954, S. 31 (Sehested). Hirsch: Danske og norske Officerer. Bloch: Stiftamtmand og Amtmænd, S. 140. Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1660—99 (RA).
Om Hastrup, Tyregod Sg, Nørvangs Herred, Vejle Amt, se Trap: Danmark 4. Udg. VII, S. 605 f. og Vejle Amts Aarvog, 1917, S. 1—56.
- Om Rybjerg, Velling Sg, Hing Hrd. Ringkøbing Amt: Trap: Danmark 4. Udg. VIII, S. 270.
- Om Dejbjerglund, Dejbjerg Sg., Bølling Hrd, Ringkøbing Amt, Trap 4. Udg. VIII, S. 311.
- Om Øllufgaard, Vester Nebel Sg, Skast Hrd, Ribe Amt, Trap, 4. Udg. VIII, S. 529.
12. Han kaldes i DAA nævnte Sted Major og er derfor blevet optaget i Hirsch's nævnte Arbejde, uden at det dog har været Hirsch muligt at finde noget om ham. J. G. Kaas har sikkert ikke været Major, Titlen maa formentlig være kommet ind i DAA ved en Forveksling med Major RUBBEK KAAAS til Lindskov; dennes Navn og Stilling er nemlig først anført og derefter udstreget i den nedenfor nævnte Amtmandsbestalling (se nedenfor 15).
13. Rentekammeret: Hofetatens Bestallingsprotokol 1648/69.
14. Koldinghus Amt, Familie- og Folkeskats Regnskaber 1675—78 og 1681—86.
15. Rtk. Bestallingsbog 13, III, 1670—80, Fol. 229b.
16. Rtk. Partikulære Personer: Jørgen Grubbe Kaas.
17. Lundenæs og Bøvling Amters Kontributionsregnskab 1684—85.
18. samme Amters Ekstraskatteregnskaber 1687—89: Kop og Kvægskat 1687, Fol. 317.
Velling Sogn:
Wed Vernergaard haffuer Hr. Cancelj Raad Hans Kongl. Mayts høybetroede Amtmand, den høyædle och velbaarne Herre Jørgen Grubbe Kaas med hans høyædle och welbaarne Frue, Fru Birgitte Sophie Sehested 3 Børn, 1 Haandschriffuer, 3 andre Tieniste Karlle 3 Tieniste Piger, 2 Heste, 2 Hopper, 6 Kiøer, 4 Stud vnder 4 Aar, 3 Kalf 2 Suin 9-2-12
Her for vden ved Rybjerg
2 Karle 1 Pige, 6 Hopper, 2 Kiøer, 10 Faar 7-2-8
19. Rtk. Partikulære Personer: Jørgen Grubbe Kaas, Brev dat. Rye 29. August 1687, se S. 227.
20. sst.: Brev, dat. Vennergaard 7. Jan. 1688
21. Bilag til Rtk.: Skøde 31/12 1689 til J. G. Kaas.
22. Rtk. Partikulære Personer: J. G. Kaas, Brev dat. Rybjerg 6. Febr. 1692, se S. 227.
23. Bilag til Rtk. Skøde 12/10 1695 til J. G. Kaas. Brev, dat. Rybjerg 28. Okt. 1693.
24. sst. Brev dat. Rybjerg 21. Sept. 1695.
25. sst. Skødet dateret 12. Okt. 1695.
26. HENRIK RANTZAU (1599—1674) til Rantzau, Møgelkær m. m. Stiftamtmand, Gehejmeraad, Kammerherre, jfr. Kronens Skøder, II, 1908, 248.
27. Topografisk Samling paa Papir (RA) 1696, 17/6.
28. Bilag til Rtk. Skøde 21/12 1697 til J. G. Kaas.
29. Pontoppidan: Danske Atlas, V, S. 855.

30. Højesterets Domsprotokol 1693, II S. 18 ff. Selve Doms-
konklusionen har været indført i en ikke bevaret
Slutningsbog.
31. Testamentet i Indlæg til Jydske Registre 27. Juli 1708,
Nr. 102, jfr. S. 226.
32. Lundenæs og Bøvling Amters Ekstraskatteregnskab
1713—18 og 1719—22.
33. samme: Regnskabet 1713.
34. samme 1719—22: Bilag til Krigsstyren 1720, Litra
C. C., Nr. 45 jfr. S. 228.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 221. J. G. Kaas' Segl er fra Rentekammerets Be-
stillingsprotokol 1670—80, Nr. 13. III, Fol.
230 b (R.A.).
- — B. S. Sehesteds Segl er fra Lundenæs-Bøvling
Amters Ekstraskatteregnskaber 1719—22
Krigsstyr 1720, Bilag CC Nr. 45.
- Side 223. Hans Underskrift er fra Rentekammerets Be-
stillingsprotokol ligesom Seglet.
- — Hendes Underskrift er fra samme Bilag til
Krigsstyren 1720 som Seglet.

SØREN MATHIESEN
OG
MAREN NIELSDATTER BANNER

SØREN MATHIESEN

er født i Juli 1653 som Søn af senere Klokker til Trinitatis Kirke MATTHIAS SØRENSEN og første Hustru (Anne?).

Om hans Barndom og Ungdom foreligger intet oplyst, men han maa have faaet en solid Uddannelse af sine gode matematiske Evner.

Allerede 1680 udgav han den første af de Regnebøger, der har bevaret hans Navn til Nutiden. Den havde Titlen: *Compendium Arithmeticum* . . . og indeholder foruden et rigt Opgavestof, der endog bringer geometriske og algebraiske Opgaver, en Fremstilling af Regnekunsten, stillet op efter rent skematiske Synspunkter med et Utal af Afdelinger og Underafdelinger. 2. Udgave (1689) var ledsaget af Brevformularer, og 3. Udgave indeholder tilige et latinsk og et fransk Glossarium.

1684 udgav han en Rentetabel og 1689 sin *Arithmetica compendiosissima*, der 1696 efterfulgtes af »En let *Arithmetica*«, som samme Aar kom i en tysk Udgave. Bøgerne oplevede adskillige Oplag, den sidste saaledes endnu 1814. *Compendium* fra 1680 kom i otte Oplag i Søren Mathiesens Levetid (8. Opl. 1728) og blev efter hans Død udgivet af Horrebow 1747, fjerde Udgave forøget og forbedret af T. S. Hofman og 5. Udgave 1779¹².

Et Vidnesbyrd om disse Bøgers tidlige Popularitet haves deri, at han lod 12 Sider af 2. Ark i sin lette *Arithmetica* stikke i Kobber for at sikre sig mod Eftertryk.

Hvor vidtløftige og umulige disse Regnebøger end er for en moderne Betragtning — Søren Mathiesen gaar ikke af Vejen for at lade sine Elever dividere 99890000009999989999 ind i 1654178400016559983438344 — har de dog i mere end et Aarhundrede ved de mange Oplag og ved Efterfølgere (Cramer), der ikke betraadte nye Veje, præget Regneundervisningen i Danmark, saaledes at »Søren Mathiesens Regnebog« er kendt som Mundheld.

Først i det 19. Aarhundrede er Regnekunsten kommet ind i et mere tidssvarende Spor.

MATTHIAS SØRENSEN søgte 1683 Rektor og Professorer ved Universitetet om at faa Sønnen ansat som adjungeret og succederende Klokker ved Trinitatis Kirke, og 1. December d. A. udnævntes Søren Mathiesen hertil¹³. Embedet overtog han efter Faderens Død 1697.

I Faderens Tid passede Klokkeren tillige Rundetaarn, hvortil han havde Nøglen, og hvoraf han oppebar Indtægten. Adgangen til Taarnet kostede endnu, da Holberg skrev Barselstuen, en Skilling. Dette Hverv blev dog frataget Klokkeren 20. September 1690, da OLE RØMER fik Nøglen, og endnu 1705 havde Søren Mathiesen intet hermed at gøre¹⁴. Han maa imidlertid snart efter have faaet Nøglen tilbage, thi 17. Juni 1713 blev Konsistorium gjort bekendt med Professor RASCHS Memorial, hvori han klagede over den Overlast, som det astronomiske Observatorium paa Rundetaarn havde lidt. Lugerne var slaaget ud, og kostbare astronomiske Tabeller (*Ephemerides*) ødelagte af Vand¹⁵.

Søren Mathiesen blev i den Anledning opkaldt for Konsistorium, der betydede ham, at han, saafremt han for Fremtiden oplod Folk i Taarnet uden Ledsagelse, maatte erstatte, hvad der blev ødelagt, og at Nøglen derpaa vilde blive ham frataget¹⁵.

Det hjalp imidlertid kun lidt. Allerede 5. September 1716 henstilledes det efter en Klage fra Professor HORREBOW til SØREN MATHIESEN ikke at lade Folk besøge Taarnet, naar der blev foretaget Observationer; især var Jævn døgnobservationerne stærkt generede af disse Besøg. Horrebow nøjedes dog ikke hermed, men sendte yderligere under 9. September en Ansøgning til Kongen om at faa Taarnet reserveret udelukkende til astronomisk Brug, og om at faa Indtægten af Adgangen henlagt til et Stipendium for to matematiske Studerende¹⁶. 5. Februar 1717 blev dette bevilget, dog med den Reservation, at Søren Mathiesen skulde beholde Indtægten sin Levetid¹⁷.

Søren Mathiesen maa tidligt have været i Besiddelse af nogen Kapital; om han har tjent den paa sine Regnebøger eller eventuelt har haft en mødrene Arv, maa staa hen. Arven efter Faderen 1697 har vel i det højeste været godt 400 Rdlr.¹⁸ og med Hustruen fik han ikke nogen større Formue. Hun arvede ikke 100 Sldr. efter sin Fader¹⁹, men havde i hvert Fald godt 300 Sldr. fra sit første Ægteskab²⁰.

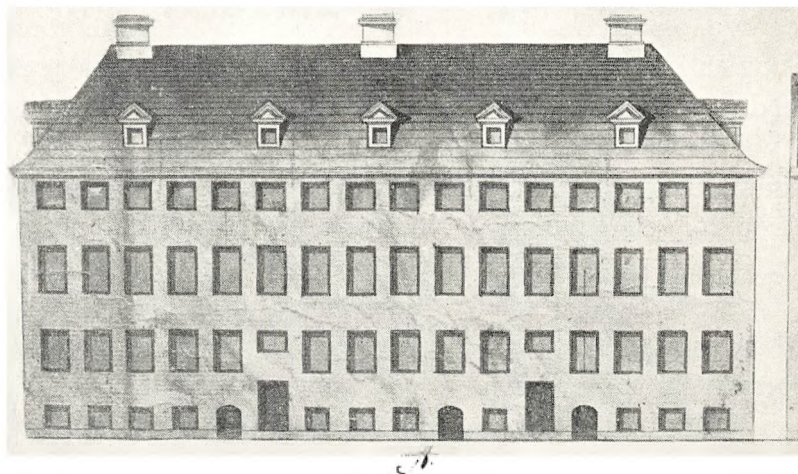
15. August 1699 købte Søren Mathiesen en stor Gaard paa Købmagergade, som han straks lod nedrive og opføre paany. Sælgeren var Brygger JENS BENTZENS SØN HANS JENSEN paa sin Faders Vegne²¹. Ejendommen havde Façade til Skindergade, Købmagergade og Store Kannikestræde. Da den nye Bygning blev opført helt igennem af Grundmur, og da der yderligere ved Regulering af Gaden var blevet taget et Stykke af Søren Mathiesens Grund, søgte han om Skattefrihed for Gaarden, og denne blev ham ogsaa 22. Januar 1701 tilstaaet for seks Aar.

20. Oktober 1704²² frasolgte han for 1600 Rdlr. et Hus i Kannikestræde til Sognepræsten ved Trinitatis Kirke, Magister VOLCHMAR DANCHEL²³ med den Betingelse, at »de Vindver eller fri Udsigter, som er af det Huus ind til Hiørnehuusets Gaard, baade af Qvist, Sahl og Kielderen, skal forblive i den Stand, de nu er, ubehindrede af Hiørnehuusets eller Hovedgaardens Eiere, undtagen et Fag Vindver, som er fra Senge Cammeret neden til, som altid skal vere forsynet med skraa Breder, 3 Qvarteer høye«. ²⁴

Imidlertid byggede Magister Danchel en ny Tværbygning med Vinduer ind til Søren Mathiesens Gaard, og Klokkeren blev derved nødt til at forhøje sit Plankeværk²⁴. Da Danchel 30. Marts 1707 solgte Huset til Tredielektiehører SØREN MOGENSEN BRINCK, forlangte denne, at Søren Mathiesen i Henhold til den i Skødet indsatte Servitut skulde nedtage sit Plankeværk²⁴. Da Søren Mathiesen nægtede dette, indbragte Brinck Sagen for Bytinget, hvis Dom gik Klokkeren imod. Søren Mathiesen appellerede Sagen til Magistraten, der 14. Januar 1709 kom til det Resultat, at han var i sin gode Ret, idet Plankeværkets Forhøjelse skyldtes den af Volchmar Danchel opførte Tværbygning²⁴. 23. Marts 1709 blev det tilladt Brinck at indanke Sagen for Højesteret²⁵, hvis Kendelse ikke er bevaret. Af Dommernes Votering fremgaar det dog, at alle Stemmer mod en var for at forkaste Magistratens og stadfæste Byfogdens Kendelse²⁶, saa Sandsynligheden taler for, at Søren Mathiesen har maattet tage sit Plankeværk ned igen.

Han laante 19. Oktober 1705 1500 Rdlr. mod Prioritet i Gaarden af METTE sl. MADS CHRISTENSENS. Denne Obligation blev atter udslettet af Pantebogen i Juni Termin 1729²⁷.

Denne Ejendom ud imod Købmagergade var den første i dette Kvarter, som blev antændt under den store Ildebrand i 1728. Ilden, der var begyndt om Onsdagen 20. Oktober i Lille Clemensstræde, havde fra Kvarteret omkring de brændende Vor Frue og St. Petri Kirker bredt

Façadetegning til det af Søren Mathiesen opførte Hus paa Købmagergade («Himmerige»)

sig ned gennem Skidenstræde og Store Kannikestræde til Købmagergade, hvor Søren Mathiesens Ejendom blev antændt Torsdag Eftermiddag Kl. 4. Derfra bredte Ilden sig over til Runderdaarn og Trinitatis Kirke, hvorved som bekendt det store Universitetsbibliotek, der stod paa Kirkens Loft, med sine uerstattelige Værdier blev fuldstændig ødelagt, og videre ned ad Landemærket, hvor blandt andet Søren Mathiesens egen Bolig, Klokkergaarden, ogsaa blev Offer for Luerne.²⁸

Paa den store Grund byggede Søren Mathiesen nu tre Huse, alle i to Etagers Højde.

Det ene Hjørnehus havde 5 Fag Façade til Købmagergade og 3 Fag til Store Kannikestræde; dette blev efter hans Død vurderet til 1400 Rdlr.²⁹

Det andet Hjørnehus havde 11 Fag Façade til Købmagergade og 10 Fag til Skindergade, det blev 1741 vurderet til 3000 Rdlr.²⁹ Det tredje Hus, som laa i Skindergade, var kun paa 4 Fag og havde Kvist over sine to Etager. Det vurderedes samtidig til 900 Rdlr.²⁹

Opførelsen af disse Huse gik imidlertid ikke af uden Stridigheder mellem Bygherren og Murmesteren SIMON SØRENSEN. Denne sidste oplyste i en Skrivelse til Bygningskommissionen af 21. Juli 1730, at Søren Mathiesen endnu ikke havde fremskaffet de Materialer, der skulde bruges til Huset, og at han desuden endnu resterede 50 Rdlr. med Betalingen. Udover Kontrakten havde Murmesteren opført en Lejevaaning ud til Skindergade i to Etager med Kælder og Kvist og en Skorsten, opmuret med tre Fyrsteder og en Mur »i det Huk indtil Naboen«, hvor der efter Tegningen skulde have været en Stald, som imidlertid var blevet opført et andet Sted i Gaarden, og endelig havde han paa Søren Mathiesens Forlangende forandret to Skorstene, for hvilket Arbejde han ingen Betaling havde faaet. Hertil svarede Søren Mathiesen 24. Juli, at han ikke kendte noget til, at der skulde have staaet en Stald paa Lejevaanings Plads; hvad der oprindelig var blevet aftalt, var Søren Mathiesen uvidende om, thi den første Aftale var truffet mellem Overlandbygmester JOHAN CORNELIUS KRIEGER og Murmesteren, og havde lydt paa, at Simon Sørensen skulde have 350 Rdlr. for sit Arbejde. Da Murmesteren havde beklaget sig over, at han ikke kunde faa denne Sum til at slaa til, havde Søren Mathiesen selv gjort ny Aftale med ham og 14. Maj 1729 havde de derpaa sluttet Kontrakt, hvorefter Simon Sørensen skulde have 400 Rdlr., der skulde betales med 100 Rdlr. paa Haanden, 100

23. Juni 1729, 100, naar Bygningen var under Tag, og Resten ved Afleveringen. Herfor skulde Murmesteren saa opføre en Bygning paa Købmagergade fra Hjørnet af Kannikestræde til Hjørnet af Skindergade og herfra op til Slagtergaarden i Skindergade, samt »den liden Bygning i Hukken« og en Staldbygning til seks Heste, alt i to Etager og Kvist. Med Hensyn til Forandringen af de to Skorstene, og hvad der yderligere skulde være foretaget udenfor Kontrakten, saa havde han ikke vægret sig ved at betale derfor, og det var han stadig villig til, naar han fik Regning derpaa og fandt denne rimelig; han havde allerede flere Gange betalt Smaasummer for Arbejder, om hvilke det var paastaaet, at de ikke var indbefattede i Kontrakten, ialt 17 Rdlr. 5 # 11 B; at der var sket Ophold i Arbejdet paa Grund af manglende Materialer var rigtigt — saaledes havde det været umuligt at opføre Skillerrummene over Remisen af Mangel paa Mursten, men det var han ganske uden Skyld i. Han havde over to Maaneder i Forvejen ansøgt Kommissionens Formand Grev REVENTLOW om Assignment paa 8000 Flensborger-Mursten, men havde endnu ikke »været saa løckelig at bekomme dem«³⁰.

Sagen var derpaa til Behandling i Kommissionen, der resolverede, at dersom Tegningen ikke blev fremlagt inden 14 Dage, maatte Simon Sørensen indlevere Regning over, hvad Arbejde han havde udført udenfor Tegningen. Efter Udløbet af denne Frist skrev Simon Sørensen paany til Bygningskommissionen 6. September og erklærede, at han med to Mursvende, hvis Erklæring af 9. August han vedlagde, kunde bevise, at Tegningen hele Tiden havde været paa Byggepladsen, og med Tømmermestersvenden som Vidne kunde han sige, at den derefter var blevet leveret til Krieger. Han bad Kommissionen indkalde Vidner og derpaa lade det af ham udførte Arbejde besigtige og vurdere.

Kommissionen indkaldte derefter Overlandbygmester Krieger som Vidne, men da han var syg, bad han 20. September — samme Dag som Mødet skulde afholdes — sin Svoger, Stadsbygmester NIELS BANNER MATHIESEN fremføre visse Punkter. Det var rigtigt, at Betalingen for Arbejdet var blevet forhøjet ved den skriftlige Kontrakt, og det var ogsaa rigtigt, at Tegningen under Arbejdet havde været paa Byggepladsen, hvor Krieger havde set den, men Murmesteren havde stedse beholdt den for at skjule de Fejl, han havde begaaet. For det tredje havde Krieger i 8 à 10 Uger været nødt til at holde 3, 4 og 5 Mursvende til at udbedre de Fejl, Simon Sørensen havde lavet, og for det fjerde var Murmesteren uden videre holdt op med Arbejdet. Endelig klagede Krieger over, at Sørensen havde opført en krum Skorsten, undladt at opføre Skillerum, ladet to Skorstene staa ufærdige og ikke afglattet og pudset Væggene.

Kommissionen forlangte derpaa Simon Sørensens Erklæring, og 27. September svarede han, at man hellere skulde have vist ham de begaaede Fejl, saa at han kunde have rettet dem, end klage over ham. Hvad den krumme Skorsten angik, saa havde han været tvungen til at dreje den af Hensyn til den Maade, hvorpaa Rørene var anbragt. Til de øvrige Punkter svarede han kun, at han var villig til at lade sig afkorte i Betalingen for det, han havde udført uden Bestilling; han havde ikke faaet Ordre til at gøre Bygningen færdig og havde heller ikke kunnet gøre det, fordi der ikke var Sten nok. Spørgsmaalet om Tegningen berørte Murmesteren slet ikke i sit Svar, og da den ikke oftere kom paa Tale under Sagen, er det umuligt at afgøre, hvor den var blevet af. Den blev imidlertid skaffet til Veje under Kommissionens Behandling af Sagen og ligger nu sammen med de øvrige Akter³⁰.

5. Oktober udmeldte Kommissionen Stadskonduktør SØREN BALLE og Murmestrene OLE LARSEN, LARS ERICHSEN, GOTFRIED SCHUSTER og INGVAR D BROEGAARD til at syne Arbejdet og vurdere det, men 31. Oktober meddelte Synsmændene, at Parterne i Overlandbygmester Kriegers Nærværelse var blevet forligte og enige, saavel om det resterende Arbejde som om Betalingen³⁰.

ARITHMETICA
COMPENDIOSISSIMA,

Eller:

Regelkort og næt Waade
at regne paa /

Som efter dend Italienske Practiqve med ud-
kaarne Exempler alle Species Arithmeticae saaledes
illustrerer, som aldrig hid til Dags nogen
Regne-Bog i disse Riger /

Indrettet efter Dannemarkes Begt og Maal /
Componeret og til Trycken befodret
aff

SÖFREN MATTHISÖN.

Med Kongl. Mayst Allernaadigste Bevilling
ingen uden hand self udi 20 Aar at eftertrycke /
eller nogensteds fra tryckt udi nogen Format eller
fremmet Sprog vertered,
indføre.

Prentet i Kiøbenhavn hos Conradt Hartwig Neuhoff /
Anno 1680. Paa Authoris Beføstning /
Og findes tilføls hos
Christian Geertson Boghandler paa Slodtz Pladzen /
Eller hos Autorem self bag Deperhuuset.

Titelblad til 1. Udgave af Soren Mathiesens Regnebog

Endnu 17. Oktober 1730 klagede Søren Mathiesen dog—vistnok efter at Skorstensfejerne havde besigtiget Skorstenene — over, at Simon Sørensen havde »falskelig« opmuret Skorstenene paa Huset i Skindergade. Til at foretage Syn herover blev Branddirektør DANIEL PREISLER, Stadsbygmester NIELS BANNER MATHIESEN og to Brandmestre af Murerlauget udmeldt af Kommissionen, men da de kom, havde Simon Sørensen i Mellemtiden godvilligt udbedret Skaden³⁰.

Efter Søren Mathiesens Død ejedes disse Huse, sammen med det nedennævnte i Springgade, af hans Svigersøn JOHAN CORNELIUS KRIEGER, hvorefter dennes Enke beholdt det største (Købmagergade, nu Husnr. 49 og Skindergade 2), medens det Hus, der nu er Skindergade Nr. 4 blev købt af SEVERIN KRIEGER og Kannikestræde 1 af Bagerlauget³¹.

Foruden denne store Ejendom erhvervede Søren Mathiesen ved Auktion 10. Juni 1712 for 666 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$ to Vaaninger i Springgade (Pilestræde, Rosenborg Kvarter, da Matr. nr. 14, nu Husnr. 57)³², som han 1724 nedrev for at bygge et nyt Hus paa Grunden. Han søgte samme Aar Frihed for Indkvartering i ti Aar; Magistraten indstillede, at der blev dispenseret fra Forordningen³³ og 11. Juni 1725 fik han derefter tilstaaet ni Aars Frihed³⁴.

Ogsaa denne Ejendom nedbrændte i 1728, men Søren Mathiesen havde ikke destomindre Raad til samtidig at lade denne genopføre. Den nye Ejendom havde kun 4 store grundmurede Fag til Gaden, men havde et Sidehus paa 10 Fag Grundmur. Efter hans Død vurderedes Ejendommen til 4000 Rdlr.³⁵

Da Bygningskommissionen lod Huset syne, blev der anket over, at Søren Mathiesen havde anbragt Trærender paa Huset, hvad der stred imod Plakaten af 23. Marts 1729. Søren Mathiesen mødte for Kommissionen og erklærede, at Renderne ikke var af vanlig Beskaffenhed, idet de var omgivet af Murværk og belagt med Bly, samt at det hele havde været færdigt, da Plakaten blev udstedt. Kommissionen resolverede derpaa 21. Juli 1729, at Renderne maatte passere, dersom Søren Mathiesen vilde lade dem dække med Kobber i Stedet for med Bly³⁶.

Ogsaa i dette Hus var det galt med Skorstenene, og 13. September 1730 klagede Søren Mathiesen over, at de var bygget for snævert. Resultatet af Klagen kendes ikke, men det er derved oplyst, at Huset var bygget af Murmester TOSCANELLI, der havde faaet 300 Rdlr. for »den ganske Bygning«³⁷.

Til Klokkerembedet ved Trinitatis Kirke hørte en Bolig i Landemærket (nu Husnr. 9), som var blevet nyopført 1687, og hvortil Mathias Sørensen havde bidraget med 100 Rdlr., til Husets indre Indretning havde baade Fader og Søn bidraget, og 1692 maatte Klokkeren tilskyde mere end 50 Rdlr. for at faa det ferske Pumpevand indlagt i Gaarden³⁸.

1712 fik han Tilladelse til at opføre en Tilbygning til Klokkerhuset, hvortil Kirken bevilgede et Tilskud af 300 Rdlr., medens han anslog sine egne Udgifter herudover til mere end 200 Rdlr.³⁹

I dette Hus boede Søren Mathiesen lige til Branden 1728 og det andetsteds gengivne Inventarium over Klokkerhusets Indretning giver et lille Indblik i, hvorledes hans Hjem her saa ud.

Skulde man have Klokkeren i Tale, saa var der ved Indgangsdøren en Klokke »at ringe paa med«, som Mathias Sørensen havde bekostet, og blev man lukket ind, kom man først ind i Stuen til Gaden, hvis Vægge var betrukket med Tirlumtej. Stuen blev opvarmet af en Bilæggerovn med en Kobberplade ovenpaa og staaende paa to Messingpiller. Inventaret var bekostet af Søren Mathiesen selv og hans Fader, paa nær et Skab, som var indmuret i et Hjørne af Stuen, velsagtens bestemt for Kirkens Bøger m. v. Derfra kom man ind i Køkkenet, af hvis Inventar Kirken intet ejede, og videre ind i en Stue til Gaarden, hvis »Beklædning om

Veggene« — velsagtens Træpaneler — var bekostet af Kirken, medens den lille Kakkelovn og en stor Sten i Gulvet var bekostet af Mathias Sørensen³⁸.

Ovenpaa var Salen, hvis Vægge Søren Mathiesen selv havde ladet betække med Tirlumtej; hans var ogsaa Kakkelovnen, »som staa imellem begge Stuer med tilhørende Messing Zirater«, og det samme gjaldt det store Glas Vindue ved Døren, de hollandske Sten og »den Bekledning om Veggene og Vinduesluggerne«. Ovenpaa fandtes ogsaa et Køkken, som med sine Skabe, Borde, Reoler, Skillerum, Spisekammer og Vinduesskodder var indrettet paa Klokkerens egen Bekostning. Derimod havde Kirken betalt Indretningen af tre Kamre, paa nær to Vindovne, som Søren Mathiesen selv havde bekostet opsat; i det Hele taget fandtes der ingen Kakkelovne i Huset, som tilhørte Kirken, thi den Kakkelovn, der havde staaet i det gamle Klokkerhus var blevet fjernet af Arvingerne efter Mathias Sørensens Forgænger, ANDERS PEDERSEN Klokker, og erstattet med en af Mathias Sørensens egne³⁸.

Paa Loftet havde Søren Mathiesen selv ladet indrette et Dueslag³⁸, og efter 1705 fik han indrettet et Høsehus i Gaarden³⁹.

SØREN MATHIESEN faar ikke det bedste Lovord af sine Biografer, navnlig fremhæves hans Hang til »at mele sin egen Kage«⁴⁰, og sikkert er det, at den gamle Regnemester ogsaa har vidst at regne sin egen Fordel ud. Som det nærmere er omtalt under hans Svigersøn, ULRIK KAAS, vilde Søren Mathiesen i 1724 paa Skiftet efter Major EBERLIN, der havde været gift med hans Datter METTE, have Sandviggaard ansat til 1.100 Rdlr., skønt den var vurderet til 1.800, men da Vurderingsmændene spurgte, om han da vilde sælge Gaarden til Vurderingssummen, »vidste han intet at svare«⁴¹. Allerede tidligere havde han taget sig af denne Datters Pengesager, idet han 11. August 1721 klagede over, at hun var blevet sat for højt i Skat. Hun skulde kun ansættes til 73 Rdlr. 2 $\frac{1}{2}$ 8 β , fordi hun havde skiftet med sine Børn af første Ægteskab med PETER DORN, men var blevet staaende ved den gamle Ligning paa 180 Rdlr. Magistraten indrømmede, at der var sket en Fejl, men lagde Skylden herfor paa Søren Mathiesen selv, idet han nemlig havde undladt at meddele Ligningsmændene, at Skiftet var foretaget⁴².

Magistraten skrev i den Anledning: . . . »Søfren Mathiesen, som gierne vil passere for een vittig Mand, siden hand iche i denne Casu hafde gjort det, hand tilkom, burde vel med meere Betænksomhed at have skrevet sin Memorial, og iche tilskrive u-skyldige den Forseelse og Mislighed, som han self har forvoldt og er Aarsag til . . .«⁴².

Søren Mathiesen var ligeledes Formynder for sin Datters to Sønner med Peter Dorn, af hvis Arvemidler 600 Rdlr. stod i PEDER PEDERSEN Lædertøers Hus ved Volden. Dette Hus brændte 1728, og Ejeren blev derved ruineret. Søren Mathiesen bad da om Tilladelse til at sælge Grunden til Naboen, der havde budt 100 Rdlr. for den, idet han var bange for, at Pladsen ved Auktion ikke vilde indbringe Halvdelen af dette Beløb. Efter Overformyndernes Erklæring blev dette ham tilladt⁴³, men i Juli 1732 klagede han over, at Overformynderne alligevel nægtede ham det, idet de selv ved et Sagsanlæg mod Peder Pedersen vilde prøve paa at faa mere ud af dette Tilgodehavende⁴⁴.

Søren Mathiesen var aabenbart blevet ked af dette Formynderskab, thi allerede 7. Februar 1729 bad han om, paa Grund af Alder, at blive fritaget for det. Hans Svigersøn, Admiral ULRIK KAAS tilbød at overtage Værgemaalet, men Overformynderne foretrak den mere kapitalstærke Klokker, der som født Værgemænd var nødt til at beholde det⁴⁵. Søren Mathiesen kom endnu en Gang i 1733 tilbage hertil⁴⁶.

At Søren Mathiesen i sin daglige Fremfærd heller ikke har været god at komme paa Kant med, fik hans Svoger, Urtekræmmer JACOB POULSEN, der var gift med ELLEN NIELSDATTER BANNER, at føle. 1720 meddelte Søren Mathiesen nemlig Rentekammeret, at Urte-

kræmmeren resterede med baade Krigsstyr og Kopskat. Magistraten, til hvilken Sagen blev oversendt, erklærede hertil blot, at det jo var »noksom bekiendt«, at Urtekræmmeren var en fattig Mand⁴⁷.

Den Beskyldning for Vandalisme, som Eftertiden har hæftet paa hans Navn, og som først

— med Støtte af Ludvig Wimmer — afvises af H. Ehrencron-Müller, er sikkert ganske uberettiget.

I 1807 blev der i »Dagen« opkastet Spørgsmaal om, hvor 9 af de 13 Runesten, der i tidligere Tider havde staaet ved Trinitatis Kirke, var blevet af; der var nu kun fire tilbage⁴⁸. Etatsraad Engelstoft oplyste da, at han i et Haandskrift af C. P. Rothe havde fundet omtalt, at Søren Mathiesen havde brugt disse som Grundsten til sin Gaard⁴⁸. Denne Oplysning er yderligere blevet bestyrket af Rasmus Rask, der i 1820 oplyste, at en Farbroder til en af hans Venner havde ejet det paa-gældende Hus i Landemærket, der var nedbrændt 1795, og at denne herfra erindrede at have set Sten med Indskrifter⁴⁹.

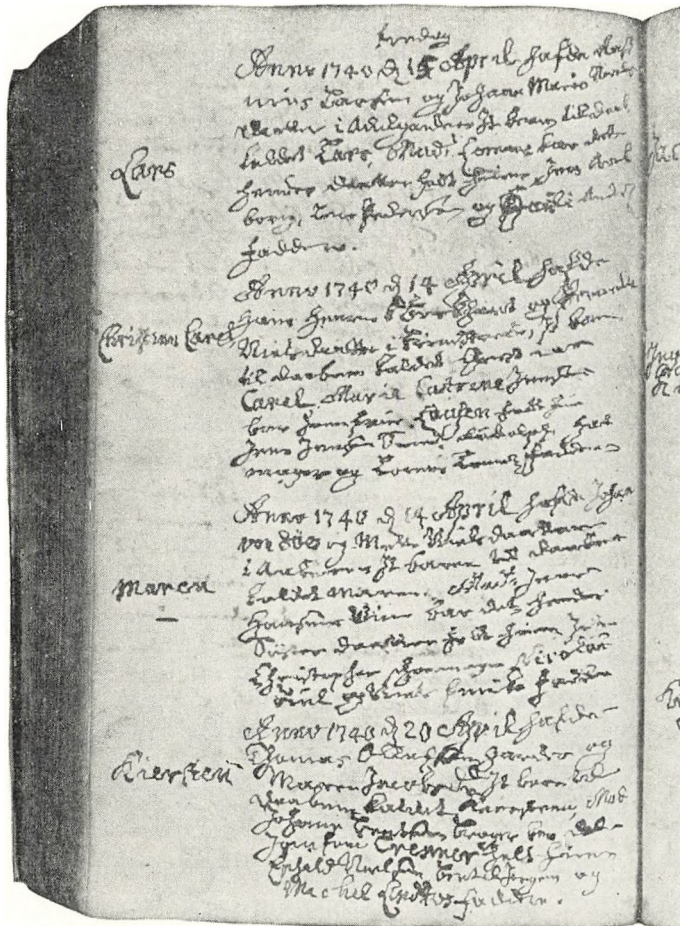
Sandsynligheden taler dog for, at Stenene er blevet ødelagt ved Kirkens Brand 1728⁵⁰, men er de end benyttet til Huset i Landemærket, kan Søren Mathiesen dog næppe have haft noget hermed at gøre, da Kirken selv har maattet sørge for Husets Genopførelse.

Om selve Klokkervirksomheden foreligger der intet andet oplyst, end at Søren

Mathiesen i 1711 fik en Irettesættelse, fordi Justitsraad ROSTGAARD havde klaget over, at Instrukserne vedrørende Gravenes Dybde ikke var blevet overholdt. Det var gaaet her ved Trinitatis Kirkegaard, som det gik paa de andre af Byens Kirkegaarde under den store Pestperiode, at Gravene vel blev gravet i den lovbefalede Dybde, men at man saa, baade for at spare Plads og Arbejde, nedsatte 3 til 4 Kister i en saadan Grav, hvor der normalt skulde være to⁵¹.

Søren Mathiesen passede omtrent lige til sin Død sit Embede — Trinitatis Kirkes Protokoller, med den rystede og sine Steder næsten ulæselige Gammelmandshaand bærer Vidne herom. Men hen paa Eftersommeren 1740 blev det ham klart, at det bar mod Afslutningen. 22. September d. A. betalte han forud 4 Rdlr., for sit Gravsteds Aabning⁵², og i December samme Aar »bukkede han endelig af i sit 88' Aar«. Han blev begravet 12. December i Gravstedet Nordre Gang Nr. 15, som han havde købt 1711, men som han kort før sin Død, 12. Oktober solgte til PAUL FRIDERICH PAULI⁵³.

Medens hans Fader i sin Tid havde foræret Kirken forskelligt Inventar, foretrak Søren Mathiesen, som den mere praktiske Mand, han var, at skænke noget, der kunde være til mere almen Nytte og samtidig bevare hans Navn langt ud i Fremtiden.

Trinitatis Kirkes Daabs- og Vielsesprotokol
Søren Mathiesens Skrift

11. December 1711 skænkede han sammen med sin Hustru et Legat paa 200 Rigsdaler til Frue Skole, af hvis Renter fire Disciple — fortrinsvis saadanne som sang i Trinitatis Kirke — skulde forsynes med Skjorter, Sko og Hoser⁵⁴. Indtil 1724 forrentede han selv Kapitalen, som han derpaa indbetalte⁵⁵. Legatet er nu indgaaet i Metropolitanskolens Stipendiefond.

25. Februar 1690 blev Søren Mathiesen viet i Huset af Magister MICHAEL (HENRICHSEN TISDORPH ved Nikolaj Kirke?) til

128/44

MAREN NIELSDATTER BANNER

der er født — formentlig omkring 1660 — i Ølstykke Præstegaard som ældste Datter af Sognepræst NIELS SØRENSEN BANNER og METTE CHRISTOPHERSDATTER ERICHSEN.

Navnet Maren fik hun efter sin Mormoder MAREN HANSDATTER BUCH.

Hun blev gift første Gang omkring Februar 1683⁵⁶ med SIGVARD JOENSEN, om hvem der ikke vides ret meget udover, at han tog Borgerskab som islandsk Købmand i København 4. Februar 1684⁵⁷. Ægteskabet varede imidlertid kun kort, hun nævnes allerede 6. April 1685 i Skiftet efter hendes Fader som Enke. Hendes Laugværge var da Sognepræsten i Snodstrup Hr. CHRISTIAN HEGELUND⁵⁸. Joensen, der boede i Regnegade, blev begravet paa St. Nikolaj Kirkes Urtegaard, hvor Søren Mathiesen 16. Januar 1696 fik Tilladelse til at indlægge en Ligsten paa sin »Formands« Grav⁵⁸.

I dette Ægteskab havde hun en Datter WALGERDA SIGVARSDATTER, der fødtes 1684. Ved Skiftet efter Sigvard Joensen 15. Januar 1690 tilfaldt der hende 422 Sldr. og Moderen, der altsaa har arvet den samme Sum, gav hende yderligere 100 Sldr. »til en Seng«²⁰. Søren Mathiesen blev udnævnt til Formynder for sin tilkommende Stifdatter og fik 10. November 1704 Afkald for hendes Arv af Raadmand ANDERS LAURIDSEN GRUBBE i Holbæk, til hvem hun blev viet 4. November.

I Ægteskabet med Søren Mathiesen fødte hun fire Børn. Datteren Mette var opkaldt efter sin Mormoder, Sønnen Niels efter Morfader og Mathias efter Farfader, den ældste Datter, Anne, er da muligvis opkaldt efter Søren Mathiesens Moder, hvis Navn ikke kendes.

Forholdet til Familien synes at have været godt. Søren Mathiesen mistede allerede som Barn sin Moder, og Faderen giftede sig igen omkring 1665 med MAREN KJELDSATTER⁵⁹, der 1690 sluttede Kontrakt med sin Stifsøn, om, at hun skulde blive boende i Klokkerboligen Resten af sit Liv, oppebære 60 Rdlr. om Aaret foruden 3 Favne Brænde, hvorimod Søren Mathiesen skulde arve hende, dog efter at have betalt hendes retmæssige Arvinger 50 Sldr.⁵⁹ Hun bar begge Døtrene til Daaben.

Fadderne var forøvrigt mest Familien. Saaledes i 1692 THRUNE NIELSDATTER BANNER, der var gift med Sognepræsten i Ølstykke BASTIAN CALLUNDBORG, og hendes Søster HELVIG. Mandsfadderne var foruden den gamle Klokker, Assessor CASPAR BARTHOLIN og Isenkræmmer CHRISTEN POULSEN.

1694 var der dog flere udenfor staaende; saaledes CASPAR BARTHOLINS Hustru, Kancelliraad SEVERIN RASMUSSEN (128/87), Borgmester SIGVART FRIES (DVERIG) og Professor HANS STEENBUCK, et Udvalg af den herskende Skik med at bede fornemme Folk til Faddere. 1696 forekommer Assessor HANS LETH, HANS NIELSEN BANNER og den ovennævnte Urtekræmmer JACOB POULSEN, samt Slotsforvalter paa Rosenborg HANS KOCKS Hustru DORRETE og hendes Datter, og endelig 1697 islandsk Købmand MADS CHRISTENSEN, HEINRICH VON ESSEN og BERENT BERENTSEN LANGEMACK.

Forbindelsen med Maren Nielsdatters Familie var saaledes den fremherskende, og Søren Mathiesen forekommer derfor oftere ved gejstlige Skifter i Ølstykke Herred, hvor han varetog

sine Svigerinders Tarv, ligesom han i 1692 overtog Formynderskabet for PEDER NIELSEN BANNER i Stedet for Guldsmid CHRISTOPHER FRIEDERICHSEN FABRICIUS⁶⁰.

Søren Mathiesen har efter alt at dømme været en velsitueret Mand. Hvor meget han har efterladt sig kan ikke oplyses, da hans Skifte ikke er bevaret, men som det ses af det foregaaende, vurderedes alene hans faste Ejendomme til 9300 Rdlr.

Han havde som omtalt Bolig i Klokkerhuset i Landemærket indtil Branden 1728, hvorefter han flyttede ind i sit Hus paa Købmagergade. Dette havde indtil da, ligesom Ejendommen i Springgade, stedse været lejet ud⁶¹.

MAREN NIELSDATTER BANNER døde 1719 og blev 22. November begravet i Gravstedet i Trinitatis Kirkes nordre Gang.

I Ægteskabet var der følgende fire Børn:

1. ANNE SØRENSDATTER MATHIESEN, * København 1692, døbt Trinitatis Kirke 4. Januar, † København 13. April 1760, begr. i Garnisons K.

~ København Trinitatis Kirke 8. Marts 1713⁶² med Justitsraad, Generallandbygmester, Gartner ved Rosenborg Have JOHAN CORNELIUS KRIEGER, * 1683, † København 21. September 1755, begr. Garnisons K.

Separeret 1739.

Deres Datter JOHANNE MARGRETHE KRIEGER (1723—73) var gift med Admiral LORENTZ HENRIK FISKE (1720—97), der blev adlet 5. Maj 1797. Mandslinien af den adlede Slægt Fiske uddøde 1859.

J. C. Kriegers yngste Søn, Viceadmiral JOHAN CORNELIUS KRIEGER (1725—97), blev 14. Februar 1797 optaget i Adelstanden og er Stamfader til de endnu blomstrende Linier af Slægten Krieger. Politikeren ANDREAS FREDERIK KRIEGER (1817—93) var Viceadmiralens Sønesøn.

2. METTE SØRENSDATTER MATHIESEN, * København 1694, døbt Trinitatis Kirke 30. Oktober, † København 11. April 1770, begr. Holmens Kirke 19. April.

~ 1° København, i Huset (Trinitatis Sogn), 10. April 1714 med Stadskaptajn, Garvermester PETER DORN, † København 1719, begr. Trinitatis Kirke 8. Maj. (Han ~ 1° med MAREN ESKILSDATTER, † 1713).

~ 2° København, i Huset (Trinitatis Sogn) 4. December 1720 med Major GEORG EMANUEL EBERLIN VON FERIDEN til Sandviggaard, † paa Sandviggaard 13. Marts 1724, begr. København Trinitatis Kirke 29. Marts. (Han ~ 1° med ELSE MARIE VIND, 1683—1720).

~ 3° 1726 med Admiral, Stiftamtmand i Bergen ULRIK KAAS, * paa Hastrup 4. Oktober 1677, † paa Sandviggaard 23. December 1746, bisat i Herløv Kirkes Kor 17. Januar 1747.

se 64/21 og 64/22

3. NIELS BANNER MATHIESEN, * København 30. Marts 1696, døbt Trinitatis Kirke 2. April, † København 4. Februar 1771, begr. 12. Februar.

Stadsbygmester, Assessor i Hofretten.

~ 30. Maj 1731 med CHARLOTTA AMALIA HUHNS, * 1713, † 1781.

Deres Børn kaldte sig BANNER. Sønesønnen, Major, Kammerjunker NICOLAUS OLAUS BANNER blev adlet 26. Januar 1811, Familien uddøde allerede 1886 med dennes Søn, Kammerjunker Premierløjtnant CARL CHRISTIAN CONRAD BANNER.

4. MATHIAS SØRENSEN, * København 1697, døbt Trinitatis Kirke 3. Juni, † København 1698.

MAREN NIELSDATTER BANNER havde af første Ægteskab med isl. Købmand SIGVARD JOENSEN et Barn:

a. WALGERDA SIGVARSDATTER, * København 1684.

~ København Trinitatis Kirke 4. November 1704 med Raadmand i Holbæk ANDERS LAURIDSEN GRUBBE.

INVENTARIUM

ofver Klocker Huset ved Trinitatis Kirke med hvis min sal. Fader og jeg siden d/ 17. Novembr. 1687 den af ny blev opbygget, har bekostet derpaa.

Efter weledle Hr. Justitz Raad Caspar Bartholins Qvittering og Bevis forærede min sal. Fader til Hielp til Bygningen 100 Rdlr.

Anno 1692 d/ 12. Septembr., da det fersche Pompevand udj Klocker Huuset blev indlagt, betalte Justitz Raad Bartholin for Vandets Kiøb 40 Rdlr., men Røndernes Bekostning og Grafningen i Jorden 8 Allen dyb og Vandmesterens Løn, det kostet ieg self og kostet ofver 50 Rdlr.

Værelserne i Klocker Huuset er af følgende Beschaffenhed. Ved Indgangen er een Klocke at ringe paa med, som min sal: Fader self har bekostet.

Stuen til Gaden er omtrecket med Tirlumtej, som min sal: Fader self har bekostet, udj samme Stue er een Bieleggerofven med een Kobber Plade ofven paa, staaende paa to Messing Piller, som er mig self tilhørig og alt sammen af mig bekostet.

Udj Hiørnet af Stuen er indmuret et Schab, som Kirken self har bekostet.

Udj Kiøckenet er intet som Kirken eller Klocker Huuset er tilhørig, men altsammen af min sal: Fader bekostet.

Udj den liden Stue til Gaarden staaer een liden Kackelofven, som min sal: Fader har self bekostet og een stor Steen udj Gulfvet, den Bekledning om Veggene er Kirkens.

Salen ofvenpaa er beklæd med Tirlomtej, som ieg self har bekostet, den Kackelofven, som staaer imellem begge Stuer med tilhørig Messing Zirater, er min egen, saa og det store Glas Vindu ved Døren. De hollandsche Steen og den Bekledning om Veggene og Vinduesluggerne er af mig self bekostet.

Udj Kiøckenet ofvenpaa er aldeelis intet Kirken tilhørig, men altsammen af mig self bekostet, baade Schabe, Borde, Reoler, Skielerum af Bredder og Spißkammerets Afdeeling og Deckel for Vinduerne.

De 3 Kamersers Afdeeling ofven paa er af Kirken bekostet, men de 2de Vindofne er min egne, og er ved Klockerhuuset ingen Kackelofne, Kirken eller Residentzen er tilhørig, thi den Kachelofn, som stoed udj den gamle Klocker Huus tog min sal: Faders Formands Anders Klockers Arfvinger bort, i hvis Sted min sal: Fader satte een igien af sine egne.

Paa Loftet er et afdeelt Duehuus, som ieg self har bekostet og Tavel og Krog til Vinden.

I Kielderens under Huuset er intet, som er Huuset tilhørig.

I Hvellingen under Tornet er et Afdeeling med Stakitter, som ieg self har bekostet.

Til Dørrene ofver alt er ingen andre Nøgler een[d] een gammel Hofvetnøgel, tre eller 4 Laase un[d]tagen.

Hvad Instrumenter ved Tornet angaar, som min sal: Fader har haft Tilsyn med, har jeg intet haft med at gjøre siden d/ 20. Septembr. 1690 Justitz Raad RØMER tog den self i Antwort og annammedt Nøgelen fra mig.

At ofvenschrefne saaledes er

vidner ieg med
egen Haand
Søfren
Matthisen

Kiøbenhavn
d/ 5. Novembr.
1705.

Trinitatis Kirkes Kopibog over Breve etc. (Stadsarkivet).

SØREN MATHIESENS KONTRAKT MED MURMESTER SIMON SØRENSEN

Udi Herrens Nafn er efterschrefne Bygnings Contract oprettet imellem os underschrefne, jeg Søren Matthisen, Kirkeverge og Klocker til Trinitatis Kirke paa den eene og jeg Simon Sørensen, Ampts Murmester paa den anden Side, nemlig at ieg Simon Sørensen paatager mig Søren Matthisens Grund og Bygning paa Kiøbmagergaden fra Hjørnet af Canice Stræde og til Hjørnet af Skindergaden og saa fremdeles i Skindergade op til Slagter Gaarden, 2 Etage høy med den liden Bygning i Hucken tillige med Stalden i Gaarden til sex Heste og 2 Etager med sin Qvist alt af Grundmuur efter forhen gjorde Afrißning uden og inden i Gaarden proper og net med sin Fortou, og eller[s] hvad til Bygningen af Muur-Arbeid behøved oprigtig at forferdige, som det een reedelig og troe Murmester egner og andstaaer, for hvilken Muur Arbeid, jeg Søren Matthisen betaler udj alt fire Hundrede Rixdaler i courant udj 4 Terminer, nemlig det første Hundrede ved Contractens Slutning d/ 14. May 1729 og det andet Hundrede Rixdaler den 23. Junij 1729, den tredie Hundrede Rixdaler betalles, naar Bygningen er under Tag uden og inden i Gaarden, og Resten, det fierde Hundrede Rdr., naar Bygningen uden og inden saa vit Muur Arbeid vedkommer er forferdiget u-paaklagelig i alle Maader, til Bekreftelße under voris egne hender

Kiøbenhavn d/ 14. May 1729

Søffren
Matthisen

Simon Sørensen
Muur Mester

Af velædle Søren Matiasen er mig betalt her paa 100 Rdr. schrifver Et Hundrede Rixdaller hvorfor ieg quiterer.

Khaufn d/ 14[21 overstreget] May 1729

Simon Sørensen
Muurmester

Anno 1729 d/ 23. Junij bekom ieg d/ 2den Termin som og var hundrede Rixdaller, siger 100 Rdr.

Simon Sørensen
Muurmester

Anno 1729 d/ 20. Augusti bekom ieg af Søren Matthisen den tredie Termins Penge it Hundrede Rdr. siger 100 Rdr.

Simon Sørensen
Muurmester

Anno 1729 d/ 6. October bekom ieg 50 Rdr. siger it half Hundrede Rdr.

Simon Sørensen

Original i Bygningskommissionen af 1729: Indkomne Breve, Pk. 3. (Stadsarkivet).

SØREN MATHIESENS BREV TIL BYGNINGSKOMMISSIONEN

Høyædle og velbaarne Herrer,
j den kongl. Bygnings Commission.

Den goede Mand Simon Sørensen har i sin Memorial til Deris Velbyrdigheder og Klage ofver mig meldet om en Tegning eller Ridtz paa den Bygning paa min Gaard paa Kiøbmagergaden og Skindergaden, hvor udj han melder, at en Stald schuldet været indrettet paa det Sted i Skindergaden, som nu den Leie Vaaning er opbygget, hvilket er mig aldeeles u-bekient, men det veed ieg, at Mester Simon Sørensen var betinget med Ober Land Bygmester Krieger om en Bygning paa Kiøbmagergaden og Skindergaden, ialt for 350 Rdlr., og det muntlig, men som hand for mig beklaget, at hand icke var holden dermed, gjorde ieg anden Aftale derom og tilsagde ham 400 Rdr. og gjorde den 14 May 1729 en Contract med ham, at Byg-

ningen schulde være paa Kiøbmagergaden fra Hiørnet af Canice Strede og til Hiørnet af Skindergaden og saa fremdeles i Skinder gaden op til Slagtergaarden, tho Etager høy, med den liden Bygning i Hukken tillige med Stalden i Gaarden til sex Heste og 2 Etager med sin Qvist, det er Contractens klare Ord, og for den Bygning schulde hand nyde 400 Rdr. udj 4 Terminer, som hand og har bekommet saa nær som jt half Hundrede Rixdaler, som hand og bekommer, naar Bygningen er klar. Angaaende den Forandring, der er giort paa de 2de Skorsteene, og hvis videre endnu schal giøres, som er uden for Contracten af 14. May 1730 [sic.] har ieg icke vegret mig udj at betalle, men naar ieg faar det at vide, hvad hand forlanger der for, schicker ieg mig der udj, saa vit billigt er; j werende Tid, Bygningen har stoed i Arbeid, har ieg betalt, hvis Arbeid, der forrefalt, som de sagde, at være uden for Contracten, nemlig d/ 5. Nov: 1729 sex Rdr. 4 ß; d/ 28. Nov. atter 11 Rdr. 3 ½ 7 ß og den 12. May 1730 2 ½. Angaaende den langsom Ophold, som Simon Sørensen klager ofver, at de Schildermuure ofver Remisen icke var blefven opmuret har ieg ingen Schyld udj, fordj det er scheid af Mangel for Mursteen at faa for Penge. Jeg har for mere end tho Maaneder giort Andsøgning om Assignation paa Flensborger Mursteen hos Grefven af Reventklau paa otte Tusinde Steen, men endnu icke været saa løckelig at bekomme dem, altsaa kand deris Velb. see, at Simon Sørensen ingen Aarsag har til denne sin Klage, men naar hand behager at sende Folck paa Arbeidet igien og forfærdige, hvis ennu mangler, schal hand blifve betalt alt det som blifver giort uden for Contracten. Jeg forblifver i det øfrige de goede Herrers ydmyge Tiener

Kiøbenhavn d/ 24. July 1730

Søffren
Matthisen.

Original i Bygningskommissionen af 1729, Indkomne Breve, Pk. 3. (Stadsarkivet).

BRYLLUPS- POKAL

Fremsat

Dend Erlig og Højagtbar unge Mand

SØREN MATHI-SØN

Vel-Erfarne Arithmeticus, og designeret Klocker til Trinitatis Kircke

Brudgommen /

samt

Dend Hæderlig / Dydzirede / og Gud-Højtelskende Matrone

MAREN NIELS-DAATTER BANER

Bruden

Til Ære paa den Dag de ragte hverandre Hænder og Hierter til et uopløselig Egteskabs Baand

Den 25. Februarii Anno 1690

Af Brudgommens Tienstskyldigste

P. H.

Imprimatur

Casp. Battholin.

Hvad
 Seer Jeg?
 Her knyttis
 To Hierter tilsãmen
 Hvad
 Hør jeg?
 Her ønskis
 Ald Glæde og Gãnen:
 Hr. BRUDGOM til Lycke
 Med Dydigheds Smycke!
 Som eder tilsendis fra Himmелens HÈrre
 Alt efter Jer Ønske og Hiertis Begiere /
 Det ønskis af alle: Og skuld' Jeg det glemme?
 Nej; Jeg efter Skyldighed vil og i stemme

 O Himmell-Høye GUD! Jeg dig af Hiertet beder /
 Du dette BRUDE-PAR / som nu i Dag indtræder
 I deris Egte-Stand / vild' self raadføre saa /
 at de med Glæde kand din' Budords Veje gaa!
 Alt Got i dette Ljf hos dem du vild' addére!
 Og ald Ulyckis Stød fra dennem subtrahére!
 Multiplicere dem i deris Egte-Seng /
 Af Facit blifve kand en PIGE eller DRÈNG /
 Naar Liuset udsluckis /
 Og Døren tilluckis /
 Og Mørket tiltager /
 Som Dagen bortjager /
 Din Aand / og Engle
 Du dennem sende /
 I Sorrig og Nød /
 I Lif / og Død
 Fra Fare
 bevare
 Gif
 Rolighed her!
 Salighed der!
 Helbred
 Sundhed
 Rigdom / og Ære
 Ofverflødighed med dem dividére!
 Og naar de fra Jorden til Himlen skal vandre
 At de da med Ljfvæt maa Døden forandre!
 Velan da! Saa dricker aff denne Pocal
 Indtil I skal frydis i Himmelske Sal.

KILDER

1. Daaben er ikke indført i de bevarede københavnske Daabsprotokoller.
Herman Gram: Breve fra Hans Gram S. 202. Hans Gram skriver 14. Januar 1741 til Christian Rantzau, at han haaber ikke, at Degnen i Gammelby »er af samme Tømmer som vor for kort Tid siden afdøde SØFREN MATHIESEN, Klokker ved Runde Kirke, der efter at have overlevet to Expectantere, haabede endnu at myrde den tredje med sin Opiniatreté i at leve, men bukkede dog endeligen af i sit 88' Aar. Han var født 1653 i Julii.....
2. Trinitatis Kirkes Begravelsesprotokol 1740/56:
1740
Decembris
[Dødsaaarsag] Alder [Dato] 12. SØFREN MATTHISEN 87 Aar.
3. De gejstlige Skifteprotokoller for København er ikke bevarede.
4. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
5. Trinitatis Kirkes Daab og Vielsesprotokol 1660/92:
Anno 1690 d/ 25. Februarij blef SØREN MATTHISEN og MAREN NIELSDATTER BANER viet i Huuset af Mag. MICHAEL.
6. Hvornaar MAREN NIELSDATTER BANNER er født vides ikke. Hun opføres i Skiftet efter Faderen (Ølstykke Herreds gejstlige Skifteprotokol) 6/4 1685 først af de 7 levende Børn, men dette kan skyldes hendes Enkestand, idet Sønnerne derefter opføres, før de 3 da ugifte Døtre. Af NIELS SØRENSEN BANNERS 9 Børn kendes den omtrentlige Alder for de fire — formentlig yngste — Børn, af hvilke det ældste er fra 1668. Da Niels Sørensen Banner blev gift 29. April 1655, og der i Tidsrummet fra Vielsen til 1668 har været 5 Børn, kan Maren Nielsdatters Fødselsaar formentlig sættes til omkring 1660.
7. Trinitatis Kirkes Begravelsesprotokol 1679/1740:
1719, Novembr.
22. MAREN SØREN MATTHISENS nedsat i sin Begravelse. Nedsættelsen efter Skidødet frie.
8. De gejstlige Skifteprotokoller for København er ikke bevarede.
9. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
10. Søren Mathiesen førte i sit Signet en Blomst, der skyder frem af en Træstub.
11. Lengnick: Stamtavler: Søren Mathiesen og Banner. Dansk biografisk Leksikon 2. Udg. XV, 1939, S. 411f. Dansk biografisk Haandleksikon II S. 605. Worm: Lexicon II S. 28, III S. 509. Nyerup og Kraft: Almindeligt Litteraturlæxikon S. 379. H. Ehrencron-Müller: Forfatterleksikon V. 341. Personalhistorisk Tidsskrift 7. V. 11. Om den store Ejendom paa Købmagergade, se P. B. Grandjean: »Himmerige« 1922.
12. jfr. H. Ehrencron-Müller anf. St.
13. Københavns Diplomatarium VII S. 60.
14. Trinitatis Kirkes Kopibog over Breve etc. indrettet af Søren Mathiesen (Stads A.).
- 15) R. Nyerup: Hist. Stat. Skildring af Tilstanden i Danmark—Norge III, 2, S. 260.
16. samme S. 261.
17. Københavns Diplomatarium VIII, 407.
18. MAREN KJELSDATTER arvede 406 ½ Rdlr. efter MATHIAS SØRENSEN, og en lignende Sum har Sønnen altsaa faaet, dersom han har været eneste Barn, hvorom der dog ikke foreligger Oplysning.
19. Ølstykke Herreds gejstlige Skifteprotokol 1679/1765 6/4 1685.
20. Overformynderiets Hovedbog 1682/90, S. 198.
21. Københavns Bytings Skødeprotokol 1699/1701, Fol. 233, Skødet blev læst 17/1 1701. Købesummen er ikke nævnt.
22. Personalhist. Tidsskr. 7, V. 13.
23. Københavns Bytings Skødeprotokol 1704/05 Fol. 202b.
24. Københavns Magistrats Raadstueprotokol 1707/08 Fol. 39.
25. Københavns Diplomatarium VIII, 83.
26. Højesterets Voteringsprotokol 1709 A Fol. 35f.
27. Københavns Panteekstraktprotokol 1695/- 19/10 1705.
28. Arthur G. Hassø: Københavns Brandvæsens Historie S. 116.
29. Vurderingsforretning: Klædebo Kvarter Nr. 26, 27 og 28 (Stads A.).
30. Bygningskommissionen af 1729 Nr. 3. Indkomne Breve (Stads A.).
31. Den generale Opmaalingsbog. (Stads A.).
32. Københavns Bytings Skødeprotokol 1710/13 Fol. 789.
33. Københavns Magistrats Resolutionsprotokol 1722/24 S. 507 og sammes Kopibog 1725/27 S. 61.
34. Københavns Diplomatarium VIII, 642.
35. Vurderingsforretning: Rosenborg Kvarter Nr. 13 (Stads A.).
36. Bygningskommissionen af 1729, Relationsprotokol.
37. samme: Indkomne Breve.
38. Trinitatis Kirkes Kopibog over Breve etc. Nr. 25 jfr. S. 244.
39. samme Nr. 45.
40. Tegnagel-Jørgensen i Pers.hist. Tidsskr. 7. V. 14.
41. jfr. 1. Del, 2. Bind, S. 608.
42. Københavns Magistrats Kopibog 1720/22 S. 264.
43. Københavns Magistrats Resolutionsprotokol 1731/33 S. 259.
44. samme S. 445.
45. samme 1727/29 S. 605.
46. samme 1731/33 S. 845.
47. Københavns Magistrats Kopibog 1720/22 S. 11.
48. »Dagen« 1807 Nr. 27.

49. Antiquariske Annaler 1812ff III S. 85f.
 50. Ludvig Wimmer: Om Undersøgelsen og Tolkningsen af vore Runemindesmærker. Indbydelsesskrift til Universitetets Aarsskrift 1895.
 51. Museum 1895, I S. 316.
 52. Trinitatis Kirkes Begravelsesprotokol 1679/1740:
 22. September 1740
 Noch føres Kirken til Indtægt for SØREN MATHIESENS Græf, naar hand ved Døden afgaar 4 Rdr.
 53. Bog over Begravede i Trinitatis Kirke (Stads A.).
 54. Hofmans Foundationer IX, S. 110.
 55. Københavns Magistrats Kopibog 1722/24 S. 262.
 56. De fik Vielsestilladelse 12/2 1683. Sjællandske Registre 1683/84 Fol. 33 b.
 57. Københavns Magistrats Raadstueprotokol 1683/85, 4/2 1684.
 58. Nikolaj Kirkes Skødeprotokol 1693/1726 S. 24 (Stads A.).
 59. Indlæg til Sjællandske Registre 10/7 1697 Nr. 109.
 60. Ølstykke Herreds gejstlige Skifteprotokol 1679/1765 passim.
 61. Diverse Indkvarteringsmandtal (Stads A.).
 62. Danmarks Adels Aarvog XXIV, 1907 S. 233 har fejlagtigt Vielseaaret til 1712.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 233. Seglet findes i Indlæg til Sjællandske Registre 10. Juli 1697, Nr. 109. (R.A.).
 Side 235. Tegningen findes i Bygningskommissionen af 1729. Pakke 3. Indkomne Sager (Stadsarkivet).
 Side 243. Underskriften er taget fra Indlæg til Sjællandske Registre 10. Juli 1697, Nr. 109. Ansøgning af 26. April 1697 (R.A.).

CHRISTIAN CHARISIUS
OG
DOROTHEA CATHARINE ROSENLUND

CHRISTIAN CHARISIUS

til Stamhuset Constantinsborg

er født 1688 som ældste Søn af Justitsraad, daværende Amtmand i Frederiksstad AMBROSIUS CHARISIUS til Palstrup og CHRISTIANE ELISABETH LAURITSDATTER MUNK, der tilhørte Slægten med Vinranken i Vaabenet.

Forældrene døde endnu, medens Børnene var smaa, Moderen allerede 1699 og Faderen Aaret efter. Fasteren ANNA CHARISIUS, der var gift med MORTEN SKINKEL tog sig derfor af de to Døtre, som hun 1704 testamenterede sine Efterladenskaber¹², medens den anden Faster Enkebaronesse SOPHIE ELISABETH MARSELIS tog sig af Christian Charisius og sørgede for, at han 16. Juni 1703 blev immatrikuleret paa det kongelige Ridderakademi i København, hvor han opholdt sig til 19. December 1705¹³.

Ridderakademiet, der laa paa Nytorv, hvor nu det gamle Raad- og Domhus ligger, blev oprettet 1691 af Kong Christian V med det Formaal at uddanne unge Mennesker til Stats-tjenesten. Paa Akademiet kunde alle optages, men de store Bekostninger ved Immatrikulering og Ophold begrænsede Tilgangen, saaledes at kun Adelen og de allerrigeste Borgersønner kom i Betragtning. Indskrivningsgebyret var 50 Rdlr. for en ikke fyrstelig Person, og det aarlige Gebyr var for en Greve eller Friherre med 2 Tjenere 450 Rdlr. og for alle andre med en Tjener 350 Rdlr. Havde den unge Mand, som i dette Tilfælde¹⁴, sin Hovmester med, kostede dette yderligere 110 Rdlr. aarlig eller 150 Rdlr., dersom Hovmesteren skulde have sit eget Værelse¹⁵.

For denne Betaling fik Akademisten et Kammer med Sengested, Stole, Brænde og Lys, samt fuld Forplejning, foruden »en god og grundig Undervisning i berømmelige Konster og Videnskaber«. Som det vil ses, var Undervisningen lagt an paa at gøre de unge Menneskers Uddannelse saa grundig som mulig, idet der undervistes i Theologi, Retsvidenskab, Matematik, Veltalenhed, Historie, Politik, Genealogi og Geografi, endvidere i Krigsvidenskab og Navigation og af Sprog i Fransk og Italiensk. Der afholdtes hyppigt Disputationer og gaves tillige Undervisning i Ridning, Fægtning, Gymnastik, Dans og Boldspil¹⁵.

Hustugten var, som naturligt, ret streng, og Akademiets Port lukkedes tidligt om Aftenen, undtagen naar der var Opera, Komædie eller Bal ved Hof-fet, da Akademiets Elever havde fri Adgang til Hoffesterne¹⁵.

18 Aar gammel forlod Christian Charisius i Slutningen af Aaret 1705 Akademiet, og Aaret efter drog han paa en Udenlandsrejse for at fuldende Uddannelsen. 13. August 1706 fik han Rejsepas til Frankrig¹⁶. Ved Hjemkomsten herfra har han rimeligvis taget Ophold paa Con-

Charisius Signat. Danus 155
Anno Etatis Decimo sexta die 16 Junij 1703
Discersit die 19 Decbr. 1705.

Ridderakademiets Inskriptionsprotokol

stantinsborg¹⁷, der ejedes af hans Faster, Sophie Elisabeth Charisius, for at blive fortrolig med Stamhusets Administration.

Efter Sophie Elisabeth Charisius Død 1706 tilfaldt Stamhuset hendes anden Mand Baron

PETER RODSTEEN, og da hun ikke havde efterladt sig Børn, skulde det ved hans Død overgaa til Christian Charisius og hans Mandslinie.

Ved Baron Rodsteens Død 1714 tiltraadte Christian Charisius følgelig Besiddelsen, der da var paa 27 Td. 3 Skp. 1 Alb. fri Hovedgaardstakst med 1 Td. 2 Skp. 2 Fdk. 1 ½ Alb. Skovskyld og tilliggende Bøndergods paa omtrent 660 Td., foruden 177 Td. Tiendehartkorn¹⁸.

Om hans Virksomhed her foreligger intet oplyst udover, at han 1719 søgte Tilladelse til at sælge et i Aarhus beliggende Magasinhus, kaldet Bispegaarden. Han havde ingen Indtægt heraf, da det undertiden stod ledigt 4 à 6 Aar ad Gangen. Han fik den ønskede Tilladelse imod at han, »saasnart Gud giver Fred« købte Jordegods for Pengene¹⁹.

Som det fremgaar af Skatteregnskaberne havde Charisius et Stutteri paa Godset, bestaaende af en Hingst med 6 Hopper, til hvis Pasning han holdt tre Karle²⁰. Gaarden blev iøvrigt til at begynde med drevet med det mindst mulige Folkehold; der var en Ridefoged, en Gartner, en Ladefoged og en Røgter. Desuden holdtes en Skytte, en Lakaj, tre Piger og en Amme. Senere findes ogsaa en Fisker, Gaarden laa jo i umiddelbar Nærhed af den fiskerige Brabrand Sø, og 1720 er der kommet baade Kusk og Forrider til, foruden en Præceptor til Børnene²¹.

Omkring 1711 giftede Christian Charisius sig med

128/46

DOROTHEA CATHARINE ROSENLUND

der er født paa Aakjær 1689. Hun var Datter af Fuldmægtig paa Aakjær MADS NIELSEN ROSENLUND til Dybvad og ANNE JENS DATTER LASSEN til Gudumlund. Efter Mads Rosenlunds Død 1696 giftede Anne Lassen sig igen med PEDER THØGERSEN LASSEN til Rødslet, der 1731 blev adlet med Navnet DE LASSON.

Ægteparret havde som omtalt Bolig paa Constantinsborg, der paa denne Tid var en Bindingsværksbygning med Lindetræer foran og et Springvand midt i Gaarden²².

Haven var afdelt i tre Terrasser med Hække og herfra førte Trapper ned til »en kunstig Have med Lystqvarterer«. I Haven var der et grundmuret Lysthus i to Etager med Kuppel²².

Ægtefællerne døde begge i meget ung Alder, CHRISTIAN CHARISIUS formentlig 24. Juli 1724, kun omkring 36 Aar gammel, han blev bisat Tirsdag 8. August i Ormslev Kirke, og DOROTHEA CATHARINE ROSENLUND i samme Alder faa Maaneder efter, 9. April 1725 om Eftermiddagen ved 2—3 Tiden. Hun havde 14. Oktober 1724 faaet Tilladelse til at hensidde i uskiftet Bo med sine umyndige Børn²³.

Deres personlige økonomiske Tilstand var ikke saa god. Dorothea Cathrine Rosenlunds Stedfader, PEDER THØGERSEN DE LASSON overtog, som det andetsteds er omtalt nærmere, Bestyrelsen af Stamhuset til Fordel for alle fire Børn, og han oplyser i sin Ansøgning om Tilladelse hertil, at Boets Gæld ikke kunde dækkes af dets Midler og Løsøre²⁴.

I Ægteskabet var der følgende syv Børn:

1. SOPHIE ELISABETH CHARISIUS, * 29. September 1711, † Assens 29. November 1737, begr. Vedtofte Kirke.
 ~ 7. Marts 1736 paa Ørslevkloster med Oberst JØRGEN HEIDENREICH VON CRAMOHN (F.: Kornet REINHOLD GEBHARD VON CRAMOHN til Lischow og Ilow og ELISABETH VON KAPHENGST,) † Frederiksort 24. September 1761. (Han ~ 2° 1744 med HIERONYMINE HENRIETTE DE LA MARE, 1722—90).
 Hans Børn, af hvilke kun en Søn fortsatte Slægten, var alle af andet Ægteskab.
2. CONSTANTIN AUGUST CHARISIUS til Stamhuset Constantinsborg og Østergaard, * paa Constantinsborg 24. November 1712, hjemmedøbt, fremstillet i Ormslev Kirke 2. Januar 1713, † paa Constantinsborg 3. December 1776, bisat i Ormslev Kirke 23. December, indsat i Kapellet i Aarhus Domkirke.
 Konferensraad.
 ~ paa Vilhelmsborg 9. Februar 1734 med KIRSTINE Baronesse GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 21. Marts 1709, † paa Constantinsborg 17. April 1770, bisat i Ormslev Kirke 9. Maj.
 se 64/23 og 64/24.
3. ANNA CATHRINE CHARISIUS, * paa Constantinsborg 1715, døbt Ormslev Kirke 5. Februar, † 12. August 1743, begr. Horsens 19. August.
 ~ 8. Marts 1737 paa Ørslevkloster med Generalmajor, hvid Ridder HANS FREDERIK WINDTZ, * 12. Juli 1702, † 1. August 1765. (Han ~ 1° 1732 med ISABELLA CHRISTIANE STOCKFLETH; 3° 1746 med VALENTINE DOROTHEA VON BLÜCHER; 4° 24. Februar 1764 med CHRISTIANE SOPHIE ERNST).
 I Ægteskabet var der kun en Søn, CHRISTIAN FREDERIK WINDTZ.
4. ELISABETH CHARISIUS, † som Barn.
5. AMBROSIUS CHARISIUS, * paa Constantinsborg 1717, døbt Ormslev 27. August, † som Barn.
6. CHRISTIANE SOPHIE CHARISIUS, * paa Constantinsborg 1718, døbt Ormslev Kirke 29. Juli, begr. sst. 30. April 1719.
7. AMBROSIUS CHARISIUS til Stamhuset Constantinsborg, * 1721, † 13. Juli 1787 som Slægtens sidste Mand.
 Løjtnant ved Fodgarden.
 ~ 6. Juni 1743 i Horsens med ANNE RODENBORG (F.: Købmand, Borgmester i Horsens HANS JOCHIM R. og BIRGITTE LAURIDSDATTER RABEN), * 1716 i Horsens, hjemmedøbt 26. Sept., † 1780, bisat i Ormslev K. 27. November.
 Af deres Børn var Datteren ANNA MARIA DOROTHEA CHARISIUS gift med Etatsraad JENS JØRGEN RIGSGREVE FÆDDER til Refsnæs og Dragsgaard. Hun overtog efter Faderens Død Stamhuset Constantinsborg.

INDSKRIFTEN PAA CHRISTIAN CHARISIUS' KISTEPLADE

Anno 1725 d/ 12. Janv. blev velbr. CHRISTIAN CARISII Liig, efter at over hannem, førend hand til Ormslev Kirke blev henført, var paa Constantinsborg holdet en zirlig latinsk Oration af ærværdige Hr. TERKIL NISSEN Sogne Præst for Ormslev og Kolt Meenigheder, nedsat udj sal. CONSTANTINI VON MARSELLIS hands Begravelse om Aftenen Kl. 8.

Paa hvis Liigkiiste staar dette efterfølgende:

Af
 Familie, Genereusité, Conduite
 Har denne salige Herre, som her ligger
 Højædle og Velbaarne
 CHRISTIAN CARISIUS
 som i sit Alders 36 Aar, Ao. 1724
 den 24 Augustij døde
 paa sit Stamme-Huus Constantinsborg
 Hos alle saa udødelig og priiselig Minde
 at vi ikke setter her uden hans egen
 Grav-Skrift
 Paa Jorden sieuntes jeg et Paradiis at have
 Og Glæden gaar for os saa ofte her aflave
 Men nu besidder jeg en Glæde uden Sorg
 Min Siæles Stamme-Huus og ret Constantinsborg.

Thott'ske Samling. 1448, 4to. Aarhus Domkirkes Beskrivelse ved Peder Pedersen Schive.

UDDRAG AF SKATTEREGNSKABERNE FOR ORMSLEV SOGN 1718.

Wormslef Sogn
 Constantinsborg

Velbaarne Hr. Carisius er ei i Rang, svarer for sig	24 Rdr.
hans Frue	16 -
3de Børn	24 -
Jomfru Benndsen	8 -
1 Præceptor	3 -
1 Ridefoeget	4 -
1 Gartner	1 -
1 Ladefoeged	1 -
1 Karle Kock	1 -
1 Skiøtte	1 -
1 Laqveje	1 -
1 Kudsk	1 -
1 Forrider	1 -
1 Røgter	1 -
7 Piger	7 -
1 Carosse	20 -
	115 Rdr.
3de Personer afgaar af bem ^e for Stuteriet	3 -
	112 Rdr.

Havreballegaards og Stjernholms Amters Ekstraskatteregnskaber 1714—20, H. Bilag til 1718.

KILDER

- 1.
2. Ormslev Kirkebog 1683—1757:
1724, Tiirsdagen d/ 8. August blev høy-ædle og velbaarne, nu sl. Herre CHRISTIAN CHARISIUS til Constantinsborg nedsat i Ormslef Kirke, gl. 36 Aar.
Kistepladens Angivelse af Dødsdagen til 24. August maa være en Fejl for Juli, idet 8. August 1724 var en Tirsdag, hvad der viser at Kirkebogens Datoangivelse er rigtig.
3. Enken sad i uskiftet Bo i Henhold til Bevilling af 14. Oktober 1724.
4. Om Gravmælet, se S. 256.
6. Falling Kirkebog begynder først 1694.
7. Ormslev Kirkebog 1683—1757:
1725 Tiirsdagen d. 1. Maj blev høyædle og velbaarne, nu sl. Herre CHRISTIAN CHARISIJ Frue til Constantinsborg indsat i Ormslef Kirke.
8. Skiftet findes i Havreballegaard Amts Skiftebreve. Forretningen blev paabegyndt 9. April 1725. De foreliggende Akter indeholder intet om Boets Tilstand.
9. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
10. Slægten Charisius førte i rødt Felt en af en kronet, Sølv-Slange omslynget Guld-Pille med en Guld-Lilie foroven. Samme Mærke førtes paa den kronede Hjelm.
Som Stamhusbesidder har Christian Charisius formentlig ført Baron Constantin Marselis' Vaaben, se 1. Del, 2. Bind, S. 630.
11. Danmarks Adels Aarbog, VII, 1890, S. 160.
Om Constantinsborg, se Trap: Danmark, 4. Udg. VII, S. 222, Danske Atlas, IV., S. 115f.
12. Indlæg til Fyenske Registre 1704, 13/12, Nr. 29.
13. Thott'ske Samling 1066, Folio. S. 76.
14. Rtk. Diverse Dokumenter Kbhvn. vedr. Ridderakademiets Regnskab 1703—05, Fol. 1 b.
15. jfr. G. L. Wad i Personalhistorisk Tidsskrift 2, I, S. 53f.
16. Patente 1706, Fol. 160 b.
17. Han kan følges paa Constantinsborg fra 1710. Aarhus m. fl. Amters Ekstraskatteregnskaber findes ikke i Perioden 1705—10.
18. Trap anf. St.
19. Jydske Registre 1719, 11/7, Nr. 87.
20. Aarhus m. fl. Amters Ekstraskatteregnskaber 1712.
21. samme 1713 og 1714—20.
22. Danske Atlas anf. St.
23. Jydske Registre 1724, 14/10, Nr. 149.
24. jfr. 1. Del, 2. Bind, S. 623.

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 253. Inskriptionen fra Ridderakademiets Matrikul. Rentekammeret. Diverse Dokumenter København vedkommende.

Side 254. Underskriften af Dato 3. Maj 1718 er fra Indlæg til Jydske Registre 11. Juli 1719, Indlæg Nr. 87.

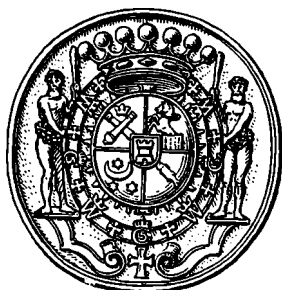
CHRISTIAN BARON GYLDENKRONE
OG
AMALIE MARGRETHE MOTH

Tilhører Lehnbaron Jørgen Gyldenkrone

CHRISTIAN BARON GYLDENKRONE

til Baroniet Vilhelmsborg, Herre til Bustrup, Moesgaard, Østergaard, *
Højgaard, Kølholt og Lerbæk

er født i København 1676 som ældste Søn af VILHELM MARSELIS BARON GYLDENKRONE til Baroniet Vilhelmsborg, Moesgaard, Østergaard og Urup, og REGITZE SOPHIE VIND. Da Navnet Christian ikke tidligere er forekommet i Slægten Marselis, er det rimeligt at antage, at han er opkaldt efter Kong Christian V, der tre Aar i Forvejen havde ophøjet hans Fader i Friherrestanden.

Baron VILHELM GYLDENKRONE døde allerede 1683, og REGITZE SOPHIE VIND giftede sig derefter 12. Februar 1686 med Gehejmeraad, Generaladmiral JENS BARON JUEL til Baroniet Juellinge. Denne bekendte og fremragende Mand, hvis gode Indflydelse paa Baron CHRISTIAN GYLDENKRONE er hævet over enhver Tvivl, tog sig med megen Iver og Interesse af sine Stedbørns Opdragelse og økonomiske Forhold.

Baron VILHELM GYLDENKRONE havde ved sin Død efterladt sin store Part af Familien MARSELIS' Rigdomme, og blandt andet et Tilgodehavende hos Kongen, for hvilket JENS JUEL fik udlagt Bøndergods og Tiender i Jylland. 16. Juni 1686 fik han saaledes Skøde paa Gods til Vederlag for 24.065 Rdlr. 3 $\frac{1}{2}$ β ¹². Samme Aar fik han Bevilling til at hans Myndlinge mod at tilbagebetale Indfæstningen selv maatte oppebære nogle Tiender, som de havde købt af Etatsraad POUL KLINGENBERG til Bustrup, idet Købesummen var saa høj, at de ikke, naar Tienderne var bortfæstede, kunde faa Renter af deres Penge¹³. 1689 fik han paa deres Vegne eftergivet den højere Skat, som 1680 var forlangt af noget Selvejergods under Baroniet¹⁴, og 1692 søgte han og fik delvis Skattefrihed i to Aar af Pederstrup Hovgaard i Tulstrup Sogn, som var nedbrændt¹⁵.

19. Februar 1692 blev CHRISTIAN GYLDENKRONE immatrikuleret sammen med sin Broder HOLGER GYLDENKRONE paa det kongelige Ridderakademi¹⁶, hvor ogsaa hans tre andre Brødre, GABRIEL, VILHELM FREDERIK og JØRGEN GYLDENKRONE senere blev indskrevet.

Efter at have opholdt sig her godt et Aars Tid drog han 1694 ud paa den store Udenlandsrejse, hvortil han fik Pas 1. September¹⁷. Rejsen gik først over Hamburg til Holland, hvor han i Utrecht mødtes med den senere Etatsraad MATHIAS POULSON. De havde gaaet sammen paa Ridderakademiet, og havde her sluttet et Venskab, som Rejsen nu yderligere skulde styrke. GYLDENKRONE tilbød nemlig Poulson at rejse sammen med sig som Hovmester og vilde saaledes betale Rejsen for ham, et Tilbud Poulson med Taknemmelighed tog imod. Efter et længere Ophold i Holland — Familiens Hjemland — drog de over Paris til Montpellier, hvortil de ankom 6. August 1695, og hvor GYLDENKRONE havde tænkt sig at forblive

i længere Tid. Opholdet blev imidlertid tvungent, idet han straks efter Ankomsten »faldt . . . i en heftig og rasende Siugdum, [saa] at der fast ei var Haab til Livet«. MATHIAS POULSON opsøgte de bedste »Doctores«, der var at finde, og veg ikke fra Sygelejet, »hvorudofver Hr. Baronen elskede hannem til hands Dødsdag.«¹

Han kom dog over Sygdommen og besaa derefter Provence, hvorfra de over Montpellier satte Kursen mod Paris, her opholdt de sig i mere end tre Fjerdingsaar og begav sig derpaa over Basel og Lausanne til Genève, hvortil de ankom 4. Oktober 1696. Efter et kortere Ophold her, drog de gennem Italien og kom 10. November til Rom, hvor de ved en Audiens hos den da omtrent 82aarige Pave Innocens XII fik hans Velsignelse. Efter en kortere Udflugt til Neapel og Vesuv, drog de 16. Januar 1697 fra Rom for at overvære Karnevalet i Venedig, og 21. Marts drog de videre over Tyrol og Insbruck til Wien, som de naaede 6. April 1697¹⁸.

Den Interesse, Jens Juel havde vist sine Stedbørn, var ikke blevet mindre efter deres Moders Død (1692), det ses bedst af, at han nøje overvaagede Gyldenkrones Rejse, gav ham Introduktionsskrivelser og dirigerede hans Færd, saaledes at han fik set og lært det mest mulige.

Saaledes skrev Juel til Gyldenkrone om straks at forlade Wien og begive sig til Warschau, hvor det saa vigtige polske Kongevalg just stod for Døren. Ved Juels Introduktionsskrivelse fik Gyldenkrone og Poulson Tilladelse til at følge med Biskoppen af Passaus Ambassade fra Kejserhoffet, og med denne ankom de da 18. Maj 1697 til Warschau, hvor som bekendt August den Stærke af Sachsen 27. Juni blev valgt til Polens Konge, efter at have afsvoret sin lutherske Tro¹⁸.

Fra Warschau lagde de Vejen over Danzig til Berlin, hvortil de derefter ankom 21. Juli, og atter her laa Besked fra Juel om at ændre Ruten. De skulde ufortøvet begive sig til Holland for »at see, huad ved den Ryswische Fred passerede«. Freden i Rijswijk 1697 var som bekendt Afslutningen paa den pfalziske Arvefølgekrig mellem Frankrig og de forenede Magter, Storbritanien, Nederlandene og Spanien¹⁸.

De forblev i Haag til 27. Oktober 1697, rejste saa til Hamborg, hvor de kom 9. November, og 6 Dage senere naaede de Vilhelmsborg. Opholdet blev her imidlertid kun paa en Uge, alle-rede 25. November rejste de sammen til København¹⁸.

Undervejs erfarede Gyldenkrone i Roskilde, at Juel skulde paa en Sendefærd til Stockholm i Anledning af Carl XII's Kroning. Poulson, der fik Ansættelse som Sekretær, rejste i Forvejen, medens Gyldenkrone rejste sammen med Baron Juel, i hvis Følge ogsaa, som andetsteds om-talt, den senere Admiral ULRIK KAAS (64/21) var.

1 Mils Vej fra Stockholm lejede Baron Juel et Lystslot, Søgaard, og her boede de i det Aar, Opholdet varede¹⁸.

15. Februar 1699 forlod de atter Sverige, efter at de ogsaa ved Afskedsaudiensen »hafde dend Lyche at giøre . . . Reverence for Kongen og kysse hans Haand«, og 6. Marts var de til-bage i København¹⁸.

Straks efter Hjemkomsten giftede Gyldenkrone sig med AMALIE MARGRETHE MOTH, og der fulgte nu en lang Række Aar, hvor han var bosat paa Vilhelmsborg og optaget af sine store Godsers Administration. 1712 ses der at have været Forpagter paa Vilhelmsborg¹⁹, men ellers drev han i disse Aar selv sine Gaarde med et ret stort Folkehold, saaledes var der foruden 11 Tjenestefolk paa Moesgaard og Østergaard, 30 paa Vilhelmsborg, nemlig Ridefoged, Ladefoged, to Ladekarle, tre Røgttere og en Gaardskarl, desuden Gartner og Skytte, Kusk og Staldkarl, foruden tre Staldkarle til Stutterierne, tre Lakajer, ni Piger, en Amme og to Hov-mestre²⁰.

Baroniet Vilhelmsborg var paa godt 81 Tdr. fri Hovedgaardstakst med godt 1 Td. Skovskyld, 100 Td. privilegeret Bøndergods og over 550 Td. Hartkorn Bøndergods, foruden 155 Td. Tiendehartkorn, og hertil var yderligere som Allodialgodser knyttet Moesgaard, Østergaard og Bustrup med tilsammen over 2000 Tdr. Hartkorn. Den samlede Indtægt af Godserne ansloges i Christian Gyldenkrones Tid at have svinget mellem 6.000 og 7.000 Rdlr. aarlig²¹.

Medens Bustrups Hovedgaards Takst var 46 Td. Htk. og Østergaards 24 Td., foruden 22 Td. Tiender og 204 Td. Bøndergods, var Moesgaards Takst kun 18½ Td. foruden 1 Td. af Skoven og 281 Td. ufrit Htk. Christian Gyldenkrone søgte derfor 1702 om Tilladelse til at afbryde Landsbyen Stor-Fulden og lægge Jorderne ind under Moesgaards Takst²², hvorved denne kom op paa ca. 42 Td. Htk. Han fik yderligere af Kongen overladt dennes Relutionsret til 464 Td. Tiender og Bøndergods²³.

I Allodialgodserne havde Brødrene JØRGEN og VILHELM FREDERIK Arveparter, men 1701 udkøbte Christian Gyldenkrone disse, hvorefter han 1703 solgte Bustrup til OLUF WORM VON LASSON.

1706 købte Gyldenkrone af Etatsraad PEDER LASSON Højgaard i Grejs Sogn med 21 Td. frit, 38 Td. Tiende- og 205 Td. ufrit Hartkorn; 1718 købte han Kølholt i Skibet Sogn for 525 Rdlr. af SØREN JOENSENS Enke SOPHIE AMALIE BOJSEN. Denne Gaard var paa 11 Td. Htk., og endelig fik han med sin Hustru Lerbæk i Hover Sogn paa 55 Td. frit, 19 Td. Tiende- og 204 Td. ufrit Hartkorn. Disse tre Gaarde solgte han alle 1730 til Kongen²⁴.

26. Juli 1699 fæstede han Maarslet Sogns Kongetiende, og 18. November 1704 fik han Tilladelse til at lægge denne ind under Vilhelmsborg mod at svare den aarlige Afgift, 15 Td. Rug, 25 Td. Byg og 29 Td. Havre til 5. Lektiehører i Aarhus i Penge efter Kapitalstaksten med 40 Rdlr. inden Jul og Resten 14 Dage efter Takstens Ansættelse²⁵.

Det var imidlertid ikke Meningen, at Baron Gyldenkrone skulde tilbringe Resten af sine Dage som Godsejer, og han har vel ogsaa selv følt Trang til at gøre sin Uddannelse og sine Evner frugtbare i den praktiske Statstjeneste.

30. November 1717 modtog han paa Rosenborg Ridderkorset²⁶, samme Dag som han blev udnævnt til Konferensraad²⁷, han tog da Valgsproget »fideliter et sincere«²⁸. 1719 blev han udnævnt til Deputeret i Finanserne og allerede 22. September s. A. blev han første Deputeret. Han bortforpagtede derefter Vilhelmsborg til MATHIAS POULSON, der 1718 var blevet optaget i Adelsstanden, og som i en Aarrække havde fungeret som Landsdommer i Jylland²⁹. Gyldenkrone flyttede derpaa til København, hvor han først boede en Tid i Bredgade³⁰ og derefter tog Ophold i Svigerfaderens Gaard paa Slotsholmen (Strand Kvarter Nr. 109), som han 10. Juli 1719 købte af Boet³⁰. Ogsaa her førte han et stort Hus, idet hans Tjenerskab 1728 angives at være 8 Karle og 4 Piger³¹.

Ridderakademiets Matrikel

1727 søgte Generalfiskal TRUELS SMITH Gyldenkrone og andre til at erstatte de af Feltkasserer CHRISTEN SØRENSEN begaaede Misligheder, men da der under Sagen blev »visse Omstændigheder« bekendte, blev Gyldenkrone »af særdeeles medfødde kongl. Clemence« fritaget for alt Ansvar³².

11. September 1729 blev han udnævnt til Gehejmeraad og 24. Oktober 1730 fik han sin Afsked fra Finansstyrelsen. Allerede 2. Juli 1728 var han blevet Admiral PETER RABENS Efterfølger som Stiftamtmand over Island og Færøerne, en Stilling han beklædte indtil han 11. December 1730 udnævntes til Stiftamtmand over Viborg Stift og Amtmand over Halds Amt. Disse Embeder beholdt han i en Aarrække, indtil han 20. Februar 1744 fik Lov til at overdrage dem til sin Søn VILHELM BARON GYLDENKRONE³³.

I denne sidste Periode boede han snart paa Vilhelmsborg, snart i sin Gaard i St. Mogensgade i Viborg.

Fra hans Amtmandsperiode her er der opbevaret Beretningen om en munter Episode, der en Dag foregik i hans Hus. Han var just kommet fra Vilhelmsborg for at tage Ophold i sit Hus i St. Mogensgade, og indbød saa en Dag Biskop ANDREAS WØLDICKE og Provst TYCHONIUS til Middag. Forholdet mellem disse to var imidlertid ikke det bedste, og den sprænglærde Christen Lassen Tychonius, der havde følt sig krænket over Holbergs »Magister Stygotius«, var en saare ilter Herre. Der opstod da en Ordstrid ved Bordet imellem Bispen og Provsten, og denne sluttede med, at Tychonius for op »som en gal Mand, skældte og bandede«, smed sin Pibekrave paa Gulvet og gik sin Vej. Han gjorde straks Anstalter til at stævne Bispen for en gejstlig Ret, men paa Bispindens Anmodning tog Gyldenkrone sig af Sagen, inviterede dem begge til Middag igen Dagen efter og fik dem nogenlunde forligte³⁴.

Sine sidste Par Leveaar tilbragte Gyldenkrone i Ro paa Vilhelmsborg, hvor han døde 9. Marts 1746, han blev 26. Marts begravet i Maarslet.

Som ovenfor nævnt ægtede Baron CHRISTIAN GYLDENKRONE 8. Maj 1699 i København

128/48

AMALIE MARGRETHE MOTH

der er født — antagelig i København — omkring 1680, som yngste Datter af Leksikografen, Gehejmeraad, Oversekretær, hvid Ridder MATHIAS MOTH til Lerbæk og KIRSTINE AAGAARD.

Ved Mathias Moths Død 1719 fik Gyldenkrone en anselig Arv ialt 21.759 Rdlr. 4 $\frac{1}{2}$; han havde dog allerede i Forvejen faaet en Del udbetalt, idet der fandtes Obligationer fra ham til et Beløb af 12.000 Rdlr., som blev udlagt hans Svoger, Etatsraad POUL EGGERS³⁰. Det var formentlig disse 12.000 Rdlr., hvorom Gyldenkrone i sin Svigerfaders Navn søgte Tilladelse til, at de maatte blive staaende paa Rente hos ham (Gyldenkrone) for derved at sikres Moths Datter og hendes Børn. Dette blev bevilget saaledes, at Renterne stedse skulde betaales, men Kapitalen først være forfalden til den sidst levende af dem³⁵.

Gyldenkrones Forhold til Svigerfaderens Bo viser ham forøvrigt som en Mand, der nok vilde sikre sig selv og sine paa bedste Maade. Ved Registreringen af Boet gjorde Poul Eggers nemlig opmærksom paa, at der manglede forskellige Ting, som Gyldenkrone paastod at have faaet som Gave af Moth. Det var to Jernkister, der altid havde staaet i Moths Kabinet, og som Gyldenkrone Christi Himmelfartsdag havde ladet flytte ned til sin Lejlighed i Bredgade. Det viste sig senere, at den ene var tom, medens den anden indeholdt 2000 Rdlr. i rede Penge; endvidere manglede 12 Par sølvskafede Knive og Gafler, og endelig en Del af Friherreindens Juveler, der havde været pantsat til Moth for 2000 Rdlr. Juvelerne bestod af en Ring med en stor Rosensten, der alene havde kostet 1800 Rdlr., endvidere 2 Ørenringe, et Kors med Coulant, et Perlehalsbaand og to Armbaand af Perler³⁶.

Gyldenkrone svarede hertil, at Jernkisterne havde Moth givet ham den nævnte Dag, og dette havde Tjeneren, nu Kasserer ved Vestindisk Kompagni IRGENS været Vidne til, hvad denne ogsaa bekræftede, ligesom tre andre Tjenere paa Gyldenkrones Opfordring og med Moths Billigelse havde overværet dette³⁰.

Da Tjenerskabet blev adspurgt, om Moth havde været klar, da han gav Gyldenkrone disse Kister, svarede de, at han vel havde fantaseret baade før og efter, men dog efter deres Skøn i det givne Øjeblik været ved sin fulde Forstand³⁰.

Sølvbestikket havde Moth foræret ham, da han satte Bo i København, og om de pantsatte Juveler havde Moth udtrykkelig sagt, at dem maatte han forlods tage til sig³⁰.

»Herr Baron Gyldencron vandt derpaa for Gud, som og skulde have yttret sig i Længden for ald Verden, at hand aldrig havde taget imod disse Gaver af hands sl. Schwiegerfader, uden hand havde villet give sin Svoger Refusion derfor, hvorfor hand det icke havde holdt dølt, men strax for os aabenbaret«³⁰.

Gyldenkrone oplyste selv, at han yderligere havde faaet 1200 Rdlr. i rede Penge, foruden Moths Guld Ridderkæde og Ridderdragt med Tilbehør. Hans Datter Christine, der havde været i Bedstefaderens Hus, havde faaet en Guld og en Sølvmedaille, og Sønnen Mathias havde faaet Moths Bibliothek³⁰.

Endelig havde Moth foræret Gyldenkrone sit Lyststed i Søllerød, men da han ikke havde Brev herpaa, vilde han ikke fastholde noget Krav³⁰.

Gyldenkrone købte, foruden som omtalt Boets Gaard, en Chaise, forskellige Klædninger og Møbler. Af Guldsager indeholdt Boet kun to Par Manchetknapper, som de to Svogre delte imellem sig³⁰.

Ægteparret boede som nævnt de første Aar paa Vilhelmsborg, hvor deres otte Børn kom til Verden.

Herskabet har sandsynligvis være afholdt paa Egnen, dersom man tør slutte ud fra Forholdet til deres Sognepræst, Herr MADS HANSEN HAMMER (BERGENHAMMER), der var Præst i Maarslet fra 1690 til sin Død 1727³⁷.

Herr Mads lod nemlig trykke et 80 Strofer stort Digt, hvori han efter en omhyggelig Beskrivelse af alle sine Viderværdigheder, der forhindrer ham i at rime, bringer Herskabet en Tak for alt det gode, de har ladet ham blive til Del. Der har aldrig været sparet paa Offeret, og de har heller ikke været knebne paa Ekstragaver, saasnart der har været Anledning til det. Præsten maa ogsaa takke for den Gæstfrihed, han har nydt paa Gaarden. I Jagttiden har han faaet baade Dyr og Harer, Fisk har han ogsaa faaet sendt, ligesom Brænde og The, og Kattun og Glas til sin »nye Stue«. Hans Heste har faaet Lov til at græsse paa Gaardens Marker. Han opregner desuden en hel Del andre Ting, han har faaet, som en Snustobaksdaase og Tobak, lige ned til Huebaand til Datteren, og da hans »gamle Rynd« var ved at falde sammen, hjalp Herskabet med til at reparere Præstegaarden. Han vilde derfor have sat over Døren

Du, her gaar ind, i hvo Du est
viid, denne Bygnings Længe
er bygt af Maarslets femte Præst
for Wilhelmsborrigs Penge,

men desværre havde han ikke kunnet faa fat i en Billedskærer, der kunde skære det net i Egetræ, og derfor var det ikke blevet til noget³⁸.

Ogsaa for Skolevæsenet viste Gyldenkrone stor Interesse og Offervilje. Skolevæsenet i Danmark lod endnu efter Rytterskolernes Oprettelse meget tilbage at ønske. Kong Christian VI havde jo imidlertid arvet sin Faders Interesse for denne Sag, der yderligere laa den pietistiske Retnings Mænd stærkt paa Sinde. Ved en Opgørelse af Skolernes Antal i 1735 fandtes der i Aarhus Stift 37 kongelige og 83 andre Skoler, der manglede da endnu 126 Skoler³⁹. Det er formentlig dette, der har faaet Gyldenkrone til at tage Initiativet til Oprettelsen af Skoler paa sine Godser. Han havde jo som Stiftamtmand Lejlighed til at følge Sagerne paa nærmeste Hold.

29. Juni 1736 opsatte han da Fundatsen for en Skole i Trandberg Sogn⁴⁰, og 3. Oktober fulgte Oprettelsen af to Skoler i Malling Sogn, en i Tulstrup og Aistrup, en i Maarslet og en i Beder Sogn⁴¹.

Samtlige Fundatser blev kongeligt konfirmerede 25. Januar 1737, altsaa en rum Tid før Forordningen om Skoler paa Landet udgik 23. Januar 1739.

Familiens Omgangskreds var under Opholdet paa Vilhelmsborg rimeligvis indskrænket til Naboerne, hvoriblandt Familien Charisius paa Constantinsborg, som de jo ved Slægtsbaand var knyttet nærmere til.

I København var det naturligt Hofkredsen og den højeste Embedsstand. Saaledes skal det blot nævnes, at Gyldenkrone stod Fadder for René Magnon Montaigus Barn i 1720 sammen med ULRIK ADOLPH GREVE HOLSTEIN, POVL LØVENØRNS Hustru INGEBORG DOROTHEA VINDING og Fru CONRADINE ROSTGAARD, Etatsraad FREDERIK ROSTGAARDS Hustru⁴².

Endelig skal det omtales, at Gyldenkrone sammen med ANTON GREVE DANNEKJOLD-SAMSØE var Commissarius i Samfrændeskiftet efter ULRIK CHRISTIAN GYLDENLØVE⁴³.

Amalie Margrethe Moth overlevede sin Mand i ni Aar. Hun døde 1755, 72 Aar gammel.

I Ægteskabet var der følgende otte Børn:

1. VILHELM BARON GYLDENKRONE til Baroniet Vilhelmsborg, * paa Vilhelmsborg 27. August 1701, døbt Maarslet Kirke 14. September, † paa Hald 6. Juni 1747, bisat i Malling.

Konferensraad, hvid Ridder, Stiftsbefalingsmand i Viborg, Deputeret i det kombine-rede Admiralitets- og Kommissariatskollegium.

~ København, St. Petri Kirke, 17. Juli 1739 med FREDERIKKE LOUISE Comtesse KNUTH til Hald (F.: ADAM CHRISTOPHER GREVE KNUTH til Knuthenborg og HEDEVIG ULRICA LUXDORPH), * København 14. Januar 1720, døbt Trinitatis Kirke, † 21. Februar 1793. (Hun gift 2° 17. April 1750 Generaløjtnant JOHAN HENRIK GREVE VON DER SCHULENBURG til Liebesrose, * 24. Juni 1713, † 13. Maj 1791).

Ægteparret havde fire Døtre af hvilke SOPHIE MAGDALENE BARONESSE GYLDENKRONE (1740—99) var gift med Oberst GEORG CHRISTIAN CHRISTOPHER KRABBE, fra hvilket Ægteskab en Gren af Slægten Krabbe (Damsgaard) nedstammer.

2. MATHIAS BARON GYLDENKRONE til Baroniet Vilhelmsborg, Moesgaard, Rethwisch og Bredeneck, * paa Vilhelmsborg 2.(3.) Marts 1703, døbt der 5. Marts, † 13.(22.) Oktober 1753.

Konferensraad, hvid Ridder, Amtmand i Haderslev.

~ Plöen 31. August 1731 med FRIDERICA HEDEVIG ALBERTINA BARONESSE VON GOERTZ (F.: Overhofmarskal OTTO FREDERIK BARON VON GOERTZ og ANNA VON NEGEN-DANCK), * 11. September 1704, † Hamburg 23. December 1779. (Gift 1° 3. April 1723

med Gehejmerraad BERTRAM Rigsgreve RANTZAU til Salzau og Rethwisch, * 1678, † 5. Juli 1730).

Fra dette Ægtepar nedstammer hele den nulevende friherrelige Familie Gyldenkrone.

3. GABRIEL Baron GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 5. September 1704, døbt Maarslet 19. September, † paa Vilhelmsborg 30. September 1705, begr. Maarslet 1. Oktober.

4. REGITZE SOPHIE Baronesse GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 22. Maj 1706, døbt Maarslet 25. Maj, † 27. Oktober 1779, begr. Aalborg Vor Frue Kirke.

~ paa Københavns Slot 12. April 1730 med Gehejmerraad, Stiftamtmand HOLGER SKEEL til Stamhuset Birkelse, Mullerup og Mørup (F.: ANDERS SKEEL til Stamhuset Birkelse, Mullerup og Vindumovergaard, og SOPHIE AMALIE HOLGERSDATTER VIND), * Køge 2. April 1699, døbt der 6. April, † København 9. Marts 1764, begr. Aalborg Vor Frue Kirke.

Fra dette Ægtepar nedstammer den ældre og den yngre adelige Linie af Slægten Skeel, saaledes ogsaa den sidst afdøde Besidder af Stamhuset Hofjægermester ERIK SKEEL (1859—1918), hvis Enke Hofjægermesterinde FANNY SKEEL, født Baronesse GYLDENKRONE (1865—1942), der efter Afløsningen af Stamhuset, var Ejer af Birkelse, er Descendent af den ovennævnte Baron MATHIAS GYLDENKRONE til Baroniet Vilhelmsborg.

5. KIRSTEN Baronesse GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 21. Marts 1709, døbt Maarslet (? , Daaben ej indført), † paa Constantinsborg 17. April 1770, begr. Ormslev Kirke 9. Maj.

~ Maarslet 9. Februar 1734 med Konferensraad CONSTANTIN AUGUST CHARISIUS, * paa Constantinsborg 24. November 1712, hjemmedøbt, fremstillet i Ormslev Kirke 2. Januar 1713, † paa Constantinsborg 3. December 1776, begr. Ormslev Kirke 23. December, s. A. flyttet til Kapellet i Aarhus Domkirke.

se 64/23 og 64/24

6. JENS Baron GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 18. Juni 1712, døbt Maarslet Kirke 23. Juni, † København 4. Marts 1770.

Schoutbynacht, Medlem af Admiralitetet.

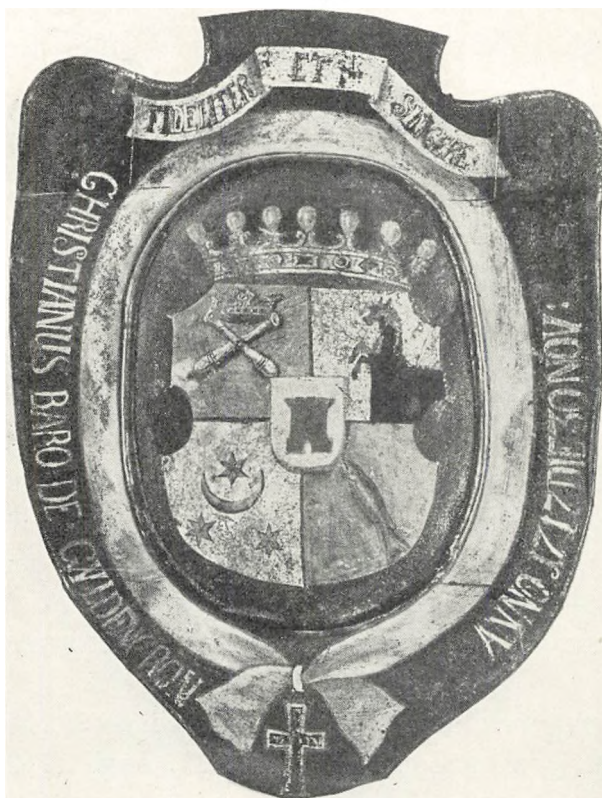
~ Garnisons Kirke, København, 11. Maj 1746 med SOPHIE REGINA HIORT (F.: Schoutbynacht PETER HIORT og ELSE CHRISTIANSDATTER MÜLLER), * København 1719, døbt 28. Oktober, † København 21. Marts 1798.

Ægteparret havde to Sønner, der begge døde uden Livsarvinger.

7. SOPHIE AMALIE Baronesse GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 18.(19.) December 1714, døbt Maarslet Kirke 3. Januar 1715, † København 1767, begr. Vor Frue Kirke 4. Juli.

~ paa Vilhelmsborg 20. Januar 1747 med Etatsraad POUL EGGERS, † København 1752, begr. 5. December.

8. ELSE MARGRETHE Baronesse GYLDENKRONE, * paa Vilhelmsborg 6. September 1715, hjemmedøbt, †

Frederiksborg

Baron Christian Gyldenkrone's Storkorsskjold

UDDRAG AF SKATTEMANDTALLENE

I.

MAARSLET SOGN 1713.

Mandtal

paa de Folck, som ieg hafver paa mine Gaarder

Wilhelmsborg

2de Hofmæster	à 4 Rdr.	8 Rdlr.	
1 Ridefoget		4 -	
1 Gartener		4 -	
3de Laqueier	à 1½ Rdr.	4 -	3½
1 Skiøtte		1 -	3½
1 Kusch		1 -	3½
1 Stald Kaarl		1 -	3½
1 Ladefoget		1 -	3½
2 Lade Karle	à 3½ er	1 -	
3de Stald Karle, som holdis til Stutteriet, efter Forordningen af datto 16. Junij 1686 er fri, de tuende paa Wilhelmsborg og den tredie paa Mossegaard.			
3de Røgter	à 3½ er	1 -	3½
1 Garskaarl			3½
9 Piger og en Amme		15 -	

Mossegaard		
1 Ladefogit	1 -	3 $\frac{1}{2}$
4re Lade Karle	2 -	
2de Røgter	1 -	
Østergaard		
1 Ladefogit	1 -	3 $\frac{1}{2}$
2 Ladekarle	1 -	
1 Røgter		3 $\frac{1}{2}$

Dette er saaledes rigtig, som oven er melt

testerer

Wilhelmsborg d/ 14. Fbr. 1713

C. Gyldencrone
mp

Havreballegaards- og Stjernholms Amters Ekstraskatteregnskaber. Præste og Proprietarii Mandtaller over Krigs-
styren af Tjenestefolk 20. Jan. 1713. Nr. 8.

Mandtallet er vistnok helt egenhændigt, dog er selve Ansættelsen med en anden Haand.

2.

MAARSLET SOGN 1718.

Vilhelmsborg		
Hr. Baron Gyldencrone	90	Rdlr.
Friherinden	50	-
3de Børn à 30 Rdlr. er	90	-
1 Præceptor	4	-
1 Ridefoged med Hustrue og 3 Børn	14	-
1 Bircke Skrifver	4	-
1 Gartner	2	-
2 Kudske	4	-
1 Skiotte	2	-
2 Laqvejer	4	-
5 Piger	10	-
1 Ladefoged	2	-
2 Røgttere	2	-
1 Carosse	20	-
Moesegaard		
1 Ladefoged	2	-
1 Røgter	1	-
Østergaard		
1 Ladefoged og 1 Røgter	3	-
Coldinghuus Ampt Leerbech		
1 Ridefoged med Hustrue og 3 Børn	14	Rdlr.
1 Ladefoged og 1 skiotte	4	-
1 Pige	2	-
2 Røgttere	2	-
Høygaard		
1 Ladefoged	2	-
2 Røgttere	2	-
		330 Rdlr.

Havreballegaard, Kalo og Stjernholms Amters Ekstraskattemandtal, Kop-, Heste- og Carosse Skat 1718.

3.

MAARSLET SOGN 1743.

Wilhelmsborg

Hans Excellence Hr. Geheime Raad Guldencrone

1 Ridefoget

1 Gartner

3 Laqvejer

1 Skiotte

1 Ladefoget

2 Kusker

2 Staldkarle, som opvarter Stutteriet, hvilket j følge den kongl. Forordning af dato 10. Junj 1686 siden at Wilhelmsborg og dessen Underliggende staar for 700 Td Hkorn vorder befriet.

6 Piger

Ladegaards Folck 3 Røgttere og 1 Faaredreng.

Havreballegaards Amts Ekstraskatteregnskaber 1743.

KILDER

1. I den af Mathias Poulson i Christian Gyldenkrones Navn skrevne Rejsedagbog (Original i Ny Kgl. Saml. 1319 Fol.) kalder Gyldenkrone København for sin Fødeby. Daaben er ikke fundet indført i de bevarede københavnske Kirkebøger.
2. Maarslet Kirkebog 1738—1813:
 - begravede
 - 1746, d. 26de Martii kastet Jord paa S.T. Geheyme Raad CHRISTIAN GYLDENCRONE, som døde d. 9de Martii og var 69 Aar 9 Maaneder gl.
3. Skifteprotokol for Havreballegaard og Stjernholm Amter 1743—53 mangler.
4. Gravmæle findes ikke bevaret.
5. Biskop Jens Bircherod anfører i sin Dagbog (Personalhistorisk Tidsskrift 9. III. 1930, S. 84):
 - 1699, 8. Maj Hafde Baron CHRISTIAN GYLDENKRON, Friherre af Wilhelmsburg, Bryllup i Kiøbenhafn med Hr. MATHIAS MOTHS, Kongl. Geheime-Raads etc. yngste Daatter, Jomf. AMALIA MARGRETHE MOTH. Vielsen er ikke fundet indført i de bevarede københavnske Vielsesprotokoller.
6. Daaben er ikke fundet i de faa bevarede københavnske Kirkebøger.
7. Maarslet Kirkebog 1738—1813:
 - 1755, dend 18de dito [= Februar]
 - kastet Jord paa Sl. Geheime Raad Inde GYLDENCRONE, gl. 70 Aar.
8. Skiftet findes ikke indført i Havreballegaards og Stjernholms Amters Skifteprotokoller.
9. Gravmæle findes ikke bevaret.
10. Baron Gyldenkrones Vaaben er beskrevet I Del, 2. Bind, S. 630.
 - Familien Moths Vaaben: Skjoldet firdelt med blaåt Hjerteskjold, hvori en femodet Guld-Stjerne under en nedadvendt Sølv-Maane. 1° og 4° tre røde Hjerter (2,1) i Sølv, 2° og 3° tre røde Bjælker i Guld.
11. Danmarks Adels Aarvog LII, 1935, II, S. 59.
 - Lengnicks Stamtavler: Moth.
 - Bricka: Dansk Biografisk Leksikon VI, 1892, S. 328.
 - J. Bloch: Stiftamtmand og Amtmand, S. 51, 100, 104 og 145.
 - Centraladministrationens Embedsetat 1660—1848, S. 155.
 - P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 92.
 - N. Møller: Register over Rangspersoner (RA).
 - Embedsudnævnelser under Rentekammeret 1730—46, S. 239 (RA).
 - Om Vilhelmsborg, Maarslet Sogn, Ning Herred, Aarhus Amt, se Trap: Danmark 4. Udg. VII, S. 231.
 - Danske Herregaarde ved 1920, III, S. 49 f. Danske Atlas IV, S. 119.
 - Om Bustrup, Ramsing Sogn, Rødding Hrd. Viborg Amt, Trap, 4. Udg. VI, S. 124.
 - Om Moesgaard, Maarslet Sogn, Ning Hrd. Aarhus Amt, Trap: 4. Udg. VII S. 231. Danske Herregaarde ved 1920, III, S. 476 f.
 - Om Østergaard, Tulstrup Sogn, Ning Hrd. Aarhus Amt, Trap: 4. Udg. VII, S. 238.
 - Om Højgaard, Greis Sogn, Nørvang Hrd. Vejle Amt: Trap, VII, S. 585.
 - Om Kølholt, Skibet Sogn, samme Hrd og Amt, sst. S. 622.
 - Om Lerbæk, Hover Sogn, samme Hrd. og Amt, sst. S. 647.
12. Registratur over Rentekammerets Kongelige Resolutioner 1660—1719: 1686, 16. Juni Nr. 5120 jfr. iøvrigt samme 1686, 3/6, Nr. 5058, 1686 12/6 Nr. 5074 og 1687, 25/6 Nr. 5952.
13. Jydske Registre 1685—88, Fol. 179, 1686 8/6 Nr. 72.
14. Registratur over Rtk. kgl. Resolutioner 1689, 4/5 Nr. 8387.
15. samme 1692, 9/8 Nr. 10706.
16. Personalhistorisk Tidsskr. 2. I. 1886, S. 57. Jfr. Ridderakademiets to Matrikler i Thott'ske Saml. Fol. 1066 S. 7 og i Rtk. Diverse Dokumenter, København vedk., hvor begge Steder Gyldenkrones Vaaben er malet.
17. Patente 1694, Fol. 350.
18. G. L. Wad: Af Christian Gyldenkrones Rejsedagbog. Personalhist. Tidsskr. 2. II. 1887, S. 101 og C. E. A. Schøller: Mathias Poulsons Levned, samme Tidsskr. 3. IV, 1895 S. 310 f.
19. Aarhus m. fl. Amters Ekstraskattemandtal, 1712, Præstemandtal fra Maarslet Sogn.
20. samme 1713 og 1714—20.
21. Danske Herregaarde ved 1920, III, S. 49 f.
22. Rtk. Partikulære Personer. Christian Gyldenkrones Ansøgning, dat. 31. Juli 1702.
23. Danske Herregaarde ved 1920, III, S. 476 f.
24. Trap, anf. Steder.
25. Jydske Registre 1703—06, 1704, 18/11 Nr. 132.
26. I Ordenskapitlet: Breve angaaende Riddere af Dannebrog i Frederik IV's Tid findes under Nr. 81(61) et Brev fra Gyldenkrone, dat. Aarhus 17. December 1717, hvori han takker for Ordenen, og Kvittering for Statutterne, dat. Ribe 30. Marts 1718.
27. Sjællandske Registre 1717—18, 1717, 30/11, Nr. 255.
28. P. Bjørn: Ridderne, 1776, S. 92.
29. Mathias Poulsons Levned, se ovenfor 18.
30. Hofretten: Konceptskifte efter Mathias Moth, 19. Maj 1719, navnlig Registreringsforretningen, passim.
31. Københavns Huse og Indvaanere efter Branden 1728, S. 173.
32. Sjællandske Registre 1725—27, 1727, 26/12 Nr. 415.
33. jfr. de ovenfor under 11. anførte Embedsetater.
34. Samlinger til Jydsk Historie og Topografi, IV, 1872—73, S. 334.

35. Sjællandske Registre 1719—21, 1719, 19/5 Nr. 148.
36. I Registreringsforretningen over Moths Bo (se ovenfor 30) findes en Afskrift af Friherreindens egen Fortegnelse over Juvelerne, Originalen hertil er desværre ikke bevaret.
37. Wiberg: Dansk Præstehistorie, II, 1870, S. 359 kalder ham Bergenhammer. Han skrev sig selv B Hammer. Bergen var Moderens Pigenavn.
38. Lejlighedsdigt af M. B. Hammer til Baron Christian Gyldenkrone og Amalie Margrethe Moth. Digtet, der er udateret, ansættes i Bibliotekets Kataloger til ca. 1690, det Aar Hammer blev Præst i Maarslet.
39. L. Koch: Den danske Landsbyskoles Historie til 1848, S. 15.
40. Jydske Registre 1736—39, 1737 25. Januar Nr. 23.
41. samme 1737, 25. Januar, Nrr. 20—25.
42. Personahist. Tidsskr. 6. III. 1912, S. 86.
43. Sjællandske Registre 1719—21, 1721 10. Jan. Nr. 7.

I Chr. Ludvig Plessens Privatarkiv (RA) findes et Brev fra Christian Gyldenkrone, dat. Vilhelmsborg 9. Januar 1711 angaaende 400 Tdr. Havre, som Plessen havde købt af Gyldenkrone.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 261. Hans Segl er fra Indlæg til Jydske Registre 8/11 1737, Nr. 221.
- Side 261. Hendes Segl er fra Storcks Seglsamling (R.A.).
- Side 263. Vaabentegning i Ridderakademiets Matrikel. Rentekammeret. Diverse Dokumenter København vedkommende.
- Side 265. Underskrift fra Indlæg til Jydske Registre 8/11 1737, Nr. 221.

JOHANN JOACHIM FRICK
OG
LISEBETH KAMPMANN

JOHANN JOACHIM FRICK

er Søn af fyrstelig braunschweig-lüneburgsk Amtmand i Calvörde PETER FRANZ FRICK og KATHARINA VON ELZ. Han er maaske født i Calvörde, hvor hans Fader i hvert Fald fra 1632 beklædte Amtmandsstillingen¹².

Om Johann Joachim Fricks Uddannelse og senere Liv som Medikus i Hamburg vides ikke ret meget. Han havde baade den medicinske og den filosofiske Doktorgrad, men hvor han har erhvervet disse, er ikke oplyst.

I Hamburgische Berichte von neuen gelehrten Sachen, et Tidsskrift, der indeholder mange Oplysninger om Medlemmer af Familien Friccius, og som i det hele synes værdifuldt for den slesvig-holstenske lærde Stands Personhistorie, beklager Udgiveren i 1735, at J. J. Fricks Sønner FRANZ ENNO og CASPAR THEODOR FRICCIUS, der begge var Præster i Holsten og havde været knyttet til Gottorper-Hoffet, ikke var blevet omtalt i en Bog, der omhandlede Præster fødte i Hamburg, og i den Anledning skriver han: »Es ist dieses Geschlecht der Friccius oder von Frick eines der ältesten in Teutschland, und hat viele berühmte Männer geistlichen Standes hervorgebracht. Ermeldte beide sind in Hamburg geböhren. Ihr Vater war Johannes Joachimus Friccius, Medicinæ & philosophiæ Doctor und zu seiner Zeit der gepriesensten practicorum, der zwar nicht aus Hamburg gebürtig, daselbst aber das Bürgerrecht erworben hatte.«¹³

J. J. Frick har muligvis, før han nedsatte sig som praktiserende Læge i Hamburg, været knyttet til Hoffet i Braunschweig, — ligesom Faderen — idet han nævnes som Hofraad her¹⁴.

Han døde i Hamburg 1684, men hvor han er blevet begravet vides ikke. Hans Børn blev døbt henholdsvis i St. Jacobi og St. Katharine Kirker, men Begravelsesprotokoller findes overhovedet ikke bevaret før 1770 i Hamburg.

Efter sin første Hustrus Død giftede J. J. FRICK sig anden Gang 23. September 1677 i Hamburg St. Petri Kirke med HEDWIG KINART, Datter af kongelig svensk Overproviantmester i Bremen og Verden JOHANN KINART. I dette Ægteskab var der i hvert Fald to Børn.

To Dage i Forvejen — 21. September 1677 — oprettede Frick et Testamente, hvorved han tilsagde sine seks dalevende Børn af første Ægteskab 6000 R lübsk til Deling som Mødrenearv. Som Følge deraf skulde eventuelle Børn af andet Ægteskab ikke tage Arv heri, saafremt nogen af Børnene af første Ægteskab døde uden Arvinger. For denne Arv gav han sine Børn Prioritet i sit Hus i Brauerstraße. Samtidig fastsatte han, at hans tilkommende Hustru Hedwig Kinart, saafremt hun overlevede ham, forlods skulde udtage, hvad hun selv havde bragt med ind i Ægteskabet, og desuden skulde have en Andel lige med Børnene¹⁵.

Første Gang¹⁶ blev JOHANN JOACHIM FRICK viet 27. April 1656 i Hamburg St. Petri Kirke til

128/50

LISEBETH KAMPMANN

der er født i Hamburg 1633 og døbt 12. August i St. Petri Kirke som fjerde Barn af Præses for Borgerkaptajnerne ENNO KAMPMANN og Hustru GERTRUD [?]. Hun er muligvis opkaldt efter den LISEBETH BRAMVELDT, som bar hende til Daaben; de øvrige Faddere var MAGDALENE PREENS og CLAUS GRAVELEI. Denne sidste tilhører en Hamburger Familie, som Familien Kampmann synes at have staaet i et ret nært Forhold til, idet Medlemmer af de to Familier oftere optræder som Faddere gensidigt¹⁷.

LISEBETH KAMPMANN døde 1676 og blev 14. Maj begravet i St. Johannes Kirke. I dette Ægteskab var der i det mindste syv Børn, af hvilke fire Sønner overlevede Faderen.

Som Formyndere for de to Børn, der ved Fricks Død var umyndige, Sønnen Caspar Theodor af første Ægteskab og Datteren Engela Elisabeth af andet Ægteskab, blev 2. Oktober 1685 indskrevet MARTIN LÜTAU og DITLEV SPRINCKHORN¹⁸. Maaske er der da paa dette Tidspunkt afholdt Skifte efter Frick, men noget saadant er ikke fundet. Der vides derfor intet om, hvad Frick har efterladt sig, men saavel den ovenomtalte Arv til Børnene af første Ægteskab, som den Uddannelse, Sønnerne har faaet, berettiger til den Antagelse, at han har været en ret velstaaende Mand.

I første Ægteskab med LISEBETH KAMPMANN havde Dr. JOHANN JOACHIM FRICK mindst syv Børn:

1. GERDRUTH CATRIN FRICK, * Hamburg 1657, døbt St. Katharine Kirke 13. Juni, † før 21. September 1677¹⁹.
2. ANGELICA MARIA FRICCIUS, * Hamburg 1658, døbt St. Katharine Kirke 21. November. Hun kaldes af Moller »litteratissima puella«²⁰.
3. JOHANN ANDREAS FRICCIUS, * Hamburg 1660, døbt St. Jacobi Kirke 17. November, † før 16. August 1729²¹.
Regimentskvartermester i fyrstelig holsten-gottorpsk Tjeneste, formentlig død uden Livsarvinger²¹.
4. CHRISTIAN HEINRICH FRICCIUS, * Hamburg 5. Maj 1663, døbt St. Jacobi Kirke 6. Maj, † Kiel 25. Februar 1736, begr. i Familiebegravelsen i Rathskappelle i St. Nicolai Kirke 4. April.
Etatsraad, Landkansler i Hertugdømmerne.
~ ca. 1699/1700 med CHRISTINE MARIE KORFEY, † formentlig i December 1732, begravet i Familiebegravelsen i St. Nicolai Kirke i Kiel 18. Januar 1733.
se 64/25 og 64/26
5. FRANZ ENNO FRICCIUS, * Hamburg 1665, † Kiel 3. Juni 1723.
Informator for Prinsesse Maria Elisabeth af Gottorp, Hofpræst hos Enkehertuginde Frederikke Amalie til 1704, Overhofpræst, Overkonsistorialraad og Kirkeinspektør indtil den danske Okkupation af Gottorp 1713, Præst ved St. Nicolai Kirke i Kiel 1721.
~ 1694 med MARGRETHE HEGELUND (F.: Sognepræst i Ris PEDER POULSEN HEGELUND og DOROTHEA STAHL).
Hans Søn, Dr. jur. FREDERIK CHRISTIAN FRICCIUS, var fyrstelig eutinsk Raad og Amtsskriver i Schwartau. Der syntes at have levet Efterkommere af F. E. Friccius i Sønderborg.

6. ENGEL LISABETH FRICCIUS, levede 1677, men er sandsynligvis død før 11. August 1678²².
7. CASPAR THEODOR FRICCIUS, * Hamburg 30. Juli (September?), døbt St. Katharine Kirke 4. Oktober, † Hohn i Maj 1727.

Vesperpræst hos Enkehertuginde Frederikke Amalie, Sognepræst i Hohn 1706.

~ med JOHANNE DOROTHEA WILlich fra Crempe.

Af Børn kendes FRANCISCUS HEINRICH FRICCIUS (1711—69), der 1766 blev Præst i Krempe, og JOHANN GOTTFRIED FRICCIUS (1718—75), der 1761 blev Præst i Wesselburen. Gennem disse er Slægten Friccius fortsat til vore Dage.

I andet Ægteskab med HEDWIG KINART havde Dr. JOHANN JOACHIM FRICK i hvert Fald to Børn:

- a. ENGEL ELISABETH FRICCIUS, * Hamburg 1678, døbt St. Katharine Kirke 11. August, levede 1685¹⁸.
- b. JOHANN JOACHIM FRICCIUS, * Hamburg 1680, døbt St. Katharine Kirke 31. Oktober, † før 2. Oktober 1685¹⁸.

JOHANN JOACHIM FRICKS TESTAMENTE

In Nahmen der heiligen Dreyeinigkeit Amen.

Ich JOHANN JOACHIM FRICKE, phil. et med. doctor, urkunde und bekenne, daß ich oft und vielmahlen reiflich erwogen die menschliche sterblichkeit, und daß nichts gewißers als der todt und nichts ungewißers als deßelben stunde, damit ich nun von demselben nicht übereilet werden möge, ehe und bevor in einem und dem andern, sonderlich aber wie es mit meinem als dann hinterlassenen güthern auf mein absterben gehalten haben wolle, verordnung gethan und gute richtigkeit gemacht worden, so habe ich mit guten raht, rechten wißen und freyen willen wolbedachtlich, auch mit guter Vernunft und Verstande entschloßen, dieß mein testament und letzten willen aufzurichten, und vermittelß solches meines testaments allen streitigkeiten, so sich nach meinen todtlichen hintret meiner verlaßenschaft halber zutragen und begeben könnten oder möchten, zeitlich vorzukommen, thue das auch in der besten und beständigsten form und weise, wie solches dieser stadt Hamburg und deren löblichen statuten und gewohnheit nach, am kräftigst und beständigsten geschehen soll, kan oder mag; Vnd anfänglich befehle ich meine seele, wenn die von meinem leibe abscheiden wird, der gnadenreichen barmhertzigkeit Jesu Christi meines einigen erlösers und seligmachers, meinen leib aber der erden, davon er genommen, daß derselbe mit christlichen ceremonien zur erden bestetiget werden möge und gebe demnach, vermöge hiesiges orths gewohnheit zu wegen und steigen ein march stücke der kämmerey zu entrichten. Nechst diesem legire und vermache ich hiemit und kraft dieses meinen sechs kindern erster ehe, nahmens ANGELICA MARIE, JOHANN ANDRES, CHRISTIAN HENRICH, FRANTZ ENNO, ENGEL LISABETH und CASPAR THEODORUS, ihrer seel. mutter wegen zum voraus einem ieden eintausend marck lüb/ Vnd also diesen sämptlichen sechs kindern ingesamt sechstausend march lüb/ gestalt dann ihnen solche sechstausend march lüb/ in meinem an der brauerstraße alhie belegenen wohn erbe bereits versichert und denen selben in hiesiger stadt erben- und rentebuch assigniret und zugeschrieben stehen, und da ferner eins oder das andere von diesen sechs kindern nach dem willen Gottes versterben und diese welt gesegnen solte, daß alsdenn Deßelben antheil auf seine andere annoch lebende volbrüder und volle schwestern verfallen und denenselben erblich ansterben soll. Nachgehends gebe und vermache ich meiner itzigen braut und künftigen ehewrauen HEIDEWIG geborne KINNARDTS aus meinen andern güthern ein kindes theil der gestalt, daß sie nach meinem todte zu fodert ihren, laut meiner eigenhändigen darüber ausgegebenen qvitung, eingebrachten brautschatz, wie auch alle ihre kleider, seiden, linnen und wollen, ihre leibes zierung und alles andere, was sie sonst zur aus steyer mit bekommen und in diese ehe beweißlich eingebracht hat, vorheraus nehmen, und als denn sie bekomme in dieser ehe mit mir kinder oder nicht, von uns beyden gebahren, aus meinen anderen güthern noch ein kindes theil zu ihrer verbeßerung haben und genießen soll. Dieweil aber institutio hæredis eines ieden testaments fundament und wesentliches hauptstück ist, also sitze, ordne und ernenne ich zu meinen rechten, waren und ungezweiffelten universal-erben hiemit und in kraft dieses meine obbemelte sechs kinder erster ehe; nahmens: ANGELICA MARIA, JOHAN ANDRES, CHRISTIAN HENRICH, FRANTZ ENNO, ENGEL LISABETH und CASPAR THEODORUS, dergestalt und also, daß dieselbe nach meinem todte alle alsdann meine nachgelaßene und verhandene gühter, wie die nahmen haben mögen, beweg- und unbewegliche, nichts davon ausbescheiden, wenn sie zuvor ihr mütterliches der oberwehnten sechstausend march lüb/ vorhero würllich bekommen und meine eheliebste und alsdann nachgelaßene wittbe HEIDEWIG geborne KINNARDTS ihr eingebrachtes und noch darzu ein kindestheil herausgenommen, für sich erb- und eigenthümlich zu ihren nutzen und besten unverbindert haben, nützen und gebrauchen, iedoch daß sie dieselbe mit denen Kindern zweyter ehe, daferne einige von uns künftigen ehelenten gebahren, und alsdenn am leben sein werden, welche ich dann gleicher gestalt beneben meinen oberwehnten sechs kindern erster ehe zu meinen rechten, waren erben hiemit instituire und einsetze zu gleichen theile und zwar in capita fried- und freundlich unter sich theilen sollen. Welches alles also mein letzter und beständiger wille ist, welcher auch, daferne ich denselben nicht endern werde /: welches mir denn biß an mein ster[b]stündlein zu thun frey stehet:/ also in vollkommen wülden sein und bleiben soll. Vnd da derselbe aus mangel als ein zierlich testamentum zu rechte nicht bestehen könnte, so will ich doch, daß er als ein codicill, fideicommissium, donatio mortis causa oder sonst als ein letzter wille bester maßen gültig sein möge. Zu wahrer urkund deßen allen habe ich JOHANN JOACHIM FRICKE, phil. et med. doctor diß mein testamentum und letzten willen mit eigener hand unterschrieben, und besiegelt, auch zu gleich nachgesetzte sieben glaubwürdige gezeugen ersucht und gebeten, solches zum zeugniß mit zu unterschreiben und mit ihren pittschaften zu versiegeln, und darauf Hn. GEORG

CHRISTOFF KLEMSEE, notarium publicum ratione officij requireret und gebehten, über diß alles ein instrumentum publicum zu verfertigen und diesem meinem testamento beyzufügen. So geschehen in Hamburg den 21. septembris des eintausend sechshundert sieben und seibentzigsten jahres.

Ich Johann Joachim
Fricke Phil. et Med. D.

Ich bekenne daß diß mein
letzter wille und testament
ist, mitt meiner hant
vnd sigel
L. S.

- L. S. Ich JOHANN JOACHIM FRICKE
phil & me. Doct. bekenne das
diß mein testament und letzte
wille ist. Mit meiner hant
und pittschafft.
- L. S. Ich DIETERICUS SIEDENBORG, not. cæs. publ. bezeuge mit dieser meiner eigenhändigen unterschrift
und pittschafft daß ich von dem herrn testatore gehöret, daß in dieser, verschlossener schrift sein
letzter will begriffen, und gesehen, daß er derselbe inwendig vnd hieroben mit seiner eigenen hand
unter geschrieben vnd mit seinem pittschafte bedrucket, Actum Hamburgi den 21. Septembris
anno 1677
- L. S. Ich PETER WEINBECK bezeuge wie vorigen zeuge mit meiner egen handt vnnnd pitschaf
- L. S. Ich SAMUEL HENRICH SAUR bezeuge mit meiner handt vndt pitschafft gehüret zu haben, von testa-
tore dß im diesen testament sein letzter wille sey.
- L. S. Ich CHRISTIAN GÖBEL bezeuge gleichfalls, wie meine vor- vnd nachbeschriebene mitzezeuge mit
meiner hand vndt pitschafft actum ut supra
- L. S. Ich MAXIMILIAN FERDINAND KLEMSEE, not. zeuge dieses wie oben stehent und meine andere mit
zeuge geschrieben Actum ut supra
- L. S. Ich OTTO BEHN attestire gleichfalls obiges wahr zu sein mit eigener handt vndt pittschafft. Actum ut
supra
- L. S. Ich CASPAR BARTELL bezeuge wie die obigen mitzezeuge mit meiner eigenen handt vndt pittschafft.
- L. S. Daß dieses alles wie vorgemelt also ergangen bezeuge ich GEORG CHRISTOFF KLEMSEE, notarius
publ. in fidem requisitibus mit meiner untergesetzten hand vnd pittschafft mpria

IN NOMINE DOMINI

Anno Christi 1677 indictione decima quinta freytagen war der 21ste monatstag septembris styl. vet. ist vor mir endes benanten keyserl. geschwornen notario und bürger dieser stadt vnd denen unten gemelten sieben hiezu erbehtenen gezeugen persöhnlich erschienen der edle, veste und hochgelehrte herr JOHANN JOACHIM FRICKE, phil. et med. doctor, bey guter vernunft und volkommen verstandes und gab öffentlich zu vernehmen, wie daß im vorstehenden verschloßenen papier, welches er uns und denen zeugen für augen legte, sein testament vnd letzter wille begriffen were, wie er es nach seinen todtlichen hintrit allerhalben wolte gehalten haben, freundlich bittende, daß die hierzu erfoderte vnd erbehtene gezeugen deßen allen nicht allein egedenck zu sein, sondern auch daßelbe nebst ihm eigenhändig unterschreiben vnd ihre siegel darauf drucken, und ich der notarius ein oder mehr jnstrumenta darüber verfertigen vnd diesem seinen testamento beyfügen wolte, worauf dann sowohl der h. testator als auch die hiezu erbehtene sieben gezeugen, nahmentlich DIETRICH SIEDENBORG, not. cæs., PETER WEINBECH, SAMUEL HENRICH SAUR, CHRISTIAN GÖBEL, MAXIMILIAN FERDINAND KLEMSEE, OTTO BEHN vnd CASPAR BARTELL auf des h. testatoris begehren, sampt und sonders inmaßen vorhergehends zu ersehnen, solch testament eigenhändig unterschriebn und mit ihren pittschafften besiegelt, auch ferner auf meine befragung alsobald manus et sigilla recognosceret, welches dann alles uno actu et contextu geschehen vnd verrichtet worden. Actum Hamburgi ut supra in præsentia der ehrbahren JOHANN FRIEDRICH LAVATZKI und CASPAR BARTHEL als glaubwürdiger v. hiezu erbehtenen gezeugen.

Qvod in fidem requisitus attestor

GEORG CHRISTOPH KLEMSEE
Not. Cæs. publ. mpria

KILDER

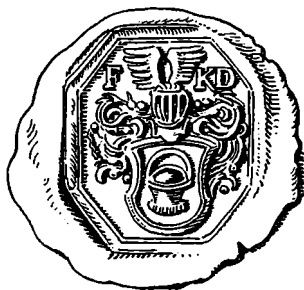
1. Calvörderes Kirkebøger begynder først 1674.
2. Hübbe: Verzeichnis ausgezeichneter Hamburger Todesfälle, II Teil (velvillig Meddelelse fra Frau Hildegard von Marchtaler).
»1684, FRICKE, JOH. JOACHIM., Dr. med.«
Begravelsesprotokoller findes ikke før 1770.
- 3.
- 4.
5. Copulationsbuch, Hamburg St. Petri (Medd. af Frau von Marchtaler):
27 April 1656 JOH. JOACHIMUS FRICCIUS
Dom. Jubilate S. Medic. Candidatus
6. Taufbuch Hamburg St. Petri (medd. af Frau von Marchtaler):
12. August 1633
 ENNO KAMPMANN
 LISEBETH
 LISEBETH BRAMVELDT
 MAGDALENE PREENS
 CLAUS GRAVELEI
7. Läutebuch St. Petri I Teil (medd. af Frau von Marchtaler):
14. Mai 1676
 D. JOHANNES FRICCIUS seine Frau
 zu St. Joh. U. T. S. 7
- 8.
- 9.
10. J. J. FRICK ses ikke at have ført Familievaabenet, der er beskrevet i Vaabenafsnittet. Han brugte et rent »Lægesignet«: i Skjoldet et Kors over et Dødningehoved med tilhørende krydslagte Ben, paa Hjelman en halv Hjort.
Familien KAMPMANN førte en naturligfarvet staaende Vildmand bag et Guld Gærde i Sølv. Paa Hjelman en halv naturligfarvet Vildmand. Hjelmklæde: rødt og Sølv. (E. Lorenz Meyer: Hamburgische Wappenrolle, medd. af Frau von Marchtaler).
11. O. H. Mollers utrykte Stamtavle over Familien i Stadtarchiv i Flensburg.
Stammbaum der Familie Friccius von 1564—1913, zusammengestellt von J. C. Friccius, Wesselburen 1912.
Louis Bobé: Reventlowske Familiepapirer, VI, 1913, S. 605.
12. J. C. Friccius' nævnte Arbejde, S. 3 efter Meddelelse fra Staatsarchiv zu Wolfenbüttel.
13. Hamburgische Berichte, 1735, 22/11, Nr. 93 S. 760.
14. Louis Bobé: anf. Sted.
15. J. J. FRICK's Testamente, Original i Arkivet paa Haseldorf, Acta V, Nr. 860, jfr. S. 278.
16. J. C. Friccius anfører nævnte Sted, at J. J. Frick var gift tre Gange, første Gang med ANNA CATHARINE GREVELIN. Ifølge Mollers Stamtavle var han kun gift een Gang, og Hustruens Navn angives at være ELISABETH VON GREVELIN. Ingen af de to Forfattere ved dog mere end Navnet, og da det af Testamentet synes at fremgaa, at Frick var gift første Gang med Lisabeth Kampmann, anden Gang med Hedwig Kinart, maa Efterretningen om en Hustru af Navnet Grevelin anses for tvivlsom.
17. Velvillig Meddelelse fra Frau Hildegard von Marchtaler.
18. Liber Tutorum 1671—89, Staatsarchiv, Hamburg (medd. af Frau von Marchtaler).
19. Hun nævnes ikke i Faderens Testamente.
20. Den nævnte Stamtavle af Moller.
21. New Kirchenbuch bey St. Nicolai Kirchen in Kyl, Anno 1650 (Kiel Stadtarchiv, Kirchenarchiv Nr. 789) Fol. 431.
22. Hun nævnes i Faderens Testamente, men maa antages død før den under a anførte Datters Fødsel.

NOTE TIL BILLEDET

S. 275. Seglet findes i Arkivet paa Haseldorf, Acta V, Nr. 860.

FRIEDERICH KORFEY
OG
APOLLONIA STEINMANN

FRIEDERICH KORFEY

er født 5. Marts 1628 i Güstrow i Mecklenburg-Schwerin som Søn af fyrstelig mecklenburgsk Hofrets-Assessor, Borgmester og Syndicus i Güstrow, Dr. jur. FRIEDERICH KORFEY og ANNA PRENGER¹².

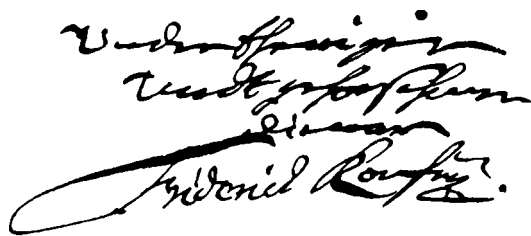
Efter en grundig Uddannelse hjemme blev han 1645 — 17 Aar gammel — sendt ud paa den store Uddannelsesrejse. Han besøgte Universiteterne i Rostock, Leipzig, Strassbourg og Tübingen, hvor man ansaa ham for værdig til den juridiske Doktorgrad, som han dog ikke ved denne Lejlighed erhvervede. Efter otte Aars Udlændighed vendte han tilbage til sin Fødeby, hvor hans Fader i Mellemtiden var afgaaet ved Døden, men snart efter rejste han paany ud, denne Gang gennem Tyskland og Nederlandene til Frankrig, hvor han i Orléans blev valgt til Assessor og Syndicus for den tyske Nation ved Universitetet; fra Orléans gik Rejsen til England, hvor han blandt andet opholdt sig i længere Tid i Oxford og London, derfra drog han paany til Nederlandene og vendte endelig efter to Aars Fravær tilbage til Hjemmet¹².

FRIEDERICH KORFEY nedsatte sig derefter som Advokat i Krempe — hvornaar er ikke oplyst — og ved sine grundige juridiske Kundskaber og sin Forretningsdygtighed skabte han sig snart en anset Position. 1666 træffes han som Sagfører for Byen Krempe, i hvilken Anledning han forlangte et Honorar paa 10 Rthlt. 20 β¹³, og 1672 repræsenterede han »Cremper Marsch Compagnie«, der af Skattehensyn ønskede en Omlægning af Plovtallet. Korfey sendte Ansøgningen til den bekendte Statsmand CONRAD BIERMANN, der 1681 adledes VON EHNEN-SCHILD¹⁴, og tilbød ham 27. August 1672 en Diskretion paa 40 Rthlr. for at fremme Sagen¹⁵. Da han endnu 8. Oktober var uden Svar fra Biermann, skrev han atter til ham og meddelte, at det ikke skulde komme an paa 50 Rthlr., dersom Sagen kunde ordnes¹⁶.

1674 erhvervede han ved Universitetet i Tübingen den juridiske Doktorgrad, som man — som nævnt — tidligere havde ment, at han fortjente¹².

FRIEDERICH KORFEYS Moder ANNA PRENGER døde 14. Marts 1666; hun havde som Enke siddet i uskiftet Bo, men nu blev der foretaget en Opgørelse. Arvingerne var den eneste Søn, Licentiatus juris FRIEDERICH KORFEY og tre Døtre, af hvilke den ene, ELISABETH KORFEY havde været gift med Oberst CASPAR VON BORNEMANN (1611—65) og havde efterladt sig to Sønner CASPAR FREDERIK og GUSTAF HENRIK VON BORNEMANN¹⁷. De to andre Døtre, ANNA og MARGARETHE KORFEY var gift med JOHANNES KRUGER og JACOB BOËTIUS, uden at det nu er oplyst, hvem der var gift med Kruger og hvem med Boëtius. Efter at Notarius publicus i Güstrow NICOLAUS FREDENHAGEN havde optaget et Inventarium over Boet, besluttede Arvingerne at lade dette henstaa urørt i fem Aar. Efter denne Fristis Udløb viste det sig imidlertid, at saavel Linned som Møbler tog Skade, og det besluttedes derfor at dele disse Ting, men at udskyde Delingen af faste Ejendomme og Kapitaler, indtil alle Fordringer paa Boet var ind-

løbet. Desværre foreligger nu kun Oplysning om Fordelingen af Klæder, Linned, Inventar osv., som blev foretaget i Güstrow 30. Maj 1671, og denne indeholder kun enkelte Værdiangivelser. Det fremgaar dog af denne Delingsforretning — saaledes som ogsaa FRIEDERICH

Friederich Korfey

KORFEYS hele Uddannelse berettiger til at antage det — at han var udgaaet fra et velhavende Borgerhjem. Som altid paa denne Tid var Boet meget rigt forsynet med Linned; af Metal var der 116 $\frac{1}{3}$ Pund Messing og 122 $\frac{1}{2}$ Pund Kobber, af Sølv tøj nævnes et ind- og udvendig forgyldt Bæger paa 4 Lod og 3 $\frac{1}{2}$ Quintin, vurderet til 25 β Loddet, og det øvrige

— ikke specificerede — Sølv tøj vejede 78 $\frac{1}{2}$ Lod à 20 β . Dette blev dog tillige med Beholdningen af andet Sølv, Perlemor, Tin osv. staaende i Boet til Sikkerhed for Kreditorerne¹⁸.

1664 var FRIEDERICH KORFEY blevet udnævnt til Syndicus for det adelige Kloster i Uetersen¹², og dermed er hans Stilling til den holstenske Adel angivet. Han erhvervede sig snart et stort Klientel i denne Kreds, der naturligvis har haft rig Brug for juridisk Assistance. Stillingen har videre medført, at Friederich Korfey hyppigt har overtaget Curatelet for forskellige af Klosterfrøkenerne, saaledes udnævntes han 12. Marts 1670 til Curator for Priorinden MARGARETHA VON AHLEFELDT, der da vilde oprette Testamente¹⁹ og 16. Februar 1676 overdroges det ham i Stedet for afdøde Gehejmerraad HENRIK BLOME til Hagen²⁰ at være Curator for IDA RANTZAU paa Dobersdorf²¹.

Udmærkede Oplysninger om hans Virksomhed som Raadgiver for Adelen faas af en Samling Breve fra ham til GERHARD Rigsgreve VON DER NATH²² og dennes Hustru CHRISTINE VON AHLEFELDT af Huset Haseldorf²³. Brevene viser ham som en Mand, der tilbragte en stor Del af sin Tid paa Rejser fra Krempe til Glückstadt, Kiel, Slesvig og Hamburg, og paa ustandselige Besøg paa de forskellige Godser, hvor han mæglede i Stridsspørgsmaal, ordnede Boer, gav gode Raad i Ægteskabssager og om Pengeanbringelser. Foruden Greve v. d. NATH — i hvis Tjeneste han traadte i 1684²⁴ — vides Korfey at have været Raadgiver for adskillige andre, saaledes for Grevinde v. d. Naths Broder Landraad, Amtmand BENDIX VON AHLEFELDT til Haselau²⁵, Gehejmerraad, Statholder i Hadeln HANS RANTZAU til Quarnebæk m. fl.²⁶, der var gift med Grevinde SOPHIE VON DER NATH, og vel ogsaa for Gehejmerraad GODSKE BUCHWALD til Olpenæs og Schönhagen, der som Klosterprovst i Uetersen havde ansat ham som Syndicus²⁷.

Gennem Brevene faar man ogsaa lidt at vide om hans Helbred, der synes at være blevet svækket under det anstrengende Rejseliv²⁸, saaledes blev han under et Ophold i Kiel syg²⁹ og maatte rejse hjem, hvor han bedre kunde faa den fornødne Pleje, han laa til Sengs fra sidst i Februar til først i April³⁰, havde ingen Appetit og kunde hverken røre Arme eller Ben, og i Maj samme Aar forstrakte han en Sene i højre Fod, saa han maatte tilbringe Pinsen i Sengen, og tilmed plagedes han voldsomt af Koliksmarter³¹.

Foruden de rent juridiske Forretninger synes det som om Korfey har paataget sig Kommissioner af enhver Art, 1688 meddeler han saaledes Grevinde von der Nath, at hans Hustru har bestilt de ønskede Sengeovertræk (büren) i Wilster³².

FRIEDERICH KORFEY opnaaede at blive Advokat ved Landretten¹² og 1690 udnævntes han til grevelig Rantzausk Raad af Statholderen i Hertugdømmerne DITLEV Rigsgreve RANTZAU til Rantzau og Løvenholm (256/127)¹².

Om Korfey's økonomiske Forhold vides der intet med Bestemthed, Sandsynligheden taler

dog for, at han har været en ret velstaaende Mand. 1691 blev han efter Ansøgning fritaget for Halvdelen af de 150 Rthlr., der da var paalagt ham i Fortifikationskat³³.

10. Januar 1696 rejste FRIEDERICH KORFEY som sædvanlig til Kieler Omslag, men under Opholdet her blev han pludselig syg Natten til den 16. Januar og døde — ikke fyldt 68 Aar — i Huset hos sin Svigersøn (formentlig enten Dr. SCHREIBER eller Professor STRYCK). Hans Lig blev ført hjem og 4. Marts bisat i Kirken i Krempe.

Antagelig i Aarene mellem 1655 og 1660 ægtede FRIEDERICH KORFEY

128/52

APOLLONIA STEINMANN

der var Datter af Amtmand i Steinburg Amt JOHANN STEINMANN. Moderens Navn kendes ikke.

APOLLONIA STEINMANN tilhørte en ret bekendt holstensk Borgerfamilie; hendes Bedstefader var den kendte Amtsforvalter i Steinburg Amt JACOB STEINMANN (512/205), og hans Fader JACOB STEINMANN (1024/409) var Raadmand i Rostock¹¹. Han var gift med MARGRETHE PRENGER, der kan antages at tilhøre samme Familie som FRIEDERIK KORFEYS Moder ANNA PRENGER.

Familien STEINMANNS Vaaben angives at have været en stiliseret Lilje paa en rød Mur¹⁰, saaledes som det bekræftes af Sørgedigtet ved APOLLONIA STEINMANNS Død: »... Die Lilje ruht auf Steinen, die unsre Steinmannin im Wapen hat geführt . . .«³⁴. Feltet angives at have været blaat, medens det nævnte Ligvers taler om »wie die Wappen blüh'n im *rothen* Feld zu sehen«.

APOLLONIA STEINMANN overlevede sin Mand i ni Aar, hun døde som en »gammel og graa-haaret« Kvinde³⁴ 30. December 1704 i Krempe, ligesom sin Mand ganske pludseligt: »Man hörte dich nicht kranck, und plötzlich bistu hin . . .«³⁵. Hun blev bisat i Krempe Kirke paa sin Mands Begravelsesdag, 4. Marts, 1705³⁶.

I Ægteskabet var der tre Sønner og ti Døtre, af hvilke dog kun seks Døtre overlevede Faderen, af disse var de fire ældste gifte i 1696 og havde tilsammen tolv Børn¹².

»Wann man sieht Kindes Kind, ein seltne Gottes Gnad,
da ich die Sprossen dann von diesem Stamme sehe,
so lebt ja nach dem Tod die Mutter in der That,
ist gleich kein mänlich Zweig aus diesem Stamm im Leben,
wüst doch des Gärtners Fleiß Gott selbsten hier zu Rath,
da er auf fremde Stamm wovon sie Säfte geben,
durch seine Segenshand sie wohl gepropfet hat.«³⁷

Af Skiftet efter APOLLONIA STEINMANN er kun bevaret en Fortegnelse over Boets Indhold af Guld og Sølv, som gengives i Tillæget. Guldet bestod kun af to Armbaand og en Halskæde til en Værdi af 44 ½ Rthlr. I rede Penge var der 155 ¾ Ducater og 74 Rthlr. 3 ⅞ 8 β, af Skuepenge 1 Pd. 2 ½ Quintin Sølv, og desuden en saa anselig Sølvbeholdning — af Skaale, Bægre, Tallerkener og Spisebestik m. v. — som 28 Pund, 20 Lod og 3 Quintin⁹.

Fra Datteren CATHARINA ELISABETH STRYCK, f. KORFEYS Testamente vides det, at hun paa sin Part fik 6000 Rthlr. efter sine Forældre, hvoraf man kan slutte, at der i det mindste har været 36.000 Rthlr.³⁸ Det ses dog ikke om dette Beløb omfatter andet end faste Ejendomme og Kapitaler, en Del af Inventaret kan vel formodes at være delt særskilt.

Af FRIEDERICH KORFEYS og APOLLONIA STEINMANNS tre Sønner og ti Døtre kendes følgende syv:³⁹

1. SOPHIA ELISABETH KORFEY, * Krempe 1663, døbt (eller født) 29. April, † før 1696.
2. ANNA APOLLONIA KORFEY, † før 1735.
~ Dr. SCHREIBER, Konsulent i Krempe.
3. MARGARETHA KORFEY, levede 1735.
~ Kaptajn SPENNER.
4. CATHARINA ELISABETH KORFEY, † Hannover 30. Oktober 1735.
~ med Professor i Kiel, senere Kgl. Storbritannisk og kurfyrstelig brunsvig-lyneburgsk Kancellidirektør, dr. jur. ELIAS AUGUST STRYCK, † før 1733⁴⁰.
5. DOROTHEA SOPHIE KORFEY, * ca. 1670, † Moisburg 8. Januar 1704 i Barselsseng⁴¹.
~ med kurfyrstelig brunsvig-lyneburgsk Krigskommissær og Amtmand i Moisburg
ERNEST ANDREAS VON CRONHELM.
6. CHRISTINA MARIA KORFEY, † Kiel 1732, begr. 18. Januar 1733 i Kiel St. Nicolai Kirke.
~ ca. 1699/1700 med Landkansler CHRISTIAN HEINRICH VON FRICCUS, * Hamburg
5. Maj 1663, † Kiel 25. Februar 1736.
se 64/25 og 64/26
7. FRIEDERICA JOHANNA KORFEY, † før 1735, sandsynligvis uden Arvinger⁴².

LIGPRÆDIKEN OVER FRIEDERICH KORFEY

Memoria

FRIEDERICH KORFEYI

Justi

cum Laudibus

oder

Eine Leichen-Rede

bey

Hochansehnlicher Beerdigung

des Hoch Edlen / Vestn und Hochgelahrten

Herrn

FRIDERICI CORFEY

Weitberühmten Juris-Consulti und Doctoris, Wol-
betrauten Hochgräfl. Rantzouischen Rahts und
Syndici des Hochadelichen Convents Utersen/
wie auch vieljährigen Hochgeschätzten Land-
und Cantzeley — Gerichts Advocati, nunmehr
Wolseligen

Der wie Er in seinem Leben die Wercke / also nach seinem
Tode billig den Ruhm eines Gerechten hat/
Zur Abendzeit des 4. Martii in der Kirchen zu
Crempe gehalten / und nachgehends auff Begehren
des Sterbhauses zum Druck aussgefertiget

von

JOH. VOLCKMAR / SS Theol. Licent.

Praepos. und Past. zu Itzehoe

+++++

Glückstadt / bey Reinhard Janssen / Königl.

Buchdrucker / im Jahr 1696

Memoria Friderici Justi Cum Laudibus

.....
Der weil. Hoch Edle / Veste und Hochgelahrte Herr FRIEDERICH KORFEY / J. U. D. Hoch Fürstl. Meckelnburgischer Hoff-Gerichts Assessor, wie auch hochverdienter Bürgermeister und Syndicus der Fürstl. Residentz-Stadt Güstrau / und seine Fr. Mutter / Die Hoch Edle / Gross Ehr- und Tugendreiche Frau ANNA PRÈNGERS gaben unserm Wohlsehl. Herrn Rath das Leben / und ward er Anno 1628, den 5. Martii auff diese Welt gebohren / Seine Herren Grossväter auch Herren ElterVäter / Väterlicher so wohl als Mütterlicher Seiten / und noch weiter zurück / waren alle Vornehme / bey Fürsten / Grafen und in vornehmen Städten hochansehnliche Bediente und Rathsverwandten. [Navnene er ikke nævnt].

..... wie er denn schon in seinen jungen Jahren und zwar im 18. seines Alters / Anno 1645 / tüchtig befunden ward / auff hohen Schulen ferner aufzubauen / wozu er in seinem Vaterlande einen bewehrten Grund gelegt / Rostock / Leipzig / Strassburg / Tübingen er ward [i Tübingen] werth geachtet . . . die höchste Würde eines Doctoris der Rechten anzunehmen durch Teutschland, Holland und die Spanischen Niederlande nach Franckreich gereiset, und ist . . . nachgehends zu Orleans . . . in Assessorem seu Syndicum nationis welches die Hochschätzung seiner Persohn auch bey auswärtigen Völkern zur Genüge an den Tag geleet / erwehlet worden. Aus Franckreich ist er in Engelland gereiset / und nachdem

er allda zu Londen / Ochsfuhrt / und andern berühmten Örtern sich eine zeitlang auffgehalten / hat er sich in Braband / Seeland und Holland begeben / und ist nach in die zwey auff Reisen zugebrachte Jahren / endlich wieder in sein Vaterland angelanget.

. . . . damit er also einen gewissen Sitz ihm wehlen möchte / sahe er sich vorher . . . nach einer Gehülffin umb / thate auch hierin eine gerechte und gewünschte Wahl / in dem er sich mit des weiland Wol Edlen und Hochweisen Herrn JOHANN STEINMANNS / vornehmen Rahtsverwandten in der Stadt Crempe eheleiblichen / damals eltesten Jfr. Tochter APOLLONIA / nunmehr hochbetrubte Fr. Wittwe / Ehelich verlobet / und bald darauff copulieren lassen. In seiner beglückten Ehe hat er mit der hinterbliebenen Fr. Wittwe 13 lebende Kinder / als 3 Söhne und 10 Töchter / wovon die 3 Söhne so wohl als 4 Töchter selig im HErrn entschlaffen / die übrigen 6 Töchter annoch im Leben / davon die 4 Eltesten / als die Hoch Edlen Gross Ehr- und Tugendbegabten Frauen ANNA APOLLONIA / MARGARETHA / CATHARINA ELISABETH / DOROTHEA SOPHIA / in ihrer Ordnung mit denen respective Wohlgeborenen / Hoch Edlen / Vesten und Hochgelahrten Herrn D. SCHREIBERN / hochberühmten Consulenten unter uns / Herr Capitain SPENNERN / Herrn D. STRIECK / Hochverordneten Professore Ordinario zu Kiehl / Dem Herrn VON CRONHELM / Hochfürstl. Lüneburgischen Amtmann zu Moisburg / alle nach Wunsch verheyrathet seyn / von welchen unser wohlsehl. Herr Rath 12 Kindes-Kinder Gross-Herr-Vater gewesen; die beiden Jüngsten Töchter aber / als Jungfer CHRISTINA MARIA / und Jungfer FRIEDERICA JOHANNA / sind annoch unverheyrathet. . . .

. . . . und wo soll ich hie seinen wolverdienten Ruhm anheben / soll ich Ihn als einen gerechten Advocaten, oder als einen hoch vernünftigen Syndicum / oder als einen gewissenhaften Raht . . . preisen und erheben / denn in allen Ämptern finden wir nichts an ihm / denn Gerechtigkeit

Das Hoch Adelige Closter Utersen und dessen Hochgeschätztes Haupt / der Königl. Herr Geheime Rath und Ritter / Herr VON BUCHWALD / bekandte seiner preisswürdigen Scharfsinnigkeit nach zuerst / dies sey ein Mann / vomit dem gemeinen Wesen gedienet / erwehlte ihn daher Anno 1664 zum Syndico wolgemelten Closters; die hochlöbl. Universität zu Tübingen . . . theilte ihm den höchsten Grad der Ehren / den Doctoratum Juris Anno 74 mit. Anno 90 erwehleten Ihro Hochgräfl. Excellenz der Königl. Herr Geheime Rath und Statthalter ihn zu ihrem Rath. . . .

Also starb unser gerechter FRIEDERICH / seines Alters 68 Jahr weniger 1 Monath 3 Wochen.

Meddelt af vorm. Kgl. Bibliothek, Hannover.

BREV FRA DR. FRIEDERICH KORFEY TIL GREVINDE CHRISTINE VON DER NATH, født von AHLEFELDT

Hochgeborne, gnedige Frauw Gräffin,

Weilen ich E. Hoch Gräff/ Gn: in meinen iüngsten Schreiben auf Bramstede promittiret, daß deroselben fordersatz berichten wolte, ob dero Brudern Herren BENEDICT VON AHLEFELDEN Eheliebste Ihro bis dahero getragenen Leibes Frucht endtbunden, dan ich damahls zu Bramstede keine eigentliche nachricht deswegen erlangen können: so habe mich ietzo meinen gethanen promet hiemit entledigen vndt E. Gn. vntherthenigst berichten wollen, daß von wollgemelte dero herren bruders eheliebste schon in voriger woche als heute von 8 tage gnedig entbunden vndt einen iungen sohn zur welt gebracht hatt, welcher auch am negst verwichenen mittewochen bereits getaufet vndt BENEDICT genandt worden, den gvatthernestandt soll S. Gn. herr vatter vndt die fräul/ VON WARLEBERG verricht haben, wie dan auch sonst fast keine gäste zum kindtauff gebeten, den herrn JASPER VON BUCHWOLDT von Caden auch nicht dahin invitirt den vor neüwlicher tagen zwischen demselben vndt S. Gn. herr vatter wegen ANNA CLARELIA ein ziemlich harten streit vor gegangen, weilen dero h. vatter des herren von Buchwolden eheliebste deswegen, daß sie Anna Clarella in ihren præsence nicht leiden wollen, mit gar herben Worten tractirt haben soll, also daß den herr von Buchwaldt ietzo bedencken traget, da den hern vatter die frauw tochter mit solchem harten Worten, welche des eheherren ehre vornemblich mit touchiren, angegriffen haben soll, vor deren reparation hinwieder ehelich bei zu wohnen, vndt hatt man alhier ietzo versucht ob solchen streit in güte beigelegt werden können, so aber ietzo noch nicht reussiren wollen.

Diesem negst so erinnere ich mich daß Ew. Hoch Gräff/ Gn: bei meiner anwesenheit iüngsthin erwehnet, daß sie die bewußten gelder annoch stehen hetten vndt solche an einen guten sicheren ortt woll untergebracht segan, wan nuhn obenmelter herr von Buchwaldt ein berichtet daß sie gegen beuorstehenden

Umschlag wo nicht alle doch ein guet theil dauon auff zinsen nehmen vndt einige auff Caden haftende schulde damit abtragen wollen, ich auch hoffen will, wan E. Gn. vndt dero ehegemahl nicht anderes fidiren wollen, herren von Buchwalden eheliebste /: welches sie dennoch vorhin niemahlen gethan, vndt also gantz in geheim gehalten werden müssen:/ dauor mitschreiben und dakegen andere versicherungen auf solche summa in das guet Jersbeck ihm stellen laßen werden: Also habe mich mittelst diesem bei E. Hoch. Gräfl. Gn. vnderthenigst erkündigen wollen ob dieselbe nicht gnedig belieben möchten solche gelder gegen beuorstehenden umschlag an wollgemelten herrn von Buchwalden zinsbar aufzuthuen vndt mir deswegen eine kleine beliebige andtwort bei diesen occasion zugönnen, dan ich nicht sehen kan, daß auff diese ortt wie vorerwehnet sie einige gefahr zu befürchten vnd vnter Ihnen als so nahen freunden es in geheim bleiben könnte, daß die verschreibunge auff solche artt geschehen. Hiemit empfehle E. Gn. göttlichen getrewe obhuet zue allen selbst desiderirenden hoch vndt woll ergehen mich aber recommandire vnderthenigst zue dero hohen hulde vndt gnaden den ich lebenslanck verbleibe.

E. hoch gräffl/ Gn.

vnderthenigsten
vndt gehorsambsten

Diener

Friderich Korfey

Hamburg den 30. Augusti

Ao 84

P.S.

Wegen den beiden bewußten pöste will ich so baldt nuhn wieder bei Hause komme vndt ein wenig ruhe habe, meine andtwort vndt resolution überschreiben.

Original i Gerh. v. d. Naths Privatarkiv: Breve A. 4. (R.A.).

Angaaende Bendix Ahlefeldt til Haselau og Ditlev Ahlefeldts Datter Anna Clarella, se Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie V. S. 32 og 37.

OPGØRELSE FRA APOLLONIA STEINMANNS BO

COPIA

der seel. Fraw Rätthin Nachlaß an Gold und Silber
so ihre resp. Töchter und Schwieger Söhnen in der
Stadt Crempe unter sich getheilet

Ein gulden armband von Cronen Gold die Crone a 1 RM 24 sch bis 5 m℥	15
Noch ein	15
Eine Hals Kette	14 ½
wovon einem jeden geworden sieben Cronen 2/4 zusamt einen Gold gulden	
	Ducaten
Zween gantze Portugalöser	— — 10
	— — 10
Episcopus curiensis à	7
drey Stück halb Portugalöser	5
	— 5
	— 5
Elisabetha Britanniaë Regina à	4 ¼
Philippine	3
Seculum lutheranum	5
dito	4
Ein Jacobus à	3
Ein Hamburg virthel. Portugalöser	2 ½
dito	2 ½

Vier und zwanzig Rosenobles				48	
Eine Portugal Pistole à				3½	
dito				3½	
Vier halbe Rosenobles				4	
drey Engellotten	—	—		1½	
	—	—		1½	
	—	—		1½	
Eine dänische Gold Crone				1¾	
Ein dänischer viereckter Ducat				2	
Achtzehn ware Ducaten				18	
noch drey andern				3	
zween halber				1	
Ein vierthel Ducat				¼	
156 + 26					
6					
An Species reichsthalern	61	rthlr			
an halben rthlr 10	5	-			
fünf doppelte Cronen	6	-	2 m $\frac{1}{2}$		
an Ohrtsthalern	2	-	1 - 8 sch.		
Silberne Schawpfenning			Loth	Quent.	
Calender			1	1	
Leipziger Schlacht			4		
Calmar			6	½	
Constantia triumphans			4		
Domus Oldenburgica			5		
Caroli IX Scania			4		
Christianus V			2	1	
Oriens ex alto			4		
Stadt geld			2		
Silber Zeug			Pfund	Loth	Q.
Eine große verguldete Schaale			1	9	2
eine kleine verguldete			½	-	-
Sechs verguldete Becher			2½	-	-
sechs Tummeler			-	24	3
Zween verguldete gewundene Leuchter			1	14	2
Eine verguldet getriben Becken mit der Kanne			2	23	-
Zween Zierrer guldete leuchter			1	30	-
Noch zween dito			1	30	2
Vier kleine Saltzfäßer zier vergl.			-	25	-
Sieben Teller			3	17	2
Kruglind			-	10	2
noch eines			-	11	-
dito			-	11	2
dito			-	11	2
dito			-	10	-
dito			-	11	-
dito			-	9	-
Ein Präsentier Teller			1	-	-
Großer Leffel			-	20	3
Senß Tonne samt dem Leffel			-	12	-
Zucker Dose			-	22	3
Große getriebene silberne Schale			-	28	3
Zwölf neue Leffel			1	14	2

Eilf andere	1	10	2
Zwölf Gabel	-	28	1
Einer Licht Putze	-	6	1
Vier Thee Löffel	-	3	3
Zwölf Messer Schalen	1	8	-
Summa	28	55	7
	28	20	Loth

concordat originali
von Friccius

Arkivet paa Haseldorf: Acta V, Nr. 862.

ARVINGERNE EFTER CATHARINA ELISABETH KORFEY

Demnach der sämtliche Erben des weyland Rahts Corveis in Crempe allerunterthänigst angehalten, daß denenselben ein Documentum legitimationis, dahin ertheilet werden möchte, daß

1. die nachlebende Capitainin SPENNERN zu Itzehoe
2. die verstorbene Doctorin ANNA APOLLONIA SCHREIBERN hieselbst, wovon deren beede Töchter als die verwittwete METTA APOLLONIA BARSONIEN und die verwittwete Consistorial Assessorin MARGARETHA ELISABETH SCHRÖDTERN
3. die gleichfals verstorbene Ampts Räthin SOPHIA DOROTHEA VON CRONHELM zu Moisburg, wovon zween Kinder am Leben als die Cabinets Räthin MARGRETHA APOLLONIA WESTPHALEN zu Kiel under der Amtmann ANDREAS HINRICH VON CRONHELM zu Moisburg, ferner
4. die ebenfals verstorbene Land Cantzlerin CHRISTINA MARIA v. FRICCIUS zu Kiel, wovon 3 Kinder am Leben, als der königl. Cantzley Raht FRIEDERICH CARL VON FRICCIUS, JOACHIM VON FRICCIUS J.U.D. und ALBERTINA FRIDERICA VON FRICCIUS,

der verstorbene Cantzley Directorin STRICKEN vollbürtige Schwestern gewesen, ein solches wird zu Steur der Wahrheit hiedurch attestiret. Urkundlich unterm königl. aufgedruckten Regierungs Secret. Geben in Glückstadt d/ 8ten December 1735.

(L. S.)

Afskrift i Arkivet paa Haseldorf: Acta V, Nr. 914.

KILDER

1. Güstrows Kirkebøger — der opbevares i Geheime- und Hauptarchiv, Güstrow, — begynder 1634. (Velvillig meddelt af Probst Kork, Güstrow.).
2. Krempe Begravelsesregister mangler 1696 (Velvillig Meddelelse fra Pastor Peters, Krempe).
3. Skifte kendes ikke.
4. Gravmæle kendes ikke. Krempe Kirke blev ødelagt ved Eksplosion i en Krudtbeholdning 19. Januar 1814 (C. C. Oppermann: Geschichte der Stadt Krempe, 1881).
5. Vielsen er ikke fundet i de meget mangelfulde Vielsesregistre fra Krempe (meddelt af Pastor Peters). Itzehoe's Vielsesbøger begynder først 1696.
6. Itzehoes Daabsprotokoller begynder 1650 (velv. meddelt af Kirchenkasse, Itzehoe).
7. Krempe Begravelsesregister mangler 1705.
8. Gravmæle kendes ikke.
9. Af Skiftet efter APOLLONIA STEINMANN er bevaret en Fortegnelse over Boets Beholdning af Guld og Sølv. Kopi i Arkivet paa Haseldorf, Acta V., Nr. 862. Jfr. S. 289 f.
10. FRIEDERICH KORFEY benyttede et Signet med en Kurv i Skjoldet. Der kendes to forskellige Segl fra ham, et 1672 (jfr. nedenfor 15.) med Initialerne F.K. og et fra 1680'erne med Bogstaverne F.K.D. Dette sidste Signet har han utvivlsomt ladet stikke, efter at han i 1674 havde erhvervet Doktorgraden.
Familien STEINMANN førte en stiliseret Sølv-Lilje paa en rød Mur i blaat (jfr. dog S. 285). Paa Hjelmten Lilje. Hjelmklædet: blaat og Sølv (M. und W. Kahlke: Die Wappen der alten Bauernfamilien in den holsteinischen Elbmarschen, 1927, velv. meddelt af Frau Hildegard von Marchtaler).
11. Stamtavler over Familien KORFEY er ikke fundet, saalidt som der synes at foreligge Biografi af Friedr. Korfey udover den nedennævnte Ligprædiken.
Om Familien STEINMANN har H. K. Eggers givet nogle Oplysninger i »Die Steinmannschen Stiftungen« (Zeitschrift der Gesellschaft für Schlesw. Holst. Gesch. XXXIII, 1904, S. 273 f.), men Eggers kender ikke Apollonia Steinmanns Tilknytning til denne Slægt.
Hovedkilden til Friederich Korfeys Biografi danner den S. 287 f i Uddrag gengivne Ligprædiken (velv. meddelt af vorm. kgl. Bibl. i Hannover og af Dr. phil. Ludwig Andresen, Kiel), samt Optegnelser i Familien VON WASMERS Papirer (velv. meddelt af Ejeren, Frau Hildegard von Marchtaler, Hamburg), der dog synes udelukkende at hvile paa den nævnte Ligprædiken. — I den nu tabte Samling Libri minores Cimbrici i Universitetsbiblioteket i Kiel fandtes foruden et Eksemplar af den ovennævnte Ligprædiken (10, Nr. 86) under Betegnelsen 10, Nr. 86a en Samling latinske og tyske Digte af følgende Forfattere: BALTHASAR HELDT, HENR. MUHLIUS, Prof. Dr. med. GÜNTHER SCHLEHAMMER, lic. theol. JOHAN VOLCKMAR, Pastor og Provst i Itzehoe (Ligprædikenens Forfatter), Dr. STRYCK, Præst i Süderau HERMANN MÜLLER, C.R.P.Z. Elsd., Ampts Moisburg (= CHRISTOPH REIBESTHAL, Pastor zu Elsdorf, der 1704 skrev en Ligprædiken over Korfeys Datter Fru v. Cronhelm, se nedenfor 41), Archidiacon i Wilster SEBALDUS BORNDIUS, af en der »nach Esaias Cap. IX, 6, heißet Held, Rath, Krafft, J. D. TRIBENIUS, S.J.R., G.P. Orezel, Sch. C.R., WILHELMUS HENRICUS DRUCKLER, Sch. Crempe Conrektor, WILHELM BROMBERG, Schreib- u. Rechenmeister zu Crempe, Barnebarnet FRIEDRICH GABRIEL SCHREIBER. (velv. Meddelelse fra Dr. Ludwig Andresen).
12. Ligprædikenen.
13. Zeitschr. d. Ges. f. Schl. Holst. Geschichte, VII, 1877, Anhang S. 62 Repert. Archiv der Stadt Crempe. Regningen, der er dateret 3. Juli 1666, findes i Original i Arkivet.
14. Conrad Biermann von Ehrenschild, se Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. VI, 1935, S. 248.
15. C. Biermann v. Ehrenschild's Privatarkiv (RA): Egenhændigt Brev fra Korfey, dateret Crempe 27. August 1672.
16. sammesteds: Brev fra Korfey, Crempe 8. Oktober 1672.
17. Elgenstierna: Den introducerede svenska adelns ättartavlor I, 545.
18. Skifte efter Dr. jur. Friedrich Korfey d. æ.'s Enke ANNA PRENGER, Original i Arkivet paa Haseldorf Acta V, Nr. 877.
19. Original Udnævnelse i Arkivet paa Haseldorf, Acta V. 877.
20. Danmarks Adels Aarbog LII, 1935, II, S. 26.
21. Original Udnævnelse i Arkivet paa Haseldorf, Acta V. 877.
22. Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. V, 1934, S. 647 f.
23. Gerhard v. d. Nath's Privatarkiv (RA). Under Betegnelsen A. 3. findes syv Breve fra Fr. Korfey, seks fra 1687—88 til Oberst Gerhard v. d. Nath († 1689) Og et fra 1695 til Gehejmerraad Gerhard v. d. Nath (1668—1740). — Under Betegnelsen A 4 findes 28 Breve til Grevinde v. d. Nath, f. v. Ahlefeldt, fra Aarene 1684—89. Brevene er for Størstedelen egenhændige, enkelte dog med en Skriverhaand.
24. Korfey til Grevinde v. d. Nath, Crempe 8. Sept. 1684. K. takker fordi Greveparret vil benytte ham baade »consulando og advocando«. Hvad Honoraret angaar overlader han Fastsættelsen til Greven. Han faar 60 Rdlr. aarlig af Benedict Ahlefeldt og er knyttet til forskellige af Adelen paa denne Maade.
25. Danmarks Adels Aarbog XLVI, 1929, II, S. 136.
26. samme XLVII, 1930 S. 118. Han var Broder til Generalmajor OTTO RANTZAU (128/57).
27. Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. IV, 1934, S. 321.

28. Korfey til Grevinde v. d. Nath, dat. Kiel 24. Jan. 1687.
 29. samme til samme, Crempe 18. Marts 1689.
 30. samme til samme, Hamburg 9. April 1689.
 31. samme til samme, Crempe 28. Maj 1689.
 32. samme til samme, Crempe 22. Oktober 1688.
 33. Patente 1691, 18. Juli S. 205 b (R. A.).
 34. Ligvers over Apollonia Steinmann (Paaskr. Nr. 187, jfr. nedenfor 36).
 35. Ligvers over samme (Paaskr. Nr. 188).
 36. Paa det Kgl. Bibl. findes en Samling holstenske Lejlighedsdigte, hvori syv forskellige Ligvers over Apollonia Steinmann, betegnet med Numrene 183—89.
 37. Ligvers over samme (Paaskr. Nr. 189).
 38. I Arkivet paa Haseldorf ligger under Acta V. Nr. 862 forskellige Dokumenter, som giver nogle Oplysninger om Dr. FRIEDERICH KORFEYS Børn. Saaledes et Testamente, dat. Hannover 3. November 1729, udstedt af J. U. D. ELIAS AUGUST STRYCK, hvorved han foruden at sikre sin Hustru CATHARINA ELISABETH KORFEY det hende allerede ved Ægtepagten tillagte, indsætter hende til uindskrænket Brug af alle sine Efterladenskaber, som efter hendes Død skal gaa over til hans eneste Broder, fyrstelig holstensk Hofkansler HENRIK CHRISTIAN STRYCK. Hans Søster Fru CALIXSEN skal dog sin Levetid nyde de hende tillagte Kostpenge. Da dette Testamente blev læst i det hannoveranske Justitskancelli 5. Dec. 1733, var Dr. Stryck afgaaet ved Døden. Desuden findes her CATHARINA ELISABETH KORFEYS Testamente, dateret Hannover 29. Oktober 1735, hvorved hun testamenterer de 6000 Rthlr., som hun har arvet efter sine Forældre, til Deling mellem den eneste levende Søster Fru SPENNER, eller hendes Arvinger, og de tre afdøde Søstre Fru SCHREIBER, Fru CRONHELM og Fru VON FRICCIUS's Børn, medens

I Breitenburgs Arkiv findes et Brev fra Korfey til DITLEV RANTZAU dat. Crempe 23/12 1686. Endvidere har han medunderskrevet en Købekontrakt, dat. Hamburg 25. Nov. 1675, hvorved CLARELIA AHLEFELDT, Enke efter PAUL BUCHWALD til Sierhagen, solgte Caden til JESPER BUCHWALD til Jersbeck og Steegen (Kiel St. A., Acta B. XV, d. 9. Nr. 12).

NOTER TIL BILLEDERNE

Side 283. Seglet findes i G. L. v. d. Nath's Privatarkiv, Brev af 12/2 1687 (R. A.).

hun som Universalarving til Resten indsætter sin Søsterdatter, MAGDALENE HEDVIG SPENNER. Af den sammesteds liggende Korrespondance fremgaar det, at CATHARINA ELISABETH KORFEY døde Dagen efter Testamentets Oprettelse. Endelig ligger der i samme Læg følgende Opgørelse, som efter hvad der vides om FRIEDERICH KORFEYS og Hustrus Efterladenskaber maa antages snarere at hidrøre fra Familien Stryck.

Extract unserer mütterlichen Theilung:

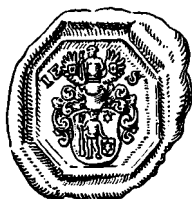
Wegen Brautschatz Gelder	3545	Rthlr.	27	mg/
An Paraphernalien	1687	-	18	-
Wegen der Großmütterl. Erbschaft	3671	-	12	-
Die Breydensche Erbschaft	541	-	12	-
Geerbte Gold Stücke	52	-	—	-
Silberne Müntzen	16	-	24	-
Noch wegen Goldes 7 ½ Cronen fac:	6	-	—	-
Silberzeug 4 \mathcal{W} 25 $\frac{3}{4}$ Loth à 28 Sch. fac:	89	-	22	-
Wegen Zinn, Leinen und Betten pp.	191	-	26	-
in Summa	9800	Rthlr.		

39. Af Børnene kunde kun den under Nr. 1 anførte Datter findes i Krempes meget mangelfuldt førte Kirkebøger (meddelt af Pastor Peters). Rækkefølgen er efter den under Nr. 12 ovenfor nævnte Ligprædiken, der dog ikke nævner den under Nr. 1 nævnte Datter.
 40. Moller: Cimbria Litterata, II, 874.
 41. I vorm. Kgl. Bibl. i Hannover findes to Ligprædikener over D. S. von Cronhelm f. Korfey. (velv. meddelt af Biblioteket.).
 42. Hun nævnes slet ikke i den ovenfor under 38 nævnte Samling Dokumenter vedr. Familien.

Side 284. Underskriften, dateret 23. Dec. 1686, findes i Arkivet paa Breitenburg, F. Nr. 33.

JOHANN ERICH SCHILDEN
OG
CATHARINA ROSINA HATTORF

JOHANN ERICH SCHILDEN

er født i Hannover 1653 og døbt i Kreuzkirche 29. Juli som Søn af Organisten ved denne Kirke LUDOLF SCHILD og LUCIA HERBST.

Han tilhører saaledes den bekendte Musikerslægt SCHILD, der føres tilbage til en LUDEKE SCHILD (8192/3329), der 1466 tog Borgerskab i Hannover, hvis Sønesøns Søn GERDT SCHILD (1024/417) døde omkring 1569 som Organist ved Aegidienkirche i Hannover. Han var Fader til den berømte ANTONIUS SCHILD (512/209), der først var Organist ved Kreuzkirche og fra 1593 ved Marktkirche i Hannover¹², og som var Fader til den — ogsaa fra dansk Musikhistorie — kendte Komponist MELCHIOR SCHILD, som en Tid var knyttet til Christian IV's Kapel og som var Lærer for Kirstine Munks Børn¹³, og til den ovennævnte LUDOLF SCHILD.

JOHANN ERICH SCHILDEN fulgte imidlertid ikke sine Forfædre paa Kunstnerbanen; maaske har hans Fader LUDOLF næret den samme Uvilje med at se sine Børn dyrke Musikken, som MELCHIOR SCHILD gav Udtryk for, da han i sit Testamente skrev: »Es wollen auch die Hern [Formynderne] vornehmlich dahin sehen, daß ich durchaus verbiete, daß er [MELCHIOR SCHILDS Søn MELCHIOR CORDT SCHILD (1657—86)] auf keinem musikalischen Instrumente, es sei Laute, Geige, Fleute oder Clavicordi oder sonstige dergleichen, durchaus nicht lernen soll, dann dadurch werden sie hiernegst, wann sie auf Universitäten von ihren studiis merklich abgehalten, kommen auch dadurch in ein wildes und wüstes Leben, und in ihren studiis merklich zurückgesetzt, ja, wohl gar verlassen. Thue derowegen die Herren Vormünder umb Gottes willen bitten, meinen Sohn aus christlicher Liebe dahin zu halten, daß er zur Kirche und Schulen fleißig nicht verabseume, und also in wahrer Gottesfurcht muege ermahnet und auferzogen werden.«¹⁴

JOHANN ERICH SCHILDEN er sandsynligvis blevet sat til det juridiske Studium, og blev derefter 23. November 1676 — 23 Aar gammel — antaget af Hertug Johann Friedrich von Calenberg som Møntmester i Hannover, for hvilket Embede hans Broder JOHANN MELCHIOR SCHILD kautionerede¹⁵. 12. Marts 1679 tog han Borgerskab i Hannover¹⁶. Fra Michaelis 1680 gjorde han Tjeneste som Kammerskriver ved det hertugelige Rentekammer, af hvilket Embede han oppebar 154 Rthlr. aarlig, 1691 avancerede han til Kammeragent, 1698 blev han udnævnt til Rentekammersekretær, og endelig fra Michaelis 1701 beklædte han Stillingen som kurbrunsvigsk (fra 1714 tillige kongelig storbritannisk) Overkammerer i Hannover.

Økonomisk har JOHANN ERICH SCHILDEN klaret sig godt, han synes endda at kunne betegnes som en meget velstaaende Mand. Hans Farbroder MELCHIOR SCHILD lagde en Formue op, Faderen LUDOLF har formentlig ogsaa efterladt sig en god Sum Penge, kun derved forklares Kunstnerfamiliens hurtige Stigen i social Anseelse. Stillingen i Finansforvaltningen var forbundet med en anseelig Gage, og alt tyder paa, at SCHILDEN har haft Lejlighed til for

egen Regning at overtage Leverancer til Hæren, hvorved store Formuer, navnlig i Krigstider, hurtigt skabtes¹⁷.

De positive Oplysninger, der foreligger om hans økonomiske Forhold, gaar da ogsaa alle i samme Retning. 1712 ses han saaledes at have laant Greve FRIEDRICH ADOLPH af Schaumburg Lippe 6000 Rthlr. af sine egne Midler og 6000 af Sønnen, HEINRICH ANDREAS SCHILDEN (64/27)'s Penge¹⁸, og en Opgørelse fra 1721 over udestaaende Kapitaler i Boet efter ham nævner Obligationer til et samlet Beløb af ikke mindre end 80.000 Rthlr. Af disse var over 12.000 anbragte i Andele i Harzens Bjergværker¹⁹.

Noget egentligt Skifte efter JOHANN ERICH SCHILDEN foreligger ikke, saa det kan ikke oplyses nøjagtigt, hvad han har efterladt sig; endnu i 1742 var Boet dog ikke sluttet, der foreligger fra omkring dette Aar et Afkald, hvorved hans Arvinger kvitterede for de hidtil modtagne eller i det fælles Regnskab godskrevne Kapitaler, og enedes om, at hvad der endnu manglede, skulde deles, saasnaart det indkom³.

JOHANN ERICH SCHILDEN døde i Hannover den 29. Maj 1717 af en hidsig Sygdom. Bisættelsen fandt Sted i Kreuzkirche 7. August, men først 18. Oktober blev Kisten nedsat i hans Begravelse i Kreuzkirches Kor. Familiebegravelsen er formentlig først erhvervet ved denne Lejlighed, thi samtidig nedsattes to af hans Børn, som var døde nogle Aar tidligere, og som i Mellemtiden havde staaet i en anden Hvælving²⁰.

Bisættelsen den 7. August 1717 foregik Klokkeren 8 ½ om Aftenen og forløb under Udførelsen af et stort Ceremoniel, Kirken var for Størstedelen betrukket med sort Klæde, men SCHILDEN betragtedes ogsaa som »ein großser Gönner unserer Kirche: wie er den sowohl die Prediger als auch deren Witwen mit ansehnlichen Legaten bedacht. Der Herr wolle ihn dafür in der Ewigkeit erquickten und seiner Familie zum Seegen gesetzt sein lassen«². Schilden havde oprettet to Legater, et for Præsteenker ved Kreuzkirche og et til Uddannelse af fattige Børn i Kreuzkirches Sogn, hvert paa 500 Rthlr.²¹

8. Maj 1683 blev JOHANN ERICH SCHILDEN i Slotskirken i Hannover viet til

128/54

CATHARINA ROSINA HATTORF

der var ældste Datter af brunsvigsk »Eisenfaktor« i Osterode HEINRICH PHILIPP HATTORF og CATHARINA ELISABETH SPANGENBERG.

Ægtepagten blev opsat i Osterode 3. Januar 1683 og HEINRICH PHILIPP HATTORF gav sin Datter en Medgift af 1000 Rthlr., af hvilke de 500 forfaldt straks ved Ægteskabets Indgaaelse, og den anden Halvdel efter Aar og Dags Forløb. Paa den anden Side lovede SCHILDEN sin tilkommende Hustru 2000 Rthlr., som hun, sammen med hvad hun ellers indbragte eller senere erhvervede, skulde udtage forlods af Boet²².

Nogen Opgørelse over, hvad CATHARINA ROSINA HATTORF ellers har bragt ind i Fællesboet, foreligger ikke, dog vides det, at hun af Faderens Ejendomme fik det Kesselhudske Gods Hedersleben i Mansfeld¹⁷.

Familien HATTORF er en gammel hannoveransk Patricierslægt, der tæller adskillige Raadmænd og Borgmestre iblandt sine Medlemmer, og dette Ægteskab er saaledes et Udtryk for den Position, Schilden allerede paa dette Tidspunkt har indtaget²³.

CATHARINA ROSINA HATTORF blev boende i Hannover i sin 18-aarige Enkestand. Her opholdt Børnene sig for det meste ogsaa, og hun havde i hvert Fald sine to ugifte Døtre, HELENE ROSINA og SOPHIE CHARLOTTE om sig i nogle Aar. De døde dog begge i ret ung Alder. CATHARINA ROSINA HATTORF deltog efter al Sandsynlighed i Sønnernes Forretninger, der til dels blev drevet i Fællesskab, og som synes at have forøget den af SCHILDEN efterladte For-

Regot Luben. *Vor Linnelins mantar Jern*
intar gasetkan nigantänvigan Unterskriet.
im Gittschett, so ga gaban Hannover
den 10ten Maj, ved fin kunsam Dage Jern
Dage im Mandlig som jern
 Catharina Rosina Hattorf

mue ikke ubetydeligt. Da der heller ikke efter hende foreligger Skifte, men blot et Afkald fra Arvingerne for Regnskabet, foreligger der ikke nøjagtig Oplysning om, hvor store Kapitaler, hun har efterladt sig⁸.

Hun døde 10. Oktober 1735 i Hannover og blev 18. Oktober — samme Dato som SCHILDENS Kiste 18 Aar før var blevet nedsat i Familiebegravelsen — hensat ved hans Side.

Ægteparret har haft mindst tolv Børn, af hvilke følgende elleve kendes²⁴:

1. BRAND HEINRICH SCHILDEN, * ca. 1685, † Hamburg, begr. i Domkirken 6. Januar 1761. Kurbrunsvigsk Intendant i London.
2. JACOB CHRISTOPH VON SCHILDEN, * ca. 1689, † Hannover 8. September 1745²⁵, begr. Kreuzkirche 16. September. Kurbrunsvigsk Overzahlkommissær, Overkrigskommissær med Oberst Karakter. 4. Maj 1738 ophøjet i Rigsadelstanden. ~ Celle 14. Maj 1720 med ELISABETH AGNETHE THIESS, † 7. September 1786. (Hun ~ 2° VON BERGER). Ægteparret havde kun en Datter, som døde ugift.
3. CATHARINA LUCIA SCHILDEN, † Hannover 27. December 1733. ~ 1708 med Kgl. storbritannisk og kurbrunsvigsk Gehejme- og Justitsraad, Kammermester GEORG DAVID DENICKE til Evensen (F.: Justitzkanzlerdirektor i Hannover GEORG MORITZ DENICKE til Evensen og URSULA HEDWIG VOLGER), † i Maj 1738. Ægteparret havde otte Børn, af hvilke Sønnen GEORG JOHANN VON DENICKE (1711—73) 1747 blev ophøjet i Rigsadelstanden²⁶.
4. HEINRICH ANDREAS Edler VON SCHILDEN til Haseldorf, Haselau, Hetlingen, Heustaken og Kaden, * Osterode (Harz) 3. Maj 1693, † Hamburg 6. April 1755, bisat i Familiebegravelsen paa Haseldorf 15. April.

se 64/27

5. HELENA ROSINE SCHILDEN, * ca. 1694, † Hannover 1724, begr. Kreuzkirche 11. September. — Ugift.²⁷
6. CATHARINA ELISABETH SCHILDEN, † Hannover 10. Februar 1754. ~ 22. November 1714 med Konsistorialdirektør og Landsyndicus i Landskabet Calenberg, Borgmester i Hannover JOHANN PETER TAPPEN, * 1678, døbt 11. April, † Hannover 1754, begr. 20. Juni.

Ægteparret havde mindst fire Børn²⁸, blandt hvilke en Søn, Dr. jur. GEORG JACOB TAPPEN (1722—42) døde ugift.

7. BODO FRIEDERICH VON SCHILDEN til Goldenbow (Mecklenburg), * ca. 1697, † Wustrow 13. Maj 1765.

Kgl. storbritannisk og kurbrunsvigsk Oberamtmand i Wustrow. 4. Maj 1738 ophøjet i Rigsadelstanden.

~ 1° med ANNA CHARLOTTE BÖTTICHER, † 1. April 1728²⁹, begr. Hannover Kreuzkirche 7. April.

I dette Ægteskab var der en Søn, som blev begravet i Kreuzkirche 29. Juni 1728.

~ 2° med ERNESTINE ALBERTINE VON HUGO, * 2. Oktober 1715, † Ebstorf 27. Februar 1799.

Ægteparret havde syv Børn. Mandslinien uddøde 1860 med JOHANN HEINRICH WILHELM VON SCHILDEN til Rodenwalde og Marsow, der var gift med EMILIE FRICCIUS VON SCHILDEN (se I. Del, 1 Bd. S. 441); Datter af CHRISTIAN FRIEDERICH FRICCIUS VON SCHILDEN (16/7) og I Hustru MARIE LOUISE HENRIETTE RIGSGREVINDE RANTZAU.

Gennem Bodo Fr. v. Schildens Døtre lever endnu en stor Efterslægt, saaledes samtlige Medlemmer af Familien VON PLATO, og den friherrelige Linie af Familien VON BOTHMER (Huset Bennemühlen), hvortil hører Major KARL Freiherr VON BOTHMER, hvis grundlæggende Studier over Familien Schilden har været en rig Kilde for det foreliggende Arbejde.

8. JUSTUS DAVID SCHILDEN, † Hannover 11. Januar 1702 som Barn.

9. SOPHIE CHARLOTTE SCHILDEN, * ca. 1701, † Hannover 14. Juni 1723, begr. Kreuzkirche 20. Juni. — Ugift³⁰.

10. JOHANN ERICH VON SCHILDEN til Haseldorf, Haselau, Giesensand, Holmersand og Altenkoog, * 1701, † Hamburg 30. December 1775.

4. Maj 1738 ophøjet i Rigsadelstanden.

~ formentlig i Hamburg 1746 (Ægtepagt dat. 14/2)³¹ med ANNA MARGRETHE VON SASS.

Ægteparret havde en Søn og tre Døtre. Af disse var JOHANNA VON SCHILDEN (1741—1805) gift med Teaterintendanten, Kammerherre HANS WILHELM VON WARNSTEDT (1743—1817); Sønnen JOHANN HERMANN VON SCHILDEN (ca. 1740—1808) var Fader til HERMAN LENSING VON SCHILDEN (1789—1868), der i første Ægteskab var gift med ROSALIE FRICCIUS VON SCHILDEN (1786—1864), Søster til ovennævnte EMILIE FRICCIUS VON SCHILDEN (se I. Del, 1. Bd. S. 441). Dette Ægteskab, der var barnløst, opløstes 1817. Af andet Ægteskab med AUGUSTE MARGRETHE WILHELMINE BACHMANN (1788—1872) havde H. L. v. Schilden en Søn KARL ERICH HERMANN VON SCHILDEN (1825—50), der faldt ved Isted.

11. ERNESTINE ROSINE VON SCHILDEN, Arving til Hedersleben, * 1707, † Berlin 17. Januar 1789.

4. Maj 1738 ophøjet i Rigsadelstanden.

~ Hedersleben 1726 med Kgl. preussisk Stats- og Kabinetminister WILHELM HEINRICH VON THULEMEIER (F.: Kgl. preussisk Gehejmerraad, Kammerdirektør i Minden CONRAD WILHELM THULEMEIER), * Minden i. W. 6. Januar 1683, † 4. August 1740. Ophøjet i Rigsadelstanden 1728.

Efterslægten uddøde allerede i Mandslinien med Sønnen, preussisk Gehejmerraad, Gesandt og Statsminister FRIEDERICH WILHELM VON THULEMEIER (1734—1811).

ÆGTEPAGT MELLEM JOHANN ERICH SCHILDEN OG
CATHARINA ROSINA HATTORF

Im Nahmen der heyiligen undt hochgelobten
Dreyfaltigkeit, Amen.

Zu wissen, daß heute untergesetzten dato Gott dem Allmächtigen alß stifter deß heyl. ehestandes zu ehren vnd vermehrung christlicher gemeins auch pflantz und erweiterung guter freundschaft zwischen dem edlen wolehrenvesten und wolfirmen herren JOHAN ERICH SCHILDEN, fürstl. Oßnabr. br. lüneburg. wolverordneten cammerschreibern zu Hannover alß brautigamb an einen, vnd dan der edlen viel ehr und tugendreichen jungfer CATRINEN ROSINEN HATTORF, tit. herren HENRICH PHILIP HATTORFEN, fürstl. oßnabr. br. lüneb. eyßen factors zu Osteroda eheleiblichen tochter alß braut am andern theile, auß ohnzweiffentlicher sonderbahrer versich- und schickung Gottes deß allerhöchsten, nach geschlagenen einrath, consens vnd bevillung resp. eltern, nächste anverwandten vnd freunde eine christliche ehe verbündniß behebet, abgehandelt und geschlossen worden auffß maße und weise wie folget.

Es wollen nemblich vorermeldte beede persohnen einander zur ehe nehmen, haben und behalten, so lange der grundgütige Gott ihnen daß Leben friß[t]en wirdt undt beederseits einer dem andern alle ehre christlicher liebe, trew vndt guten willen erweißen und verspuren laßen, nichtweniger dies angefangene christliche werck mittelß priesterlicher copulation forterligst volnziehen und bestätigen.

Diesem negst verspricht der jungfer braut ihr geliebter herr vater, gemelter herr factor Hattorf, derselben zu einen ohnzweiffentlichen sichern dote, deßen sich der herr breutigamb zu erfreuen haben sol, eintausent rthlr., davon so bald nach beschrittenen ehebette 500 thlr. vnd die 500 thlr. nach jahr und tag zu erlegen, auch über die jungfer braut mit gehörigen kisten, leinen, geräthe, bettgewand, kleyden wie eine jungfraul. geschmueck ihren standsgemäß zu versehen.

Darentgegen verspricht der herr breutigamb gedachter seiner geliebten braut in donationen propter nuptius und zum gegen vermächtniis zwotausent rthlr., deßen sie sich nebst deme, was er ihr sonst vor und bey wehrender ehe zueignen wirdt, aus des herrn breutigambs seinem zu Hannover habenden wohnhause vndt andern deßen gerechtlichen gütern hinwieder erblich zu erfreuen haben soll.

Die wieder kahr und todesfälle, die der höchste Gott noch lange verhüten, betreffend, ist beederseits beliebt und verabredet worden, daß daferne der jungfer braut innerhalb jahres frist diese zeitlichkeit gesegnen würde, der h. breutigamb so dan den fallig gewissenen termin der 500 thr. zusambt ihren jungfraul. geschmueck, und dabey gehörig, wie oben angefuhrhit, behalten und ihrenthalben erblich zu genießen haben sol, wie dan auf gleicher weise, da nach Gottes gnadigen willen der h. breutigamb innerhalb jahres frist todes verfahren solle, der jungfer braut die helfte deß ihr versprochenen alß 1000 thlr. auß des breutigambs gerechtlichen gütern, zusambt deme waß er ihr sonst zugeeignet, ihr hinwieder erblich verbleiben, wie auch alle seine mobilien und dazu gehörig ohnweigerlich außgefolget werden soll. Die nathuerlichen an- und erbfälle solle hiemit jedem theile austrücklich reserviret undt vorbehalten sein, nach verfloßenen jahr und tagk, aber wenn da kein ehesege oder leibliche erben erfolgen werden, also dan sol ein ehegatte des andern völligen erbe sein und bleiben. Daferne aber seine göttliche Almacht kinder und den ehesege verleyhen wirdt, alßdan bleibet es bey der verordnung und disposition der gemeinen rechte.

Wegen der hochzeit ist verabredet, daß selbige mit ehrsten zu Hannover volnzogen und der herr breutigamb die mühenwaltung und dero außrichtung über sich nehmen vil.

Zu mehrer urkundt und vest haltung deßen ist dieser ehe recess von obgedachten persohnen alß jungfer braut undt herr breutigamb nicht weniger dero respective herr vater und beederseites nächsten anverwanten und gefreundten unterschrieben und mit deren gewöhnlichen petschaften betrucket, wovon jedem theil ein gleichlautendes exemplar zugestellet worden, So geschehen, Osterroda den 3t. Januarij Ao. 1683

SPECIFICATION OVER UDESTAAENDE KAPITALER I
JOHANN ERICH SCHILDENS BO

Weyl. Ober Cämmerer Schilden Erben haben nach
folgende Capitalia in Sr. k. M. M. H. Landen an-
noch in Communion stehen.

Auf das Amt Lilienthal	25.717 — 32 — »
Bremische Thum Capituls Gefälle in Dellmenhorstischen	14.687 — 24 — »
Zehendten in Amt Osterholtz	5.040 — 10 — »
Häuser und Kirchen Stuhl in Bremen	5.868 — 12 — »
An restirenden Capital von Osterholtz und Rothenburg	10.561 — 21 — 1
Königl. Cammer in Hannover	5.850 — » — »
Kuxe aufm Hartz schlage ppter an zu	12.274 — 8 » 7
	80.000 — » — »

Welches hiemit auf gnädigen Befehl specificiren sollen
Hannover den 16. 9br. 1721

J. C. Schilden

Original i Arkivet paa Haseldorf: Acta V, Nr. 984.

AFKALD FOR ARV EFTER JOHANN ERICH SCHILDEN

Zu wissen sey hiemit. Demnach unser wollseel. Herr Vater und respective Groß Vatter, weyländ königl. Groß Britannischer und churfürstl. br. lünebr. Ober Cämmerer Herr JOHANN ERICH SCHILDEN in Anno 1717 ohne Verfertigung eines Testaments todes verblichen, und der Oberzahl Commissarius JACOB CHRISTOPH als unser Bruder und respective Onkel über die von da an bis hero eingekommene und ausgegebene zu dem vaterlichen Nachlaß gehörige Gelder eine Commun-Casse-Rechnung an Einnahme und Ausgabe geführet hat,

Und dann wir endes benandte bey geschener genauer Nachsehung vorerwehnter Commun-Casse-Rechnungen de Annis 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740 und bis den 1741 befunden, daß ein jeder von uns seine Erb-Portion aus unsers wohlseel. Herrn Vattern und Großvattern Nachlaß, so wie die Erbschafts Gelder von Zeit zu Zeit bey der Commun-Casse eingelauffen, würklich erhalten haben, als bekennen wir endes genannter solches hiedurch ohnwiederrufflich, und wir quitiren hienebst für uns und unsere Erben einer dem andern desfalls hiemit in bündigster Form rechtens derogestalt und also, daß keiner von uns, unter waserley Vorwandt es auch geschehen möge, berechtigt seyn wolle noch dessen Erben berechtiget seyn sollen, wegen der bißherige Theilung unsers wollseel. Herrn Vatter und respective Groß Vatter Nachlaßes Anspruch an jemand von uns oder an deßen Erben zu machen, sondern daß in dem ohnverhoffendem niedrigen Falle ein solches Anspruch gantz ohngültig und kraftloß seyn und bleiben solle.

Gestalt wir denn eine jede Gerichts Obrigkeit hiedurch geziemend dahin ersuchen, einen solchen Anspruch, wie der auch beschaffen sey, auf bloße Vorzeigung diese wohlbedachtlich ausgestellten Theilungs Scheins so gleich zu verwerfen, und den oder diejenigen, welche uns oder unseren Erben damit hervortreten wolten, schlechterdings abzuweisen.

Es ist hiebey zugleich ver[ab]redet und festgestellt worden, daß dasjenige, was von mehrbesagten Nachlaß bisher nicht getheilet ist /: wovon unter dem heutigen Dato eine besondere Specification verfertigt worden:/ so, wie demnächst diese Gelder in die Commun-Casse einlaufen werden, ebenmäßig vertheilet werden solle.

Zu mehrerer Bekräftigung und Festhaltung obigen allen renunciiren wir für uns und unsere Erben allem Ausflüchten und Rechts Wohlthaten, welche hiewieder erdacht werden mögten, insbesondere der Ausflucht und Einrede, ob habe man oberwehnte Commun-Casse-Rechnungen nicht genau eingesehen, noch die Umstände der Sachen reiflich genug erwägen, man habe geirret, sey überredet oder übereilet bey dieser Theilung des vaterlichen und respective großvaterlichen Nachlasses, sey man einigermaßen oder gar über die Halbscheid verkürtzet, mehrerwehnten Commun-Casse-Rechnungen sey nicht alles, was zur Theilung

gehöret, eingetragen und allen übrigen Behelfen, wie die Nahmen haben, imgleichen der Rechts-Regul, daß ein gemeiner Verzicht nichts gelte, wenn nicht ein besonderer vorhergegangen. Alles getreulich zu Uhrkund deßen ist jedem von uns ein eigenhändig unterschriebenes und untersiegeltes Exemplar dieses Theilungs Scheins eingeliefert. So geschehen

(Datum og Sted mangler)

L. S. CATHARINA ELIESABETH TAPPEN gebohrne SCHILDEN
 L. S. JACOB CHRISTOPH SCHILDEN
 L. S. HEINRICH ANDREAS Edler VON SCHILDEN
 L. S. BODO FRIEDERICH SCHILDEN
 L. S. JOHANN ERICH SCHILDEN
 L. S. ERNESTINE ROSINE THULEMEIEREN gebohrne SCHILDE
 L. S. ANNE SOPHIE CLEVEN gebohrne DENICKE
 L. S. CHARLOTTE HENRIETTE DENICKE
 L. S. GEORG JOHANN DENICKE
 L. S. HEINRICH FRIEDERICH DENICKE

Original i Arkivet paa Haseldorf: Acta V, 984.

ARVEAFKALD

for Arven efter Johann Erich Schildens Enke Catharina Rosina
 født Hattorf

Hiedurch sey zu wissen. Demnach unsere wohlseel. Frau Mutter und respective Großmutter Frau CATHARINA ROSINA, gebohrne HATTORFFEN am 10. Octobr. 1735 Todes verblichen und hierauf über deren Nachlaß ein Inventarium verfertiget, annebst dem H. Cammer Schreiber ZEIDLER aufgetragen worden, das vorhanden gewesene baare Geld, ingleichen die ausstehende Capitalia oder Activ-Schulden sambt den Zinsen, ferner die bey Verkaufung einiger Erbschafts-Stücke gelöseten Gelder, wie auch die nach ihrem Absterben auß unser seel. Schwestern und respective Tanten SOPHIEN CHARLOTTE /: nach dem mit unseren Bruder und Oncle HEINRICH ANDREAS, sub Dato Hannov. d/ 17t. April 1726 getroffenen Vergleich:/ und HELENE ROSINEN Nachlaß annoch einlaufende ihr zugehörige Erb-Portiones in Empfang zu nehmen, dagegen die Beerdigungs Kosten und andere commune Schuld-Posten zu bezahlen, und über solches alles Rechnung zu führen mithin eine Verzeichniß zu machen, welchergestalt unser wloseel. Frau Mutter und respective Großmutter Nachlaß unter deroselben Testaments-Erben vertheilet worden.

Und dann wir Ends benandte das über unser wloseel. Frau Mutter und resp. Großmutter Nachlaß in anno 1736 verfertigte Inventarium für richtig erkennen, annebst bey deßen Nachlesung auch Einsehung der von dem H. Cammer Schreiber Zeidler geführten Commun-Erbschafts-Rechnungen de annis 1736, 1737, 1738 et 1739 befunden, daß ein jeder von uns seine Erb-Portion auß mehrberührtem Nachlaß, so weit selbiger biß her hat vertheilet werden können, würllich erhalten habe.

Als bekennen wir endsbemeldte solches hiedurch ohnwiederrufflich, und wir quitiren hienebst für uns und unsere Erben einer dem anderen hiemit gleichfalls in bündigster Form rechtens derogestalt und also, daß keiner von uns, unter waßerley Vorwandt es auch geschehen möge, berechtigt seyn wolle, noch unsere Erben berechtiget seyn solle, wegen dieser in Anno 1736 und nachher geschehenen Theilung unser seel. Frau Mutter und respective Großmutter Nachlaßes Anspruch an jemandt von uns oder an deßen Erben zu machen, sondern daß in dem ohnverhoffendem wiedrigen Fall ein solcher Anspruch gantz ungültig und kraftlos seyn und bleiben solle: Gestalt wir denn eine jede Gerichts Obrigkeit hiedurch geziemen dahin ersuchen, einen solchen Anspruch, wie der auch beschaffen sey, auf blosser Verzeigung dieses wolbedächtlich außgestellten Theilungs-Scheins sogleich zu verwerfen, und den oder diejenigen, welche von uns oder unseren Erben damit hervortreten wollen, schlechterdings abzuweisen.

Es ist hiebey zugleich verabredet und festgestellet worden, daß dasjenige was von mehrbesagten Nachlaß bißher nicht getheilet ist /: welches da lediglich in ihrer rückständigen Erb-Portionen auß ihrer vor etzlichen Jahren verstorbenen beyden Töchtern unserer resp. Schwestern und Tanten SOPHIEN CHARLOTTEN und HELENE ROSINEN Nachlaß bestehet :/ so wie demnächst werden sollen.

Zu mehrerer Bekräftigung und Festhaltung obigen allen renuntiiren wir für uns und unsere Erben alle Ausflüchten und Rechts Wohlthaten, welche hinwieder erdacht werden mögten, ins besondere der Ausflucht

und Einrede, ob habe man oberwehntes Inventarium und Erbschafts Rechnungen nicht genau eingesehen, noch die Umstände der Sachen reiflich genug erwogen, man habe geirret, sey überreibt oder überredet, bey der Theilung sey man einiger maßen oder gar über die Halbscheid verkürtzet, dem inventario und obigen Erbschafts Rechnungen sey nicht alles, was zur Theilung gehöret, habe eingetragen und allen übrigen Behelften, wie die immer Nahmens haben, ingleichen der Rechts-Regul, daß ein gemeiner Verzicht nichts gelte, wenn nicht ein besonderer vorhergegangen. Alles getreulich. Zur Uhrkundt deßen ist jeden von uns ein eigenhändig unterschriebenes und untersiegeltes Original dieses Theilungs-Scheins eingeliefert worden. So geschehen Hannover, Hamburg, Wüstrau und Berlin Anno 1742

L. S. CATHARINA ELIESABETH TAPPEN gebohrne SCHILDEN
 L. S. JACOB CHRISTOPH SCHILDEN
 L. S. BODO FRIDERICH SCHILDEN
 L. S. JOHANN ERICH SCHILDEN
 L. S. HEINRICH ANDREAS Edler VON SCHILDEN
 L. S. ERNESTINE ROSINE VON THULEMEIEREN gebohrne SCHILDEN
 L. S. ANNE SOPHIE DENICKE
 L. S. CHARLOTTE HENRIETTE DENICKE
 L. S. GEORG JOHANN DENICKE
 L. S. HEINRICH FRIEDERICH DENICKE

Original i Arkivet paa Haseldorf: Acta V, Nr. 986.

DEN SCHILDENSKE FAMILIEBEGRAVELSE I KREUZKIRCHE I HANNOVER

Kirkens Protokol over Gravsteder (Begräbnisbuch der Kirchen St. Crucis) indeholder følgende:

Nr. 5 Sehl. Herrn Ober Cämmerer JOHANN ERICH SCHILDEN gewölbetes Erb-Begräbnis. Ist Uffen Chor von der Capellthür bis an die Sakristei ist 24 Fußlang und 9 Fußbreit, die Eröffnung thut vor einer alten Person 4 Reichsthaler und vor einer Kleinen 2 Reichsthaler.

worin Beigesetzt.

1. A. 1717 Zwei Kinder von dem Herrn Ober Cämmerer SCHILD, welche schon einige Jahre todt gewesen
2. und in einem anderen Gewölbe so lange gestanden.
3. A. 1717 den 18. Oktober: Der Sehl. H. Ober Cämmerer SCHILD.
4. A. 1718 den 3. Oktober: H. Bürgermeister TAPPEN Kleine Tochter.
5. A. 1719 den 5. März: H. Bürgermeister TAPPEN Kleine Tochter.
6. A. 1723 den 20. Juni: Die Mademois. SCHILDEN 22 Jahr alt.
7. A. 1724 den 11. Sept. Die Mademois. SCHILDEN 30 Jahr alt.
8. A. 1728 den 7. April: Die Frau Amtmännin SCHILDEN von Wustrow so hier im Kindbett gestorben.
9. A. 1728 den 20. Juni: Des Herrn Amtmann SCHILDEN verstorbenes Söhnlein.
10. A. 1735 den 18. Oktober: Wollsehl. Frau Ober Cämmerin SCHILDEN. geborene HARTORFFEN darin Beigesetzt.
11. A. 1745 den 16. September ist der Sehl. H. Kriegs Commissarius JACOB CHRISTOFF SCHILDEN.

Da Kreuzkirche i 1887 blev forsynet med Varmeanlæg blev samtlige Begravelser under Kirkegulvet ryddede, og de der fundne Ben blev nedgravet under Kirkens Taarn.

Efter Meddelelse fra Klokker Franz Grünthal, Hannover.

KILDER

1. Hannover Kreuzkirche, Daabsprotokol (Velvillig Meddelelse fra Klokker Franz Grünthal, Hannover. De efterfølgende Uddrag af Kirkebøgerne er meddelt af samme, der med stor Beredvillighed har foretaget ret omfattende Undersøgelser i Hannover).
Am 29. Juli 1653 JOHANN ERICH, LUDOLPH SCHILTS S[ohn].
2. Hannover Kreuzkirche, Begravelsesprotokol:
Anno 1717, Pag. 291, Nr. 32:
den 29ten Mai des Sonnabend Morgens für Dom. I. p. Trinit. halb 2 Uhr starb (Titl.) Herr JOHANN ERICH SCHILD, Königl. Ober Cämmerer und dieser Kirche eingepfarrter an einer hitzigen Krankheit. Seines Alters 64 Jahr weniger 2 Monath. War ein größser Gönner unserer Kirche: wie er denn sowohl die Prediger als auch deren Witwen mit ansehnlichen Legaten bedacht. Der Herr wolle ihn dafür in der Ewigkeit erquicken und seiner Familie zu Segen gesetzt sein lassen. Es ward der erblichene Körper den 7ten August Montags nach Dom. 11. p. Trinit. des Abends um halb 9 Uhr in unsere Kirche zu St. Crucis beerdigt und dabei mit Singung einiger Gesänge und Collecten die Ex[e]quien gehalten. Da denn die Kirche mehrentsils mit schwarzem Tuch bezogen war.
Hannover Kreuzkirche, Begräbnisbuch (se S. 304). Nr. 3: A. 1717 den 18. Oktober: Der sehl. H. Ober Cämmerer Schild.
3. Afkald for Arven efter ham findes i Arkivet paa Haseldorf, Acta V., Nr. 984, jfr. S. 302.
4. Ifølge Meddelelse fra Klokker Franz Grünthal findes der ikke længere Minder om Familien Schilden i Kreuzkirche. Dette staaer formentlig i Forbindelse med at samtlige Begravelser blev ryddet ved Kirkens Restaurering i 1887.
5. Trauregister der Schloßkirche, Hannover:
den 8. Maj 1683 ist Herr ERICH SCHILDT, fürstl Cammerschreiber und Müntz Factor copuliert mit J. CATHARINA HATTORF.
Vielsen var forinden Fremdragelsen af denne Attest forgæves eftersøgt i Osterodes tre Kirker (meddelt af Kirchenbuchführer H. Kümmel ved St. Jacobi, Osterode, Harz).
6. Daaben har ikke kunnet findes i de tre Kirker i Osterode (meddelt af Kirchenbuchführer H. Kümmel).
7. Hannover Kreuzkirche, Begravelsesprotokol:
Anno 1735, pag. 352, Nr. 55
den 10.ten Oktober Fr. Ober Cämmerin SCHILDEN Witwe. Begraben in unserer X Kirche.
Hannover Kreuzkirche, Begräbnisbuch (se S. 304). Nr. 10: A. 1735 den 18. Oktober: Wollsehl. Frau Ober Cämmerin SCHILDEN, geborene HATTORFFEN darin beigesezt.
8. Afkald for Arven findes i Arkivet paa Haseldorf, Acta V., Nr. 986, se S. 303.
9. se ovenfor Nr. 4.
10. Familien Schildens Vaaben er omtalt i Vaabenafsnittet. Familien Hattorf førte i Skjoldet et Hjerte under tre Stjerner (2.1). Kronet Hjelm, hvorpaa en Stjerne. Siebmachers Wappenbuch Bd. V, Abt. 10, 1916, S. 41. Tavle 46.
11. Karl Freiherr von Bothmer: Die niedersächsische Familie von Schilden (Schild, Schildt) (Særtryk af Vierteljahrschrift für Wappen-Siegel- und Familienkunde 1930) S. 9. Schildens Hustru kaldes her fejlagtig ANNA ROSINE HATTORF.
Theodor Wilh. Werner: Gerdt Schildt, Organist an der Aegidienkirche von 1547 bis 1569 (Zeitschr. der Gesellsch. f. niedersächsische Kirchengesch. 38, 1933)
samme: Arkivalische Nachrichten und Dokumente zur Kenntnis der Familie Schildt (Theodor-Kroyer-Festschrift, Regensburg 1933) jfr. Personalhistorisk Tidsskrift 9. III, 1930 og 10. I. 1934.
I det tidligere Kgl. und Provinzialbibliothek i Hannover findes to Sørgedigte over Johann Erich Schilden, ingen af dem indeholder personhistoriske Oplysninger (velvillig Meddelelse fra Biblioteket).
12. Karl Freiherr von Bothmer: anf. St. jfr. Personalhist. Tidsskr. 10. I. 1934, S. 55.
13. Angul Hammerich: Musiken ved Christian IV's Hof, 1892, S. 81 f.
14. Bothmer: anf. Arb. S. 8.
15. Meddelelse fra Staatsarchiv, Hannover.
16. Meddelt af Franz Grünthal fra Arkivalier i Stadtarchiv.
17. Bothmer: anf. Arb. S. 11.
18. Arkivet paa Haseldorf, Acta V., Nr. 983.
19. sammesteds V. 984, jfr. S. 302.
20. se S. 304.
21. Bothmer: anf. Arb. S. 11. Det ses ikke, om det er et af disse Legater, der 1741 er indbetalt af Schildens Arvinger, eller om disse har oprettet et selvstændigt Legat paa 500 Thlr. til Fordel for de Fattige (meddelt af Franz Grünthal).
22. Haseldorf, V., 986, jfr. S. 301.
23. Talrige Oplysninger om Familien HATTORF indeholdes i Ligrædikenen over PHILIPP HEINRICH HATTORF og andre Lejlighedstryk vedr. Familien (velv. Medd. fra det tidl. Kgl. u. Provinzialbibliothek, Hannover).
24. Saafremt den under Nr. 8 nævnte JUSTUS DAVID SCHILDEN er identisk med et af de to Børn, der 1717 nedsattes i Begravelsen i Kreuzkirche i Hannover (S. 304) kan der kun regnes med tolv Børn i Ægte-skabet, i modsat Fald har der været tretten.
Den anførte Rækkefølge er delvis konstrueret. I Frk. Helene Höhnks Korrespondance med Statsarkivet

- i Hannover (Arkivet paa Haseldorf, V. 980) findes et Brev fra Statsarkivet med Oplysning om de under Nrr. 1, 2, 4, 7 og 10 anførte Sønners Alder i 1718, medens det om den under Nr. 8 anførte JUSTUS DAVID oplyses, at han døde 11. Januar 1702 »in jugendlichen Alter«. For Døtrenes Vedkommende er Rækkefølgen for Nrr. 5 og 9 givet ved Aldersangivelsen ved deres Død, de øvrige er placeret efter Oplysningerne om deres Giftermaal.
25. Bothmer anfører S. 10 fejlagtigt: † 8. November, se S. 304.
26. Efterkommere findes nævnt i den af Bothmer anførte Liste S. 33 f.
27. Bothmer S. 11 har fejlagtigt † ca. 1714.
28. Bothmer anfører S. 10 kun to Børn. Der var yderligere to Døtre, som begravedes 1718 og 1719 i Kreuzkirche, jfr. S. 304.
29. Bothmer anfører S. 10 fejlagtigt † 1720.
30. Bothmer har S. 11 fejlagtig † ca. 1713.
31. Ægtepagt, dat. Hamburg 14/2 1746 i Staatsarchiv, Kiel: Acta A XVIII Nr. 5619.

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 297. Seglet findes i Arkivet paa Haseldorf. Acta V, Nr. 982.
- Side 299. Underskriften, dat. 4. Maj 1696, findes i Arkivet paa Haseldorf, Acta V, Nr. 982.

128/55 og 128/56

ANNA HELENE MÜLLERS FORÆLDRE

UKENDTE

OTTO RANTZAU
OG
ANNA MAGDALENA BROCKDORFF

OTTO RANTZAU

til Putlos

er født i Neumünster 19. Januar 1648 som næstældste Søn af Oberst, Amtmand i Cismar HANS RANTZAU til Putlos, Panker og Klampe i hans Ægteskab med DOROTHEA ØLLEGAARD BLOME. Han opkaldtes efter sin Morfader OTTO BLOME til Neudorf.

Han er sandsynligvis identisk med den Otto Rantzau, der fra 1659 til 1666 var Page hos den senere Kurfyrstinde af Sachsen, Prinsesse Anna Sophie¹², 1670 nævnes han som Ridepage, men han forlod derpaa Hoftjenesten for at gaa Militærvejen. 1674 nævnes han som Ritmester og allerede Aaret efter var han Major i fransk Tjeneste, men vendte snart efter hjem for at deltage i Krigen under de danske Faner. 27. November 1677 udnævntes han til Oberst¹³, og 28. December s. A. forestilledes han som Chef for 1. Fyenske nationale Rytteriregiment, der deltog i det skaanske Felttog¹⁴.

1679 sendtes Regimentet mod Hamburg og i November s. A. vendte det tilbage til Fyen. Fra 1686 garnisoneredes det i Holsten og 11. April 1691 afløstes Rantzau som Chef af Baron SCHACK BROCKDORFF¹⁵.

22. Marts 1692 fik Otto Rantzau Bestalling som Generalmajor til Hest, hvorefter han fik tillagt Overledelsen over det Auxiliærkorps, som Danmark i Følge Overenskomst med den tysk-romerske Kejser skulde stille til Raadighed i Kejserens Felttog mod Tyrkerne. Korpset, der talte omkring 2400 Mand, bestod af 1. jyske Rytteriregiment under ADAM WEYHER, et Regiment Dragoner under JØRGEN REINHARD BIEGEN og et Regiment Fodfolk under GEORG CHRISTOPHER PUTTKAMMERS Kommando. Afrejsen fandt Sted i Maj 1692. Soldaterne, der havde gjort Regning paa at faa Forskud paa deres Sold udbetalt, saasnaart de satte Foden paa tysk Grund, gjorde under en Mønstring i Crossen Oprør, men efter Samraad med Weyher og Puttkammer optraadte Rantzau med en mild Bestemthed, der gjorde sin Virkning, og han gjorde derfor ikke mere ud af Sagen. Ved kongelig Resolution af 11. Juni godkendtes hans Opførsel, men Kongen forlangte dog, at han skulde genoptage Sagen og straffe Oprørerne strængt, naar Korpset kom til at ligge et Sted, hvor han kunde faa Hjælp¹⁶.

27. Juni ankom Korpset til Fæstningen Brieg, hvor Otto Rantzau besluttede at overnatte, og da Tropperne nu atter gjorde Opstand, traadte Rantzau strængt op imod dem, fire af Anførerne blev arresterede, og efter at to af dem var blevet skudt, faldt Gemytterne til Ro¹⁶. 24. August stødte Rantzau til den kejserlige Hovedhær, der førtes af Markgreve Ludvig af Baden, og først i September gik Korpset i Kvarter i Peterwardein. 4. November gik det i Vinterkvarter i Pesth¹⁶.

Rantzau havde allerede 20. September faaet Orlov og har sandsynligvis tilbragt Vinteren hjemme i Holsten — endnu i Foraaret 1693 vides han at have været paa Putlos¹⁷. Sommeren derefter var han i Wien¹⁷, og 1. August begyndte den kejserlige Belejring af Belgrad, der var et af Tyrkernes vigtigste Punkter. Det danske Korps deltog i denne Belejring fra 16. August,

men allerede først i September trak Tyrkerne Tropper sammen til Undsætning, og 10.—11. September hævede de Kejslerlige derpaa Belejringen uden Resultat¹⁶. I December 1693 overgav Rantzau Overledelsen til Puttkammer, og derefter vendte han hjem¹⁶.

1. Februar 1694 udnævntes han til Inspektør over Kavaleriet i Hertugdømmerne, og 1695 deltog han frivilligt i Namurs Belejring paa de Allieredes Side¹⁷.

Otto Rantzau tilhørte en stridbar Tid og en ikke mindre stridbar Slægt. Han havde otte Brødre, og af dem alle døde kun tre en naturlig Død, CHRISTOPHER RANTZAU til Panker, der døde 10. September 1695, DITLEV RANTZAU til Panker (128/37), der døde 1705, og FREDERIK RANTZAU til Knoop, der døde 8. Februar 1723. Sidstnævnte dræbte 1681 i Paris Oberstløjtnant JØRGEN VIND i en Duel¹⁸.

Den ældste af Brødrene, LEOPOLD JOACHIM RANTZAU blev 6. Oktober 1672 dræbt af JOACHIM BROCHDORFF til Depenau og Dueholm¹⁷, HENRIK RANTZAU, der var braunschweig-lüneburgsk Oberstløjtnant faldt i Juli 1676 i en Duel ved Maastricht, DIDRIK RANTZAU ligeledes i en Duel i Bremen 10. Maj 1673, HANS RANTZAU til Quarnbek døde 4. Februar 1696 efter en Duel med HANS BLOME til Seedorf²⁰, medens endelig CHRISTIAN ALBRECHT RANTZAU blev fundet skudt i sin Seng 29. November 1697 paa Bossee¹⁸.

Otto Rantzau havde allerede 1675 sin første Duel med sin Morbroder BENDIX BLOME til Deutsch og Dänisch Nienhof²¹. Blome, der synes temmelig blodtørstig, foreslog forskellige drastiske Former for Duellen; at de skulde duellere paa Dolke alene i en aflaaet Lade, eller paa en lille Rundkreds, dannet ved omgravede Grøfter eller omgivet af omvendte Harver, paa hvilke den vigende maatte blive spiddet, men Otto Rantzau vilde kun kæmpe paa »Cavalliers Manier«. De mødtes da til Hest den 12. Juni 1675 udenfor Kiel, og Rantzau skød Blome et Strejfskud i Ribbenene i højre Side, og knuste hans højre Tommelfinger, saa han hverken kunde bruge Kaarde eller Pistol. Derpaa løb Rantzau til og satte Morbroderen Kaarden for Brystet, men da denne roligt sagde: »Nur thue was du wilt«, og Sekundanterne skred ind, skænkede Rantzau ham Livet²².

1698 kom Otto Rantzau i Strid med Oberst JOSIAS BREIDE RANTZAU²³, og skønt Kongen under en Mulkt paa 11.000 Rdlr. forbød Generalmajoren at duellere, lod Sagen sig dog ikke afgøre ad anden Vej. Forgæves søgte Vennerne, blandt hvilke Baron ULRIK FREDERIK VALDEMAR LØVENDAL, at mægle i Striden, men end ikke Præsident JOACHIM VON AHLEFELDT²⁴ lykkedes det at bringe Parterne til Fornuft²⁵. Otto Rantzaus Hustru, Fru ADELHEID BENE-DICTE, søgte forgæves at faa Josias Breide Rantzau til at trække sin Udfordring tilbage, men han forlangte en Godtgørelse herfor paa 5.000 Rdlr.²⁵ En medvirkende Aarsag til Striden har det muligvis været, at Josias Breide Rantzau var mistænkt for Snigmordet paa Generalmajorens Broder, CHRISTIAN ALBRECHT RANTZAU, der som ovenfor berørt 29. November 1697 var blevet fundet død i sin Seng paa Bossee.

Duellen fandt Sted i Poppenbüttel i Nærheden af Hamburg 15. Marts 1698. JOSIAS BREIDE RANTZAU fik et Skud i Skulderen og et Kaardestik i Haanden, medens Otto Rantzau blev truffet af to Kugler, der saarede ham dødeligt²⁶.

Paa Dødslejet blev han berettet af Pastor WINCKLER fra Hamburg²⁶, og han beklagede her, at han skulde dø paa denne Maade, og ikke kunde give sit Liv i Kongens Tjeneste²⁷.

Han døde snart efter, rimeligvis Natten mellem den 15. og 16. Marts, muligvis — som andre Kilder beretter — senere, men i hvert Fald før 18. Marts 1698²⁸.

Som ovenfor nævnt havde Kongen under en Mulkt forbudt Duellen, og den kongelige

Generalfiscal i Hertugdømmerne JOHAN CRANE skred derfor ind, og beslaglagde Generalmajorens Lig, der endnu 29. Marts henstod i Ottensen²⁹.

10. Maj nedsattes under Feltmarskal WEDELS Præsidium en Krigsret i Glückstadt for hvilken Enken og OTTO FREDERIK VON BUCHWALD, der havde været Otto Rantzaus Sekundant, indstævnedes, men hvad Udfald Sagen fik er ikke oplyst³⁰.

Generalmajor Otto Rantzau ægtede første Gang

128/58

ANNA MAGDALENA BROCKDORFF

der er født paa Rohlstorf 3. April 1649 som Datter af fyrstelig holsten-gottorpsk Hofmester, spansk Oberstløjtnant JOACHIM BROCKDORFF til Wensin, Stocksee, Rohlstorf og Altenhof, og anden Hustru ANNA MARGRETHE RANTZAU af Linien Siggen³¹.

Anna Magdalena Brockdorff var saaledes Søster til Konferens- og Landraad DITLEV BROCKDORFF til Rohlstorf m. fl. (256/77) hvis Sønnedatter BERTHA CATHRINE BROCKDORFF (64/20) var gift med Otto Rantzaus Brodersøn HANS RANTZAU til Panker (64/19).

Ægteparret har sandsynligvis boet paa Putlos, som Otto Rantzau overtog 1683, og som senere gik over i den nævnte Hans Rantzaus Besiddelse.

Anna Magdalena Brockdorff døde kort Tid efter den yngste Søn DITLEV RANTZAUS Fødsel, kun godt 40 Aar gammel. Hun blev begravet i Oldenburg 5. December 1689.

Antagelig 1692 giftede Otto Rantzau sig anden Gang³² med ADELHEID BENEDICTE BLOME til Mehlbek, der var født 1. Juli 1647 paa Hagen som ældste Datter af Gehejmeraad, Elefant-ridder HENRIK BLOME til Farve, Hagen og Neverstorf og LUCIA SIGVERTSDATTER POGWISCH³³.

Hun var i første Ægteskab gift (1663) med BALTHASAR VON AHLEFELDT til Heiligenstedten og Mehlbek, der er født paa Lehmkulen 17. December 1639 som Søn af Oberst HENRIK VON AHLEFELDT til Lehmkulen, Glassau, Krummendiek, Heiligenstedten med Kampen og Lindau, og første Hustru ANNA RANTZAU. (Hun var Datter af DITLEV RANTZAU til Panker (1024/-507)³⁴.

BALTHASAR VON AHLEFELDT blev 1653 immatrikuleret i Rostock og fulgte 1660 Statholderen CHRISTIAN RANTZAU til Wien. Af Faderen fik han Heiligenstedten, og 1673 købte han Mehlbek. Han døde i April 1691. 10. April — faa Dage før sin Død — havde han indsat sin barnløse Hustru som Arving til Mehlbek, ligesom han tillagde hende Brugsretten af Heiligenstedten. Mehlbek solgte hun 1692 for 23.000 Rthlr. til Friherre C. E. REICHENBACH³⁵.

1736 oprettede ADELHEID BENEDICTE BLOME et Fideicommis af alle sine udestaaende Kapitaler, som efter hendes Død skulde gaa over til Landraad BENDIX BALTHASAR VON AHLEFELDT³⁴.

ADELHEID BENEDICTE BLOME, der havde faaet sine Navne efter henholdsvis sin Farmoder ADELHEID RANTZAU, WOLF BLOMES Hustru og dennes Moder BENEDICTE BUCHWALD, gift med HENRIK RANTZAU til Putlos, var 1731 Gudmoder for ovennævnte HANS RANTZAUS Datter ADELHEID BENEDICTE RANTZAU (32/10), der opkaldtes efter hende³⁶.

ADELHEID BENEDICTE BLOME døde 13. Marts 1739 og blev begravet i St. Laurentius Kirken i Itzehoe.

Generalmajor OTTO RANTZAU, hvis andet Ægteskab var barnløst, havde med sin første Hustru ANNA MAGDALENA BROCKDORFF følgende fire Børn:

1. HANS RANTZAU, * omkr. 1680, † 1688.
2. JESPER RANTZAU til Bossee og Westensee, * 1685, †
 Hofmarskal hos Statholder Frederik Christian Markgreve af Brandenburg-Culmbach.
 ~ 1707 med MARGRETHE VON AHLEFELDT (formentlig Datter af JØRGEN VON AHLEFELDT til Lindau og ADELHEID BENEDICTE VON BUCHWALD³⁷), * 4. Juni 1686, †
 Ægteparret havde tre Sønner, om hvem intet vides, og en Datter, ADELHEID BENEDICTE RANTZAU, * 1715, der døde ugift i Preetz 12. April 1797.
3. HANS RANTZAU til Putlos og Segalendorf, * omkr. 1685, † 19. Oktober 1744.
 Gehejmeraad, Viceamtmand i Rendsburg, hvid Ridder.
 ~ 1° Lütjenburg 26. Februar 1707 med ABEL REVENTLOW (F.: FREDERIK REVENTLOW til Neudorf og ANNA HEDEVIG QUALEN), * omkr. 1680, † 1757 (Hun ~ 1° 1701 (Ægtepagt 7. Aug.) med hertugelig gottorpsk Hofmester HANS RANTZAU til Salzau, * ca. 1648, † 1703).
 ~ 2° med ANNE VIND BANNER til Taastrup og Aalstrup (F.: CHRISTIAN BANNER til Frederiksgave og METTE VON DER KUHLA), * 1. December 1684, † 1736. (Hun gift 1° med VILHELM FREDERIK Baron GYLDENKRONE til Taastrup og Aalstrup, * 7. Jan. 1681, † 16. Maj 1708, Broder til CHRISTIAN Baron GYLDENKRONE til Vilhelmsborg, 128/47).
 ~ 3° med SOPHIE LUCRETIA VON WALLMODEN, * omkr. 1700, † 5. April 1776 (Enke efter VON GÆHLER).
 Hans Rantzau havde Børn med sine to første Hustruer, men Linien uddøde allerede i anden Generation.
4. DITLEV Rigs greve RANTZAU til Ahrensburg, * April 1689, døbt 28. April, † formentlig i Hamburg 6. Marts 1746, bisat paa Ahrensburg 31. Marts.
 Fyrstelig holsten-gottorpsk Landraad og kejserlig Rigshofraad, Ridder af den preussiske Sorte Ørn.
 ~ 1° paa Ahrensburg 29. Maj 1715 med FREDERIKKE AMALIE RANTZAU til Ahrensburg, Emkendorf og Mühlendorf, * paa Emkendorf 16. Februar 1703, † paa Ahrensburg 18. Juni 1736.

Se 64/29 og 64/30.

KILDER

1. Neumünsters Kirkebøger begynder først 1679 (velvillig Meddelelse fra Probst Meifort, Neumünster).
2. Indkomne Breve til Overkrigssekretæren Marts/April 1698: Brev fra U. F. V. LØVENDAL, dat. Bothkamp 18. Marts [16]98:
»..... Ewer Excellenz werden ohne Zweifel schon vernommen haben die unglückliche Rencontre des H. General Major RANTZAWS, woran er da auch noch selbige Nachts verschieden, und wie man sagt, in seinem Letzten nichts mehr beklaget, als das er auf solche Ahrt und nicht vor Ihr Mayt. Dienste sein Leben laßen müßte, welches zu wünschen wehre gewesen, und was er seiner gute Freunde Raht und Einrede hätte folgen wollen, hätte es genugsam evitiert werden können, allein die Verbitterung war so groß, das was ohne einer harten Antwohrt sich zu exponiren keines Vergleiches mehr gedenken dürffte. Vnterdeßen hatt d/ seel. Mann seit dehm wihr unter dessen Commando gestanden, uns allerseit durch dessen honneteté und genereuses Gemüht so sehr eingenommen, d/ wihr ihn v/ Hertzen zu betrawen Ursach haben.....«
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
7. Oldenburg Sterberegister 1689 (velv. meddelt af Pastor Thobüll, Oldenburg):
... begravet am 5. Dez. 1689 Fr. ANNA MAGDALENE RANTZOWIN auf Putloß.
Dødsdagen angives i DAA XLVII, 1930, II, S. 117 fejlagtigt til 15. Dec. 1695.
- 8.
- 9.
10. Slægten Rantzaus Vaaben er beskrevet I. Del, 2. Bind, S. 272.
Slægten Brockdorffs Vaaben er beskrevet I. Del, 2. Bind, S. 599.
11. Danmarks Adels Aarbog XLVII, 1930, II, S. 117 (Rantzau).
samme: LIII, 1936, II, S. 51 (Brockdorff).
Carl v. Rantzau: Das Haus Rantzau, Celle 1866, Stamtavle III/IV.
Benzons Stamtavler: Brockdorff (RA) Tab. 5.
Klevenfeldts Stamtavler Brockdorff.
Genealogisk-Her. Selsk. Saml. Spec. B. 80 Brockdorffs Stamtavle af O. H. Møller.
Bricka: Dansk Biografisk Leksikon, XIII, 1899, 470.
Personalhistorisk Tidsskrift, 4. II. S. 28.
Hirsch: Danske og norske Officerer (Kgl. Bibl.).
Gen.-her. Selsk. Saml.: Voss Excerpter 4° Bd. XXVII Otto Rantzau auf Putlos.
Om Putlos se Oldekop: Topographie des Herzogth. Holstein I Bd. VII Kreis Oldenburg, S. 131 f.
12. Hirsch anf. St. Som Kilde angives Afregningsbog fra forsk. Betjentes Besoldning.
13. Krigskollegiet: Depecher 1677, 27. Nov. (RA).
14. Vaupell: Den dansk-norske Hærs Historie, II, S. 563.
15. sammest. jfr. DAA LIII, 1936, II, S. 48.
16. Militairt Repertorium 2. Rk. I. 277 f., jfr. Vaupell I, 239.
17. Conrad Reventlows Privatarkiv (RA): Her findes ni Breve fra Otto Rantzau, dateret henholdsvis Peterwardein 8. Sept. 1692, Putlos 6. Apr. 1693, Wien 3. Juli/23. Juni og 11. Juli/30. Juni 1693, Heiligenstedten 24. Apr. 1694, Lejren ved Namur 29. Juni og 27. Juli 1695, Lejren ved Hochstedt 23. August 1695 og Kiel 31. Dec. 1697.
18. DAA XLVII, 1930, II, S. 117 f.
19. samme: LIII, 1936, II, S. 17.
20. samme: LII, 1935, II S. 30.
21. samme: S. 28.
22. Mittheilungen der Gesellschaft für Kieler Stadtgesch. XVIII og XIX, 1916, Kronik des Asmus Bremers S. 327. Jfr. Kall'ske Saml. 4° Nr. 589, Wilhelmis Tillæg indhæftet mellem S. 46 og 47 under Nr. 158 (Kgl. Bibl.) samt Kvartalskriftet Orion, 1843, I. Bind S. 231.
23. DAA, XLVII, 1930, S. 48.
24. Dansk Biografisk Leksikon, 2. Udg. I, 1933, S. 191 f.
25. Afskrift af Enkens Indlæg findes i Voss Excerpter Litra A. Hæfte L, S. 15 f. og Hft. LI S. 1 og 9.
26. Mitt. d. Gesellsch. f. Kieler Stadtgesch. ovenn. Hæfter S. 361, jfr. Kall'ske Saml. 4° 589 S. 52 og Kvartalskriftet Orion nævnte Bind S. 227.
27. se ovenfor under 2. Om Løvendal se Bricka Dansk Biografisk Leksikon X, 1896, S. 590.
28. Dødsdagen angives i DAA anf. Sted til 15. Marts, samme Dag som Duellen fandt Sted, hvorimod de ovenfor under 26. anførte Kilder siger, at han døde »einige Tage später«; man kan dog ikke se bort fra, at denne Oplysning kan være forvansket Tradition, idet Udtrykket i Løvendals ovenfor under Nr. 2 gengivne Meddelelse om Dødsfaldet »noch selbige Nachts« formentlig kun kan fortolkes som gældende Natten mellem 15. og 16. Marts 1698.
29. Johan Cranes Brev i Indkomne Breve til Overkrigssekretæren, Apr. 1698.
30. samme, jfr. ovenfor under 25 og Staatsarchiv Kiel: Acta A. III. 166.
31. DAA, XLVII, 1930, II, S. 173. Linien Siggen er det ikke lykkedes at knytte til Rantzau-Ætten.
32. Vielsen angives i DAA, 1930, S. 117 og 1936, S. 51 til 1696, i samme 1929, S. 61 til 1695 ligesom i Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, III, 65, men Ægteparret er uden Tvivl gift før 14. November 1692, se Voss Excerpter 8° Bd. XII, 1692 Nr. 23. »Adelheit Benedicta, Otto Rantzow auf Putlos, Kön. General-Majors Eheliebste.«

33. Benzon Stamtavler, Blome, Tavle II. Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schles. Holst. Gesch. XXXVII, 1907, S. 262. Otto Hintze: Geschichte des uradeligen Geschlechts der Herren und Grafen Blome, Hamburg 1929, S. 281 f. DAA, LII, 1935, II, S. 29.
34. Louis Bobé: Slægten Ahlefeldts Historie, III, S. 65 f.
35. sammesteds, jfr. DAA 1935 S. 29.
36. jfr. 1. Del, 2. Bind, S. 272, Henv. 6.
37. DAA. XLVI, 1929, S. 63 hvor Margrethe, Jørgen Ahlefeldt til Lindaus Datter ganske vist angives død ung. Formodningen om at det er denne Margrethe Ahlefeldt det drejer sig om, bestyrkes af, at Jørgen Ahlefeldt til Lindau var gift med ADELHEID BENEDICTE Buchwald, og er ogsaa antaget af Dr. Bobé, se DAA 1930, S. 120.

I Rigsarkivet findes Otto Rantzau til Putlos' Privatarkiv, der dog kun indeholder Udnævnelsen af Formyndere for hans Børn.

I Arkivet paa Knoop findes i en Pakke: Process Heinrich Christoph Reichsgraf von Baudissin c/a Gebrüder von Rantzau in Putlos Kopier af forskellige Papirer vedrørende Godserne Panker og Putlos, saaledes Hans Rantzaus og Dorothea Øllegaard Blomes Testamente af 3. Februar 1665.

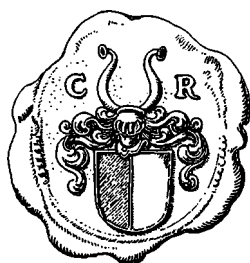
NOTER TIL BILLEDET

Side 312. Underskriften, dat. Pinneberg 8. Marts 1698, findes i Overkrigssekretærens Indkomne Breve, Marts 1698 (Otto Rantzau). (R.A.).

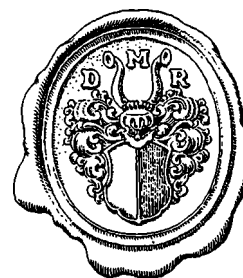
CHRISTIAN RANTZAU
OG
DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU

CHRISTIAN RANTZAU

til Ahrensburg, Emkendorf og Mühlendorf

er født 31. December 1660 som Søn af TØNNIES RANTZAU til Ahrensburg, Emkendorf og Mühlendorf og CATHARINA BROCKDORFF. Navnet Christian har han formentlig faaet efter Hertug Christian Albrecht af Slesvig-Holsten-Gottorp.

Efter at være blevet undervist hjemme af Informatorer, hvorved han erhvervede gode Kund-

skaber i Sprog, Historie, Geografi, Etik og Politik, samt Jura, foretog CHRISTIAN RANTZAU en Rejse rundt i Tyskland og Holland for at oplæres i de adelige Exercitier, og derpaa drog han til Ungarn for at være sammen med sin ældre Broder TØNNIES (ANTON) RANTZAU, der var Major i det Solm'ske Regiment i kejserlig Tjeneste, og som siden faldt imod Tyrkerne. Her fik han Tilbud om at indtræde i Militærtjenesten, hvortil han ogsaa skal have haft stor Lyst, men da Faderen satte sig imod det, opgav han denne Hensigt og vendte hjem¹².

Om hans Liv har Ligprædikenen — hvorfra ovenstaaende Oplysninger er taget — intet at berette. Formentlig har han opholdt sig hjemme og deltaget i Administrationen af Faderens ret store Besiddelser. Endnu før TØNNIES RANTZAU's Død 1703 overtog CHRISTIAN RANTZAU i Henhold til Faderens Bestemmelser Besiddelserne, som bestod af Ahrensburg, Emkendorf og Mühlendorf.

Den oprindeligt befæstede Borg, Ahrensburg, kom i 1550 i den berømte DANIEL RANTZAUS Besiddelse, og overgik efter at han i 1569 var faldet for Varberg til Broderen PETER RANTZAU, der 1596 ombyggede Borgen. Som Minder om dette Anlæg er i vore Dage kun Slots- og Ydergravene, der omgav hele Avlskomplekset, bevaret, sammen med nogle enkelte Sandstensgesimsers og de kryds- og tøndehvælvede Kældere under det nuværende Slot¹¹.

Emkendorf, der ligger 14 km Østsydøst for Rendsburg i Nærheden af Westensee, kom i Slutningen af det 16. Aarhundrede fra Ahlefeldt'ernes over i Rantzau'ernes Besiddelse; i dette Gods er nu indbefattet Alt-Mühlendorf, der fra at være en selvstændig Besiddelse — fra 1626 i Familien Rantzaus Eje — er sunket ned til at blive en almindelig »Meierhof« under Emkendorf.

TØNNIES RANTZAU opsatte 29. Oktober 1701 paa Ahrensburg et Testamente, hvori han, da hans Søn CAI RANTZAU var død og havde efterladt sig en saa betydelig Gæld, at hans Enke og Datter ikke havde vovet at overtage Boet »ohne beneficio inventarij«, bestemte, at Godserne skulde overtages af CHRISTIAN RANTZAU, Emkendorf for 50.000 Rthlr., Ahrensburg for 40.000 med Fradrag af Behæftelserne, hvorunder 500 Rthlr. i hvert af Godserne til Skoler og Fattige. Desuden skulde han og Cai Rantzau's Datter CATHRINE HEDEVIG RANTZAU — der senere

ægtede Generalløjtnant BALTHASAR AHLEFELDT til Lindau — hver have 10.000 Rthlr. forlods udbetalt, hvorefter Resten af hans Bo skulde deles mellem dem, saaledes at Christian Rantzau fik de $\frac{2}{3}$. Cathrine Hedevig Rantzaus Kapital skulde blive staaende i Godserne, indtil hun

*Indt. af 5% paa 1703.
Christian Rantzau*

*gent Cathrine Hedevig
Rantzau*

giftede sig, til en aarlig Rente af 4%. Af Møblerne skulde Christian Rantzau have Halvparten den anden Halvdel skulde deles mellem Cai Rantzaus Enke og Datteren. Endelig bestemte Tønnies Rantzau, at ingen af Godserne nogensinde maatte gaa ud af Familien, da Ahrensburg var bygget af PETER RANTZAU og Emkendorf af TÖNNIES RANTZAU¹³.

Ved et Dokument, dateret Ahrensburg 6. December 1702 overdrog Tønnies Rantzau sin Søn Godserne for de nævnte Summer, der hver var 10.000 Rthlr. mindre end, hvad Tønnies Rantzau selv havde overtaget dem for ved Delingen med sine Brødre. Det blev her udtrykkeligt fastsat, at Christian Rantzau kun maatte sælge Godserne til Rantzau'er, og i saa Fald maatte han kun tage 10.000 Rthlr. mere for hvert af dem, end han selv havde givet. Der maatte ikke frasælges noget af Skovene og disse maatte ingensinde forhugges¹⁴.

Disse Bestemmelser kom til at danne Grundlaget for en Skifteoverenskomst mellem CHRISTIAN RANTZAU paa den ene Side og OTTO FRIEDRICH VON BUCHWALD til Trøborg, som Formynder for CATHARINE HEDEVIG RANTZAU, paa den anden Side. Christian Rantzau lovede ved denne Overenskomst sin Broderdatter 30.000 Rthlr. Specier, som foreløbig blev staaende, samt 700 Rthlr. Courant, som skulde udbetales i det kommende Omslag. Christian Rantzau paatog sig endvidere den paa Godserne hvilende Gæld og de af Cai Rantzau til Faderen udstedte Obligationer, hvorimod Cai Rantzaus øvrige Gæld skulde være ham uvedkommende.

Herimod skulde Cathrine Hedevig Rantzau betale Halvdelen af Renten af 4.000 Rthlr., som stod i Ahrensburg og Emkendorf, hvilke Renter skulde udbetales til Statholder OVE BLOMES Hustru ANNA ELISABETH Rigsfriherreinde VON REICHENBACH¹⁵, saalænge hun levede. Hun paatog sig endvidere at betale Tønnies Rantzaus Obligation til »Madame RHEDEN« paa 4000 Rthlr. — nemlig 3.000 Rthlr. »Wiederfallsgelder« og 1000 Rthlr. i Morgengave¹⁶ — og gav endelig fuldkommen Afkald paa alt rørligt og urørligt Gods¹⁷.

Under et Ophold paa Emkendorf i Maj 1709 blev CHRISTIAN RANTZAU syg af en Betændelse (»scharffer Fluß«) paa Armene, som derefter bredte sig til Bryst og Hals. Hans Læge, Dr. PFENNING, og en tilkaldt Kirurg bragte en kortvarig Bedring i Stand, og Christian Rantzau ønskede derpaa at vende tilbage til Ahrensburg. Hans Familie og Slægtninge fraraadede det, men da Lægen omsider gav sin Tilladelse dertil, blev han alligevel ført til Ahrensburg. Han var imidlertid kun en kort Tid oven Senge, snart maatte han paany lægge sig, og da »es furs rathsamste wurde angesehen, neben der Leibes Cur die Seelen Cur furzunehmen«, blev Pastor CONRAD MERSEBEK fra Woldenhorn tilkaldt. Da hans Svaghed imidlertid tiltog, gjorde han Testamente og en Doktor fra Lübeck blev tilkaldt. Torsdag den 6. Juni Kl. 12 Middag følte han sig utilpas, der blev sendt Bud efter Pastor Mersebek, og medens denne talte Trøstens Ord til ham, døde Christian Rantzau mellem Kl. 2 og 3 om Eftermiddagen i en Alder af 48 $\frac{1}{2}$ Aar¹⁸.

I Anledning af Dødsfaldet blev der indtil 5. Juli ringet en Time Morgen, Middag og Aften

med tre Klokker, og dette gentoges fra 14 Dage før og indtil Begravelsen havde fundet Sted paa Ahrensburg 3. Oktober 1709.

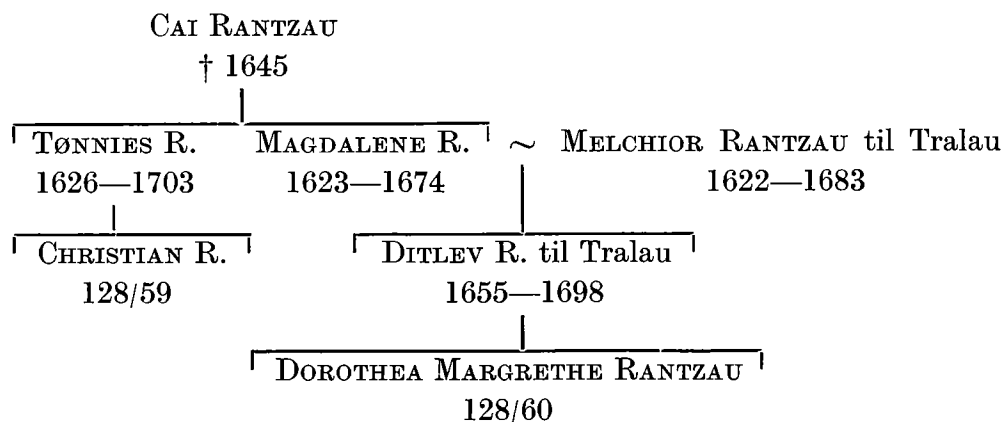
11. April 1699 blev CHRISTIAN RANTZAU paa Slottet i Kiel viet til

128/60

DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU

der er født 25. December 1680 som næstældste Datter af DITLEV RANTZAU til Tralau og SOPHIE MARIE VON BÜLOW.

Ægtefællerne var temmelig nær beslægtede, saaledes som det fremgaar af hosstaaende Oversigt:

Ved Christian Rantzau's Testamente har hans Enke faaet tillagt en Kapital paa 20.000 Rthlr. Specier, og hun er formentlig sammen med sit eneste Barn, Datteren FREDERIKKE AMALIE RANTZAU, blevet boende paa Ahrensburg, indtil Datteren blev gift.

1727 sluttede hun og Svigersønnen en Overenskomst paa Ahrensburg. Den er dateret 17. Marts og DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU gav ved denne Lejlighed Afkald paa 15.000 Rthlr. af de 20.000, som Testamentet tillagde hende, idet hun kun forbeholdt sig 5.000 Rthlr. »Wiederfallsgeld«. Dog skulde — af de 15.000 — et Præcipuum udsættes til Fordel for den ældste Søn, eller hvis han døde, for en af DITLEV RANTZAU'S andre Sønner, med 2.000 Rthlr., som med Tillæg af Renter 4 pCt. p. a. fra hendes Dødsdag skulde udbetales, naar Sønnen fyldte 24 Aar. Hvis FRIDERIKKE AMALIE RANTZAU fik en Datter, skulde denne opkaldes efter sin Mormoder og have et Præcipuum paa 1000 Rthlr., der paa samme Maade vilde være at udbetale, naar hun fyldte 18 Aar¹⁸.

Den længstlevende af de kontraherende Parter skulde have usus fructus ad dies vitæ af Resten af de 15.000 Rthlr., nemlig med Fradrag af de to Præcipuer og 1000 Rthlr., som skulde udbetales Dorothea Margrethe Rantzau i Omslaget 1728, ialt 11.000, men efter den længstlevendes Død, skulde denne Kapital deles imellem Dorothea Margrethe Rantzau's Børnebørn og Arvinger¹⁸:

DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU boede vistnok i adskillige Aar paa Gudow nær ved Mølln i Lauenburg¹⁹; her døde hun 17. August 1757 i en Alder af 76 Aar og 7 Maaneder. Hun blev bisat i Mølln.

Ved Skiftet efter hende, udviste Boet et Underskud paa omtrent 400 Rthlr., idet Aktiverne 15.857 Rthlr. 19 $\frac{1}{2}$ 11 β modsvarede af Passiver til et Beløb af 16.255 Rthlr. 36 $\frac{1}{2}$ 11 β , men dette var dog kun formelt, idet et Beløb paa 9.600 Rthlr., der var opført blandt Passiverne bestod af 2.400 Rthlr. som Prælegat for CHRISTIAN RANTZAU til Ahrensburg, 1000 Rthlr.

for Kaptajn OTTO RANTZAU og 1.200 Rthlr. for Kaptajn DETHLOFF CARL RANTZAU, samt af Dotationer paa 1000 Rthlr. til Dethloff Carl, 2000 Rthlr. til FRIEDRICH RANTZAU (32/15) og 2000 Rthlr. til BENJAMIN RANTZAU⁸.

Ægteparret havde kun en Datter:

1. FREDERIKKE AMALIE RANTZAU til Ahrensburg og Emkendorf, * paa Emkendorf 16. Februar 1703, † paa Ahrensburg 17. Juni 1736, begr. i Ahrensburg 24. Juni.
 ~ paa Ahrensburg 29. Maj 1715 med fyrstelig holsten-gottorpsk Landraad, kejserlig Righshofraad DITLEV Rigs greve RANTZAU til Ahrensburg, * 28. April 1689, døbt samme Dag, † Ahrensburg 6. Marts 1746, begr. der 31. Marts.
 Se 64/29 og 64/30

UDKAST TIL INSKRIPTIONEN PAA DOROTHEA MARGRETHE RANTZAU'S GRAVMÆLE

Hier ruhen in Gott
 die Gebeine der weyland
 hochwolgeb. Frauen, Frauen
 Dorothea Margaretha verwittweten
 von Rantzow, gebohrne von
 Rantzow aus dem
 Hause Tralow
 gebohren 1680 den 25. Dec:
 welche nachdem sie ihr ruhm-
 volles Alter gebracht auf
 76 Jahr 7 Monath am
 17. Aug: dieses 1757-Jahres seelig im Herrn
 entschlafen.
 Esaia Cap. 57 v. 1.2.

Udkast i Breitenburgs Arkiv, Akta L, Pakke 15.

KILDER

- 1.
2. Ahrensburg (forh. Woldenhorn) Begravelsesprotokol (velv. medd. af Pastor Höhnke, Ahrensburg): 1709. Der Hochwohlgebohrne Herr CHRISTIAN VON RANTZAU Erbherr auf Arensburg, Emkendorf, Mühlendorf, höchstzuehrender Herr Patron der Kirche, ist am 6. Junij umb 2. Uhr nachmittags seelig verschieden. Bis zum 5. Julij inclusive mit 3 Glocken 3 Mal an jedem Tage des Morgens, Mittags und Nachmittags geläutet; dem 3. Oktobris begraben; da vorher 14 Tage allemahl mit 3 Glocken von 8 bis 9, von 12 bis 1, von 4 bis 5 geläutet.
3. Skifte er ikke fundet. Der har foreligget et Testamente, men heller ikke dette kendes.
4. Gravmæle er ikke fundet omtalt.
5. Vielsen er ikke indført i Ahrensburgs Kirkebøger.
- 6.
7. Begravelsen er ikke indført i Møllns Kirkebøger, ej heller findes der nu længere noget synligt Minde om, at hun er begravet her. (velv. Medd. fra Hauptpastor Bruns ved St. Nicolai Kirke i Mølln).
Dødsdatoen kendes dels fra det S. 322 gengivne Ud-kast til Inskriptionen paa hendes Gravmæle, dels fra forskellige Regnskabsopgørelser i Breitenburgs Arkiv, L. Nr. 2 Læg 5.
Inogle Optegnelser, som nu findes i Breitenburgs Arkiv, L. 2, Læg 12 skriver Dattersønnen, Rigs greve FRIEDRICH RANTZAU (32/15): »meine jetz in Gott ruhende Gros Frau Mutter mütterlichen Seiten im [aaben Plads] Jahre ihres Alters zu Moellen d. [aaben Plads] verschied und wegen derer Kriegs unruhe in dieser Zeit, dort herum, zu Moellen im Gewölbe der Kirchen auf Gutbefinden meiner 2 älteren Brüdern bey gesetzet worden ist.«
8. Skiftet findes i Arkivet paa Breitenburg L. 2, Læg 5.
9. Gravmæle, se S. 322.
10. Slægten Rantzaus Vaaben er beskrevet I. Del, 2. Bind, S. 272.
11. Danmarks Adels Aarbog, XLVII, 1930, II, S. 29 og 144.
Carl von Rantzau: Das Haus Rantzau, 1866, Stam-tavlerne III/IV.
Om Ahrensburg, se Oldekop Topographie d. Herz. th. Holstein, Bd. 2, XIII, Kreis Stormarn, S. 8.
Om Emkendorf, samme Bind, X, Kreis Rendsburg, S. 34.
Om Mühlendorf, samme Bind og Afd. S. 36.
12. Grundlaget for Biografien udgøres af Conrad Mersebek: Ligprædiken over Christian Rantzau, trykt i Ham-burg 1710, af hvilken et Eksempplar findes i Breiten-burgs Bibliothek, Ranzoviana 327.
13. Arkivet paa Breitenburg L. 2, Nr. 1.
14. samme Pakke Læg 2.
15. DAA 1935, II, S. 31. Hvilken Forbindelse hun har haft med Ahrensburg er ikke oplyst. Der foreligger den Mulighed, at hun før sit Ægteskab med Blome — som blev indgaaet 1693 — har været gift med Chri-stian Rantzaus ældre Broder, HENRIK RANTZAU (1656—91), der var Blomes Forgænger som Stat-holder i Landet Hadeln.
16. Det er ikke oplyst, hvem Madame Rheden var, og hvilken Forbindelse hun har haft med Ahrensburg. Den Mulighed kunde tænkes, at hun har været for-lovet med Tønnies Rantzau, der i mange Aar — siden 1684 — havde været Enkemand.
17. Forliget findes i Original i Breitenburgs Arkiv, L. Nr. 17.
18. Kopi af Overenskomsten i Breitenburgs Arkiv L. Nr. 2, Læg 16.
19. Hun boede sikkert paa Gudow i 1736, da Overenskom-sten af 1727 blev stadfæstet ved det under Ditlev Rantzau omtalte Gudower-Forlig, jfr. I. Del, 2. Bind, S. 662.

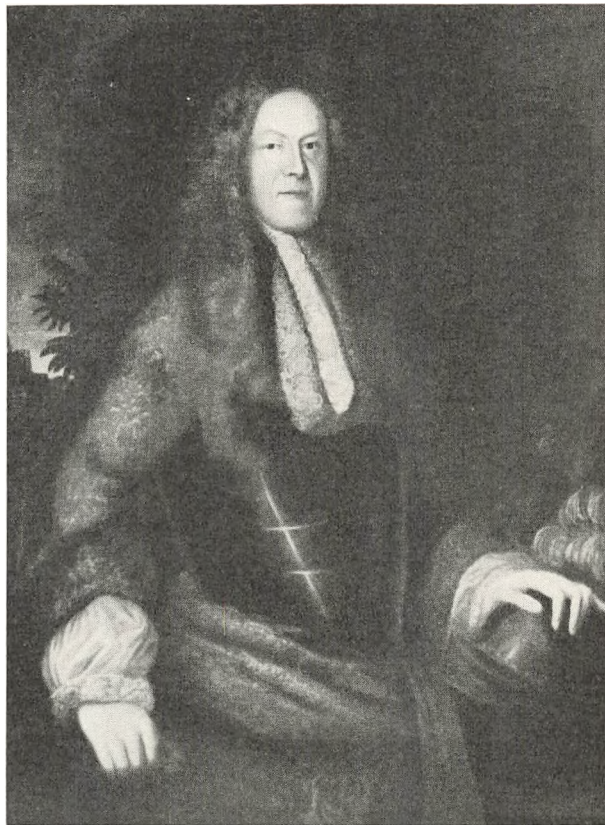
NOTER TIL BILLEDERNE

Side 319. Hans Segl findes i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 17. Skifte efter Faderen, dat. Kiel 5. Juli 1703. Side 319. Hendes Segl findes i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 16. Skifte efter Datteren, dat. Gudow 6. Dec. 1736.	Side 320. Hans Underskrift findes i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 17. Side 320. Hendes Underskrift findes i Arkivet paa Breitenburg, L. Nr. 2.

WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-REMLINGEN

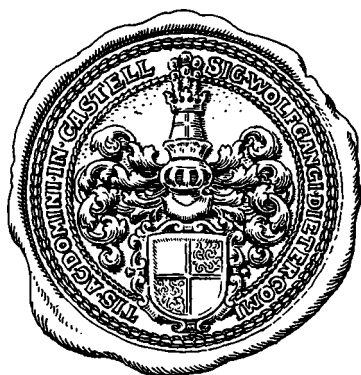
OG

ELISABETH DOROTHEA GREVINDE SCHENCK
ZU LIMPURG-SONTHEIM

Castell

WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-REMLINGEN

er født paa Remlingen 6. Januar 1641 om Middagen Kl. 12 som tredie Barn af württembergsk Landhofmester WOLFGANG GEORG I Greve CASTELL-REMLINGEN og SOPHIE JULIANE Grevinde HOHENLOHE. Han blev døbt der 10. Januar¹².

Under dygtige Læreres Vejledning blev han opdraget først paa Remlingen, senere — fra 1650 — i Stuttgart, hvor Forældrene dette Aar tog Ophold, hvorefter han sammen med Arveprins JOHANN FRIEDRICH af Württemberg besøgte Universitetet i Tübingen. Han beskrives som statelig af Legemsstørrelse og skal have udmærket sig i lige saa høj Grad ved sine fortræffelige

Aandsevner og Kundskaber, som ved sin kavalmæssige Optræden.

1663 blev han sendt ud paa den sædvanlige Studierejse til Frankrig, England og Nederlandene. I den Anledning skrev Faderen til Amtmanden i Castell, at Undersaatterne plejede at yde et frivilligt Tilskud, naar fyrstelige eller grevelige Personer tiltraadte en saadan Rejse; han anmodede ham derfor om at drage Omsorg for, at der denne Gang blev ydet et Tilskud paa 300 Rthlr. Amtmanden meddelte faa Dage senere, at Amtet Castells Undersaatter var villige til at yde det forlangte Bidrag, og at den første Fjerdedel heraf skulde blive udbetalt til førstkommende Martini.

Efter at Faderen 1668 var død, delte Wolfgang Dietrich Castell 1670 Arven med sine to Brødre FRIEDRICH MAGNUS og EBERHARD FRIEDRICH CASTELL — de Castell'ske Besiddelser havde paa dette Tidspunkt endnu ikke indført Førstefødselsretten, og samtlige Brødre var følgelig Regenter i Fællesskab; to Aar senere faldt imidlertid Grev EBERHARD FRIEDRICH CASTELL i Krigen, og der blev derefter foretaget en ny Deling, hvorved Grev WOLFGANG DIETRICH fik det øvre Grevskab med Stamslottet Castell, medens Grev FRIEDRICH MAGNUS fik det nedre Grevskab med Slottet Remlingen som Residens.

Lige saa lidt som Faderen havde Grev Wolfgang Dietrich Lyst til at tilbringe sit Liv blot med Styrelsen af de Castellske Besiddelser, han foretrak ligesom denne aktiv Statstjeneste og traadte derfor 1672 i Tjeneste hos Markgreven af Bayreuth, der under 19. Maj 1674 gav ham Bestalling som Gehejmerraad, Overpræsident og Landshøvedsmand med Bolig i Neustadt an der Aisch¹³. I denne Tjeneste forblev han, indtil Kurfyrst KARL LUDWIG af Pfaltz overdrog ham Stillingen som Førsteminister i Kurfyrstendømmet.

Karl Ludwig var Søn af Pfalzgreve FRIEDRICH V (d. 1632), der efter Nederlaget paa det hvide Bjerg (1620) havde mistet baade Landet og Kurstemmen, der 1623 blev givet til Bayern. Ved den westpfalske Fred 1648 fik Karl Ludwig udleveret Nedre-Pfaltz og tilkendt en ny (den ottende) Kurstemme.

Kurfyrsten, hvis Land var blevet stærkt ødelagt i 30-Aars Krigen, anvendte med Held hele sin Dygtighed og Energi paa Genrejsningen af sit Land, men 1672 blev han angrebet af Ludvig XIV, fordi han ikke vilde slutte sig til Frankrig imod Holland, og i seks Aar hærgede nu de franske Tropper Landet.

Kurfyrst Karl besad blandt sine andre udmærkede Egenskaber ogsaa den Gave at forstaa at vælge sine Raadgivere, og han har sikkert sat stor Lid til Grev Castells Statsmandskløgt, naar han nu — lige før Fredsslutningen med Ludvig XIV — tilbød ham den ledende Stilling i Landet.

Karl Ludwig døde 1680 og blev efterfulgt af sin Søn Kurfyrst KARL II. Trods denne Fyrstes kalvinske Konfession, vidste Grev Castell — der var streng Lutheraner — dog at hævde sig. Den nye Kurfyrste var Faderens fuldkomne Modsætning — legemlig svag, ødsel og udsvævende var han et let Bytte for sine Yndlinge, af hvilke navnlig Hofpræsten JOHANN LUDWIG LANGERHANN'S havde stor Indflydelse. Landet, der ved Karl II's Regeringstiltrædelse var gældfrit, blev i Løbet af ganske faa Aar overordentligt økonomisk svækket — Bedragerier, Underskud og Korruption var fremherskende ved Hoffet. Hvem af Landets Ledere, Kurfyrsten, Langerhanns eller de to Ministre Grev Castell og STEINKALLENFELS, der havde den største Skyld i disse Tilstande, er ikke afgjort — siger Pfaltz's Historiker Häusser — men næppe nogen af dem kunde sige sig helt fri.

Den mindre gunstige Bedømmelse af Grev Castell, som Häusser her fremsætter, kommer han ogsaa til i Anledning af en Kærlighedsaffære, som Kurfyrsten havde med en Hofdame Frøken VON RÜDT, — det er dog ganske uvist, hvor stor Andel Grev Castell havde i denne Sag.

Givet er det imidlertid, at Grev Wolfgang Dietrich havde en høj Stjerne hos sin Herre, der 1683 overlod ham Indtægten af Godset Rohrhof ved Heidelberg, saalænge han var i Tjenesten, og som 1684 — som Tak for hans »forsigtige Raad til Landets Bedste« — gav ham Forlening paa Slottet Ilvesheim ved Neckar.

Han stod ikke ganske fremmed overfor den Tone, der herskede ved dette letlevende Barokhof, selvom det synes, at han har holdt noget mere paa Formerne; et lille Indblik i den herskende Tone giver et Brev til ham fra hans Ven, den unge Markgreve JOHANN FRIEDRICH af Brandenburg Ansbach, af 14. August 1684: »Wertester Castellano« — hedder det heri — »Es freut sich recht mein innerstes Herz, daß ich weiß, morgen wieder in Heidelberg zu sein, an welchem Ort mir schon so viel Gnad und Gutes geschehen ist als Sand am Meer. Bestellet mir ja einen bunten Reihen, denn sonst werd' ich offendiert und stellt Euch um Gottes Willen nicht ehrbar, sonder laßt auch's Frauenzimmer gleich mit die ceremonialisches Ehrbarkeit ablegen«.

Alvorligere er de Angreb, som er blevet rettet imod Greve Castells ydre Politik; Häusser fremsætter saaledes den tunge Anklage imod ham, at han i 1682 som regerende Minister altfor beredvilligt indrømmede de franske Forhandleres Fordringer paa Amtet Germersheim. Ved Afslutningen af den paagældende Sag fik Grev Castell en overordentlig naadig egenhændig Skrivelse fra Ludvig XIV, som i hvert Fald beviser Frankrigs Tilfredshed med Sagens Udfald¹⁴.

Europæisk Betydning fik Grev Castells Politik under Forhandlingerne om Successionen, naar Karl II døde, og dette er ikke mindre interessant derved, at Hensynet til Huset Castells private Interesser synes at have været i overvejende Grad bestemmende for hans Stilling til dette Spørgsmaal. — Kurfyrsten levede i et ulykkeligt og barnløst Ægteskab med Prinsesse VILHELMINE ERNESTINE af Danmark, Kong Frederik III's Datter, og var den sidste Mand af

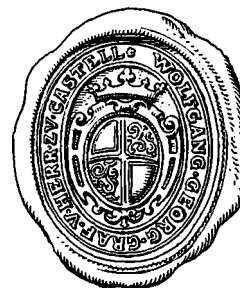
Huset Pfalz-Simmern. Overhovedet for den næstældste Linie, Pfalz-Neuburg, var den katolsksindede Pfalzgreve PHILIPP WILHELM, der var Svigerfader til Kejser Leopold I.

Foruden denne Prætendent optraadte ogsaa den luthersksindede Pfalzgreve LEOPOLD LUDWIG af Veldenz med Fordringer paa at succedere, idet han gjorde gældende, at han personlig var en Grad nærmere beslægtet med Kurfyrst Karl II end Pfalzgreve Philipp Wilhelm.

Begge Signeter har tilhørt
Wolfgang Georg Greve Castell

Grev Castell valgte imidlertid — paa trods af sin lutheranske Tro — at støtte den indflydelsesrige katolske Prætendent, og allerede 4. April 1681 blev han i en kejserlig Haandskrivelse rost for sin oprigtige patriotiske Iver, man bevidnede ham den naadigste

Greven var Fader til Grev
Wolfgang Dietrich

Velvilje og udtalte Forventningen om, at han stedse vilde bestyrke Kurfyrsten med sine gode Raad. Fra November 1681 vides han at have staaet i stadig Brevveksling med Wienerhoffet, og 1682 fik han tilstaaet en hemmelig aarlig Pension af Kejseren¹⁵.

Til Slut kom det til et Møde i Schwäbisch-Hall mellem Greve CASTELL og LANGERHANN'S paa den ene Side, og Greve ERNST VON FUGGER og Kansleren VON YRSCH paa den anden som Befuldmægtigede for Pfalzgreve Philipp Wilhelm, og ved den her under 22. Maj 1685 afsluttede Overenskomst blev det bestemt, at Philipp Wilhelm skulde succedere, imod at han tilsikrede Undersaatterne Religionsfriheden.

4 Dage senere døde Kurfyrst Karl uden at have underskrevet Overenskomsten, men Neuburgerens Arvefølge var dog sikret. Grev Castell lod øjeblikkelig i Forstaaelse med Gehejmeraadet Undersaatterne aflægge Troskabsed til Philipp Wilhelm, og 28. Maj kunde han overbringe den nye Kurfyrste sin Lykønskning.

Denne Sag, der i Virkeligheden havde været et Kapløb mellem Kejseren og Ludvig XIV, gav Stødet til den pfalziske Arvefølgekrig.

Det kejserlige Hof havde god Grund til at være tilfreds med Grev Castell's Politik, og meddelte ham da ogsaa den højeste Anerkendelse derfor. Et lille Indblik i Stemningen ved Wienerhoffet giver det andetsteds gengivne Brev fra Broderen Greve Friedrich Magnus Castell, hvoraf det fremgaar, baade hvorledes Grev Wolfgang Dietrich ved sin Holdning i denne Sag havde overvundet den Mistro, hvormed visse Kredse i Wien havde betragtet ham, og ogsaa hvilke Motiver der har været afgørende for hans Holdning. Sikkert var det ikke af Kærlighed til Kejsermagten, at den luthersksindede og rigsumiddelbare Grev Castell gik dennes Ærinde. Siden Middelalderen havde Huset Castell været i meget nær Tilknytning til Huset LIMPURG, som netop paa denne Tid stod paa saa svage Fødder, at der med Sikkerhed kunde regnes med Slægtens Uddøen indenfor en overskuelig Fremtid; det store Rigslen Limpurg vilde derved hjemfalde til Kejseren, og Besiddelsen heraf var nok en Messe værd.

Grev Castell optraadte derfor allerede nu — under Indtrykket af den Velvilje, han havde erhvervet ved Wienerhoffet — som Ansøger til Lenet under Henvisning dels til sin Slægts gamle Forbindelse med dette Hus, dels til at baade hans Hustru og hans Farfaders Moder var af denne Slægt. Kort efter Kurfyrst Karls Død gjorde han da de nødvendige Skridt hos sin nye Herre, og allerede 6. Juli 1685 stillede Kurfyrsten ham Opfyldelsen af hans Ønske i Udsigt; faa Aar efter — 1688 — lykkedes det, et kejserligt Patent tilsagde Huset Castell Løfte paa Forlening med Limpurg, naar dette Grevskab blev ledigt.

Glæden herover blev imidlertid kun kortvarig; inden mange Aar optraadte Kurfyrsten af

Brandenburg ogsaa som Ansøger til Lenet Limpurg, og mod denne overmægtige Medbejler havde Grev Castell ingen Muligheder for at staa sig. 1693 blev det kejserlige Tilsagn taget tilbage, idet man dog lovede Huset Castell en passende Erstatning, og da Grev VOLRATH ZU LIMPURG-SONTHEIM 19. August 1713 døde som sidste Mand af sin Slægt, fik Brandenburg følgelig Lenet; den Erstatning, som var lovet det Castellske Hus, fik det aldrig.

Grev Wolfgang Dietrich Castell tjente den nye Kurfyrste i to Aar og kom til at spille en betydelig Rolle ved de Forhandlinger, som Abbé MOREL førte for Ludvig XIV om Udleveringen af Hertuginde af Orleans' Pfalzgrevinde LISELOTTE, Allodialarv; fra alle Sider priste man den Klogskab og Færdighed, som Grev Castell ved denne Lejlighed lagde for Dagen. Det var da ogsaa naturligt, at man overdrog ham det Hverv at ledsage Kurfyrstens Datter MARIE SOPHIE ELISABETH og hendes store Følge til Amsterdam, da hun i 1687 skulde giftes med Kong PETER II af Portugal.

Samme Aar forlod den nu 46-aarige Greve Statstjenesten og trak sig tilbage til Castell, hvor han tilbragte Resten af sit Liv, optaget af Administrationen af Godserne, af sine Ombygninger og Forandringer ved Slottet, og af at pleje sit Helbred, der naturligvis ikke var blevet upaavirket af det anstrengende Hoffiv.

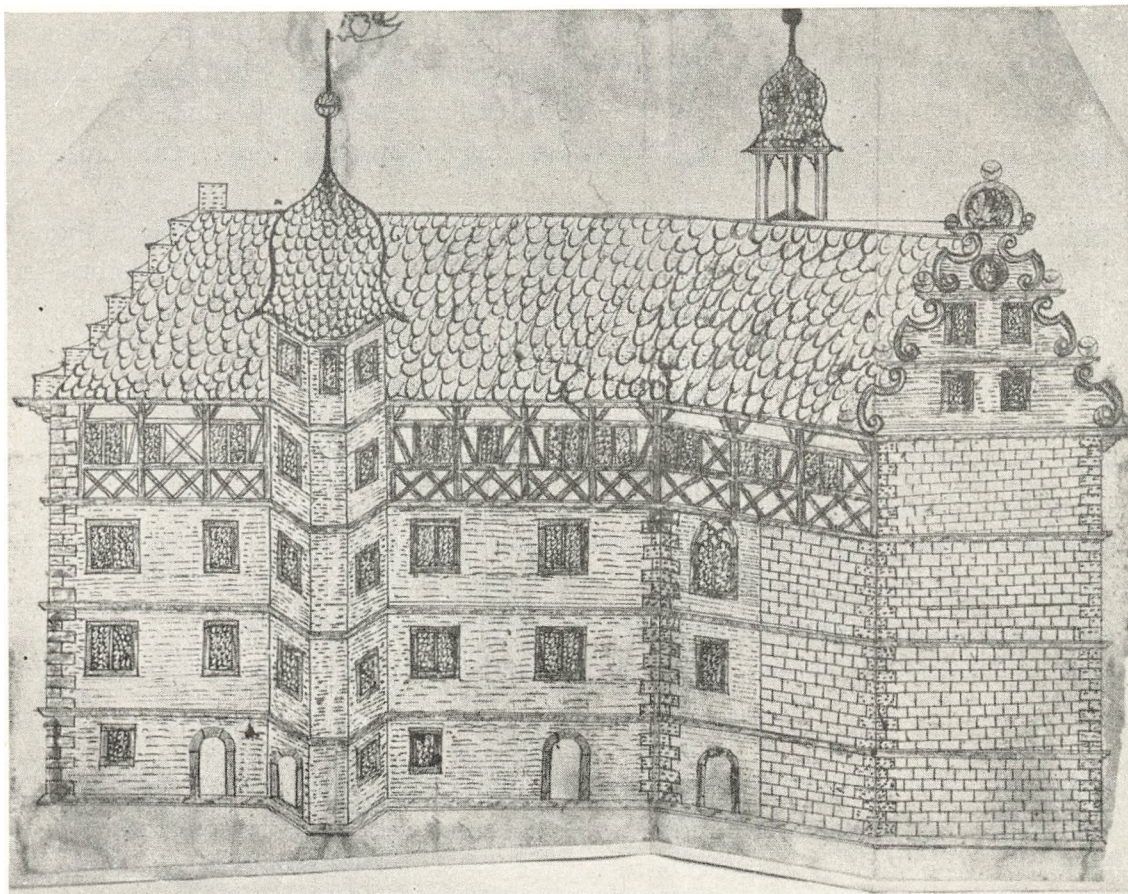
I sin Kamp for Erhvervelsen af Rigslenet Limpurg, havde Grev Wolfgang Dietrich Castell spillet højt Spil — havde han vundet, vilde det have betydet en kolossal Forøgelse af hans Landomraade og tilsvarende af hans Magtstilling. Nu maatte han nøjes med mindre, men han har dog paa anden Maade bragt sit Hus betydelige Fordele.

I halvfjerdehundrede Aar havde det nedre Slot og Halvdelen af Landsbyen Castell været i Markgreverne af Brandenburgs Besiddelse, og Slægten havde kæmpet en haard Kamp — navnlig under Greve WOLFGANG I CASTELL (1482—1546) — for atter at bringe det ødelagte Slot, Slægtens urgamle Stamborg, og de fremmede Dele af Byerne Castell og Wüstenfelden tilbage under sit Herredømme, en Kamp der stedse havde mødt uovervindelige Hindringer i Markgrevernes Fordringer, og den Modstand som ogsaa Bispen af Würzburg stedse havde rejst derimod. Som nærmeste Nabo og gammel Rival til Magten i disse Egne var Würzburger-Bispenes naturlige Politik imod enhver Udvidelse af det Castell'ske Omraade.

Lige efter Afslutningen af 30-Aars Krigen havde Grev WOLFGANG GEORG I CASTELL atter indledet Forhandlinger med de generende Naboer, men først hans Søn, Grev Wolfgang Dietrich Castell, lykkedes det 1680 — gennem sit Venskab med den unge Markgreve JOHANN FRIEDRICH — at generhverve Ruinerne af Slottet og 5 Morgen Land i Omkreds.

Venskabet og Korrespondancen med Markgreven er allerede berørt ovenfor; blandt Brevene findes — foruden det andetsteds gengivne Rimbrev i Nibelungen-Versemaalet — et Brev, hvori Markgreven, efter en utrolig indgaaende Skildring af sin unge ægteskabelige Lykke, skrev: »Wann ich dann so glücklich bin, Sie zu sehen, will ich auch mit Ihnen 'was reden wegen unserer nachbarlichen Irrungen, und wird sich hoffentlich Mittel finden, mit Ihrer guten Satisfaction daran zu kommen; wie ich es dann verlang', nur Sie es wünschen mögen, nach Möglichkeit zu tun. Denn Sie glauben gewiß, Sie haben einen recht aufrichtigen treuen Freund an mir, welches ich auch continuiren werde bis in mein Grab«.

1684 sluttede Vennerne derpaa et Mageskifte, hvorved Markgreven afstod sin Del af Landsbyen Castell, samt det nedre Slotsbjerg, det gamle Herrenberg, imod til Gengæld at faa Udlæg i Castell'ske Godser ved Uffenheim, i Walmersbach, Freudenbach, Simmershofen, Galchheim, Langensteinach og Kleinharbach, samt i nogle Besiddelser i Kleinlangheim. Grev Castell blev derved atter uindskrænket Besidder af det gamle Herresæde.

Tegning ca. 1700

Det nedrevne Slot Castell. »Obere Burg«

Castell

Endnu inden Grev Wolfgang Dietrich Castell havde trukket sig tilbage fra sit Embede, lod han forskellige Bygmestre foretage en Undersøgelse af, hvorvidt hans nu »ganz unbecuemlich, zu klein und auch sehr schadhafft befundenes Bergschloß Castell« kunde repareres og udvides.

Da Bygmestrene imidlertid enedes om det Resultat, at Fundamentterne var saa medtagne, at Tilbygninger ikke kunde tilraades, besluttede Greven sig til helt at opgive det gamle Bjergslot og i Stedet opføre en ny Residens. 1686 lod han derfor den i den tidligere brandenburgske Del af Landsbyen Castell liggende saakaldte Rufferschen Hof afbryde, og i Høsten samme Aar paabegyndtes Forarbejderne. I det »kolde og slette Foraar« — 27. April 1687 — begyndte man paa Bygningen af det nye Slot, i hvis Grundsten blev indmuret et Pergamentsdokument, der indeholdt personlige Oplysninger om Bygherren og hans Gemalinde, samt Verset:

Nun Gott, behüt für aller G'fahr
 Sehr viel Zeit biß zum End' der Jahr
 Diesses Hauß und gantze Land
 Vnd erhalt'es in gutem Stand.

I den første Tid efter at have trukket sig tilbage fra Statstjenesten boede Greven sikkert endnu paa det gamle Bjergslot, men i Efteraaret 1689 var Arbejdet saa vidt fremskredet paa den nye Bygning, at man kunde begynde at tænke paa Indtoget. Slottet havde allerede da sit nuværende Udseende. Foran Hovedfaçaden bredte sig en stor Lyst- og Nyttehave og over Indkørselsporten blev det Castell-Limpurgske Alliancevaaben anbragt.

Det gamle Bjergslot blev overladt til sin Skæbne og forfaldt i Løbet af det næste Aarhundrede fuldstændigt. Pietetsløse Formyndere lod de ærværdige Mure benytte som Stenbrud. Det eneste, der i vore Dage er levnet — foruden formentlig nogle Fundamenter — er det af Greve WOLFGANG II CASTELL kort efter 30-Aarskrigen opførte Borgtaarn, som endnu kan ses vidt over Trætoppene.

Det gamle Slotsbjerg — Herrenberg — hvorpaa Slægtens første Borg havde staaet, blev i 1731 af Greve WOLFGANG GEORG II CASTELL solgt for 29 Gylden til Hofferwalter HEINRICH HAGER, som det synes dog med Forbehold af en Art Hjemfald. Hager rensede Stedet for Sten og Bevoksninger og anlagde her et Vinbjerg, 1785 kom det ved Arv til Tømmermanden LORENZ MAAR, hvis Navn dette Vinbjerg — der Maarenberg — endnu har bevaret, skønt det forlængst atter er kommet i Greverne Castells Besiddelse.

Huset Castells Historiker og Egnens Topograf VIEHBÆK beskrev i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede Stedet saaledes:

»Nur die runde Gestalt des Hügels und die unverkennbaren Spuren von einem Burggraben, und hier und dort aufgeschütterte Haufen von zertrümmerntem großem und kleinen Ziegelstein lassen das einstmalige Dasein eines Schloßes vermuten. Stehende Ruinen sind nicht mehr zu sehen. Die Sage will wissen, das Innere des Hügels enthalte noch unversehrtes Kellergewölb.«

I Aarene 1689—95 beklædte Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL Stillingen som Direktør for det frankiske Grevekollegium, og han har saaledes i denne Tid repræsenteret sine Standsfæller — de lige som han rigsumiddelbare Grever — ved Rigsdagen i Regensburg.

Huset Castells Landomraade blev i hans Regeringstid ikke ubetydeligt forøget ved hjemfaldende Lehnsgods. Saaledes kom 1687 Slottet Vestenberg og det halve af Burghaslach tilbage til Castell. 1697 bragte det Dernbach'ske Hjemfald — omend kun for en kort Tid — Slottet og Godset Wiesentheid, samt det halve af Landsbyen Atzhausen tilbage, og 1698 hjemfaldt Lehnet Kottwitz, hvorved betydelige Godser ved Urspringen lagdes ind under Castells Herredømme.

I Aaret 1708 var Greven alvorligt syg af en Nyresygdom, af hvilken han dog blev helbredet, og efter at have besøgt Badene i Ems syntes han atter helt rask, men Palmesøndag — 24. Marts — 1709 fik han et Tilbagefald, og 8. April afgik han ved Døden paa Slottet Castell, godt og vel 68 Aar gammel.

Ligprædikenen over ham berømmer hans store Omsorg for sine Undersaatters Vel og hans aldrig svigtende Hjælpsomhed, naar nogen af disse var i Nød. Præsten fastslog endvidere, at selv hans Misundere maatte yde ham den Ros, at han havde været en klog, øvet og erfaren Minister, og han sluttede sin Tale med Ordene:

»Gleichwie aber die Rosen mit Dornen untermenget sind, also hat es auch ihrer hochgräflichen Excellenz bei allem Ministerialglück nicht an Unglück, Wiederwärtigkeit und Verfolgung gefehlet, welches alles sie mit einer Großmütigkeit und sonderbaren Gelassenheit tapfer zu vertragen gewußt und daher auch zu einem Sinnbild den von einer Last gedruckten, doch aber auch sich wieder aufrichtenden Palmbaum sich erwählet, mit der Devise: »crescit sub pondere palma.«

Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL blev bisat i Castells Kirke 17. April 1709, den egentlige Ligbegængelse fandt dog først Sted Ugedagen efter, 24. April. I Kirken blev opsat et — nu forsvundet — Epitafium over ham.

To Gange var Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL-REMLINGEN gift. Det første Ægteskab blev indgaaet paa Remlingen, da han 7/17 Juli 1667 blev viet til

128/62

ELISABETH DOROTHEA Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM

der var født paa Obersontheim 10. Oktober 1639 om Aftenen Kl. 7 som ældste Datter af LUDWIG CASIMIR Greve SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM og DOROTHEA MARIA Grevinde HOHEN-LOHE-WALDENBURG.

Hun blev første Gang gift 18. November 1655 med WILHELM LUDWIG Greve SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF, der var født 21. December 1624 og døde 7. (el. 3.) November 1657. Han var ældste Søn af JOACHIM GOTTFRIED Greve SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF og BARBARA DOROTHEA Grevinde OETTINGEN.

Ægteskabskontrakten blev opsat paa Remlingen 4. Juli 1667 mellem Fader og Søn Greverne WOLFGANG GEORG og WOLFGANG DIETRICH CASTELL paa den ene og Brudens Broder Greve HEINRICH CASIMIR SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM med Samtykke fra hans Moder Enkegrevinde DOROTHEA MARIA SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM paa den anden Side.

Brylluppet blev fastsat til den følgende Søndag 7. Juli efter gl. Stil. Bruden medbragte en Brudeskate paa 3.000 Gylden, foruden det sædvanlige Udstyr af Klæder og Smykker, hvorimod Greve Castell sikrede hende den dobbelte Sum — 6.000 Gylden — som forblev staaende i Grevskabet, men hvoraf hun aarlig skulde have Renten, 300 Gylden, udbetalt. Da den sædvanlige Enkebolig Huset Steinbach an der Weltz, var blevet afbrændt under Krigsurolighederne, saa at kun de nøgne Mure stod tilbage, lovede Brudgommens Fader snarest muligt at genopføre dette Hus, og saafremt Grev W. D. Castell skulde dø, før dette var sket, sikredes hende Bolig paa Remlingen, indtil Enkesædet var i Orden.

Saafremt Bruden døde før sin Mand og ikke efterlod sig Livsarvinger med ham, skulde Greven nyde Renterne af Brudeskatten til sin Død, hvorefter disse 3.000 fl. skulde tilfalde hendes nærmeste Arvinger, ligesom hendes medbragte Klæder og Smykker, Halvdelen af Brudegaverne af Sølvtoj, Klenodier og Ringe, og hvad hun senere maatte erhverve. Var der fælles Børn, skulde alt dette derimod tilfalde dem.

Hvis Greven døde først, tilfaldt hende foruden Enkepensionen endnu 200 Gylden til at indrette sig for; desuden skulde hun have en Trediedel af hans Mobilier, deri dog ikke regnet rede Penge, Obligationer og Pantebreve, Bøger, Vaaben, Hest og Harnisk m. m., saalidt som de Klenodier, der tilhørte Grevskabet, og hans Gæld skulde være hende uvedkommende.

Hvis der ved hans Død levede Børn, stod det hende frit for, om hun vilde skifte med dem straks eller senere. I Fald hun opsatte Skiftet, skulde hendes Livgeding naturligvis forblive i Massen; men hvis hun skiftede, skulde det straks tilfalde hende, og hun skulde da nyde det sin Livstid, dog med Ret for Huset Castell til at afløse det med 6.000 Gylden, saafremt hun indgik nyt Ægteskab. Fik hun Børn i dette andet Ægteskab, skulde de to Kuld arve hver Halvdelen, men tillige hinanden¹⁶.

Den endelige Ægtepagt synes dog først at være blevet underskrevet 10. Oktober 1671, og 12. December 1672 udstedte Greven en Forskrivning paa Livgedinget, samtidig med at han tilsagde hende en Enkepension paa 400 fl. aarlig¹⁷.

Grevinde ELISABETH DOROTHEA CASTELL siges i de sidste Aar af sit Liv at have haft et daarligt Helbred; hun passede dog sine husmoderlige Pligter til hen i Oktober Maaned 1691, da hun blev syg og maatte holde sig inde. Der traadte Stikflod til og 21. December om Morgenen mellem Kl. 2 og 3 døde hun stille og roligt paa Slottet Castell, kun lidt over 52 Aar gammel¹⁸. Hun blev bisat i Castells Kirke 28. Januar 1692.

I dette Ægteskab fødtes seks Børn, om hvilke Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL har foretaget nogle Optegnelser, som gengives andetsteds. Heri har han foruden en nøjagtig Tidsbestemmelse for hvert Barns Fødsel med Angivelse af Stjernebilledernes Stilling — utvivlsomt med Opstillingen af Horoskoper for Øje — endvidere givet Oplysninger om, hvem der er blevet indskrevet som Faddere, og disse Lister giver, som altid, et værdifuldt Indblik i, hvilke Forbindelser Ægteparret vedligeholdt. Omgangskredsen var Frankens større eller mindre Fyrster, og for de flestes Vedkommende gælder det, at de paa en eller anden Maade kunde regne sig i Slægt med Ægtefællerne; Listerne giver tillige — naar man samtidig undersøger Slægtskabsforholdene — et interessant Billede af, hvor stor indbyrdes Forbindelse der var i Højadelen i Franken, og hvor ringe Tilknytning den havde uden for Omraadet — det giver et Bidrag til Belysning af Adels Forhold, som ogsaa i det tysk-romerske Rige har været præget af territorialt-bestemte Sammenslutninger med en forholdsvis ringe Forbindelse med hinanden, det samme som vi — i store Træk — møder paa det danske Monarkis Omraade i de to Grupper: dansk og holstensk Adel.

»Frau Mutter von Castell« — Grevens Moder SOPHIE JULIANE Grevinde VON HOHENLOHE — var naturligvis sammen med »Frau Mutter von Limpurg« — Grevindens Moder DOROTHEA MARIA Grevinde VON HOHENLOHE — Fadder ved den ældste Datter, Grevinde SOPHIE DOROTHEA CASTELL's Fødsel i 1668, og Barnet blev opkaldt efter dem begge. Grevens Moder var ogsaa Fadder i 1670, og i 1679 var begge Bedstemødrene indskrevne. Af Huset Castell forekommer iøvrigt Grevens Brødre EBERHARDT FRIEDRICH Greve CASTELL (1653—72) i 1668, og FRIEDRICH MAGNUS Greve CASTELL (1646—1718) der i 1668 blev indskrevet alene, men i 1679 sammen med sin Hustru SUSANNE JOHANNE Grevinde VON OETTINGEN; desuden Grevens Søster, Grevinde SOPHIE LOUISE CASTELL (1645—1717), der 1674 nævnes ene, men 1668 og 1679 sammen med sin Mand, Greve ALBRECHT FRIEDRICH VON WOLFSTEIN, og endvidere den anden Søster Grevinde JULIANE DOROTHEA CASTELL (1640—1706) og hendes Mand Greve HEINRICH FRIEDRICH VON HOHENLOHE-LANGENBURG (1625—99) i 1668 og 1679; desuden Greve PHILIPP GOTTFRIED CASTELL-RÜDENHAUSEN (1641—81) (256/125) i 1668 og 1672. Huset Limpurg var 1668 repræsenteret af Grevindens Broder Greve HEINRICH CASIMIR SCHENCK ZU LIMPURG (1640—76) og hans Hustru ELEONORE SOPHIE DOROTHEA Wild- und Rheingräfîn ZU DHAUN (1653—1713) — hvis Broder Wild- und Rheingraf JOHANN PHILIPP ZU DHAUN (1645—97) mødte 1669 — og 1670 af Greve FRANTZ SCHENCK ZU LIMPURG (1637—73) og hans Hustru MARIE JULIANE Grevinde VON HOHENLOHE (d. 1695), samt af den ugifte Grevinde SOPHIE VON LIMPURG (f. 1655); i 1672 mødte Greve PHILIPP ALBRECHT SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF (1648—82) og hans første Hustru DOROTHEA MARIE Grevinde VON HOHENLOHE, og endelig i 1674 Grevinde ELISABETH DOROTHEA VON LIMPURG-SONTHEIM (f. 1639), der var Enke efter Greve WILHELM LUDWIG SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF (d. 1651).

Huset Hohenlohe, med hvilket begge Ægtefællerne var stærkt beslægtede, var i tilsvarende Grad repræsenteret blandt Fadderne. 1668 møder vi Greve PHILIPP GOTTFRIED VON HOHENLOHE-WALDENBURG (1618—79) og hans Hustru CHRISTINA Grevinde VON LIMPURG (d. 1685), deres Datter Grevinde DOROTHEA ELISABETH VON HOHENLOHE-WALDENBURG (d. 1711) og hendes Mand Greve HISKIAS VON HOHENLOHE-PFÄDELBACH (1638—85), Greve FRIEDRICH CRAFT VON HOHENLOHE-PFÄDELBACH (1623—81) og hans Hustru Prinsesse FLORIANA ERNESTA af Würtemberg (d. 1672), hun træffes igen i 1672, og i 1679 mødte hendes Mand og Greve HISKIAS paany, ligesom Grev PHILIPP GOTTFRIED VON HOHENLOHE-WALDENBURG, hvis Døtre Grevinde ANNA JULIANE (1654—1710) og Grevinde DOROTHEA CHRISTIANA VON

Det endnu bevarede Taarn fra den gamle Borg Castell

HOHENLOHE-WALDENBURG (1656—1724), senere gift med Greve GEORG ALBRECHT VON ERBACH mødte i 1670. 1668 træffes fremdeles Greve LUDWIG GUSTAF VON HOHENLOHE-SCHILLINGSFÜRST (1634—97) og hans »Maistresse« — dvs. Forlovede — ANNA BARBARA Grevinde VON SCHÖNBORN (d. 1721), i 1670 endnu Greve WOLFGANG JOHANN VON HOHENLOHE-NEUENSTEIN (1622—98) og hans Hustru Prinsesse SOPHIE ELEONORE (d. 1689), der var Datter af Hertug JOACHIM ERNST af Slesvig-Holsten-Ploen, samt endelig i 1672 Greve JOACHIM ALBRECHT VON HOHENLOHE-LANGENBURG (1619—75).

Særlig Interesse har Fadderlisterne ved at afsløre en som det synes overordentlig venkabelig Forbindelse med Hertughoffet i Würtemberg. Det er allerede nævnt, at Prinsesse FLORIANA ERNESTA, der var Datter af Hertug JULIUS FRIEDRICH af Würtemberg, var Fadder i 1668 og 1672. I 1668 var Hertug EBERHARD III af Würtemberg (1614—74) og hans Gemalinde Wild- und RheingräfIn ANNA DOROTHEA ZU DHAUN Fadder sammen med Datteren Prinsesse SOPHIE LUDOVICA (1642—1702), der atter 1672 stod Fadder, nu gift med Markgreve CHRISTIAN ERNST af Brandenburg-Bayreuth (d. 1712); Markgreven stod Fadder 1669 sammen med sin første Hustru. Af Hertug Eberhards Børn træffes iøvrigt Sønnen Hertug WILHELM LUDWIG af Würtemberg i 1679, Prinsesse CHRISTINA FRIDERICA i 1669 sammen med sin Mand, da Greve, senere (1674) Fyrst ALBRECHT ERNST VON OETTINGEN (1642—83) —

der ogsaa mødte i 1679 — Prinsesse CHRISTINA CHARLOTTE af Württemberg (d. 1699), der var Enke efter Fyrst GEORG CHRISTIAN af Ostfriesland i 1670 og 1672 Prinsesse EBERHARDINE CATHARINE af Württemberg (1651—83); endnu findes af dette Hus Hertug Eberhards to Søstre, Prinsesserne ANTONIA (1613—79) og Prinsesse ANNA JOHANNE (1619—79) i 1670.

Dermed er Fadderlisterne dog ikke udtømt; af fyrstelige Personer kan endnu nævnes 1668 Kurfyrsten af Mainz, JOHANN PHILIPP Greve VON SCHÖNBORN, der 1647—73 var Biskop i Würzburg, Landgreve LUDWIG VI af Hessen-Darmstadt (1630—78) og hans anden Hustru ELISABETH DOROTHEA, der var Datter af Hertug ERNST af Sachsen-Gotha, samt Hertuginde JOHANETTA af Sachsen-Eisenach (1626—1701), Hertug JOHANN GEORG's Gemalinde, der var født Grevinde SAYN-WITGENSTEIN. 1669 nævnes Biskoppen af Bamberg PHILIPP VALENTIN VOIT VON RIENECK (d. 1672), og Markgreve FRIEDRICH VI af Baden-Durlach (1617—77), 1670 Enkefyrstinde JULIANA af Württemberg-Weildingen (d. 1691), der var Datter af Greve ANTON II af Oldenburg, samt Grevinde ANNA SOPHIA VON OETTINGEN (d. 1675), Enke efter Greve JOACHIM ERNST VON OETTINGEN og Datter af Pfaltzgreve AUGUST af Linien Sultzbach. 1674 nævnes Enkemarkgrevinde CHRISTINA af Ansbach (d. 1705) og den regerende Markgrevinde JOHANNA ELISABETH (d. 1680), begge fødte Prinsesser af Baden-Durlach, og i 1679 hædrede Kurfyrst KARL LUDWIG af Pfaltz og hans Svigerdatter Prinsesse WILHELMINE ERNESTINE af Danmark Kurfyrstendømmets Førsteminister ved personlig at give Møde ved Sønnen CARL FRIEDRICH GOTTLIEB's Fødsel, blandt de indskrevne Faddere dette Aar skal endnu nævnes Biskoppen af Bamberg og Würzburg PETER PHILIPP VON DERNBACH, og Markgreve JOHAN FRIEDRICH af Ansbach (d. 1686).

Endnu mangler at nævnes Greve FERDINAND CARL VON LÖWENSTEIN (1616—72) og hans Hustru Grevinde ANNA MARIE VON FÜRSTENBERG (1651—1705), Enkegrevinde LOUISE JULIANE VON SAYN-WITGENSTEIN, født Grevinde VON ERBACH og den ugifte Grevinde ANNA AMALIA VON STOLBERG, alle 1668, i 1669 Greve GEORG VON ERBACH (1646—78) og hans Hustru Grevinde LUDOVICA ANNA VON WALDECK, Greve GEORG LUDWIG VON ERBACH (1643—93) og Hustru Grevinde AMALIE CATHRINE VON WALDECK, samt Enkegrevinde ESTER DOROTHEA VON ORTENBURG, født Grevinde VON CHRICHINGEN og hendes Svigerinde Enkegrevinde ANNA SOPHIE VON WOLFSTEIN, født Grevinde VON ORTENBURG. 1670 nævnes yderligere Wild- und Rheingräfín ANNA JULIANE ZU DHAUN, Enke efter ADOLPH og Datter af WOLFGANG FRIEDRICH Wild- und Rheingraf ZU DHAUN, 1672 Greve FRIEDRICH VON WALDECK (1620—92), der 1682 ophøjedes i Fyrstestanden, og hans Hustru Prinsesse ELISABETH CHARLOTTE af Nassau-Siegen (d. 1694), samt Grevinde SUSANNA VON OETTINGEN, født VON TRUBENECK, 1674 Enkegrevinde EVA CHRISTINA VON WALDECK, Wild- und Rheingräfín AMALIA ZU DHAUN og Kansleren, Baron VON STEIN, og 1679 endnu Fyrst JOHANN ADOLPH VON SCHWARZENBERG (1615—83).

7. Marts 1693 giftede Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL sig anden Gang med DOROTHEA RENATA Grevinde VON ZINZENDORF-POTTENDORF, der var født paa Slottet Oedenburg i Nedre Ungarn 23. September 1669 som Datter af MAXIMILIAN ERASMUS Greve VON ZINZENDORF-POTTENDORF og AMALIA Grevinde VON DIETRICHSTEIN. Vielsen har vistnok fundet Sted i Nürnberg¹⁹.

Ægteparrets Indtog paa Castell fandt Sted 25. April under Udfoldelsen af stor Pragt. Om Forberedelserne hertil og Redegørelsen for Menuen ved Taflerne er der bevaret Oplysninger, som er gengivet andet Steds.

St. Johannes Kirke i Castell

Ved Underskrivelsen af Ægtepagten 8. Februar 1693 lovede Grev Castell sin tilkommende Hustru Gaarden Stangenhof i Landsbyen Wüstenfelden — et Par Kilometer fra Castell — og en Afgift af »20 Malter Korn, 10 Malter Dinkel, 30 Malter Hafer, 4 Malter Gerste, 2 Malter Erbsen, ½ Fuder Wein, alles Casteller Maass, ferner 1 Hirsch, 2 Stück Wildt, 2 Rehe, 2 Stück Schwarzwild, 200 Gulden Spielgeld jährl., ausser den bereits verschriebenen 6 Pferden noch weiter 2 Stück, samt dem dazü gehörigen Hart- und Raufutter«. Ved Morgengaveforskrivning af 8. Marts 1693 skænkede Greven sin Hustru 1.000 Gylden kejserlig Mønt, som blev staaende i »Amt und Kellerei Castell« til 5 pCt. og endelig tilskrev han 24. December 1694 i Anledning af Sønnen WOLFGANG GEORG II's Fødsel sin Hustru en Række Ydelser i Penge, Naturalier og Hoveri af Wüstenfelden²⁰.

Dette Greve Wolfgang Dietrich Castells andet Ægteskab var meget harmonisk, hvorom en overmaade hjertelig Korrespondance mellem Ægtefællerne bærer Vidne. Ved sin Død efterlod Greven sig af dette Ægteskab seks Børn, af hvilke den ældste kun var seksten Aar gammel; den store Opgave, der saaledes lagdes paa Grevinde Dorothea Renata's Skuldre, havde hun imidlertid gode Betingelser for at løse; alt tyder paa, at hun var begavet med Flid og husholderiske Evner og ikke mindre med den fornødne Indsigt og Myndighed til at tage sig af Grevskabets Styrelse; hendes Stedsøn, Greve CARL FRIEDRICH GOTTLIEB CASTELL-REMLINGEN

(64/31) var jo ved Faderens Død som Chef for Regimentet Castell i fuld Aktivitet paa Fronterne i Nederlandene og var saaledes ikke i Stand til at deltage i Godsernes Administration.

Det ses af Akterne, at Grevinden forstrakte Grevskabets Forvaltningsmyndigheder med Laan af sin private Kasse; saaledes havde hun i September 1721 en saa stor Sum som 17.526 Gylden tilgode²¹. Grevinde Dorothea Renata Castell opsatte 21. April 1736 sit Testamente, hvorved hun skænkede en Del Summer bort, saaledes 100 Rthlr. til CHARLOTTE DOROTHEA VON REITZENSTEIN, og 20 Rthlr. til hver af sine — talrige — Gudbørn, ligesom hun ogsaa i stor Maalestok betænkte sine Tjenestefolk. 22. Marts 1737 skænkede hun sin Svigerdatter Grevinde FRIEDERICA VON ORTENBURG — Enken efter Greve WOLFGANG GEORG CASTELL — sit Hus og sine Godser, og Dagen før sin Død, 21. Februar 1743, befalede hun Hofrat ENGLERT i Rüdenhausen at udbetale 250 Gylden til hendes Ligbegængelse²².

Grevinde Dorothea Renata Castell, f. Zinzendorf, var Faster til Brødremenighedens Stifter Greve NIKOLAUS LUDWIG VON ZINZENDORF-POTTENDORF, med hvem hun i en lang Aarrække vedligeholdte en livlig Korrespondance, uden at det dog lykkedes Grev Zinzendorf at omvende hende til Herrnhutismen. Forholdet imellem dem, ligesom mellem Grevinde Dorothea Renata og hendes Børn navnlig den stærkt pietistiske Greve LUDWIG FRIEDRICH CASTELL kan tages som Type paa Forholdene i de tyske højadelige Kredse, som var kommet i Berøring med de nye aandelige Strømninger. Grevinden repræsenterede her den ældre Generation, der i religiøs Henseende stod paa Orthodoxiens faste Grund. »Sie, die standesstolze, tatkräftige Herrin, die mit männlicher Energie in rastloser Tätigkeit ihre Grafschaft regierte, hätte es weit von sich gewiesen, hätte man sie eine Pietistin genannt« — skriver Hans Walter Erbe i sin Bog om Zinzendorf. »Sie hatte einen Gemahl gehabt, der das ungezügelt Leben eines sittenlosen Hofes aufs intimste kennen gelernt hatte; sie hatte einen Sohn, der unter Prins Eugen Schlachten mit schlug; sie hatte einen anderen, der die Jagd und den Trunk liebte und manche wüste Szene auf Castell aufführte. Das Leben hatte sie hart angepackt; aber sie war ihm gewachsen gewesen, es hatte sie stark gemacht.« Under en fast ydre Skal skjulte hun — skriver Erbe i sin rammende Karakteristik af hende — »eine gesunde, mütterlich liebende Seele«, der hentede sin Styrke i en fast og uanfægtet Tro, for hvilken regelmæssig Kirkegang, Læsning af Bønner, af Biblen og af nogle faa opbyggelige Skrifter, og endelig Omsorgen for de fattige var tilstrækkelige Fromhedsgerninger. Hun stod uforstaaende, om ikke fjendtligt, overfor Pietisternes ekstatiske Følelsesliv. »In ihr war noch ungeschiedene Einheit, was erst in der nächsten Generation sich in Gegensätze trennen sollte. In ihren Kindern aber trat die Spaltung ein: Die einen wurden ganz weltlich, Vertreter der weltlichen Kultur ihrer Zeit; die anderen — Caroline, Theodora und Friedrich Ludwig — wurden fromm, wurden Pietisten. Dafür aber hatte die Gräfin kein Verständnis. Der Riß zwischen den beiden Generationen tat sich auf und griff in dem Leben der Familie hinein. Nur durch die Bindungen des Blutes und der Tradition wurde er, oft mehr oder weniger notdurftig, überbrückt.«²³

Denne — jo iøvrigt gensidige — Mangel paa Forstaaelse, denne Modsætning mellem den ældre og den yngre Generation, som er et saa ofte tilbagevendende personhistorisk Motiv, og som ingensinde gør sig stærkere gældende, end hvor aandelige Strømninger brydes, ligger klart for Dagen i Brevvekslingen mellem Zinzendorf og Grevinde Dorothea Renata Castell. Zinzendorf bebrejdede hende det — som det forekom ham — vanemæssige i hendes Religiositet, »das nur gewohnheitsmäßige Beten«; »das Gebet aus'm Buche« — skrev han i 1722 til hende — »sei nur ein Futter vor den alten Adam.« Han betragtede Bønnen, som »der Ausdruck des persönlichen Umganges mit dem Heiland«, medens den set fra hendes Standpunkt var en Art Gudstjeneste, et Ritual, en simpel Efterleven af Jesu Befaling: Beder for hverandre.

St. Johannes Kirke i Castell

Samfundets Stænderdeling, hendes egen Stands Ukrænkelighed, stod for hende som Udtryk for den guddommelige Vilje og Visdom; Zinzendorf derimod saa heri snarere en Hindring for et virkeligt Fromhedsliv, et sandt aandeligt Samfund, hvis Medlemmer var Brødre og Søstre i Aanden og som Mennesker lige for Gud. »Ist Ihnen der so genannte, von Gott nie eingesetzte, vom Hochmut der Menschen entsprungene und also von Eltern auf Kinder gepflanzte Stand Ihrer natürlichen Geburt nichts, ja Kot und Dreck gegen der Schmach Christi? — tilraabte han hende med Retningens karakteristiske Ordvalg — »Halten Sie alle Menschen so gut als sich und ein Kind Gottes, das auch ein Bettler wäre, an Ihrer Tafel zu essen?« — og i 1736 gik han over alle Grænser i sin paatrængende Omvendelsesiver, idet han ikke undsaa sig for — ved at fremhæve hendes Børn som direkte Modsætning til hende selv — at røre ved et af hendes saarbare Punkter. »Karoline, Theodore und Lutz sind Kinder Gottes und Jünger Jesu, August hat das voraus, daß er ein Sünder ist, und daß ihn das Blut Jesu in einem Augenblick überschwemmen und heilen kann. Denn es macht Gottlose Gerecht. Eure Gnaden aber sind bei aller Frömmigkeit — ich muß es sagen, Ihre Seele hangt dran — Sie sind fremde von Jesu und seiner Sache. Sie haben sein Volk nicht lieb, und mich lieben Sie bloß darum nicht, weil ich ganz Jesu sein will«. Det er en Kløft mellem to Verdener, siger Erbe — og med Rette; lad være, at Zinzendorfs demokratiske og stærkt følelsesbetonede Indstilling bundede i den dybeste Trang efter religiøs Inderliggørelse — at han var i Pagt med, ja selv Udtryk for værdifulde Elementer i Tiden — at en stærk aandelig Vækkelse var tiltrængt overfor Orthodoksiens konventionelle religiøse Liv — eller Mangel paa Liv — overfor Grevinde Dorothea Renata stod han magtesløs, og hans smagløse, taktløse Missioneren mødte hun med det rolige og værdige Svar: »Versichere Euer Lbd. mit Wenigem, daß Gott, mein gnädiger Vater, Jesus, mein vollkommener Bezahler und der Heilige Geist, mein wertester Tröster und Leiter ist. Diese werden mich schon erhalten.«²⁴

Brevvekslingen mellem disse to er benyttet baade af August Sperl i hans Skildring af Huset Castell's Historie, og af Erbe, der har bearbejdet et meget rigt utrykt Brevstof til Belysning af Pietismen i de tyske Højadelskredse og dens forskellige Ytringsformer. Medens Sperl i disse Breve kun ser Modsætningen mellem Tante og Brodersøn som en Modsætning i Karakter — »Dort praktische Nüchternheit, hier berauschende, überschwängliche Gefühlseligkeit« — ser Erbe med den større Viden, som Studiet af disse Kredse og hele Bevægelsen har givet ham, en Modsætning af langt dybere Art. »Es ist das ganz andere Verhältnis zu Welt und Gott, das die jüngere Generation kennzeichnet. Der Zusammenprall zwischen Orthodoxie und Pietismus, der sich sonst meist in der Form unerquicklichen Theologengezänks auswirkte, die durch die Bande des Blutes eng verknüpft waren, und zwischen denen es doch nie eine Verständigung geben konnte.«²⁵ Utvivlsomt er det berettiget at se Sammenstødet mellem disse to som Led i en større Sammenhæng, men ret beset er vel Uoverensstemmelsen i Karakter en af de Forudsætninger, som betingede Kampens Udfald.

Grevinden Castell oprettede 1712 et Kapellani ved Castell og 1733 stiftede hun en Skole i Wüstenfelden; det er dog tvivlsomt, om man heri tør se noget Vidnesbyrd om, at Pietismen som saadan dog havde paavirket hende.

Til de Sorger og Bekymringer, som hun havde at kæmpe med, kom en Øjensygdom, der i hendes sidste Aar berøvede hende Synet paa det ene Øje, og som bragte hende til at leve i stadig Frygt for den fuldstændige Blindhed.

I en Alder af knapt 74 Aar afgik hun ved Døden 22. Februar 1743, Klokken halv Syv om Morgen, efter kun faa Dages Sygeleje; hun havde været sengeliggende fra 17. Februar²⁶. 28. Februar blev hun bisat ved Siden af sin Ægtefælle i Begravelsen foran Altret i Castells Kirke²⁷.

Hendes Omhu for Kirken og fromme Omsorg for Menigheden har bevaret Mindet om hende levende paa Egnen til vore Dage²⁸.

I det ovennævnte Brev fra 1736 fremhævede Grev Zinzendorf over for sin Tantes forstokkede Rettroenhed tre af hendes Børn som Guds Børn fremfor de andre, og — med en næsten bizar Logik — yderligere Sønnen August, der havde det Fortrin fremfor hende, at han var en stor Synder og saaledes endnu havde Muligheden for Omvendelse i Behold; om han nogensinde benyttede sig deraf er uvist, sikkert er det derimod, at Zinzendorf betragtede ham som »en fjendtlig Aand og arg Forfører«, der modvirkede den Indflydelse, som Zinzendorf haabede at faa paa Greve HEINRICH XXIX VON REUSß-EBERSDORF, som var gift med den fromme Grevinde THEODORE CASTELL²⁹.

Om Grevinde CAROLINE CASTELL vides ikke ret meget, hun forblev ugift og har vel ikke i større Grad deltaget i det pietistiske Vækkelsesliv, om end hun selv var blevet omvendt og regnedes med blandt de fromme. Anderledes med hendes Søster Grevinde THEODORE CASTELL, der 1721 ægtede Greve HEINRICH XXIX. Hun siges allerede i sin Barndom at være blevet stærkt religiøst paavirket af sin tidligt afdøde ældre Søster Grevinde ELEONORE CASTELL (d. 1712), men var dog — som Erbe udtrykker sig — »in der bunten, oberflächlichen Welt damaliger Geselligkeit aufgegangen«.³⁰

Greve Heinrich XXIX havde 1720 overtaget Ebersdorf, der i hans Mindreaarighed var blevet administreret af en Formynderstyrelse, i hvilken ogsaa hans Moder, Grevinde ERDMUTHE BENIGNA VON SOLMS-LAUBACH havde Sæde. Med hende som Midtpunkt havde der i Ebersdorf udfoldet sig et rigt religiøst Liv, der var i nær Tilknytning til den pietistiske Bevægelse, saaledes som denne formede sig i Laubach. Den unge Greve Heinrich XXIX stod imid-

lertid fremmed overfor disse Rørelser, og de var aabenbart ved at sygne hen, da et Besøg af Zinzendorf i 1727 vakte dem til nyt Liv. Vækkelsen blev vedligeholdt af de Informatorer, der fra pietistisk vakte Kredse i Jena traadte i Grevens Tjeneste, og faa Aar efter blev Grevinde Theodore Castell vundet for Bevægelsen. Efter at have gennemgaaet en farlig Sygdom i 1730 oplevede hun — paa sin Fødselsdag 12. Maj — et religiøst Gennembrud. Omvendelsen skete efter Pietismens sædvanlige Skema, og da hun allerede i Oktober samme Aar besøgte Herrnhut, blev hun hurtigt — vel ikke mindst ved Zinzendorfs egen mærkværdigt dragende Magt over de Sind, han kunde paavirke direkte — vundet for de Bestræbelser, som gik ud paa at knytte Menigheden i Ebersdorf fastere til den rent herrnhutiske Retning indenfor Pietismen³¹.

Selve den Vækkelsesretning, som man kalder Pietismen, opløser sig jo i en Række forskellige, mere eller mindre lokalprægede, mere eller mindre isolerede Bevægelser, i hvilke i hvert Fald to Hovedretninger kæmpede om Overtaget, en Kamp, der førtes med ligestor Iver fra begge Sider; den ene Retning var den Hallensiske, den oprindelige Bevægelse, saaledes som den udviklede sig i Løbet af det 18. Aarhundredes første Halvdel, den anden er Brødrenehedsbevægelsen med sit Islæt fra de böhmiske sekteriske Rørelser, som Zinzendorf optog. Striden mellem de to Retninger formede sig som et Kapløb om de smaa lokale Bevægelser, og Zinzendorfs Retning fik et kraftigt Forspring i Ebersdorf, da hans nære Tilhænger, Magister F. C. STEINHOFER i 1734 blev Hofkapellan hos Greve Heinrich XXIX, som nu selv blev grebet af Bevægelsen. Kampen, der fortsattes i nogle Aar, endte med Zinzendorfs fuldstændige Sejr, Ebersdorf er endnu i vore Dage en herrnhutisk Menighed. Efter Greve Heinrich XXIX's Død levede Grevinde Theodore Castell i et Par Aar som »Arbejderske mellem Enkerne« i det herrnhutiske Enkehus i Haag, 1750 flyttede hun til Herrnhut, hvor hun døde 8. Januar 1777. »Sie war eine Auserwählte des Heilands, und lebte in seiner Versöhnung und zartem Liebesumgang mit ihm, eine theure Magd und Jüngerin Jesu, eine wahre Priesterin und Ältestin, eine Fürstin Gottes unter seinem Volk, eine Zierde der Gemeinde und ihres Chores, eine Mutter im Chor.«³²

Det tredie af Grevinde Dorothea Renata Castells Børn, som blev grebet af disse Rørelser, var hendes yngste Søn, Grev LUDWIG FRIEDRICH CASTELL — Grev Lutz, som han i Almindelighed kaldes. Han kom til at spille en ikke ubetydelig Rolle i Forholdet til Halvbroderen, Greve CARL FRIEDRICH GOTTLIEB CASTELLS Børn, som det er berørt paa sit Sted, og det vil derfor være rimeligt her at omtale ham noget nærmere. Allerede tidligt var Grev Lutz traadt i Opposition til sin Familie; han havde — som Erbe har udtrykt det — hele det Castellske Egensind til sin Raadighed. Som ung følte han sig stedmoderligt behandlet hjemme, og han levede i mange Aar i en Slags frivillig Landflygtighed.

Da Moderen i 1726 ønskede, at han skulde afbryde sine Studier i Frankfurt an der Oder og vende hjem, svarede han kort og godt Nej. Gud havde befalet ham at studere videre, og han blev derfor endnu i tre Aar i Frankfurt. 1729 brød han op og besøgte nu forskellige af de pietistiske Centrer, Greverne SOLMS i Baruth, VON PROMNITZ i Sorau, VON HENCKEL paa Pölzig og REUß i Köstritz og Ebersdorf, og da hans Formyndere for at tvinge ham hjem, tilbageholdt hans Subsidier, gjorde han Gæld. Zinzendorf daterer hans Omvendelse til Pietismen allerede til 29. September 1722, da han var paa Ebersdorf i Anledning af Grev Zinzendorfs Bryllup, men da var han dog kun 15 Aar gammel. De to Fætre vedligeholdte imidlertid Kontakt med hinanden, 1730 aflagde Grev Lutz Castell et Besøg i Herrnhut, hvor han synes at have sluttet sig nærmere til Zinzendorf, men trods det, at Venskabet yderligere uddybedes ved stadige gensidige Besøg, vedblev Grev Lutz dog at staa i Forbindelse med de andre pietistiske Kredse. Det var ad denne Vej, at han i Anledning af Kong Christian VI's Kroning

i 1731 kom til København, ved hvilken Lejlighed han blev udnævnt til Kammerherre og fik tillagt en aarlig Pension. Paa Tilbagereisen besøgte han baade Pölzig, Halle og Wernigerode — de Centrere for Pietismen, som stærkest tog Afstand fra Zinzendorf.

Grev Lutz Castell havde haabet at opnaa en Embedsstilling i Danmark, men i denne Retning var hans Rejse forgæves; han var imidlertid ikke tilfreds med den Virksomhed, han kunde vente som yngre Medregent af Grevskabet Castell-Remlingen, og 1734 købte han derfor Godset Rehweiler i Nærheden af Slottet Castell. 1738 blev dette Gods ved Greve Heinrich XXIX's Mellekomst udskilt af den Castell'ske Fællesbesiddelse. Her grundlagde han saa en pietistisk Menighed, som hurtigt vakte Bevægelse i Omegnen, og som ikke bidrog til at forbedre Forholdet imellem ham og hans Familie. Zinzendorf var paa forskellig Maade Grev Castell behjælpelig med Arbejdet her, og det var Meningen, at Rehweiler skulde aabnes for mæhriske Exulanter, da det i 1736 kom til et Brud mellem de to Fætre.

Siden Begyndelsen af 1730'erne var Modsætningen mellem Zinzendorf og de pietistiske Kredse i Halle og Wernigerode blevet stedse mere bitter, og Bruddet mellem Grev Lutz og Zinzendorf synes at staa i Forbindelse med, at Grev Lutz under en Rejse til Altona i 1736 — hvor han som dansk Kammerherre maatte gøre Christian VI sin Opvartning under Kongens Ophold der — har genoptaget Tilknytningen til Greverne Stolberg. Under denne Indflydelse har Grev Castell trukket sig tilbage fra den udtalte Herrnhutisme, og ligesom Ebersdorf-Menigheden søgte nu ogsaa Rehweiler-Samfundet at indtage et neutralt Mellemlandpunkt mellem de stridende Parter — den eneste Stilling, som ikke kunde holdes. Grev Lutz var udsat for talrige Skuffelser i disse Aar; Menighedslivet vilde ikke trives ret efter hans Hovede, trods hans egen ivrige Virksomhed som Evangelist; i Midten af 1740'erne opgav han da Kampen og sluttede sig afgjort til den Stolbergske Kreds. 1743 begyndte hans gennem 20 Aar fortsatte regelmæssige Korrespondance med Greve CHRISTIAN ERNST STOLBERG og i December 1744 blev Tilslutningen endeligt beseglet ved hans Ægteskab med Grev Christian Ernst's Datter, Grevinde FERDINANDE ADRIANE STOLBERG. Ved dette Ægteskab lykkedes det samtidig Grev Lutz at komme ud af sine økonomiske trykkende Omstændigheder. »Graf Luz hatte den Ort gefunden, wo er nach den Stürmen seines Lebens Ruhe fand.«³³

Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL-REMLINGEN havde i sit første Ægteskab med ELISABETH DOROTHEA Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM følgende seks Børn:

1. SOPHIE DOROTHEA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * paa Remlingen 21. Juni 1668, døbt der 24. Juni, † 1732. Ugift.
2. CHRISTIANA THEODORA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * paa Remlingen 12. Juni 1669, døbt der 15. Juni, † Neustadt an der Aisch 9. August 1674.
3. CHARLOTTA JULIANA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * paa Castell 14. September 1670, døbt der 16. September, † paa Rüdénhausen 5. Februar 1696.
~ 3. Februar 1695 med JOHANN FRIEDERICH Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN, * Rüdénhausen 6. Februar 1675, døbt der 7. Februar, † paa Rüdénhausen 23. Juni 1749.
se 128/63.
4. LOUISE FLORIANA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * paa Castell 27. April 1672, døbt der s. D., † 1676.
5. CHRISTIANE ELISABETHA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * Neustadt an der Aisch 21. Juni 1674, døbt der s. D., † Neuenstein 16. Marts 1717. Ugift.
6. CARL FRIEDRICH GOTTLIEB Greve CASTELL-REMLINGEN, * Mannheim 17. April 1679, døbt i Huset 21. April, † Hamburg 9. Maj 1743.

Kgl. Polsk og Kurfyrstelig Sachsisk General. Ridder af St. Heinrichs Ordenen.

Carl Friedrich Greve Castell-Remlingen
1679—1743

Friederica Eleonore Grevinde Castell-Rüdenhausen
1701—1760

Malerier paa Castell

~ formentlig paa Rüdenhausen 3. December 1721 FRIEDERICA ELEONORE Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * paa Rüdenhausen 14. Maj 1701, døbt der s. D., † Hamburg 21. Marts 1760, begr. i Itzehoe.

se 64/31 og 64/32.

I sit andet Ægteskab med Grevinde DOROTHEA RENATA VON ZINZENDORF-POTTENDORF havde Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL følgende otte Børn:

7. ELEONORA AUGUSTA AMALIA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * 27. December 1693, † 25. Maj 1712.
8. WOLFGANG GEORG II Greve CASTELL-REMLINGEN, * paa Castell 20. December 1694, † paa Castell 22. September 1735.

~ 27. Marts 1727 med FRIEDERICA Grevinde VON ORTENBURG (F.: JOHANN GEORG Greve VON ORTENBURG og II Hustru MARIA ALBERTINE Prinsesse af Nassau-Usingen), * 1. April 1712, † 23. Maj 1758.

I Ægteskabet var der otte Børn, blandt hvilke Digterinden CHARLOTTE HENRIETTE Grevinde CASTELL (1729—97), Datteren ALBERTINA RENATA Grevinde CASTELL (1735—1804), der var gift med Prins FRIEDRICH EBERHARD VON HOHENLOHE, og Sønnen CHRISTIAN FRIEDRICH CARL Greve CASTELL-CASTELL (1730—73), der ægtede Grevinde CATHARINA HEDEVIG CASTELL-REMLINGEN (1730—83), se I Del, 2. Bind, S. 686.

9. CHARLOTTE LOUISE RENATA Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * 24. November 1696, † 6. Januar 1699.
10. LUDWIG THEODOR Greve CASTELL-REMLINGEN, * 1698, † s. A.

11. CAROLINA FRIEDERICA LOUISE Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * 15. Marts 1702, † 1748. Ugift.
12. SOPHIE THEODORE Grevinde CASTELL-REMLINGEN, * 12. Maj 1703, † Herrnhut 8. Januar 1777, begr. sst.
 ~ 1721 med HEINRICH XXIX Greve REUß-EBERSDORF (F.: HEINRICH X Greve REUß og ERDMUTHE BENIGNA Grevinde SOLMS-LAUBACH), * 1699, † Haag 22. Maj 1747, begr. sst.
13. AUGUST FRANTZ FRIEDRICH Greve CASTELL-REMLINGEN, * 31. Juli 1705, † 16. Maj 1767.
 ~ 5. Juli 1737 med LOUISE HENRIETTE Grevinde VON PÜCKLER.
 I Ægteskabet var der kun en Datter, født og død 1740.
14. LUDWIG FRIEDRICH (LUTZ) Greve CASTELL-REMLINGEN, * paa Castell 23. Februar 1707, † paa Castell 22. Juni 1772.
 Dansk Kammerherre.
 ~ 10. December 1744 med FERDINANDE ADRIANE Grevinde STOLBERG-WERNIGERODE (F.: CHRISTIAN ERNST Greve STOLBERG-WERNIGERODE og SOPHIE CHARLOTTE Grevinde LEININGEN-WESTERBURG), * 15. Januar 1718, † paa Burghaslach i September 1787.

Grevinde ELISABETH DOROTHEA SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM havde i sit første Ægteskab med WILHELM LUDWIG Greve SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF en Datter:

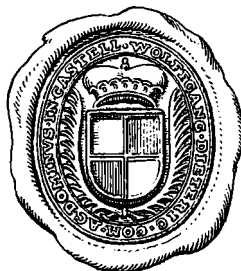
- a. ELISABETH DOROTHEA Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-GAILDORF, * 13. November 1656, † før 1717.
 ~ 1° med sin Fætter (1676) WILHELM HEINRICH Greve SCHENCK ZU LIMPURG-SCHMIEDELFELD, * 27. Juni 1652, † 12. Maj 1690 som sidste Mand af Linien Gaildorf.
 ~ 2° 28. December 1690 med kgl. polsk og kurfyrstelig sachsisk Generalmajor LUDWIG Greve VON DÜNEWALD (F.: HEINRICH JOHANN Greve VON DÜNEWALD), † 1727. (Han ~ 2° 1717 LOUISE AMALIE Grevinde VON CALLENBERG, 1691—1731).

I første Ægteskab havde hun to Sønner, som døde før Faderen, og fire Døtre, som overlevede ham; to af disse efterlod ingen Efterkommere.

Datteren WILHELMINA CHRISTIANA Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-SCHMIEDELFELD (1679—1757) blev 27. Juni 1695 gift med LUDWIG HEINRICH Greve SOLMS-ASSENHEIM og SOLMS-RÖDELHEIM (1667—1727), gennem hvilket Ægteskab WILHELM JOSIAS LEOPOLD, regerende Greve VON WALDECK (1733—88), JOHANN FRIEDRICH WILHELM, regerende Greve VON ISENBURG-BÜDINGEN (f. 1729) og JOHANN ERNST KARL, regerende Greve ZU SOLMS-RÖDELHEIM (f. 1714) var Medejere af Grevskabet Limpurg-Gaildorf.

Den anden Datter var JULIANA DOROTHEA LOUISE Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-SCHMIEDELFELD (1677—1734), der første Gang blev gift med EUCHARIUS KASIMIRUS Greve VON LÖWENSTEIN-WERTHEIM UND VIRNEBURG (d. 1698) og anden Gang 5. Oktober 1700 med JOHANN WILHELM Greve ZU WURMBRAND. Gennem disse to Ægteskaber var Prinsesse AUGUSTA LOUISE FRIEDERICA af Sachsen Gotha i Ægteskab med FRIEDRICH KARL Arveprins ZU SCHWARZBURG-RUDOLSTADT, og Prinsesse LOUISE af Sachsen Gotha i Ægteskab med FRIEDRICH FRANZ Hertug af Mecklenburg Schwerin, samt KARL FRIEDRICH WILHELM, regerende Fyrste af Leiningen ligeledes Medejere af Grevskabet Limpurg-Gaildorf³⁴.

Gennem Hertug FRIEDRICH FRANZ af Mecklenburg Schwerins ovenfor nævnte Ægte-
skab nedstammede Hds. Maj. Dronning ALEXANDRINE af Danmark fra Grevinde Elisabeth
Dorothea Schenck zu Limpurg-Sontheim.

TITELBLAD TIL LIGPRÆDIKEN OVER GREVE WOLFGANG
DIETRICH CASTELL

Die

Leidtragende Castellische

KINDER GOTTES

welche, als der weyland

Hochgebohrne Graf und Herr,

HERR WOLFGANG

DIETERICH

Graf und Herr zu Castell, &.&

ehmahlig

Chur Pfälztis. Groß-Hof-Meister,

Geheimdester Rath, und Burggraf zu Alzey &

als auch

Der Hochlöblichen Grafschafft Castell

Fast 41. Jahr gewesener Senior, und Deroselben Gemeinsamer Lehen-

Herrlichkeiten Administrator, am 8. Aprilis 1709, im 68sten Jahr

Dero Alters, auf Christum JEsum, unsern Erlöser, seeligst entschlaffen

Dero verblichener Hochgräflicher Leichnamb

in der Kirchen zu Castell

Den 17. Apr. zu Nachts Standsmäßig beygesetzt war, bey der darauf den

24ten besagten Monats angeordneter

Höchsttrauriger Leichen-Begängnüs

Nach Anleitung des erwehlt- und gnädigst vorgegebenen Leichen-Textes

aus Hiob V. 17. 18. 19 in der gehaltenen Gedächtnüs-Predigt

wehmütigst vorgestellt- dabey auch, nach dem Vermögen, das GOTT darge-

reicht, auß demselben getröstet worden,

von

Johann Georg Dietzen, Hochgräflich-Castellischen Hof-Prediger,

Consistorial-Rath und Pfarrern daselbst.

Nürnberg, getruckt bey Christian Sigmund Froberg.

ÆGTESKABSKONTRAKT MELLEM WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-
REMLINGEN OG ELISABETH DOROTHEA GREVINDE
SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM

Wir WOLFGANG GEORG und WOLFGANG DIETRICH, Vatter und Sohn, grafen und herrn zu CASTELL und wir HEINRICH CASIMIR herr zu LIMPURG, des h. röm. reichs erbschenck und semperfrey, für uns selbst und im namen unserer freundlichen liben frau mutter, der hochgebohrnen DOROTHEA MARIA semperfrey zu LIMPURG gebohrnen gräfin von HOHENLOHE und frauen zu Langenburg wittibin, bekennen und thuen kundt offenbahr hiemit, dass wir Gott dem Allmechtigen zu ehr auch zu fürder- und pflanzung guter freundschaft uns einer vermählung der h. ehe und christlichen heyraths zu hoffentlich gedeylichem uffnehmen, beder unserer geschlecht, vereiniget und verglichen haben, jnmassen hernach folgt.

Nemblichen sollen und wollen wir graf Wolfgang Dietrich zu Castell . . . die hochgebohrne frauen ELISABETHAM DOROTHEAM semperfreyhin zu LIMPURG, dess weylant auch hochgebohrnen WILHELM LUDWIGS herrn zu LYMPURG . . . nachgelassener wittib vorgemelts schenck HEINRICH CASIMIRS geliebte schwester zu unserer ehelichen gemahlin haben und der gleichen frau ELISABETHA DOROTHEA semperfreyin zu Limpurg . . . uns graf WOLFGANG DIETERICHEN ZU CASTELL . . . zu jhrem gemahl nehmen und behalten, auch solche ehe göttlicher ordnung und einsetzung nach auf nechstkünfftig sonntag d. 7. July [ulæs.] jahrs vermittelst pristerlicher copulation und ehelich beylagers bestettigen lassen vollziehen, darauf solle und will unser schenck HEINRICH CASIMIRS freindlichs liebe schwester, ELISABETHA DOROTHEA semperfreyin zu LIMPURG jhrem künfftigen gemahl graf WOLFGANG DIETERICHEN ZU CASTELL zu rechter eheststeuer und heirathgut jnnerhalb . . monathen drey tausend gulden keyserlicher wehrung ahn guten und dieser landen gangbahren sorten würllich beybringen und gegen gebührender quittung paar zu seinen handen liffern, auch sich zur zeit des ehelich beylagers mit kleidern, eleinoten, ketten und anderm geschmuck, jhrem stande gemäss, selbstn ehrlich versehen, hingegen solle und wollen wir graf WOLFGANG DIETERICH vermelter unserer zukünfftigen lieben gemahlin obbestimbde heyrathguth oder eheststeuer der 3000 fl. mit gleicher summe in donationem ppter nuptias vergnügen und widerlegen, als dass heyrathsguth und widerlegung zusammen 6000 fl. obberührter wehrung seye. Welche summ wir derselben uff unserm künfftig anfallenden erbtheil der grafschaft Castell dergestalten versichern wollen, dass jhrer lbd. für dero widdumbsniessung, wie widdumbsrecht und gerechtigkeit ist, 300 fl. jährlicher nutzung ahn bestendig gewissen gülten, renten und gefällen, die zeit jhres lebens, frey und unbeschwehrdt alle und iedes jahrs fallen und entrichtet, auch wein und früchten höher nicht als nach herrengülten, nemlich ein malter korn ein gülden, 1 malter weizen vor anderthalb gülden, 1 malter habern vor drey ort eines gülden, 1 fuder wein vor 10 fl iedoch dieses alles frankischer wehrung den rhlr. zu 18 batzen gerechnet angeschlagen werden sollen, alldieweil auch das sonsten zu einer widdumbs wohnung destinirte hauss Steinbach ahn der Weltz bey dem passirten leydig kriegsunwesen, durch feuersbrunst dermassen devastiret worden, dass davon der zeit mehr nicht als das blose gemeuer übrig geblieben, als wole wir WOLFGANG GEORG graf und herr zu CASTELL uns eyffrig angelegen sein lassen, dass berührtes haus des nechsten und sobalden es nur immer thun- und möglich sein würde, völlig reparirt und zu einer widdumswohnung für unsere frdl. geliebte künfftige schwehr dochter ELISABETHAM DOROTHEAM semperfreyhin zu LIMPURG bequelm gemacht auch deswegen bey chur Pfaltz als von denen solches guth zu erb lehen rühret, gewöhnlicher consens darüber ausgebracht inzwischen und ehe man mit berührter reparation allerdings fertig, erwehnder unser frdl. geliebter sohn graf WOLFGANG DIETERICH (welches iedoch der Allerhöchste vätterlich verhüten und seine lben. mit langem glückseligem leben begnädigen wolle) dieses zeitliches gesegnen würde, solche falls solle mehrermehlte unserer frdl. geliebte künfftige schwehr und dochter jhre wohnung allhier im schloss zu Remblingen, so lange habe und behalte, biss gedachtes haus Steinbach ahn der Weltz ob verstandenermassen in guten baulichen stand gebracht sein würdte.

Der fälle halben ist abgeredet und bedinget worden, dafern Frau ELISABETHA DOROTHEA semperfreyhin zu LIMPURG vor ihren künfftig herrn und ehegemahl grav WOLFGANG DIETERICH ZU CASTELL mit todt abginge und keine lebendige leibs erben von ihr beiden leib gebohren hinter sich verliesse, dass alsdann graf WOLFGANG DIETERICH ZU CASTELL bey den dreytausent gülden heimbesteuer sein lebttag aus den beysitz haben, die innen behalten nutz und niessen solle, sobald aber hernacher wolgedachter graf WOLF-

GANG DIETTERICH auch todts verschieden, sollen alsdann mehrangezogene 3000 fl. heyrathsgelts wieder hinter sich auf frauen ELISABETHA DOROTHEA ZU LYMPURG nechste erben denen solches gebühren würde fallen und in dem nechsten jahr nach dem todesfall ohne verzinssung entrichtet und bezahlet werden.

Belangend mehr wolermelter frauen ELISABETHA DOROTHEA kleinodter, kleider geschmuck und den halben theil dessen zur zeit ehelich beylagers verehrten silbergeschirrs, kleinodter und ringe auch was jhr auf kindtauffen an dergleichen stücken geschenkt werden mögte, dass soll alsobalden nach ihrem absterben im fall keine kinder aus dieser ehe vorhandenten und es sonsten in ander weeg nicht verschafft war (welches zu thun in irem freyen willen stehet) ihren nechsten erben, denen es gebühret würdte, zugestellt werde.

Sodann frau ELISABETHA DOROTHEA semperfreyhin ZU LIMPURG vor grav WOLFFGANG DIETHERICH ZU CASTELL todts verfiel und leibes erben von ihr beider leib gebohren verlassen würdte, solle offtangeregte 3000 fl. heyrathsguth undt andere ihre verlassenschaft uff dieselbe kinder und ihre erben, nach landtsgebrauch fallen, wofern aber wir grav WOLFGANG DIETHERICH vor unserer künftig lieben gemahlin todts verfahren, und gleich lebendige leibs erben von unser beid leib gebohren verlassen würd oder nicht, so soll ermelte unserer gemahlin uf den fall sie ihren wittumb beziehen würde zu beziehung desselben für den uffzug undt damit sie ihre haushaltung desto bequemer anstellen möge, an bahrem geltt 200 fl. so in die vorgeschriben beständige wittumbsnutzung der 300 fl. nicht zu rechnen noch darvon abzuziehen ein vor allemal gereicht und gegeben werd, ferner soll ihr der witbin folgen ihre gleyder, kleynodter, geschmuck und silbergeschirr zusampt ihrer ohrschafft und was ihr auf kindttauffen und sonsten verehret word. damit nach ihren gefallen zuthun und zulassen, was aber zur zeit ehelich beylagers geschenckt worden, soll beiden verlobten personen zugleich zustehen; es soll auch frauen ELISABETHA DOROTHEA alsdann ihr wittumb und vermächtnus ihrer heimbsteuer und widerlegung nach inhalt der hiernechst darüber aufrichtenden verschreibung, und der dritte theil aller fahrendten haab, was fahrendt haab geheissen würdt, und ist, so viel wir grav WOLFGANG DIETHERICH hinter uns verlassen werden, folgen und werdten ausgenohmen paar gelt, verbrieffte schulden, pfandschafft, bücher, geschoss, pferdt, harrnisch, und was zur wehr gehörig, desgleichen auch der graffschafft Castell erbe kleynodter, daran soll frau ELISABETHA DOROTHEA keinen theil haben und so wir grav WOLFGANG DIETHERICH ZU CASTELL schulden hinter uns verlassen würden, soll unser künftig gemahlin selbe zu bezahlen nicht gehalten noch pflichtig, sondern allerdings damit unbelastigt sein und bleiben. Würden wir dann mit wolgedachter unserer geliebten künftigen gemahlin kinder zeugen und hinter uns verlassen, soll zu ihren freyen willen stehen, bey demselben unser kinder in ihren wittibstandt zu bleiben, und desselben gut macht halten. Und die weil sie also in ihren und gedachter ihrer kinder gemeinen unabgesonderten gütern sitzen bleibet sollen ihr die abnutzung von ihrer heimbsteuer und widerlegung sonderlich nicht gegeben, sondern also in gemein zu ihrer und ihrer kinder notturfft gebraucht werd, und sie soll auch unsern grav Wolfgang Dietterichs brüdern oder nechst gesippten freundten den grafen von Castell jehrlich und eines jedten jahrs besonder mit und neben dem anttern vormündtern gebührliche rechnung und darlegung einnehmens und ausgebens thun, da aber solches ihr gelegenheit nicht sein würdte, sondern wolte sich ihres heyrathsguths und wittums halten und gebrauchen, das soll auch zu ihrem gefallen stehen; würde sie sich dann widerumbs ehelich verendern, soll sie ihren wittumb und vermächtnus ihr lebenslang und nicht lenger zugebrauchen haben, so nun solche verenderung ihres wittibstandes geschehe, soll alsdann unser grav WOLFFGANG DIETHERICHS ZU CASTELL erben undt der graffschafft Castell vorbehalten sein, und dieselbe macht haben, sie ihres wittumbs und widerlegung, mit 6000 fl. keyserl. wehrung abzulösen.

Jedoch ds die uffkündtung ein halb jahr vor erlegung des gelts geschehe, dafür sie und ihr folgender gemahel zuförderst weg vorgemeldtes wiederfalls und gebührendter erbschafft halber fürstandt und versicherung thun sollen, und da sie zu ander weite ehe greiffen und nach ihrem tödtlichen abgang zweyerley eheliche lebendige kind von ihrem leib gebohren hinter ihr verlassen würdte, soll ihr zugab und heimbsteuer, was von ihr herkommen ist, uf ieglichen theil halb fallen und soviel derselbige fall nach dem willen Gottes den bemelten verlassenen kindern geben würdt, ist hierinnen abgeredt, ds die gedachten kinder allweg eins ds andern erben soll, also wann solcher kinder eins oder mehr todts verfahren ist, so soll der uffgestorbene antheil auf die lebendige kinder fallen und den . . . [beskadiget] und nicht uff gemelte der kinder frau mutter erben, dass alles zu wahren urkundt und sicherheit haben wir WOLFGANG GEORG und WOLFFGANG DIETHERICH, Vatter und Sohn, grafen und herrn ZU CASTELL für uns und unsere erben den jenigen soviel und dieses heyraths verschreibung betreffen thut, trl. nach zukommen unsere jnnsiegel hieran gehangen, und uns mit eygen handten unterschrieben, und dann wir HEINRICH CASIMIR herr ZU LYMPURG,

dess h. röm. reichs erbschenk und semperfrey, anstatt und von wegen unserer frl. lieben schwester ELIESABETH DOROTHEA semperfreyhin zu LIMPURG, witib, dieses alles was uns obbeschriebene heyraths abredt ufflegen und binden thut, steht vest und unverbrüchlich zu halten hiemit zugesagt, auch zu uhrkundt es gleichfalls mit anhangung unseres jnnsiegels bekrefftigt und uns mit eygenen handten subscribirt haben.

Ueber dies haben wir zu beiden theylen gebetten die hochgebohrne [Navnene mangler] unsere frl. liebe, dass ihr lbd. derselben jnnsiegel umbmehrer gezeugnüs willen zu denen unsern beyhengen und sich aygenhendig subscribirn wolten, welches wir nechstbenannte [Navnene mangler] uff beschehen bitt wie gemelt gethan haben, doch uns und unser erben ohne schaden,

Geschehen und geben zu Remblingen, donnerstag den 4. july dieses sechzehnhundertsieben und sechszigsten jahrs.

Koncept i det fyrstelige Castell'ske »Hausarchiv« I c 4/5: Heiratsabrede zwischen dem Grafen Wolfgang Dietrich zu Castell-Remlingen und Elisabeth Dorothea Freiin zu Limpurg, 1667, medd. af Oversekretær Albert Schübel.

WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-REMLINGENS FORSKRIVNING TIL ELISABETH DOROTHEA GREVINDE SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM

Wir WOLFGANG DIETHERICH graf und herr zu CASTELL, fürstlich Brandenburg-Culmbachscher geheimbter raths ober praesident thun hiermit kunth und bekennen offentlighen; nach dem in der zwischen uns und dem hochgebohrnen HEINRICH CASIMIRN herrn zu LYMPURG des heyl. röm. reichs erbschenken und semperfreyer unsern freundlich lieben vettern, schwager, bruder und gevattern, von wegen sr. lbdn vielgeliebter schwester der auch hochgebohrnen ELISABETHA DOROTHEA gräfin und frauen zu CASTELL gebornen semperfreyin zu LIMPURG unserer hertzgeliebtesten gemahlin abgeredt, verglichen undt sub dato den lot. octobris abgewichenen 1671t. jahres vollendts zum standt gefertigten heyraths abred, von uns die sichere versprechung unterandern dahin gegeben worden, die von jhre lbd. uns dotis loco zubringende drey tausend gülden, den reichsthaler zu anderthalben gülden gerechnet, mit soviel zu widerlegen, als das dos e donatio propter nuptias in einer summa sechs tausent gulden obiger wehrung machen, und wir wie wittumbs brauch u. recht uff unsern an der grafenschaft Castell competirenden, unversetzt und unverkümmerten antheyl versichern und bewittmen wolten, sothanen versprechen nun zu gewüriger folge haben wir, WOLFGANG DIETHERICH graf und herr zu CASTELL wohlermelten verschiedenen ursachen, in sonderheit aber darmit jhro lbd. sich uf den ereugnenden fall, jhrem standt gemees, erhalten möchten, oberwehndte sechs tausend gülden eheststeuer und widerlegung nach arth und formb eines frey wittumbs, wie ein solcher nach denen kayserl. beschriebenen rechten der grafschafft Castell erbainigung und wohl hergebrachten observanz oder sonsten cräfttig seyn solle, kan und mag, bewittumbt, versichert undt verwiesen, verwittumben, versichern und verweisen dieselbe für uns, unserer erben und nachkommen, in crafft dieses brieffes, also und dergestalt, das mehr wohlernannte jhre lbd. da der Allerhöchste uns von derselben aus diesem zergänglichen leben abfordern würde, von der grafschafft Castell jntraden vierhundert gülden jährlichen nutzungen wittumsweis zu genüssen haben solle wie specificce hernach folget, die jährlich beständige gefälle zu Gereuth, so zweyhundert und ein gülden ertragen, jtem des halben dorffs Wüstenfelden genüss so sieben und fünfzig gülden auswüffet, und dann das dorf Ziegenbach, samt den getraydt Zehenden, welches zusammen thut einhundert und zwey und vierzig gülden und fünfzig creutzer, und machet alles nach innhalt eines besiegelten und unserer hertzgeliebteste gemahlin überantworteten registers, in einer summe vierhundert gülden und fünfzig creutzer kayserl. wehrung, allein ist zu wissen, dass die vogtheylichkeit und handtlohn, frevel, bussen, erbverspruch geldt, ungelt, nachsteuer und hauptrecht eingehende nutzbarkeiten derunter nicht begrieffen, sondern dieselben nebenst denen geistlichen lehen, hohen obrigkeit, raiss, folg, musterung, reichsschatzung und frohndienst, eximirt und ausgenommen seyn sollen, so wir uns und unsere erben hiermit vorbehalten haben wollen. Ueber dies und darmit mehr offternant jhre lbd. dero haushaltung desto bequemer anstellen, und als dann desto besser führen mögen, sollen deroselben uf den ereugnenden fall, da sie jhren wittumb einnehmen würde, vor den uffzug ein vor allemahl unsere erben und nachkommen, jhrer lbd. zweyhundert gülden paar geld lieffern und darauf jährlichen gewiess und ohne einigen abgang reichen lassen, zwey fuerder wein, vier fuerder bier, zwey malther gersten, zwey malther waizen, ein malther erbsen, ein jährigen stier, drey schwein, acht zeit hämmel, ein hirsch, ein stück wildt, und ein

Arkivbygningen i Castell
tidligere •Wildbade, bygget 1600—1601

stück schwarz wildtbrett; wie nicht weniger die im Stangenhoff zu Wüstenfelden gehörige acker, gärten und wiessmatten mit der Scheuren, so wohl auch der Trüeb see, so dann das kleine waydtwerck auff Gereuth, Wüstenfelden und Ziegenbacher Markung, allein zu genüessen, gelassen werden, und da die aychel und büchelmastung geräth, und die herrschaft in der waldung schweine schläget, soll unserer hertzgeliebtesten gemahlin acht schwein ohne bezahlung des geäckeriches einzuschlagen freystehen, und gleich wie jhrer lbd. vigore supra allegatorum pactorum dotalium der wittumb sitz uf unserer hiesigen residentz Castell assignirt, als solle nicht weniger dass benöttigte brennholz auss der graffschaft waldung, von denen wittumbs unterthanen zur frohn gehauen, durch die hoff-mähne herein geführet werden, absonderlich aber unserer erben gehalten seyn, allermassen wir solche hiermit perexpressum darzu verbunden haben wollen, bedeuten wittumbssitz sambt dessen an- und zugehör ohne ihrer lbd. kosten undt schaaden jederwegen in wessendlichen bau zuerhalten, würde aber unsere hertzgeliebteste gemahlin nach unserm tödtlichen hintritt sich wiederumb verheurathen, uf solchen fall, bleibet es bey dem jehnigen so in pactis dotalibus abgeredet, stipuliert und versprochen worden; allermassen darinnen austrücklich versehung gethan, was ihrer lbd. sowohl in die andere ehe folgen, als dass, so jhr ad dies vitae gereicht werden solle, demnach gereden und versprechen wir, WOLFGANG DIETHERICH graf und herr zu CASTELL mit guten waaren trauen für uns undt unsere erben und nachkommen, den allen und jeden wie obsteht, getraulichen nachzuleben, darwider nicht zuthun oder schicken gethan zu werden, treulichen und ohne einiges gefährde zu dessen urkunth haben wir unser jnsiegel auf diessen brieff getrucket, darzu uns mit aigenen handen unterschrieben, auch den hochgeborenen FRIEDERICH MAGNUM unsern freundlich lieben bruedern und dann die gleich hochgeborene PHILIPP GOTTFRIDEN, FRIEDERICH LUDWIGEN und HEINRICH ALBRECHTEN, unsere freundlich liebe vettern allerseits grafen und herren zu CASTELL freund brüder und vetterlichen ersuchet und gebetten, dass jhre lbd. lbd. lbd. lbd. in sothane jnnsiegel zu den unsrigen trucken, undt sich mit unterschreiben möchten, welche siglung und unterschrift wir FRIEDRICH MAGNUS, PHILIPPS GOTTFRIDT, FRIEDRICH LUDWIG und HEINRICH ALBRECHT, grafen und herren zu CASTELL von respective freundt brüder undt vetterlichen bitte halben geschehen und also vor unss, in der allerbesten formb rechtens, im erwehnten

wittumb consentirt zu seyn, hiemit bekennen, so geschehen uv unserm schloss Castell, donnerstags den zwölfften monathstag decembris dieses zu endtlauffent sechzehnhundert, zwey undt siebentzigsten jahres
Wolfgang Ditrich GUHZCastell

LS

Friederich Magnus GUHZCastell

LS

[De øvrige Underskrifter og Segl mangler]

Original i det fyrstelige Castell'ske »Urkundenarchiv« A. b. III. 3/4: Wolfgang Dietrich versichert das Wittum seiner Gemahlin auf Grund der Heiratsabrede vom 10. Oktober 1671 auf verschiedenen Gütern, medd. af Oversekretær Albert Schübel.

UDDRAG AF AKTERNE VEDRØRENDE WOLFGANG DIETRICH
GREVE CASTELL-REMLINGENS VIELSE 1667

1.

Udkast til Notifikationsskrivelse.

WOLFGANG GEORG..... Unser gn. grues und wohlaffectiornen willen anvor, Wol Edler und Gestrenger Lieber getreuer.

Nachdeme sich durch des höchsten sonderbahre direction der hochgebohrne unser frl. lieber eltister sohn WOLFGANG DIETHERICH Graf und herr ZUE CASTELL... mit der auch hochgebohrnen ELISABETHA DOROTHEA gebohrnen und verwittibten semperfreyhin ZUE LYMBURG, ehelichen verlobet, und solch christlöbl. vermählung uff sonntag den 7/17 nechstkommenden monaths july geliebts Gott, alhie zu Remblingen gräffl. standt gemes, iedoch in möglichster enge, vollzogen werdtent solle; alss thun wir euch hiemit gn. ersuchen, ihr wollet uns den gefallen erweisen, und zu gebührender bedienung der hierzu eingeladenen nechsten freunde und verwandten, euch sambstag vorhero alss den 6/16 [et Ord udstreget] alhier einfindten, verbleiben wir euch hingegen zu erweisung annehmlicher gefälligkeiten ieder zeit wolbeygethan,

Remblingen, den 14. Juny 1667

2.

Svarskrivelse hertil.

Hochgebohrner graff
gnädiger herr,

auss E. hochgräffl. gnd. mir gestern behendigten gnedigen schreiben habe unterthenig zuvernehmen gehabt, welchemassen durch sonderbare gottliche direction der hochgebohrne graf und herr, herr WOLFGANG DIETHERICH, graf und herr ZU CASTELL, e. hochgräffl. gnd. eltister herr sohn, mein auch gnediger herr, mit der auch hochgebohrnen frauen, frauen ELISABETHA DOROTHEA gebornen und verwittibten semper freyen ZU LIMBURG sich ehelichen verlobt und entschlossen, solch christlöß. vermählung uf sonntag den 17/7t. nechstkommenden monats july, mit göttlicher verleyhung zu Remblingen dero hochgräffl. standt gemess zu vollziehen, mit angeheftem gnedigen ersuchen, ich wolte uf sambstag, denn 6/16t ejusdem mich, daselbsten auch einfinden, unnd die dazu eingeladene hochgräffl. nechste freundt und verwandte, mit geziemender ufwartung bedienen helfen; gleich wie nun e. hochgräffl. gnd. unnd denen beiderseits hochgräffl. verlobten zu solchen christlichen jntent, alle selbst verlangende prosperitet, zu dess hochgräffl. hausses Castell unsterblichen flor und aufnehmen, von herzen comprecire und gratulire, also hette ich nichts liebers sehen mögen, denn dissfalls meine unterthenige ufwartung gegenwertig zu contestiren; es hat mir aber der liebe gott, unlengst, alss jhr churfürstl. gnd. zu Mainz, Würzburg und Wormbs ich zu Königshofen im Grabfeld, unterthenigst ufgewartet, ein solches ohnversehene unglück zugeschicket, dass ich biss diese stundt bettlägerig sein muss. Derowegen e. hochgräffl. gnd. wider meinen willen, umb gnedige entschuldigt haltung, alss dann hiemit unterthenig beschiehet, bitten muss; dieselbe göttlicher gnadenhut damit, wie allzeit treulich, dero aber zu beharrender hochgräffl. gnaden gewogenheit mich unterthenig befehndt, alss e. hochgräffl. gnd.

treugefissener
untertheniger
diener

Gleisenau, d. 19t juny 1667.

HITTEL HEINRICH FUCHSS VON UND
ZU BIMBACH

Det fyrstelige Castellske Hausarchiv Akta I c. 4/4. Meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

UDDRAG AF LIGPRÆDIKEN OVER ELISABETH DOROTHEA
GREVINDE CASTELL

..... Personalia oder kurze und einfältige Bemerkung über der weyl. hochgebohrnen gräffin und frauen, frauen ELISABETHA DOROTHEA, vermählt gewester gräffin und frauen ZU CASTELL, gebohrner gräffin und frauen ZU LIMBURG hochsel. andenkens, hohen geburth und herkommens, dero wohlgeführten leben und wandel, und darauf erfolgten seel. endtes und abschiedts.

J. N. J.

So viel nun unser in Gott ruhenden gnd. gräffin und frauen hohen geburth und herkommen, auch dero wohlgeführtes leben und wandel betrifft, so ist erstlich bekand, dass jhro hochgr. exc. ohne üppige ruhmredigkeit auss dem uhralten weldtberühmbten hauss und geschlecht der graffen und herrn zu limburg entsprossen und herstammet, welches von Conrado dem anden, erstlich hertzog in Frankhen, nachmahlen uff absterben keyser Heinrichs erwöhlten röm. kayser, welcher sonsten Salicus genandt, herrühret, und auf diese welt gebohren worden in dem alt berühmten Limburg residenz hauss Obern Sontheim, den 10.t octobris abends umb 7 uhr.

Herr vatter ist gewesen, der weyl. hochgebohrne graff und herr, herr LUDWIG CASIMIR, graf und herr ZU LIMBURG, des heyl. röm. reichs erb schenk und semper frey,

Die durch den allzufrühe zeitig todtessfall höchstbetrübtteste frau Mutter, die hochgebohrne gräffin und frau, frau DOROTHEA MARIA gräffin und frau ZU LIMBURG, gebohrne gräffin VON HOHENLOHE UND frau ZU LANGENBURG, welche sich in jhro sehr hohen alter über solchen wied[er] den gemeinen lauff der natur ereigneten todtessfall jhrer liebwerthest gewesen frauen tochter nicht wenig consterniret befindet, daran auch wir als einen rechten wahrhaftten tugendspiegel aller matronen hohen und niedern standts kräftig trost und beystand Gottes in solchen höchst bekümmerten leydwesen von herzen anwünschen.

[Her følger saa Ahnerne og Levnedbeskrivelsen]

Also hat nichts anders erfolgen können, als endlich einmahl ein seel. todt, welchen allen menschen Gott und der natur zu zahlen schuldig seyn; es ist dies hochgr. frau gräfin ein paar jahr hero zwar etwas unpass gewesen, doch eine zeit besser als die andere, hat daher jhren Gott still und ausgehalten, sich insonders darüber beschwert, sondern wie in allen sich auch in diesem zu handen gekommenen creuz geduldig erwiesen, jhrem hauswesen noch immer rühmblich vorgestanden, und das jenig verrichtet, was einer sorgfältig haus mutter obgelegen, so gar auch die ganze hauss- und hoffhaltung in guter øbsicht gehabt, bis sie endtlich ungefehr vor 2 monathen sich in jhrem zimmer hat innen halten und jhrer pflegen lassen müssen..... alldieweil ein Steckfluss darzu geschlagen, ist sie den 21. xmbr. am tag thomae, da sie sich vor 25 jahren mit jhrem herrn und gemahl jetzt hoch und herzlich betrübtesten herrn witwer hochgrfl. excell. ehelich versprochen, morgens frühe zwischen 2 und 3 uhr, in einen sanfften schlaff, als sie zu vorhero oft natürlich einzuschlaffen gewohnt war, eingeschlummert, also mit völligem verstandt, ohne verlierung der sprache und des gehörs, auch sonderl. einzig gegebenes zeichen unter währendem gebeth und zuruffen der bey der henden und umstehenden, in Gott und jhrem erlösers Jesu Christo sanfft und seelich entschlafen.....

Projekt wie und welchergestalten der weylant hochgebohrnen gräffin und frauen, frauen Elisabetha Dorothea Gräfin und frauen zu Castell gebohrnen semper freyin zu Limburg hochsel. andenkens auf den 28. Jan. beysetzung und die darauff andern tags folgende leichprocession anzuordnen und zu bestellen seye.

[hvorefter følger en omstændelig Beskrivelse af hele Ceremoniellen.]

Fyrstelige Castellske Hausarchiv Akta I c. 4/23, medd. af Oversekretær Albert Schübel.

WOLFGANG DIETRICH GREVE CASTELL-REMLINGENS
OPTEGNELSER OM SINE BØRN AF FØRSTE ÆGTESKAB

Sonntags den 21. Juni 1668, da die Sonn im Krebs und dem Zeichen des Widers war, Morgens zwischen 5 und 6 Uhr in dem Schloss Remlingen hat der Libe Gott meine her[zliebe] gemahlin ihrer getragenen schweren Leibesbürden in Gnaden ent bunden und uns beede mit einem wohlgestalten Töchterlein (wovor seiner Göttlichen Allmacht ewiges Lob und Danckh gesagt) gesegnet, welches darauf den 24. dito Aben[ds] an Johannis des Tauffers Fest getauffet und den Nahmen SOPHIA DOROTHEA bekommen; die Gevatter seind gewesen:

H. Churfürst VON MEINTZ.
Hertzog EBERHARDT VON WÜRTEMBERG samt der Gemahlin.
Landgraf LUDWIG VON DARMSTATT samt der Gemahlin.
JOHANETA Hertzogin VON SACHSEN gebohrne Grävin ZU WITGENSTEIN.
Princesse SOFFIE von Stutgardt.
Fr. Mutter VON CASTELL.
Fr. Mutter VON LIMPURG.
Graff PHILIPP GOTTFRIEDT VON HOHENLO samt der Gemahlin.
Graff FRIEDRICH CRAFT VON HOHENLO samt der Fürstin.
Graf HEINRICH FRIEDRICH VON HOHENLO samt der Gemahlin.
Graf HISKIAS VON HOHENLO samt der Gemahlin.
Graf LUDWIG GUSTAF VON HOHENLO samt seiner Maistresse.
Graf FERDINAND CARL VON LÖWENSTEIN samt der Gemahlin.
Schenckh HEINRICH CASIMIR VON LIMPURG samt der Gemahlin.
H. VON WOLFFENSTEIN samt der Gem[ahlin].
Graf PHILIPPS GOTTFRIDT VON CASTELL.
Graf FRIEDRICH MAGNUS VON CASTELL.
Graf EBERHARD FRIDRICH VON CASTELL.
Grafin LOUISA JULIANA VON WITGENSTEIN.
Freulein ANNA AMALIA VON STOLBERG.

Sambstag d. 12. Juni 1669, da die Sonn im Krebs und d. Zeichen des Widers 2 Tag nach dem letzten Viertel Mittags zwischen 11 u. 12 Uhr in dem Schloss zu Remlingen hat der Libe Gott meine her[zliebe] Gemahlin ihrer getragenen schweren Leibsbürde abermahls entbunden, und uns beede abermahls mit einen wohl gestalten Töchterlein gesegnet (wovor seiner Göttlichen Allmacht ewiges Lob und Danckh gebührt), welches darauf d. 15. getauft und den Nahmen CHRISTIANA THEODORA bekommen, die Gevattern sind gewesen:

H. Bischoff VON BAMBERG.
H. Marggraff VON BAREYT samt der Gemahlin.
H. Marggraff VON DURLACH, Co-Ady[utor] zu Fulda.
Graf VON OETTINGEN samt d. Gemahlin.
Graf GEÖRG VON ERPACH samt d. Gemahlin.
Graf LUTZ VON ERPACH samt der Gemahlin.
Rheingraff JOHANN
Die Gräfin ZU ORTENBURG.
Die Frau ZU PYRBAUM.

Dieses mein Töchterlein hat der liebe Gott uns seelig abgefordert Sontag d. 9. Aug. 1674 Abends zwischen 10 und 11 Uhr hier zu Neüstatt an der Aisch.

Mittwoch d. 14 7bris, da die Sonne in der Wag und d. Zeichen des Steinbocks 2 Tag nach dem ersten Viertel nach Mittag zwischen 2 und 3 Uhr in dem Stammhauss Castell hat der Liebe Gott meine herzliebe Gemahlin ihrer getragenen schweren Leibsbürde in Gnaden entbunden, und uns beede abermahls mit einem wohlgestalten Töchterlein gesegnet (wovor seiner Göttlichen All Macht ewiges Lob und Danckh

gesagt sey), welches darauf d. 16. getauft und den Nahmen CHARLOTTA JULIANA bekommen, die Gevatter sind gewesen:

Die verwitibte Fürstin VON OSTFRISSLAND.

Die verwitibte Fürstin VON WEILDINGEN.

Die verwitibte Fürstin VON OTTINGEN.

Pr. ANTONIA und Pr. ANNA JOH. VON WÜRTEMBERG

Gr. WOLF. VON HOHE[N]L[OHE] samt d. Gemahlin.

Schenkh FRANZ VON LIMPURG samt der Gemahlin.

Fr. Mutter VON CASTELL

Die Rhein Gräfin VON DHAUN

Fr. ANNA JUL. und CHRIST. VON HOHE[N]L[OHE]

Fr. SOPHIA VON LIMPURG.

Ihr seel. Absterben ist geschehen zu Rüdenhausen Mittwoch früh gegen 2 Uhr d. 5. Feb. 1696.

Sonnabend d. 27. Aprilis 1672, da die Sonne im Stier und d. Zeichen der Jungfer, 3 Tag nach dem ersten Viertel Abends ein wenig nach 7 Uhr in dem Stammhaus zu Castell hat der Liebe Gott meine her[zliebe] Gemahlin ihrer getragenen schweren Leibesbürden in Gnaden entbunden, und uns beede mit einem wohlgestalten Töchterlein gesegnet (wovor seiner Göttlichen Allmacht ewiges Lob und Danckh gesagt sei), welches noch selbigen Abend getauffet und den Namen LOYSE FLORIANNE bekommen, die Gevattern seind gewesen:

Ihro Durchl. die Frau Marggräfin VON BRANDENBURG BAREYTH.

Princesse EBERARDINE VON WÜRTEMBERG.

Graf FRITZ VON WALDECK Gemahlin.

Graf FILIPS GOTTFRID VON CASTELL Gemahlin.

Schenkh FILIPS ALBRECHT VON LIMPURG Gemahlin.

Fr. SUSANNE VON OTTINGEN.

H. Ober Marschalckh VON MEINTZ samt der Gemahlin.

Die Fürstin VON PFEDELBACH.

Graf JOACHIM ALBRECHT.

Sontags d. 21. Juni 1674 Morgens zwischen 3 und 4 Uhr, da die Sonne im Krebs und d. Zeichen der Zwilling drey Tag vor dem neuen jn dem Schloss zu Neustat an der Aisch hat der Liebe Gott meine her[zliebe] Gemahlin jhrer getragenen schweren Leibesbürden in Gnaden entbunden und uns beederseits abermahls mit einem wohlgestalten Töchterlein gesegnet (wovor Sr. Göttlichen Allmacht ewiges Lob und Danckh gesagt), welches gleich den Morgen getauft und den Nahmen CHRISTINA ELISABETHA bekommen, die Gevattern sind gewesen:

Die verwittibte Fr. Marggräfin VON ANSPACH.

Die regirende Fr. Marggräfin VON ANSPACH.

Die verwitibte Gräfin VON WALDECKH EVA CHRISTINA.

Fr. AMALIA Rheingräfin.

Fr. DOROTHEA ELISABETH VON CASTELL.

Fr. ELISABETH DOROTHEA VON LIMPURG.

Fr. CHARLOTTA JULIANA VON HOHENLOE.

Fr. SOPHIA VON WOLFFENSTEIN.

H. Cantzler Baron VON STEIN.

Ihr sl. Absterben ist geschehen zu Neunstein Dienstag Abends um 7 Uhr den 16. Merz Anno 1717.

Ao. 1679 Mittwoch d. 16. April Nachts zwischen 12 und 1 Uhr, da die Sonn im Stier, d. Zeichen des Krebs, und ein Tag nach dem vollen Mond, hat d. Libe Gott meine Gemahlin in d. Statt Mannheim in dem Eckhauss bey dem Nekarthor glücklich entbunden und uns beed seits mit einem wohlgestalten jungen Sohn gn[ädigst] gesegnet, wovor Sr. Göttlich Allmacht ewiges Lob und Danckh gesagt sey, welcher darauf Sontags d. 21. Apr. Nach Mittag um 5 Uhr in dem Hauss getaufft und ihn der Namen CARL FRIEDRICH GOTTLIEB gegeben worden, die Gevatter sind gewesen:

Churfürst Pfaltzgraff in Persohn.
 Jhr Hoheit des Chur. Printzen Gemalin in Persohn.
 Bischoff v. BAMBERG U. WÜRTZBURG.
 Marggraf v. ANSPACH.
 Hertzog v. WÜRTENBERG.
 Administrator
 Fürst v. SCHWARTZENBERG.
 Fürst v. OTTINGEN.
 Fr. Mutter v. CASTELL in Persohn.
 Fr. Mutter v. LIMPURG.
 Graff von WALDENBURG.
 Gr. v. LANGENBURG mit d. Gemahlin.
 2 do v. PFEDELBACH
 Gr. v. WALDENECKH.
 Mein Bruder mit d. Gemahlin.
 Gr. v. WOLFFENSTEIN mit d. Gemahlin.

Originale Optegnelser i det Fyrstelige Castell'ske Hausarchiv Acta I, c. 4/64. Meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

UDTOG AF AKTERNE VEDRØRENDE GREVE WOLFGANG DIETRICH CASTELLS VIELSE MED DOROTHEA RENATA GREVINDE VON ZINZENDORF 1693

Schreiben vom 3. April 1693 an die Herren v. HESSBERG, Marschalk v. EBNET, CRAILSHEIM und ZECKENDORF. Graf WOLFGANG fordert diese Adelige auf, zu dem feierlichen Einzug in der Residenz Castell am Dienstag, den 25. April 1693 anwesend zu sein und sich hierzu am Tag vorher in Castell einzufinden. Ein Teil dieser Herren mussten sich entschuldigen lassen.

Zu den Vorbereitungen beim Einzug gehören:

Bereitstellung von 11 Betten im herrschaftlichen Wildbad und in den Gasthäusern für die Begleiter, Trompeter usw. 41 Pferde waren unterzubringen, die Aufwärter, Wächter usw. wurden ausgesucht. Von Nürnberg wurden bestellt Saltzscheuben, kleine und grosse Rosinen zum Essen, Safran, blaue und weisse Stärke zum Waschen, Seife, Rauchpulver, Halb- und Stockfisch für die katholischen Musikanten am Fasttag, Bettzeug, kupferne Häfen, Pfannen, usw. Ausser dem wurde von den herrschaftlichen Möbeln in Nürnberg der grösste Teil nach Castell verbracht. Genaue Anordnungen wurden getroffen über das Reinigen und Herrichten der Räumlichkeiten im Schloss, das gründliche Lüften der Betten im inneren und äusseren Schloss, Reinigen der Küchengeräte, des Zinnwerkes usw. usw. Die Anlieferung von Fleisch, Fischen, Holz und Wein usw. wurde genau eingeteilt und bestimmt. Die Trommler und Pfeifer wurden bestellt, die Untertanen eingeladen.

Auf den Samstagabends auf die Herrentafel.

1. Schüssel mit Reis und 2 alte Hüner.	5. Gebratenes.
2. Eine Schüssel mit eingemachtem Kalbfleisch.	6. Salat.
3. eingemachtes Rotwildpret.	
4. Apfeltorte.	Trompeter und Kammerjungfern.
5. Blaugesottenes Karpfen.	1. Suppe.
6. Eingemachte Kalbsbries und gebackene Kälberfüsse.	2. eingemachtes Kalbfleisch.
7. Kalbsbraten und Wildpretbraten.	3. Gebratenes.
8. Salat.	4. Apfeltorte.
	5. Kohlrabi und was von der Tafel übrig bleibt.
	6. Eingemachte Kalbsleber.

Vor die Musikanten.

1. Suppe.
2. Kalbfleisch eingemacht.
3. Kalbsköpfe.
4. Kohlrabi.

Für die Diener usw.

1. Suppe.
2. Rindfleisch.
3. Würste.

4. Nudeln oder Klösse.
5. Schweinebraten.

Sonntag Mittag.

Herrentafel.

1. Suppe mit Fleischklößen.
2. Rindfleisch.
3. Kalbfleisch-Pasteten.
4. Wiesen(?) mit Hamelfleisch.
5. Gebackenes.
6. Blaugesottene Karpfen.
7. Gebratene Hasen und Kalbsbraten.

Musikanten.

1. Suppe.
2. Rindfleisch.
3. Sauerkraut und Schweinefleisch.
4. eingemachtes Rotwildpret.
5. Kalbsbraten.

Trompeter und Kammermägde.

1. Suppe.
2. Rindfleisch.
3. Kalbsbraten.
4. Kalbskopf.

5. eingemachtes Wildpret.
6. Sauerkraut.

Aufwärter und fremde Diener.

1. Suppe.
2. Rindfleisch.
3. Sauerkraut und Schweinefleisch.

Nach dem Voranschlag sollten die Herrschaften (28—30 Personen) an 2 Tafeln speisen. Es gab ferner einen Offiziantentisch, einen Musikantentisch, 1 Nachtsch, 2 Vortische für die Aufwärter, Diener usw.

Für Sonntagabend wurde gerechnet für die beiden Herrentafeln:

- 20 Pfund Rindfleisch.
- 42 Pfund Kalbfleisch.
- 28 Pfund Hammelfleisch.
- 16 Pfund Schwarzwildpret.
- 24 Pfund Rotwildpret.
- welsche Hahnen und Hennen.
- Herbsthühner.
- alte Hühner.
- Rebhühner.
- Hechte, Karpfen usw. usw.

Montag Mittagtafel

1. Tafel.

Erster Gang.

Potache von Brustkern.

- - Hammelsrücken.

Pastete von Wildpret.

Braunkohl mit Schweinefleisch.

Caperdon.

2 Kalbsköpfe.

Schweinskopf bleibt stehen.

Teller mit Kalbszunge und Rindszunge.

Teller mit Hagebutten.

Zweiter Gang.

ein welscher Hahn mit 2 gebratenen Cappaunen,

1 Hasel- und 4 Feldhühnern.

1 hinteres Kalbsviertel und dergleichen Hammelsviertel.

a la Tunffe.

Schwarzwildpret.

Corbonette.

gesalzene Hechte.

Torten von eingemachtem Quitten.

Schüsseln von allerhand Salat.

2. Tafel.

Erster Gang.

Potache von Rindfleisch.

- - Kalbsschlegel.

Pastete von Wildpret.

Braunkohl mit Schweinefleisch.

Caperdon.

Schweinskopf bleibt stehen.

Teller mit Hagebutten.

Zweiter Gang.

Welsche Hennen mit Cappaunen gebraten und 4 Rebhühnern.

Wildpretbraten, Hammelbraten usw.

Caibonette.

Schwarzwildpret.

gesalzene Hechte.

Torten von eingemachten Quitten.

Extrakt aus der Küchenrechnung, was noch zugegen als den 26. Januar

ein Ochs geschlachtet worden, hat gewogen 449 Pfund.

den 30. ditto 2 Schwein gewogen 130 Pfund.

an rothem Wildpret ungefähr 186 Pfund.

1 Stück so noch ganz hängt.

an schwarzen Wildpret ungefähr 227 Pfund.

7 Hasen.

Butter ungefähr 75 Pfund.

Welsche Hahnen 4 Stück.

Hennen 9 Stück.

Teutsche Hühner 35 Stück.

Teutsche junge Hennen und Hühner 14 Stück.

Enten 16 Stück.

Kapaunen 22 Stück.

Feldhühner 18 Stück.

3 Stück Hammel sind auch noch vorhanden.

Det fyrstelige Castellske Hausarchiv Akta I c 4/25 Die zweite Vermählung des Grafen Wolfgang Dietrich zu Castell mit Dorothea Renata Gräfin v. Zinzendorf. Wittums-Sachen, 1693 ff. Meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

DIVERSE BREVE

1.

GREVE FRIEDERICH MAGNUS CASTELL TIL GREVE WOLFGANG DIETRICH CASTELL

[16. Juni 1685]

Herzlieber Bruder,

Eurer Liebden tue zu wissen, daß Sie sich völlig einen guten Kredit gesetzt haben durch das, was der selige Kurfürst schriftlich aufgesetzt zwei Tage vor seinem Tod; dieses wird Eurer Liebden zugeschrieben. Absonderlich aber findet sich gegen Sie höchlich verbunden der Herzog von Neuburg. So redet auch der spanische Bothschafter sehr wohl davon und erinnert fleißig, wie man es recompensieren soll. Wird also verhoffentlich dieser Fall vor Eure Liebden so gar unglücklich nit sein, und kann noch zu unsers Hauses Aufkommen gereichen. Denn jedermann rühmet jetzund Eurer Liebden Konduite. Auch die andern, so vorhin Mißtrauen in Eure Liebden gesetzt hatten, sein nun von dero Probitaet und Treu vor das Vaterland persuadirt welches mich sehr consolirt. Ich habe noch gestern mit dem Pater Weix geredet und Eurer Liebden gute Intention herausgestrichen, der auch ganz davon persuadirt ist. Eure Liebden berichten mich aufs wenigste wie die Sachen stehen und ob alles still ist auf seiten von Frankreich.

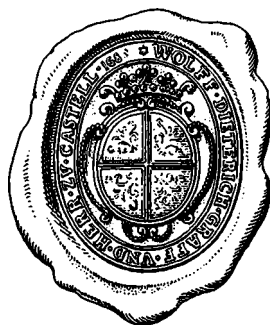
Aug. Sperl: Castell, Bilder aus der Vergangenheit eines deutschen Dynastengeschlechtes, 1908, S. 359.

2.

MARKGREVE JOHANN FRIEDRICH AF BRANDENBURG GROSBACH TIL GREVE WOLFFGANG DIETRICH CASTELL

Laß mich, liebster Vetter, hören nur ein Wort von Dir, mein Freund
weil mir sonst will fast betören der Gedank' Du seist mir Feind
welches mich sollt' heftig quälen, so der Wahrheitsgrund dabei
doch will ich's vor Thorheit zählen, weil dein Herz ist viel zu treu
und Du kennest meine Sinnen, wie von Herz ich liebe Dich
wie könnt' dann ein solch Beginnen immer Dir zurechen ich?
Nein, es sind nur bloß Gedanken, so bereits verschwunden sein,
Castellano wird nicht wanken, weil er mich schreibt ewig ein
in das Buch der treuen Freunde, die da unauslöschlich bleiben
wenn schon gleich die ärgsten Feinde suchen solch's zu hintertreiben
Drum so soll, so lang ich lebe, auch nichts sein im meinen Sinn
das ich nicht mit Freuden gebe ohne Müh ganz frei für ihn
es sei Gut, ja Blut und Leben, ich verheiß' aufs neue heut
und was möglich noch darneben, ist ganz Euer ohne Leid
bloß zu Diensten ganz bereit. Sagt, so folgt es gleich mit Freud.
Hier nun seht Ihr die Gedanken, so mein Herze bei sich trägt
ich bin Euer ohne Wanken, weil mein' Seel die Treue hegt
die beständig vor Euch bleibt, bis der Tod die Seel' abtreibt.
Es kann keine Zeit nicht kommen, sie sei glücklich oder nicht,
da mir werd' der Nam' genommen, — weil von Euch ich wanke nicht —
einen treu ergebnen Knechts, der nicht acht' ein's andern Rechts
als stets erkannt zu werden wie Dero ganz eigener Johann Friedrich.

Sperl: Anf. Arb. S. 363.

KILDER

1. Remlingen Kirkebog beg. først 1716 (Velv. Medd. fra Pastor Scheunn, Remlingen).
2. Castells Kirkebog mangler 1677—1712 (Velv. Medd. fra Pastor Mebs, Castell).
- 3.
4. Indtil Ombygningen af Castells Kirke 1783 var Gravmæler i stort Antal til Stede i Kirken, men siden da er disse fuldstændig forsvundne. (Velv. Medd. fra Pastor Mebs).
5. se ovenfor Nr. 1. jfr. S. 346.
6. se ovenfor under Nr. 1. Sontheim Kirkebog begynder 1673 (velv. Medd. fra Pastor Knave, Sontheim-Brenz) jfr. S. 351.
7. se ovenfor under Nr. 2. jfr. S. 351.
- 8.
9. se ovenfor under Nr. 4.
10. Greverne Castell førte et af rødt og Sølv firdelt Skjold, Hjelman kronet, med Fyrstehat, hvorpaa en af rødt og Sølv firdelt Søjle besat med en Paafuglehale med 3 Fjer.
Greverne Schenck zu Limpurg: Firdelt Skjold. I og IV 4 opadvendte Sølvspidser i rødt. II og III 5 Sølv Stridskøller (3.2) i blaåt.
11. Hovedkilden til foranstaaende Biografi danner August Sperls indgaaende og paa Førstehaandskilder byggede Værk: »Castell, Bilder aus der Vergangenheit eines deutschen Dynastengeschlechtes«, Stuttgart 1908 (Laant fra det Kgl. Bibl. i Berlin), hvis 18. Kapitel (S. 355—65) omhandler Greve W. D. Castell.
Sperl anfører som sine Kilder hertil:
Akter i det grevelige Castellske Hausarchiv Nr. 316, 317, 327.
Passivlehn-Urkunden.
Friedrich Stein: Geschichte der Grafen und Herren zu Castell II, 1528—1894, utrykt Manuskript i Hausarchiv. (I Bind af dette Værk, der omhandler Tiden 1058—1528, er trykt i Schweinfurt 1892).
Castellographica, af Pistorius og Markard, 1738, Mskr. Hausarchiv.
Viehbek: hdschr. Gesch. d. Schlosses Castell, Hausarchiv.
Akter i Statsarkivet i München, i Haus, Hof und Staatsarchiv i Wien (Kleine Reichstände) og i Großh. Badisches Generallandesarchiv.
Samt de ogsaa af Forf. her benyttede
Häusser: Geschichte des Rhein. Pfalz II, Heidelberg 1856 og Prescher: Gesch. der Limpurg, se nedenfor.
Castell: Beiträge zu Kultur und Geschichte von Haus und Herschaft. Castell 1952.
Vaabenbeskrivelserne er efter Siebmacher I, 3, 2, (1878) S. 3 Tavler 5, 6, 7, 8., samme Bind Anh. S. 29 og Tavlerne Anh. 30 og 31.
Kneschke: Deutsches Adels Lexicon, II, 1860 S. 237 (Castell).
samme: V, 1864 S. 544 (Limpurg).
Hübner: Geneal. Tabellen II, Tavler 580—83 (Castell).
samme: Tavler 610—14 (Limpurg).
Prescher: Geschichte . . . der Reichgrafschaft Limpurg I-II Stuttgart 1789/90.
De for Børnene anførte Data er i vid Udstrækning suppleret fra Hübners Tabeller, dog saaledes, at Sperls Angivelse er blevet staaende, hvor Angivelserne afveg fra hinanden.
Hans-Walter Erbe: Zinzendorf und der fromme hohe Adel seiner Zeit, Leipzig 1928.
12. Ligprædikenen i Hausarchiv, Castell, Acta I c. 4/38.
13. Kopi af Bestallingen, Hausarchiv, Castell I, c. 4/12 b.
14. jfr. Allgemeine Deutsche Biographie, XV, S. 325.
15. Aug. Sperrl: anf. Arbejde, S. 358.
16. Castell's Hausarchiv I c. 4/5 Konzept. Jfr. I c. 4/4 Akter vedr. Formælingen.
17. Original i Castell's Urkundenarchiv A. b. III. 3/4.
18. Castell's Hausarchiv I c. 4/23 Ableben der Gräfin Elisabeth Dorothea Castell.
19. Castell's Hausarchiv I c. 4/25 Akter vedr. Formælingen.
20. samme I c. 4/32 Diverse Originalforskrivninger.
21. samme I c. 4/32 Opgørelsen af hendes Tilgodehavende.
22. samme I c. 4/56 Letzwillige Verfügungen der Gräfin Dorothea Renata Castell.
23. H.-W. Erbe: anf. Arbejde, S. 224.
24. samme S. 225. Foruden de i de Castell'ske Arkiver opbevarede Breve findes saadanne i Archiv der Deutschen Brüder Unität i Herrnhut under Betegnelsen 20 B.
25. Erbe, anf. Arb. S. 225 f.
26. Sperrl bringer hendes Biografi i sin Bogs 19. Kapitel (S. 366—85). Blandt hans Kilder anføres Akter i Hausarchiv Nr. 332, 332b., 340, 344, 347, 357, 434. Urkunden.
Leichenrede.
27. Castells Kirkebog (medd. af Pastor Mebs, Castell): 1743
Den 22. Febr. auf Petri Tag, frühe um halb 7 Uhr schließ sanft und seelig ein an einem catharral.

- Fieber, da sie noch d. 17. Sonntags vorher in der Kirche gewesen und andächtig zugehört, die hochgebohrne Gräfin und Frau DOROTHEA RENATA, verwittibte Gräfin von CASTELL, gebohrne Gräfin von ZINTZENDORFF UND POTTENDORFF. Sie wurde d. 28. beerdigt am Tage unter Klang und Gesang, zwischen ihrem seel. Herrn und Herrn Sohn, vor dem Altar, aet. 73 Jahr.
28. Et smukt Vidnesbyrd herom foreligger i et Brev fra Pastor Mebs til Forfatteren, 26. Maj 1932. . . »Von einer Kostenberechnung hiefür möchte ich zum ehrenden Gedächtnis dieser hervorragenden und um das hiesige Kirchenwesen hochverdienten Frau absehen«.
29. Erbe: anf. Arbejde, S. 169.
30. samme, S. 161.
31. Om Udviklingen i Ebersdorf, se Erbe, S. 157—216 passim.
32. samme S. 209.
33. Om Greve Lutz Castell, se Erbe's Afsnit om ham, S. 226—48, passim.
34. Prescher: Anf. Arbejde, Bd. II, S. 51—59.

NOTE TIL BILDERNE

De gengivne Segltegninger er efter Aftryk af de paa Castell opbevarede Jernsigneter, som i 1933 er fremskaffet gennem Oversekretær Albert Schübel.

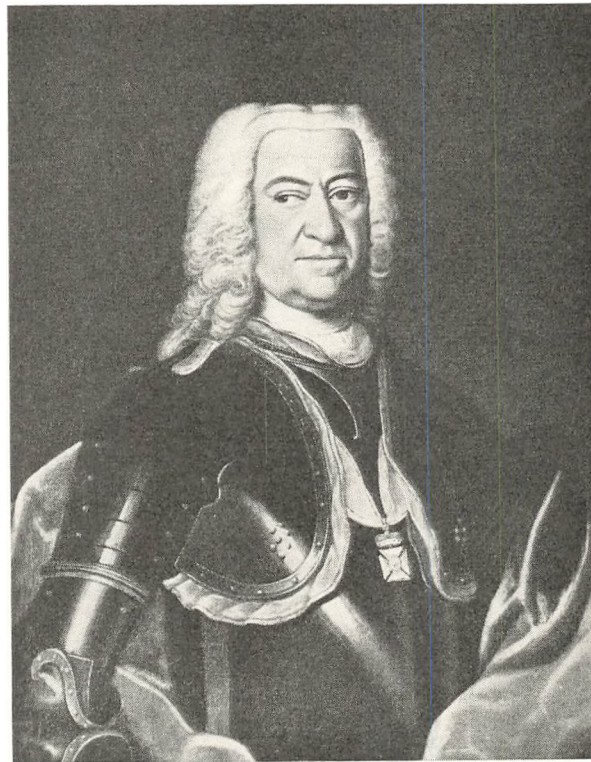
Den her nedenfor gengivne Underskrift er taget fra en Oversigtstavle med Underskrifter i den overfor anførte Bog Castell, 1952.

JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSEN

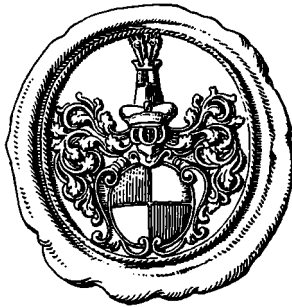
OG

CATHARINE HEDEWIG GREVINDE RANTZAU

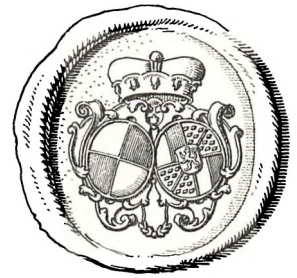

Castell

JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSEN

er født paa Rüdenhausen 6. Februar 1675 om Aftenen mellem Kl. 6 og 7 og døbt der Dagen efter som ældste Søn af PHILIPP GOTTFRIED (LIPS) Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN og ANNA SYBILLA FLORENTINE Rhingrevinde ZU DHAUN¹². Det første af sine Fornavne fik han sikkert efter Morfaderen, spansk Generalmajor, Guvernør i

Dole (Burgund) JOHANN LUDWIG Wild- og Rhingreve ZU DHAUN, Greve ZU SALM, det andet efter Farfaderen GEORG FRIEDERICH Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN.

Forældrene døde tidligt, Greve Philipp Gottfried Castell allerede 10. Juni 1681, Grevinden 12. Marts 1685, og Børnene kom derfor i Huset hos Slægtinge og Formyndere; saaledes blev Døtrene PHILIPPINE, JOHANNA og CHRISTIANA anbragt paa Obersontheim hos deres Moster, Enkegrevinde ELEONORA ELISABETH ZU LIMPURG. Den ældste af Døtrene

Breitenburg

Grevinde DOROTHEA CASTELL blev opdraget hos sin Morbroder JOHANN PHILIPP Rhingreve ZU DHAUN, medens Sønnen JOHANN FRIEDERICH kom i Huset hos sin Formynder og Fadder ALBRECHT FRIEDERICH Greve VON WOLFSTEIN i Pyrbaum (Oberpfaltz), hvor han blev opdraget sammen med dennes tre Sønner¹³.

Til at begynde med ødelagdes hans Lærelyst af »liederliche und unvernünftige Privat-Præceptores«, men det forsømte genoprettedes snart, da han som Hofmester fik JOHANN WILHELM STEINHEIL, der i 1690 ledsagede sin femtenaarige Elev til Universitetet i Leipzig.

Fra Leipzig gik Turen Aaret efter til Halle, hvor Johann Friederich Castell hørte den berømte CHRISTIAN THOMASIUS¹⁴. Denne — der faa Aar i Forvejen var blevet tvunget til at nedlægge sit Professorat i Leipzig, hvor han ved sine Angreb paa de skolastiske Metoder og ved at holde sine Forelæsninger paa Tysk, havde rejst et stærkt Parti imod sig — gav Stødet til, at det ridderlige Akademi i Halle af Kong Friederich I af Preussen blev omdannet til det Universitet, som snart skulde blive berømt som Pietismens Højborg i Tyskland. Ved sin Udvandring til Halle, blev Thomasius fulgt af sin store Tilhørerskare, og maaske kan man ogsaa heri søge Grunden til, at Grev Castell skiftede Studieby. Han fulgte Thomasius' retsvidenskabelige Forelæsninger, hans praktiske Øvelser i Brugen af det tyske Sprog, i Logik og Retsanvendelse. Den unge Greve fik sit Ophold i Thomasius' Hus, og var saaledes under direkte Paavirkning af denne Lærde, som — efter gammel Sæd — ikke alene tog sig af sine Elevers videnskabelige Uddannelse, men ogsaa af deres personlige Udvikling.

Greve Wolfstein ansaa imidlertid snart et mere indgaaende Studium for overflødigt, og i Selskab med den unge Greve PHILIPP FRIEDERICH VON WOLFSTEIN og en Søn af den merseburgske Kansler STIESSER, sendtes Grev Castell under Steinheils Ledelse ud paa »den store Rejse« gennem Tyskland og Holland. — Ligprædikenen over Grev Castell nævner, at de besøgte »Dresden, Halberstadt, Wolffenbüttel, Braunschweig, Hannover, Zell, Hamburg, Bremen, Delmenhorst, Oldenburg, Emden, Grönningen, Lewerden, Franecker, Harlingen, Horn, Harlem, Amsterdam, Leiden, Haag, Rotterdam, Dortrecht, Mittelburg, Flißingen, Bergenobzoom, Antwerpen, Mecheln, Brüssel, usw.«.

Længere Ophold har de imidlertid ikke gjort nogen af Stederne, thi allerede ud paa Efteraaret 1692 vendte den nu sytten-aarige Greve tilbage til Rüdenhausen, hvortil han kaldte sine Søstre og »aufs neue einen Hofstaat formierte«. Hofmesteren Steinheil fik ligeledes Ophold paa Rüdenhausen med Ansættelse som grevelig castellsk Raad.

Greve Castell skildres som Forbilledet paa en Grandseigneur, der med Værdighed bar de Titler og Æresbevisninger, som tilfaldt ham i Følge hans høje Stand. I Aaret 1720 besluttede Markgreve Wilhelm Friedrich af Brandenburg at benaade ham med en »Character«, og da han »vermutete es werde kein anständigerer Character ausfindig gemacht werden können«, udnævnte han ham under 13. Januar 1721 til »Rat und Landhofmeister«¹⁵. Han fik herved Forsædet i Raadskollegiet, hvor hans Plads var tilhøjre for Markgrevens. Under 9. Februar 1721 udstedte Markgreven et Reskript, ifølge hvilket der tillagdes ham følgende: »Drey Tausend Gulden Keyserl. an jährlicher Bestallung — Taffel und Logiament bey Hof, bey jedesmahligen Hierseyns — Cost-Geld und frey Quartier auf nachgesezte Bediente, wie es die Herrschafften auch genießen: Ein Secretarius, Ein Cammerdiener, Vier Lacquayen, Vier Knechte, Auff Zehen Pferd, Glatt und rauh Futter, das ganze Jahr hindurch, nach dem grosen Herrschafft. Maas,«¹⁶ og 25. April 1725 tillagde Enke-Markgrevinde CHRISTIANE CHARLOTTE AF BRANDENBURG ham Indtægterne af Oberamtet Crailsheim til Belønning for, at han »sowohlen bey Unßeres nunmehr in Gott ruhenden Herrn Gemahls Liebde., alß auch bey Unßerer mit Gott fortführend Obervormundschaftl. Landes Regierung, so viele Proben

von deren vor deß hiesig Fürstl. Haußes Interesse tragend ohnermüdeten Sorgfalt zu Tage gelegt¹⁷. Allerede 1728 blev Grev Castell dog af sin »abwechselnd und übel beschaffene Leibeskonstitution« tvunget til at bede sig fritaget for dette Embede.

1731 gav Kejseren ham Titel af Gehejmraad¹⁸, dels i Betragtning af hans egne Kvaliteter, dels med Henblik paa »die von einem sagenhaften Marquard Castell im Hunnenkriege geleisteten Dienste«.

Han var dekoreret med den brandenburg'ske Orden »De la sincérité«, og da Markgreve GEORG FRIEDRICH CARL 23. April 1735 ændrede denne til den brandenburgske Røde Ørn, fik Grev Castell denne Orden, hvorfor han betalte 45 Gylden til Ordenskassen og 8 til Markgrevens ældste Kammertjener.

I Forholdet til sine Undergivne skildres Grev Castell som et Mønster paa en Landsfader, der var betænkt paa sine Undersaatters Vel, og blandt sine Standsfæller skal han have nydt betydelig Anseelse. I 40 Aar var han Huset Castell's Lehnsforvalter — han blev jo Husets Overhovede ved Svigerfaderens Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL-REMLINGEN (128/61)'s Død 1709 — og i nogle Aar var han, ligesom Svigerfaderen, Direktør for det frankiske Grevekollegium.

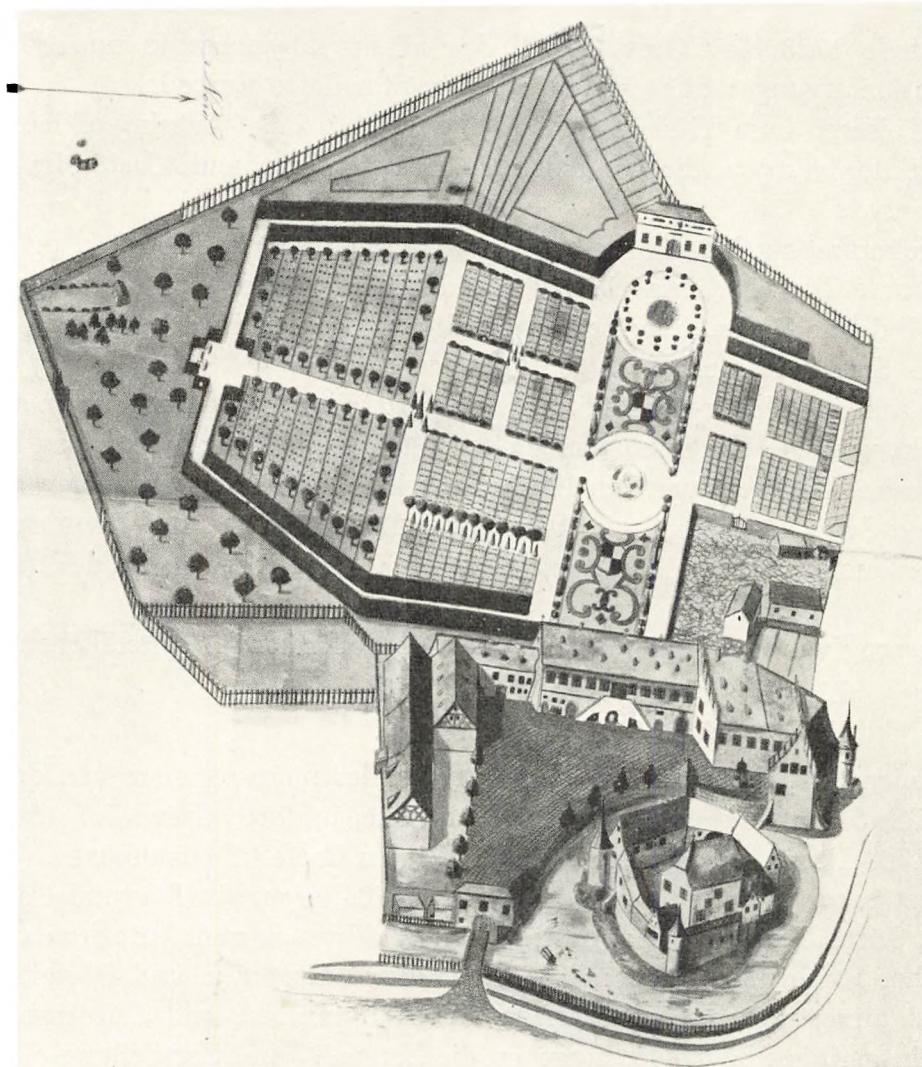
Hans Valgsprog var »aut mors, aut vita decora«, eller som Ligprædikenen gengiver det:

»Lieber sterben, als im Leben
Nicht nach wahrer Ehre streben«.

Medens Linien Castell-Remlingen stedse svækkedes mere og mere ved den fra gammel Tid fulgte Skik at dele Grevskabet mellem Sønnerne, indførte Greve Johann Friedrich Castell allerede 1704 Førstefødselsretten indenfor Linien Castell-Rüdenhausen.

Dokumentet herom, der er dateret 1. Februar 1704, søger sin Begrundelse deri, »welcher gestalt nächst Göttl. Verleyhung zu beständigen Wohlweßen und Aufnehmen eines Haußes, wie auch stether Ruhe und Glückseligkeit der denen Regenten und Obrigkeiten von dem Höchsten Gott anvertrauten Herrschafften, die Individuitaet und Unzertrennlichkeit derselben nicht ein geringes beytrage, hingegen die Zerspalt- und Zertheilung allerhand schadliche Zerrüttungen, Verderbnuß und Unheil causire und befördere«. Det paalagdes den regerende Greve at sørge for sine Brødres og Fætres Opdragelse indtil deres 20. Aar, hvorefter de skulde nyde en aarlig Appanage af 400 Rthldr., medmindre Grevskabet blev ødelagt ved Krig eller anden Ulykke. De ugifte Døtre skulde have deres Ophold foruden den ved Husets Arve-Forening fastsatte Deputat af 100 Gylden aarlig, ligesom Arve-Overenskomstens Bestemmelse angaaende en Merudgift paa 2000 Gylden og Smykke-Penge skulde vedblive at gælde. En Besidder af Grevskabet skulde dog kun være bundet ved disse Bestemmelser som Minimalbestemmelser, ønskede han at yde mere, stod det ham frit for, og i Tilfælde af, at Grevskabets Indkomster blev kendeligt forøgede ved Arve- eller Hjemfald af Jordegods — dvs. med en Kapitalværdi af 50.000 Rthlr. — og der ikke var over fire appanagerede Grever, saa skulde Appanager og Deputatpenge »der Billigkeit nach augirt und erhöhet . . . werden«. Det var ikke tilladt Besidderen at frasælge Allodialgods uden i yderste Nødtilfælde, og selv da kun med Samtykke fra »Ultragenitus«; dersom denne ikke paa det givne Tidspunkt var myndig, skulde Salget af saadant Gods udskydes indtil Myndighedsalderen indtraadte¹⁹.

Samtidig med denne Indførelse af Førstefødselsretten, oprettede Greve Johann Friedrich Castell — under 22. Februar 1704 — et Testamente, hvori han, som sædvanligt, først befalede sin Sjæl i Guds Varetægt, og dernæst angaaende sin Begravelse bestemte, at denne skulde finde Sted efter grevelig Sædvane, dog »ohne überflüssiges Gepreng«, saafremt Grev-

Stik ca. 1767

Plan over Rüdenhausen

skabets Tilstand tillod det, i modsat Fald skulde han begravet i al Stilhed blot med Ligprædiken, og hans Lig skulde hensættes i Rüdenhausen til hans »gottseeligen Eltern und Groß Eltern«. Til Arvinger indsatte han sine da levende Børn, Sønnen Greve WOLFGANG CHRISTIAN og Døtrene, Grevinderne DOROTHEA CHARLOTTE og FRIDERICA ELEONORA CASTELL, samt de endnu ufødte, idet han dog naturligvis samtidig bekræftede Indførelsen af Førstefødselsretten, hvorved saavel Grevskabets Allodial- som Lehnsgodser skulde tilfalde Sønnen. Saafremt denne døde, skulde Døtrene arve, men dog saaledes, at de Værdier, som var medbragt af hans nuværende Hustru — dvs. Grevinde CATHARINE HEDEWIG RANTZAU — alene skulde tilfalde hende og deres fælles Børn i Overensstemmelse med Ægtepagten. Hvis hans kvindelige Descendens helt uddøde, skulde Arvingerne være hans Søstre Grevinderne SOPHIE JULIANE — gift med Greve VON RECHTEREN — PHILIPPINE ELEONORE, ligeledes gift Grevinde VON RECHTEREN, og den ugifte JOHANNE ELISABETH, eller deres Børn. Hvad hans »bona mobilia« angik, bestemtes det, at hvad der blev tilbage af hans egne Møbler, efter at Enkesædet var blevet udstyret, skulde tilfalde Sønnen ubeskaaret, medens de Ting, som tilhørte Hustruen, alene skulde tilfalde hende og hendes Døtre. Til Formyndere for en even-

Rüdenhausen

tuelte umyndig Søn indsatte Greven sin Hustru og Greverne ALBRECHT WOLFGANG og CHRISTIAN CRAFT ZU HOHENLOHE UND GLEICHEN. Som Vidner underskrev foruden en Række af Grevskabets Embedsmænd Wild- og Rhingreve PHILIPP MAGNUS og EBERHARDT FRIEDRICH WURMRAUSCH VON FRAUENBERG²⁰.

Ved store Godskøb forøgede han i sin Besiddelsestid Rüdenhausen »wenigstens um die Hälfte«, og saavel Byen Rüdenhausen som Flækken Obereisenheim fik i hans Tid Markedsret.

Den 9. Maj 1708 nedlagde han Grundstenen til den nye Kirke i Rüdenhausen, og 1735 byggede han Jagtslottet Friedrichsberg, der endnu som et Vartegn rager op over den nordlige Del af Steigerwald.

Greve JOHANN FRIEDRICH CASTELL var fra sin Ungdom plaget med Sygdom, men naaede dog at blive over 74 Aar gammel. Han foretog forskellige Rejser af Helbredshensyn, saaledes var han i Slutningen af 1690'erne i Holland, og ogsaa 1726 opholdt han sig en Tid lang i Nederlandene, »um dort weltberühmte Ärzte um Rat anzugehen wegen heftiger Genick- und Kopfschmerzen, allein ohne Erfolg. Die Schmerzen wurden derart arg, daß er 8 Wochen nicht ins Bett konnte, sondern im Stuhl sitzen bleiben mußte. Es folgte fortgesetzt neue schwere Krankheiten. Der Tod erfolgte an einer Unterleibs Krankheit, wozu Brand kam.«²¹ Døden indtraf 23. Juni 1749 Kl. 1 om Morgenen paa Rüdenhausen, og efter at der af tre Læger og Kirurger var foretaget en Obduktion og nedskrevet en Beretning herom, blev hans Lig Tirsdag 1. Juli bisat i Familiebegravelsen i Rüdenhausen Kirke. Begravelsen skete med den fornødne Standsmæssighed, alle Grevskabets Soldater var kommanderet til Rüdenhausen, og samtlige Fogeder overværede, ikklædt sorte Kapper, Højtideligheden. I Anledning af Dødsfaldet blev al Munterhed med Musik, Dans og Spil, saavel offentligt som privat, forbudt i et halvt Aar — i nogle Dele af Grevskabet endog i et Aar; i seks Uger ringede alle Grevskabets Kirker 1 Time daglig, og Jacobi Dag afholdtes efter Grevens egen Bestemmelse

Mindegudstjenester med Tekst fra Romerbrevets XIV Kapitel 7—9 Vers: »Thi Ingen af os lever sig selv, og Ingen dør sig selv, osv.«

I Anledning af Dødsfaldet blev der udsendt en Række Notifikationsskrivelser, og der er bevaret en Fortegnelse over de 94 Kondolencebreve, der indløb som Svar herpaa. Fortegnelsen giver et interessant Billede af, hvilke fremtrædende Fyrste- og Greveslægter Huset Castell vedligeholdte Forbindelsen med. Karakteristisk er det, at Fortegnelsen, trods Grevens 44-aarige Ægteskab med Grevinde Catharine Hedewig Rantzau, ikke nævner en eneste Repræsentant for den holstenske Adel²².

20 Aar gammel giftede Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL sig første Gang 3. Februar 1695 med sin Slægting, Grevinde CHARLOTTE JULIANE CASTELL-REMLINGEN. Hun var født 14. September 1670 som tredie Datter af kurpfalzisk Førsteminister, Direktør for det frankiske Grevekollegium WOLFGANG DIETRICH Greve CASTELL-REMLINGEN i dennes første Ægteskab med ELISABETH DOROTHEA Grevinde SCHENCK ZU LIMPURG-SONTHEIM (128/61 og 62)²³.

Ægteskabet varede kun et Par Dage over et Aar, idet Grevinde Charlotte Juliane Castell døde 5. Februar 1696 i Barselseng med Datteren Grevinde DOROTHEA CHARLOTTE CASTELL. Hun blev bisat i Rüdenhausen Kirke 8. Februar, og Dagen efter afholdtes en Sørgehøjtidelighed i Overværelse af en talrig Forsamling²⁴.

Et halvt Aar senere ægtede Greve Castell — 5. August 1696 paa Öhringen — Grevinde CHARLOTTE LOUISE VON HOHENLOHE, men efter knapt 1 Aars Ægteskab døde ogsaa hun — 1. Juli 1697 — i Barselseng med en Datter, Grevinde FRIEDERICA CHARLOTTE CASTELL²⁵.

Greve Johann Friederich Castells tredie Ægteskab med CATHARINE HEDEWIG Grevinde RANTZAU varede til Gengæld 44 Aar; i dette Ægteskab fødtes tre Døtre og to Sønner, af hvilke kun en Datter, Grevinde FRIEDERICA ELEONORE CASTELL (64/32) blev voksen.

Efter Grevinde Rantzau's Død i Marts 1743 indgik Greve Castell for fjerde Gang Ægteskab — nu med den kun 23-aarige »lige saa skønne som elskværdige« Grevinde ELEONORA CHRISTIANE VON HOHENLOHE. Hun var født i Neuenstein 10. Marts 1720 som Datter af Greve JOHANN FRIEDERICH VON HOHENLOHE UND GLEICHEN, Herr zu Langenburg und Cranichfeld, senere Fyrst Hohenlohe (Neuenstein-Öhringen), og Landgrevinde DOROTHEA SOPHIE af Hessen-Darmstadt: hun blev døbt Dagen efter. Da hendes Moder døde tre Aar senere, blev hun opdraget af sin Faster LOUISE AMOENE Grevinde VON HOHENLOHE. Vielsen fandt formentlig Sted i Juli 1743, Ægtepagten vides at have været dateret 19. Juli²⁶.

Da Greve Castell 6. Februar 1745 fyldte 70 Aar frembar Borgerne i Rüdenhausen deres Lykønskninger i et kunstfuldt Carmen, hvori det bl. a. hedder:

»Doch eines suchen wir von Gott noch zu erlangen,
daß jener Lebensgeist, der alles fruchtbar macht,
mit seiner Seegenkraft Sie also mög' umfängen,
daß wir in kurzem sehn, woran wir längst gedacht.«

17. Februar Aaret efter fødte Grevinden sin aldrende Ægtefælle den saa længe ventede Arving, som imidlertid kostede hende Livet. Et rørende Afskedsbrev til Greven — skrevet fjorten Dage før Fødselen — bærer Vidne om, at hun havde forudanet sin Død.

I en Alder af 72 Aar giftede Greve Johann Friederich Castell sig efter et Aars Tids Forløb for femte Gang. Hans femte Hustru Grevinde MAGDALENA DOROTHEA VON HOHENLOHE overlevede ham.

Efter Indgaaelsen af det fjerde Ægteskab opsatte Greve Castell 7. September 1744 et nyt Testamente, hvorved han — i Haabet om endnu at blive velsignet med en Søn — stad-

fæstede Bestemmelserne i Testamentet af 22. Februar 1704 og den foregaaende Primogenitur-Konstitution. Som Arvinger til de siden erhvervede Besiddelser indsatte han Datteren FRIEDERICA ELEONORE CASTELL samt Børnene af sin ældste — afdøde — Datter, Grevinde DOROTHEA CHARLOTTE VON RECHTEREN. Jagtslottet Friederichsberg skulde tilfalde Grevinde Friederica Eleonore Castell alene under Forudsætning af, at hun betalte de 3131 rhinske Gylden, som hans Søster Grevinde ELISABETH CASTELL havde Pant for heri.

I Testamentet specificerede han sin Gæld, som ialt androg 11.631 rhinske Gylden; denne skulde Arvingerne overtage, og endvidere skulde de aarlig betale hans Søster Elisabeth 100 Rthlr. udover Deputatpengene »vor so viele Lieb und Treue, so sie uns jedesmahls geleistet«.

Til Formyndere indsatte han i Tilfælde af, at han skulde efterlade sig umyndige Børn, sin Hustru Grevinde Eleonora Christiana von Hohenlohe, hendes Fader Greve JOHANN FRIEDERICH VON HOHENLOHE og hendes Broder Greve LUDWIG FRIEDRICH CARL VON HOHENLOHE, og endelig bad han Markgreve CARL WILHELM FRIEDRICH af Brandenburg om at paatage sig Testamentets Execution.

Som Vidner underskrev Greve JOHANN EBERHARD VON RECHTEREN, ALBRECHT WOLFGANG VON SEEBERG og HANS WILHELM FRIEDERICH VON SEEBACH, foruden Hofpræsten, Hofraaden, Livlægen og Sekretæren²⁷.

Endnu 20. Maj 1746 opsatte Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL paa Rüdenhausen nogle sidste Bestemmelser, som var foranlediget af Sønnens Fødsel. Han bekræftede heri at have indsat Greverne Johann Friederich og Ludwig Friedrich Carl von Hohenlohe til Formyndere og gav udførlige Regler for Opdragelsen af sin Søn, Greve FRIEDRICH LUDWIG CARL CHRISTIAN CASTELL, og for Administrationen af Grevskabet i den Tid, Formynder-skabet varede²⁸.

Som ovenfor omtalt giftede Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL sig tredie Gang — 22. Februar 1699 paa Drage — med

128/64

CATHARINE HEDEWIG GREVINDE RANTZAU

der er født 8. Juni 1683 som yngste Barn af DITLEV Rigs greve RANTZAU til Grevskaberne Rantzau og Løvenholm, Herskabet Breitenburg, samt Drage, Neuendorf, Alt-Erfrade og Linved, i hans første Ægteskab med CATHARINE HEDEVIG BROCKDORFF.

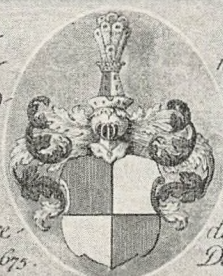
Ægtepagten blev opsat i Hamburg 8/18 Februar 1699 mellem Greve Castell paa den ene og Greve CHRISTIAN DITLEV RANTZAU paa sin Søsters Vegne paa den anden Side. Grev Rantzau forpligtede sig herved til efter Bryllupet at udbetale en Medgift paa 4000 rhinske Gylden à 60 Kreutzer, hvorimod Grevinden skulde give Afkald paa al Arv. Som Morgengave skulde Greve Castell efter Behag enten udrede 1000 rh. Gylden kontant eller betale 50 Gylden Rente om Aaret, og i Vederlag skulde han paa sin Side sikre sin tilkommende Brud 4000 fl., saaledes at hun ved hans Død forlods skulde have 8000 fl. udbetalt i Medgift og Vederlag. Denne Sum skulde aarlig forrentes med 5 pCt. og Renten anvises i de Castellske Besiddelser. Som Enkesæde anvistes principalt Enkeværelserne paa Rüdenhausen, en Enkepension paa 200 Rhinske Gylden foruden 50 fl. som Afløsning for Jagt, samt endelig en Del nærmere specificerede Naturalier. Til Enkesædet henlagdes en Have og visse Marker, og det fastsattes, at hendes Tjenere i Civilsager skulde høre under hendes Jurisdiktion. Dersom Enkesædet ved Krig eller anden Ulykke blev ødelagt, skulde straks et andet udvises; men iøvrigt bestemtes det, at Grevinden som Enke ikke skulde være forpligtet til at tage Ophold paa Rüdenhausen, hun skulde frit kunne opholde sig, hvor hun vilde, ogsaa udenfor de Castellske Besiddelser, og de fastsatte Ydelser skulde alligevel præsteres. I Tilfælde af, at hun døde barnløs, skulde Grev Castell, hvadenten han giftede sig paany eller ej, beholde Medgiften sin Levetid, men kom der Børn, skulde disse arve hende efter Kejser- og Naturretten. Hvis han døde først, og der i Ægteskabet var Børn, skulde hun være Principal-Formynderske, og Valget af de øvrige Formyndere var kun gyldigt med hendes Samtykke. Børnene skulde opdrages i den augsburgske Konfession. Desuden skulde hun forlods have alle de Klenodier, Penge og Klæder, som hun enten havde medbragt eller ved Gave eller paa anden Maade senere havde erhvervet; det samme gjaldt, selvom Ægteskabet forblev barnløst, og i saa Tilfælde skulde hun yderligere arve Halvdelen af hans Bo, men ikke tilsvare Gælden.

Ægtepagten er, foruden af de kontraherende Parter, underskrevet af JOACHIM BROCKDORFF, WOLFGANG DIETRICH og FRIEDRICH MAGNUS CASTELL²⁹.

Samme Dag undertegnedes en »Neben-Recess«, hvorved det fastsloges, at Greve CHRI-

*Illustrissimus Co-
Do-
JOHANNES FRIEDERICHS, Co-
Sacre Cesaræ et Catholicæ Majestati
Illma Domus Castellane Senior et ejus
Episcopatus Herbipolensis et
Kincernæ hære-
Natus 17. Febr. 1672.*

*mes ac Dominus
minus
MES AC DOMINUS IN CASTELL^{la}
tis quondam Consiliarius intimus,
dem Jurium Feudalium Administrator,
Ducatus Franciæ Orientalis
ditarius supremus.
Denatus 23. Jun. 1749.*

Schleier pinxit.

Joh. Jac. Nöel sculpsit. Aug. Vind.

STIAN DITLEV RANTZAU ikke var forpligtet til at give sin Søster mere end 10.000 Rthlr. danske Kroner i Medgift, men at han alligevel af broderlig Affection yderligere gav hende 11.200 Rthlr., altsaa ialt 21.200 Rthlr., hvortil han yderligere lagde 5000 Rthlr. d. Kr. i Udstyr. Grev Castell forpligtede sig herimod til at sikre hende 2000 Rthlr. d. Kr. i Enkepenge og at give hende Pant i de Castellske Allodialgodser. Endelig fastslog Nebenrecessen, at hendes medbragte Kapital skulde tilfalde hendes Arvinger ab intestato paa nær de 10.000 Rthlr., som efter Bestemmelserne i det Rantzau'ske Comitiv skulde falde tilbage til Grevskabet³⁰.

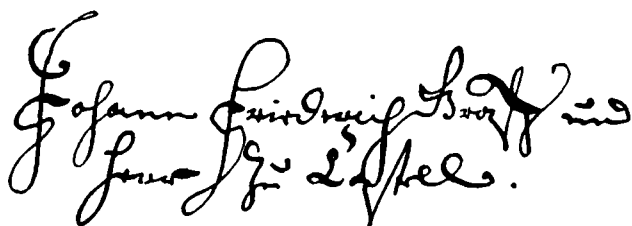
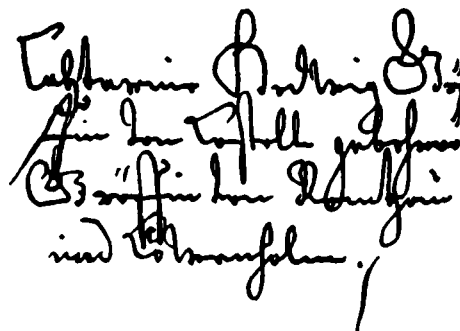
Umiddelbart før Vielsen underskrev begge Parter 12/22 Februar 1699 paa Drage Afkaldet paa Grevskabet Rantzau³¹.

Grevinde Catharine Hedewig Rantzau er en af Hovedpersonerne i de Forhandlinger, der førtes omkring den danske Krones Indlemmelse af Grevskabet Rantzau.

1649 købte den daværende Statholder CHRISTIAN RANTZAU (512/253) Amtet Barmstedt af Hertug Frederik III af Gottorp, 16. November 1650 blev denne Besiddelse af Kejser Ferdinand III ophøjet til Rigsgrevskab. Af Patentets Indhold skal her blot anføres, at § 10 berettigede Besidderen »für den Fall des Erlöschens des Mannesstammes und ungeachtet des vorhandenseins von Töchtern, einen jeglichen aus dem Geschlechte derer von Rantzow, oder einen andern, wen Sie hierzu am besten qualificiert befinden, per ultimam voluntatem seu inter vivos quocumque modo zu adoptiren und zum Erben zu instituiren«³².

Da Rigsgreven døde 8. November 1663 gik Grevskabet over til hans eneste levende Søn Rigs greve DITLEV RANTZAU (256/127), der den 10. August 1669 ved sit Testamente indsatte den danske Konge til Arving til Grevskabet, saafremt hans Mandslinie uddøde. Traditionen vil vide, at der til Grund herfor laa et Løfte, som Ditlev Rantzau 1665 under Kong Frederik III's Besøg havde givet Kongen herom³³, medens Greven i sit Testamente derimod taler om, at han erindrer »wie mein in Gott ruhender Herr Vater, sel. weiland der Hoch- u. Wohlgeborne Graf und Herr, Herr Christian Graf zu Rantzau u. Herr auf Breitenburg, Ritter etc. des festen Fürsatzes gewesen in Anseh- und Betrachtung der vielfältigen und fast ohnzähligen Königl. hohen Gnaden, Beneficien u. Dignitäten, welche von Ihro Kgl. Maj. meinem allergn. Könige und Herrn, sowohl auc von dero Herrn Vatern und Herrn Vorfahren sämtl. Königen zu Dänemark u. Norwegen etc. aller und höchstloblichsten Andenkens hochgedachter mein sel. Vater und dessen Vorfahren von ohndenkl. Jahren hero höchst-rühmlich und nützlichst empfangen, besessen und genossen, Allerhöchstged. Ihr kgl. Maj. dessen Allodial Graffschaft Rantzau mit allen ihren Hoch- Herrlich- und Gerechtigkeiten, samt allen übrigen Pertinentien nichts ausgeschlossen, sondern in allermaßen gleichwie mein hochged. Herr Vater sel. dieselbe freist besessen u. angehabt, auf dem Fall, da über kurz noch lang mehr hochged. meines sel. Herrn Vaters eheliche Leibeserben und Descendenten männl. Linien aufhören würden, auch damit sothane Graffschaft auf solchem Fall ihre Herrlichkeit und Lüstre nicht verlieren, endlich zu einem Privat-Amte gedeihen und aus den Reichs- u. Kreis Matriculn gesetzt werden mochte, erblich zu vermachen³⁴.«

Ditlev Rantzau efterlod ved sin Død 1697 to Sønner CHRISTIAN DITLEV og WILHELM ADOLPH, samt Datteren CATHARINE HEDEWIG. Den ældste Søn overtog Grevskabet, men levede, som det nærmere skal omtales, i stadig Strid med sine to Søskende, indtil Striden fandt sin Afslutning, da Grev Christian Ditlev Mortensdag 1721 blev myrdet paa en Snejpejagt i Egnen mellem Barmstedt og Elmshorn.

Ægteparrets Underskrifter fra Forliget med den danske Konge 18. Marts 1726

Skønt Grev Wilhelm Adolph straks lod anstille Undersøgelser og fra Prædikestolene lod anraabe om Sagens Opklaring, rettedes Mistanken dog snart mod ham selv. En Kommission nedsattes i December 1721 i Rendsburg til at undersøge Sagen. En Kaptajn DITLEV PRÆTORIUS pralede overfor en mecklenburgsk Major VON KÖHLER med at have begaaet Mordet paa Grev Wilhelm Adolphs Tilskyndelse. Greven blev af den senere saa bekendte Gehejmekonferensraad HANS ADOLPH AHLEFELDT til Bukhagen m. fl.³⁵ lokket over paa dansk Grund, hvor han 22. Maj 1722 blev arresteret. Efter Forhandlinger med Frederik Wilhelm I af Preussen blev endelig Prætorius — mod at Preusserkongen fik seks lange Karle til sin Potsdammer Garde — udleveret til Danmark. Han tilstod alt og blev derefter 29. Juni 1725 henrettet i Rendsburg³⁶.

Grev Rantzau benægtede til det sidste sin Andel i Mordet, og skønt meget synes at tyde paa hans Skyld, saa vil dette Spørgsmaal dog næppe nogensinde med Sikkerhed kunne afgøres³⁷.

Paa Hustruen Grevinde CHARLOTTE LOUISE RANTZAU, født Grevinde SAYN-WITTGENSTEIN-HOMBURGS energiske Bønner i Wien, hævdede Kejseren, at Grev Rantzau som tysk Rigsgreve var unddraget den danske Konges dømmende Myndighed, og han sendte det ene truende Dekret efter det andet for at bevæge Kong Frederik IV til at afstaa fra Inddragelsen af Grevskabet; de politiske Forhold i Europa og Frederik IV's gode Forhold til Vestmagterne, bevirkede imidlertid, at Kejseren lod Sagen falde³⁸.

Da den myrdede Grev Christian Ditlev var død ugift, medens Grev Wilhelm Adolphs Ægteskab var barnløst, og det nu ved hans Fængsling udelukkedes, at han kunde faa Livsarvinger, var de Forhold til Stede, som berettigede Kongen til i Henhold til Testamentet at tiltræde Besiddelsen af Grevskabet Rantzau, naar den fængslede Greve døde som den sidste Mand af denne Linie, og 18. Marts 1726 — altsaa endnu før Dommen over Grev Rantzau var fældet — sluttedes Forliget mellem Kongen og den fængslede Søster Grevinde Castell.

Forliget af 1726 kan ikke opfattes som en Afgørelse af, hvor vidt Kongen skulde have Grevskabet Rantzau eller ikke; dette var formentlig afgjort ved Grev Ditlev Rantzaus ovenciterede Testamente, som 17. Juli 1671 var blevet konfirmeret af Kejser Leopold I. Forligets Realitet var Grevinde Castells Stilling til Allodialgodserne, og de Fordringer, hun mente at have paa selve Grevskabet, og det kan betragtes som Afslutningen paa den Strid mellem de tre Søkende, som havde varet i omtrent en Menneskealder — som maaske havde ført til den enes Død, og i hvert Fald til den andens Fængsling for Livstid.

Striden var begyndt straks efter Faderens Død 1697, da Grev CHRISTIAN DITLEV RANTZAU tiltraadte Grevskabet. I Erektionspatentet var det blevet fastsat, at den succederende Greve skulde yde eventuelle Brødre en aarlig Appanage paa 2000 Rthlr., og med eventuelle Søstre skulde affinde sig ved at betale 10.000 Rthlr. som Udstyr en Gang for alle³⁸; han forlangte

og fik som Følge heraf Afkald af Søsteren Grevinde CATHARINE HEDEWIG RANTZAU og hendes Mand, som ovenfor omtalt, men Grev CASTELL-RÜDENHAUSEN protesterede dog snart imod, at Grev Christian Ditlev Rantzau havde inkorporeret en Del Allodialgods i Grevskabet, og forlangte til Erstatning herfor 80.000 Rthlr. Parterne blev ikke enige, og der blev derfor 1701 udtaget Stævning mod Grev Rantzau ved den kejserlige Kammergericht i Wetzlar, men denne Process blev imidlertid ingensinde afsluttet³⁹.

Broderen Grev WILHELM ADOLPH følte sig paa sin Side ligesaa krænket i sine Rettigheder, og det lykkedes ham ved den slesvigske Landrets Dom 1711 at faa tilkendt Halvparten af den slesvigske Besiddelse Lindeved, og endnu Aaret efter at faa tilkendt Halvparten af de holstenske Godser Neuendorf og Drage.

Grev Christian Ditlev havde ved sin haardhændede Handlemaade opbragt Grevskabets Bønder imod sig, hvad der førte til den gottorpske Sekvestration af Grevskabet 1706, og han kom først 1709 atter i Besiddelse af Grevskabet. 1715 blev han imidlertid arresteret i Berlin for en Gæld paa 50.000 Rthlr., og her synes det, som om Grevinde Castell havde søgt at nærme sig ham, idet hun tilbød at hjælpe ham med 12—15.000 Rthlr. Sagen gik dog ikke i Orden, da Broderen var ude af Stand til at stille hende fornøden Sikkerhed⁴⁰.

Da Grev Wilhelm Adolph saaledes saa sin Broder vel forvaret bag Laas og Slaa, satte han sig uden videre i Besiddelse af Grevskabet, og Grevinde Castell indlod sig nu i Forhandlinger med ham, hvad der førte til en Overenskomst i Glückstadt 16. Maj 1719. Ved denne tilsagde Grev W. A. Rantzau Søsteren 30.000 Rthlr. i Croner, for hvilke han udstedte en Obligation i Grevskabet, som skulde forrentes med 5%, første Gang til Kieler Omslag 1720, imod at Grevinden gav endeligt Afkald paa alle Fordringer paa Grevskabet og yderligere lovede af al Evne at støtte den yngre Broder i Kampen mod den ældre ved Kejsershoffet i Wien. Overenskomsten tog dog det Forbehold, at de 30.000 Rthlr. i Tilfælde af Grevinde Castells og hendes eneste Datters Død uden Livsarvinger skulde falde tilbage til Grevskabet Rantzau, og endelig forbeholdtes udtrykkelig den danske Konges Rettigheder i Henhold til Testamentet af 1669⁴¹.

1720 kom imidlertid Grevskabets retmæssige Besidder paa fri Fod efter at have tilbragt fem Aar i de preussiske Statsfængsler, og ved et kejserligt Dekret af 10. Maj 1720 blev han genindsat i sine Besiddelser. Dette bevirkede imidlertid, at Grevinde Castell var lige vidt med sine Fordringer.

Da Processen mod den yngre Greve saa begyndte ved Kommissionen i Rendsburg indlededes mellem Historikeren ANDREAS HOJER og Sekretær I. C. WIEBEL som Repræsentant for Grevinde Castell de Forhandlinger, der besejledes 18. Marts 1726.

Hoier berettede 29. Oktober 1724, at han overfor Wiebel havde afvist alle Handlinger, som umuliggjordes af Testamentet af 1669, det Grundlag, hvorpaa Sagen fra dansk Side støttedes⁴².

Wiebel gjorde da paa Grevindens Vegne Fordring paa Erstatning for den uberettigede Inkorporation af de bedstemødrene Godser, eller Anerkendelse af Overenskomsten af 1719, samt paa alle allodiale Godser — saaledes f. Eks. Lindeved i Slesvig. Hertil svarede, at imod hendes Protest angaaende Inkorporationen stod det Afkald, som hun i Følge Patentet var pligtig at give og havde givet, og selv om hun ogsaa ved Retten i Wetzlar havde søgt at faa dette omstødt, saa var der dog ingen Afgørelse kommet herpaa. Denne Sag kunde ikke vedkomme Kongen, men maatte blive en privat Sag mellem hende og den arresterede Greve. Hvad endelig Lindeved angik, saa vilde dette ikke kunne komme paa Tale, før Greven var død, eller Inkvisitionsprocessen mod ham afsluttet.

Videre mente Grevinden sig berettiget til Grevskabet Løvenholm, som tidligere havde været jydsk Allodialgodser, idet hendes Fader ved at oprette dette til et Mandslehn havde forfordelt hende, men dette Krav afvistes pure med Henvisning til, at Erektionsbrevet for Løvenholm udtrykkelig forbeholdt Kongens Hjemfaldsret til Lehnnet.

Grevindens Ret til alle »Mobilier og Moventier«, ligesom til Ækvivalent for Breitenburg, anerkendtes, men derimod bestred man Grevindens Paastand om, at Grev Ditlev Rantzau havde været uberettiget til at gøre Testamente til Skade for den kvindelige Descendens, idet det hævdedes, at Greven havde Lov til at adoptere, hvem han vilde, og at Arvingernes Samtykke aldrig havde været nødvendigt til en saadan Disposition.

Endelig mente Grevinden, at der ved Rentekammeret stod en anseelig Kapital, som maatte tilfalde hende, men hertil svaredes, at den Sum, det her drejede sig om — og for hvilken Grev Ditlev Rantzau havde faaet den kgl. Del af Kellinghusen i Pant — i Testamentet udtrykkelig var blevet skænket Kongen⁴³.

I Begyndelsen af Aaret 1726 lakkede det mod Enden baade med Processen imod den arresterede Greve og med Forhandlingerne mellem Kongen og Grevinde Castell.

4. Marts udstedte Grev Johann Friederich Castell i Anspach en Fuldmagt for Grevinden, der havde begivet sig til København, til at slutte Forliget med Kongen paa den Maade hun kunde og vilde⁴⁴, og 18. Marts sluttedes Forliget.

Heri anerkendte Kongen Grevindens Ret som eneste og nærmeste Arving til Allodialgodserne, og hun paa sin Side anerkendte Faderens Testamente af 1669, og gav for sig og alle Efterkommere til evig Tid Afkald paa Grevskabet Rantzau. Hvad Herskabet Breitenburg angik, saa var det jo i Testamentet fastsat, at dette skulde tilfalde Kongen, mod at han ydede Ækvivalent i andre holstenske Godser af samme Plovtal, men paa Grevindens Anmodning om i Stedet at faa Lov til at beholde Breitenburg, lovede Kongen inden to Aar at give endeligt Svar herpaa og tillod, at hun indtil da maatte beholde Besiddelsen. Det bestemtes videre, at Breitenburg eller det eventuelle Ækvivalent skulde tilfalde Kongen, naar Grevindens samlede Descendens var uddød, og at Grevskabet Løvenholm straks skulde hjemfalde som rent dansk Mandslehn. Alle øvrige, saavel i Sønderjylland som i Holsten liggende Godser, tilfaldt Grevinden, der samtidig overtog alle retmæssige — og da navnlig de af Kongen for den arresterede Greve i 1716 garanterede — udestaaende Fordringer, medens Kongen til Gengæld tilsagde hende sin kraftigste Støtte imod uberettigede Fordringer og uvillige Debitorer. Ligeledes lovede Kongen at beskytte hende mod alle Indvendinger fra Trediemand, og da navnlig dersom den arresterede Greve Rantzau's Hustru vilde gøre hende Retten stridig. Grevinde Castell paatog sig yderligere Broderens standsmæssige Underhold og alle Omkostninger ved den løbende Process. Endelig indrømmedes hende alle Mobilier og Moventier, saaledes som Dispositionen lød, dog med det Forbehold, at hvad der fandtes af Arkivsager og Brevskaber paa Drage eller andre Steder skulde udleveres Kongen, forsaavidt det ikke drejede sig om rent personlige Familiedokumenter⁴⁵.

Dagen efter — 19. Marts 1726 — fremsendte Grevinden en Takkeskrivelse til Kongen for den opnaaede Ordning⁴⁶.

Kort efter — nemlig d. 9. April — faldt Rendsburger-Kommissionens Dom, der gik ud paa, »daß Angeklagter Wilhelm Adolph Graf zu Rantzau mit der gebetenen Todestrafe nicht zu belegen, jedoch wegen der dabei vorkommenen wichtigen Umstände ad perpetuos carceres mit Erstattung aller auf diesen Inquisitionsproceß verwandten Kosten, auch wegen des zur Ungebühr von sich gelegten Gnadenzeichens in eine Strafe von 20.000 Rth. zu condemniren sei«⁴⁷.

Han blev derefter overført til Aggershus Fæstning, hvor han forblev indtil sin Død 21. Marts 1734. De 20.000 Rthlr., som han idømtes i Bøde, blev tilstaaet Hans Adolph Ahlefeldt som Belønning for hans Andel i Affæren⁴⁸.

17. April kunde Grevinde Castell derpaa fra Hamburg underrette sin Mand om, at hun nu var i Besiddelse af Godserne Breitenburg, Neuendorf, Rantzau, Lindeved, Drage og Erfrade⁴⁹. Processens Omkostninger, som hun i Følge Forliget skulde udrede, androg ialt 52.750 rhinske Gylden. Beløbet er formentlig straks blevet betalt, idet der under 26. Juli 1726 er givet Grevinden Anvisning paa dette Beløb paa de Castellske Godser, som hun skulde tilbagebetale Huset Castell med 2000 Gylden om Aaret foruden 5 % Rente. Ved hendes Død reste-rede der herpaa endnu 38.000 Gylden, hvad der gav Anledning til nogen Misstemning mellem Greve Johann Friederich Castell og hans Datter Grevinde Friederica Eleonore⁴⁹. I Betragtning af, at en Del af de holstenske Besiddelser upaatvivlelig med Rette tilkom Grevinde Cathrine Hedewig Rantzau, maa det siges at have været en kostbar Erhvervelse. Der findes fra Tiden omkring 1728 et Par Opgørelser over Godsernes Revenuer og deres paa dette Grundlag kapitaliserede Værdi⁵⁰. Den aarlige Indtægt af de nævnte seks Godser androg 31.868 Rthlr., og deres Kapitalværdi var saaledes beregnet til 5 % godt 637.000 Rthlr. At denne Sum imidlertid ikke ganske svarede til den øjeblikkelige Salgsværdi fremgaar af, at Grevinde C. H. Castell i 1728 solgte Godset Rantzau til HEINRICH REVENTLOW for en Sum af 80.000 Rthlr.⁵¹, medens dets Kapitalværdi regnet efter en aarlig Indtægt paa 5004 Rthlr. og 5 % androg 100.080 Rthlr., hvortil endda kom Bygningerne og maaske tillige nogle Skovstrækninger, hvis Værdi ikke er opgjort i den nævnte Fortegnelse. — Breitenburgs Indtægter opgjordes ved denne Lejlighed til 14.556 Rthlr. eller kapitaliseret (5 %) til en Værdi af 291.120 Rthlr., bortset fra Værdien af Bygningerne, noget Skov, Restancer, m. v., som ikke var beregnet.

Det gik imidlertid ikke slet saa hurtigt for Kongen at komme i Besiddelse af Grevskabet Rantzau. Sekvestrationsordren blev vel udstedt til HENRIK BLOME, CHRISTIAN AHLEFELDT og ANTON HILDEBRANDT⁵² samme Dag, som Forliget var blevet afsluttet, men Greve W. A. Rantzau's Hustru, født Grevinde SAYN-WITTGENSTEIN-HOMBURG, havde sat sig fast paa Grevskabet, og vilde ikke vige. 4. Februar 1727 kunde Blome meddele Kongen, at Grevinde Castell havde tilbudt at give sin Broder en aarlig Appanage af 1500 Rthlr. og hans Hustru 2.500 om Aaret, men heller ikke Ordningen af disse Forhold kunde bevæge Grevinde Rantzau til at overgive sig, og sluttelig maatte Kongen under 25. Marts 1727 give Blome Ordre til at meddele Grevinden, at dersom hun ikke godvilligt flyttede bort indenfor en bestemt Frist, vilde ikke alene den tilstaaede Appanage blive inddraget, men Kongen vilde endog se sig nødsaget til paa en ubehagelig Maade at lade hende fjerne fra Grevskabet. Den endelige Frist blev sat til 8. Maj, paa hvilket Tidspunkt Grevinde Rantzau saa trak sig tilbage til Hamburg⁵³.

De følgende Aar var præget af en hæftig Strid mellem de to Svigerinder, idet Grevinde Rantzau følte sig højst utilfreds med den tilstaaede Appanage. Gang paa Gang søgte hun at faa den forhøjet eller at gøre Fordringer paa forskellige Rettigheder. Saaledes søgte hun 2. April 1734 Kongen om at faa forhøjet Pensionen, men henvistes 20. April til at forhandle med Grevinde Castell herom⁵⁴. Oplysende om Forholdet mellem de to Svigerinder er de andetsteds gengivne Breve fra 1739 og 1740.

Endelig 12. August 1740 anmodede Kongen Etatsraad VON SCHOMBURG om at forsøge paa at forlige de to Parter, efter Grevinde Rantzaus Ansøgning herom af 8. Juni 1740.⁵⁵

Da Grevinde Castell fik Meddelelse herom, anmodede hun 10. December om, at von Schomburgs Kommissorium maatte udvides til ogsaa at omfatte en Undersøgelse af, om hun ikke havde betalt for meget, og for Fremtiden kunde befries for at yde Svigerinden nogen Pension. Grevinde Castell meddelte, at von Schomburg under 27. Oktober havde sendt hende et langt Forslag til Forlig, men herpaa kunde hun slet ikke gaa ind. Hun havde dyrt erfaret, hvad alle hendes velmenende Forslag til Forlig havde medført, nemlig at de 2000 Rdlr., som Frederik IV havde godkendt som tilstrækkelig aarlig Underhold, først var blevet til 3000 og dernæst til 4000 Rthlr., som hun nu yderligere betalte med 3000 Rthlr. Courant og 1000 Rthlr. Specier. Desuden havde hun en Gang betalt Svigerinden 4000 fl., og ved Udleveringen af det i Hamburg staaende Rantzau-Arkiv overladt hende 499 Specier Dukater, og et Collier af Diamanter og Rubiner af ikke ringe Værd. Endelig havde hun tilsagt hende en vis Andel af en kejserlig Obligation paa 20.000 Rthlr. Spec., naar den blev betalt. Den kejserlige Resolution, som Grevinde Rantzau 6. April 1729 havde opnaaet paa dette Spørgsmaal — og som 14. September 1736 var blevet konfirmeret af den danske Konge⁵⁶ — havde kun tilpligtet Grevinde Castell at betale henholdsvis 3000 Rthlr. Cour. og 1000 Rthlr. Spec. saalænge Broderen levede, og hun havde derfor nu under Overvejelse helt at stryge denne Appanage⁵⁷. Grevinde Castell gik under Forhandlingerne saa vidt, at hun tværtimod at ville gaa ind paa at betale Grevinde Rantzau mere, fordrede tilbage, hvad hun havde betalt hende efter 1734, da Grev Rantzau døde⁵⁷, men tilsidst lykkedes det dog von Schomburg at tilvejebringe et Forlig, hvorved Grevinde Castell endnu betalte Svigerinden 1000 Rthlr. en Gang for alle, og samtidig lovede fremtidig at betale 4000 Rthlr. aarlig. Kongen godkendte 30. Juni 1741 denne Afslutning⁵⁸.

Grevinde Castell havde ogsaa efter Forligets Afslutning en Del Sager med Kongen. Saaledes konfirmeredes 27. November 1730 de Grevinden under 18. Januar og 18. November 1727 meddelte Koncessioner til at optage Laan paa 60.000 Rthlr.⁵⁹. Ogsaa Spørgsmaalet om Udleveringen af Rantzauer-Arkivet medførte nogen Korrespondance, idet en Del af Arkivet var blevet deponeret hos en Købmand EDING i Hamburg⁶⁰. 1734 fordrede Kongen indbetalt den Gæld, som Grev Rantzau ved sin Død paa Aggershus havde efterladt sig, og som beløb sig til 1588 Rdlr. 34 ½⁶¹. 1735 forhandlede man sig til Rette om Betalingen af de »Rantzau-ske Cammer-Zieler« for Tiden fra 1716 til 1734, som Grevinden sluttelig gik ind paa at paatage sig⁶².

Vanskeligere var det derimod at komme til Rette om de Restancer i Grevskabets Indkomster, som henstod ved Forliget, idet Grevinden gjorde Fordring paa disse i Henhold til Forligets Ordlyd om, at hun skulde overtage al Aktiv og Passiv-Gæld. 27. September 1735 afslog Kongen hendes Fordringer⁶³. Hun opgav dog ikke dermed Sagen, men gentog Aaret efter sin Ansøgning, hvori hun yderligere gjorde Fordring paa 11.071 Rthlr. som Erstatning for de Segebergske Godser, som Grevinden paastod, at hendes Fader ikke havde faaet som Pant for et Laan, men havde erhvervet ved Køb. Hun vedlagde da en Kendelse fra Konciliet i Halle, som skulle bevise, at »dergleichen fructus welches tempore mortis vasalli noch nicht consumirt sind« efter Lehnsretten var at betragte »pro allodio«. Svaret var dog paany et Afslag, og hvad de Segebergske Godser angik, Henvisning til en nærmere Forhandling med Rentekammeret⁶⁴. 1737 gjorde hun endnu et sidste Forsøg, der imidlertid var ligesaa forgæves som de øvrige⁶⁴.

1736 gav Grevinde Castell en Plads i Glückstadt og 400 Rthlr. til et nyt Tugt- og Arbejdshus⁶⁵.

Ogsaa med private og Undergivne førte Grevinden en Del Sager, saaledes i Aaret 1731

med Brødrene REVENTLOW⁶⁶ og 1734 med Jøden TEIXERA i Hamburg⁶⁷. Endelig havde hun i Aarene 1740—41 Strid med de kirkelige Myndigheder angaaende Kellinghusen⁶⁸.

Herskabet Breitenburg fik Grevinde Castell Lov til at beholde, og som det andetsteds er omtalt, gik disse Besiddelser, som Grevinden strængt fastholdt som sin personlige Ejendom, i Arv til hendes eneste Datter, og kom saa ved dennes Datters Giftermaal med Grev FRIEDERICH RANTZAU-AHRENSBURG (32/15) atter i Familien Rantzau's Besiddelse.

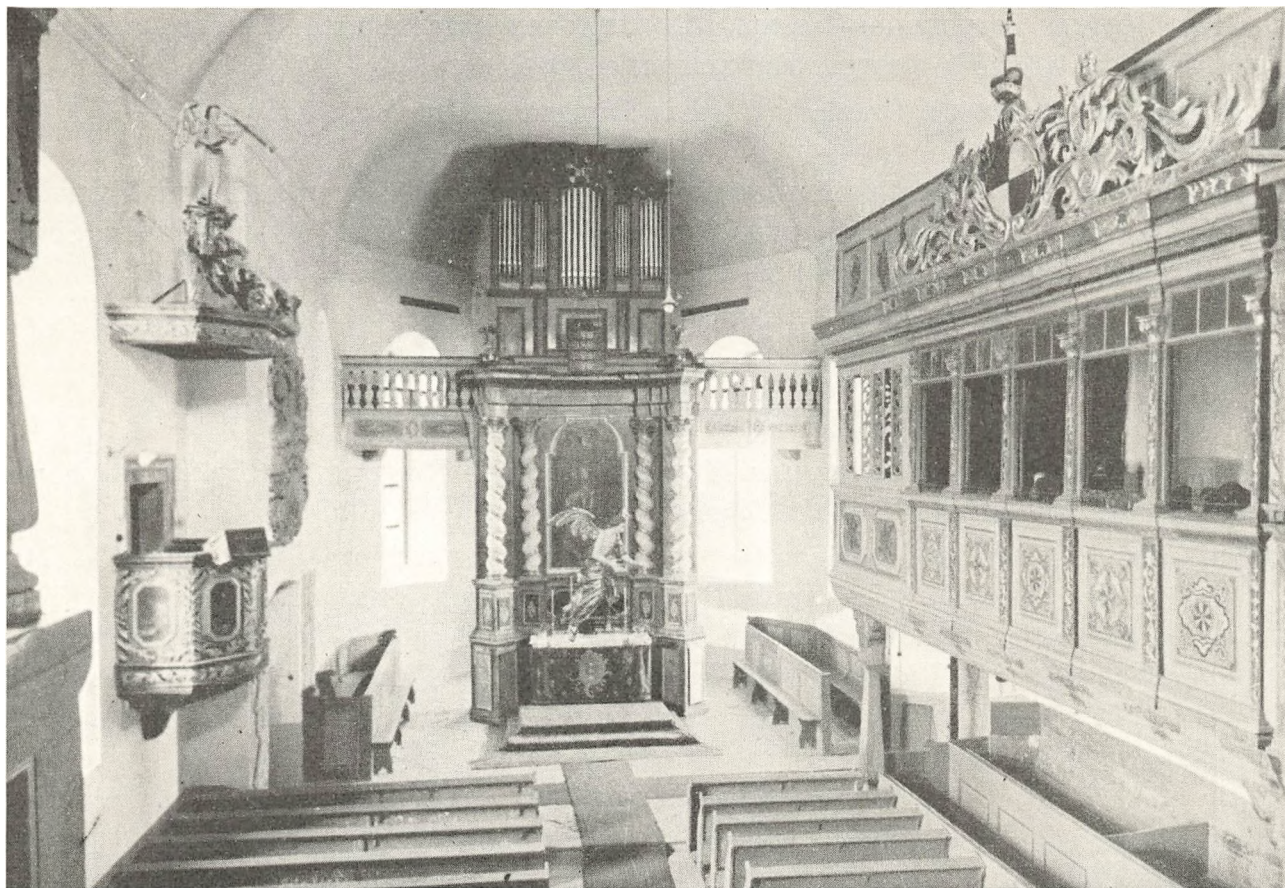
Familien Rantzau betragtede — som det tidligere er berørt — denne Generhvervelse af Breitenburg som en simpel Retfærdighedshandling, og deri ligger den Følelse af Uret, hvormed Huset Rantzau langt ned i Tiden betragtede den danske Konges Indlemmelse af Grevskabet. Endnu 1840 gjorde Grev KUNO RANTZAU i sit Skrift »Berichtigung und Wiederlegung falscher Nachrichten, die Graffschaft Rantzau betr.« Fordring paa Genindsættelse i Grevskabet og Erstatning for den lidte Skade, uden at Kong Christian VIII dog mente sig i Stand til at gøre den eventuelle Uret god igen. Ved Kong Frederik VII's Død fattede Grev Rantzau nyt Haab og i et nyt Skrift: Bericht, die Graffschaft Rantzau und das Gut Drage im Herzogthum Holstein als Antheile des Rantzau-Breitenburger Familienfideicommisses betr., henvendte han sig 1865 til Landets nye Magthavere, Kejseren af Østrig og Kongen af Preussen⁶⁹.

Her fremkom for første Gang Meddelelse om, at man i Breitenburger Arkivet havde gjort et Fund af den allerstørste Betydning nemlig et Dokument fra Grev Ditlev Rantzau's Haand, dateret Breitenburg 20. August 1671, hvori han gjorde den Tilføjelse til sit Testamente, at det kun skulde gælde for Frederik III personlig, og at det følgelig nu ved Kongens Død før Grevens var ugyldigt. Det var paa dette Dokument, at Grev CARL VON RANTZAU i sin i Halle offentliggjorte Bog, Das Haus Rantzau, stærkest støttede sine lidenskabelige Angreb paa den danske Fremgangsmaade.

Grevinde Castell's Forhold til Brødrene var, som det er paavist, ikke særlig godt, begge Brødrene, og da navnlig den ældste, var lidet tiltalende Personer, og Grevinden kan næppe siges fri for at have været i Besiddelse af nogle af de samme Karaktertræk. Som det er meddelt andetsteds, havde Grev ADAM GOTTLIEB BERNSTORFF paa Gartow, der havde kendt hende, kun daarlige Minder om hende, og Forholdet til Huset Castell var heller ikke det bedste⁷⁰.

Om Grevinden har haft nogen Indflydelse paa Forholdet mellem sin Mand og dennes Svoger Greve LUDWIG FRIEDERICH CASTELL-REMLINGEN — Grev Lutz, som han kaldtes — vides ikke. Det er maaske endda ikke sandsynligt. Forholdet var imidlertid ikke godt og bedre blev det ikke, da Grev Lutz erhvervede Rehweiler, der laa paa Rüdendahausens Omraade, og herfra drev sin ivrige Propaganda. Imod Grev Lutz selv kunde Grev Johann Friederich ikke skride ind, da han ifølge sin Stand kunde holde Hofpræst og selv betalte alle Udgifterne ved sine Gudstjenester, men hos Familien kunde han gøre sine Forestillinger gældende, og gjorde det med Eftertryk. Da Grev Lutz havde oprettet Broder- og Søstermenigheden i Rehweiler, skrev Grev Johann Friederich i Maj 1738 til Grev Lutz' ældste Broder General Grev CARL FRIEDERICH GOTTLIEB CASTELL-REMLINGEN (64/31) i Dresden, at der nu var blevet oprettet et nyt Herrnhut i Rehweiler. For den verdensglade General var Herrnhutismen ikke mindre anstødelig, og han satte sig da ogsaa i Bevægelse, men uden at opnaa større Resultater⁷¹.

Forholdet mellem Grev Johann Friederich Castell og Grevinde Catharine Hedewig Rantzau kølnedes ogsaa hurtigt, om det nogensinde havde været særlig varmt. Som nævnt holdt Grevinden strengt paa sin personlige Ejendomsret til de Rantzau'ske Godser, og havde herfra

Rüdenhausen Kirke

en aarlig Indkomst af 30.000 fl., som hendes Mand ikke fik Andel i, og 1738 afstod han endeligt fra alle Fordringer paa Godserne til Fordel for Datteren Friederica Eleonora. Grevinde Castell brugte sine Penge selv paa lange Rejser, »es war ihr nicht möglich in Rüdenhausen zu verbleiben«, hun opholdt sig ni Aar i Wien⁷², en Overgang i Italien, og i sine sidste Leveaar kom hun overhovedet ikke tilbage til Rüdenhausen. Huset Castell betragtede hende derfor med højst uvenlige Øjne. Endnu en Menneskealder efter hendes Død skrev en Grevinde Castell om Johann Friederich og hans fem Hustruer: »Die reichen Weiber sein nicht allemal die vorteilhaftesten für die Häuser. Ich habe genug schon 'von erlebt. Eine Komtesse, die nicht viel hat, gut und still erzogen, verlanget auch nicht viel. Wenn sie nur häuslich, so segnet Gott. Ich weiß ein gräfliches Haus in Franken. Dieser Graf hat fünf Weiber gehabt. Die eine hat dreißigtausend Gulden Zinsen gehabt. Hat ihm nichts geholfen. Sie hat dieses Geld für sich vertan, und ist dadurch in Schulden 'kommen. Mit die vier andern Weiber hat er nicht mehr als viertausend Gulden von einer jeden bekommen, und ist vor seinem Ableben in gute Umstände gewesen. Sie waren häuslich und gottesfürchtig. Augenscheinlich hat man gesehen, wie Gott gesegnet hat. Wie er starb war alles genug da«⁷³.

Denne Dom over Grevinde Castell er selvfølgelig subjektiv, men Datteren Grevinde FRIEDERICA ELEONORA CASTELL (64/32), siger dog 1750, at Moderen efterlod hende de Rantzauske Godser med en Gæld paa over 200.000 Rthlr⁷⁴. Dertil skal det dog bemærkes, at Godserne sikkert allerede under Greverne Christian Ditlevs og Wilhelm Adolphs ødsle Styre er blevet stærkt udpinte.

Grevinde Catharine Hedewig Castell døde meget pludseligt under et Ophold i Hamburg 11. Marts 1743 og blev bisat i Slotskapellet paa Breitenburg.

Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL-RÜDENHAUSEN havde i første Ægteskab med CHARLOTTE JULIANE Grevinde CASTELL-REMLINGEN en Datter:

1. DOROTHEA CHARLOTTE Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 26. Januar 1696, † 1. December 1729.

~ 1722 med WILHELM FRIEDRICH Greve VON RECHTEREN (F: ADOLPH HEINRICH Greve VON RECHTEREN og SOPHIA JULIANA Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN (Søster til Greve JOHANN FRIEDRICH CASTELL-RÜDENHAUSEN)), * 18. Januar 1701, †

I andet Ægteskab med CHARLOTTE LOUISE Grevinde VON HOHENLOHE havde Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL-RÜDENHAUSEN ligeledes en Datter:

2. FRIEDERICA CHARLOTTE Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 1697, † 1698.

I tredje Ægteskab med CATHARINA HEDEVIG Grevinde RANTZAU til Breitenburg havde Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL følgende fem Børn:

3. FRIEDERICA ELEONORE Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * paa Rüdenhausen 14. Maj 1701, døbt der s. D., † Hamburg 21. Marts 1760, begr. i Itzehoe.

~ formentlig paa Rüdenhausen 3. December 1721 med Kgl. polsk og Kurfyrstelig Sachsisk General, Ridder af St. Heinrichs Ordenen CARL FRIEDRICH GOTTLIEB Greve CASTELL-REMLINGEN, * Mannheim 17. April 1679, døbt i Huset 21. April, † Hamburg 9. Maj 1743.

Se 64/31 og 64/32.

4. WOLFGANG CHRISTIAN Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 7. December 1702, † 16. Februar 1707.
5. SOPHIA Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 1704, † samme Aar.
6. WILHELMINE CHARLOTTE LOUISE Grevinde CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 11. April 1705, † 4. Februar 1707.
7. PHILIPP FRIEDRICH Greve CASTELL RÜDENHAUSEN, * 1706, † samme Aar.

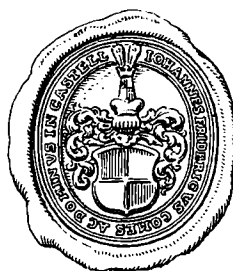
I fjerde Ægteskab med ELEONORA CHRISTIANE Grevinde VON HOHENLOHE havde Greve JOHANN FRIEDERICH CASTELL-RÜDENHAUSEN en Søn:

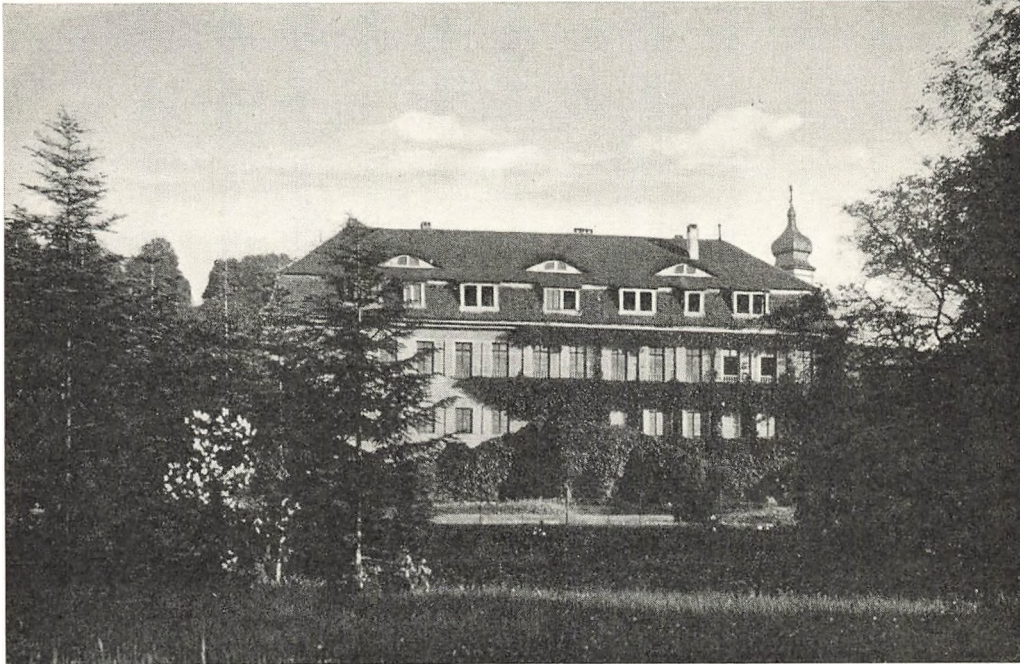
8. FRIEDRICH LUDWIG CARL CHRISTIAN Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN, * 17. Februar 1746, † 7. Februar 1803 som sidste Mand af Linien Alt-Castell-Rüdenhausen.

~ 1° 8. Juli 1767 med FRIEDERICA MARIA JOHANNE Grevinde REUSS. Ægteskabet opløst 1769.

~ 2° 17. Januar 1770 med CAROLINE FRIEDERICA HELENA JOHANNA VON VOSS.

I andet Ægteskab var der en Søn, født 1776 og død samme Aar.

Slottet Castell opført af Greve Wolfgang Dietrich

GREVERNE CASTELL OG DERES SLOTTE

Grev MEGINGAUD, Søn af MATTO og HADABURG, og formentlig Nevø af Biskoppen MEGINGAUD af Würzburg, der levede i Begyndelsen af det 9. Aarhundrede, var en mægtig Dynast, der nedstammede fra Alvalahonerne, en Slægt som allerede i det 8. Aarhundrede besad rige og udstrakte Godser i de østfrankiske og thüringske Egne, ligesom den havde et Herreskab i Gesenheim i Rheingau, og som med nogen Sandsynlighed antages at nedstamme fra Huset Radulf, hvis Stamfader var den første Hertug i Østfranken.

Denne Greve MEGINGAUD stiftede 816 et Kloster i Megingaudeshausen ved Leimbach bei Scheinfeld i Iffgau⁷⁵, overgav det til Ordensreformatoren BENEDIKT AF ANIANE, og skænkede dertil en Række Godser i Iffgau, hvoriblandt Castell.

Det staar fast, at Matto og hans Søn Megingaud i det 8. og 9. Aarhundrede ikke alene besad Godser i Landsbyen Castell, men ogsaa i Obereisenheim, Oberpleichfeld, Langheim, Ullstadt og mange andre Steder i Naboskabet. Endvidere at de første Herrer af Huset Castell i Würzburgske Dokumenter fra det 11. Aarhundrede nævnes som Ejere af adskillige af de urgamle mattoniske Godser, og endelig at Overhovederne for Huset Castell i de ældste Tider var arvelige Beskyttere (Schutzvögte) for de Besiddelser, som tilhørte Klosteret Schwarzbach am Main, med hvilke Megingaudeshausen faa Aartier efter sin Oprettelse forenedes af Biskop ARNO.

Man har derfor været tilbøjelig til — selvom Forholdet ikke kan dokumenteres — at bekræfte Familietraditionen indenfor Slægten Castell, hvor denne hævder en Afstamning fra Mattonernes Slægt og dermed fra de første Hertuger af Østfranken.

Det var denne Tradition, der under Slægtens Kamp med Biskoppen og Domkapitlet i Würzburg, fik Greve HEINRICH IV til 1554 at pukke paa sin Slægts Ælde overfor Kapitlet,

naar han skrev: »es ist wissentlich, daß die Grafen von Castell nun etlich' hundert Jahr' hero in diesem Land gesessen und vielleicht ehe dem diese Stiftung geschehen«.

I det 13. Aarhundrede var de Castellske Besiddelser endnu rige, selvom de foregaaende Aarhundreder stedse havde formindsket dem, men om noget samlet Omraade var der paa denne Tid ikke Tale. De fleste Landsbyer og Byer, som Huset helt eller delvis ejede, laa spredt mellem Steigerwald og Main, men ogsaa paa den anden Side Floden, i selve Skoven og i Scheines, Leunbachs og Ehes Dale Syd for denne laa Castellske Besiddelser.

Slægten føres nu tilbage til FRIEDERICH I CASTELL, som nævnes 1058, men Sammenhængen mellem de ældste Herrer til Castell kan ikke fastslaas, og den ubrudte Stamrække tager derfor først sin Begyndelse fra 1223 med Grev RUPERT V (524288/245761), hvis formentlige Fader RUPERT IV fra 1205 førte Titlen »Comes de Castelo«.

Det ældste af en Castell udstedte Dokument, der er bevaret, er fra 1224 og bærer Grev Ruperts trekantede Sigill med et velbevaret Vaaben — det af rødt og hvidt firdelte Skjold, som Slægten til Dato har ført uforandret.

Paa et Kort fra 1497 — den ældst kendte Tegning af et frankisk Landskab — ses de to Slotte, som i Middelalderen hævede sig over Landsbyen Castell.

Allerede i det 9. Aarhundrede nævnes »castrum Castell superius et inferius«. Af disse er det nedre Slot paa Herrenberge — Alt Castell — det ældste, sikkert bygget af en af de mægtige frankiske Adelsmænd, det øvre Slot — slet og ret Castell — ses som et langstrakt af Taarne og Ringmure beskyttet Borganlæg paa Ryggen af det nuværende Schloßberg.

Omkring Aar 1258 deltes Grevskabet med alle Slotte og Landsbyer mellem Grev FRIEDERICH I (nævnt 1234 og 51) (262144/122881)s Sønner, af hvilke den ældste — Greve HEINRICH II — fik Alt Castell — medens den yngste — Greve HERMANN I (nævnt 1253 og 89) (131072/61441) fik det øvre Slot. Slægten var dermed delt i to Linier, men allerede omkr. 1330 var den ældste Linie uddød, Alt Castell var da saa forgældet, at det tilfaldt Borggreve FRIEDERICH I.

Ved Kejsermagtens Svækkelse under de sidste Hohenstauffer steg de rigsumiddelbare Herrers Magt, hvad der for Castellernes Vedkommende gav sig Udslag i, at Reichgrundgesetz 1231 stadfæstede deres Landsoverhøjhedsret. Det er da intet Tilfælde, at de just paa denne Tid (1228) antog Titlen som Grever af Guds Naade, og ved festlige Lejligheder lod sig betjene af ridderbaarne Marchaller.

Men endnu mere end de verdslige Herrers Magt voksede Bispernes, og snart blev Stiftstaden Würzburg, som Herrerne Castells nærmeste Naboer, en Fare for disses Selvstændighed. Det fornemste Embede Overmarskalkembedet ved Biskopens Hof beklædtes af Stiftets mægtigste Slægt Greverne Henneberg, medens Greverne Castell beklædte det næsthøjeste, Oberschenk-embedet.

Det varede da heller ikke længe, før Greverne Castell modtog store Dele af Landet som Forleninger af Biskopens Haand. Ogsaa ved Arv udvidede Castellerne deres Omraade betydeligt i dette Aarhundrede. Saaledes fik Huset gennem Greve LEONHARD I's (1379—1426) (16384/7681) Gemalinde ANNA AF HOHENLOHE-SPECKFELD en betydelig Arv efter Greve JOHANN VON HOHENLOHE, hvoriblandt Halvdelen af Speckfeld, Marteinersheim, Helmitzheim og Possenheim, og ved Køb af Seckendorffske og Fuchske Godser ved Niederscheinfeld og Großlangheim udvidedes Besiddelserne yderligere. Med den voksende Rigdom fulgte en forøget Byggelyst. Grev Leonhard befæstede Großlangheim, og senere byggedes Antoniuskapellet af Grev HEINRICH IV og hans Hustru LUGGART Hertuginde AF TECK. Paa Kapellet

ses endnu det Teck-Castell-Hohenlohe-Montfortske Alliancevaaben, som et Vidnesbyrd om, hvad gotisk Stenhuggerkunst formaaede.

Slægtens Storhedstid varede imidlertid kun kort, under stadige Stridigheder med Biskopen af Würzburg og hidsige Kampe med Brandenburgerne forfaldt Slægten økonomisk.

I Midten af det 15. Aarhundrede var Slægten som saa ofte kun repræsenteret af en enkelt Mand, Greve WILHELM II (1415—79) (8192/3841), der i sit Ægteskab med ANNA Grevinde HELFENSTEIN dog fik to Sønner, FRIEDERICH IX (nævnt 1453—98) (4096/1921) og LEONHARD II. Af disse døde Leonhard allerede 1452, og den ældste var indtraadt i gejstlig Stand.

Grev Wilhelm var da paa Randen af sin Ruin og de langvarige Kampe med Würzburg fik nu deres Afslutning derved, at Grev Wilhelm med sin Gemalindes og sin Søns Billigelse 24. Oktober 1457 overdrog Grevskabet med tilliggende Besiddelser og alle Rettigheder af enhver Art til Biskop JOHAN III AF WÜRZBURG, af hvem han derefter modtog det som Mandslehn, mod at Biskopen sikrede ham og hans Efterkommere en aarlig Livrente af 500 Gylden. Biskopen regnede naturligvis med et snarligt Hjemfald, men heri skuffedes han, idet Grev Friederich IX kort efter forlod den gejstlige Stand og 1464 giftede sig med ELISABETH Freiin VON REITZENSTEIN. Lehnsoverdragelsen berørte dog ikke Grevernes statsretlige Stilling.

Greve Friederich (død 1498) efterlod fire Sønner GEORG I (1467—1506), JOHANN II (1468—1528), FRIEDERICH X (1477—1500) og WOLFGANG I (1482—1546). Af disse var Wolfgang (2048/961) den eneste, der fortsatte Slægten.

Under Bondekrigen afbrændtes begge Castell-Slottene af Bønderne 1525; medens det ældste Slot paa Herrenberg fik Lov til at henligge som Ruin og snart benyttedes som Stenbrud, begyndte Grev Wolfgang I endnu 1525 paa Genopførelsen af det øvre Slot, hvorom en til vore Dage bevaret Stenplade beretter. Hans ældste Søn Grev CONRAD II (1519—77) befæstede Slottet yderligere.

Foruden den nævnte Grev Conrad, der kun efterlod to Døtre, havde Wolfgang I yderligere tre Sønner, FRIEDERICH (1522—52), der døde ugift, HEINRICH IV (1525—95), hvis to Sønner begge døde som smaa, og GEORG II (1527—97) (1024/481), der fortsatte Slægten.

Fra de ældste Tider havde det været Skik og Brug at samtlige Sønner arvede Grevskabet og besad det i Fællesskab, og efter at det var blevet Lehn, var det den ældste af Sønnerne, der musede Lehnet og fik det til Samhaand; en naturlig Følge heraf vilde det have været, om Grevskabet efterhaanden var blevet stykket ud, og Slægten vilde sikkert dermed være sunket i Rang, eftersom Godserne alene var i Stand til at hævde denne. Naar dette dog ikke skete, skyldes det Slægtens rentud forbavsende Faatallighed — Gang paa Gang er det afhængigt af en enkelt Mand, om Slægten skal fortsætte eller uddø.

1543 oprettede Grev Wolfgang imidlertid et Testamente, som var det første Skridt bort fra denne Ordning, idet han nemlig bestemte, at Grevskabet skulde gaa i Arv til den ældste og den yngste Søn — Conrad og Georg — medens de to mellemste Friederich og Heinrich, hvem Faderen havde anbragt i gejstlig Stand, udelukkedes fra Arv. Selvom de ønskede at forlade Gejstligheden og at gifte sig, fik de dog ikke derved noget Krav paa Grevskabet, kun hvis Conrad eller Georg efter 8 eller 10 Aars Ægteskab ikke havde Sønner, skulde Friederich og efter hans Død Heinrich, udtræde af den gejstlige Stand, gifte sig og tiltræde 1/3 af Grevskabet. Hvis Arv skulde tilfalde Grevskabet, skulde denne deles ligeligt mellem alle fire Brødre. Ved Friederichs Død 1552 havde Grev Conrad været gift i 11 Aar, medens Georg endnu var ugift. Brødrene enedes dog 10. Februar 1555 om, at Heinrich vel ikke skulde have Krav paa Grevskabet, men dog dersom han giftede sig, skulde have 5% Rente aarlig af en Kapital paa 5000 fl., som forblev i de to besiddende Grevers Eje.

Efter Brødrenes Moder MARTHA Grevinde WERTHEIM fik de — dog først efter langvarige Stridigheder — ved Forlig af 8. November 1558 den halve Del af Landsbyen Remlingen som Arv efter Grev MICHAEL III AF WERTHEIM, der døde 1556. Den anden Halvdel tilfaldt Huset ERBACH. Denne Arv skulde nu efter Testamentet deles mellem dem, men nu gjorde Grev Heinrich Fordring paa 1/3 af hele Grevskabet, og først 7. Oktober 1560 lykkedes det at faa et Forlig i Stand, saaledes at Conrad og Georg forblev i Besiddelsen af Grevskabet, medens Heinrich mod at overtage Grevskabets Gæld paa 3000 fl. fik overladt hele den Wertheimske Arv.

Man benyttede Lejligheden til skriftligt at faa opsat Regler for Grevskabets Forhold, naar Lehn hjemfaldt, angaaende Familieklenodier, Døtres Krav o. s. fr. Disse Bestemmelser fik kejserlig Konfirmation 1562.

Af disse fire Brødre var Grev Heinrich vel Slægtens mest fremragende Medlem, og han har i Slottet Remlingen sat sig et Minde, som har staaet til vore Dage.

Allerede 1562 købte han for en temmelig høj Pris flere Bøndergaarde »auf dem Kieß« nær ved Kirken ovenover Landsbyen Remlingen i den frugtbare og landskabeligt henrivende Egn mellem Würzburg og Wertheim. 1563 paabegyndtes Opførelsen af Slottet. Paa Skraaningen byggedes først en vældig Mur, hvorved der skabtes en stor Terrasse, hvorpaa Slottet lagdes. Bygningen kostede over 20.000 fl.

Endnu i vore Dage rager Remlingen næsten uforandret op over Landsbyen, omgivet af sine store Mure — i hvidt og rødt, med sine sirlige Renaissance-Altaner og sit slanke Taarn.

Over Portbuen, halvt dækket af Vildvinsranker, over smaa Porte og i Murhjørner, overalt ses Castellernes kvadrerede Vaaben sammen med Helffensteinernes velnærede Elefant.

En Plade paa Bygningen bærer Indskriften:

Zum Wittwensitz ist es gemacht
daneben auch, dazu betracht'
daß es wär' sein' Wohnung im Leben.
Nach beider Tod, so wollt' er's geben
den Nachkömling' in sei'm Geschlecht
auf daß man sein dabei gedächt
Er hat gebauet, da nichts nit war
ein ander' mag's vollenden gar
wie es ihm 'liebt und wohlgefällt
Das ist zu Gottes Willen gestellt
welcher es hat in seiner Hand
Der geb' uns allen ein seliges End'.

Grev Heinrich havde kun to Sønner, der døde som smaa, og den eneste, der fortsatte Slægten blev derfor Grev GEORG II (1527—97) (1024/481), han residerede paa Rüdenhausen og efterlod en Datter Maria og to Sønner WOLFGANG II (512/241) og GOTTFRIED (1024/497). Da Grev Wolfgang 1581 giftede sig med MAGDALENE Grevinde HOHENSTEIN, anviste Grev Georg ham Castell som Opholdssted, og 1586 tog Greven Bestemmelse om, at Wolfgang skulde arve Castell og Remlingen, medens Gottfried skulde have Rüdenhausen og Wiesenbronnen. Skovene og Vildbanen forblev udelt. Grev Wolfgang, der var Stamfader til Linien Castell-Remlingen, havde Sønnen Grev WOLFGANG GEORG I (1610—68) (256/261) fra hvem de nulevende Fyrster til Castell nedstammer. Han var Fader til den andetsteds nærmere omtalte Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL-REMLINGEN (1641—1709) (128/61).

Slottet Castell paa Schloßberg beskrives i Midten af det 16. Aarhundrede af Hieronymus Ziegler: »Auf drei Seiten ist es von Waldern umgeben, vorne aber bietet es leiblichen Ausblick über ein weitgedehntes Land des Kornes und des Weines. Auf hohem Bergesgipfel ragt das herrliche Gestein, weit sichtbar im Lande des Franken. Der alten Grafen erlauchet Geschlecht hat diesen Horst gebaut und hält in Händen ihn seit langer Zeit, und heute wie vor Alters heißt der Turm Castell.«

Paa Grundlag af Regnskaberne har FRIEDERICH WILH. VIEHBEEK rekonstrueret den forlængst forsvundne Borg, der har været omgivet af dybe tørre Grave, den nedre og den øvre. Den nedre Grav var omgivet af en tæt Hæk, 182 Ruten i Omfang, den øvre af en Mur. I Gravene var der Urte- og Køkkenhave og mange Frugttræer.

Den øvre Borggrav var ved en høj Mur skilt fra Slotsgaarden, Muren var kranset af otte Taarne, havde en overdækket Gang og høje, trange Skydeskaar. Taarnene tjente til forskellig Brug, et som Fængsel, et andet som Arkiv. Paa Højen — hvorfra man ser ned paa de gamle Lindetræer — var Hovedindgangen, den ydre Port som var overbygget med en »Stube«. Gennem denne Port kom man ind i Forgaarden eller den ydre Slotsgaard, som ved en Mur, hvori den indre Port, var skilt fra den indre Gaard.

Til højre laa en høj, lang, men ikke særlig bred Bygning »die groß Kemnat«, Herskabets Hovedbolig. Dernæst til samme Side en Bygning i to Stokværk, »das Backhaus«, med Bageri, Gæsteværelser osv.

Til venstre laa en anden lang Bygning — »die kleine Kemnat« — der rummede Folkestuer, Køkkener, Forraadskamre og Stalde. I Gaarden var en Vindebrønd med Overbygning.

Paa Borgen var der et Kapel.

Slottet blev, saaledes som det andetsteds er nærmere omtalt, i 1687 opgivet af Grev Wolfgang Dietrich Castell Remlingen (128/61), der i selve Landsbyen Castell byggede det nye Slot Castell. Den gamle Borg benyttedes i den følgende Tid som Stenbrud og det eneste, der er bevaret til vore Dage, er et firkantet Taarn, som endnu bærer Castell'ernes Vaaben i Sten.

Grev Georg II's yngste Søn GOTTFRIED (1577—1635) (1024/497), der som nævnt fik Rüdenhausen, er Stamfader til Linien Castell-Rüdenhausen, og Oldefader til Grev JOHANN FRIEDERICH GOTTLIEB CASTELL-RÜDENHAUSEN (128/63).

Rüdenhausen har sit Navn af en vis Art stærke, ruhaarede Jagt og Schæferhunde, de saakaldte »Rüden«, den Mand, som havde Opsynet med disse kaldtes »Rüdemann« og boede i »Rüdenhausen« under Castell.

Allerede før det 9. Aarhundrede fandtes her en Landsby med syv Huse, og i det 13. Aarhundrede sad Huset Castells ridderbaarne Undergivne paa tre Borge her: »die Schelle im alten Schloß, die Kielholz im Haus im See« og »die März in der Burgfeste bei der Kirche«, alle tre skrev sig til Rüdenhausen. De to af disse Borge er ganske forsvundet, men tilbage staar det gamle store »Schellenschloß«, i Enkelthederne stærkt ændret, men i det store og hele uforandret rager nu som før den senmiddelalderlige tre Stokværks Bygning op mellem de høje Træer, som omgiver den.

1412 besad Greven til Castell kun fire Gaarde i Landsbyen, største Delen var bortfæstet til Slægterne SECKENDORFF, GNOTTSTADT, SCHAUMBURG og andre. Ved Grev Wilhelm II's Lehntagelse i Würzburg var dette Lehngods samlet hos Familierne FUCHS og GNOTTSTADT, men snart efter solgte THOMAS FUCHS det gamle Slot og Lehnet til den rige CASPAR VON

GNOTTSTADT. Denne Slægt uddøde 1533 med GEORG VON GNOTTSTADT, hvorved Rüdénhausen hjemfaldt til Huset Castell.

Grev WOLFGANG I (2048/961) boede her oftere og satte stor Pris paa Stedet, han smykkede Slottet med sit og sin Hustrus — Grevinde MARTHA VON WERTHEIMS — Vaabener.

Linien Castell Rüdénhausen har vel ikke ved noget Medlem gjort sig særlig bekendt, karakteristisk for Linien er den unge Alder, i hvilken de fleste af dens Medlemmer døde, og den deraf følgende Omstændighed, at de fleste af dens Mænd voksede op faderløse.

GEORG FRIEDERICH Grev CASTELL-RÜDENHAUSEN (1600—53) (512/249)s ældste Søn PHILIPP GOTTFRIED (LIPS) (1641—81) (256/125), der kun var 11 Aar ved Faderens Død, var en svagelig Mand, der døde i sit 40. Aar, hans Broder FRIEDERICH LUDVIG var værkbruden og døde 38 Aar gammel, medens den tredie Broder HEINRICH ALBRECHT II kun 31 Aar gammel bukkede under for Vattersot.

Philipp Gottfried (Lips)'s eneste efterladte Søn JOHANN FRIEDERICH Grev CASTELL-RÜDENHAUSEN (1675—1749) (128/63), var kun seks Aar, da Faderen døde. Han blev 74 Aar gammel, og var gift fem Gange, men havde fra sin Barndom været saa svag, at man havde spaaet ham en tidlig Død. Hans eneste Søn, FRIEDERICH LUDWIG CARL CHRISTIAN Greve CASTELL-RÜDENHAUSEN (1746—1803) var kun tre Aar ved Faderens Død. Han døde 1803, kun 57 Aar gammel, legemligt og aandeligt nedbrudt som Liniens sidste Mand.

Ved det tysk-romerske Riges fuldstændige Opløsning under Napoleonskrigene blev en Ordning af de indviklede dynastiske Forhold nødvendig. Ved en Rigsdeputationsbeslutning af 25. Februar 1803 sækulariseredes alle gejstlige Fyrstendømmer og Stifter, undtagen Kurmainz, og alle Rigsstæderne paa seks nær. Bayern fik en Del af Rigsstæderne og seks Stifter, hvorunder Fyrstendømmerne Bamberg og Würzburg, og blev derved ikke alene umiddelbar Nabo til Grevskabet Castell, men endogsaa dets Lehnsherre.

29. August 1803 sluttedes Frankfurter-Unionen mellem ti af Fyrstehusene — hvoriblandt Erbach, Hohenlohe-Neunstein, Ysenburg, Leiningen, Løwenstein-Wertheim og Solms — for at disse Huses Interesser kunne varetages ved Hofferne i Wien, Paris, Berlin og St. Petersburg. Til denne Union sluttede Huset Castell sig endnu samme Aar med et aarligt Bidrag paa 400 Gylden. Husenes samlede Optræden hjalp dem imidlertid ikke stort. Freden i Schönbrunn beseglede deres Skæbne og ved Rhinforbundets Dannelselse 12. Juli 1806 mediatiseredes de mindre, umiddelbare Fyrster; ved Pariser-Traktatens § 24 lagdes Grevskabet Castell ind under Bayern.

Grevskabet bestod da af fire Amter — Castell, Remlingen, Burghaslach og Rüdénhausen — med et samlet Areal paa ca. 4 □ Mil, med en Befolkning paa henved 100.000. Desuden medfulgte Grevskabets Lehnsherlighed over talrige Ridder- og Bøndergodser.

Kong Maximilian Joseph af Bayern tiltraadte formelt Besiddelsen 3. December 1806.

Det blev Linien Castell-Remlingen, som fortsatte Slægten til vore Dage. Greve WOLFGANG DIETRICH CASTELL-REMLINGEN (128/61) var i andet Ægteskab Fader til Greve WOLFGANG GEORG II CASTELL-REMLINGEN (1694—1735), der var Fader til Greve CHRISTIAN FRIEDRICH CARL CASTELL-CASTELL (1730—73). Med dennes to Sønner deles Slægten i de to nulevende Linier CASTELL-CASTELL og CASTEL-RÜDENHAUSEN. Stamfader for den første af disse var ALBERT FRIEDRICH CARL Greve CASTELL-CASTELL (1766—1810), hvis Sønnesøns Søn Fyrst FRIEDRICH CARL CASTELL-CASTELL (1864—1923) under 7. Marts 1901 for sig og sin Linie efter Primogenituren fik tillagt bayersk Fyrstetitel. Han var Bedstefader til den

Epitafiet i Rüdenhausen Kirke
over Johan Friederich Greve Castell-Rüdenhausen

nuværende Besidder af Castell ALBRECHT FRIEDRICH CARL Fyrtst CASTELL-CASTELL (f. 1925). En Broder til Fyrtst FRIEDRICH CARL CASTELL-CASTELL var Greve OTTO CASTELL-CASTELL, (1868—1939), hvis Søn Greve LUITPOLD ALFRED CASTELL-CASTELL (1904—1941) 1937 ægtede Prinsesse ALEXANDRINE LOUISE af Danmark.

Stamfaderen til Linien Neu-Castell-Rüdenhausen, Greve CHRISTIAN FRIEDRICH CASTELL-RÜDENHAUSEN (1772—1850) var Bedstefader til Fyrtst WOLFGANG AUGUST CHRISTIAN FRIEDRICH CARL ERWIN CASTELL-RÜDENHAUSEN (1830—1913), der ligeledes for sig og sin Linie efter Primogenituren fik tillagt bayersk Fyrtstetitel 7. Marts 1901. Hans Søn Fyrtst CASIMIR FRIEDRICH CASTELL-RÜDENHAUSEN (1861—1933) var Fader til Fyrtst RUPERT WOLFGANG FRIEDRICH CASIMIR CASTELL-RÜDENHAUSEN (f. 1910), som har været savnet siden 1944. Hans Farbroder ALEXANDER FRIEDRICH LOTHAR Greve CASTELL (1866—1928) fik 1898 Bevilling paa Navn og Titel af Greve FABER-CASTELL, idet han i første Ægteskab var gift med SOPHIE ODILE Baronesse FABER (1877—1944, Ægteskabet opløst 1918). Overhovede for denne Gren er ROLAND LOTHAR WOLFGANG CHRISTIAN ERNST WILHELM Greve FABER-CASTELL (f. 1905).

Gravmæler over Slægten var i stort Antal tilstede i Kirken i Castell, men da denne 1783 blev afbrudt og genopført forsvandt desværre alle Minder om Slægten⁷⁶.

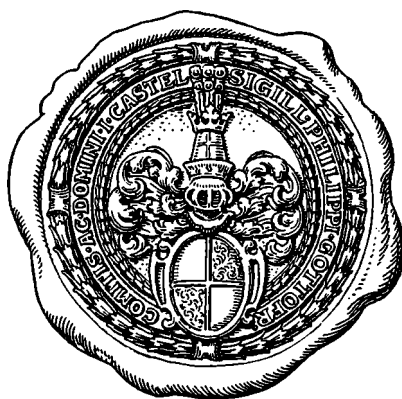
I Rüdenhausen Kirke, der blev bygget i 1708 af Greve JOHANN FRIEDRICH CASTELL-

RÜDENHAUSEN (128/63), findes kun det andetsteds omtalte Epitafium over Kirkens Byg-herre⁷⁷.

Ved Restaurationsarbejder ved Remlingen Kirke i 1862 fandt man flere Begravelser, hvorom Remlingens »Pfarrbuch«, S. 41 indeholder følgende:

»In der ersten (Gruft) fand man einen weiblichen vermoderten Leichnam; daneben ein Kindergrüftchen In der 2. größeren Gruft fand man einen Sarg, der den Leichnam einer Person von 12—15 Jahren in sich schloß Außerdem fand man ein Särgelein von Messing mit hübschen Verzierungen. Es mochte 2—3 Schuh lang sein und trug auf dem Deckel eine Inschrift des Inhalts, daß in dem Särgelein das Herz des in den Diensten des Bischofs von Münster gewesenen Hauptmanns EBERHARD FRIEDRICH v. CASTELL ruhe, der bei einem Ausfall in Holland verwundet und am 16. Dez. 1672 in Münster gestorben sei und bestimmt habe, daß sein Herz nach dem Stammsitz seiner Ahnen gebracht werde. Sein Leichnam ruhe im Dom zu Münster. Der Leichentext sei gewesen: »Ich weiß daß mein Erlöser lebt«. Im Särgelein fand sich eine zinnerne, gut verschlossene Kapsel in der Form eines Herzens. Die Gruft wurde vermauert.«⁷⁸

August Sperls oftere nævnte Arbejde, passim. Gotha Hofcalender 2. Abt. Gotha Gräfl. Taschenbuch. Vilh. Götz: Geogr. Handbuch von Bayern II (1898) S. 497, 585, 593-95, 668 og 671.

Philip Gottfried Greve Castell's
Segl

GREVE JOHANN FRIEDERICH CASTELL INDFØRER FØRSTEFØDSELSRETTE
I HUSET CASTELL 1704.

Wir JOHANN FRIEDERICH Graff und Herr zu CASTELL bekennen in Krafft dieses für Unß und all Unsere Descendenz, männ- und weiblichen Geschlechts, demnach Wir bey Unß wohl erwogen und reifflich überleget, welcher gestalt nächst Gottl. Verleyhung zu beständigen Wohlweßen und Aufnehmen eines Haußes, wie auch stethen Ruhe und Glückseligkeit der denen Regenten und Obrigkeiten von dem Höchsten Gott anvertrauten Herrschafften, die Individuitaet und Unzertrennlichkeit derselben nicht ein geringes beytrage, hingegen die Zerspalt- und Zertheilung allerhand schädliche Zerrüttungen, Verderbnuß und Unheil causire und befördere, daß solchem nach Wir mit wohlbedachten Muth und freyem Willen das Jus Primogeniturae in bester Form, Maas und Gestalt, alß solches von Rechts- und Billigkeit, auch landüblichen Gebrauchs und Gewohnheits-wegen beschehen kan oder mag, bey unßerer Linie, alß welche dermahlen auff Unß und Unsern noch zur Zeit einig, den siebenden Decembr. Anno 1702 Unß gebohrnen Sohn, Graf WOLFGANG CHRISTIAN beruhet, dergestalt introducirt und eingeführet haben, daß Unsere Herrschafft tam quoad praedia allodialia quam feudalia und waß derßelben küfftighin so wohl jure aperture oder durch vermann- und Absterben einig Unßeres Haußes Vasallen als auch jure successionis ex testamento vel ab intestato und andere redliche wege accresciren und zuwachßen wird, solang alß Unsere Linie bestehet auff den ältesten ehelichen männlichen Leibes Erben oder Sohn, und nach des ältesten Ableben, auff deßen ältesten oder erstgebohrnen Sohn, und also consequenter wie es die Natur und Eigenschafft des Juris primogeniturae erfordert, ganz allein fallen und devolviret, von demselben in Besitz genommen, ihm gehuldiget, und ohne Eintrag der post genitorum die Regierung überlaßen werden, es wäre dann, daß der primogenitus umb einer sonderbahren Ursache willen zur Regierung untüchtig befunden würde, alß auf welchen Fall die Herrschafft mit allen ihren dependentien auff seinen erstgebohrnen Sohn, da er einen hätte, und dießer dazu capabel wäre, verfielen, jedoch mit dießem austrückliche reservat und Vorbehalt, daß hingegen der primogenitus und ehelich-erst gebohrne Sohn regierender Graff zu Castell-Rüdenhausen, die andere nachgebohrne, und zwar seine Brüdere oder Vettere solcher Linie biß sie das zwanzigste Jahr erfüllet, standmäßig versorge, und so wohl zum studiren und Exercitiis alß auch zum Reißen und Haltung eines rechtschaffenen Hoff Meisters nöthig gleich wohl aber denen Cräftten und Einkünfften des Primogeniti proportionirte sumtus suppedire, von Zeit des erfüllten zwanzigsten Jahrs an aber, einem jeden zu seinem Unterhalt und Apanagirung jährlich vier hundert Reichsthaler an baaren- und im Land Francken gültigen Geld /: wofern nehmlich der Zustand Unßerer Herrschafft also beschaffen, daß dießelbe durch Krieg oder anderes Unglück nicht ruinirt wäre, und also die Gefälle richtig eingiengen /: einer Gräffin aber, so lang sie unverheyrahtet bleibet, ihre freyhe Verköstigung und anbey die vermög der Erb-Einigung angebürende Hundert Gulden Deputat-Gelder, und dann endlich, wann der Status mutiert werden und eine sich vermählen würde, deroselben dotis loco die vermög Unsers Haußes Erb-Einigung hergebrachte Zwey Tausend Gulden wie auch die Geschmuckgelder unverweigerlich geben und abreichen laßen solle.

Wolte und könnte aber der regierende Herr ein mehrers thun, würde ein solches unserer Intention ganz nicht conträr noch zu wieder seyn; wie dann auch auff dem Fall, da ein ahnsehlicher Erb- oder Heimfall an unbeweglichen Güttern sich ereignete, und dardurch die Einkünffte des regierenden Graffen zu Castell-Rüdenhausen umb ein merkliches und zwar von den Antheil Unßerer Linie mit Fünffzig Tausend Reichsthaler an Capital vergrößert und vermehret, gleichwohl aber der apanagirten Graffen nicht über vier seyn würden, das Apanagium und die Deputat-Gelder der Billigkeit nach augirt und erhöht, auch zu Determinirung eines billigmäßigen quanti in zwo Unserer Herrschafft und solcher Accession, Gefälle Einkünffte wohl kündige Stands-Persohnen compromittirt und dern laudo parirt werden; der Primogenitus aber auch so gar in Allodial-Gütthern das geringste vor sich zu alieniren nicht befugt, sondern da die höchste Noth etwas zu begeben erforderte, den Consenz der Ultragenitorum zu requiriren oder, wann dieße annoch in der Vormundschaft wären, solang biß sie die Majorennitaet erlangen, nachzuwartten, und so dann mit derer Belieben die Alienation vorzunehmen, quoad feudalia aber nach der Castellischen Erb-Einigung sich zu reguliren schuldig und gehalten seyn solle.

Deßen allen nun zu wahrer Uhrkund haben Wir diese Einführung des Rechts der Erst-Geburth mit eigener Hand unterschrieben und mit Unßerm angehängten gräfflichen Signet corroborirt, dem Keyserlichen Reichß-Hoff Rath zur Confirmation übergeben.

Geschehen den ersten February des Ein Tausend Sieben Hundert und Vierten Jahrs.

Johann Friederich Graff undt Herr zu Castell.

Original i det Fyrstl. Castell'ske Urkunden-Archiv A. b. II. 5/11, meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSENS TESTAMENTE 1704

Im Nahmen des Hochgelobten

Dreyeinigen Gottes des Vater,

Sohn und heiligen Geists,

Amen!

Wir JOHANN FRIEDERICH, Graf und Herr zu CASTELL, thun hiemit Kund und zu wissen: Demnach Wir bey Uns in christlicher Betrachtung wol beherziget, wie flüchtig eines Menschens zeitliches Leben seye, und wie niemand dessen ein Augenblick lang sich vergewissern könne, dahero ein ieder wol thue, wann er in Zeiten sein Hauß bestelle, und darinnen solche Anstalten verfüge, damit nach seinen Tod und Nimmerseyn das Lob eines sorgfältigen Haußvater ihme beygelegt werden könne,

als haben Wir dessen eingedenk seyn, auff den Fall, wann Wir nach Gottes Willen von dieser Welt abgefordert werden solten, Unseren lezten Willen bey Gott sey Dank gesunder Vernunft begreifen, und dadurch Unserer Posterität und liebwehrtesten Angehörigen, die vor sie tragende wolgemeinte Sorgfältigkeit contestiren wollen.

Gleichwie Wir nun diesen lezten Willen in der allerbesten und beständigsten Weise, Form und Gestalt, als Wir nach denen Rechten immer können und vermögen, hiemit zu errichten die Intention haben, also wollen Wir auch zuvorderist die kostbarste, so Uns von Gott anvertrauet ist, nemlich Unsere Seele, demselben in seine Hände empfehlen, ganz gewiß glaubend, daß selbe zu der ewigen unaussprechlichen Freude in Gnaden von Ihme werde aufgenommen werden, der Leib aber, wann von solchem die Seele sich getrennet, solle man, da es die Zeiten und Zustand Unserer Herrschafft leiden wollen, gräfflichen Gebrauch nach, iedoch ohne überflüssiges Gepreng, da es aber dieselbe nicht zugeben wolten, in der Stille mit Haltung einer Leichenpredigt alhie begraben, und zu Unsern gottseeligen Eltern und Groß Eltern legen, des zuversichtlichen Vertrauens anbey zu Unserm Herren Agnaten und Lehensfolgern lebend, daß, wann Wir keine männliche Erben nach Uns verlassen würden, dieselbe die Leichen Kosten gutmühtig übernehmen und tragen werden.

Unsere zeitliche Gütter und Herrschafft betreffend, weil die Einsetzung eines Erbens caput et fundamentum totius testamenti ist, so sezen und verordnen Wir hiemit Unsern Sohn, Graf WOLFGANG CHRISTIAN, wie auch Unsere Töchter, Gräfin DOROTHEA CHARLOTTE und Gräfin FRIEDERICA ELEONORA, und da Uns Gott hinführo noch mit mehrer männ- und weiblicher Descendenz segnen wolte, dieselbe zu Unseren Erben, dergestalt und also, daß Unsere Herrschafft so wol was die Allodial- als auch Lehen Gütter anbelanget, denen Söhnen allein verbleiben, gleich wol aber unter denenselben das Jus primogenitura, so lang als Unsere Linie bestehen wird, in der Maß, als es von Rechts- und Gewohnheits-wegen sich gebühret auch bey dem hochlöbl. Keyserl. Reichshofrath zur Confirmation übergeben worden, unverbrüchlich gelten und darüber gehalten werden solle. Wofern aber der Höchste Gott Unsern Sohn Graf WOLFGANG CHRISTIAN uns widernehmen und weiter mit keinem männlichen Erben erfreuen wolte, so dann sollen Unsere Töchter in denen von Uns respective ererbt- und erkaufften eigenthümlichen und Lehengütern, wie auch neügemachten Gült und Zinsen Unsere Erben seyn, iedoch mit diesem Unterschied und Maaß, daß dasjenige so von Unserer dermaligen Gemahlin Liebden herkommet, dero und denen mit derselben erzeugten Kindern, wie es ohnedem Rechtens und denen Ehe pactis gemäß ist, allein gelassen, das übrige aber, so mit unsern Geldern erkäuffet oder ererbet worden, in gleiche Theile unter sie vertheilet, und anbey denen mit Castell ratione der Mitbelehnschafft getroffenen Recessen nachgelebet werden solle. Wann aber auch Unsere weibliche Descendenz gänzlich verlöschen und ausgehen solte, so dann sollen Unsere Schwestern, nahmentlich Gräfin SOPHIA JULIANA, vermählte Gräffin VON RECHTEREN, Gräffin PHILIPPINA ELEONORA, gleichfalls Gräffin VON RECHTEREN, und Gräfin JOHANNE ELISABETH, alle VON CASTELL, und da auch diese mit Tod abgangen wäre, dero Kinder, Unsere Erben, gleich wol aber diese leztere, nemlich Unserer Gräfin Schwester Kinder gehalten seyn, Unserer Gemahlin, so lang sie lebt und Unsern Nahmen führet, über dasjenige,

so sie vermög der Ehepacti zu prärendiren hat, den usumfructum davon zu reichen, was aber unsere bona mobilia anbetrifft, wollen wir es auf den Fall, da Wir einen oder mehr Söhne und Töchter verlassen würden, damit also gehalten wissen, daß diejenige, so Uns zugestanden und nach beschehener Ausmeublirung des Wittumssizes überbleiben, dem ältesten Sohn, diejenige aber, so Unsern Gemahlinnen gehöret, denen mit ieder erzeugten Töchtern verbleiben sollen. Wofern aber auch Unsere Söhne und Töchter mit Tod abgehen würden, auf solchen Fall sollen Unsere Gräfin Schwestern, nach dem Tod Unsere Gemahlin, und endlich, wann auch diese die Schuld der Natur bezahlet, Unserer Gräfin Schwester Kinder die Mobilia erben und überkommen.

Und damit nach Unsern Tod die Regierung löblich geführet, auch Unsere Kinder, da wir keinen mündigen Sohn hätten, mit treßer Vormundschaft beraheten, dererselben Personen wol auffgezogen, und Ihre Herrschaft und Gütter mit allem Fleiß verwaltet und redlich administrirt werden mögen, so sezen und ordnen Wir auff solchen Fall aus väterlicher Liebe und Vorsorge Unsere unmündigen Kindern zu Vormündern Unsere freündlich herzgeliebte Gemahlin, die Hochgebohrne Gräfin, Frau CATHARINA HEDWIG, gebohrene Gräfin VON RANZAU und Löwenholm, so dann die hochgebohrnen Grafen, Herrn ALBRECHT WOLFGANG, und Herrn CHRISTIAN CRAFFT, Grafen ZU HOHENLOH UND GLEICHEN, Herren zu Langenburg und Kranichfeld, unsere freündlich vielgeliebte und hochgeehrte Herren Vettern in der Zuversicht, daß gleichwie Wir dieselbe selbst hinerunter mündlich ersuchet, und von ihnen die Zusage einer gutmühtigen Willfahung erhalten, also auch dieselbe solche Vormundschaft würcklich übernehmen, Unserer Gemahlin Liebd. aber denen Decundis Nuptiis und [ulæs.] gewöhnlicher Massen renunciieren und insgesamt Unsern Kindern dergestalt vorstehen werden, wie Wir das herzliche Vertrauen auff Sie gesezet haben.

Im übrigen und gleichwie Wir durch diese Unsere lezte Willens Disposition anders nichts gesucht, als daß Unserer herzlieben Gemahlin, Kindern und Anverwandten gebührend prospiciert und Ihre Uns so sehr angelegene Wohlfahrt befördert werden möge; also wollen Wir auch denenselben die Einmütigkeit und liebeiche Zusammenhaltung, als wodurch auch die geringsten Sachen groß — und die grösten klein zu werden pflegen, hiemit gleichsam auff ihre Seele gebunden, sie dessen aus treüen Herzen erinnert, und alles Ernsts dazu ermahnet haben.

Zur Beglaubigung, daß dieses Unser ernstlicher letzter Wille seyn, haben Wir solche durch sieben absonderlich hiezü requirirte Zeügen unterschreiben und signiren lassen, und dieselben gebetten nach Unsern seel. Tod davon Zeügschafft zu geben, auch uhrkundlich dieses Testament auff allen Blättern eigenhändig unterschrieben und so wol am Ende als auch aussen mit Unsern gräfflichen Signet bedrucket. Geschehen

Rüdenhaußen, d. 22st. Febr. 1704.

LS JOHANN FRIEDERICH GRAFF UNDT HERR ZU CASTELL

Weillen mir beyfället, daß bey Einführung des Rechts der Erstgebuhrd, schon versehen, daß so wohl die Töchter als Schwestern, über ihr Deputat der 100 fl. fränkisch auch von meinen männlichen Nachkommen die Kost empfangen solle, und zwar solches ohne den geringsten Entgelt, alß habe solches auch nochmahlen in diesen meinen letzten Willen confirmiren wollen.

JOHANN FRIEDERICH GRAFF UND HERR ZU CASTELL.

Paa Omslaget:

Unser letzter Wille
Johann Friederich Graff undt
Herr zu Castell.

LS PHILIPP MAGNUS WILD U. RHEIN GRAFF

LS EBERHARDT FRIEDERICH WURMRAUSCH VON FRAUENBERG

LS FRIEDR. ABRAH. MARKART,
Hoffpred. und Consistorialis zu Rüdenhausen.

LS BERNHARDT FRIEDERICH KRAUßENBERGER,
Cammerrath.

LS NICOLAUS FRANCISCUS WILLEMIN dictus
THIAUCOUR Comitatus Castell-Rudenhusen: Physicus ordinarius.

LS JOHANN PHILIPP GÜTLE, Secretarius

LS FRIEDERICH JACOB STEINHEIL

Rüdenhausen d. 23. Febr. 1704

Original i Fyrstl. Castell'ske Urkunden-Archiv, A. b. II, 5/12, medd. af Oversekretær Albert Schübel.

JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSENS TESTAMENTE 1744

Im Nahmen des Hochgelobten Dreyeinigen Gottes des Vatter — Sohn und heiligen Geists. Amen.

Wir JOHANN FRIEDRICH, Graff und Herr zu CASTELL & c. thun hiermit kund und zuwißen:

Demnach Wir bey Uns in christl. Betrachtung wohl behertziget, wie flüchtig eines Menschen zeitliches Leben seye, und wie niemand deßen ein Augenblick lang sich vergewißern könne, dahero ein jeder wohl thue, wann er in Zeiten sein Hauß bestelle, und darinnen solche Anstalten verfüge, damit nach seinem Todt und Nimmerseyn das Lob eines sorgfältigen Haußvatters jhme beygelegt werden könne; Alß haben wir deßen eingedenk seyn, auff den Fall, wann Wir nach Gottens Willen von dieser Welt abgefordert werden sollten, Unsern letzten Willen bey Gott sey Dank gesunder Vernunft begriffen, und dadurch Unserer Posteritaet und liebwertesten Angehörigen die vor sie tragenden wohlgemeinte Sorgfältigkeit contestiren wollen.

Gleichwie Wir nun diesen letzten Willen in der allerbest und beständigsten Weise, Form und Gestalt, als Wir nach denen Rechten immer können und vermögen, hiemit zuerrichten die Intention haben; also wollen Wir auch zuvorderist das Kostbarste, so Uns von Gott anvertraut ist, nemlich Unsere Seele demselben in seine Hände empfehlen, gantz gewiß glaubend, daß selbige zu der ewig-unaußsprechlichen Freude in Gnaden von Jhme werde aufgenommen werden; den Leib aber, wann von solchen die Seele sich getrennet, solle man gräffl. Gebrauch nach, jedoch ohne allem Pracht, allhier begraben, und zu Unsern gottseel. Eltern und Groß Eltern legen, des zuversichtl. Vertrauens anbey zu Unsern Herren Agnaten und Lehens Folgern lebend, daß, wann Wir keine männliche Erben nach Uns verlaßen, dieselben die Leichen-Costen gutmüthig übernehmen und tragen werden in Ansehung Unserer Allodial-Verlassenschaft und nova acquisita in wenigen, das andere aber alles in Lehen- und Fideicommiß Gütter bestehet.

Was nun diese Unsere Zeitl. Güther und Herrschaft anbetrifft, laßen Wir es, falls Uns Gott noch mit männlichen Erben seegen sollte, deshalb bey der Observanz in Unserm Gräffl. Hauß, besonders Unserer unterm 22ten Febr. 1704 errichteten Disposition, auch unterm 1. Febr. ej. a. begriffenen Primogenitur-Constitution, worüber die Kayserl. allerhöchste Confirmation annoch auszuwürcken stehet, bewenden.

Und wie darinnern wegen Abweichung derer Apanagen und Dotirung derer aus Unserer Linie entsproßenen Gräffinnen das weitere klärl. enthalten, so soll es auch hierinnen sein unverändertes Verbleiben haben. Außer diesem aber setzen und verordnen Wir Unsere freündl. vielgeliebte Tochter Frau FRIDERICA ELEONORA verwittibte und gebohrne Gräffin und Frau zu CASTELL zu einem Theil, dann Unserer seeligst verstorbenen Tochter, Frauen DOROTHEEN CHARLOTTEN Gräffin von RECHTEREN, hinterlaßene Kinder, wieder zu einem Theil, und da Uns Gott mit mehrer weibl. Descendenz seegen wollte, dieselbe zu Unseren Erben aller resp. ererbt und erkaufften eigenthüml. und Lehen-Gütter, wie auch neügemachten Gült und Zinßen ein; als worüber ein apartes Buch verfertiget worden, und daraus sogleich dargethan werden kan, was zu Wiesenbrunn, Abtschwind, Rüdenhaußen, Rödelsee, Grävenneuses, Obereisensheim, Krautheim, Freyenhaslach, Urspringen, Eichfeld, Kleinlanckheim, Atzhaußen, Ober- und Stadtvolkach, Winterhaußen, auch in der Waldung successive sowohl von Uns als Unseren Vor-Eltern, nach beschehener Grundtheilung zwischen denen 2 gräffl. Castell Linien, vor baar Geld an eigenthüml. und Lehen Gütern acquirirt worden, welche also billig Unserer Descendenz nun zukommen oder doch nach dem dermaligen Werth derselben baar zubezahlen sind. Worunter in Specie auch Unser neüerbautes Jagdhauß Friedrichsberg begriffen, welches Wir Unserer freündl. vielgeliebten Frau Tochter, verwittibt und gebohrnen Gräffin zu Castell, jedoch auf die Condition allein zukommen laßen wollen, wenn es derselben gefällig das darauf bey Unserer freündlich vielgeliebten Schwester Lbdn. haftende Capital zuberichtigen. Und ob zwar Unser annoch im Leben seyende 3 Frauen Schwestern einige Praetension an diejenige Gütter, welche nicht von Uns, sondern Unseren allerseitigen Vor-Eltern anerkaufft worden, machen könnten; so sind Wir doch vollständig versichert, es werden dieselben nach ihrer aequanimitaet soweniger es deßfallß mit Unseren Erben genau nehmen, als Sie vor dieselben gantz besonderer Neigung haben und selbsten wißen werden, wie von ihnen nach Unserem Ableiben viele Allodial-Schulden zuberichtigen stehen.

Ferner setzen Wir selbige zu Erben aller und jeder Mobilien wie sie Nahmen haben mögen, insp. derer vorhandenen Activ-Capitalien und außstehenden Resten bey denen Unterthanen, Früchten und sonstigen Baarschaft jedoch dergestalt ein, daß wenn Wir von Unserer hertzgeliebten Frau Gemahlin, der Hochgebohrnen Gräffin, Frau ELEONORA CHRISTIANA, gebohrner Gräffin VON HOHENLOH UND GLEICHEN, Frau zu Langenburg und Crannigfeld keine von Unsern beeden Leibern gebohrne Kinder hinterlassen sollten, deroselben in Conformität derer unterm 19. Juli 1743 errichteten Ehepacten das 3tel von aller Fahrnuß an Baarschaft, Silber Geschirr, Haußrath, Leinwand, Bettgewand, auch Vorrath an Wein, Früchten, Zug Pferden, Groß: und kleinen Vieh, Schiff und Geschirr, und andern nebst denen vorhandenen sechs besten Gutschen Pferde und zwey Reith Klöppern, wie auch der besten Gutschen und Chaise, dann alle und jede Meubles in Ihren Zimmern, so sie anjetzo innen haben, verbleiben; überhaupt in allen Fällen, so selbige betreffen, sothane Ehepacta wie es ohnehin Rechtens ist, pro basi gehalten werden sollen, und da Wir zuverzichtlich hoffen können, es werden Unsere H. Lehens Folgere gar gerne

- a) die bißherige Meliorationes an neuen Gebäuden, Gärten so leichtlich aus denen Rechnungen extrahirt werden können, und Wir nur auf das geringste um zwölfthausend Gulden Rhein. anschlagen, denen Lehen Rechten und der Observanz gemäas ersetzten laßen, auch
- b) nach Unseren Hinscheiden annoch den gewöhnlichen Genuß von denen sämtlichen Fructibus und Landes Revenuen denen Rechten nach gestatten; dabey
- c) ohnehin nach Maasgab des 1714er Recesses 52 m fl. entweder durch Abtragung consentirter Schulden oder baarer Bezahlung berichtigen;

so setzen Wir auch jure representationis Unsere Frau Tochter Enckel und allenfallß erziehende Kinder darinn zu Erben jedoch in der Maas ein, daß sie alle und jede um consentirte Schulden nahmentl. vier tausend Gulden Rhein. davor Unsere Landschafft hafftet, und verschiedene eigenthüml. neu acquirirte Stücke hypotheciret worden, an Unsers Herrn Tochtermann Graffen von Rechtern Lbdn. und die Carthaus Jllenbach.

drey taussend ein hundert ein und dreyßig Gulden Rhein. an Unserer geliebtesten Schwester Gräffin ELIESABETH Lbdn., wann sie solche nicht von Unserer Frau Tochter Lbdn. wegen des Friedrichsbergs erhalten werden.

zweytausend fünff hundert Gulden Rhein. an die Gräffl. Rechter. Kinder wegen des von Castell durch Abrechnung erhaltenen Heüraths-Guths, so Jhnen als Enckeln von Unserer lten hochseel. Frau Gemahlin gebohrner Gräffin und Frau zu Castell gebühret.

Tausend Gulden Rhein. an Unserer Frau Gemahlin Lbdn. wegen versprochener aber noch nicht bezahlten Morgen Gab, nach der in Handen habenden Obligation,

Tausend Gulden Rhein. dem Herrn Burgermeister ALBRECHT zu Rothenburg, dann alle übrige Schulden, so sich etwann noch finden und zu documentiren seyn werden, abtragen, nicht weniger Unserer geliebtesten Schwester ELISABETH Lbd. vor so viele Lieb und Treüe, so sie Uns jedesmahls geleistet, über Ihr Deputat und Unterhaltung, welche sie von Unseren Hn. Lehens Folgern zu genießen oder doch dafür der in der Erb Einigung vor eine Gräffin von Castell geordneten Dotir- und Ausstattung zuerheben haben wird, alljährl. Hundert Reichsthaler abreichen, ingleichen

Unserer sämtl. getrüen Dienerschaft nach Unserm Ableiben wenigstens noch ein halbjährige Besoldung an Geld und Naturalien, auch alle Gnade und Schutz angedeyen laßen sollen; dabey ein jeder ohne diß das gewöhnliche Trauer Kleid zuerhalten hat.

Und damit nach Unserm Todt falls Uns Gott aus dieser Ehe noch mit Kindern seegen sollte, dieselben mit treüer Vormundschaft berathen, dererselben Persohnen wohl auferzogen und das jhrige mit allem Fleiß verwaltet und redlich administrirt werden möge, so setzen und ordnen Wir auf solchen Fall, auß vätterlicher Lieb und Vorsorge denenselben zu Vormundern, Unsere freündl. hertzgeliebte Frau Gemahlin, die Hochgebohrne Gräffin Frau ELEONORA CHRISTIANA, gebohrnen Gräffin VON HOHENLOH UND GLEICHEN, Frau zu Langenburg und Crannichfeld, dann Unserm gnd. Hochgeehrten Herrn Schwieger Vatter auch Herrn Schwagern, die Hochgebohrnen Graffen, Herrn JOHANN FRIEDERICH und Herrn LUDWIG FRIEDRICH CARL, Graffen VON HOHENLOH UND GLEICHEN, Herren zu Langenburg und Krannichfeld &c.

Auff daß aber alles dasjenige, was Wir in diesem letzten Willen verordnet, vollstreckt und fest gehalten werde, so ersuchen Wir den durchlauchtigsten Fürsten und Herrn, Herrn CARL WILHELM FRIEDRICH Marggraffen zu Brandenburg, Hertzog in Preußen, Schlesien, zu Magdeburg, Stettin, Pommern, der Caßuben und Wenden, zu Mecklenburg und zu Croßen, Burggraffen zu Nürnberg, Fürsten zu Halberstadt, Minden,

Camins, Wenden, Schwerin und Ratzeburg, Graffen zu Hohenzollern und Schwerin, Herren der Lande Rostock und Stargardt, Grafen zu Sayn und Wittgenstein, Herren zu Limpurg &c. Unsern gndgst. Herrn, Sie wollen die Execution und Vollstreckung dieser Unserer testamentirl. Verordnung, wann und wie es nöthig, in hohen Gnaden auf sich zunehmen, und Unsere hinterlassene dabey nachdrückl. zu manuteniren, auch jhnen nebst Unserer Dienerschaft dero hohen Schutz angedeyen zulaßen gndgst. geruhen, als deßen Wir Uns von der unschätzbaren Gnade, womit hochbesagt Jhro Durchl. zu Unserer lebenswürig tiefsten Erkänntuß Unß jedesmahlen überschüttet vollkommen versichert halten können.

Daferne im übrigen diese Unsere Satzung und testamentirl. letzter Wille aus Mangel einiger Solennität der beschriebenen Rechten oder von Gewohnheitswegen als ein förm. und zierliches Testament nicht geachtet werden, noch Bestand haben sollten, soll dennoch solches als ein Codicill oder Übergab auf den Todesfall, oder sonsten als ein anderer letzter Wille, nach weißen Art und Weiße nur solcher einigermaßen bestand haben kan, in Krafft dieses gehalten werden, und behalten Wir Uns darneben austrückl. bevor, diese Unsere Disposition, nach selbst Gefallen zu ändern und zu verbeßern, zu mindern und zu vermehren, wollen auch, daß dasjenige, was Wir durch ein oder mehr Codicill, auch eingelegte Zetteln oder sonsten weiter verordnen werden, also stark und gültig seyn solle, als wann es hierinn mit auß gedruckten Worten begriffen wäre.

Deßen zu mehrerer Uhrkundt und Beglaubigung haben Wir nicht allein solches alles, wie obsteht durch eigenhändige Hand Unterschrift auff allen Seiten der Blätter und hieran zu Ende wohlbedächtigl. unterschrieben, und Unser Gräffl. Jnsiegel darunter drucken, sondern auch durch 7 absonderlich hier zu requirirte Zeügen unterschreiben und signiren laßen. Geschehen Rüdenußen, den 7. Sept. 1744

LS. JOHANN FRIEDERICH GRAFF UND HERR ZU
CASTELL

Testamentet har været opbevaret i et Omslag, hvorpaa følgende syv Vidner under samme Dato har anbragt deres Underskrifter og Segl:

JOHANN EBERHARD GRAFF VON RECHTEREN
ALBRECHT WOLFGANG VON SEEBERG
HANS WILHELM FRIEDRICH VON SEEBACH
GEORG WOLFGANG BERNHARD LANDBECK
Hofprediger Superint. u. Consistorialis
JOHANN MATTHÄUS ENGLERT, Hoffrath
JOHANN PHILIPP WOLF, Rath und Leib Medicus
Physicus provincialis
HEINRICH TOBIAS HEMPELIUS, Sekretär.

Original i det fyrstlig Castell'ske Urkunden-Archiv A. b. II. 5/19. Afskriften meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

JOHANN FRIEDERICH GREVE CASTELL-RÜDENHAUSEN'S SIDSTE DISPOSITIONER 1746

Nachdem Wir bereits in Unserer unterm 7. Septbr. 1744 errichteten Disposition Unsere gnädig-hochgeehrtesten Herrn Schwieger-Vatter, auch Herrn Schwager, die hochgebohrne Grafen, Herrn JOHANN FRIEDERICH, und Herrn LUDWIG FRIEDERICH CARL, Grafen VON HOHENLOHE UND GLEICHEN, Herrn zu Langenburg und Cranigfeld zu Vormündern Unserer erzielenden Kinder gesetzt und verordnet, Wir auch indeßen von Gott mit Unserm Sohn FRIEDERICH LUDWIG CARL CHRISTIAN mild vätterlich gesegnet worden; so haben Wir zu hochersagten Unsern Herrn Schwieger-Vatter und Herrn Schwager das gehorsamst- und zuversichtliche Antrauen, dieselben werden nicht nur nach Unserm Todt sich dieser Vormundschaft williglich unterziehen, sondern auch auf erfolgtes Ableiben Unserer freundl. lieben Schwester Lbdn. /: welcher biß an jhr End, wie biß hero, der Standts mäßige Unterhalt zu verschaffen /: oder das selbige Schwachheits und Alters halber die Education Unsers Sohns nicht weiters besorgen könnte, die Gnade haben, diesen jhren resp. Enkel und Neveu gegen Reichung des Kostgelds vor jhn und seine Bedienung zu sich zu nehmen, und selbigen der Aufsicht einer von seinen Gräffinnen Tanten zu Oeringen zu übergeben. Und wie ohnehin die herrlichste Exempel von einer unvergleichlichen Kinderzucht sich biß hero zu Oeringen gezeigt, so gereicht es Uns auch zur grösten Beruhigung im Leben, daß Wir in so liebeich und treuen Händen Unsern geliebtesten Sohn auf die künftige Zeiten hinaus wißen und versichert seyn können, es werden seine

Education solchergestalt geführet werden, daß er ein tüchtiges Werckzeug Göttlicher Gnade und Ehre seyn, und mit der Zeit Unsere hinterlaßende treue Unterthanen mit Sanfftmuth und Gerechtigkeit regieren möge. Da nun darzu ein großes Beytragen kan, wenn derselbe künfftig mit einem tüchtigen Informatore und dann einem qualificirten Hofmeister versehen wird; so werden auch meines Herrn Schwieger-Vatters und Herrn Schwagers Gnd. und Lbdn. Lbdn. nach Verlauf von 6 Jahren einen habilen und exemplarischen Studiosum Theologiae, nach 15 Jahren aber einen geschickten Hofmeister, welcher nicht nur in Sprachen und anderen Wißenschafften erfahren, sondern auch eine gute Conduite hat und bereits die Welt gesehen, anzunehmen und denenselben ein gutes Appointment auszuwerffen, ratione Subjectorum aber jedes mahl ein pflichtmäßiges Gutachten von der Vormundschaftl. Canzley gnädigst abzufordern, dabey in specie wegen des letzteren darauff zu sehen geruhen, damit er genugsam characterisirt seye, mithin auf diesen und sonst überall den Zutritt mithaben könne; wobey ohnehin ratione eines guten Cammerdieners bey erwachsenen Jahren, vorhero aber wegen eines treuen Laquaiens die Vorsehung geschehen wird. Soviel aber die künfftige Regierung anbetrifft, werden es derer Herren Vormündere Gnd. und Lbdn. Lbdn. so mehrers bey der alten Form bewenden laßen, als selbige ohnehin nicht starck besetzt ist; ein gleiches auch von Unserer Amts Verweserey und Landschafft-Commissariat zu verstehen; und da Wir bißhero äußerst darauf gedrungen, daß von Unsern Ämtern alle Jahre die Rechnungen richtig abgelegt worden; so wird auch die hohe Vormundschaft darüber strack halten, die Vormundschaftl. Canzley aber nach Unsern Zutrauen ferner die Beamten mit Ernst darzu anweisen, und alle Jahr den Renner von der Einnahm und Ausgab mit dem unterthänigsten Gutachten einschicken, um darauf resolviren zu können, was von dem Überschuß an Schulden abzutragen, oder aber zu Erkauffung liegender Grund-Stücken zu verwenden seyn mögte? Wegen derer Jagden und Waldungen, auch derer Jagd- und Forst-Bedienten wird es ebenfalls um so nöthiger bey der dermaligen Einrichtung zu belassen, auch ratione derer nahe gelegenen Waldungen an keinen Pacht zu gedencken seyn, als ohnehin selbige 3 Wald- und Jagdverständige erfordern, zumahl nach Unsern Ableiben die Jagden zu Krautheim der Graffschafft Castell-Rüdenhausen wieder zu wachsen. Und wird bey dem immer sich vermehrenden Holz-Mangel die hohe Vormundschaft selbst die Forst-Bedienten auf Anhandgebung der vormundschaftl. Regierung ernstlich anhalten, damit die Waldungen nicht in Abgang, vielmehr immer in beßern Standt kommen mögen. Was aber die übrigen Bedienten anbetrifft, haben Wir bereits in Unserer erwehnten Disposition Vorsehung gethan, daß selbige nebst dem Trauer-Kleid oder etwa an Geld davor, wenigstens eine halbjährige Besoldung erlangen mögen. Und tragen Wir dabey zu Unseres Herrn Schwieger-Vatters und Herrn Schwagers Gnd. und Lbdn. Lbdn. das gehorsam- und geziemende Antrauen, dieselbe werden in Ansehung ihrer treu geleisteten Dienste sie in gnädigste Protection nehmen und durch Recommendationes auch auf sonstig-thunliche Art vor jhr Unterkommen in Gnaden besorgt seyn, besonders die abgelebte Diener auf mögliche Art zu consoliren suchen; wie Wir denn alles Dero ruhmvollen Beeiferung vor das wahre Wohl jhres re[spectiv]e Enckels und Neveues gehorsam- und geziemend überlassen, und uns nicht zu wieder seyn laßen wollen, wenn sie auf den Fall eines tödtlichen Hintritt von einem derer Herren Vormünderer /: so Gott lang verhüten wolle:/ die Adjunction nach eines Herren Vormunds vor nöthig angesehen würden, welchenfalls Wir Unser Vertrauen auf des Herrn Vettern von Langenburg Lbdn. gesetzt, welche auch sicherlich in Ansehung jhrer Uns jedesmahl comprobirten Anneigung Uns diesen Liebes Dienst zu erweisen nicht entstehen werden. Und da wir schließlich allschon in Unserer mehr angezogenen Disposition die künfftigen Beerdigung halber verordnet, daß solche ohne alles Gepräng vor sich gehen solle; so haben Wir noch weiters Unsere Declaration dahin anfügen wollen, daß es damit auf eben die Art, wie mit Unserer hochseel. theuresten Gemahlin ELEONORA CHRISTIANA gehalten, folglich alles dasjenige bey der Kleydung, Sarg, Tag-Procession und sonsten, wie es bey Unserer Canzley aufgezeichnet worden, beobachtet werden möge.

Rüdenhausen, den 20. May 1746

Daß dieses alles nach denen mir bekannenden Umständen also aufzusetzen befohlen, auch von Wort zu Wortt nachmahlen durchlesen, ein solches attestire und bekräftigen mit eygenen Hand Unterschrift und angebohrnen Insiegel

LS JOHANN FRIEDR. GRAFF UND HERR
ZU CASTELL

Original i fyrstlig Castell'ske Urkunden-Archiv Acta A. b. II. 5/20. Afskriften meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

GRAVMÆLET OVER
GREVE JOHANN FRIEDERICH CASTELL-RÜDENHAUSEN

Uddrag af Sognet Rüdenhausens »Pfarrechronik«.

Imposant ist das über der Sakristeitüre in starken Eisenklammern hängende Epitaphium des Grafen JOHANN FRIEDRICH, gest. 1749. Das Bildhauerarbeit ist von großer Schönheit. Man beachte die dem Rokoko eigene Haltung der drei Figuren, die feine Ausarbeitung der Glieder, den reichen ornamentalen Schmuck, und man wird diesem Epitaphium seine Bewunderung nicht versagen können.

Symbolum:

Aut mors aut vita decora.

Lieber Tod, als in dem Leben

Nicht nach wahrer Tugend streben.

Leichentext: Röm. XIV, Vers 7 und 8.

Denn unser keiner lebt ihm selber und keiner stirbt ihm selber. Leben wir, so leben wir dem Herrn, sterben wir, so sterben wir dem Herrn. Darum wir leben oder sterben, so sind wir des Herrn. Denn dazu ist Christus auch gestorben und auferstanden und wieder lebendig geworden, daß er über Tote und Lebendige Herr sei.

Denkmahl

des weyl. Hochgeborenen Grafen und Herrn, Herrn JOHANN FRIEDRICH Grafen und Herrn ZU CASTELL, weyl. IHRO Röm. Kays. und Königl. Kathol. Mayestät Caroli VI. wirklichen Geheimen Raths, dero Hohen Hauses in die 41 Jahr Hochansehnlichen Senioris und dessen Lehensherrlichkeiten Administratoris — wie auch des Hochstifts Würzburg und Herzogthums zu Franken Obererbschenck etc. nach einem Langwüthigen und geduldigst überstandenen Krankenlager, den 23. Junii des 1749sten Jahrs — Früh um 1 Uhr in dem 75. Jahr dero ruhmvollen Alters und im 53sten dero preißwürdigen Regierung seelig in dem Herrn entschlafen ist.

B. LANGGAS

Hoff-Bildhauer in Oehringen

fecit et invenit 1751.

Meddelt af Pastor Arold, Rüdenhausen.

FORTEGNELSE OVER INDLØBNE KONDOLENCESKRIVELSER I ANLEDNING
AF GREVE JOHANN FRIEDERICH CASTELL'S DØD 1749

Specification der eingelaufenen Antworts-Schreiben auff die wegen Hochseel. Ablebens des Hochgebohrnen Graffen und Herrns, Herrn Johann Friederichs Graffen und Herrns zu Castell erlaßene Trauer-Notificationes.

1. Von Jhro Hochfürstl. Gnad. zu Bamberg (Erzbischof)
2. - - - - - zu Würzburg (Bischof)
3. Von Ihro Hochfürstl. Dl. H. Herzog zu Braunschweig-Wolffenbüttel
4. - - - - - Herzog zu Sachsen-Hildburghaußen
5. - - - - - Marggraffen zu Anspach
6. - - - - - Marggraffen zu Bayreuth
7. - - - - - Landgraffen zu Heßen Darmstadt
8. - - - - - Printz Johann von Pirkenfeld zu Gellnhaußen.
9. - - - - - Fürst Willhelm zu Naßau-Saarbrücken.
10. - - - - - Fürsten von Schwartzenberg zu Wien.
11. - - - - - Fürsten von Stolberg zu Geedern.
12. - - - - - Fürsten Philipp Ernst von Hohenlohe zu Schillingsfürst.
13. - - - - - Fürsten Carl Philipp von Hohenlohe zu Wetzlar.
14. - - - - - Fürsten von Ysenburg zu Birstein.
15. - - - - - verwittibten Herzogin Caroline zu Zweybrücken.
16. - - - - - verwittibten Herzogin Caroline zu Sachsen-Hildburghausen.
17. - - - - - verwitt. Fürstin Sophie Louise zu Öttingen.

18. - - — - - verwitt. Fürstin Philippine Henriette zu Naßau-Saarbrück zu Berg Zabern.
19. - - — - - verwitt. Fürstin Marie Albertine zu Orttenburg.
20. - - — - - verwitt. Fürstin Christine von Stolberg zu Geedern.
21. - - — - - verwitt. Fürstin Caroline von Limburg-Styrum zu Willhelmsdorf.
22. - - — - - verttibten Fürstin zu Schaumburg-Lippe.
23. - - — - - Frau Landgräfin Charlotte zu Heßen-Caßel.
24. - - — - - Fürstin Christiane Louise zu Sachsen-Hilburghaußen.
25. - - — - - Fürstin Sophie Amalie Caroline von Hohenlohe zu Hildburghaußen.
26. - - — - - Fürstin Friderique Sophie von Hohenlohe zu Weickersheim.
27. Von Ihro Hochfürstl. Fürstin von Hohenlohe, gebohrne Fürstin von Heßen-Homburg zu Wetzlar.
28. - - — Fürstin Marie Anne von Hohenlohe zu Schillingsfürst.
29. - - — Fürstin Eleonore von Hohenlohe zu Langenburg.
30. - - — Fürstin Louise von Stolberg zu Geedern.
31. - - — Princeß Friderique zu Württemberg zu Neustett an der großen Linden.
32. - - — Princeß Eleonore Wilhelmine Charlotte zu Württemberg, alda.
33. - - — Princeß Caroline von Heßen zu Darmstadt.
34. - - Hochgräffl. Excell. der verwittibten Frau Gräffin Eleonore Juliane von Hohenlohe zu Öhringen.
35. - - — verwittibten Frau Gräffin von Hohenlohe zu Jngelfingen.
36. - - — verwitt. Frau Gräfin von Solms zu Aßenheim.
37. - - — verwitt. Frau Gräfin von Wolffstein zu Thurnau.
38. - - — verwitt. Frau Gräfin von Giech, alda.
39. - - — verwitt. Frau Gräfin Reuß zu Ebersdorff.
40. - - — Frau Rheingräffin zu Dhaun.
41. - - — verwitt. Frau Gräffin von Solms zu Hohensolms.
42. - - — verwitt. Frau Gräfin Friderique Charlotte von Stolberg zu Schwartzau.
43. - - — Frau Gräfin Sophie Caroline von Hohenlohe zu Kirchberg.
44. - - — Frau Gräfin Reuß Christine zu Schlaitz.
45. - - — Frau Gräfin Aebtißin Theresie von Schönborn zu Würtzburg.
46. - - — Frau Gräfin Caroline Christiane von Pückler zu Farrenbach.
47. - - — Gräfin Louise Amoene von Hohenlohe zu Öhringen.
48. - - — Gräfin Marie Christiane von Hohenlohe zu Weickersheim.
49. - - — Gräfin Charlotte Louise Friderique von Hohenlohe zu Öhringen.
50. - - — Gräfin Sophie Frideriq Maximiliane von Hohenlohe zu Öhringen.
51. - - — Gräfin Leopoldine Antoniette von Hohenlohe zu Öhringen.
52. - - — Gräfin Amoene Sophie Frideriq von Löwenstein zu Wertheim.
53. - - — Excell. Herrn Graffen Carl Ludwig von Hohenlohe zu Weickersheim.
54. - - — Herrn Grafen Johann Friedrich von Hohenlohe zu Öhringen.
55. - - — Herrn Grafen Ludwig Friedrich Carl von Hohenlohe zu Hildburghaußen.
56. - - — Herrn Grafen Ludwig von Hohenlohe zu Langenburg.
57. - - — Herrn Graffen Carl August von Hohenlohe zu Kirchberg.
58. - - — Herrn Graffen Philipp Heinrich von Hohenlohe zu Jngelfingen.
59. - - — Excell. Herrn Graff Heinrich August von Hohenlohe zu Jngelfingen.
60. - - — Herrn Graf Christian Ludwig Moritz von Hohenlohe zu Schrotzberg.
61. - - — H. Graf Georg Wilhelm von Erbach zu Erbach.
62. - - — H. Graf Georg August von Erbach zu Schönberg.
63. - - — H. Graf Christian Ernst von Stolberg zu Wernigerode.
64. - - — H. Graf Heinrich Ernst von Stolberg zu Wernigerode.
65. - - — H. Graf Christian Friedrich Carl zu Castell zu Erlang.
66. - - — H. Graf Johann Ludwig Vollrath =
67. - - — H. Graf Friedrich Ludwig =
68. - - — H. Graf Johann Philipp =

69. - - — H. H. Grafen Carl Ludwig und Willhelm Heinrich zu Löwenstein Wertheim.
 70. - - — H. Grafen Carl zu Ortenburg.
 71. - - — H. Graf Carl von Pückler zu Fahrenbach.
 72. - - — H. H. Graf August Heinrich von Pückler zu Branitz.
 73. - - — H. General Lieut. Grafen von Graevenitz zu Berlin.
 74. - - — H. Graf Victor von Graevenitz zu Hornberg.
 75. - - — Herrn Graf Heinrich dem III. Reuß zu Graitz.
 76. - - — H. Graf Heinrich dem XII. Reuß zu Schlaitz.
 77. - - — H. Graf Heinrich dem II. Reuß zu Lobenstein.
 78. - - — H. Graf Heinrich dem XXIV. Reuß zu Ebersdorff.
 79. - - — H. Graf Carl von Wied zu Wetzlar.
 80. - - — H. Graff Frantz von Schönborn zu Aschaffenburg.
 81. - - — H. Graff Friederich von Schönborn zu Würzburg.
 82. - - — H. Graffen von Schönburg zu Obersonthem.
 83. - - — H. Graffen von Ostein zu Würzburg.
 84. - - — H. Rheingraff Johann Friederich von Dhaun zu Dhaun.
 85. - - — H. Graf Ernst Casimir zu Ysenburg zu Büdingen.
 86. - - — H. Graf Carl Friederich zu Ysenburg zu Meerholtz.
 87. - - — H. Graf Ferdinand Maximilian zu Ysenburg zu Wächtersbach.
 88. - - — H. Graf Christian August von Solms zu Laubach.
 89. - - — H. Graf Wilhelm von Solms zu Rödelheim.
 90. - - — H. Graf Friederich Christian von Zinzendorff zu Gauernitz.
 91. - - — H. Graf Hector Wilhelm von Kornfeil zu Langenhennrosdorff.
 92. - H. Geheimden Raths-Praesidenten Freyherrn von Seckendorff zu Anspach.
 93. - H. Geheimden Rath von Heßberg zu Bayreuth.
 94. - H. von Heeckeren zu Enghuysen.

Consigniert Rüdenuußen
den 22t. Aug. 1749.

Original i Det fyrstl. Castell'ske Hausarchiv Acta I. b. 4/27, meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

CHRISTIAN WERNICKES HYRDEDIGT

I ANLEDNING AF RIGSGREVINDE CATHARINE HEDEWIG RANTZAUS FORMÆLING MED GREVE JOHANN FRIEDERICH CASTELL RÜDENHAUSEN 22. FEBRUAR 1699

CHRISTIAN WERNICKE (1661—1725) — den senere danske Gesandt i Paris — udgav 1701 anonymt i Hamburg en Samling Epigrammer, ledsaget af fire Hyrdedigte, da — som han udtrykker sig — »währender Zeit, daß ich vorhergehende Ueberschiffte durchgemunstert und in Ordnung gebracht, so haben sich zwey hohe Häuser über zwey Todes-Fälle, eine Gebuhrt und ein Beylager wechselweise zu betrüben und zu erfreuen gehabt. Weil ich nun allen beyden wegen empfangener vielfältigen Gnade unterthänigst verpflichtet, und damahls, so zu reden, die Feder in der Hand hatte, so war ich so geneigt, als ich mich genöthigt fand, denselben durch diese vier folgende Schäffer-Gedichte oder Eclogen beydes mein Mitleiden und meine Vergnügung nach Beschaffenheit der unterschiedenen Zufälle zu bezeugen.

Wernicke, der er blevet betegnet som »geistreichster, freister deutscher Schriftsteller auf der Scheide des 17. und des 18. Jahrhunderts«, besang — som det 100 Aar efter hans Død blev paavist af H. Schröder og G. P. Schmidt — i disse fire Hyrdedigte Familien Rantzau paa Breitenburg og Ulrik Frederik Gyldenløves Hus.

Det første af Digtene bærer Titlen »Daphnis« og er skrevet i Anledning af Daphnis' Død, dvs. Grev FREDERIK CHRISTIAN DANNESKIOLD, ULRIK FREDERIK GYLDENLØVES Søn, der døde 24. Juni 1696. Det andet er skrevet 1697 i Anledning af Greve DITLEV RANTZAUS Død, Digtets Titel »Damon« er det Pseu-

donym, under hvilket Grev Ditlev Rantzau optræder i disse Digte. Hans første Hustru CATHARINE HEDEWIG BROCKDORFF, der med sin Lærdom og Sans for Poesi kan antages at have haft Indflydelse paa Wernicke — han opholdt sig i tre Aar paa Breitenburg, uvist i hvilken Stilling, formentlig som Præceptor — er besunget af Wernicke under Hyrdindenavnet Amaryllis. Det tredie Digt »Gratiana« bærer Navnet paa CHRISTIANE CHARLOTTE DANNESKIOLD og er skrevet i Anledning af hendes Fødsel 1698, og Bilageret endelig er besunget i det fjerde Digt, som gengives nedenfor. Grev J. F. Castell optræder her som Palamedes, hans Brud kaldes her — som i Digtet ved Faderens Død — »die schöne Argenis«, Amaryllis er som nævnt hendes Moder.

Das vierdte Schäffer-Gedicht
Argenis genannt.
Lycidas Alexis
Die Unterredner.

Lycidas:

So freudig? So vergnügt? In deinem Sontagskleid?
Was kan die Ursach sein? Auf der verlaßnen Weid
Wird noch kein bleckend Schaf, kein säugend Lamm gefunden.
Noch ist das Erdreich nicht von Blum' und Kraut entbunden
Schnee, Reif und Frost ist noch sein' allgemeine Deck,
Der Wind weht nordlich noch aus einer jeden Eck,
Und weil wir noch allein ein frühes Vorjahr hoffen,
So steht der Frühling schon in deinem Antlitz offen.
Sag', mein Alexis, sag' was kan die Ursach sein?
Theil dein Vergnügen mit und mach' die Freud gemein.
Hat etwa deine Heerd sich unverhofft vermehret?
Hat Damon den Gesang, den Chloris gerne höret,
Dir auf der Flöt gelehrt? Hat Chloris dich geküßt?

Alexis:

Ach, zieh das holde Wort zurück, die Chloris ist
So widerspenstig noch, als jemals sie gewesen,
Und läßt an ihrer Stirn mich nichts als Ungunst lesen,
Das Lied, das Damon singt, gefällt der Chloris nicht,
als wenn es Damon singt; und in mein Planckwerck bricht
Der Wolff fast jede Nacht und raubt mir, weil ich schlaffe,
Die Erstling meiner Heerd und meine beste Schaafe.
Noch gestern — — — doch nicht mehr: Dir ist mein Leid bewust,
Raht nun, mein Lycidas, die Ursach meiner Lust.

Lycidas:

Ich rahten? Ja, ich kan die Stund ohn' Uhrwerck lernen
des Tages bey der Sonn, des Nachtes bey den Sternen,
Ich weiß, daß wenn die Eim zirp't auf dem Feuer-Heerd
Der Hahn zur Unzeiht kräht, sich den das Wetter kehrt,
Wen aber mich ein Hirt such fälschlich zu verführen,
Wen er — — —

Alexis:

O, laß uns nicht durch Wahn die Zeit verlieren,
Aufrichtig ist mein Herz wie mein Gesicht, und diß
Bezeugt die Freud von dem: Die schöne Argenis
Wird heute — — —

Lycidas:

Was?

Alexis:

Noch heut'

Lycidas:

O, sprich das Wort.

Alexis:

Vermählet.

Lycidas:

Mit wem? Mit dir?

Alexis:

Mit mir? O, Schäffer weit gefehlet,
 Alexis kennt sich selbst und schauet mit Gemach
 Sein unverfälschtes Bild in jedem klarem Bach,
 Der trägt nicht und hält mir die Neigung im Gewichte,
 Daß ich sie sittsamlich nach meinem Ursprung richte.
 Mein niedrig Haus ist nur mit schlechten Schilff bedeckt
 Und liegt bescheidenlich in einem Pusch versteckt.
 Ihr Stamm-Haus aber steht auf einen stolzen Hügel,
 Ist eine Burg und breit die vollgemauerten Flügel
 An allen Seiten aus. Oftt haben wir vergnügt
 Des Abends, wenn die Sonn auf ihren Fenstern liegt,
 Und unsre Heerde such zum späten Abzug schicket,
 Den güldnen Widerschein von fern in Feld erblicket.

Lycidas:

Wer ist der Schäffer den, der diesen theuren Preiß
 Davon trägt? Sprich das Wort. Wen ich den Namen weiß,
 in dem als er gebohrn, die glücklichen Buchstaben
 Sich wie ein gut Gestirn gewiß vereinigt haben,
 So will ich ihn durch Züg unkenntlich ausgedruckt,
 In der Verwirrung gleich und ordentlich verruckt,
 In meine Thür und Thor als ein Geheimnüß schneiden
 Und jede Rinde soll die Wunde heilsam leiden,
 nicht zweifflend, daß die Krafft, die in dem Namen steckt,
 Die Sperber wie die Wölff von meinen Zäunen schreckt,
 Und meinen Pflanzten Safft und glücklich Wachsthum gebet.

Alexis:

Du kenst diß Land, daß du zum Auffenthalt beliebet.
 Du kenst den Elb Strom woll, der in die Nordsee fließt.
 Doch sein geliebtes Land und Ufer nicht vergißt
 Und zweimahl jeden Tag dem Wind zu Trotz beschweret
 Mit manchem reichen Schiff in Eil zurückekehret,
 Ist aber dir des Rhein und Necker woll bekant?
 Freund, hast du je geschmeckt die Frucht von ihrem Strand,
 In derer frischen Safft, der immer aufwärts steigt,
 Der Wollust Samen sich in güldnen Körnern zeigt
 Und zircklend in dem Schaum darum den Rand sich setzt,
 Geruch, Geschmack und Farb' als sein Gebuhrtsrecht schätzt.
 Von dannen ist ein Hirt mit Vorbedacht gekommen,
 Er kam, und hat gesehn, und hat den Preis genommen.
 Sein Nahm' ist Palamed, erlaucht ist sein Geschlecht.
 Viel hat er im Besitz und noch zu mehrerm Recht.

Lycidas:

Und noch zu mehreerm Recht? Was kan der mehr verlangen,
 Der unsre Argenis mit seinem Arm umfängen
 Und küssend den Besitz von dieser Schäferin

Auf ewig nehmen kan? Wer ihr nicht seinen Sinn
 Und ohne Vorbehalt sein gantzes Hertz einräumet,
 Wer ungefehr im Schloff von jemand anders träumet
 Und nicht, weil er sie schaut, die gantze Welt vergißt,
 Der irrt und zeigt, daß er nicht ihrer würdig ist.
 Er nehm' so bald die Sonn den Erdenkloß erneuert
 Den Wurzeln Regung giebt und alle Sprossen feuert,
 Er nehm den, wo er kan, den Bächen ihr Krystall,
 Den Vögeln ihrer Stimm, den Flöten ihren Schall,
 Den Blumen den Gerucht, das kurze Gras den Feldern,
 Den Bäumen ihre Blüht, die kühle Lufft den Wäldern,
 Er leg den stolten Raub sich unter seine Füß,
 Und laß im Gegentheil uns unsre Argenis.
 Alexis, kenst du sie? Und scheinst du voller Freuden
 Wenn unsre Argenis von unsren Wiesen scheiden,
 Und uns verlassen soll? Freund, hör mich.

Alexis:

Hör mich, Freund,
 Sie ist die Schönheit selbst.

Lycidas:

O, was von aussen scheint,
 Füllt nur ein trüglich Aug. Ein herrliches Gemühte,
 Ein tugend-volles Hertz, und unumschrenckte Güte,
 Sind Wunder, die man nie in zarter Jahren blüht
 Vollkommen, wie in ihr, und ohne Wechsel sieht,
 Ihr Lentz trägt solche Frucht, was wird ihr Sommer bringen?

Alexis:

Laß nicht der Tugend Ruhm, der Schönheit Lob verdringen,
 Wer nur die eine preißt, zeigt nur die Helfft von ihr,
 Stell' dir ihr gantzes Bild in Leib und Antlitz führ,
 Und sag', hast du jemals was schöneres erblicket?
 Zart ist hier jeder Strich, doch deutlich ausgedrückt,
 Nichts ohne Ordnung, schön und fälschlich wollgebildet,
 Es hat sie die Natur als ihre Zeit erfüllt,
 Und sie die Lehr-Jahr schloß zum Meisterstück gemachet
 Nun sitzt sie und ruht aus, sieht um sich und verlachtet
 Die Flüchtling, welche sie in Eil zur Welt gesendt
 Und die man schön, weil sie nicht ungestalt sind, nennt,
 Sie ist die Schönheit selbst und eh sie war geboren
 War Schönheit nur ein Nahm'

Lycidas:

Du hast den Witz verlohren
 Alexis, und gedenckst an Amarillis nicht,
 Siehst du in Argenis nicht deutlich Ihr Gesicht?
 Auch die war schön wie sie, und vor der Zeit vollkommen,
 Und ward uns, weil wir ihr nicht wehrt, zu früh benommen.

Alexis:

Doch Argenis lebt noch

Lycidas:

Fällt aber von uns ab

Alexis:

In Palamedes Bett, nicht Amarillis Grab.
 Bißher hat sie die Süß' des Lebens nicht genossen,
 zu still sind ihre Jahr' und ohngemerckt verflossen,
 Die Heerd war ihre Sorg, ihr Günstling war ein Lamm,
 Daß ihre Wincke kennt und hüpfend zu ihr kam.
 Nun aber, da die Lieb ihr feurig Hertz entzündet,
 Nun sie den strengen Reitz schon halb vergnügt empfindet,
 Und was sie furchtet wünscht, und vor der Freude bebt,
 so findt sie, daß man nur in Unruh glücklich lebt.
 Wie wird sie Palamed mit ihrem Arm umschliessen,
 Und um den starcken Baum dem Epfen gleich aufschliessen,
 Biß daß aus seiner Lend, und ihrer warmen Schoß
 Ein Erb', so schön wie sie, wie er erlaucht und groß,
 Den ein und andern Stamm zur Freud und Wonn wird steigen
 Und allerbeyd Gemahld in einem Antlitz zeigen.
 Sieh, sieh, die Nympffe kommt, Schau, wie sie um sich sieht,
 Wie erstgeborne Lieb auf ihren Wangen glüht,
 Um ihre Lippen spielt und aus den Augen funckelt,
 Wie ihrer Augen Schein die schwache Sonn verdunckelt
 Und angenehme Wärm' in diß Gefilde bringt,
 Und die verwirte Zeit zum frühen Vor-Jahr zwingt.

Lycidas:

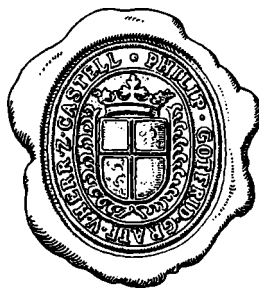
Ich eil — Freund, steh due hier — sprich zu ihr, weil ich eile
 Und meinen Zieraht sucht und meinen Schmuck entheile,
 Und Band um meinen Hut und Stab und Tasche bind,
 Und meine Stimm erforsch, und meine Flöte find.
 Auch ich will meine Freud, wie du vergnügt bezeugen,
 Auch ich will heute nicht, nun alles jauchzet, schweigen.
 Lang leb —

Alexis:

O, gönne mir die Freude, daß ich schließ
 den angenehmen Wunsch: Lang leb die Argenis.

* * *

Gengivet efter Trykket i Det kgl. Bibliotek. Det er bl. a. genoptrykt i Poetischer Versuch in einem Helden-
 Gedicht und etlichen Schäffer-Gedichten . . . , Hamburg 1704.

Philip Gottfried Greve Castell's
 Segl

UDATERET BEREGNING OVER REVENUERNE OG KAPITALISERING AF DE HOLSTENSKE GODSER

Summarischer Extract was auß intus benannten Hochgräffl.
Castellischen Güttern an jährlichen freyen Revenuen zu erheben, auch was darnach
die Capitalien zu 4, 5 et 6 pro Centum sich betragen.

Summarischer Extract was nachgesetzte Hoch Gräffl. Gütter nach Anschlagen ihrer Revenuen und Abzug der nöthigen Bau- und andern Kosten Capital außtragen.

Nr. 1. Die Herrschafft Breitenburg 14.556 Rthlr. 4 patzen

Machen zu Capital zu 4 pro cent 363.902 Rthl. 4 p
- - - - 5 pro cent 291.121 - 32 -
- - - - 6 pro cent 242.601 - 31¹/₃ p.

Beym Verkauff aber wird annoch auff dem vorhandenen Gehöltze, auch allenfals Gebäuden item auff die Restanten fürnehmlich derer Wellen und die Wieder Erhaltung derer Beyenflehtischen Ländereyen, wobey ein ansehnlicher (. ulæs.) regardiret werden müßen.

Nr. 2 das Guth Neuendorff 5.581 Rthlr. 34 p.

Machen zu Capital zu 4 pro cent 139.668 Rthlr.
- - - - 5 pro cent 111.734 - 28 p.
- - - - 6 pro cent 93.112 - 7¹/₃ p.

Hiebey ist keine sonderliche Verbeßerung, inngleichen auch keine Verringerung zu hoffen.

Nr. 3. das Guth Rantzau 5.004 Rthlr.

Machen zu Capital zu 4 pro cent 125.100 Rthlr.
- - - - 5 pro cent 100.080 -
- - - - 6 pro cent 83.400 -

Außer die Verbeßerung so in einem neuen anlegenden Meyerhoff zu hoffen ist, das ansehnliche Gehölze annoch in Anschlag nebst den Gebäuden zu bringen.

Nr. 4 das Guth Lindewitt 4.396 Rthlr. 30¹/₂ p.

Machen zu Capital zu 4 pro cent 109.915 Rthlr. 42¹/₂ p
- - - - 5 pro cent 87.932 - 34 p
- - - - 6 pro cent 73.277 - 37¹/₃ p

Hieselbst wird das Gehöltze und Gebäude auch annoch in Anschlag gebracht, fürnehmlich aber die in diesem Guthe befindlichen Restanten regardiret werden müßen.

Nr. 5 das Guth Drage 2.133 Rthlr. 6 p

Machen zu Capital zu 4 pro cent 53.328 Rthlr. 6 p
- - - - 5 pro cent 42.662 - 24 p
- - - - 6 pro cent 35.552 -

Hieselbst ist für andern das Holtz zu taxiren, nicht weniger die Gebäuden, Thier- und Lustgarten.

Nr. 6 das Guth Arffrade 192 Rthlr. 8 p.

Machen zu Capital zu 4 pro cent 4.804 Rthlr. 8 p
- - - - 5 pro cent 3.843 - 16 p
- - - - 6 pro cent 3.202 - 37¹/₃ p

Zusammen an Capital 31.868 Rthlr. 35¹/₂ p

zu 4 pro cent 796.718 Rthlr. 23¹/₂
zu 5 pro cent 637.374 - 38
zu 6 pro cent 531.146 - 25¹/₃

Specification derer Revenüen vor denen Jhro Hochgräffl. Excell. Gdgste Frau Gräffin von Castell zugefallenen Güter als erstlich

Trage	3.500 Rthlr.
Breitenburg	17.000 -
Neuendorff	6.000 -
Rantzau	6.000 -
Lindewit	6.000 -
Arferade	1.000 -
Die Heußer in Hamburg	500 -
Summa.....	40.000 Rthlr.

Disse to udaterede Specifikationer stammer formentlig fra omkring 1728, efter de sammen med disse liggende Skrivelser at dømme. Fyrstl. Castell'ske Haus-Archiv, Acta I. b. 4/43, meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

BREV ANGAAENDE GREVE CHRISTIAN DITLEV RANTZAUS DØD

GREVE WILHELM ADOLPH RANTZAU TIL GREVINDE ANNA SOPHIE SCHACK, FØDT RANTZAU.

Hochgebohrne

Höchstgeehrtester Frau Gräffin.

Ew. Hochgeb. müssen Wir mit höchst betrübtem Gemüthe eröfnen, was maßen Unser ältere Herr Bruder, der Hochgebohrne Herr CHRISTIAN DETTLEFF, des H. Römischen Reichs Graff zu RANTZAU, auch Graff zu Leuenholm, Herr auf Breitenburg, Ritter, Kayserl. Maytt. Geheimter Rath e[tc.] verwichenen Montag, war der 10te huj: vor mittags zwischen 11. und 12. Uhr, da er ohnweit hiesigem Schloße mit der Jagt sich divertiret, durch einen mörderischen Schuß an der linken Seiten mit mehr als 15 Wunden dergestalt blessiret, daß er gleich vom Pferde zur Erden gesunken, und wie Ihm sein naheylender Schütz anfaßen und halten wollen, derselbe gleichfalß durch den 2ten Schuß an der Seiten in etwas geschrammet, sein Pferd aber gänzlich zerschossen und incurable gemacht, daß also der Schütze bevorab, da er im Umsehen zweene starcke Kerls, einen im grünen, den andern im grauen Kleide, ihr Gewehr ladende erblicket, nach dem Schloße sich zu retiriren genöthiget worden. Wie sehr Wir nun durch diese deplorirenswürdige fatalitet, alß wir von derselben auf Drage des folgenden Tages die Nachricht erhalten, consterniret sind /: fürnemlich in höchst schmerzhafter Betrachtung der Art dieses Todes :/ ist besser zu erachten und nachzusinnen, alß mit der Feder aus zu drucken.

Gleich wie aber bey diesem jammervollen Zustande Unsere gröste Sorgfalt und Application ist, die erblassete Leiche gebührend einzukleiden, folglich von hier aus nach Breitenburg führen zu laßen, umb hienechst zu Itzehoe in Unser Hochsehl. Eltern Begräbniß Standsmässig bestätigen, mithin auch die echapirte freveler aufzuforschen und zur exemplarischen Straffe zu ziehen, also hetten Wir von Grund unserer Seelen wünschen mögen, Ew. Hochgeb. mit frölichen Nachrichten zu gratificiren. Indessen da das Schicksahl leyder! es angezogener Maßen gefüget, haben Wir unserer gegen Ew. Hochgeb. fürwehrende Hochachtung gemäß zu seyn geurtheilet, auch davon Unsern freundlichen Bericht nicht zu verhalten, in der felsenfesten Zuversicht bestende, Ew. Hochgeb. werden solches malheur Ihnen gleichfalß laßen zu Herten gehen, und mit Unserer Traurigkeit Dero christliches Mitleyden vereinbahren. Wir bitten hienechst den H. Gott, Er wolle, nach seiner unendlichen Barmhertzigkeit, Ew. Hochgeb. nebst Dero hohem Hause vor solchen und der gleichen Leidewesen noch lange Jahre gnädiglich bewahren, Uns hingegen durch kräftigen Trost seine väterliche Erquick- und Stärckung in diesem Creutze mildiglich schencken, die Wir unter Erlaßung göttl^{er} Gnaden Obhuth stets verharren

Ew. Hochgeb.

gantz ergebenster Diener

W. A. C. D. Rantzau

Rantzau

d./ 18ten Nov.

1721

Udskrift: A Madame

Madame de Schacken
Comtesse de Schakenburg pp, née
de Rantzaeu
à
Gram

Fr[anco] Hadersl[eben.]

Originalen blev af Dr. Louis Bobé omkring 1940 foræret til Albert Fabritius. Den er nu afgivet til Rigsarkivet. Proveniensen er usikker, men den maa formentlig stamme fra Gram eller Schackenburg, hvorved dog bemærkes, at den bærer Blyantsoplysninger om Afsenderen og hans Broder, som ikke stammer fra Dr. Bobés Haand.

BREVE

vekslede mellem Grevinde Charlotte Louise Rantzau f. Sayn Wittgenstein Homburg og Grevinde Catharina Hedewig Castell-Rüdenhausen, født Rantzau.

1.

Copia Schreibens der verwittweten Frau Gräfin zu Rantzau an die Frau Grafın
von Castell, d. d. Hamburg den 2. Decbr. 1739.

Ewr. Lbd. aufs neue mit einer geziemenden freund-schwägerlichen Vorstellung zu beschweren, veranlasset mich nichts so sehr als meine äusserste Noth, da der stets vordringenden älteren Gläubiger halber, welche theilß um den Abtrag des vorgeschossenen Capitals, theilß der Zinsen mich plagen und quählen, auch das allernothwendigste zu meines Haußstandes Unterhaltung, an Eßen, Trinken und Feurung fast nicht weiter anzuschaffen vermag, angesehen ich ohnmöglich hindern kann, daß, indehm die alten Gläubigern nach Billigkeit zu befriedigen suche, nicht andere hinwieder bey mir in Rückstand bleiben, und dahero den Credit mir zu versagen beginnen, ja, wenn diesem Übel nicht abgeholfen werden sollte, ich, in Betracht der unbezahlten Creditoren, darunter doch nicht wenige an Ew. Lbd. den Regress zu nehmen wagen dürfften, nicht anders als das herbeste Schicksahl eine fortdaurende bittere Plage, und endlich, nach überhäuften Beängstigungen, das betrübteste Ende meines ohnehin mühseeligen Lebens zu gewärtigen haben könte. Ob nun zwar diese meine dringende Noth ziemlicher maßen zu begränzen, die Landes Constitution in diensames Mittel mir darzubieten scheint, indem die Einkünfte eines Jahres von den ehmahligen Gräffl. Rantzauschen Gütern die Summa von vielen Tausenden ausmachten und solche mit meinen Alimenten Geldern, die als eine Reichs-Gräfl. Wittwe genieße, nicht vermischet werden mögen, so will doch lieber damit nicht deren Ausführung, so wie ehemals wieder alle meine Absicht als eine unziemliche Bedrohung aufgenommen werde, davon schweigen und bloß Ewr. Lbd. hiedurch anzeigen, daß nicht abgeneigt binn aus Liebe zum Frieden und zu herzlicher Bestärkung der unter so nahen Verwandten sich billigst darlegenden vertraulichen Freundschaftt auch bestandig guten Vernehmens alle meine disfalß etwa habende Ansprüche nicht nur gäntzlich schwinden zu lassen, sondern auch in der bündigsten Form darauf Versicht zu thun, wenn nur Ewr. Lbd. meinen bißherigen festgestellten Subsistenz Geldern eine jährliche Beylage von Eintausend Thaler, die mein seel. Gemahl in seiner Gefangenschaft genossen mit gleicher Versicherung hinzufügen dero mildreiches Herze mir eröfnen wollen. Und gelanget derohalben an Ewr. Lbd. mein gantz ergebenstes fleissiges Suchen und Bitten, Sie geneigen in christlicher Erwegung dero beglückten und meines bekümmerten Zustandes, so wohl auch meines so gemaßigten Antrags sich zu einem gütlichen vergleich auf diesem Fuß so freundschwägerlich zu entschliessen, als Sie schon vor 5 Jahren Hofnung dazu gemacht haben, mithin, dadurch in meinen nach Gottes Willen noch etwa übrigen wenigen Jahren mir die Beschwerlichkeiten des Lebens zu erleichtern das Ende aber desto erträglicher zu machen, und dero allendlich hierüber gefaste Willens Meinung in einem freundschaftlichen Antwort-Schreiben bald möglichst darzulegen.

Ich flehe dabenebst die göttliche Barmherzigkeit an, daß sie Ewr. Lbd. in mächtigen Schuz nehmen und dero Herz zu einer liebeichen Erklärung lenken möge, die mich beharrlicher propension grundmüthigst empfehle mit einer wahren Hochachtung bißan mein Grab verharrend pp.

2.

Copia Antwort-Schreibens der Frau Gräfin von Castell an die verwittwete Frau
Gräfin zu Rantzau, d. d. Wien d. 6. April 1740.

Wie wohl ich das jenige Antwort-Schreiben, worauf ich mich in meinem vorigen unterm 9. Jan: diß. Jahr, erlassenen bezogen habe, schon längstens abzuschicken gemeinet gewesen, so binn doch hieran durch das vor bereits 5 Wochen mir zugestossene Podagra verhintert und abgehalten worden dasselbe auszufertigen. Da ich nun aber vorjezo, Gott sey gedanket, wieder völlig restituiret binn, so ermangele nicht in Antwort zu vermelden: das Ewr. Lbd. unterm 2. Dec. a. p. an mich erlassenes Schreiben mich in so viel grössere Verwunderung gesezet hat, je weniger ich mir vorstellen können, daß dieselbe bey einem jährlichen Gehalt von mehr als 7000 R/ gleichwohl unvergnügt seyn und über einen Abgang an denen allernothwendigsten Lebensmitteln zu klagen Ursache haben solten, zumahlen Ewr. Lbd. als die Selber aus einem alten gräfl. Haus entsprossen sind, eben so gut als mir bekant seyn wird, daß in dem ganzen Römischen Reich nicht ein einziger Reichs-Gräfl., ja, sogar wenige Fürstl. Wittwen eines so großen Wittumbs sich rühmen können. Ewr. Lbd. würden es mir verdencken, wenn ich in das Detail von deroselben Oeconomie eintreten, und die Ursache eines so großen Aufgangs untersuchen wollte, die Schulden aber, so dieselbe etwann in Anno 1726 en particulier gehabt, können ohnmöglich so groß gewesen seyn, daß Sie von denen zum Theil eben des wegen von mir erhaltenen ansehnlichen Summen nicht nach und nach solten haben abgetragen werden können, ohne daß an deren Statt neue wieder zu machen nöthig gewesen wäre. Wenigstens werden Ewr. Lbd. gar leicht ermessen, daß ich wegen des Regresses so dergleichen Creditores an mich zu nehmen sich etwan in den Sinn kommen lassen mögten, mich zu beunruhigen keine große Ursache habe, wie ich dann auch dasjenige, was Ewr. Lbd. wegen eines Jahres Einkünfte von denen ehemahlig gräfl. Rantzauschen Gütern anzuführen beliebt, auf sich beruhen lassen könnte, indeme der Ungrund des Vorgebens als ob Ewr. Lbd. das jenige so sie von mir empfangen, bloß als eine Reichsgräfl. Wittve genossen, einem jeden in die Augen fällt, da ich in der Reich Grafschaft nicht succediret, und ohne dem etwas unerhörtes ist, daß eine Wittve den 3ten Theil der Revenuen einer Grafschaft zu geniessen haben solte, dahingegen Ewr. Lbd. bey beliebiger Nachricht deroselben pactorum dotalium und des Betrachts der Güter welche mein in Gott ruhendes Herr Bruder, als dero Ehe Gemahl eigenthümlich besessen gar bald werden wahrnehmen und einen Ueberschlag machen können, wie weit dieselben die Hollsteinische Landes Constitution zu statten kommen, und allenfalß bey deren Genuß und der damit verknüpften Erstattung der bereits genossenen und Abgange derer künftigen Alimenten Gelder zu gewinnen oder zu verliehren gewesen seyn würde, wann nicht Ewr. Lbd. anstatt des bündigsten Reverses unter der expressen Condition sich aller Prozesse zu enthalten eine so considerable Summe jährlich beygeleget wäre. Weil aber gleichwohl dergleichen Forderungen, ob schon Ewr. Lbd. sie nicht als Drohungen angesehen wissen wollen, bey Leuten die von der Sache nicht informiret sind, mir Tort thun und dem nicht ohne viele Mühe wiederhergestellten alten Rantzauschen Credit Schaden bringen könnten, so läugne nicht, daß ich mich damit gerne hette verschont sehen mögen, und will daher Ew. Lbd. cathogorische Erklärung hierüber um allenfalß meine Mesures darnach nehmen zu können freund-schwiegerlich ausgebeten haben, Ew. Lbd. können versichert seyn, daß gleich wie ich dasjenige, wozu ich mich einmahl anheischich gemacht inviolablement zu erfüllen gewohnt binn, und bishero das zu dero Unterhalt angeworffenen quantum öfters lieber entlehnet, als dieselbe nur einen Tag warten zu lassen, also auch vors künftige, wann von denenselben Selbst kein anderes veranlasset wird, gleichergestalt continuiret werden solle zu einem mehrere aber mich um so viel weniger verstehen könne als eines theils mir nicht zu verdencken, wann andern so ich ebenfalß etwas zu bezahlen habe, eine gleiche Promtitude erweisen zu können, mich auch ausser Stand setzen und die Güther so ich und die meinige Gott und der Geburth zu dancken haben, mit mehrere Schulden beladen will, andern theilß aber gegen Ewr. Lbd. mich solchergestalt bereits erwiesen zu haben vermeine, daß wenn auch wie ich doch ohnmöglich glauben kann, Ew. Lbd. solches noch nicht vor hinlänglich halten solten, gleichwohlen Kayserl/ Maytt. die aller- und höchste Landes Herrschaft auch die ganze honette Welt überzeuget seyn werden, daß Ew. Lbd. dero Alliance mit meinem Hause zu bereuen keine Ursache haben, und daß ich mich jederzeit bestrebet mehr mit der That als mit leeren Worten mich zu erweisen als

pp.

Indlæg til T.K.I.A. Rescr. Extr. 13/8 1740.

SEKRETÆR J. C. WIBELS BREV OM GREVINDE CATHARINE
HEDEWIG RANTZAU'S DØD

Hoch Edelgebohrner

Hochgeehrtester Herr Cantzeley-Raht.

Die Einlage enthält die Notification von dem schleunigen Absterben Unserer beyderseits gnädigen Gräfin Hochgräffl. Excellence, deren behutsame Überreichung bestens recommendiret haben will. Der H. Secetaire SCHARCKART hat mir in seinem Nachts um 12 Uhr geschriebenen Brieff gantz keinen andern Umstand, als daß sie diese Nacht verschieden, und 5 Stunde vorher noch gantz wohl gewesen gemeldet, wie ich dann noch diesen Morgen einen von Derenselben unter gestrigem Dato eigenhändig geschriebenen Brief erhalten, worine sie versichern, daß sie sich perfect wohl befunden. Wie mich diese schleunige Abwechselung frappiret haben müße, werden Ewr. Hoch Edelgebohren leichter erachten können, als ich es zu beschreiben vermag, da ich zumahl an der lauffenden Gicht schwehr darniederliege, und des Gebrauchs aller Gliedmaßen beraubet bin. Jch muß dahero dieses Mahl durch eine fremde Hand versichern laßen, daß mit aller ersinnlichen Hochachtung seye

Ewr. Hoch Edelgebohren

gehorsahmer Diener

J. C. Wibel

Breitenburg

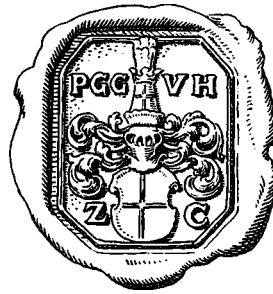
d. 12. Mart. 1743.

Original i Det fyrstlig Castell'ske Hausarchiv Acta I. b. 4/45, meddelt af Oversekretær Albert Schübel.

KILDER

1. Rüdenhausen Kirkebog (velv. Medd. fra Pastor Arold):
JOHAN FRIEDRICH meines gnädigen Graffen und Herren junges Herrlein getaufft und von Ihro Hochgräfl. Gnaden Herrn FRIEDRICH LUDWIG und Herrn Secret. GAMPERT, so an statt der andern Hochgräfl. Gevattern, vertreten den 7. Febr. A. D. 1675.
2. Rüdenhausen Kirkebog (velv. Medd. fra Pastor Arold):
1749
Am 1. Julii wurde in der Hochgräfl. Grufft beigesetzt der weyland Hochgeborene Graf und Herr JOHANN FRIEDRICH Graf und Herr ZU CASTELL, wiland Ihro Kayserlichen Mayestät Caroli Viti würlklicher Geheimer Rat, dero Hochgräfl. Hauses Senior und dessen Lehensherrlichkeiten Administrator, auch des Hochstifts Würtzburg und Hertzogthum zu Franken Obererbschenck, etc., unser gnädigster Graf und Herr, welcher am 23. Junii früh um 1 Uhr nach ausgestandener langwühriger höchst schmerzhaften Krankheit in Christo, Ihrem Erlöser, seelig entschlafen; da Sie dero Alter gebracht auf 74 Jahr 4 Monat und 17 Tage; das Hochgräfl. Seniorat verwaltet 41 Jahre und dero Regierung fast 53 Jahre. Danmarks Adels Aarvog XLVII, 1930, II, S. 68 anfører fejlagtigt: død i Hamburg.
3. Skiftedokumenter synes ikke bevarede i de Castell'ske Arkiver.
4. Om Gravmælet, se S. 394.
- 5.
6. Optegnelser af Rigs greve Ditlev Rantzau paa et løst Blad, som er indlagt foran i den — 1668 trykte — Bibel, der ligger paa Altret i Breitenburg Slotskapel: Ao. 1683 den 8. Junij auff Medardi, des abens zwischen 10 vnd 11 uhr ist meine liebste tochter CATRINA HEDEWIG in dieße weldt geboren, ist es Gottes gnädiger wille vnd ihr nützlich vnd sehlich, so erhalt Er sie bey langen leben vnd überschitte sie mit dausenfachen segen, hir zeitlich vnd dort ewiglich, AMEN.
7. Dødsfaldet findes (efter Medd. fra Frau Hildegard von Marchtaler) indført i Hübbe: Hamburgische Todesfälle under April 1743.
Münsterdorf Kirkebog (velv. Medd. af Pastor Frank, suppleret og konf. ved Besøg i August 1936). Jahrgang 1743, nach Nr. 9.
Ihro Hochgräfl. Gnaden die Frau Gräfin VON CASTELL, geborne Gräfin zu RANTZAU, unsere Kirche Patronin, ist in Hamburg d. 13. Martii gestorben, ihres Alters bey 60 Jahren. Ihr Ende schleunig gewesen, jedoch erbaulich. Es ist für sie geleutet worden täglich 3 Stunden und solches 14 Tage hindurch. Sie ist beigesetzt in Breitenburg und ich habe pro concione für sie gedankt.
- Auszug aus dem Kirchenbuch (meddelt af Pastor Bedeker, Stellau):
Am 11. März 1743 ist die Frau Gräfin, Frau CATHRINA HEDEWIG, eine geborene RANTZAU, Patronin der Kirche zu Stellau, in Hamburg gestorben und nach Breitenburg bis zur Beerdigung gebracht [...ulæs.] Indem dero Frau Tochter die Frau Gräfin Frau FRIDERICA ERNESTINE Gräfin VON CASTELL die Regierung wieder angetreten. 14 Tage bis auf weiter verordnung ist 3 malig des tages als des Morgens von 8—9, des Mittags von 12—1 und von 4—5 geläutet werden.
Grevinde Castell's Navn er i Marginen rettet til FRIEDERIKE LEONORE.
At Dødsdatoen, som angives til henholdsvis 11., 12. og 13. Marts, er 11. Marts, som indført i Stellau Kirkebog, fremgaar af Sekretær Wiebels andetsteds gengivne Meddelelse om Dødsfaldet.
8. Skiftedokumenter synes ikke bevarede, hverken i Arkiverne paa Castell eller paa Breitenburg.
9. Gravmæle er ikke fundet. Grevindens Kiste staaer formentlig i den lukkede Hvælving under Slotskapellet paa Breitenburg.
10. Greverne Castell's Vaaben er beskrevet S. 357.
Greverne Rantzau førte følgende Vaaben: Skjoldet firdelt med kronet, blaåt Hjerteskjold, hvori en oprejst kronet Guldløve. 1° og 4° delt af Sølv og rødt; 2° og 3° en sort venstre Skraabjælke, paa hver Side ledsaget af seks skraatstillede sorte Ruder i Guld (3.2.1—1.2.3). — Tre Hjelme, II.I.III., alle grevekronede. I: et Sølv og et rødt Vesselhorn, stukket gennem en Krone; II: to sorte Vinger; III: et rundt Guldspejl, hvori Skraabjælke og Ruder som i Skjoldet, besat med 12 Paafjer. — Hjelmlædet: højre Side Sølv og rødt; venstre Side: Guld og blaåt.
11. Hovedkilden er Aug. Sperls førnævnte Arbejde om Familien Castell, hvis Kapitel XXI (S. 423—31) omhandler Greve J. F. Castell. Blandt Sperls Kilder anføres: Akter i Hausarchiv 193, 202, 206, 207, 209-12, 214, 217, 219, 396. Viehbek: Chronick von Rüdenhausen (Mskr. i Hausarchiv), Ligprædikenen over Greve J. F. Castell-Rüdenhausen og Reinhard: Beiträge zur Hist. Frankenlands, Bayreuth 1760. Desuden er benyttet talrige Uddrag af Arkivalier i Urkunden- og Hausarchiv, ligesom Uddrag af Ligprædikenen, meddelt af Oversekretær Albert Schübel, Castell.
Castell. Beiträge zu Kultur und Geschichte von Haus und Herrschaft. Castell 1952.
Danmarks Adels Aarvog, XLVII, 1930, II, S. 68 (Rantzau).

- Carl von Rantzau: *Das Haus Rantzau*, Halle 1866, S. 159—98 passim. Tavle VIII.
- Om de Rantzau'ske Godser se for
- Breitenburg: *Oldekop: Topographie von Holstein*, 1908, II, Kreis XII Steinburg, S. 32.
- Neuendorf: samme S. 113.
- Drage: samme S. 44.
- Erfrade: samme, Kreis XI, Segeberg, S. 7.
- Rantzau: samme Bd. 1, IX, Kreis Ploen, S. 105.
- Lindeved: *Trap: Slesvig*, 1864, S. 467 (Store Vi Sogn, Vis Hrd., Flensborg Amt).
12. Om Huset Castell's økonomiske Mellemværender med Wild- og Rhingreverne zu Dhaun i Anledning af dette Giftermaal, findes en Del Aktstykker 1671-1722 i Hausarchiv, I. b. 4/11.
13. Sperl: anf. Arb. S. 353 og 423.
14. *Deutsche Allgemeine Biographie*, XXXVIII, 1894, S. 93 f.
15. Originalbestalling i Urkundenarchiv A. b. II. 5/14.
16. Bilag til samme, sst.
17. Original i Urkundenarchiv A. b. II. 5/15.
18. Originaldekretær af 1. August 1731 og 4. Juni 1732. Denne Udnævnelse betalte Greve Castell med 1503 Gylden i Seglpenge. Urkundenarchiv A. b. II. 5/17.
19. Original i Urkundenarchiv A. b. II. 5/11.
20. Original i Urkundenarchiv A. b. II. 5/12.
21. Ligprædikenen over Greve J. F. Castell.
22. Fortegnelsen gengives S. 394 f.
23. se S. 342.
24. Rüdenhausen Kirkebog (velv. Medd. fra Pastor Arold): CHARLOTTE JULIANE geborene und mit unserm gnädigen Graffen und Herrn, Herrn JOHANN FRIEDRICH ein Jahr lang vermählt gewesene Graffin ZU CASTELL ist in ihrem ersten Kindbett gestorben 5. Februar. Beigesetzt worden den 8. und ihrer Leichen-Sollemnität bei volkreicher Versammlung gehalten worden den 9. dieses Monats 1696.
25. Datoerne kendes fra Ligprædikenen over Greve J. F. Castell.
26. se Testamentet af 1744, S. 390 f.
27. Original i Urkundenarchiv A. b. II. 5/19.
28. Original i Urkundenarchiv A. b. II. 5/20.
29. Original i Arkivet paa Breitenburg, A. 19, Matrimonialia: Design. Nr. 35, Paaskrift Nr. 32.
30. Original sst. Design. Nr. 36, Paaskrift Nr. 33.
31. Original sst. Design. Nr. 37, Paaskrift Nr. 34.
32. *Das Haus Rantzau*, S. 163.
33. samme S. 170.
34. *Zeitschrift der Gesellschaft für Schl. Holst. Lauenb. Gesch.* XXXII, 1902. Georg Hille: Der Erwerb der Grafschaft Rantzau durch König Friedrich IV von Dänemark, S. 16 f.
35. Louis Bobé: *Slægten Ahlefeldts Historie*, III, S. 147.
36. se *Danmarks Riges Historie V*, 1699—1814, ved Edv. Holm, S. 103 f. og samme Forfatter: *Danmark-Norges Historie 1720—1814*, I, S. 11 f.
37. *Dansk Biografisk Leksikon* I. Udg. XIII, S. 479. Der udkom forskellige Tryksager i Anledning af Processen, saaledes findes i Breitenburgs Bibliotek: Afd. Ranzoviana under Nr. 268 og 269 et Par Piecer fra 1726 og 1727.
38. *Das Haus Rantzau*, S. 163.
39. Indlæg til T.K.I.A., Rescr. Extr. 6. Juni 1734, S. 96.
- Designation over den fængslede Greves efterladte Dokumenter.
40. Sperl, anf. Arb. S. 478.
41. Indlæg til T.K.I.A. Patenten 18. Marts 1726, Overenskomsten.
42. samme: Brev fra Andreas Hoier, 29. Oktbr. 1724.
43. samme: Ekstrakter vedrørende Grevindens Prætesioner.
44. samme: Den originale Fuldmagt. Forseglet med et noget større Signet, end det her gengivne. Paa et Baand over Vaabenet staar Initialerne: J.F.G.U.H. Z.C.
45. samme: Originalforliget med Grev og Grevinde Castells Underskrifter og Segl. Det i Kongens Navn udfærdigede Genbrev er trykt hos Hille.
46. samme: Grevindens originale Brev (egenhændigt), dateret 19. Marts 1726 i København.
47. Trykt hos Hille, anf. St. S. 105 f.
48. Sperl: anf. Arb. S. 480.
49. Hausarchiv I. b. 4/44, jfr. 4/39 og 4/45.
50. se S. 401 f.
51. *Zeitschr. d. Gesellsch. f. Schl. Holst. Lauenb. Gesch.* XXII, 1892, S. 130.
52. Hille: anf. St. S. 103.
53. Korrespondancen trykt af Hille, anf. St. S. 103—25.
54. Rescr. Extr. 20. April 1734, jfr. Indlæg hertil.
55. samme: 12. Aug. og 13. Aug. 1740, jfr. 23. Juli s. A. og Indlæg.
56. Patenten Extr. 14. September 1736.
57. Rescr. Extr. 23. Januar 1741. Blandt Indlæg ligger Grevinde Castells Ansøgning.
58. samme: 30. Juni 1741, jfr. Indlæg hertil.
59. Patenten Extr. 27. Novbr. 1730.
60. Rescr. Extr. 8. Marts og 5. April 1732, 6. Febr. og 7. Sept. 1736.
61. samme 6. Juni og 7. Aug. 1734.
62. samme: 14. Febr., 15. Maj og 28. Juni 1735.
63. samme: 27. Septbr. 1735.
64. samme: 7. Decbr. 1737 og Indlæg hertil.
65. samme: 9. Juli 1736.
66. samme: 7. Apr., 22. Juni og 9. Oktbr. 1731.
67. samme: 22. April 1734.
68. samme: 5. August og 14. Oktbr. 1741 og 1741, S. 197. Om andre Sager, som Grevinden havde i disse Aar, se Rescr. Extr. 19. Marts 1735, 3. August 1736 og 19. Oktober s. A.
69. se Hille's Fremstilling, anf. St. S. 3 og S. 10—11.
70. Bernstorffske Papirer ved Aage Friis, I, 1904, S. 81.
71. Sperl, anf. Arbejde, Kapitlet om Grev Lutz, særlig S. 488—93. Jfr. Hans-Walter Erbe: *Zinzendorf und der fromme hohe Adel seiner Zeit*, Leipzig 1928, S. 226—48.
72. Opholdet i Wien er ogsaa omtalt i *Zeitschr. der Gesellsch. f. S. H. L. Gesch.* XI, 1881, S. 113.
73. Sperl: anf. Arb. S. 429 f.
74. I Del, 2. Bind, S. 706.
75. Friedrich Stein: *Geschichte der Grafen und Herren zu Castell 1058—1528*, Schweinfurt 1892. Bilag II, S. 297.
76. Meddelt af Pastor Mebs, Castell.
77. Meddelt af Pastor Arold, Rüdenhausen.
78. Meddelt af Pastor Scheunn, Remlingen.

Philip Gottfried Greve Castell's
Segl

NOTER TIL BILLEDERNE

- Side 359. Et Pendantbillede af Grevinde Catharine Hedewig Rantzau findes utvivlsomt paa Castell; det er imidlertid trods flere Forsøg ikke lykkedes at fremskaffe noget Fotografi heraf — Fyrst Castells Kancellisekretær Dr. Domarus skriver 23. November 1956 herom til H. B. S. H. »Leider ist es mir nicht möglich, Ihre Bitte zu erfüllen. Ich habe mich sehr bemüht, dieses Gemälde im Schloss zu entdecken, doch ist es infolge der Umbauarbeiten trotz aller Bemühungen nicht greifbar. . . . Auch S. E. Prosper Graf zu Castell-Castell, der den Gemäldekatalog bearbeitet hat, wusste in diesem Falle keinen Rat.«
- Side 361. Aftryk af Signeterne findes paa Grevindens Overenskomst med Kong Frederik IV om Grevskabet Rantzau af 18. Marts 1726. Indlæg til T. K. I. A. Patenten 18. Marts 1726 (R. A.).
- Side 364. Stikket bærer følgende Titel, som af Pladshensyn er udeladt i Reproduktionen: Entwurf des Hochgräflich Castell-Rüdenhäusischen Residenzschloss Rüdenhausen nebst dem dabey anliegenden Lustgarten. Fecit Georg Adam Rübel Geometra MDCCLXVII d. 2. Martii.
- Side 367. Ligprædikenen findes i Haus-Archiv under Betegnelsen I. b. 4/24a og 31.
- Side 369. Stik af Johann Jacob Haid i Augsburg efter Maleri af Schlüter. Et Eksemplar af Stikket findes nu i Nytryk paa Langesø som Gave fra Fyrst Castell.
- Side 371. Underskrifterne er fra Forliget om Grevskabet Rantzau, jfr. ovenfor ad Side 361.
- Side 377. Interiør fra Rüdenhausen Kirke, som er opført 1708 af Greve Johann Friedrich Castell. Til højre Herskabsstolen med Castell-Vaabenet, til venstre i Koret Epitafiet over Bygherren.
- Side 378. Seglgengivelsen efter Jernsignet paa Castell.
- Side 385. Epitafiet er udført 1751 af Hofbilledhugger B. Langgas, jfr. Inskriptionen Side 394.
- Side 386, 400 og 408. 3 forskellige Jernsigneter paa Castell, som har tilhørt Greve Johann Friedrich's Fader Greve Philipp Gottfried Castell-Rüdenhausen.

